Vasile Ilincan

Dicționar de expresii românești în contexte (DERC)

O – R

Volumul al III-lea

Presa Universitară Clujeană

VASILE ILINCAN

DICȚIONAR DE EXPRESII ROMÂNEŞTI ÎN CONTEXTE

[*DERC*]

O – R

VOLUMUL AL III-LEA

VASILE ILINCAN

DICȚIONAR DE EXPRESII ROMÂNEŞTI ÎN CONTEXTE

[*DERC*]

O – R

VOLUMUL AL III-LEA

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2021

Referenți științifici:
Prof. univ. dr. Rodica Nagy
Prof. univ. dr. Ioan Oprea

ISBN general 978-973-595-856-5
ISBN specific 978-606-37-1025-4

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./Fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

LISTA ABREVIERILOR[1]

arg. .... argou, argotic
arf. .... argotic şi familiar
asr. .... astăzi rar

Ban. .... Banat
bis. .... termen bisericesc
Buc. .... Bucovina
Cdp. .... calc după
Cmr. .... comerţ

d. .... despre
dep. .... depreciativ

etc. .... etcetera
euf. .... eufemistic

fam. .... familiar
fig. .... figurat
frm. .... franţuzism
frp. .... formulă de politeţe

gmţ. .... glumeţ
îcn. .... în construcţii negative
imp. .... la imperativ

irn. .... ironic
iuz. .... ieşit din uz

îf. .... în forma/formele
îlsd. .... în limbajul soldaţilor
înv. .... învechit
îppl. .... în poezia populară
îrg. .... învechit şi regional
îvp. .... învechit şi popular
îvr. .... învechit şi rar

Jur. .... ştiinţe juridice

liv. .... livresc
ljc. .... la jocul de cărţi
lpl. .... la plural
lsg. .... la singular

Mar. .... Maramureş
Mat. .... matematică
Mil. .... termen militar
mls. .... mai ales
Mol. .... Moldova
mpl. .... mai ales la plural
Mun. .... Muntenia

nob. .... neobişnuit

Olt. .... Oltenia

pan. .... prin analogie
pes. .... pescuit
pex. .... prin extensiune
pfm. .... popular şi familiar
pgn. .... prin generalizare
plut. .... plutărit
pop. .... popular
prt. .... peiorativ
Psr. .... păstorit
Pub. .... publicistică

reg. .... regional
Rel. .... religie

spc. .... specializat
Spt. .... sport
subst. .... substantivat

şfg. .... şi la figurat

Top. ....topografie
Trs. .... Transilvania
trv. .... trivial

v. .... vezi

vlg. .... vulgar

[1] Abrevierile cu iniţială majusculă indică domenii de activitate sau provincii istorice româneşti. În interiorul parantezei explicative, prima abreviere începe cu majusculă, următoarele fiind scrise cu iniţială minusculă.

O

OAIE

A (**se**) **băga oile în lapte** (sau **în lapți**)**.** v. **lapte.**

A da oile în paza lupului. v. **lup.**

A fi deştept (sau **şiret**) **ca oaia** (**cu jug** sau **pe zăduf**) (Dep.) = Se spune ironic despre un om naiv sau prost:

Dacă sunteți atât de deștept... Ca să nu zic ca oaia la jug, de ce nu ați făcut corecția de rigoare [...] (http://www.ziare.com/)

Sau – cine știe? – discursul cu mesajul adresat italienilor o fi fost scris de un consilier deștept ca oaia pe zăduf, inspirat de presa anilor '80 [...] (https://www.nasul.tv/)

A fi oaie între lupi (Dep.) = A fi bun, blând, moale între oameni răi:

Aș fi topit coroana strămoșilor mei... Singur, singur în tot sfatul, ca o oaie înconjurată de lupi! (BARBU DELAVRANCEA)

A o face de oaie = A proceda neîndemânatic; a face o gafă, a face o prostie:

Am făcut-o de oaie de tot. Să vezi d-ta cum de a devenit la băutură... [...] *că a fost lată de tot...* (I. L. CARAGIALE)

Mi-a făcut-o de oaie. […] *Mi-e ruşine să vă povestesc.* (ZAHARIA STANCU)

Îl cheamă majestatea sa, când vede că ceilalți au făcut-o de oaie. (CAMIL PETRESCU)

A se lega (sau **a se agăţa**) (de cineva) **ca scaiul de oaie, a se lega de capul** (cuiva)**.** v. **lega.**

A se lua, ca oile, unul după altul (Dep.) = A imita în mod mecanic pe cineva:

Unul năvăli spre cerdac unde slujnicele dereticau lăcrimând. Ceilalţi, ca oile, năvăliră după el. (LIVIU REBREANU)

S-au uitat unul la altul şi s-au luat unul după altul, ca oile, cum se întâmplă adesea. (IOANA PÂRVULESCU)

A se ține scai (de cineva) sau **a se ține** (de cineva) **ca scaiul de oaie.** v. **scai.**

A suge (**de**) **la două oi** = A trage concomitent foloase din două părţi:

Și așa ar trebui să fie, că doară popa și diecii cântă din cărțile cele sfinte și am băgat și eu de seamă că blândul stăpânește pământul; ba și zicala noastră zice, că mielul blând suge de la două oi. (I. POP-RETEGANUL)

Dacă până-n 1989, d-sa, aidoma mielului care suge de la două oi, culegea atât beneficiile opoziției democratice […] *cât și pe cele ale oficialității* […] (CASSIAN MARIA SPIRIDON)

A umbla cu (sau **în**) **piele de oaie** =A fi viclean:

Erau cam ca lupii care se îmbrăcau în piele de oaie ca să păcălească pe mieii nevinovați, pe cei prea încrezători. (ADRIAN ALUI GHEORGHE)

A umbla să iei (sau **să scoţi**) **două piei de pe o oaie** = A urmări un câştig exagerat:

Atunci elefantul zise: Bravo, voi aveţi dreptate,/ Dacă nu mă înşelaţi,/ Adică de nu luaţi/ Câte două piei de oaie, pentru care strâmbătate/ Dacă voi afla că o faceți, grozav veți fi pedepsiți. (CONSTANTIN STAMATI)

Nu știu ce va fi avut Domnul. Poate haznaua lui era săpată până-n adâncimile Tartorului și nu se mai putea umple; ori poate el era ca lupul cel nemilostiv, care voia să ieie șapte piei de pe-o biată oaie. (MIHAIL SADOVEANU)

Ca oile (D. oameni) = **a)** Cu grămada, grămadă; în dezordine:

Cum mergeam așa, eu în față ca un berbec și ceilalți după mine ca oile, am auzit deodată în spatele meu vocea mamei Alidei [...] (CĂLIN KASPER)

„N-ați luat ziarul, oameni buni, să vedeți programul de sărbători al spitalelor și

farmaciilor? Stați ca oile, de pe vremea lui Gheorghiu-Dej!” (https://www.viata-libera.ro/)

b) Fără discernământ, în mod mecanic, orbește:

Ca oile ce se risipesc când păstorul le lipsește, așa și norodul când stăpânu-l pierde. (I. C. HINȚESCU)

Oaie neagră = Se spune despre o persoană care se deosebește de ceilalți membri ai unei colectivități printr-o conduită rea, prin fapte antisociale etc.:

Ne place să fim oaia neagră a Europei! (http://www.ziare.com/)

A fost oaia neagră a familei timp de 37 de ani. (https://www.realitatea.net/)

Prea e de oaie = Se spune despre vorbe sau acţiuni cu totul nepotrivite:

Prea e de oaie, fine, așa! (GLIGORE M. JIPESCU)

Nemulţumirea lor era că Ceauşescu „prea o făcea de oaie”! Asta îi nemulţumea şi pe ciracii săi, cei care profitau din plin […] (NICOLAE BREBAN)

S-a dezbrăcat (**lupul**) **de pielea oii** (Pfm.) = Şi-a dat pe faţă caracterul urât, crud:

Mihnea, feciorul lui Dracu armaşul, cum apucă domnia, îndată se dezbrăcă lupul de pielea cea de oaie şi-şi astupă urechile ca aspida [șarpe veninos] *şi ca vasiliscul* [animal din basme, asemănător cu un șarpe, despre care se credea că ucide cu privirea]. (VASILE ALECSANDRI)

Te trezeşti la oi? = Se spune unei persoane care manifestă o atitudine lipsită de bun simţ:

De-abia ai venit şi te trezeşti la oi! Vorbeşte! cum te cheamă? (CONSTANTIN MILLER)

OALĂ

A băga (sau **a pune**) **în aceeași oală** (Pfm.) = A judeca două sau mai multe persoane (chestiuni) etc. după aceleași criterii:

Dar noi nu deosebim om de om decât prin contraste, nu-i putem pe toţi băga în acelaşi cerc, în aceeaşi oală, lucrurile şi faptele se pătrund prin contraste. (D. R. POPESCU)

Şi, mai nou, cum ne mai frângem mâinile a disperare când demnitari americani mai mari sau mai micuţi ne bagă în aceeaşi oală cu Bulgaria, Albania, Macedonia! (LUMEA MAGAZIN, 1-12, 1999)

A fi bolnav de oală (Pop.) = A fi beţiv:

Era harnic, dar cam bolnav de oală.

A fi goală ca o oală (Pfm.; d. case) = A fi sărăcăcioasă:

Casa-i goală ca o oală, de n-are de ce se prinde mâța. (IULIU A. ZANNE)

A fierbe (pe cineva) **în oală seacă** (sau **fără apă**) (Pop.) = A-i face (cuiva) multe neplăceri, a-i scoate sufletul, a-l chinui:

Mă fierbe în oală seacă,/ Zi, noapte nu va să tacă. (ANTON PANN)

Eu, bolnavă, Russescu preocupat, musafirii fără interes. Doar copiii şi vara basarabeancă drăguţi – veştile stagnează, ne fierb nemţii şi ruşii în oală seacă. (ALICE VOINESCU)

Era duminică și a doua zi se deschideau cursurile. – Am găsit ! strigă el vesel. – Atunci hai şi spune repede, nu mă mai fierbe fără apă. (CORNELIU BUZINSCHI)

A gusta la oala cu chişleag. v. **gusta.**

A lua (sau **a prinde, a ridica pe cineva**) **ca din strachină** (sau **ca din oală**)**.** v. **lua.**

A plăti oalele sparte (**de altul**) (Pfm.) = A plăti paguba făcută de altul, a suferi pentru faptele altuia:

Cetăţeanul, imbecilul care plăteşte oalele sparte şi improvizate, naivul care votează o listă sau alta sperând în mai bine, nu se bucură de niciun drept. (ZAHARIA STANCU)

M-am băgat din prostie în afacerea asta, mi-ai promis bani mulți și până la urmă văd că eu o să plătesc oalele sparte, pe mine o să mă ia poliția! (EUGEN PATRICHE)

A pune (pe cineva) **în oală** (Pop.) = A întrece pe cineva:

După ce s-a apucat serios de treabă, el i-a pus în oală pe toți vecinii săi.

A pune (sau **a băga** etc.) **pe toţi într-o ciorbă** sau **oală**. v. **ciorbă.**

A pune (**toate**) **în aceeaşi oală** (Pfm.) = A amesteca lucruri, probleme diferite, producând neînţelegeri, confuzii*:*

Mai târziu am observat la noi o tendinţă de a pune pe toţi ţăranii în aceeaşi oală!... (GH. JURGEA-NEGRILEȘTI)

Dacă cineva ar avea necuminţenia de a pune ştiinţa şi literatura în aceeaşi oală, acestea s-ar bate cap în cap ca berbecii, pentru că una se adresează minţii şi alta sufletului. (CĂLIN KASPER)

A se amesteca (**a se băga** sau **a-şi băga nasul**) **acolo unde nu-i fierbe oala** (Pop.) = A interveni nepoftit în discuţie sau în soluţionarea unei chestiuni:

Nici vin cu apă n-am să mestec,/ Nici dau un ban pe toată fala./ De-aceea n-am niciun amestec/ Oriunde nu îmi fierbe oala. (MIHAI EMINESCU)

Nu-ți mai băga nasul unde nu-ți fierbe oala! (HORIA LOVINESCU)

Unde nu-ți fierbe oala, nu-ți băga lingura. (I. C. HINȚESCU)

A se face (sau **a fi**) **oale şi ulcele** sau **a se face pământ** (sau **lut**) **de oale** (Pfm.) = A fi mort de mult:

Despre noi nimeni nu are să mai știe nimic când om fi oale si ulcele. (CEZAR PETRESCU)

Nu știți că mătușa-i moartă... și s-a făcut oale și urcioare sărmana? (ION CREANGĂ)

Ce minunat ar fi fost dacă tata l-a fi descoperit din nou, dar tata era deja pământ de oale şi ulcele! (PETRE BARBU)

A se feri (sau **a se teme**) **ca de oala mălaiului** (Pop.) = A se feri cu multă grijă să facă ceva:

El ştia ce i se pregăteşte, dară se feri ca de oala mălaiului să nu dea în clapcă [cursă, capcană]. (P. ISPIRESCU)

A sufla (sau **a se uita**) **în fundul oalei** (Pfm.) = A bea zdravăn, a se îmbăta:

În ultima vreme, el sufla cam des în fundul oalei și nu te mai puteai înțelege cu el.

A-i fierbe două oale, una seacă şi una goală (Pop.) = A-i merge foarte rău: *Săracul fierbe două oale: una seacă şi-alta goală.* (POP.)

A-i fierbe oala fără foc (Pop.) = A-i merge bine:

[…] *dar oamenii acum se lăudau bine, căci boierul îi luase la iubire şi treaba mergea tot din plin, ca la cel cu noroc, la care fierbe oala şi fără foc.* (COLINDE din ARDEAL, vol. 22, 1913)

La casa cu noroc fierbe oala fără foc. (POP.)

La omul cu noroc, fierbe oala fără foc. (TEODOR FLONTA)

A-i pune cuiva oala (Pfm.) = A fermeca pe cineva:

[…] *ibovnica mea parcă mi-a pus oala!* (POP.)

Ajunge (sau **e destul**) **un ciomag** (sau **o bâtă, o măciucă**) **la un car de oale.** v. **car.**

Cât o oală de praznic (**mare**) (Pop.) = Foarte mare:

Hrubă astupată cu capac de fier și încuiată cu lacăt cât o oală de praznic mare. (CEZAR PETRESCU)

Mustăți (**făcute**) **pe** (sau **aduse a, date după**) **oală** = Mustăți cu vârfurile lăsate în jos*:*

Iar se oțărăsc la tine cei șapte draci! îi zice râzând Nechifor și-și mângâie mustața groasă adusă a oală. (MIHAIL SADOVEANU)

Mustățile îi caută (sau **îi trag**) **a oală** (sau **spre fundul oalei**) sau **i-a crescut mustaţa în oală**

sau **i-s mustăţile făcute pe oală** (Pop.) = Se spune despre un om căruia îi place să bea:

Mustaţa căruntă, rară şi aspră, care-i venea peste gură, trăgând a oală. (ION AGÎRBICEANU)

Şi pe urmă mustățile blonde, cărunte și lăsate a oală, nu dovedeau semn bun din partea-i... (GIB I. MIHĂESCU)

Sună a oală (Pfm.) = Se spune despre cineva care e grav bolnav:

Imediat sună tot a oală şi al doilea craniu apăru în zarea focului. (GALA GALACTION)

Va mai veni oala la spuză = Se spune pentru a arăta nerecunoscătorului că poate va mai recurge la serviciile cuiva:

Va mai veni oala la spuză. Frate, frate, brânza e pe bani. (P. ISPIRESCU)

Va mai veni oala la spuză. (I. C. HINȚESCU)

OARĂ

A fi în ori bune (Reg.; lpl.) = A fi bine dispus:

Îi place a fi totdeauna vesel [...] *în ori bune, nu tăcut.* (SIMION FLOREA MARIAN)

A scoate pe cineva din ori (Reg.; mpl.) = (A-şi pierde) sau a face pe cineva să-şi piardă cumpătul:

Scos din ori priveşte stăpânul şi grăbeşte. (G. COŞBUC)

A-i veni (cuiva ceva) **în ori** (Reg.; lpl.) = A-i veni cuiva ceva în gând:

Când îmi vine mândra-n ori,/ Mă leagăn ca iarba-n flori. (SIMEON C. MÂNDRESCU)

A-şi veni în (sau **la**) **ori** (sau, rar**, în oară**) = A reveni la starea obișnuită, a-și veni în fire, a se reculege; a se restabili, a se reface:

Abia și-au putut veni în ori. (I. G. SBIERA)

Ticăitul monah își venise în ori din spaima ce îndurase. (MIHAIL SADOVEANU)

De câte ori... de atâtea ori = Indică simultaneitatea unor acțiuni:

De câte ori s-a întrupat din nou, de atâtea ori a băut din apa [...] *Lethei.* (MIHAI EMINESCU)

OARBA

A da cuiva cu oarba (Pop.) = A pune la punct pe cineva:

Să-mi dai cu oarba dacă voi face altfel! (TUDOR PAMFILE)

OARECE

A avea oarece (pe cineva) (Îrg.) = A fi supărat (pe cineva):

Am oarece pre tine, că dragostea ta dintâi o ai lăsat. (NOUL TESTAMENT de la BĂLGRAD)

OARECUM

A-i fi (cuiva) **oarecum** = A-i cuiva greu; a-i fi ruşine, a se jena:

Mă mir că nu ți-e oarecum, să-ți fie, zise Nichifor posomorât; ești un cheag zbârcit, mai ca și mine, și iaca ce-ți urlă prin cap!... (ION CREANGĂ)

Fugea, pentru că îi era oarecum rușine de nevastă-sa, îi era silă de gura lui Mau și-l plictisea dojana tontului de cumnatu-său. (ION MARIN SADOVEANU)

OARZĂN, -Ă

A spune una oarzănă = A spune o minciună mare, gogonată:

Ea începuse să spună una oarzănă și pe loc s-a schimbat la față.

A-i spune (sau **a i-o spune**) **cuiva oarzăn**(**ă**) (**în faţă**) = A-i spune cuiva ceva fără ocolişuri:

Acolo să se ducă, mă, să-i spuie vorbă oarzănă, că el săracu' nu ştie, mă, că-i bătrân [...] (OCTAVIAN GOGA)

De nu l-oi face mi-a spus oarzin că-mi taie capul, ca la un pui de găină. (I. POP-RETEGANUL)

Dar Şuluţiu a trimis un protest la Cluj în care le-a scris „oarzăn” că nu suporta ca biserica

lui să fie considerată ca apendice a celei latine din Transilvania […] (ANUARUL INSTITUTULUI de ISTORIE „A. D. XENOPOL", vol. 27, 1990)

OASTE

A face oastea (Îvp.) = A executa serviciul militar:

A făcut oastea doisprezece ani. (LIVIU REBREANU)

A merge ca surdu-n oaste. v. **surd.**

A se ridica cu oaste pre cineva (sau **cu sabie asupra cuiva**). v. **ridica.**

Oastea (sau **armata, ceata**) **lui Papuc** (Fam.; gmţ. şi dep.) = Colectiv neorganizat, nedisciplinat:

Oastea lui Papuc: unul vine, doi se duc. (TUDOR PAMFILE)

Harap-Alb înainte și ceilalți în urmă, care de care mai chipos și mai îmbrăcat, de se târâiau ațele și curgeau obielele după dânșii, parcă era oastea lui Papuc Hogea Hogegarul. (ION CREANGĂ)

De la ferestre, desfăcute de obloane, Se aud tot felul de chiote năzdrăvane, Se strigă cu mâinile căuc: – Uite, uite Armata lui Papuc! (CAMIL PETRESCU)

[...] *unii chiar aveau în picioare papuci de plajă și câtiva clămpăneau la fiecare pas* [...] *– Ceata lui Papuc! glumise Radu, care nu-şi pierdea umorul în nicio împrejurare* [...] (ANASTASIA POPA)

OBADĂ

A pune sau **a duce** (**în**) **obezi** (Îvp.) = A subjuga; a imobiliza:

Erai slobodă... și te puseră în obezi [(înv., numai la pl.) instrument alcătuit din două bucăți de lemn alăturate, prevăzute cu găuri, în care se prindeau picioarele sau, mai rar, mâinile osândiților, pentru a-i imobiliza; (pex.) cătușe]. (ALECU RUSSO)

Fiindcă se împotrivi pe dreptul său, l-au mai băgat și la bașcă, l-au mai ferecat și la obezi. (CEZAR PETRESCU)

Îl găsi după un an/ În cârciuma unui han;/ Şi ducându-l în obezi/ La ispravnic, cu dovezi [...] (ANTON PANN)

A se face obadă (Reg.; d. caii de tracţiune) = A-şi îndoi spinarea, opintindu-se:

Cei doi cai mai aveau puțin de urcat și se făceau obadă, căci și carul era prea încărcat.

A-i sări (cuiva) **ţandăra** (**de-a-ndoaselea** sau **arţagul, aşchia, bâzdâcul, muștarul, obada, ţâfna**). v. **sări.**

OBEJDIE

Te duce obejdia = Ghinionul te împinge la ceva rău:

Te duce obijdia. Te duce nenorocul („soarta, ursătoarea"). Te trage aţa, nevoia, zahărul. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1928)

OBIALĂ

A dormi obială (Pop.) = A dormi profund:

– Ce-ai visat, mamă?/ – Ce să visez, băiete, c-am dormit obială. (MARIN SORESCU)

A ninge cu obiele (Pop.) = A ninge cu fulgi mari:

Când ninge cu fulgi mari (foloştine), se zice că ninge cu obiele, şi se descalţâ Dumnezeu atunci. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1915)

A scoate (pe cineva) **din obiele** (Pop.) = A ajuta pe cineva să ajungă la o situaţie mai bună:

„Şi m-ai scos den obiele și den sărac m-ai îmbogățit". I-au dzis Vasilie-vodă: „Așea știu și eu." (MIRON COSTIN)

Matei Basarab boiereşte pe un fost rumân, Vasile Lupu a ridicat din „obiele" pe serdarul Ştefan etc. (REVISTA de ISTORIE, nr. 32, 1979)

A-i curge cuiva obielele de pe cineva (Pop.) = A fi sărac şi rău îmbrăcat; a fi zdrenţăros:

Care de care mai chipeș și mai îmbrăcat, de se târâiau ațele și curgeau oghelele după dânșii. (ION CREANGĂ)

A-l arde obielele (Pop.) = A se afla într-o situaţie dificilă; a fi strâmtorat:

De ceva vreme, el nu-și mai găsea locul de parcă îl ardeau obielele.

A-şi căuta (sau **a-și vedea**) **de obiele** = A-şi vedea de interese (descurcându-se fără ajutor):

...își vedea de obielele sale... (DUMITRU CRUDU)

– Mai bine ţi-ai căuta de obiele şi i-ai lăsa pe alţii în pace!

OBICEI

A avea obicei (sau **deprindere**). v. **avea.**

A pune limbii obicei (Îvr.) = A se reţine de la vorbă:

Gura sa o deșchise cu socuteală și cu tocmală și limbii sale puse obiceaiu. (MOSES GASTER)

Câte bordeie, atâtea obiceie (sau **tot bordeiul își are obiceiul**) = Fiecare cu tradițiile lui:

Când încep a se naște „câte bordeie atâtea obiceie" trebuie să existe o normă obiectivă, neschimbată, pentru regularea raporturilor dintre oameni, ș-aceasta-i colecția de legi scrise [...] (MIHAI EMINESCU)

Ţăranul spune: câte bordeie, atâtea obiceie. E regula de aur a convieţuirii rurale. (PETRE PANDREA)

OBLÂNC

A lua straiţa la oblânc (Reg.) = A pune traista pe umăr:

Atunci pusnicul Petru, îmbrăcat c-o rasă aspră de păr, desculţ şi cu traista la oblânc, porni călare pe un măgar, să-şi ţie cuvântul. (D. D. PĂTRĂŞCANU)

[invitații] *au mărşăluit, umăr la umăr, cu muscheta la spinare şi traista de merinde aninată la oblânc, de la Austerlitz, Jena si Waterloo, prin Gettysburg şi Antietam, cu oprire la Plevna.* (http://www.zf.ro/)

OBLON

A trage obloanele = A lichida o afacere, a da faliment; a lichida ceva:

Revoluția fiscală și criza forței de muncă trag obloanele afacerilor. (https://www.desteptarea.ro/)

Rapid nu va juca în Liga 1 și trage obloanele. Curtea de Apel a amânat procesul privind suspendarea falimentului. (http://www.prosport.ro/)

OBLU, OABLĂ

A spune (sau **a zice, a grăi**) **oblu** (Reg.) = A vorbi deschis, direct:

Nu vreau să te votăm! dar de nu te vei supăra pe mine, eu ştiu să-ţi spun ce te apasă mai tare, nu te vei supăra dacă ţi-o voi spune oblu în faţă! (NICOLAE BOCŞAN, VALERIU LEU)

Cum am mai zis, românul nu poate suferi pe omul închipuit, i-o și spune oblu-n față [...] (I. POP-RETEGANUL)

A-i merge cuiva oblu (Reg.) = A-i merge bine:

Fii și tu mai destins, ia-o oblu, vorba lui Pirgu, și treaba va merge ca unsă. (ȘERBAN TOMȘA)

OBOL

A-şi da obolul = A contribui cu un mic ajutor în scop de binefacere:

Pentru acest scop, întâi boierii români şi-au dat obolul lor sprijinind trupele româneşti care veneau să dea reprezentări de teatru românesc la Cernăuţi [...] (D. VATAMANIUC)

Chiar dacă adesea a avut înfăţişare de Cenuşăreasă, creaţia populară şi-a dat obolul cu modestie şi în chip neprecupeţit la făurirea culturii moderne. (OVIDIU BÎRLEA)

OBOROC

A căra soarele cu oborocul = A face un lucru inutil:

De nu te-aducea Dumnezeu pe la noi, eram să îmbătrânesc cărând soarele cu oborocul. (ION CREANGĂ)

A coase la oboroace. v. **coase.**

A pune (sau **a ascunde, a ţine** etc.) **ceva sub oboroc** (Reg.) = A feri un lucru de văzul lumii:

Ești cel ce astăzi ai lumină; nu o pune subt obroc! las-o să lumineze aproapelui tău. (GALA GALACTION)

Bată-te pustia noroc,/ Că te-am pus sub oboroc. (ȘEZĂTOAREA, I)

Printre alte nenorociri inventate de comunism, a fost şi teroarea cărţilor de muncă, ţinute sub oboroc de contabili şi cadrişti de tot felul. (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, nr. 101, 2016)

A sta (sau **a zăbovi**) **sub oboroc** (Reg.) = A rămâne necunoscut:

Totuşi faptele cele strălucite ale lui Ştefan nu putură sta sub oboroc. (P. ISPIRESCU)

Pus sub oboroc de ideologia oficială [...] *adevărul face implozie în conştiinţele individuale şi explozie pe plan social.* (MIHAI CIMPOI)

A ține (sau **a pune**) **lumina sub oboroc** (Fig.) = A ascunde lumii adevărul:

Ticăloși și buni de crucificat la pompa de apă erau numai cei ce ținuseră lumina sub obroc [...] (G. M. ZAMFIRESCU)

Şi v-am adus un manuscris... Comuniştii ăştia... mi l-au terfelit, au încercat să-l ascundă, ca lumina sub obroc... (FLORIN IARU)

OBOSEALĂ

A pica de somn (**de oboseală, de mers, de beat** etc.). v. **pica.**

A-l ajunge oboseala (pe cineva) = A fi peste măsură de obosit, a fi epuizat:

– Ce vrei? După trei zile de nesomn, l-a ajuns și pe el oboseala. (AL. VLAHUȚĂ)

Merse el cât merse, până ce l-a ajuns oboseala şi s-a pus la marginea drumului să se odihnească puţin. (LEGENDE POPULARE ROMÂNEȘTI)

Frânt de oboseală (sau **de osteneală**). v. **frânt.**

OBRAZ

(**A fi**) **fără** (**de**) **obraz** (Pfm.) = A fi necuviincios:

– Cu un renegat vorbesc, ştiu prea bine! Mi-ai fost elev, dar mi-i ruşine că mi-ai fost, că n-ai obraz nici cât o ciobotă!… (LIVIU REBREANU)

Cum mergea, dă de niște copii făr-obraz, chinuind un cățăluș. (I. POP-RETEGANUL)

A (**mai**) **avea obraz** sau **a** (**mai**) **avea încă obraz să...** = A avea îndrăzneala să...:

Ai băut cât șăpte și mai ai obraz să te jăluiești. (VASILE ALECSANDRI)

Tu ești bun de talpa iadului și ai încă obraz să cauți loc în rai. (C. NEGRUZZI)

Și tot mai are obraz să mă mintă ca pe un gogoman! (LIVIU REBREANU)

– Auzi, auzi, o întrerupse tată-său; și mai ai obraz să te atingi de surorile tale cele mai mari? (P. ISPIRESCU)

A ajunge obraz. v. **ajunge.**

A apuca (sau **a prinde**) (pe cineva) **de obraz** (Îrg.) = A face pe cineva să treacă drept mincinos:

În zadar fata moșneagului spunea în urmă că acela este lucrul mânelor sale, căci îndată o apucau de obraz baba și cu fiică-sa. (ION CREANGĂ)

A avea (**atâta**) **obraz** (Pfm.) = A avea bun-simţ:

Uliul cu cumătru va avea atâta obraz, pe lângă nas, și nu-i va mânca și mai departe puii. (SIMION FLOREA MARIAN)

Iubite și stimate domnule Costăchescu, Nu v-am scris cât costă fotografiile fiindcă atâta obraz trebuie să am şi eu ca să nu vă iau câteva sute de lei dumneavoastră care mi-aţi dat [...] (MIHAI COSTĂCHESCU)

A avea obraz subţire sau **a fi subţire de obraz** (Pfm.) = A fi bine crescut:

– Nu te supăra, boierule, de întâmplarea ruşinoasă ce o trăieşti, dar albul strălucitor al albuşului de ou e deopotrivă cu pielea dumitale cea albă şi subţire, căci ai obraz subţire, de boier adevărat. (VALENTIN BERBECARU)

Iartă-mă, nu-mi place să le spun oamenilor de la obraz că-mi sunt datori... Dar ştiu că tu rezişti. Ai un obraz subţire ca petala de trandafir, dar rezistent ca oţelul. (DOINA JELA)

[...] *se vor fi îngrijit de pânzeturile şi căptuşelile fine ale hainelor cuconiţelor şi domnilor celor cu obrazul subţire sau, cum îi numeşte G. Costescu, „mai cu fason”* [...] (ANDREEA RĂSUCEANU)

A avea obrazul (sau **şoriciul**) **gros** (Arg.) = A fi neruşinat, impertinent:

Mulţi dintre şoferii cu obrazul gros, destul de greu vizibili pentru oamenii legii, au parte de surprize neplăcute unde se aşteaptă mai puţin [...] (http://www.oradestiri.ro/)

Ca să le fii pe plac maimuţelor trebuie să fii porc, şi cu şoriciul gros. Şi mai ales nu târnosi mangalul, că te usuci; (MATEIU I. CARAGIALE)

„Minciuna şi obrăznicia sunt şi ele arme omeneşti”, spunea Ion Slavici, căci „obraznicul mănâncă praznicul”, iar „ruşinosul roade osul” sau „obrazul gros aduce pântecelui folos” [...] (DICŢIONAR de ETICĂ pentru TINERET, 1969)

A căuta cuiva la (sau **în**) **obraz** (Reg.) = A ţine seamă de autoritatea cuiva:

Îți cat la obraz, c-acu ți l-aș terfeli. (GLIGORE M. JIPESCU)

A da cuiva obraz (Pop.) = A îngădui cuiva prea multe, făcându-l astfel să devină obraznic:

Celui fără rușinare/ De-i dai ceva obraz, sare/ Să ți să urce-n spinare. (ANTON PANN)

Nu, drăguță, să nu-i dăm obraz... Las' pe mătușa, că știe ea ce face. (VASILE ALECSANDRI)

A da obraz = A se înfățișa la cineva, a da ochi cu cineva:

Da de unde și până unde la noi?... De atâta vreme de când nu ne-ai mai dat obraz. (VASILE ALECSANDRI)

A face (cuiva) **pe obraz** (Reg.) = A se răzbuna pe cineva:

Nu te teme, știu eu năzdrăvănii de ale Spânului; și să fi vrut, de demult i-aș fi făcut pe obraz, dar lasă-l să-și mai joace calul. (ION CREANGĂ)

– Na! încaltea v-am făcut și eu pe obraz. De-acum înainte spuneți ce vă place, că nu mi-a fi ciudă, zise Gerilă, râzând cu hohot. (IDEM)

A face obraz (la cineva) (Înv.) **=** A ţine piept, a face faţă:

A lui Pomer istețime au făcut la toți obraz. (ALECU BELDIMAN)

A fi cu două obraze (Înv.) = A fi nesincer, ipocrit:

Muntenii erau cu două obraze; arătau prieteşug şi către Antioh Vodă şi către partea lui Mihai Vodă. (ION NECULCE)

A fi gros de obraz sau **a avea obraz gros** (reg., **de săftian, de scoarţă** etc.) sau **a-i fi cuiva gros obrazul** (Pfm.) = A fi obraznic:

Lupul e gros de obraz, eu unul nu-i dau crezare câtă vreme este încă în pielea lui. (NICOLAE GANE)

Te socoteam ciubotar cu ambiție; dar văd că m-am înșelat... Ai obraz de săftian. [piele de capră (mai rar de vițel sau de oaie), subțire și fină] (VASILE ALECSANDRI)

– Gros obraz ai, becisnicule, dacă, după ticăloşiile pe care le-ai făcut învăţătorului, mai îndrăzneşti să ne treci pragul! (LIVIU REBREANU)

– Apoi n-oi fi eu chiar obraz de scoarță. Cum crezi dumneata, că o să te las singur acasă? (EUGEN LOVINESCU)

Cu obraz gros și semeț/ Și cu gura de orbeț. (I. C. HINȚESCU)

A ieşi (sau **a scăpa, a o scoate la capăt**) **cu obraz** (sau **cu obrazul**) **curat** (Pfm.) = A ieşi cu bine dintr-o situaţie dificilă:

Harap-Alb, dacă vede reaua, i-aruncă pielea cea de urs, și apoi fuge cât ce poate cu sarcina în spate, tot înainte la Sfânta Duminică, scăpând cu obraz curat. (ION CREANGĂ)

Bine-ar fi s-o pot scoate la capăt, măcar aşa, cu mama şi cu mătuşa Măriuca, gândeam eu, bătându-mi-se inima, ca-ntr-un iepure, de frică şi de osteneală. (IDEM)

N-o scos-o la capăt cu obraz curat. (ȘEZĂTOAREA, III)

O râs de s-o prăpădit, iar eu, de, am scăpat cu obraz curat, că nu-mi era așa moale, drept să spun...(ION LĂNCRĂNJAN)

A ieşi (sau **a scoate**) **la obraze** (Îrg.) = A deveni bogat:

Îl trămit la domnia-ta, ca să se mai roadă, să poată ieşi și el, mâne, poimâne, la obraze. (NICOLAE FILIMON)

E mult de când se împărtăşise publicului portretul acestei coconițe, şi lumea nu ştia nimica despre boierul dumneaei, pentru că nu era aşa ieşit la obraze. (I. HELIADE-RĂDULESCU)

A închide (cuiva) **uşa în obraz** (Pop.) = A nu primi pe cineva:

[…] *intră în grădină și, cu toate rugăciunile părinților de-a-i lăsa și pe ei, domnița le închise binișor ușa în obraz și-i lăsă cu inima arsă.* (BARBU DELAVRANCEA)

A îngroşa din obraz (Reg.) = A deveni mai îndrăzneţ:

Mai îngroașe din obraz. (GH. CIAUȘANU)

A lua (sau **a prinde, a dobândi**) **obraz** (Îrg.) = A se obrăznici; a îndrăzni:

Luasă cu toții un mare obraz. (POP.)

A nu da obraz (Înv.) = A nu se prezenta în faţa cuiva:

De unde și până unde la noi?... De atâta vreme de când nu ne-ai mai dat obraz. (VASILE ALECSANDRI)

A orbi sau **a prosti** (pe cineva) **de la obraz** (Pfm.) = A-i spune cuiva minciuni vădite; a încerca să înşele pe cineva în mod grosolan:

Apoi nu mă orbi de la obraz așa. (I. L. CARAGIALE)

Cum, eu le spun că am văzut cu ochii mei și ei mă prostesc de la obraz? (MARIN PREDA)

A spăla obrazul de ruşine. v. **spăla.**

A(-şi) scoate obrazul în lume (sau **printre oameni**) (Pfm.) = A se arăta printre oameni:

Mi se dusese buhul despre pozna ce făcusem, de n-aveai cap să scoți obrazul în lume de rușine. (ION CREANGĂ)

De-aș avea nenorocirea să aib în numele și porecla mea atâte farafasticuri, nu mi-aș mai scoate obrazul printre oameni. (C. NEGRUZZI)

A-i bate (cuiva) **obrazul.** v. **bate.**

A-i crăpa (sau **a-i plesni, a-i pocni**) (cuiva) **obrazul de ruşine** = A-i fi foarte ruşine:

Să nu mai ştie cineva, că-mi crapă obrazul de ruşine. (M. DAVIDOGLU)

Nu ştia că boierii sunt în divorţ şi încă a întrebat pe doamna (tare mai e frumoasă, nu-i fie de deochi) ce mai face conul Grigore, de i-a venit să-i plesnească obrazul de ruşine când a auzit cum e situaţia chiar din guriţa cucoanei. (LIVIU REBREANU)

Nu știu, zău, cum a sta și asta! îmi plesnește obrazul de rușine când gândesc cum am să mă înfățișez înaintea femeii celeia cu vorbe de-acestea... (ION CREANGĂ)

A-i da (sau **a-i pune**) (cuiva) **o pupăză în obraz.** v. **pupăză**.

A-i vorbi sau **a-i zice cuiva** (ceva) **de la** (sau **în**) **obraz** (Pfm.) = A-i spune cuiva ceva direct:

Astăzi, mulţămită propăşirii şi civilizaţiei, foieşte în sânul poporului român un număr nenumărat de aceşti răsucitori de vorbe, care de care mai viteaz la limbă şi mai vrednic a-ţi spune de la obraz că la nămiez e noapte. (MIHAI EMINESCU)

I-a spus-o șefului de la obraz, știu eu. (V. EM. GALAN)

– Mai lasă și tu omu-n pace ! i-a spus-o Indreiu de la obraz. Poate că are treabă. (ION LĂNCRĂNJAN)

Ideea asta ajunsese să-l obsedeze atât de mult, încât i-o trânti de la obraz […] (IOAN T. LAZĂR)

A-şi curăţi obrazul (Înv.) = A se dezvinovăţi:

Ei îș curăție obrazele, cum n-au știut nemică. (ION NECULCE)

A-şi face obraz (Îrg.) = **a)** A se pune bine cu cineva:

Scrie cărți la Șermet, de-și face obraz. (ION NECULCE)

b) A se preface:

Ia las, mă omule, las! nu-ți mai face obraz! (ION CREANGĂ)

A-şi pune obrazul (pentru cineva) (Pfm.) = A garanta pentru cineva cu cinstea, cu reputaţia, cu autoritatea proprie:

Un director particular de teatru, care și-ar pune nu numai obrazul, ci și capitalul în joc, care ar avea sorți să-și vază inteligența și munca lui proprie răsplătite și capitalul rentând mai bine ca în o altă întreprindere, nu și-ar permite să țină porțile teatrului închise șase luni de zile […] (I. L. CARAGIALE)

Să-și puie cineva obrazul pentru unul ca tine și să te hrănească ca pe un trântor, mare minune-i și asta! (ION CREANGĂ)

Îmi pare rău că la nevoie am pus obrazu pentru tine și te-am scăpat de la primejdie... (CEZAR PETRESCU)

A-şi tăvăli obrazul (Reg.) = A se face de ruşine; a se compromite:

Nu-și tăvălea obrazul pentru asemenea fleacuri.

Cu ce obraz? (Pfm.) = Cu ce îndrăzneală?:

– Cu ce obraz să mai ies eu în lume? Cine o să-şi mai dea copiii la şcoala mea? (P. ISPIRESCU)

– Cu ce obraz mă faci pe mine de vină? (PETRU DUMITRIU)

Cu ce obraz să se înfățișeze înaintea lui. (ION CREANGĂ)

Cu obraz curat (Pop.) = Cu conştiinţa curată:

Harap-Alb, dacă vede reaua, i-aruncă pielea cea de urs, şi apoi fuge cât ce poate cu sarcina în spate, tot înainte la Sfânta Duminică, scăpând cu obraz curat. (ION CREANGĂ)

Se hotărî să pună paltonul zălog birtaşului, ca să scape toţi cu obraz curat. (CEZAR PETRESCU)

O râs de s-o prăpădit, iar eu, de, am scăpat cu obraz curat, că nu-mi era așa moale, drept să spun...(ION LĂNCRĂNJAN)

Obraz subțire = Persoană fină, care trăiește în lux, aristocratică, pretențioasă:

De obraze subțiri, care vin de-a dreptul de la domnie, eu am început a mă teme. (MIHAIL SADOVEANU)

Oare nu cumva v-ați face și voi niște feciori de ghindă... că sunteți obraze subțiri. (ION CREANGĂ)

Obrazul subţire cu cheltuială se ţine (Pfm.) = Pentru a putea face faţă unor pretenţii, trebuie să dispui de mijloace corespunzătoare:

Românul are multă dreptate când zice că obrazul subţire cu cheltuială se ţine. (IOAN SLAVICI)

Obrazul subțire cu multă cheltuială se ține. (I. C. HINȚESCU)

E adevărat că obrazul subţire cu cheltuială se ţine, dar povestea asta are şi ea o limită. (RADU ALDULESCU)

Parcă i-a luat (sau **îi luase**) **pânza de pe obraz** (ori **de pe ochi**)**.** v. **pânză.**

Pre obraz sau **pre** (sau **după**) **obrazul cuiva** (Îrg.) = La fel cu cineva:

Suntem pre obrazul și pre chipul celuia ce ne-au făcut. (CORESI)

Să-ţi fie ruşine obrazului (sau **să-ţi fie în obraz!**) (Pfm.) = Se spune cuiva care a săvârşit ceva necuviincios:

– A, vasăzică, dumneata erai duduiţa nostimă, domnişoară? Ei, bravo, ce să-ţi spun,

frumos îţi şade! Să-ţi fie ruşine obrazului! (LIVIU REBREANU)

Nu ți-e rușine obrazului!... te târguiești pentru o cartofă. (VASILE ALECSANDRI)

Aferim! Rușine obrazului să vă fie; cogeamite feciori ca voi! Ca mâine îmblați după fete, sărind gardurile, și cu lumânări la nas? (ION GRĂMADĂ)

Nu, dar îi era greu omului să-şi dea slăbiciunea de gol şi-i răsunau mereu în urechi vorbele: „Ruşine să-ţi fie obrazului!” (IOAN SLAVICI)

OBRICARIȚĂ

A tăia (cuiva) **din obricariță** (Îrg.) = **a)** A struni pe cineva:

b) A învăța pe cineva minte:

S-a găsit cine să-i taie din obricariță [porție de mâncare pentru vite]. (ANTON PANN)

OBŞTE

A plăti (sau **a da**) **datoria cea de obşte.** v. **datorie.**

OBŞTESC, -EASCĂ

A-și da obștescul sfârșit = A muri:

El a murit cum a trăit, ca un stoic, nevoind să se abată de un fir de păr de la credințele sale; și-a dat sfârșitul în brațele servitorului său [...] (ION GHICA)

Dragul tatei, iată că Dumnezeu mă cheamă. Sunt în clipa de a-mi da obştescul sfârşit. (P. ISPIRESCU)

Însă Mircea își dase obștescul sfârșit pe scaunul domniei, în mijlocul tăriei sale; (AL. ODOBESCU)

OCA

A da (ceva) **cu ocaua lui Cuza** (Îvp.) = A da ceva cu generozitate:

Cuza cheamă îndată la Palat pe Simion Mihăilescu [...] *cerând cu insistenţă să-i dea vinul cu ocaua lui Cuza.* (TEODOR BUCULEI)

A duce cu ocaua plină (sau **rasă**) (Olt.; d. cai) = A merge repede şi uşor:

Te duce cu ocaua plină (sau rasă) – merge bine, repede. (MATERIALE și CERCETĂRI DIALECTALE, I, 1960)

A prinde (pe cineva) **cu oca** (sau **cu ocaua, cu măsura** ori **cu litra**) **mică** sau **a prinde** (pe cineva) **cu ocaua** (Pop.) = A prinde pe cineva cu o minciună sau cu o faptă necinstită; a prinde pe cineva în flagrant:

Ia, pe unii din noi, sfiicioşi şi sfinţi, i-am prins cu ocaua mică. (BARBU DELAVRANCEA)

– Bine, atâta am vrut să aflu din gura ta, pui de viperă ce mi-ai fost, zice atunci Spânul: numai cată să fie așa, că, de te-oi prinde cu oca mică, greu are să-ți cadă. (ION CREANGĂ)

I-am prins... cu oca mică, la picioarele fetelor în genunchi. (VASILE ALECSANDRI)

De ce-l trântește de chică? – L-a prins cu ocaua mică. (I. C. HINȚESCU)

A umbla cu ocaua mică (Pop.) = A înşela:

La următoarea întâlnire, Chelfă îi făcu un fel de somaţie lui Puiu: să nu mai umble cu ocaua mică, să-i spună ce s-a întâmplat cu eroii despre care-i vorbise. (ION VIANU)

Primul ministru umblă cu ocaua mică. Îi duce pe beligeranți cu vorba. (ION PAS)

Beţivului şi dracul îi iese cu ocaua înainte = Beţivul găseşte oriunde prilej să bea:

Beţivului şi dracul îi iese cu ocaua înainte. (C. NEGRUZZI)

Altă noutate: m-am mutat într-o casă unde se află și câteva frumușele, ce pe la Iași le zic fete; știi proverbu cela: „Bețivului și dracu-i iese cu ocaua plină.” (ION CREANGĂ)

Mai mare daraua decât ocaua (sau **nu face daraua cât ocaua**). v. **dara.**

OCARĂ

A ajunge (sau **a** (**se**) **face, a fi** etc.) **de** (**râs şi de**) **ocară** (Pop.) = A ajunge sau a (se) face, a fi etc. demn de dispreţ, de batjocură; a (se) compromite:

Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară,/ Prea v-ați bătut joc de limbă, de străbuni și obicei,/ Ca să nu s-arate-odată ce sunteți – Niște mișei! (MIHAI EMINESCU)

Atunci fiul craiului, mânios, îi mai trage un frâu, iar cât ce poate, apoi îl prinde în căpăstru și, punându-i frâul în cap, zice în gândul său: „Să-l iau, ori să-i dau drumul? Mă tem că m-oi face de râs. Decât cu așa cal, mai bine pedestru”. (ION CREANGĂ)

[…] *îşi dedeau coate de râdeau, şi chiar se vorbiră, amândoi fraţii cu logodnicele lor, să facă pe fratele lor mai mic de râs şi ocară, când va veni cu broasca ţestoasă înaintea împăratului.* (P. ISPIRESCU)

– Noroc că n-ai să răzbați până la dânșii, că te-or da afară și m-ai face și pe mine de ocară. (EUGEN LOVINESCU)

A da de ocară cu... (Rar) = A se face de râs:

Fără prietenia și ocrotirea lui Mușat, Constantin ar fi dat de ocară cu milităria. (GALA GALACTION)

A ridica (pe cineva) **ocară** (Înv.) = A defăima:

Păgânii... Să nu mai rădice pre creștini ocară. (DOSOFTEI)

OCHELARI

A avea ochelari de cal (Pfm.) = A refuza perceperea realităţii în întreaga ei complexitate; a fi retrograd; a fi o persoană mărginită:

Numai că singurul om de stat care exista la acea dată în Europa, Winston Churchill, avea ochelari de cal. (DAN A. LĂZĂRESCU)

Şi, în plus, nu ţi se pare că studenţii de la Matematică riscă să termine facultatea cu o cultură limitată şi cu ochelari de cal? (BOGDAN SUCEAVĂ)

OCHI

(**A fi**) **om cu patru ochi** (Pop.) = A fi persoană instruită:

De atunci oamenii cei cu patru ochi, adică cei luminaţi şi cu multă ştiinţă de carte, zic: Cutare lucru stă deasupra capului cutăruia ori cutăruia, ca sabia lui Damocles, când voiesc să arate nestatornicia lucrurilor omeneşti [...] (P. ISPIRESCU)

Cine știe carte are patru ochi. (I. C. HINȚESCU)

(**A vedea**) **cu ochii liberi** = (A vedea) fără ajutorul unui instrument optic:

Şi nu numai că se vedea cu ochii liberi, dar era un astru în adevăr măreţ, deoarece întrecea în strălucire pe Jupiter [...] (VICTOR ANESTIN)

(**A-şi**) **roti ochii** (sau **privirea, căutătura**). v. **roti.**

A închide ochii. v. **închide.**

A (**nu**) **avea** (sau **lua pe cineva**) **la ochi buni** sau **a** (**nu**) **vedea** (sau **privi pe cineva**) **cu ochi buni** (Pfm.) = A (nu) simpatiza pe cineva:

Grădinarul îl învăţă cum să facă brazde, să semene flori, să le răsădească şi să le îngrijească. Şi îl luase la ochi, căci era spirt, ştii, colea, cum trebuie omului, mână dreaptă, nu altceva. (P. ISPIRESCU)

În afară erau trei mari împărății vecine, Austria, Rusia și Turcia cari nu vedeau cu ochi buni curentul unionist de la noi. (NICOLAE GANE)

A (**nu**) **le fi dat ochilor** sau **a** (**nu**)**-i fi dat cuiva de ochi să vadă ceva** (Pfm.) **=** A (nu) avea ocazia să vadă ceva:

Nu mi-a dat de ochi la nicio împărăție să văz astfel de legi. (I. GHERASIM GORJAN)

Cui i-a mai dat de ochi să moară așa de zgârcit? (BARBU DELAVRANCEA)

A arăta (**pe cineva** sau **ceva**) **din ochi** = A semnala cuiva în mod discret (pe cineva sau ceva), făcând o mișcare ușoară a ochilor în direcția voită:

Îmi arătă, din ochi, pe frate-meu. (MIHAIL SADOVEANU)

A arunca (sau **a da cuiva**) **praf** (sau **colb, pulbere, sare** etc.) **în ochi.** v. **arunca.**

A avea ochi (Fam.) = A fi priceput în a aprecia un lucru:

Ai luat un cal dă o să mă pomenești cât îi trăi... Ți l-am dat dumitale că am văzut că ai ochi la cai. (CAMIL PETRESCU)

A avea ochi la spate (sau **la ceafă**) (Pfm.) = A vedea totul:

Dar tu să știi că eu dorm iepurește; și pe lângă iști doi ochi, mai am unul la ceafă, care șede purure deschis și cu care văd, și noaptea și ziua, tot ce se face prin casă. (ION CREANGĂ)

A avea ochii cârpiţi (**de somn, de boală** etc.**).** v. **cârpit.**

A avea (sau **a fi cu**) **ochii** (pe cineva) = A nu pierde pe cineva din vedere, a urmări cu atenție mișcările cuiva (în care nu te încrezi):

Să știi că am să am ochii pe dumneata. (CEZAR PETRESCU)

A bate la ochi (rar, **la urechi** sau **la auz**)**.** v. **bate.**

A beli ochii cât cepele. v. **beli.**

A cheltui (sau **a-l costa**) **şi ochii din cap** (Pfm.) = A cheltui sau a-l costa ceva foarte mult:

Am cheltuit și ochii din cap până am văzut-o mare. (VASILE ALECSANDRI)

Nu te-atinge de mine... Îmi murdărești hainele.... Și mă costă și ochii din cap. (BARBU DELAVRANCEA)

A cumpăni din ochi. v. **cumpăni.**

A da (**cu**) **ochii** (sau **ochi**) **cu cineva** (sau **de ceva**) = A vedea ceva sau pe cineva care îţi iese întâmplător în cale; a întâlni pe cineva (pe neaşteptate): a zări:

Sărmana!... era leșinată de spaimă... când s-a trezit și a dat cu ochii de mine... (VASILE ALECSANDRI)

Când a dat cu ochii de tatăl său, Ana s-a oprit încremenită de privirea lui rece, stăruitoare şi sălbatică ce-i străbătea în inimă ca un pumnal. (LIVIU REBREANU)

Ea-și aruncă-n cap cârpa, încuie ușa casei și plecă cu pași întinși spre Lipova, ca să dea ochi cu Trică. (IOAN SLAVICI)

Ziua trecută, în duminica Floriilor, maica Aegidia, chiar maica Aegidia însăși, a oprit-o, când a ieșit din biserică, și i-a spus – ce rușine! – că Națl stă gură-cască pe la ferestre, ca să dea ochi cu fata Marei. (IDEM)

[ZOE:] […] *Am venit numaidecât după Zaharia. N-am avut curaj să dau ochii cu el, măcar că nu crede...* (I. L. CARAGIALE)

Mâine sau poimâine, streinul care doarme sus are să dea ochii cu d. Demetru Demetrian. (CEZAR PETRESCU)

A da (sau **a arunca cuiva cu**) **praf în ochi.** v. **praf.**

A deschide (sau **a face**) **ochii mari** (**cât cepele**). v. **mare.**

A deschide ochii pe cineva (Pfm.) = A se îndrăgosti pentru prima oară:

Eram de zece ani. Și deschisesem ochii pe o copilă, cam de vârsta mea, cu care adeseori colindam viile, spunându-i câte văzute și nevăzute. (BARBU DELAVRANCEA)

A deschide ochii. v. **deschide.**

A face (cuiva) **cu ochiul** (sau **din ochi**)**.** v. **face.**

A face (cuiva) **ochi dulci** = A privi (pe cineva) cu dragoste; a curta:

Minodora parcă uitase sărutarea cu pricina. Ba, în cele din urmă, prinse a face ochi dulci

locotenentului, știi, cum fac femeile când vor să scoată pe bărbat din minți. (LIVIU REBREANU)

– Voi vă faceți ochi dulci, mă, și nevasta-mea-i pe moarte. (ION LĂNCRĂNJAN)

A face ochi(i) mari (sau **ca de bou**)**.** v. **face.**

A face ochi. v. **face.**

A fi cu ochi şi (**cu**) **sprâncene =** A fi prea evident pentru a fi negat:

Confecţia-Bucureşti e cusută cu ochi şi cu sprâncene, cum te văd şi mă vezi, în interiorul hainei, sub buzunarul pentru cutia de ţigări; (RADU COSAȘU)

A fi numai ochi şi urechi (Pfm.) = A fi foarte atent:

Studenţii de la cursurile de Inteligenţă Artificială erau numai ochi şi urechi. (FLORENTIN SMARANDACHE)

Voi fi ochi şi urechi, dar mut, am decis până la urmă. (GABRIEL DIMISIANU)

A fura cu ochiul (sau **cu ochii, cu coada ochiului**) (pe cineva)**.** v. **fura.**

A i se face (cuiva) **negru** (sau **roşu**) **înaintea ochilor.** v. **face.**

A i se face cuiva întuneric (sau **negru**) **înaintea ochilor.** v. **întuneric.**

A i se întoarce (cuiva) **ochii în cap** (sau **pe dos**) (Reg.) = Se zice când cineva este în agonie, când moare. (În imprecații):

În cap ochii să i se-ntoarcă/ Și să-i fie graiul prins. (VASILE ALECSANDRI)

A i se scurge (sau **a-i curge cuiva**) **ochii după cineva** (sau **după ceva**)**.** v. **scurge.**

A ieşi din ochii cuiva (Pop.) = A ieşi din raza de vedere a cuiva:

Abia ieșiți din ochii pandurilor... le iese înainte Orfano. (ION GHICA)

A închide ochii (**pentru totdeauna**)**.** v. **închide.**

A închide ochii și urechile. v. **închide.**

A înfige ochii. v. **înfige.**

A întoarce ochii (sau **a fi cu ochii întorşi**) **pe dos** (Reg.) = A se uita urât:

Şchiopul întinde armonica, întoarce ochii pe dos şi cântă falş o melodie armenească, tărăgănată şi monotonă. (LIVIU REBREANU)

A lega la ochi (pe cineva)**.** v. **lega.**

A lua (**pe cineva** sau **ceva**) **la că**(**u**)**tare** sau **la ochi.** v. **lua.**

A lua (pe cineva) **la ochi** (Fam.) = A avea anumite bănuieli (cu privire la cineva), a supraveghea atent mişcările cuiva, a suspecta:

– Apoi dă, tată, cum a da târgul și norocul; am de trecut prin multe locuri și nu vreau să mă ia oamenii la ochi. (ION CREANGĂ)

Ți s-a părut că drumurile tale sunt închise pentru totdeauna... din pricina portarului care te luase la ochi. (ION PAS)

Ai noștri, văzându-te că ne tot dai ocol, te-or cam luat la ochi. (ION LĂNCRĂNJAN)

A măsura (sau **a judeca** etc.) **din** (sau **după**) **ochi** sau (**cu ochii**) (Fam.) = A examina cu privirea:

Măsură din ochi gloaba jigărită, harabaua prăpădită: – ...Vrei să mergi cu mine, puștiule? făcu el. (PANAIT ISTRATI)

A măsura pe cineva (**cu privirea** sau **cu ochii**) **de sus până jos** (**şi de jos până sus**)**.** v. **măsura.**

A mânca (sau **a înghiţi, a sorbi pe cineva**) **cu ochii** (sau **din ochi**) sau **a pierde** (sau **a prăpădi**) **pe cineva din ochi** (**de drag**) (Pfm.) = A ţine foarte mult la cineva sau la ceva:

Și de-aceea Harap-Alb o prăpădea din ochi de dragă ce-i era. (ION CREANGĂ)

O iubeau împărăteasa și împăratul pe fată de-o pierdeau din ochi, cât era de mlădioasă când

umbla de colo până colo pe covoarele moi […] (I. L. CARAGIALE)

George Pintea sorbea din ochi pe Laura. Când s-au sărutat, după schimbarea verighetelor, s-au roşit amândoi aşa de tare că toată lumea a râs de dânşii. (LIVIU REBREANU)

A mânca sau **a înghiţi** (ceva) **şi cu ochii** = A fi ispitit de o mâncare atrăgătoare. (Fig.) A dori mult ceva:

Ceasuri întregi pierdea Penelopa, mâncând cu ochii lacomi bijuteriile. (JEAN BART)

A nu avea ochi să vezi pe cineva = A nu putea suferi pe cineva, a fi mânios pe cineva:

Cu toate că el se nevoiește... să îl iubesc, însă eu din zi în zi îl uresc mai mult și n-am ochi să-l văz. (I. GHERASIM GORJAN)

A nu crede ochilor (sau, înv., **ochii**)**.** v. **crede.**

A nu vedea (**lumea**) **în faţa ochilor** (Pop.) = A fi foarte supărat; a fierbe de mânie:

Se făcu foc și pară de mânie, se turbură de necaz și nu mai vedea înaintea ochilor. (P. ISPIRESCU)

Nu-mi văd lumea înaintea ochilor de năcaz. (ION CREANGĂ)

A nu-i sta (cuiva) (**bine**) **ochii în cap** = A avea privirea vioaie, jucăuşă:

Eu ţi-am spus că ăsta nu-i teafăr, nici ochii-n cap nu-i stau bine. (VASILE FARAGO)

A nu-şi lua ochii de la (sau **de pe**) **cineva** sau **ceva.** v. **lua.**

A păzi ca lumina ochilor (sau **ca ochii din cap**)**.** v. **păzi.**

A păzi (sau **a îngriji**) **pe cineva ca ochii** (sau **ca de doi ochi**) **din cap** = A păzi pe cineva cu cea mai mare grijă:

Avea vodă Calimah o iapă arăbească și o păzeau slujitorii ca ochii din cap. (MIHAIL SADOVEANU)

Să îngrijești de calul meu ca de doi ochi din cap. (ION CREANGĂ)

A pierde pe cineva sau **ceva din ochi** = A nu mai vedea pe cineva sau ceva care se depărtează:

Din locul unde eram pitiţi, ţânţăroaicele încercară să o imite, fără a-i pierde însă din ochi pe protagoniştii noştri. (GH. VÎRTOSU)

A privi (sau **a vedea** pe cineva sau **a se uita** la cineva) **cu ochi răi** sau **a avea** (pe cineva) **la ochi răi.** v. **rău.**

A privi cu ochi de piatră = A privi nepăsător, rece, indiferent:

Constandin îl privea cu ochi de piatră. (PETRU DUMITRIU)

A privi cu ochi mari = **a)** A fi uimit de ceea ce vede:

Când să pornesc spre scară, zării pe demobilizat și pe ovrei. Se uitau la mine cu ochii mari, speriați, nemișcați. (LIVIU REBREANU)

b) A i se dilata ochii de mânie, furie etc.:

Mă privește cu ochii mari de copil furios. (CAMIL PETRESCU)

A privi pe cineva cu (sau **a avea pe cineva la**) **ochi buni** (sau **răi**) = A simpatiza (sau a fi ostil, a nu avea la inimă) pe cineva:

Nu se căia de loc că l-a primit la curtea sa, ba încă începuse a-l privi cu ochi buni. (P. ISPIRESCU)

Am cam băgat eu de seamă că nu-l prea are la ochi pe Chiriac. (I. L. CARAGIALE)

A pune (**o armă**) **la ochi** (sau **a lua la ochi**) = A ținti, a ochi:

Petru își încordă arcul, îl luă la ochi, săgeata zbură și în aceeași clipă se văzu trupul lui Malaspina căzând. (NICOLAE GANE)

Când fură aproape de lup de o bătaie de săgeată, puse Făt-Frumos arcul la ochi. (P. ISPIRESCU)

A pune ochii (sau **capul, nasul, privirea**) **în pământ.** v. **pune.**

A pune ochii (sau, rar, **ochiul**) (**pe cineva** sau **pe ceva**). v. **pune.**

A pune ochii în grindă sau **a fi cu ochii stâlpiţi după uşă.** v. **grindă.**

A se băga în ochii (cuiva)**.** v. **băga.**

A se coborî în ochii (cuiva)**.** v. **coborî.**

A se înțelege din ochi (cu cineva)**.** v. **înțelege.**

A se uita (sau **a privi**) **pe sub ochi** (Pfm.) = **a)** A se uita urât. **b)** (Reg.) A închide ochii pe jumătate:

Oricum ar fi, americanul îi privea pe sub ochi, iar Anton voia să-l porcăiască. (DUMITRU CRUDU)

A se uita cu un ochi la slănină şi cu altul la făină (Pfm.) = **a)** A se uita cruciş:

Se uita spre ușă și vedea pe cei de lângă fereastră. Era cu un ochi la slănină și cu unul la făină, cum zic țăranii. (MIHAIL SADOVEANU)

E șbanghiu, privește cu un ochi la slănină și altul la făină... (ADRIAN BUȘILĂ)

b) (Fig.) A râvni la două lucruri deodată:

Ascultă-mă pe mine, ăsta [Maiorescu] *e un iezuit cu un ochi la slănină și altul la făină. Vrea să împace și capra și varza.* (EUGEN LOVINESCU)

A sta (sau **a fi**) **cu ochii** (pe cineva) sau **a avea ochii** (pe cineva) = A supraveghea pe cineva:

Să știi că am să am ochii pe dumneata. (CEZAR PETRESCU)

Ar mai fi o etapă de provizorat, o perioadă în care vor sta cu ochii pe mine, să mă studieze ca pe o bacterie. (DĂNUȚ UNGUREANU)

A trage cu coada ochiului (sau, mai rar, **cu geana** ori **cu mustața**)**.** v. **trage.**

A trece cu ochii (Înv.) = A nu lua în seamă, a nesocoti, a desconsidera:

Judecăţile meale le-au trecut cu ochii, şi poruncile meale au supărat. (BIBLIA)

A ține (pe cineva) **sub ochi** (sau **a sta, a fi**) **cu ochii pe cineva** (Fam.) = A supraveghea îndeaproape:

Aş sta cu ochii pe tine, ca pe butelie! – Aşa cum stai cu ochii pe Angela? – Mai rău! (VASILICA MITREA)

Toți stăteau cu ochii pe mine. (ION LĂNCRĂNJAN)

A vedea cu ochii altuia = A judeca prin prisma altcuiva:

Copiii foarte mici nu sunt pregătiţi să împartă cu alţii pentru că pur şi simplu nu se pot pune în locul altcuiva. Capacitatea de a vedea lumea cu ochii altuia este un proces îndelungat. (ADRIAN ORBAN)

A zvârli praf în ochii lumii. v. **zvârli.**

A(-i) da (cuiva) **ochii** (sau **pleoapele**) **în gene** sau **gene-n gene.** v. **geană.**

A(-i) sări în ochi. v. **sări.**

A(-şi) arunca ochii (sau **o ochire, o privire, o căutătură**) **la** (ori **asupra, pe, prin, spre, peste** etc.). v. **arunca.**

A(-şi) întoarce ochii (sau **privirea**) (**de la ceva** sau **de la cineva**) = **a)** A-şi îndrepta privirea în altă direcţie:

Întorcându-şi ochii către partea de unde venea glasul. (VASILE DRĂGHICI)

b) A-şi pierde interesul (pentru cineva sau ceva).

A-i cădea ochii în gură. v. **cădea.**

A-i crăpa (sau **a-i plesni, a-i sări cuiva**) **ochii** (**de ruşine, de foame, de oboseală** etc.) (Pfm.) **=** A nu mai putea de ruşine, de foame, de oboseală etc.:

Tânărul meu prieten se uita nelămurit, nepricepând ce i se-ntâmplă. I-am făcut un semn

din ochi şi am dus discret arătătorul la gură. De ruşine crăpam, ce e drept, eu. (MIHAIL BENDER)

A-i fi (cuiva) **drag ca lumina ochilor.** v. **lumină.**

A-i fi (reg., **a-i avea, a-i sta** etc.) **cuiva** (**drag**) **ca sarea-n ochi.** v. **sare.**

A-i fi drag cuiva (sau **a iubi pe cineva** ori **a-i fi drag cuiva**) **ca ochii** (**din cap**) sau **a ţine la cineva ca la ochii din cap** (Pfm.) = A iubi sau a fi iubit din tot sufletul:

Nu mă face să te-aștept prea mult; mai am și alte trebușoare, nu numai grija dumitale... Caimacamul își iubește nevasta ca ochii din cap, e și bogat și darnic. (I. L. CARAGIALE)

Ce-ar fi trebuit să fie Glanetaşu, a fost feciorul. Era iute şi harnic, ca mă-sa. Unde punea el mâna, punea şi Dumnezeu mila. Iar pământul îi era drag ca ochii din cap. (LIVIU REBREANU)

Am venit să-ți spun că-mi ești drăguță ca ochii din cap. (VASILE ALECSANDRI)

El o avea foarte dragă, ca ochii din cap. (I. G. SBIERA)

Și-l joc în frâu și-l las în trap!/ Mi-e drag [roibul] *ca ochii mei din cap/ Și nu l-aș da nici mort.* (G. COȘBUC)

A-i fugi (cuiva) **ochii după cineva** (sau **după ceva**). v. **fugi.**

A-i fugi sau **a-i aluneca cuiva ochii după** (sau **pe**) **cineva** (Pfm.) = A privi insistent, cu admiraţie:

Văd eu că-ţi fug ochii după tinerele... (ZAHARIA STANCU)

Nu bea, nu fuma, nu-i fugeau ochii după fete. De fapt, eu am umblat după el, ăsta-i adevărul. (SANDA BUDIȘ)

Când vei vedea că soţul tău îţi este necredincios şi-i alunecă ochii după alte muieri, dă-i-o să se îmbrace cu dânsa, şi se va aprinde de dragoste pentru tine, încât nu va şti ce să mai facă şi cum să te giugiulească. (P. ISPIRESCU)

A-i fulgera ochii (cuiva). v. **fulgera.**

A-i ieşi ochii din cap. v. **ieși.**

A-i juca (cuiva) **ochii în cap.** v. **juca.**

A-i rămâne cuiva inima (sau **ochii**) **la ceva** (sau **la cineva**) sau **a-i rămâne cuiva ceva** (sau **cineva**) **la inimă.** v. **rămâne.**

A-i râde (cuiva) **în ochi** = A fi bucuros:

Îşi potrivi pe nas ochelarii de aur, semn de mare emoţie la el, iar ochii, de obicei reci, îi râdeau. (LIVIU REBREANU)

A-i scoate (cuiva) **ochii** (cu ceva). v. **scoate.**

Are cu ce să-ți ungă ochii = E bogat, poate mitui pe oricine:

Vede binișor în pungă,/ Are ochii ce să-ți ungă. (I. C. HINȚESCU)

A-şi da cu degetul în ochi. v. **deget.**

A-şi da ochii peste cap (Pfm.) = **a)** A fi pe moarte:

Dând ochii peste cap, cască gura și fălcile îi trosniră. (BARBU DELAVRANCEA)

În plus, dacă l-aș fi apucat de gât și l-aș fi răsucit ca pe ștuțul furtunului, Dura ar fi dat ochii peste cap și ar fi crăpat acolo [...] (PETRE BARBU)

b) A cocheta; a face mofturi:

Zenobia ofta des şi-şi dădea ochii peste cap, vrând astfel să arate tuturor că e pătrunsă de seriozitatea clipei […] (LIVIU REBREANU)

Ea ce face? Nimic, zâmbește și dă ochii peste cap. (PETRU POPESCU)

A-şi deschide ochii bine. v. **deschide.**

A-şi deschide ochii în patru sau **a-şi deschide ochii** (**şi urechile**) **în patru** sau **a fi cu ochii în patru** ori **a fi cu ochii deschiși.** v. **patru.**

A-şi învârti ochii. v. **învârti.**

A-şi scoate ochii (pentru cineva)**.** v. **scoate.**

A-şi vedea visul cu ochii. v. **vis.**

Cât ai clipi (sau **cât clipești**) (**din ochi** sau **cu ochii**) sau **cât clipeala ochiului** sau **în**(**tr-o**) **clip**(**e**)**ală** (**de ochi**) = Imediat, numaidecât, foarte repede, într-o clipă:

Şerpele, cât ai clipi, se prinse de vârful prăjinei. (POP)

Cât vezi cu ochii (sau **cu ochiul**) = Cât cuprinzi cu privirea, până la depărtări foarte mari:

Nimeni, nimic, cât vedeai cu ochiul. (PETRU DUMITRIU)

Toate acestea au luat locul, povesteşte autorul, unui ţinut feeric, în care câmpul verde era presărat de cât vezi cu ochii pomi [...] (TANIA RADU)

Cine știe pe unde îi sticlesc ochii. v. **sticli.**

Cooperativa Ochiul și Timpanul (Irn.; arg.) = Securitatea, poliția politică a regimului comunist:

Detestă pe „gurişti”, „urechiuşele”, „muncitorii cu gura” şi se fereşte de cei care lucrează la cooperativa „ochiul şi timpanul”. (EUGEN SIMION)

Interesant este că Academia Caţavencu, publicaţia care a găzduit munca fotografilor de la „Ochiul şi timpanul”, nu a semnat fotografiile. (https://jurnalul.antena3.ro/)

Corb la corb nu-și scoate ochii = Cei de-o teapă nu-şi fac rău unul altuia:

Nu că i-ar fi frică. Fiindcă vorba ceea: corb la corb nu scoate ochii. Dar ruşinea pe el să se pomenească cu asemenea bobârnac. (LIVIU REBREANU)

– Păi, iată m-am gândit şi eu la acest lucru, tovarăşe Jukov! Ştii proverbul: Corb – corbului nu-i va scoate ochii! (VADIM ȘTEFAN PIROGAN)

Cu un ochi la răsărit şi cu altul la apus = Se zice despre cei care se uită cruciş:

Cu un ochi la răsărit şi cu altul la apus. (P. ISPIRESCU)

De ochii lumii (sau **soacrei**) = **a)** Pentru a salva aparenţele, pentru a lăsa lumii o impresie bună:

– Fă bine, domnişorule, şi închină cu noi un păhăruţ! Titu se codi puţin, mai mult de ochii lumii, căci prilejul i se păru bun să afle câte ceva. (LIVIU REBREANU)

Sau poate e „israelit” și s-a botezat, ori și-a zis numai Popescu, știi, așa, de ochii lumii. (EUGEN LOVINESCU)

b) Superficial:

Se face curăţenie, se mătură arterele principale, se strâng gunoaiele, de obicei, de ochii soacrei. (MONITORUL OFICIAL al ROMÂNIEI, vol. 15, 2004)

E cu ochi și cu sprâncene = E evident, e clar, e cusut cu aţă albă:

Era cu ochi şi sprâncene: „prietenii“ din Atârnaţi (mahala tot aşa de vestită ca şi Comorofca) veneau să se răfuiască. (PANAIT ISTRATI)

Era cu ochi şi sprâncene, că nu putea fi altceva decât o lance romană. (N. BATZARIA)

Fuge de-și scoate ochii. v. **scoate.**

Încotro vede cu ochii (sau **unde îl duc ochii**) = Indiferent unde, în orice direcție, fără țintă, aiurea:

Inima-mi e moartă și brâul fără putere, mergeți unde vă vor duce ochii, căci oriunde, tot mai bine veți fi decât cu mine. (NICOLAE GANE)

Îi mai bine, poți ști, să vă duceți, încătrău, îți vedea cu ochii. (TITUS POPOVICI)

Mânca-ţi-aş ochii sau **mânca** (**-mi**)**-te-aş.** v. **mânca.**

Munceşte, lucrează de-şi scoate ochii (Reg.) = Munceşte, lucrează etc. din răsputeri:

Moş Nichifor fugea de cărăușie de-și scotea ochii. (ION CREANGĂ)

Numai ochi și urechi = Foarte atent:

Se ridică – numai ochi și urechi. (V. EM. GALAN)

Iar eu, fugit de la şcoală, stăteam lângă gardul bisericii şi eram numai ochi şi urechi! (CĂLIN KASPER)

Ochi pentru ochi (**şi**) **dinte pentru dinte** = Se spune atunci când întorci cuiva răul pe care ţi l-a făcut:

Frântură pentru frântură, ochi pentru ochi, dinte pentru dinte; cum a făcut el vătămare altui om, aşa să i se facă şi lui. (BIBLIA)

„Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte" este ceea ce au invocat atât teroriștii care au pus bombele la Maratonul din Boston, cât și teroriştii care au decapitat, joi, un soldat britanic. (http://www.dcnews.ro/)

Ochii și... sau... și ochii (**din cap**) = Formulă prin care se recomandă grijă deosebită:

Pe mine căutați să nu mă smintiți: fata și ochii din cap, căci atâta vi-i leacul. (ION CREANGĂ)

Plin ochi = Umplut până la limita capacității, fără să mai poată primi nimic în plus:

Nistor umbla cu altă sticlă și le turna paharele pline ochi. (PETRU DUMITRIU)

Făt-Frumos se duse la hambare... și le găsi pline ochi cu grâu. (SPIRIDON POPESCU)

Într-o clipă fu adusă dinaintea ei o cofă plină ochi. (NICOLAE GANE)

Prinde orbul, scoate-i ochii = Se zice când cineva te păgubește fără să-l poți trage la răspundere:

Se mai căi el o toană de neghiobia ce făcuse, dar acuma prinde orbul, scoate-i ochii, povestea ăluia. (P. ISPIRESCU)

La nevoie, o întindeam la sănătoasa, şi domnul primar din Sorg n-avea decât să prindă orbul şi să-i scoată ochii. (ZAHARIA STANCU)

OCHIRE

A face (sau **a întoarce**) **ochirea roată** (Îrg.) = A privi în jur:

Ursane frate! să-ți faci ochirea roată,/ Și cât îi vedea zare a ta să fie toată! (VASILE ALECSANDRI)

Și face ochii roată/ Peste oștirea toată. (A. MATEEVICI)

OCOL

A da ocol cu ochii (Pop.) = A privi de jur-împrejur:

Nebunul dă un ocol cu ochii și-și oprește privirile care ard spre ușa lui Zibal. (I. L. CARAGIALE)

A da ocol ţării (**ţărilor** sau **pământului**) = A merge foarte mult:

Trăsei gheata la picior/ Și dedei țării ocol. (POP.)

ODATĂ

Odată (**și**) **odată** = **a)** Cândva, demult de tot, de foarte multă vreme:

Odată ș-odată a fost mândruța satului. (MIHAIL SADOVEANU)

b) Într-o bună zi, cândva, mai curând sau mai târziu:

Lui Euristeu, vezi, îi băgase în cap Junona că Ercule, odată, odată, are să-l dea jos de pe scaunul împărăției. (P. ISPIRESCU)

ODIHNĂ

A (**nu**) **avea odihnă.** v. **avea.**

A duce sau **a scoate la** (**bun**) **liman** sau **a aduce la limanul odihnei.** v. **liman.**

A pune (cuiva) **odihnă** (sau **a lăsa ceva în odihnă**) (Înv.) = A înceta de a mai folosi un obiect; a întrerupe o acţiune:

Domnii şi boierii neamurilor ziseră între dânşii: să nu lăsăm popoarele noastre în odihnă, căci odihna deşteaptă gândirea; (ALECU RUSSO)

El vedea bine că polonii sau turcii nu-l va lăsa mult în odihnă, dar socotea că, cu sprijinul

Austriei, de care nu se îndoia, va putea lesne a pedepsi îndrăzneala duşmanului. (NICOLAE BĂLCESCU)

A se da odihnei (Pop.) = A se culca, a dormi:

Îl rugă să se dea nițel odihnei. (P. ISPIRESCU)

A-și pierde odihna = **a)** A nu putea dormi. **b)** A-și pierde liniștea sufletească:

Moşia Babaroaga însă nu-i mai dădea odihnă şi se înverşuna s-o achiziţioneze cu orice sacrificii. (LIVIU REBREANU)

Fii pe (sau **în**) **odihnă** (Pop.) = Fii fără grijă, liniștit; fii pe pace:

Eu îmi fac datoriia... ca să te cercetez, însă dumneata... unge-mi osia căruței... și fii pă odihnă. (I. GHERASIM GORJAN)

ODIHNI

A odihni bucatele (sau **mâncarea**) (Pop.) = A se culca după masa de la amiază; a-și face siesta:

Ceilalți mai rămân oleacă sub răchită, să odihnească bucatele. (ION CREANGĂ)

Boierul, cât de sărac, tot îşi odihneşte bucatele după masă. (POP.)

Domnul (sau **Dumnezeu să**) **îl odihnească** (**în pace**) = Formulă prin care se invocă îndurarea lui Dumnezeu pentru cei morţi:

Cuminte mama! Dumnezeu s-o odihnească! Era o femeie fără multă învăţătură, dar ce prevedere politică! (I. L. CARAGIALE)

Iar astăzi petrece în linişte lângă zidurile mănăstirii, Dumnezeu să-l ierte şi să-l odihnească întru împărăţia cerească! (ION CREANGĂ)

Nu cunosc eu pe românașul ăla, care cel dintâi a zis: „A tunat și i-a adunat", că, zău! dacă ar fi mort, i-aș zice: „Dumnezeu să-l odihnească în rândurile drepților"; (P. ISPIRESCU)

OF

A scoate (**la**) **ofuri** = A ofta, a se văita:

Ioi, ce fain ficior îi Miron. Şi oftează şi-şi scoate oful, şuierându-l printre buzele pline, rotunjite. (SILVIA OLT)

„Dezgustător ar fi şi copacul/ Ce-ar scoate din cioturi ofuri şi scâncete/ Spre a ne da gata: loviţi de durere,/ De dinainte sfârşitul să-i plângem", afirmă Pavel Boţu în poezia „Dezgust." (REVISTĂ de LINGVISTICĂ și ȘTIINȚĂ LITERARĂ, 2003)

OFICIU

Bune oficii = Intervenție binevoitoare în scopul unei concilieri; servicii făcute cuiva:

S-a hotărât să recurgă la bunele oficii ale Engliterei. (ION GHICA)

OFSAID

A fi în ofsaid (Arg.) = **a)** (Spt.) A fi în poziție neregulamentară de joc:

Mai întâi, a parat cu multă ironie acuzația lui Mourinho că la unul dintre golurile lui Lewandowski ar fi fost ofsaid [...] (BOGDAN SOCOL)

b) (Fig.) A acționa în mod necinstit, a comite un act ilegal.

A prinde în ofsaid (Arg.) = A prinde pe picior greşit, a surprinde într-o situaţie nefavorabilă, în care nu are dreptate*:*

A prinde pe cineva în ofsaid înlocuieşte la vorbitorii tineri expresii vechi ca a prinde cu mâţa-n sac sau a prinde cu ocaua mică, toate cu sensul „a prinde în culpă"; (MIOARA AVRAM)

Mi-a zis că nu se bagă, îl prinde presa în ofsaid, îl fluieră, îl suspendă din funcţia de secretar şi din funcţia de purtător de cuvânt şi din funcţia de administrator general [...] (DUMITRU STANCU)

Acuş' vine omu' ăsta şi ne prinde în ofsaid, cu treaba nefăcută – zbiară Babanu, vizibil nervos, spre cei doi tovarăşi care stau rezemaţi de zidul scorojit al unei case şi fumează a lehamite. (ADRIAN MATEI)

OFTA

A ofta după cineva (sau **după ceva**) = **a)** A regreta mult pierderea cuiva (sau a ceva):

Să oftezi dup-a ta fată. (MIHAI EMINESCU)

b) A dori din tot sufletul pe cineva (sau ceva); a tânji după cineva (sau ceva):

Toată ziulica ofta omul după o vorbă mai dulce. (I. L. CARAGIALE)

Oftă după mărimea și vitejia trecută a românilor. (NICOLAE BĂLCESCU)

OFTICĂ

A avea oftică (pe cineva) (Fam.) = A-i fi necaz (pe cineva), a nu-l putea suferi:

Dar dacă Mimi avea oftică pe el, sărea după aceea primul şi striga: „Căderea ursului din lună!" şi se prăbuşea cât putea pe spinarea celui care se pusese capră. (MIRCEA CĂRTĂRESCU)

La fel aveam oftică şi pe Sharapova pentru că era încrezută. (https://www.fanatik.ro/)

Am oftică pe speculanţii din pieţe! (https://www.viata-libera.ro/)

A-i fi oftică (de cineva sau de ceva) ori **a-i face** (cuiva) **oftică** (Pop.) = A-i face (cuiva) în ciudă, a supăra (pe cineva):

[...] *îi era oftică și fierbea că auzise prin parc și de la vecinii bunicilor că îmi apăruse numele într-un cotidian* [...] (https://cerasuscumlitteris.wordpress.com/)

OFTICOS, -OASĂ

A-i fi (cuiva) **punga ofticoasă** (Pop.) = A nu avea bani:

[...] *căci ne irosim anii de viaţă pentru bani şi apoi cheltuim banii pentru zile de viaţă pentru bani pentru zile de viaţă, dar ce faci dacă ai punga ofticoasă?* (http://confluente.org/)

OGAR

(**A fi**) **slab ca o scoabă** (sau **ca un ogar** ori **ca un ţâr**). v. **scoabă.**

Nici câine (sau, rar, **copoi**), **nici ogar** (Pop.) = Se spune despre un individ care nu aparţine, în mod clar, unei specii sau grupări, unei tagme:

Alţii iar cu fudulie/ De neam mare vrând să fie,/ Se lipesc tot de cei mari.../ Nu-s nici copoi, nici ogari. (VASILE ALECSANDRI)

Nu-i nici câine, nici ogar. (Se zice de acei care nu au o stare socială bine definită şi care, precum zice Francezul, nu sunt ni chair, ni poisson = nici carne, nici peşte). (IULIU A. ZANNE)

OGHEAL

A privi de sub ogheal = A privi cu indiferenţă:

Spuneţi, ce ştiţi mai mult a face, mişeilor, uneltitori de rele, iscoditori de dezbinări, ce priviţi de sub ogheal păsul ţării şi alergaţi, ca dulăii, la pradă?! (AL. ODOBESCU)

OGOD

A duce ogodul cuiva (Înv.) = A menaja pe cineva:

Ştie să ducă ogodul omului ori al boilor. (POP.)

A fi în ogodul tău (**al său** etc.) (Mun.) = A fi în largul tău, al său etc.:

[...] *acolo hălăduiau lupii în ogodu lor.* (AUGUST SCRIBAN)

Păsările erau mai în ogodul lor. (POP.)

A-i căuta (sau **a-i face**) (cuiva) **ogodul** (Reg.) = A căuta să-i faci pe plac cuiva:

Omului trebuie să-i caţi și lui ogodul. (GH. CIAUȘANU)

Pre ogoadă (sau **pre ogoada**) **cuiva** = Pe placul cuiva, după dorința cuiva:

Ucise Iacov fratele lu Ioan cu spata. Și văzu că pre ogoadă iaste iudeilor. (CORESI)

OGODI

A nu ogodi pe cineva = A se arăta nemulţumit de cineva:

Începură a nu ogodi de Iacov și de Ioan. (CORESI)

OIȘTE

A (**o**) **nimeri ca Irimia** (sau **ca Ivan, ca Stan**) **cu oiştea-n gard** sau **a** (**o**) **nimeri ca ţiganul la împărat, a** (**o**) **nimeri ca nuca în perete.** v. **nimeri.**

OLAC

A lua (pe cineva) **de olac** (Reg.) = A grăbi pe cineva:

Şi îndată au răpedzit de olac și l-au adus la Petru Alexievici, împăratul Moscului, în stoliţă [(înv.) capitală, reşedinţă]. (ION NECULCE)

Cal de olac = **a)** Cal de corvoadă:

Zilnic pleacă din comercialul port optzeci până la o sută de cai de olac la casa de poștă, cu un căpitan, un logofăt, un ceauș și un tatar. (NICOLAE IORGA)

b) Om pus să muncească peste măsură.

OLAT

A da (sau **a face**) **cuiva olat** = A ceda, de obicei unei puteri străine, un teritoriu, o regiune etc.:

Le-au dat hotar și olat... și au făcut pace. (ION NECULCE)

OLOVENIE

A-și face de olovenie = A face după bunul plac; a-și face de cap:

Înveninatu de șarpe iasă singur la drum să-și facă de olovenie. (ŞEZĂTOAREA, III)

OM

(**A fi**) **omul** (sau **om al**) **lui Dumnezeu** = (A fi) om bun, cinstit, om de treabă:

Atunci a zis femeia către Ilie: „Acum cunosc și eu că tu ești omul lui Dumnezeu și cu adevărat cuvântul lui Dumnezeu este în gura ta!” (BIBLIA)

Ai dat peste niște oameni ai lui Dumnezeu, dar să fi fost cu alții, hei, hei, mâncai păpara. (ION CREANGĂ)

Sărac bărbățelul meu,/ Toți oamenii zic că-i rău,/ Da-i omul lui Dumnezeu. (JARNÍK-BÎRSEANU)

(**A vorbi**) **ca de la om la om** = (A vorbi) sincer, prieteneşte:

Oameni de la antipozi, vouă vă vorbesc, vă vorbesc aşa de la om la om, cu puţinul din mine ce a mai rămas din om cu picul de glas ce mai am în gâtlej. (BENJAMIN FONDANE)

A început să meargă din casă-n casă pe la enoriaşii ortodocşi, ca să-i întrebe de ce nu vin la biserică, dar să și vadă cum trăiesc și să vorbească cu ei, așa ca de la om la om. (CĂLIN KASPER)

A face (pe cineva) **om** (Pfm.) = **a)** A instrui pe cineva, dezvoltându-i însuşirile; a educa, a instrui (pe cineva):

Şcoala…om îl face. (ANTON PANN)

– *Ți-l iau, că e de casa mea. Eu l-am făcut om!* (IOAN SLAVICI)

b) A crea cuiva o situaţie avantajoasă din punct de vedere material şi social:

Nenorocitule! ți-ai aruncat norocul în gârlă: te făceam om! (I. L. CARAGIALE)

Ascunde-mă undeva pe-aici, și eu te fac om bogat... (IDEM)

– *Dacă ai putea să te înfigi administrator la moşia lui măcar vreun an, doi, ştiu că ţi-ar pune Dumnezeu mâna-n cap şi te-ai face om!* (LIVIU REBREANU)

A fi om (sau **fecior**) **din** (sau **de**) **oameni** = A descinde din părinți cu stare sau de neam nobil:

Lasă că-s din oameni, lasă că-s cunoscută de toți boierii... dar apoi sunt și văduvă de trei bărbați. (VASILE ALECSANDRI)

A fi om pe sine (Îvp.) = A fi stăpân pe voinţa şi pe acţiunile sale:

Văzându-l așa om pe sine, haiducul prinse să râdă, îl cinsti cu o palmă bine așternută peste obraz, pentru ca altă dată să nu mai poarte degeaba pistoale la drum […] (NICOLAE GANE)

A se face om (sau, rar) **a ieşi la oameni** (Pop.; lpl.) = A se îmbogăţi:

– *Dacă ai putea să te înfigi administrator la moşia lui măcar vreun an, doi, ştiu că ţi-ar pune Dumnezeu mâna-n cap şi te-ai face om!* (LIVIU REBREANU)

Ca oamenii = Cu manifestări omenești, cum trebuie, cum se cuvine, bine:

Dă și o farfurie de acolo, și niște furculițe, să mâncăm ca oamenii. (AL. VLAHUȚĂ)

Ca omul = Cum se întâmplă în mod obișnuit oricui:

Vrun păcat, vro greșeală, ca omul. (BARBU DELAVRANCEA)

Oameni buni = Formulă de adresare:

– *Oameni buni, ştiţi pentru ce sunteţi chemaţi aici, între noi? zise boierul cu blândeţă.* (ION CREANGĂ)

Oameni buni, în camera mea erau cărţi, albume de artă, dicţionare […] (LILIANA NECHITA)

Om bun (Pfm.) = Răspuns dat de către cel care bate la uşă, pentru a-l asigura pe stăpânul casei că vine cu intenţii bune:

– Cine e acolo? îi zise dinăuntru; dacă e om bun să intre, dacă nu, să nu vie, căci am o cățelușe cu dinții de fier și cu măselele de oțel, și-l face mici fărâmi. – Om bun, răspunse fata. (P. ISPIRESCU)

Om ca (**toţi**) **oamenii** (Fam.) = Om obişnuit, care nu se deosebeşte prin nimic esenţial de alţii:

De astă dată se auzi un glas pițigăiat dinlăuntru că-l întrebă: – Cine este? El răspunse că este om ca toți oamenii, și cere să-l găzduiască. (P. ISPIRESCU)

Omul (sau **om al** ori **salba, poama**) **dracului.** v. **drac.**

Suflete ome (Înv.) = Formulă de adresare utilizată în stilul retoric:

Suflete ome! nimea de ceia nu-ţi pot agiuta. (CODEX STURDZANUS)

Un om şi jumătate sau **un măgar** (**drac, dobitoc, prost, hoţ, porc de câine, ramolit**) **şi jumătate.** v. **jumătate.**

OMEGA

(**A fi**) **alfa şi omega.** v. **alfa.**

De la alfa la omega. v. **alfa.**

OMENIE

(**A fi**) **om de omenie** = (A fi) persoană de încredere, înzestrată cu însușiri morale deosebite:

Şi se pomeneşte că Ciubuc era om de omenie; fiecare oaspe ce trăgea la odaia lui era primit cu dragă inimă şi ospătat cu îndestulare. (ION CREANGĂ)

După câte mi s-a spus, însă, el era un om drept, un ţăran adevărat, care n-a furat și n-a trăit pe spinarea altora, a fost cum se spune om de omenie. (ION LĂNCRĂNJAN)

A da (cuiva) **omenie** (Înv.) = A manifesta respect faţă de cineva:

Prea mare omenie i-au dat împăratul. (GH. ȘINCAI)

Jupea pe bieţii ţigani fără milă,/ Iar omenie nu le da de un ban. (ION BUDAI-DELEANU)

Ei, zice, mama lui, că eu dac-aş vedea că-i rău nu i-aş da omenie, că muierile mă ocărăsc, că de ce-i dau omenie. (SMARANDA VULTUR)

A da pe omenie (Pop.) = A da pe încredere:

Acești negutători dădeau dinainte bani pe omenie unora din mocanii săceleni care le vindeau lâna. (GEORGE MOROIANU)

A face omenie (cu cineva) (Înv.) = A se arăta blând şi înţelegător faţă de cineva:

Împăratul vostru cu mine omenie de va face, binele de la dânsul voi cunoaște. (DIMITRIE CANTEMIR)

„Măi, măi! – zicea cu indignare/ Oricum și cum e lucru mare,/ Să n-am eu cinste pe la sfinți!/ Dar, haid' să cerc; ce-o fi, să fie!/ Să văd, afla-voi omenie/ La sfânta Sâmbătă!" S-a dus. (G. COȘBUC)

A învăța (pe cineva) **omenie** (Reg.) = A pedepsi sau a certa (pe cineva) pentru a cuminți:

– Așa? adică tu ai făcut mișelia asta? Las' că te învăț eu omenie! (I. POP-RETEGANUL)

A merge (sau **a se duce** etc.) **pe omenie** (Îvp.) = A merge ca oaspete, de obicei la o rudă:

Soldații români venit-au „pe omenie" la noi, şi puternicii zilei îi primesc cu braţele deschise [...] (BARBU DELAVRANCEA)

În afară de petrecerile „pe omenie" ale fraţilor lui, când glumeau şi râdeau cu toţii în jurul mesei, mai ales cu leliuca Lucreţie şi cu Onisei Oiţa, lor nu li se întâmpla nimic, nu mergeau nici unde, nici măcar în sat, la joc. (MARTA PETREU)

A scoate (pe cineva) **din omenie** (Rar) = A degrada pe cineva (fizic sau) moral:

L-au lovitu-l boală de-l scotea din omenie. (DOSOFTEI)

A şti (la) omenie sau **a şti ce-i omenia** (Pop.) = A cunoaşte bunele moravuri:

Am isprăvit. Că voi nu știți ce-i omenia. (LIVIU REBREANU)

La despărţire îi menţionă, privindu-l semnificativ, că este evreu şi că o bună parte din categoria de care aparţine ştie ce înseamnă suferinţa şi omenia. (DAN LUCINESCU)

Că gendaru-i mare câne,/ Nu ştie ce-i omenie [...] (CRISTEA SANDU TIMOC)

A-şi mânca credinţa (sau **omenia, lefteria,** (reg.) **leanca**)**.** v. **mânca.**

Pe omenia mea (Pfm.) = Pe cuvântul meu de onoare:

Ți-o jur pe omenia mea că a fost bărbat ca tine și ca mine... (MIHAI EMINESCU)

– Ce, dumneata încă eşti om?! Dumneata nu plăteşti două piţule, îţi spun pe omenia mea! (ION AGÎRBICEANU)

OMIDĂ

A mânca cât (sau **ca**) **un lup** (sau **cât patru, cât şapte, cât un turc din cei calici, ca o căpuşă, ca o lăcustă, ca omizile, ca un popă, ca diacul de pomene, de parcă n-a văzut fir verde**)**.** v. **mânca.**

OMIZI

A se omizi de ziuă (Reg.) = A se crăpa de ziuă:

Atunci îl aruncară sub o masă iar ei [dracii] *își începură jocurile lor cele drăcești și jucară până să omizi de ziuă, atunci se făcură nevăzuți.* (I. POP-RETEGANUL)

Și s-a tot dus Parsion după pasăre până se omizea de ziuă. (IDEM)

OMORÎ

A omorî (pe cineva) **cu zile** (Pfm.) = **a)** A pricinui moartea cuiva înainte de vreme.

b) A-i învenina cuiva viaţa în mod continuu:

Au să mă omoare cu zile nepoatele acestea. (CEZAR PETRESCU)

A omorî păduchele (sau **puricele**) **pe burtă** (Pop.) = A fi foarte sătul, după o masă îmbelşugată:

[Ostașii] *stau în cantonamente în satul Valea Hoțului, din Transnistria și, într-o noapte, fiind ospătați de niște femei din partea locului, unul dintre ei constată, sătul: „Acu poţi omorî păduchele pe burta mea".* (NICOLAE RUSU)

A se omorî cu firea = A face eforturi mari pentru a realiza ceva; a se strădui foarte mult:

Costache, fără să se omoare cu firea, se arăta nepăsător şi spuse că probabil sunt tot chestii

de-astea care semănau cu istoria cu seceta din Moldova [...] (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 20, 1967)

Dramaturgul compune repede textul, fără să se omoare cu firea. (NICOLAE MANOLESCU)

A se omorî de râs (Pfm.) = A râde foarte tare:

Dincolo nu mai găsești decât unguri și iar unguri, cu izmene largi ca poalele țărancelor noastre și cu niște tichiuțe de pălării în cap de-ți vine să râzi. Ghighi s-ar omorî de râs până s-ar obișnui cu dânșii... (LIVIU REBREANU)

Am râs de m-am omorât, ca şi tine, de conversaţiile italieneşti ale măicuții cu oamenii de serviciu; (IDEM)

A sminti (sau **a omorî, a prăpădi, a răzbi, a stinge, a hâi,** (reg.) **a mântui,** (reg.) **a teşmeni, a usca, a zvânta** etc.) (pe cineva) **în bătaie** (sau **în bătăi** ori **cu bătaia).** v. **bătaie.**

A-și înșela (sau **a-și păcăli**) **foamea** = A-şi potoli foamea:

Nu e bună [mămăliga de orz], *dar omori foamea!* (ELENA SPIJAVCA)

Cum o văzu, el se duse să o ia [știuca] *să-și aline foamea cu dânsa.* (P. ISPIRESCU)

A-şi petrece (sau **a-şi trece, a-(şi) omorî**) **vremea** (cu ceva) ori **a-și trece din vreme.** v. **vreme.**

Parcă am omorât pe tata (**pe mama** etc.) sau **doar** (sau **că**) **n-am omorât pe nimeni** (**în viaţa mea**) (Pop.) = Se spune de către cineva aflat într-o situaţie foarte dificilă, pentru care nu este vinovat:

Mersi! doar n-am omorât oameni la drum. D-aia şi eu, în ciuda repaosului d-voastră, m-am hotărât ca duminica să nu mai tunz pe nimeni. (I. L. CARAGIALE)

[...] *dar primul titlu la care m-am gândit, atunci, în graba aia dinaintea deadline-ului, a fost „Întâmplătorii din plecarie", cuvinte care mi-au stat rău de tot în gât până când mi-am dat seama că nu pot să mă chinui în halul asta, chiar n-am omorât pe nimeni.* (CRISTINA FRÎNCU)

ONOARE

A avea onoare (sau **onoarea să...** sau **a..., de a...**) = (În formule de politeţe) A avea cinstea să...:

– Mă iartă, d-le, dar nici n-am avut onoarea de-a cunoaşte pe Beethoven. (MIHAI EMINESCU)

Precum am avut onoarea a vă comunica în precedenta mea epistolă. (I. L. CARAGIALE)

A da (sau **a prezenta**) **onorul.** v.**da.**[2]

A face (cuiva) **onoarea** (sau **onoare**) **să...** (sau **a...**) = A face cuiva favoarea de a...:

El nu-mi făcuse încă niciodată invitarea ca să-l vizitez. În fine, într-o zi îmi făcu această nespusă onoare. (MIHAI EMINESCU)

Dacă excelenţia sa ar vroi să-mi facă onoare a să încrede în devotamentul meu. (VASILE ALECSANDRI)

A face onoare (cuiva) = A servi cuiva spre laudă, spre cinste:

Istoria acestui monument nu prea face onoare primului împărat creștin, căci, ca să vorbim curat, Arcul nu este câtuși de puțin al lui; (AL. ODOBESCU)

Vreun oaspe îmi face onoarea a-mi vizita grădina. (C. NEGRUZZI)

A face onorurile (**casei** sau **ale balului**) = A-şi îndeplini datoriile de gazdă la o recepţie sau la un bal:

Chiva nu este pentru noi o servitoare, este o gazdă politicoasă, veselă, care ne face onorurile casei cu demnitate [...] (DAN BERINDEI)

Onorurile balului le-a făcut comitetul doamnelor. (I. L. CARAGIALE)

Am onoarea (**să vă salut**)**!** (Fam.) = Formulă de salut:

Am onoarea să vă salut. Comisarul se frecă la ochi, puse hârtiile pe masă şi începu să râdă încetişor. (ADRIAN CHRISTESCU)

[Maiorul (salutând):] *Am onoarea să vă salut, alteţele voastre! Sunt maiorul von Natzmer şi vă deranjez pentru a vă înmâna o scrisoare sosită chiar azi de la Viena.* (CORNELIU ŞENCHEA)

N-am (sau **n-am avut** etc.) **onoarea** (Fam.) = Nu cunosc şi nici nu am cunoscut pe cineva:

Acestui răspuns îi răspunde în „Adevărul literar”, după două luni, un domn care iscăleşte Alexandru Claudian, de care până acuma n-am avut onoarea să auzim şi pe care, dar, nu am avut onoarea să-l atacăm nici măcar în gând. (G. IBRĂILEANU)

Pe cuvântul meu (**tău** etc.) **de onoare** sau **pe onoare** (sau **pe onoarea mea, a ta** etc. **pe onorul meu, al tău** etc.) = Formulă folosită (pentru a întări adevărul unei afirmaţii sau) pentru a garanta respectarea unei promisiuni, a unui angajament:

I-am promis pe parola de onoare că nu-l mai întreb nimic, şi mi-a promis negreşit să dejuneze aci cu noi: trebuie să vie! peste putinţă să nu vie!... (I. L. CARAGIALE)

[MIŢA:] (ia biletul, îl priveşte şi face o mutră grozav de disperată) *A! Am să-mi răzbun!...* (*solemnă*) *Domnule, nu te juca cu inima unei femei nenorocite... Spune drept: biletul ăsta l-ai găsit în odaia amantii d-tale? Jură...* [PAMPON:] (grav) *Pe onoarea mea!* (IDEM)

Pe onoarea mea, e ceva de speriat. (MIHAIL SADOVEANU)

Pentru onor! (Mil.) = Comandă pentru prezentarea armei în semn de salut:

Pentru onor, la dreapta! Din dreapta, pe alee, se apropiau plimbându-se alene ofiţerul de contrainformaţii al regimentului, adică securistul Panait [...] (ADRIAN CHRISTESCU)

OP

A avea op = A avea nevoie, a avea lipsă:

Socotind împăratul Traian că fiecare stăpânire n-are op numai de arme, ci și de învățături [...] *și-au pornit învățăturile și meșteșugurile între supuși.* (GH. ȘINCAI)

A fi op = a) A fi de folos, oportun:

Toți plecară-se și fură op. (PSALTIREA)

b) A trebui, a fi necesar:

Op să știm. (LAZĂR ȘĂINEANU)

OPINCĂ

A călca (pe cineva) **pe opinci** (Pop.) = A jigni:

Nu mă călca pe opinci,/ Că eu ştiu ce vrei să zici; (POP.)

A fi din opincă (Pop.) = A fi de origine ţărănească:

Nu eşti român ca mine, vere, zicea un ţăran ciocoit unui fecior de boier, nu eşti fiu al poporului, ieşit din opincă, nepot, strănepot de plugar, get-beget coada vacei; (ION GHICA)

Boierii – povăţuitorii satelor dinainte de descălecătoare, ridicaţi fireşte tot din opincă, sunt stâlpii şi fruntaşii neamului [...] (AL. VLAHUȚĂ)

A întinde (pe cineva) **ca pe o opincă scurtă** (Pop.) = A bate pe cineva foarte tare:

Că, de e vinovat, îl întinde ca pe o opincă scurtă,/ Şi îl poartă pe la icoane./ Sau/ Îl poartă de nas pe unde îi place. (ANTON PANN)

Pe urmă... unde mi-ţi începură dracii, măi nenişorule, să-l târnuie, să-l întindă ca pe-o opincă scurtă şi să-i cărăbănească toţi la pumni în spate şi după ceafă! (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1914)

Îl întinde ca pe o opincă scurtă. (I. C. HINȚESCU)

A pune cuiva (sau **a-i da cu**) **opinca** (**în obraz**) (Pop.) = A păcăli; a face de ruşine:

Măi, măi, măi... să nu-mi fi pus opinca, berbantu cel de Pepelea?... Ian să merg să mă sfătuiesc cu popa Macovei din sat... El, om cu carte... ştie multe... poate să mă dezlege de giurământ... (VASILE ALECSANDRI)

Să nu-mi pui opinca-n obraz. (ȘEZĂTOAREA, II)

A sparge dracul opincile (Reg.) = A nu-i merge bine cuiva; a i se înfunda:

Însă/ Cine poartă plosca cu minciunile nu o duce mult./ Își sparge dracu opincile. (ANTON PANN)

[...] *dar o să spargă dracu opincile și parcă văd pe Dumitrăchiță al dumneavoastră bătut la falangă sau zdrobit cu topuzul.* (NICOLAE FILIMON)

A umbla cu opinci de fier (sau **a rupe trei perechi de opinci de fier**) (Pop.) = A umbla mult:

Numai atunci vei da cu mâna de mine, când vei rupe trei perechi de opinci de fier. (P. ISPIRESCU)

Fata i-a spus povestea călătoriei ei, cum a rupt cele trei perechi de opinci de fier şi a tocit cele trei toiege de oţel, până să ajungă la Sfânta Duminecă. (http://www.e-calauza.ro/)

A-l strânge (pe cineva) **opinca** (sau **carâmbul, cureaua** etc.)**.** v. **strânge.**

A-și lăsa (sau **a**(**-și**) **lepăda**) **opincile la barieră** (Fam.) = A se muta de la sat la oraș; a ieși din categoria țăranilor, a se emancipa:

Spre treizeci de ani, a lepădat de-a pururi opincile și a încălțat cizme. (ION GHEȚIE)

Țăranul, înainte de a intra în oraş, şi-a lăsat opincile la barieră, dar obielele, ba! (GH. NICULESCU, FLORENTIN SMARANDACHE)

C-un pantof și c-o opincă. v. **pantof.**

De la vlădică până la opincă (Pop.) = Din toate clasele sociale:

Astăzi toți, de la vlădică până la opincă, trebuie să luăm parte la nevoile și la fericirea țării. Muncă și câștig, datorii și drepturi, pentru toți deopotrivă. (ION CREANGĂ)

Dumneavoastră, ca fiecare boier, numai ne-aţi poruncit să aducem bolovanul, dar n-aţi pus umărul împreună cu noi la adus, cum ne spuneaţi dinioarea, că de-acum toţi au să ia parte la sarcini: de la vlădică până la opincă. (IDEM)

„De la Vlădică pân' la opincă" – se striga în sânul adunărilor – „ţara e sărăcită, contribuabilul îngenuncheat". (MIHAI EMINESCU)

De la opincă până la vlădică. (I. C. HINȚESCU)

Fiecare ştie unde-l strânge opinca = Fiecare ştie mai bine decât alţii nevoile şi neajunsurile sale:

De două zile mă topeam când îmi spunea câte ceva. Fiecare ştie unde-l strânge opinca. Cred că era prima oară când îi vorbeam pe tonul acela. Nu cuvintele contau, ci cum erau rostite. (STELIAN ȚURLEA)

Opinci rupte şi zile pierdute (Reg.) = Lucru neterminat sau nereuşit pentru care s-a depus mult efort:

Şi-n aceste cinci cuvinte se poate cuprinde ideea muncii epuizante fără rezultat, acea muncă fără sens şi rost. Opincile rupte sunt de fapt încălţările terminate de multa trudă, iar zilele pierdute reprezintă inutilitatea efortului depus. (http://www.studentilor.com/)

OPINIE

A face opinie separată = A susține în mod ferm o părere deosebită de cea a majorității; a nu se alătura părerii majorității:

În ședință, Guță Mereuță făcea opinie separată. (CEZAR PETRESCU)

Dacă conștiința d-tale nu găsea nicio vină acuzaților, rămânea liberă să facă opinie separată... (LIVIU REBREANU)

OPOR

A pune opor = a) (D. cai) A fi nărăvaș:

Puse opor [(reg.) parte a osiei carului] *că nu merge şi pace.* (ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE, 1913)

b) (D. oameni) A opune rezistență

OPREALĂ

A pune (sau **a ţine**) **pe cineva la opreală** (Pop.) = A închide, a băga la închisoare:

Iară Moartea răspunde înăduşit din turbincă: – Iată-mă-s, Doamne, pusă la opreală; m-ai lăsat de râsul unui şui ca Ivan, nenorocita de mine! (ION CREANGĂ)

Ademenise cu vorba soarele și luna și, căpuindu-i [(îrg.) a pune mâna pe cineva; a prinde, a încăpui] *la strâmtoare, îi ținea de multă vreme la opreală.* (ŞEZĂTOAREA, IX)

A scoate (pe cineva) **din oprele** (Înv.) = A face (pe cineva) să-și piardă cumpătul, să se tulbure:

Două fete frumușele/ Mi-au furat mințile mele.../ Una are ochi de mură/ Care inimile fură,/ Alta două viorele/ Ce te scoate din oprele (POP.)

OPRI

A opri (cuiva) **calea** (Pfm.) = A sta în calea cuiva; a împiedica pe cineva în drum:

Bine, Ivane, du-te; nu ți-i oprită calea. (ION CREANGĂ)

Ungurii pornesc/ Și calea-i opresc. (VASILE ALECSANDRI)

Minte (**de se opresc apele** sau **de stă soarele**) **în loc** ori (**de-ţi stă ceasul, de stinge**) sau (**de încheagă, de-ngheaţă**) **apele.** v. **minți.**

OPROVENIE

A nu fi de (sau **a nu avea**) **oprovenie** (Reg.) = A nu fi de niciun folos; a nu avea căutare:

[...] *nu mai are oprovenie, se văita.* (MARIN SORESCU)

OPT

A face opturi = **a)** A parcurge un traseu de forma cifrei opt într-un poligon auto:

Nu mai trăisem o asemenea ameţeală exaltată de pe vremea când făceam opturi, piruete dificile cu patinele pe gheaţă. (SIMONA POPESCU)

Firește, a doua zi, mult mai devreme de ora hotărâtă, băieţii patinau de zor pe terenul de gheaţă ca oglinda. Straşnic! ţipă Niță, făcând opturi, lucru foarte greu, pentru că numai Varahil putea face opturi. (CORNELIU BUZINSCHI)

b) (Arg.) A-și undui șoldurile în timpul unui act sexual:

Uite ce opturi face Roxana Vancea la prima oră, pe plajă! Îi lucește tot corpul de la cât ulei și-a dat pe ea! (www.cancan.ro)

ORACOL

A vorbi ca un oracol = A se exprima sentenţios (şi greu de înţeles):

Aşa ceva nu se prea întâlneşte în „lumea bună”, unde sau trebuie să taci ca un înţelept, sau să vorbeşti ca un oracol. (PANAIT ISTRATI)

ORAŞ

A trăi ca viţelul la oraş. v. **vițel.**

ORÂNDĂ

A da (sau **a lua**) **în orândă** = A da (sau a lua) în arendă:

Dă-mi mie în orândă, crâșma dumnitale. (VASILE ALECSANDRI)

Nu cumva a ținut vreodată tatăl d-tale orândă în sat, undeva? (ION CREANGĂ)

A face orânda casei (Reg.) = A face curățenie, a deretica:

Fetele, pe lângă orânda casei, să înveţe carte, dar nu streină, ci românească şi cât mai multă, căci numai aşa vom folosi naţiunii […] (MIRCEA ŞERBĂNESCU)

Aşa i-a fost orânda = Aşa i-a fost destinul, soarta, ursita:

Pasămite, lor le era făcut ca aşa să-şi petreacă vremea în toată viaţa lor. Aşa le era orânda. (P. ISPIRESCU)

ORÂNDUI

A orândui (pe cineva) **de moarte** (Înv., rar) = A condamna la moarte:

Au făcut un izvod, ca cum singur împăratul cu mâna sa l-ar fi scris, în carile au scris numerele a câțiva senatori, ca cum i-ar fi orânduit la moarte. (DIMITRIE CANTEMIR)

ORB, OARBĂ (adesea subst.)

A avea orbul găinii (sau **găinilor**) = A nu vedea bine:

Te pomenești că oi fi având orbul găinii! (ION LĂNCRĂNJAN)

Ai trecut de-o mie de ori prin faţa ei, dar tu ai orbul găinii şi nu vezi nimic. (PETRU VINTILĂ)

„Tu nu vezi că e ocupat, bă, ori ai orbul găinilor", aşa ziceau toţi. (ŞTEFAN DUMITRESCU)

Parcă are orbul găinilor. (I. C. HINȚESCU)

A fi orb de inimă (Reg.) = A fi nesimţit:

Sunt însă orbi în lume de inimă, de minte./ Aceștii, c-un cuvânt,/ Merită ca să-i plângem de tine înainte,/ Trăiesc orbi în lumină și morți în viață sunt! (D. BOLINTINEANU)

A nimerit orbul Brăila (sau **nimeresc orbii Suceava**) = Se spune pentru a încuraja pe cel care șovăie să se ducă într-un loc necunoscut de teamă că nu va nimeri:

Mai e vorbă, jupâne? A nimerit orbul Brăila, vorba aia, să nu nimeresc eu... (MIHAIL NEGRESCU-NEGRILLO)

Aşă-i că ne-ai nimerit? – Bine v-am găsit sănătoşi, măi băieţi, răspunse moş Vasile. D-apoi, vorba ceea: „Nimeresc orbii Suceava, şi eu nu eram să vă nimeresc?" (ION CREANGĂ)

A se bate ca orbii (la târguri) (Pop.) = A se bate foarte tare:

Oamenii proști se ceartă ca ţiganii şi se bat ca orbii. (ANTON PANN)

A se lega (de cineva) **ca orbul de gard** (Pop.) = A se ţine scai:

Poate veţi zice că ne legăm degeaba ca orbul de gard?! Îndată veţi vedea singuri că avem dreptate! (PRESA MUNCITOREASCĂ din ROMÂNIA, vol. 1, 1964)

A se ţine (de ceva) **ca orbul de gard** = A persevera într-o acţiune; a susţine ceva cu încăpăţânare:

În sferele noastre aşa-zise culte s-au lăţit obiceiul de a nu gândi nimic din proprie iniţiativă şi de a se ţinea ca orbul de gard de cărţi străine cari, mai cu seamă în materia mişcătoare şi pretutindeni alta a economiei poporului, nu au decât o valoare relativă. (MIHAI EMINESCU)

Celor vechi [...] *deși se țineau ca orbul de gard, totuși li se mai putea da oarecare dreptate, căci așa era sistema pe care o primise de la slavoni, deodată cu împrumutarea alfabetului chirilic* [...] (ION CREANGĂ)

A umbla de-a oarba (Pop.) = A umbla fără rost; a o lua razna:

Era vorba ca deseară să vie cu toții la casa lui, apoi mai aveau să cumpere mai una, mai alta; nu-l puteau deci lăsa să-i caute de-a oarba prin târg. (IOAN SLAVICI)

Orbului degeaba îi spui că s-a făcut lumină = Pe cel prost în zadar îl povățuiești:

Orbului degeaba îi spui că s-a făcut ziuă./ Prostul face ce vede și ce aude crede. (ANTON PANN)

Prinde orbul, scoate-i ochii. v. **ochi.**

ORBEŢ, -EAŢĂ

A se bate ca orbeții = A se încăiera aprig, a se bate rău, fără a se uita unde lovesc:

Se bătură ca. orbeții vreo jumătate de ceas, sfâșiindu-și cămășile. (LIVIU REBREANU)

L-a prins o dată, s-au bătut ca orbeţii şi Florea cu ai lui au scăpat. (ION PAS)

A umbla ca orbeţii (Pop.) = A avea un mers nesigur:

Oamenii ăștia vin noaptea, umblă ca orbeții de 4 luni, merg calculatoarele 20 de minute, după care cad! (http://agroromania.manager.ro/)

ORBI

A orbi sau **a prosti** (pe cineva) **de la obraz.** v. **obraz.**

Nici cât (sau **măcar**) **să orbeşti un şoarece** (**chior**). v. **șoarece.**

ORBIŞ

A da orbiş = A lovi fără cruțare:

Îi venea să ridice patul puștii și să deie orbiș în toate părțile. (IOAN SLAVICI)

Da... orbiș, de svânta. Nici că se mai uita unde da. (P. ISPIRESCU)

ORDIN

La ordin! = Vă stau la dispoziţie:

– Am o rugăminte, domnule Ispas. [Șeful:] *La ordin!* (MIHAIL SEBASTIAN)

La ordinele cuiva = La dispoziţia cuiva, gata a-i îndeplini cererile sau dorinţele:

Ori pe care scenă, domnul meu; eu sunt la ordinele d-voastre. (VASILE ALECSANDRI)

Sub ordinele cuiva = Sub comanda cuiva:

Graurii par a fi supuși la o tactică ce se exercită cu o disciplină militară subt ordinele unui șef. (AL. ODOBESCU)

Comitetele din subraioane erau sub ordinele comitetelor regionale. Comitetele sătești erau sub ordinele directe ale subraionului. (GH. BUZATU)

ORDINAR, -Ă

A trece (sau **a înscrie**) **la ordinar** (Mil.; înv., subst.) = A înscrie în registrul de evidență a rațiilor alimentare și a soldei:

Ne trimit ori nu ne trimit hrană, ei o trec la ordinar. (CAMIL PETRESCU)

ORDINE

A chema (pe cineva) **la ordine** = A soma (pe cineva) să respecte anumite ordine de disciplină, linişte etc.:

Răzvan Rotaru a fost filmat când, pur şi simplu, a chemat la ordine un consilier local din Opoziţie, care este şi om de afaceri şi căruia i-a cerut să se liniştească. (http://www.botosaneanul.ro/)

„Preşedintele cheamă la ordine orice deputat care aduce atingere bunei desfăşurări a şedinţei sau al cărui comportament nu este compatibil cu dispoziţiile pertinente prevăzute la articolul 9." (http://www.europarl.europa.eu/)

ORI

A-și veni în ori = A se reculege, a reveni la starea obișnuită, a-și veni în fire:

Ticăitul monah își venise în ori din spaima, ce îndurase. (MIHAIL SADOVEANU)

Nu dădu Ilenei câteva zile nimic de lucru, că doară era obosită de cale, și o lăsă până-și va veni în ori. (I. POP-RETEGANUL)

ORIGINE

A da origine (Îrg.) = A da naștere; a crea, a produce:

Indignație, la care abuzurile, singure abuzurile guvernului, au dat origină. (AXINTE URICARIUL)

A trimite (pe cineva) **la origine** = Înjurătură formulată cu termeni decenți:

[...] *în timp ce bucureşteanul arată o figură blazată și te trimite cu un dispreț suveran la origine, fără să-ți poarte pică.* (MARIN PREDA)

ORT

A-şi da ortul (sau **pielea,** reg., **hârștioaga**) **popii** ori (reg.) **a-i zice popa pe** (sau **de**) **cap** sau **a-i cânta popa** (**la pat** sau **aghiosul**) (Fam.) = A muri:

Azi noapte, cu luna și plopii / Opt bolnavi au dat ortul popii. (TUDOR ARGHEZI)

O fi dat ortul popii. (ZAHARIA STANCU)

De foame nu dau popii ortul / Eu iarna singură-mi țes tortul. (G. COȘBUC)

Mai trecu ce trecu şi amândoi bătrânii dară ortul popii, rămâind în urma lor casa toacă şi o sărăcie lucie. (P. ISPIRESCU)

Zice-ți-ar popa pe cap! (GH. CIAUȘANU)

Ci mai zi, zice-ți-ar popa de cap! (ANTON PANN)

A zis hopa și a sărit groapa,/ Dar de mult era să-i cânte popa. (I. C. HINȚESCU)

Tot doi bani (sau **lei**) **şi un ort** (Îvp.) = Lucru obişnuit, fără importanţă; tot atâta, tot una:

Nărilă, Chirilă, tot într-o rilă, tot doi lei ș-un ort. (VASILE ALECSANDRI)

ORZ

A dat orzul în copt (Pop.) = A sosit momentul pentru a face un lucru oarecare:

Mamă, bărbat îți cer și voi să mi-l dai acum,/ Că orzul în copt a dat/ Şi trebuie secerat/ Şi să văz că:/ La toată casa bate coasa, numai la mine n-are cine. (ANTON PANN)

A face orz din grâu (Pop.) = **a)** A arăta lucrurile altfel decât sunt; a minţi.

b) A schimba un lucru mai bun cu altul mai rău:

Cine face orz din grâu/ Șează-n sânge până-n brâu. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A strica (sau **a pierde**) **orzul pe gâşte** = A dărui, a sacrifica ceva util, bun, valoros, cuiva care nu ştie să preţuiască:

– Bunătatea dumneavoastră, milostivă cucoană, dar degeaba mai voiţi a strica orzul pe gâşte. (ION CREANGĂ)

Oare făcând astfel, nu cam pierzi orzul pe gâște? (AL. ODOBESCU)

Nu strica orzul pe gâşte. Degeaba îi cumperi o minge „de firmă" cum n-are nimeni în toată şcoala lui, dacă stă uitată în debara pentru că micuţul nu are cu cine să se joace. (IRINA PETREA)

A-l împunge (sau **a-l înţepa**) **pe cineva orzul** (Pop.) = A nu avea astâmpăr:

Şi, în vreme ce împăratul, călcându-şi rangul şi virtuţile, a tot încercat să nimerească o cale mai sigură pentru o apostazie definitivă, pe cal îl înţepa orzul a călătorie. (MIRCEA CONSTANTINESCU)

Boii ară orzul şi caii îl mănâncă = Unii muncesc și alții culeg roadele:

Orzul îl ară boii și-l mănâncă caii. (I. C. HINȚESCU)

OS

(**A fi**) (**din**) **os sfânt** sau **din oase sfinte** = A fi de neam domnesc:

Cei din oase sfinte nu cunosc moarte rușinoasă. (MIHAIL SADOVEANU)

(**A fi**) **în carne şi oase.** v. **carne.**

(**Până**) **la oase** (sau **la os**) (sau **până la măduva oaselor**) (Pop.) = În tot trupul; profund, adânc:

O umezeală rece pătrundea până la oase. (JEAN BART)

Răsărea un soare, Anghelache, de te pătrundea până la măduva oaselor. (MARIN PREDA)

Roasă până-n măduvă, se surpă/ Putredă, o-ntreagă-mpărăție. (MIHAI BENIUC)

Sunt înveninat până în măduvă și până în vârful degetelor. (MIHAIL SADOVEANU)

A avea oase în burtă = A se apleca anevoie:

Când urca în coşul ei, deasupra pepenilor, Vasile Dumitrescu îi zise, puţin dispreţuitor: – Te mişti de parcă-ai avea oase-n burtă. (FĂNUȘ NEAGU)

Parc-ar avea oase-n burtă! Fir-ar ai dracului, parcă ar avea oase în burtă, repetă înveselit de constatare. (SORIN STOICA)

A băga (sau **a-i intra cuiva**) **frica** (sau **spaima, teama, groaza, fiorii**) **în oase** (Pfm.) = A (se) speria, a (se) îngrozi, a (se) înspăimânta:

Nu era deprinsă cu lumea, în mijlocul căreia se afla, și o trecură fiori reci când se gândi că oamenii aceștia ar putea să se pornească la ceartă. (IOAN SLAVICI)

Dar abia ajunse să umezească creștetul dealului, și se prăvăli clocotind iar în matca ei, strigând de băgase spaima în moșul, care gonea năuc. (BARBU DELAVRANCEA)

Cât a ținut zarea casei, mă ținui voinicește. După ce mă înfundai în pădure, iar începu să-mi fie largă cămașa în spate. Îmi intrase frica în oase. (PAVEL DAN)

Iar Sisoe, ca să-i vâre şi mai tare-n oase frica de cele dumnezeieşti, se stropşi la dânsul umflându-şi obrajii, ba se şi luă după el câţiva paşi, cu toiagul ridicat. (G. TOPÎRCEANU)

Se năpusti asupra ei un lup, cu nişte ochi turbaţi şi zgâiţi, de băga fiori în oase. (P. ISPIRESCU)

A căpăta (sau **a dobândi, a prinde** etc.) **un os** (**de ros**) (Pop.) = A obţine sau a avea un profit, de obicei, neînsemnat:

Îi trag în opoziție... pân' ce-oi prinde un os. (VASILE ALECSANDRI)

Fiindcă am dobândit și eu un os de ros, mi-am pus în gând să vă povestesc... lucruri care, de s-ar crede, m-ar da de minciună. (P. ISPIRESCU)

Normal că ştia musiu, dar a tăcut complice şi a continuat să stea sub masa lui Roibu, care-i arunca din când în când câte un os de ros. (http://www.criterii.ro/)

A fi copt la os (Pop.) = A fi bătrân; a fi trecut prin multe experienţe:

Şi pe toţi îi întreba/ D-au văzut pe ăl Vâlcan,/ Puişor de ortoman,/ Copt la minte, copt la os,/ Om de treabă şi chipos [...] (POP.)

O, dacă aş avea la mână un bărbat copt, vestejit, limoniu, nu verde! (VASILE ALECSANDRI)

A fi numai piele şi oase (sau **a fi numai oase înşirate, a-i fluiera cuiva oasele, a avea numai sufletul în oase, a-i curge oasele**) (Pfm.) = A fi foarte slab:

Evreul dădu câteva bice calului, numai piele și oase. (EUGEN LOVINESCU)

Şi tu erai slab, numai piele şi oase... Şi Lenin trecea şi ne întreba în fiecare seară: „A mâncat ceva Stalin ăsta?" (MATEI VIȘNIEC)

A pune osul (Pfm.) = A munci din greu:

Nici noaptea n-am odihnă, că tu ştii, şi alerg, şi mă zbat, şi nu mă codesc a pune osul alături de voi, nu ca alţi boieri, care beau cafea în cerdac şi aşteaptă să le vie toate de-a gata. (LIVIU REBREANU)

Practicant de notar nu-ţi place să fii, învăţător nu-ţi place, dar la mâncare te îmbulzeşti! Apoi aşa-i uşor să ai fumuri! Mai pune osul şi tu, dragul mamii, că cu lenevia ai să rămâi de râsul lumii! (IDEM)

Vroiam să fac să asude și el – și l-am făcut – să pună și el osul la greu, să vadă cum se câștigă pâinea. (ION LĂNCRĂNJAN)

A sta (sau **a şedea, a se ridica** etc.) **în capul oaselor.** v. **cap.**

A şti ce-i poate sau **cât îi plăteşte cuiva osul** (sau **pielea**) (Reg.) = A şti de ce este capabil cineva:

Ercule nu se codi, dară Marte, carele știa ce poate osul lui Ercule, temându-se să nu mi-i omoare copilul, se amestecă și el în luptă. (P. ISPIRESCU)

Singurul pentru care aș mai face încă niște sacrificii ar fi Mircea. M-am lămurit pe deplin cât le poate pielea celorlalți. (EMIL CIORAN)

A(-i) trece (cuiva) **os prin os** (Pfm.) = A fi extrem de obosit:

Pe atuncea erau vatavi de robi – şi ne bătea cu harapnicul şi ne ţinea la muncă de ne trecea os prin os. (MIHAIL SADOVEANU)

Învăţa tot timpul în bibliotecă, îi trecea os prin os, din cauza scaunelor rigide. (VICTORIȚA DUȚU)

A-i ajunge (cuiva) **cuţitul la os** (sau **la ciolan**) sau (**focul la unghii** ori **mucul la deget**). v. **ajunge.**

A-i degera (sau **a-i îngheța cuiva**) **măduva-n oase** (sau **în ciolane** etc.) (**de frig**). v. **măduvă.**

A-i ieși oasele prin piele. v. **ieși.**

A-i putrezi (sau **a-i rămâne**) **oasele** (sau **oscioarele, ciolanele, zilele**) (**pe undeva**) (cuiva)**.** v. **putrezi.**

A-i rămâne cuiva oasele (sau **ciolanele, picioarele, zilele**) **pe undeva.** v. **rămâne.**

A-i rupe (sau **a-i frânge, a-i muia**) **cuiva oasele** (sau **ciolanele**) **cuiva** = A bate foarte tare pe cineva, a snopi în bătaie:

Stai-mi-te, hoțomane, c-am să-ți rup oasele! (BARBU DELAVRANCEA)

O dată-n viața noastră am băgat jalbă la măria sa și în loc să ne facă dreptate, ne-am pomenit cu o ceată de arnăuți, care ne-au rupt oasele. (NICOLAE FILIMON)

Dar i-a spus finei ca nu cumva să îndrăsnească „ticălosul” să-i calce în bătătură, că-i frânge oasele; că asta a făcut-o pentru ea, nu pentru el. (REVISTA SCRIITORILOR ROMÂNI, vol. 1-4, 1962)

A-și lăsa (sau **a-i rămâne, a-i putrezi**) **oasele pe undeva** = A muri pe meleaguri străine:

Dincolo de conştientizarea faptului că ei, Oamenii, au murit sau au plecat demult pentru a-şi lasă oasele în altă parte [...] (DAN-MARIUS SABĂU)

La oase! = Formulă folosită pentru a huidui pe cineva:

Câteva tarabe se răsturnaseră amestecând cipurile cu noroiul dintre şinele ruginite. „Afară cu ei !”, „Huo!”, „La oase!” se auzeau din toate părţile. (ANA-MARIA NEGRILĂ)

În carne și (sau **și-n**) **oase** = În persoană, în realitate, aidoma, aievea:

Fără pălărie e exact Dante Alighieri, în carne și-n oase. (CEZAR PETRESCU)

Unchiul Jo este cineva în carne şi oase, dar făcând concurenţă cu tot dinadinsul registrului stării fictive şi codului Napoleon. (LIVIUS CIOCÂRLIE)

Oase goale (sau **os gol**) = Om sărac, zdrențăros:

Răsare soarele și încălzește și pe boieri și pe oase goale, fără deosebire. (BARBU DELAVRANCEA)

Pentru os (Pop.) = În folosul personal:

Pentru slujbă și favoare, ca un câne pentru os,/ Un politic, lângă urnă, latră fără de folos… (NICOLAE BELDICEANU)

OSÂNDĂ

A face (**cuiva pre**) (sau **a scrie pe cineva în**) **osândă** = A pedepsi:

Răsipește, Doamne, pizmașii, le fă pre osândă. (DOSOFTEI)

A nu scrie pe cineva în osândă (Înv.) = A nu pedepsi, a-l ierta:

Se cam uita din pat, de sub învelitoare și nu se putea destul mira de iuțeala cu care se învârtea fusul în degetele babei; gândeai că nu alta, fără dracul îl poartă, Doamne iartă-mă și nu mă scrie-n osândă! așa de repede sfârâia fusul între degetele lungi și subțiri ale babei. (I. POP-RETEGANUL)

A-şi face osânda = A executa pedeapsa la care este condamnat:

– Rămâi, dragul mamei, rămâi, că decât ai umbla printre străini și m-ai lăsa de izbeliște și de râsul oamenilor, mai bine ți-ai face osânda și anii tăi, și bun îi Dumnezeu, te-i întoarce acasă. (EM. GÎRLEANU)

[...] *dacă nu ştia pe cine păzesc aceştia, nu putea nici să viseze că la masa aceea şed nişte oameni care se duc a-şi face osânda de 2-5 an;* (ION ZAINEA)

A-şi face osândă cu cineva (Reg.) = A chinui:

– Mă ustură inima-n mine, cumătră! mă rog, scoate-mă, și nu-ți mai face atâta osândă cu mine! (ION CREANGĂ)

OSÂNZĂ

A avea (sau **a fi cu**) **osânză la pântece** (Reg.) = A fi bogat:

[...] *se ibovniciau după obiceiu, fără ştirea şi placul părinţilor fetei, că pesemne flăcăul nu prea era de neam de cei cu osânză la pântece. Aşa se vede că a fost treaba, că la împeţire, părinţii fetii cu niciun chip n-au vrut s-audă de aşa ginere* [...] (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1916)

Nu vreau să devenim instituţie, nu vreau să ne crească osânza pe pântece, nu vreau să alcătuim strategii pentru alţii, nici să facem promisiuni găunoase. (https://www.ciresarii.ro/)

OSEBIRE

A (**nu**) **avea osebire** (Înv.) = A (nu) se deosebi:

Au nu vor avea osebire cât întunerecul cu lumina? (DIMITRIE CANTEMIR)

OSIE

A unge osia ca să nu scârţâie carul. v. **scârţâi.**

A unge osia şi paşii. v. **unge.**

A unge osia (sau **a unge ochii**) (cuiva)**.** v. **unge.**

OSPĂTAT

A se aşeza (sau **a se pune**) **pe ospătat** = A mânca cu lăcomie:

Se așeză pe ospătat cu o poftă ce se comunică la toți. (VASILE ALECSANDRI)

OSPĂŢ

A merge pe (sau **în**) **ospăţ** (Reg.) = A fi invitat la masă:

Vechiul coleg m-a rugat atunci să vin cu el la un ospăț, în satul lui natal Tigveni, de pe lângă Curtea de Argeş. (ȘTEFAN BĂNULESCU)

A pune ospăţ (Înv.) = A da de mâncare şi de băut:

Acum, dragă doamnă, du-te de-ţi vezi copiii şi caută de casă cum se cuvine unei bune gospodine şi pune la cale să ne gătească un ospăţ, căci mâine dau masă mare boierilor. (C. NEGRUZZI)

A se pune la ospăţ (Reg.) = A se aşeza la masă; a mânca:

Să mai rugă şi mumă-sa, şi soru-sa, şi tot satul să-i ierte, iar el, fiind om cu inimă bună, i-a iertat şi s-a pus şi el la ospăţ. (POP.)

OSTAFCĂ

A-și lua ostafcă (Reg.) = A-şi primi răsplata pentru un lucru făcut:

Şi ca să-l cunoască bine,/ Când îl va vedea orcine,/ Că-n slujba împărătească/ A fost ş-a luat ostafcă. (ANTON PANN)

OSTENEALĂ

A fi rupt (sau **frânt**) **de oboseală**

A fi rupt (sau **frânt**) **de osteneală** = A fi peste măsură de obosit:

Și așa din hudiță-n hudiță, din bivoliță-n bivoliță, iată-mă până la ceasul acesta în picioare, fără să fi putut intra acasă. Uf!... sunt rupt de osteneală. (NICOLAE GANE)

L-a prins noaptea pe drum, frânt de osteneală, înainte de a fi ajuns la şaua muntelui, la trecătoare. (NEAGU DJUVARA)

A-şi da (sau **a-şi lua**) **osteneala** (sau **toată osteneala, mare osteneală**) = A depune toate eforturile; a se strădui; (înv.) a se sili:

În loc să-ți dai osteneală ca să afli până și gândul oamenilor, tu nu știi nici măcar ceea ce vorbesc ei. (ION CREANGĂ)

Și actorii de pe vremea aceea își dădeau toată osteneala și nu erau ocoliți, deși trupele străine nu lipseau, precum nici impresarii care știau afacerile de aur ce se puteau face în Iași. (D. ANGHEL)

OSTROPEȚ
A umbla cu ostropeţul (Mol.) = A umbla din casă în casă, făcând invitaţii pentru masa de a doua zi după o nuntă:

În unele părți ale Moldovei se zice că umblă cu ostropețul, și așa merg din casă-n casă cântând, chiuind și poftind oamenii pe seară la oncrop [băutură alcoolică fierbinte care se servește la ospățul de la casa mirelui a doua zi după cununie; ospățul și datinile obișnuite în această zi]. (M. SEVASTOS)

OTOBOC
A face mâna otoboc = A strânge degetele:

Făcu mâna otoboc/ Și ... apucă [moara] *de scoc.* (POP.)

OTPUST
A da (cuiva) **otpustul** = A ucide (pe cineva):

Le dam otpustu, adică îi puneam bine. (I. GHERASIM GORJAN)

A-și da otpustul = A muri:

Dar degeaba i-au frecat până le-au jupuit pielea; că, pe când răsărea luna, tata întâi și mama îndată după el, și-au dat otpustul... (I. L. CARAGIALE)

OTREAPĂ
A ajunge otreapă de vase (Reg.; îf. *otrep*) = A deveni om de nimic, fără caracter:

După ce m-ați exploatat, m-ați torturat, m-ați împins la ultima mizerie, nu mai sunt decât o otreapă de aruncat? (http://www.marketonline.ro/)

OTROCOL
A face otrocol prin (sau **după**) **ceva** = A pune pe goană, a fugări:

Că nicio lighioaie nu se poate aciua pe lângă casă de răul vostru. Iaca, dacă nu v-am săcelat astăzi, faceţi otrocol prin cele mâţe şi daţi la om ca câinii prin băţ. (ION CREANGĂ)

– De mi-i da ceva adaos, poate să ți-l dau; iară de nu, norocul gâștelor de-acasă; că are să facă un otrocol prin ele, de s-a duce vestea! (IDEM)

OTURAC
A şedea otorac (Înv.) = A face popas:

Mergè încetu și făcè oturace, câte 5-6 dzile și mai mult, la un locu, pentru tătari, trecându hanul cu tătărâmea pre la Fălciiu. (ION NECULCE)

OTUZBIR
A lua pe cineva cu otuzbirul (Pop.) = A trata cu asprime:

Se cere cu binișorul, se ia cu otuzbirul. (ION PAS)

Muriseră, în URSS, „genialul corifeu al ştiinţelor", „părintele popoarelor", Iosif Vissarionovici Stalin şi torţionarul său de încredere, Lavrenti Beria, puterea o luase, la Kremlin, cam cu otuzbirul... (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 103, 2008)

Cu otuzbirul (Îrg.) **=** Cu forţa:

În general, e bine să avem dreptate cu moderaţiune, nu orbeşte, nu cu otuzbirul. (N. STEINHARDT)

...nu proletariatul era cel mai sărac grup social din România, ci ţărănimea, care a căzut victimă, chiar în acei ani, cooperativizării cu otuzbirul. (RĂZVAN VONCU)

OȚEL
A fi iute (sau **slab**) **de oțele** (Nob.) = A fi iute (sau slab) din fire:

Așa suntem noi, partea femeiască... slabe de oțele. (VASILE ALECSANDRI)

A se duce (sau **a ajunge, a se trezi**) **în oţelele puştii** (Înv.) = A sta în bătaia puştii:

Ieși afară... și te du în oțelele puștii vreunui vânător. (P. ISPIRESCU)

OŢET

A da oţet mâţii (Pfm.) = A fi zgârcit:

Se spune despre unii dintre noi că punem brânza în sticlă și dăm oțet mâții, dar asta nu-i adevărat. (MIHAIL SADOVEANU)

A face (sau **a spăla**) **pe cineva cu ou şi cu oţet** ori **cu sare și piper** (Pfm.) = A dojeni aspru pe cineva:

Doamna Herdelea cu fetele, încălzind bucatele pentru cină şi aşternând masa, făceau pe Belciug cu ou şi cu oţet. (LIVIU REBREANU)

Liberalii l-au făcut cu ou și cu oțet, de se retrăsese în fundul munților la Vâlcea, și nu mai auzeai de el ca de popă tuns! (ANTON BACALBAȘA)

Încetul cu încetul se face oţetul = În orice situație trebuie să ai răbdare:

Da' o să-mi zici că cu încetul se face oţetul, ori că mai rabdă, că n-a intrat zilele-n sac. (I. L. CARAGIALE)

Răbdarea-i stă alături căci încetul cu încetul se face oțetul. (NICOLAE IORGA)

Nu mai bea (sau **nu mai mănâncă**) **mâța** (sau **pisica**) **oțet** (Reg.) = De acum încolo nu mai merge așa, s-a terminat cu ce a fost:

Mi-ai făcut tu multe... dar las'că n-o mai mânca mâța oțăt de-acu. (ȘEZĂTOAREA, IX)

OU

A face (sau **a spăla**) **pe cineva cu ou şi cu oţet** ori **cu sare și piper.** v. **oțet.**

A fura oul de sub cloşcă (sau **cloşca de pe ouă**) (Pop.; lpl.) = A fi un hoţ foarte abil:

– Închină cu noi, bre! Fă-te om de lumea nouă, să furi cloșca de pe ouă! ziseră toți ciocoii deodată. (NICOLAE FILIMON)

Nimic nu este mai periculos pentru un stat decât de a da frânele guvernului în mânile acestor parveniţi, cari din etatea de douăzeci de ani ştiu cum să fure cloşca de pe ouă fără ca ea să cârâie. (ION GHICA)

A nu fi nici de zeama ouălor (sau **oului**) (Pop.) = A nu fi bun de nimic:

„Sărace, sărace! nu ești nici de zeama ouălor; decât așa, mai bine te făcea mă-ta un mânz și te mâncau lupii", zic eu în mine. (ION CREANGĂ)

Duceţi-vă dracului, nu sunteţî buni nici de zeama oului! (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 8, 1908)

A omorî găina care face ouă de aur (Pfm.) = A pierde anumite oportunităţi, din cauza curiozităţii exagerate:

De partea lor, tipii din administrație s-au trezit la viaţă: cum să omori găina cu ouă de aur? (TEODOR BACONSCHI)

Aşadar, adăuga Engels, în Germania, „protecţionismul vamal ucide găina care face ouă de aur." (MIRCEA N. POPA)

A sta pe ouă (Pop.; lpl.) = A cloci:

Ai văzut cum stă găina pe ouă? Aşa stă şi ea, doar că ea în loc să stea în coteț, stă afară în grâu. (AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI)

A umbla (cu ceva) **ca cu oul** (**cel**) **roşu.** v. **roșu.**

A umbla (**de**) **parcă ar avea ouă în poală** (sau **parcă ar călca pe ouă**) = A păşi, a călca exagerat de atent:

Umblarea-i e-ncovoiată/ Ca la pisica plouată / La o treabă când se scoală/ Parcă are ouă-n poală. (G. CĂLINESCU)

Vlaicu mai era şi crăcănat, călca parcă umblă printre ouă şi avea căutătura fioroasă de-i fugeau copiii din cale [...] (IOAN SLAVICI)

A umbla cu cineva (sau **cu ceva**) **ca cu un ou** (**moale**) (Pfm.) = A umbla foarte atent cu ceva sau cu cineva:

...nu ne strângea cu uşa, puteai să tragi cu tunul şi să nu dai de vreun student, a picat în valuri,

rupea pisica în patru, se purta cu mine precum cu un ou moale […] (DUMITRU CRUDU)

Oul lui Columb = Problemă pe care cineva o rezolvă în mod simplu, dar a cărei soluție nu fusese găsită de nimeni mai înainte:

Primului prieten, vrusesem să-i spun: „Dragă, am găsit oul lui Columb, am să scot o revistă fără să mă coste un ban”. (G. CĂLINESCU)

Oricât ar fi de infernali, vameşilor nu le-a trecut prin cap scamatoria mea, simplă ca oul lui Columb... (VICTOR EFTIMIU)

OUA

A-i oua găina în căciulă (Pop.) = A avea mult noroc:

– Măi vecine, ţi-ai pierdut minţile, te crezi că ţi-a ouat găina drept în căciulă și te faci stăpân pe mânzul meu. (CRISTEA SANDU TIMOC)

OUŞOR

A-i cădea (cuiva) **ouşorul** (Reg.) = A răguşi:

I-a căzut oușorul de când tot vorbește.

OVĂZ

Nu-i ovăsul pentru gâște = I se spune cuiva care nu știe să aprecieze un lucru bun:

La voi vorba bună e ca ovăzul la gâște! (LIVIU REBREANU)

Vrei, calule, orz (sau **ovăz**)**?.** v. **cal.**

P

PACE

(E) pace de mine = S-a isprăvit cu mine, moartea mă așteaptă:

Socoteam că m-oi îneca, că va fi pace de mine. (I. G. SBIERA)

A (**se** sau **a-și**) **face** (**bună**) **pace** (cu cineva) = A (se) restabili buna înțelegere, a se împăca (cu cineva):

Ei, ești mânioasă. Vin de șezi colea lângă mine, să facem pace. (C. NEGRUZZI)

S-a făcut pace între Ion și George, încât și-au dat mâna. (LIVIU REBREANU)

A cădea (sau, înv., **a veni**) **la pace** = A ajunge la o înţelegere:

La fel cu mine./ Cred că rău n-am face, Bătrâni cum suntem să cădem la pace... (ȘT. O. IOSIF)

Nădăjduise însă că... va putea sili pe vânzător să cadă la pace. (AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI)

A da (cuiva) **pace** (sau **bună pace**) sau **a lăsa** (pe cineva) **în pace** (sau **în pacea lui**) = A nu deranja, a nu tulbura, a nu supăra (pe cineva), a lăsa (pe cineva) în voia lui:

Jupâne! urla el gros. Mie să-mi dai pace să-mi ticnească hodina! (MIHAIL SADOVEANU)

Cocoșul... se duce în treaba lui și lasă pe boier în pace. (ION CREANGĂ)

Ba, cucuie, ba,/ Nu te-oi asculta,/ Dă-mi tu bună pace. (VASILE ALECSANDRI)

Dă-i bună pace că nu i-s toate oile acasă. (ION LĂNCRĂNJAN)

A face pace (cu cineva) **=** A se împăca (cu cineva):

Și se făcu pace bună de toate părțile. (ION NECULCE)

Pentru a face pace, mama îi sărută pe amândoi. (PANAIT ISTRATI)

A lăsa (pe cineva) **în pace** sau (pop.) **încolo** (sau **în odihnă**) (Pfm.) = A nu supăra pe cineva; a nu mai fi interesat de cineva:

– Uite, Sașo, poți să te superi, dar eu tot n-o să te las în pace: de ce nu vrei să te măriți, fato? (DUILIU ZAMFIRESCU)

Fii încredințat că nu eu, ci puterea milosteniei și inima ta cea bună te ajută, Harap-Alb, zice Sfânta Duminică ieșind și lăsându-l în pace să se liniștească. (ION CREANGĂ)

– Lasă-mă în pace, că n-am eu singur unde să-mi plec capul, darămite să-mi iau și licheaua după mine! (P. ISPIRESCU)

A lega pacea (sau **împăcăciunea**)**.** v. **lega.**

A nu avea pace (de cineva) = A fi deranjat, a fi tulburat (de cineva), a fi chinuit de cineva:

Trebuie întâi să omor pe zmeu... căci până va fi acesta deasupra pământului pace de el nu veți avea. (P. ISPIRESCU)

Această zmeoaică era așa de rea, încât nimeni dintre vecinii ei n-avea pace de dânsa. (IDEM)

A nu (**mai**) **avea pace** = A fi (în permanență) neliniștit, îngrijorat:

De la vestea ce i-o adusese Mihai, că ţăranii lui reclamaseră ministrului, conu Dinu nu mai avea pace. (DUILIU ZAMFIRESCU)

A pune pace (Reg.) = A încheia pace, a face pace:

Oh, înălțate împărate,/ Pune pace, nu te bate! (POP.)

A se da la pace = A se liniști:

După aceste vorbe Stan se dete la pace, cu inima îmbucurată. (IOAN SLAVICI)

A sta pe pace (Reg.) = A sta nemişcat:

Şofron sări în picioare, gata de a-l umfla. – Stăi pe pace, că eu sunt, grăi Iorgovan încet. (IOAN SLAVICI)

A strica (sau **a rupe**) **pacea** (cu cineva) = A rupe relaţiile de prietenie cu cineva:

Nu cumva să găsesc vreun fir de mac printre năsip, sau vreunul de năsip printre mac, că atunci am stricat pacea. (ION CREANGĂ)

Și rupând pacea pe care o tocmise cu leșii la Biserica Albă, a stârnit un război mai crâncen decât celalalt. (MIHAIL SADOVEANU)

Bună pace = Bună înțelegere; armonie:

Baiazid, privind la dânsul, îl întreabă cu dispreț: – Ce vrei tu – Noi? Bună pace. (MIHAI EMINESCU)

și, ca să rămâi în bună pace cu toți vânătorii [...] *lasă-mă să-ți aduc aminte despre o carte pe care am citit-o și o recitesc adesea* [...] (AL. ODOBESCU)

Dă-i pace! = a) Nu te sinchisi; asta e!:

– Bea și dumneata, părinte… Începu să declame un student înalt și sfrijit. – Dă-i pace, zise în ungurește notarul. (PAVEL DAN)

b) Nu te deranja; lasă-l în plata Domnului:

Când, la adunare multă,/ Spui ceva și nu te-ascultă,/ Dă-le pace tutulora,/ Și îți zi că ești la moară. (ANTON PANN)

Domnul (sau **Dumnezeu**) **să-l odihnească** (**în pace**)**!** = Formulă prin care se invocă îndurarea lui Dumnezeu pentru cei morți:

Dumnezeu să odihnească pe moş Ţandură şi pe tovarăşul său. (ION CREANGĂ)

Dormi în pace! (sau **odihnească în pace!**) (În formule privitoare la morți) = Formulă prin care se imploră liniştea sufletului celui mort:

Dormi în pace printre făclii o mie! (MIHAI EMINESCU)

O, dormi în pace pe aceste maluri. (VASILE ALECSANDRI)

Dormi în pace alături de nuielușa ta, binefăcătorul meu dascăl! (I. L. CARAGIALE)

Fii pe (sau, rar**, în**) **pace** = Fii liniştit, căci totul se va rezolva!:

– Bine, tătuță, răspunseră copiii, numai să nu zăboveşti mult, căci ne este frică singuri. – Fiţi pe pace din partea asta. (P. ISPIRESCU)

Cât pentru asta, îmi zise vulpoiul, fii pe pace. (IDEM)

– Fii pe pace! îi zise el. I-am văzut eu cu ochii, și dacă n-ar fi oameni cunoscuți, nu i-ar fi lăsat Marți să treacă. (IOAN SLAVICI)

Mergi (sau **du-te, umblă, rămâi**) **în** (sau **cu**) **pace** (Ca formulă de despărţire) = (Mergi sau) rămâi cu bine:

Mergeți în pace, dragii mei. De-acum înainte, Dumnezeu știe când ne-om mai vedea. (ION CREANGĂ)

O, gondolă iubită... Zbori vesel, zbori în pace purtându-ne pe mare. (VASILE ALECSANDRI)

Rămâneți cu toții-n pace,/ Eu mă duc, că n-am ce face. (JARNÍK-BÎRSEANU)

O mie de ani de pace = Formulă familiară de salut:

[CETĂȚEANUL (către CAȚAVENCU):] *Ei! Onorabilul! Nu te vedeam; sluga! O mie de ani pace!* (I. L. CARAGIALE)

[...] *maică-sa mi-a fost mătuşă, mă bătea, mă înjura, n-o uit; să trăieşti, o mie de ani pace...* (ION D. SÎRBU)

Pace bună! (Reg.) = Formulă de salut folosită mai ales la despărţire:

Acuma nu pot, zic, îs rupt de oboseală, vreau să dorm, las' că mâine-ţi dau poza şi pace bună. (PAUL GOMA)

Pace vouă! (Bis.) = Formulă (bisericească) de salut sau de binecuvântare:

În seara aceleiași zile, cea dintâi a săptămânii, pe când ușile locului unde erau adunați ucenicii erau încuiate, de frica Iudeilor, a venit Isus, a stat în mijlocul lor, și le-a zis: „Pace vouă!” (BIBLIA)

Buni sosiți! Pace vouă, soli iubiți! (VASILE ALECSANDRI)

Pace vouă! Şi binecuvântare cui v-a dat! (TUDOR ARGHEZI)

PACHET

A trimite (pe cineva) **pachet** (Fam.) = A trimite, a expedia pe cineva rapid și fără voia lui undeva:

Şi, după ce am făcut asta în câteva cluburi, m-a nimerit o razie de gabori că n-aveam acte şi m-a trimis pachet acasă. (LORENA LUPU)

Iar de s-ar lăsa terfelită ca o zdreanţă, [...] *ar trimite-o înapoi, la mă-sa, pachet, cu botul umflat.* (SIMONA TACHE, MIHAI RADU)

PAF

A face paf (pe cineva) (Fam.) = A uimi pe cineva:

I-am făcut paf pe-amândoi. M-au luat în brațe și m-au pupat. Îndelung. Până m-au zăpăcit. (VLAD A. POPESCU)

A lăsa mască (sau **paf**) (pe cineva)**.** v. **mască.**

A rămâne (sau **a face pe cineva să rămână**) **paf** (Fam.) = A rămâne sau a face pe cineva să rămână uimit peste măsură:

Domnul Tabacu, patronul, a rămas paf, cum se spune la București. (MIHAIL SADOVEANU)

Mătuşii ei, pe care a urât-o, ea i-a făcut o înmormântare nemaivăzută, „lumea a rămas paf”. (AURORA LIICEANU)

PAGUBĂ

A face pagubă (cuiva) **=** A păgubi (pe cineva):

Nu vezi ce tărăboi și ce pagubă mi-ai făcut? (I. L. CARAGIALE)

A fi rău de pagubă = Se spune despre cineva ghinionist sau despre cineva ori ceva care aduce ghinion:

Lasă-l în pace! doar îl ştii ce rău e de pagubă! (I. L. CARAGIALE)

A fluiera (sau **a vorbi, a sufla**) **a pagubă = a)** A fluiera în semn de regret pentru o pagubă suferită sau pentru o nereuşită:

Le răsfoi, apoi fluieră a pagubă. (MARIN PREDA)

Adrian rămase pironit locului, fluierând a pagubă și zicându-și cu glas tare […] (PANAIT ISTRATI)

Ispravnicul clăti numai din cap și fluieră una lung a pagubă […] (I. POP-RETEGANUL)

b) A face o prostie, a suferi un insucces, fără a mai putea schimba lucrurile:

– Adică asta-i dreptatea, să ia ce-i mai bun tot care au, iar noi să fluierăm a pagubă? ameninţă altul. (LIVIU REBREANU)

Sta în loc şi fluiera a pagubă. Tot gândindu-se, îşi aduse aminte a fi văzut, în codrul unde a crescut el, un fier gros înfipt în pământ. (P. ISPIRESCU)

A lucra (sau **a ieşi**) **în pagubă** = A munci fără a realiza câştigul cuvenit:

[Tata] *ieşea în pagubă mai mare când lucra la alt antreprenor.* (ION PAS)

Țăranul lucrează pretutindeni în pagubă, grație sistemului de învoieli ce i s-a impus. (LIVIU REBREANU)

A nu se alege câştigul din pagubă = A nu avea niciun câştig, a nu-i merge cuiva afacerile:

Cu alde voi nu se alege câştigul din pagubă, *după vorba românului. Dă-i afară, măi Petrică!* (B. P. HASDEU)

A rămâne de (mai rar, **a sufla a**) **pagubă** = A rămâne păgubaș, a fi în pierdere:

Dacă stăpânirea împarte moșia, apoi are s-o împartă la cei săraci și fără pământ, iar dânșii suflă a pagubă. (LIVIU REBREANU)

Noi îți dăm ce-i al tău, și-n pagubă nu rămâi, n-ai nicio grijă. (ION LĂNCRĂNJAN)

A scoate (sau **a plăti, a întoarce**) **paguba** = A plăti preţul pierderii suferite de cineva sau pricinuite cuiva:

După aceea, am căutat în casă un creion să las farmacistei numele şi adresa mea, pentru a plăti paguba. (FLORENTIN SMARANDACHE)

Da’ hoţii sunt de la voi, şi ei îţi vor întoarce paguba, ori îţi vor aduce cal în loc, că de meseria lor sunt hoţi de cai [...] (ION AGÎRBICEANU)

A-şi întoarce paguba (sau **cheltuiala**)**.** v. **întoarce.**

Atâta (sau **mare**) **pagubă!** sau (**atâta**) **pagubă** (sau **jaf**) **în ciuperci!.** v. **ciupercă.**

Atâta pagubă! (sau **atâta rău!**). v. **atât.**

E pagubă că... (sau **de...**) (Reg.) = E păcat că s-a întâmplat...:

– *Lasă fata! grăi el apăsând vorbele, că e pagubă de doi oameni ca noi. Nu e fata asta de seama ta.* (IOAN SLAVICI)

E pagubă să... (Reg.) = E păcat dacă se întâmplă...:

Iarba e foarte bună, să zici că-i pagubă să pască oile în ea. (IOAN SLAVICI)

E rău de pagubă (În superstiţii) = E semn rău:

Când te spurcă cucul (mânzul) e rău de pagubă. (ŞEZĂTOAREA, XII)

Pagubă că... (Înv.) = Se spune pentru a exprima părerea de rău față de o situație neplăcută; păcat că...:

Pagubă că Toderică n-a avut la el o daltă.. ca să poată săpa mântiutorul semn. (C. NEGRUZZI)

Prin grădină pe cărare,/ Pagubă că-i iarba mare/ Și nu poci mere horind,/ Mândrului versuri făcând. (JARNÍK-BÎRSEANU)

Atâta (sau **mare**) **pagubă!** sau (**atâta**) **pagubă** (sau **jaf**) **în ciuperci!** (Irn.) = Nu este o pierdere importantă; nu-i nicio pagubă!:

De m-o răpune și pe mine, atâta jaf în ciuperci! (P. ISPIRESCU)

– Nu voi să mai știu nimic, răspunsei, căci pre puțin mă interesează. – Atâta pagubă, zise Bogonos cu ciudă. (C. NEGRUZZI)

Pagubă-n ciuperci! De atâta plâns, i s-a spălat şi privirea, s-a decolorat, unde-i sunt ochii înstelaţi şi negri ca mura de altădată? (RODICA OJOG-BRAŞOVEANU)

Pagubă-n ciuperci cu fructele noastre: cum n-ar fi fost marea pagubă nici pierderea căruţului [...] (PANAIT ISTRATI)

PAHAR

A bea (sau **a primi**) **paharul morţii** (ori **de moarte**) = A muri:

Bărbat de omenie, au primit păharul morţii cel amar. (GH. ŞINCAI)

A bea dintr-un pahar (cu cineva) (Reg.) = A fi intim cu cineva, a fi prieten cu cineva, a fi de aceeaşi teapă cu cineva:

Ce mă tutuiești, mă; ce am băut amândoi dintr-un păhar? (D. UDRESCU)

A bea paharul până-n fund = A îndura un necaz, o durere până la capăt:

Nae, foarte afectat, bea paharul lui de bere până-n fund, apoi, după ce oftează adânc: – Eu pot pentru ca să-ţi spui pe parola mea de onoare că-mi pare foarte rău! dar ştii?... foarte rău!! foarte rău!!! […] (I. L. CARAGIALE)

A da cu paharul. v. **da.**[2]

A da paharul peste cap. v. **cap.**

A fi sau **a ține** etc. (**ceva**) (**ca un**) **pahar** = A fi sau a ține foarte curat:

În bucătărie, ca şi în garsoniera lui Sandu, era curat ca într-un pahar, ceea ce însemna că maică-sa trecuse pe la el şi îi spălase vesela şi podeaua. (DUMITRU CRUDU)

A i se umple (cuiva) **paharul** sau **a(-i) fi plin paharul** = A îndura prea multe suferințe morale; a nu mai putea suporta durerea, suferința etc.:

Multe, Doamne, l-au bătut, i-a fost paharul plin. (G. COȘBUC)

A închina paharul (sau **un pahar, un pocal, o cupă** etc.)**.** v. **închina.**

A sorbi (pe cineva) **cu lingura** (sau **ca dintr-o lingură**) ori **a sorbi** (pe cineva) (sau **a înghiţi**) **într-o lingură** (sau **într-un pahar**) **de apă** (sau **de sorbitură**). v. **sorbi.**

Bun de pahar = Care obişnuieşte să bea băuturi alcoolice:

La masă el prânzea totdeauna împreună cu doisprezece ciraci ai săi... toți buni de pahar și vânători de meserie. (NICOLAE GANE)

PAI

A da în pai (D. cereale) = A începe să le crească tulpina:

Grâul era copt,/ Răscopt:/ În pai ca trestia,/ În spic ca vrabia,/ În grăunţ ca mazărea. (I. L. CARAGIALE)

A fugi ca tăunul cu paiul (Reg.) = A fugi foarte repede:

Fuge și Scaraoschi după ceilalți, ca tăunul cu paiul. (ION CREANGĂ)

A întemeia (ceva) **pe paie** = A clădi ceva pe temelii nesigure:

La ei norocul este întemeiat pe paie. (C. NEGRUZZI)

A nu ridica (sau **a nu lua**) **un pai de jos** = A nu face absolut nimic:

Și stând el așa, și privind în jurul lui, nu se putea dumeri cum de fac alții cari rămân cu mâinile albe toată viața, și nu ți-ar ridica singuri un pai de jos, și au de toate, ba încă merg până să te și umilească cu prisosul unui gologan […] (D. ANGHEL)

Când îi fi mai sănătos/ Să nu iai un pai de jos. (I. POP-RETEGANUL)

A nu se pricepe să împartă un pai la doi boi (sau **a nu şti să încurce două paie** ori **a fi bun de paie**) (D. oameni) = A nu fi bun de nimic:

Fiecare trage spuză pe turta lui/ Lesne a judeca pe altul./ Că/ Nu te pricepi să împarți un pai la doi boi./ Și că/ Cu ce dascăl lăcuiește/ Așa carte-alcătuiește. (ANTON PANN)

Pe el capul nu-l taie/ La doi boi să-mpartă paie. (I. C. HINȚESCU)

A pune paie pe (sau **peste**) **foc** (sau **a stinge focul cu paie**) = A aţâţa pe cineva deja nervos; a înrăutăţi o situaţie deja dificilă:

– Gheorghe, nu pune paie peste foc, zise Joiţa, tremurând. (MARIN PREDA)

Prin însăşi pasivitatea noastră faţă de acest conflict, vom pune paie peste foc. Paradoxal, nu-i aşa? (VINTILĂ CORBUL)

A se agăța și de un pai = A încerca, într-o situație grea, chiar și cel mai neînsemnat mijloc de salvare:

Mă agățai îndată de numele acesta ca înecatul de firul de pai mântuitor. Iată ultima licărire de speranță. (LIVIU REBREANU)

Arde focu-n paie ude (Fig.; d. sentimente) = A mocni fără a se manifesta:

Ș-apoi știți că este-o vorbă: când îi omul în doi peri, să te ferești de dânsul, c-atunci e cum îi mai rău. Vorba ceea: „Arde focu-n paie ude”. (ION CREANGĂ)

Și amu, te las să te odihnești aici pe saltea (și începu a-și da la o parte „sculele”), că văd că nu mă mai pociu împotrivi și atuncea de ce să mai ardă focu-n paie ude? (EUGEN LOVINESCU)

A-şi aprinde paie (sau (reg.) **scaii**) **în** (sau **pe**) **cap.** v. **aprinde.**

Ăl cu paie, ăl cu fân! = Se spune, ironic, unui ostaş care nu ştie să ţină cadenţa în mers într-un grup, de parcă nu ar şti care este piciorul drept şi cel stâng:

Cred că ştie toată lumea povestea cu ţăranii din armata română care nu ştiau să distingă stânga de dreapta. Atunci „majurul” le punea într-un bocanc paie, într-unul fân şi în loc de „stâng-drept” le comanda: „fân-paie”. (https://iconoclastdebunker.wordpress.com/)

Foc de paie = **a)** Entuziasm sau pasiune trecătoare:

Amor!… vorbă să fie! foc de paie, lumină de licurici. (NICOLAE GANE)

După ce s-a pus de acord cu fosta învățătoare că dragostea lor nu are simptomele unui foc de paie, s-au cerut pe vecie soț și, respectiv, soție. (VLAD A. POPESCU)

Iubirea lor a fost un foc de paie.

b) Fleac, bagatelă:

De asta au şi fost, din perspectiva timpului, ca un foc de paie. (CĂLIN KASPER)

Om de paie = Om fără personalitate, de care se servește cineva pentru a-și atinge un scop personal:

Tatăl adevărat își cultivă, în depărtare, clienții și celebritatea, iar celălalt, de paie, pufnește și înjură situația. (GALA GALACTION)

Cumpără moara cu două mii de lei printr-un om al lui de paie. (MIHAIL SADOVEANU)

Era perfectul om de paie numai bun să acopere o afacere suspectă cu un nume istoric. (VLAICU BÂRNA)

Decât muiere de aur, mai bine bărbat de paie. (I. C. HINȚESCU)

Ori fân, ori paie. v. **fân.**

Paiul cât de mic îşi are umbra sa = Orice lucru cât de mic îşi are importanţa sa:

Și apoi știți că este o vorbă ca: „tot paiul are umbra lui și tot sacul își găsește petecul". Ş-apoi când mai este ș-oleacă de noroc la mijloc, atunci știu că-i bine, vorba lui Ionică. (ION CREANGĂ)

Ş-apoi, dă! și eu nu sunt așa stingher pe lume, căci, vorba ceea, fiecare pai are umbra sa. (NICOLAE GANE)

Vede paiul din ochiul altuia, dar nu vede bârna din ochiul lui = Observă cu uşurinţă greşelile sau defectele neînsemnate ale altora, dar pe ale lui, mai evidente, nu le vede sau se preface că nu le vede:

Şi cele mai păcătoase o bârfeau mai stăruitor, ca omul care nu poate avea odihnă din pricina paiului din ochiul aproapelui. (LIVIU REBREANU)

PAIA

A da paiele (cuiva) (Îrg.) = A măguli pe cineva; a încuraja (pe cineva) să fie obraznic; a îngădui cuiva prea multe:

– Încă te uiţi la ei, bărbate, zicea mama, şi le dai paiele [titlu onorific dat, în ierarhia boierească din țările române, boierilor care nu aveau slujbă de stat]*! Aşa-i?...* (ION CREANGĂ)

PAJURĂ

Cap sau pajură (sau **pajură ori număr**) = Formulă folosită mai ales în jocurile de copii, prin care se hotărăște cine începe jocul, după partea pe care cade o monedă aruncată în sus; joc cu acest nume:

Într-un colț se auzi sunând un ban, s-a început... un feli de joc în „pajură ori număr". (CONTEMPORANUL, III)

Dacă dai cu banul și-l lași să cadă... nu poți să știi când are să fie pajură sau număr. (MIHAI BENIUC)

PALANCĂ

A da (sau **a face** ceva) **palancă la pământ** = A culca la pământ, a călca în picioare (ceva):

Și eu fuga, și ea fuga, și eu fuga, și ea fuga, până ce dăm cânepa toată palancă la pământ; (ION CREANGĂ)

Mi-a dat palancă la pământ cânepa din grădină. (MIHAIL SADOVEANU)

PALAVRĂ

A sta (sau **a spune, a tăia, a turna** etc.) **la palavre** (Fam.) = A flecări, a sta de vorbă:

Mă mustră cugetul de atâtea dovezi mincinoase ce-mi ceri să dau pe toată ziua... când începi a tăia la palavre vânătorești. (AL. ODOBESCU)

Lui îi plăcea să mănânce bine, să doarmă mult şi să stea la palavre cu ţăranii. (LIVIU REBREANU)

Pe urmă, întorcându-se spre mezin, boierul îl pofti să şadă pe scaun, se aşeză şi el alături şi amândoi începură să înşire la palavre de vânătoare. (MIHAIL SADOVEANU)

PALMĂ

(**A lucra**) **cu palma** (sau **cu palmele**) = A face zile de muncă lucrând numai cu brațele, fără vite, căruță sau unelte agricole:

Chemarea la primărie înseamnă bir mai mare... zile de muncă cu palmele pentru pălmași. (ZAHARIA STANCU)

Socotesc ei ce socotesc, boierul cu vechilul, și-l scot dator cu două fălci de arat, una de prașilă și treizeci de zile cu palma. (AL. VLAHUȚĂ)

A rade (sau **a arde, a croi, a da, a lipi, a șterge, a trage**) (**câteva**) **palme** (sau **o palmă, o scatoalcă**) (cuiva) sau **a încasa** (sau **a lua, a primi**) **o palmă** (sau **o scatoalcă**) = A pălmui (pe cineva) sau a fi pălmuit:

Că-ți trag palme, mă-nțelegi? (I. L. CARAGIALE)

Se scoală-n sfârşit Mihăileanu turbat... şi-i arde lui Iorgu cu sete câteva perechi de palme de-i strămută căpriorii. (IDEM)

Codrean palma zbici făcea și trei palme îi rădea. (POP.)

Şi, ajungând într-o clipă, se vâră, el ştie cum şi pe unde în odaie la Ivan şi-i şterge o palmă prin somn, cât ce poate. (ION CREANGĂ)

Dracul tot drac, îi mai lipeşte o palmă de-a auzit câinii în Giurgiu. (POP.)

Burdea nu prea știa să facă deosebire între bărbat și femeie și ar fi fost în stare să-i tragă o palmă. (IOAN SLAVICI)

Trebuia să-i tragi măcar vreo două scatoalce, să te pomenească!... (LIVIU REBREANU)

[…] *la urmă, învinşi de zgomot, muţi de bucurie, dădeau scumpei lor ţaţa Minca o supremă dovadă de iubire, cârpindu-şi fiecare câte-o pereche de palme ţepene.* (PANAIT ISTRATI)

A avea (**pe cineva** sau **ceva**) **în** (sau **ca în**) **palmă** = A avea pe cineva sau ceva la discreţia sa:

Întregul oraș... îl avui ca-n palmă. (ZAHARIA STANCU)

A bate din (sau **în**) **palme.** v. **bate.**

A bate la palmă. v. **bate.**

A bate palma (sau **mâna**) (gmţ., **laba**) **cu cineva.** v. **bate.**

A cădea în palma cuiva = A ajunge în puterea cuiva:

A cădea în palmă. (A cădea în puterea cuiva). (IULIU A. ZANNE)

A căuta peri în palmă (Rar) = A-şi pierde vremea în zadar:

După ce se osteni Man de blănit la cel burduf, îl luă de-a umăr și plecă spre foc. Dar ortaci află câți peri în palmă; (I. POP-RETEGANUL)

A duce sau **a purta** (pe cineva) **în palme** = A bate întruna pe cineva în timpul mersului:

Văzându-se astfel înșelat, într-atâta s-a turburat, de-i purta în palme ca pe niște mere pe amândoi voinicii. (I. POP-RETEGANUL)

A face mai scurt de o palmă sau **a scurta de o palmă** (pe cineva) (Înv.) **=** A decapita (pe cineva):

Mihai, aflând, supuse sub picioare pre vrăjmași, îi făcu mai scurți de câte o palmă. (P. ISPIRESCU)

A face palma bici (Rar) = A lovi; a bate pe cineva:

Palma bici că mi-o făcea,/ Peste ochi că mi-l isbâa […] (POP.)

A fi cu sufletul sau **cu zilele în palmă** (sau **în palme**) = A fi în mare primejdie; a fi cu un picior în groapă:

Astăzi avem zeci de mii de liberali cari nici îmblă cu zilele-n palmă, pentru că nici turc, nici leah, nici ungur nu caută să-i taie, nici de vrun duh aşa de subţire nu se bucură […] (MIHAI EMINESCU)

Dar oare eu sunt chiar aşa, cu sufletul în palmă, cum par? (MARIA BANUȘ)

De aceea stau cu mare spaimă și cu zilele în palme, așteptându-l pe Buga Sârbul. (MIHAIL SADOVEANU)

A fi de şapte palme în frunte (Reg.) = A fi foarte deştept:

Aci nu mai se mai găsesc odrasle din vechea nobleţă ce se luptă cu streinul şi nu caută de ce-i e cojocul, deşi ar fi fost de şapte palme în frunte, când acesta ar fi cutezat să-i calce moşia (patria, moştenirea). (CEZAR BOLLIAC)

Erau nişte muieruşte cu care nu se putea juca cineva, că-i lua părul foc, de ar fi fost, el acolo, de şapte palme în frunte. (P. ISPIRESCU)

A fi de şapte palme în piept (Reg.) = A fi om voinic:

[Fata] *Naltă la statură, munte,/ De vreo două palme-n frunte,/ Şapte palme-n piept de lată./ Capul claie negreblată.* (PETRE DULFU)

A fi greu la palmă sau **a avea palma grea.** v. **greu.**

A fi în palmă (Rar) = A fi la îndemână:

Iașul e departe, nu-i colea în palmă. (N. A. BOGDAN)

Când se sculă Mândra Lumii, dă-n dreapta, dă-n stânga, fecior ca-n palmă nici urmă de el nu mai era. (I. POP-RETEGANUL)

A juca (pe cineva) **în ciur** sau **în palmă.** v**. juca.**

A mânca bătaie (sau **chelfăneală, palme, papară, trânteală** etc.)**.** v. **mânca.**

A se bate cu mâna (sau **palma**) **peste gură.** v. **bate.**

A ţine (sau **a duce, a purta,** (înv.) **a căuta** (pe cineva **ca**) **pe** (sau **ca în**) **palmă** (sau **palme**) = **a)** A îngriji foarte bine pe cineva:

O luat-o de muiere Pișta, ferariul... O ține de doamnă, numa' pe palme. (TITUS POPOVICI)

b) A răsfăţa pe cineva:

De-acum rămâi la mine, Ivane, şi, pentru că mi-ai curăţit casa de draci, am să te ţin ca pe palmă. (ION CREANGĂ)

Apoi, fără să ne zbatem, jupâne Strul, mi-i da șasesprezece lei, un irmilic de aur, și ți-oi duce-o, știi colè, ca pe palmă; (IDEM)

Nu-i are nimeni de grijă, să-i dea și lui din când în când câte cinci lei de un tăbac, că le-a câștigat o avere. Ar trebui ținut ca în palmă. (PAVEL DAN)

A-l mânca (pe cineva) **palma** (sau **palmele**) ori **mâna.** v. **mânca.**

Când va creşte păr în palmă = Niciodată:

S-a procopsit, când mi-o crește/ Păr în palmă. (ANTON PANN)

Cât ai bate din palme (sau **în**) **palme** sau **bătând din palme = a)** Foarte repede, într-o clipă:

Cât ai bate din palme, veni friptura. (MIHAIL SADOVEANU)

Prăpădi și el, cât ai bate în palme, tot ce câștigase. (C. NEGRUZZI)

Îi aduse, cât ai bate din palme, un pahar de apă. (LIVIU REBREANU)

b) Câtuși de puțin, deloc:

Ieri, cât a fost ziua, nu s-astâmpăra/ Nici cât bați din palme. (G. COŞBUC)

Îl mănâncă palma dreaptă (În superstiţii) = Simte o senzaţie de mâncărime în palma dreaptă, semn că va trebui să dea o sumă de bani:

Conform credinţelor populare, dacă te mănâncă palma dreaptă, în curând vei avea parte de un câştig nesperat. (https://www.ziaruldeiasi.ro/)

Îl mănâncă palma stângă (În superstiţii) = Simte o senzaţie de mâncărime în palma stângă, semn că va primi o sumă de bani:

Când te mănâncă palma stângă, ai să iei bani, iar cea dreaptă, ai să dai. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 27, 1915)

O palmă de loc = a) O distanță mică:

De la Neamț la Fălticeni și de la Fălticeni la Neamț era pentru noi atunci o palmă de loc. (ION CREANGĂ)

b) O suprafață mică de pământ cultivabil:

Fiecare om are o palmă de loc. (GEO BOGZA)

PANAGHIE

A ridica (cuiva) **panaghia** (Reg.) = **a)** A ucide (pe cineva):

Se vede că aici i-a ridicat lupul panaghia. (POP.)

b) A înjura (pe cineva):

Atâta i-a trebuit lui Moş Luca, ş-apoi lasă pe dânsul! câte parastase şi panaghii, toate i le-a rădicat. (ION CREANGĂ)

PANAHIDĂ

A ridica panahidă = A face parastas pentru pomenirea unui mort:

În acea zi se ridică la Praguri panahidă de pomenire a voievodului Ion. (MIHAIL SADOVEANU)

PANĂ[1]

A avea condei (sau **pană frumoasă**)**.** v. **condei.**

A lua (pe cineva) **în** (sau **prin**) **pene** (Rar) = A muştrului, a certa (pe cineva):

Fără grijă, se duce la împăratul. Acolo, măria-sa, gata să-l ia prin pene. (TUDOR PAMFILE)

A scăpa ca prin pene (Reg.) = A scăpa cu greu dintr-o situaţie complicată, dintr-o primejdie etc.:

Spiro clătină din cap: – Să fie fericit, a scăpat ca prin pene, cum, poate, nu merita... (MIU MĂRGINEANU)

A scăpa din pene rele sau **a-i da** (cuiva) **penele cele bune** (Reg.) = **a)** A ajunge să-şi câştige singur existenţa:

Adică aceia erau numai doi, dar mari cât doi berbeci și nu știau încă zbura, numai atunci le da penele cele bune și erau câte cu două capuri și știau grăi ca oamenii. (I. POP-RETEGANUL)

b) A se însănătoşi:

...după ce am scăpat de penele rele ale copilăriei/ tata a început să-mi exploreze sensibilitatea [...] (GH. MOCUȚA)

A se lăuda cu penele altuia = A se lăuda cu meritele altuia:

Semnatarul intervenţiei se vede că era prieten al lui Coşbuc, ceea ce şi declară: „În tot cazul însă e departe de autor ideea d-a ascunde adevărul sau de a se făli cu penele altuia.” (GAVRIL SCRIDON)

Cu penele altuia te poţi împodobi, dar nu poţi zbura. (LUCIAN BLAGA)

A se umfla în pene = A se lăuda; a se îngâmfa, a se fuduli, a se mândri:

Atunci țiganul, umflându-se în pene, strigă: – De ce ești prost, mă? Unde crezi tu c-ai să-ți vinzi peștele, cu harabaua asta și cu mortăciunea de gloabă? (PANAIT ISTRATI)

Vasile Baciu era vesel ca şi când ar fi scăpat de o grijă mare. Se uita batjocoritor la Ion, care se umfla în pene simţindu-se biruitor, şi-şi zicea mereu mai mulţumit: Stai, melenaşule, stai să vezi tu cine-i Vasile Baciu! (LIVIU REBREANU)

El nu punea preț pe asemenea mofturi, și-i ura și-i dușmănea pe cei care se descurcau ușor în viață, pe găzdoii care se umflau în pene. (ION LĂNCRĂNJAN)

A umbla cu pălăria (sau **cu căciula**) **pană = a)** A ține pălăria (sau căciula) pe vârful capului:

Și cu pălăria pană,/ Așezată pe-o sprânceană,/ Mi-a făcut inima rană. (D. UDRESCU)

b) A se fuduli, a se îngâmfa.

Smuls de pene (Rar) = Ruşinat, umilit:

Tanda, landa, măi balane./ Ai agiuns român, țigane;/ Cată să te lași de lene/ Ca să nu fii smuls de pene. (VASILE ALECSANDRI)

Viteji din gură, care s-au întors acasă smulși de pene, de nu și-au mai venit în fire. (POP.)

Uşor în pene (Rar) = Îmbrăcat subţire; (pex.) prost îmbrăcat:

Ţiganul, uşor în pene, nu-şi făcu bordei de lene. (ANTON PANN)

PANĂ[2]

A fi (sau **a rămâne**) **în pană** (Fam.) = **a)** A nu putea continua o activitate; a duce lipsă de ceva:

Dacă ai rămas în pană de idei și nu știi ce să transmiti celor dragi de Paști, iată câteva sugestii de mesaje numai bune de transmis […] (http://www.opiniatimisoarei.ro/)

b) A rămâne fără bani:

Când au aflat despre ce este vorba, unii s-au întrebat dacă nu cumva Nicoleta Guță a rămas în pană de bani […] (https://www.cancan.ro/)

A lăsa (pe cineva) **în pană** (Fam.) = A pune pe cineva în încurcătură:

Dar domnul Nisipoiu la rându-i nu era chiar omul care, odată pasionat de vreo idee ori de vreun sentiment, să lase lucrurile în pană. (GIB I. MIHĂESCU)

PANGLICĂ

A scoate panglica = A face scamatorii; a amăgi (pe cineva):

Acesta mănâncă foc, bea smoală, scoate panglici din gură, se dă de-a tumba, dar politică, propriu vorbind, nu face încă. (MIHAI EMINESCU)

A scoate panglici pe nas = **a)** A face scamatorii:

[…] *lăutarii cântă, pe când un scamator neamț, pripășit de câteva zile prin București, în mijlocul salei, pe o frumoasă scoarță (velință) de anadol, își bagă pe gură o sabie, scoate panglici pe nas, mănâncă jăratec* […] (V. A. URECHIA)

b) A minți, a înșela:

Eu sunt sincer, eu nu sunt din acei oratori de modă nouă, cum am văzut la jurnalele din urmă, ca să scot panglici pe nas. (I. L. CARAGIALE)

Pentru mulţi politicianul e un soi de sforar care se bate cu pumnul în piept şi scoate panglici pe nas... (ȘTEFAN ION GHILIMESCU)

PANICĂ

A intra în panică = A se nelinişti în cel mai înalt grad:

Domnule profesor, dacă vă sfătuiesc să nu vă speriaţi, abia atunci veţi intra în panică. (ION D. SÎRBU)

Gardistul se pune în mișcare. Ionescu Adorn, cuprins de panică, o ia la goană. (MIHAIL SADOVEANU)

PANORAMĂ

A (**se**) **face de panoramă** (Fam.) = A (se) face de râs:

Treceam şi noi pe Corso spre cantină şi am văzut cum toată lumea, adică mai mulţi studenţi fac panoramă în dreptul librăriei. (GABRIEL ȚEPELEA)

PANTAHUZĂ

A umbla (sau **a pleca**) **cu pantahuza** = **a)** A umbla cu o listă de subscripţie, pentru a strânge fonduri:

Când li s-a surpat biserica şi au umblat cu pantahuza, le-am dăruit creştineşte o sută de florini. N-au bani, mi-au zis, şi le-ar trebui cel puţin două mii. (NICULAE CRIȘAN)

Voia să-şi vadă povestirile tipărite de editura care abia era în stare să scoată câteva broşurele şi „Calendarul muncii"; care, ca să poată edita „Mama" de Gorki, a umblat cu pantahuza printre muncitori şi s-a îndatorat peste cap. (ION PAS)

b) A umbla din loc în loc purtând vorbe, minciuni:

Nu ştia că acesta umblă cu pantahuza la Securitate. (DUMITRU CRUDU)

PANTĂ

A cădea (sau **a aluneca**) **pe panta...** (sau **pe o pantă...**) = **a)** A se lăsa prins, antrenat de...:

Tot sub influenţa nefastă a cercului din care face parte Sîrbu, unii tineri poeţi clujeni au căzut pe panta unor devieri primejdioase în poezie[…] (GEORGE NEAGOE)

Cum nu băgase de seamă că luneca pe panta ireversibilă a complicațiilor sentimentale, a confesiunilor inutile ieșite din bucuria de a împărtăși […] (EUGEN LOVINESCU)

b) A se îndrepta către...:

Cercetările ... începuseră să alunece pe o pantă nouă. (ZAHARIA STANCU)

PANTOF

A merge pe lângă pantof (Arg.) = A fi foarte prost:

Dacă mergi pe lângă pantof nu înseamnă că te ții după cineva sau că nu poți ține pasul cu cineva. Înseamnă că ești prost. Atât. (http://ianculescuhimself.ro/)

A sta sub pantoful (cuiva) (Înv.) = A sta sub autoritatea cuiva:

Lumea vede decăderea operei sub conducerea directorului Popovici-Beyreuth, ajuns pe deplin sub pantoful d-rei Diceacu, marea protectoare a ruşilor la operă. (VALERIU BRANIȘTE)

C-un pantof și c-o opincă (Fam.) = Luat prin surprindere, nepregătit:

Într-un papuc ș-o opincă, lipa-lipa, nea Stănică. (I. C. HINȚESCU)

Venea și pe nepusă masă, atunci nu rata ocazia de a folosi expresia ei preferată, C-un pantof și c-o opincă, iată-mă-s la voi în tindă. (http://www.caietesilvane.ro/)

PAOS

A-i face paosul (cuiva) = A îndeplini ritualul de stropire a mortului cu vin, cu untdelemn sfinţit sau cu agheasmă:

Sfârșind ectenia... îi face paosul sau apaosul, adecă îl stropește cu vin, pe alocurea și cu untdelemn, dacă e descoperit, peste trup, iar dacă e acoperit, peste capacul sicriului, în formă de cruce. (SIMION FLOREA MARIAN)

A-i mânca (cuiva) **paosul** = A-i mânca pomana cuiva*:*

Ardă-l focul pe socrul/ Mult păzi cu adaosul/ Până-mi mâncă paosul! (I. POP-RETEGANUL)

PAPAGAL

A avea papagal (Fam.) = A vorbi mult şi convingător; a fi bun de gură:

Frumuşică, de, era, dar ce papagal avea! (POP.)

El se descurca, îi trăgea cu tramvaiele care îşi bat joc de oamenii muncii, care-s o ruşine pentru popor, chestii de astea, de!, ca la partid, că avea papagal Liţă, dacă nu venea revoluţia, parcă îl vedeam în Marea Adunare Naţională. (DAN LUNGU)

A vorbi ca papagalul (sau **ca un papagal**) = A reproduce mecanic spusele altuia:

Repetai și eu vorbele lui ca papagalul, clănțănindu-mi dinții în gură de frică. (ION GHICA)

M-ai înnebunit cu citatele tale. Vorbești ca un papagal. (CONSTANTIN ȚOIU)

PAPAINOG

A merge (sau **a călca, a umbla**) **în papainoage** (Reg.) = A merge ca şi când ar avea catalige:

Omul, îmbătrânind, începuse, deh! a-i tremura picioarele, umbla de parcă era pus în papainoage, ba încă și spinarea începuse a i se aduce. (P. ISPIRESCU)

Ne întâmpină cu o reverenţă şi un „Guten Morgen" spus pe-o voce piţigăiată – o fiinţă slabă, lungă si deşirată, parc-ar fi umblat pe papainoage [...] (VASILE VOICULESCU)

A vorbi în papainoage (Reg.) = A vorbi cu aroganţă, de sus:

Ia ascultă, mă, să nu-mi vorbeşti păsăreşte şi nici să nu mă duci în papainoage [...] (G. M. ZAMFIRESCU)

Nici măcar ca să studiez mapa mea, pe a lui Leo Ştefăneţ sau pe a lui Constantin, alt coleg al meu de la cenaclu care îmi vorbea tot

timpul în papainoage şi îmi băga strâmbe la fiecare pas [...] (DUMITRU CRUDU)

PAPARĂ

A (**i se**) **găti o papară** (cuiva) sau **a i se fierbe** (cuiva) **papară** = A (i se) întinde o cursă (cuiva), a (i se) pregăti ceva rău:

Bogdan mirosi cam ce papară i se găteşte. (P. ISPIRESCU)

A face (**pe cineva** sau **din ceva**) **papară** = A bate pe cineva sau ceva; a învinge pe cineva sau ceva; a distruge pe cineva sau ceva:

Lupul... neîncetat căuta, având câștig, cum va face din vulpe papară. (D. ȚICHINDEAL)

De le vom cădea în gheară, pe toți ne fac papară. (ANTON PANN)

Văzând biet Nastratin Hogea că i-o făcură papară [capra]. (IDEM)

A mânca (sau **a încasa, a înghiți, a primi** etc.) (**o**) **săpuneală** (sau **papara**). v. **mânca.**

A se alege cu o papară (de la cineva) = A fi (aspru) certat:

Moruzi e chemat de ministrul internelor și se alege cu o papară. (ION PAS)

A şti papara (cuiva) = A cunoaşte foarte bine firea aspră a cuiva:

Aoleo, Spiridoane, nu te-oi prinde odată!... Săracul sf. Niculaie! îi știi tu păpara lui. (I. L. CARAGIALE)

Cu omul împărătesc nu e de glumă, că-i știu păpara. (ION GHICA)

A trage cuiva o papară (**ca aceea** sau **ca acele**) = A bate pe cineva:

– Fug, că mă vede mămuca și-mi trage o papară ca acele. (CEZAR PETRESCU)

În România, tatăl unui elev penalizat de diriginte pentru cine ştie ce prostioară, poliţist de meserie, a dat buzna în şcoală şi le-a tras o papară straşnică dascălilor înfricoşaţi de reprezentantul autorităţii. (NICOLAE MANOLESCU)

PAPĂ

A fi mai catolic decât papa. v. **catolic.**

PAPUC

A bate (sau **a toca**) **la papuc** = A cheltui mulţi bani în jocuri şi petreceri:

Dar mă ţinea tare scump şi ca să fac faţă la atâta cheltuială, după ce-am bătut la papuc ce moştenisem bani gheaţă [...] (MATEIU I. CARAGIALE)

A fi sub papuc(**ul**) (cuiva) = A se lăsa condus de cineva; (d. bărbați) a fi sub autoritatea deplină a soției sau iubitei:

Șapte ani a gustat din traiul căsătoriei, în care timp ca un vrednic bărbat, stăpân în casa lui, a fost necontenit sub papuc. (NICOLAE GANE)

A lăsa (pe cineva) **la papuci** = A sărăci complet pe cineva:

Încât despre avere – aceasta nu se știe! Or fi amanetate și casă și moșie! Câți n-am văzut ca dânsul!. O duci pe cât o duci... – Și creditorii-n urmă te lasă la papuci. (AL. MACEDONSKI)

v. **a lăsa** (pe cineva) **oltean** (sau **în sapă de lemn)** ori **la papuci**, **la tinichea**, **cu scândura**, (reg.) **la lemn**, **cu mâna la burtă**, **cu** (ori **în**) **pielea goală** sau **gol** ori **cu buzele umflate** sau **cu buza umflată** sau **pe drumuri.**

A o lua (sau **a o şterge**) **la papuc** = A pleca repede de undeva:

Apoi o ia la papuc și hai, hai! hai, hai! ajunge în sat, la frate-său, și pe loc cârpește o minciună, care se potrivea ca nuca în perete. (ION CREANGĂ)

O droaie de porci sălbatici se strânseră acolo și erau să sfârtice pe lup, dacă n-ar fi șters-o la papuc. (ȘEZĂTOAREA, VI)

A ţine (sau **a pune**) **sub papuc** (ori **sub picior**) (pe cineva) = A ţine sau a pune sub ascultare pe cineva, a domina, a stăpâni (pe cineva):

Și-a luat nevastă frumoasă şi bogată, dar îl cam ţinea sub papuc. (CEZAR PETRESCU)

L-a pus cârlomăneanca sub papuc. Vai şi amar de viaţa şi de zilele lui! (ZAHARIA STANCU)

Știut este că multe femei au meșteșugul de a pune pe bărbații lor sub papuc. (NICOLAE GANE)

Îl ținea pe bietul om sub papuc până la o vreme când omul nu o mai putea răbda şi-i dete un top de bătaie, de rămase bărbat ca toți bărbaţii. (CRISTEA SANDU TIMOC)

A(-i) da (sau **a i se da cuiva**) **papucii** = **a)** A face pe cineva să plece; a părăsi pe cineva:

I s-ar fi dat papucii numaidecât, după tot ce-a făcut. (ION LĂNCRĂNJAN)

b) (Arg.) A se despărţi de iubită sau de iubit:

Îl păstrez pe Boris sau îi dau papucii? (DINU ZARIFOPOL)

Este foarte important să alegi cu înțelepciune locul și momentul potrivit pentru a-i da papucii. Acesta nu este niciodată acasă la tine sau acasă la el, ci undeva în public. (http://www.studentie.ro/)

A-şi pierde papucii = **a)** A fugi repede:

Nu ești bună nici de pus în fereastră că dacă te-ar vedea lumea ar fugi de tine de și-ar pierde papucii […] (http://www.puterea.ro/)

b) A muri.

Vorbă cu papuci (Rar) = Vorbă sau expresie care înlocuieşte un cuvânt socotit nepotrivit, jignitor sau indecent; eufemism:

Fie și la dracu; totuși... vreo vorbă mai cu papuci... De pildă: la cel cu coadă și cu coarne să te duci. (B. P. HASDEU)

PAPURĂ

A căuta (sau **a găsi**) (cuiva) **nod** (sau, rar, **noduri**) **în papură** = (A căuta sau) a găsi cu orice preţ greşeli, cusururi, acolo unde ele nu sunt; (a căuta sau) a găsi cuiva motiv de învinuire pe nedrept:

[…] *în fine publicul se indignează, văzând pe setoşii de vorbă căutând nod în papură pentru a pierde timpul pe nimicuri;* (MIHAI EMINESCU)

Căuta nod în papură lui Mihai. (P. ISPIRESCU)

A căuta nod în papură și pete în soare. (I. C. HINȚESCU)

Când căutăm păduchi în capul cuiva înseamnă că îi căutăm nod în papură, că dorim cu orice preţ să provocăm un scandal. (http://www.vise.ro/)

A fi din timpul lui Papură-vodă = A fi de modă veche, a fi demodat prin vechime:

Ian ascultă, Bârzoaio, ai noroc că ești de când Papură Vodă… (VASILE ALECSANDRI)

De pe vremea lui Papură Vodă. (Adică de demult). (IULIU A. ZANNE)

PAR

A bate parul (**în cutare loc**) (Îrg.) = A se stabili într-un anumit loc:

După unele variante de legendă, toponimicul provine dintr-un antroponimic, şi anume de la numele celui care a bătut parul de întemeiere a localităţii. (NICOLETA COATU)

Eu am bătut parul în Doja din Ialomiţa în anul 1920. Am făcut acolo o odaie. (VLADIMIR TREBICI, ION GHINOIU)

A dezlega funia de la par (Reg.) = A găsi soluţia cea mai potrivită pentru rezolvarea unei situaţii foarte dificile:

E vremea ca cineva să dezlege funia de la par. Pentru că doar orbii nu văd că acum e vremea cea mai prielnică pentru a ne apropia de beneficiile UE. (https://adevarul.ro/)

A lua (**la goană**) **cu parul** (pe cineva) = A alunga pe cineva:

Când s-a apropiat, vecinul l-a luat la goană cu parul.

A înfige parul = A pune piatra fundamentală:

Satul, casa, biserica erau edificate pe locul (în jurul) punctului consacrat unde a căzut săgeata/securea sau unde a fost înfipt parul: „Când se întemeia un sat – susține o tradiție de la sfârșitul secolului al XIX-lea – cel dintâi om bătea un par în pământ, pe care îl considera ca fundament sau temelie”. (ANDREI OIȘTEANU)

A pune potcapul în par. v. **potcap.**

A sta (sau **a şedea, a se simţi**) **ca cioara în par** (**şi găina în lemne**) = A se afla într-o situaţie foarte neplăcută; a fi supărat; a fi tăcut:

Te uiţi aşa, ca găina în lemne şi te gândeşti la lucruri sfinte, până te ştergi pe la ochi. (MIRCEA DANELIUC)

A sta par (**în calea** sau **în drumul, înaintea cuiva**) (Reg.) = A sta neclintit, încurcând în acţiune pe cineva sau încercând să-l împiedice:

„Nu-i modru, nu! De ce stau par?/ Își zice, el: Ce dracu-i asta?/ Mă duc ca să-mi găsesc nevasta;/ Mă duc, duc, zău! Plec astăzi chiar!“ (G. COȘBUC)

A-i da (cuiva) **cu parul în cap = a)** A bate foarte tare pe cineva; (pex.) a omorî pe cineva în bătaie:

– Taci, băiete, că nu ţi-a dat cu paru-n cap! făcu Leonte Orbişor, zgâlţâindu-l de braţ, mândru că e amestecat şi el în harţă. (LIVIU REBREANU)

Acum mă găsește că prea sunt bătrân. Mi-a dat drumul să pasc în voie până să-și găsească timp, să-mi dea cu parul în cap, să mă omoare, ca să-mi ia pielea. (P. ISPIRESCU)

b) (Pex.) A împiedica în mod brutal pe cineva să promoveze, să acţioneze etc.

Nu da vrabia din mână pe cioara din par (sau **din gard**). v. **vrabie.**

Parcă a stat (sau **s-a ţinut numai**) **cu parul la drum** = Se spune când cuiva îi merg rău treburile:

Doamne, atâtea nenorociri pe capul meu, parc-aş fi stat numai cu parul la drum. (D. UDRESCU)

Parcă mi-a (sau **ţi-a, i-a** etc.) **dat cu parul în cap** = Cineva (a primit, pe neaşteptate, o veste neplăcută sau) a fost insultat grav:

„Asta s-a înţeles cu tatăl ei să mă înşele!” îi fulgeră prin creieri, şi gândul îl duru atât de rău, parcă l-ar fi izbit cu parul în moalele capului. (LIVIU REBREANU)

Viţa de la par nu se delungă = Femeia întotdeauna se sprijină pe bărbat:

Viţa de la par nu se delungă. (IULIU A. ZANNE)

PARA

A face (pe cineva) **de două** (sau **de trei**) **parale** = A ofensa, a jigni pe cineva; a certa aspru pe cineva:

Numai cel ce și-a mâncat plumânii ani de zile în prăfăria câtor cincizeci de copii știe ce va să zică școală. Și pe urmă vine un revizor și te face de două parale. (LIVIU REBREANU)

– Spune, de ce ai scris despre seara aia şi m-ai făcut de două parale? Te simţeai mai puternică? – Nu te-am făcut numai pe tine de două parale, şi pe mine... (MARIA BANUȘ)

A face parale = a) A câștiga, a agonisi, a strânge bani:

Lapte, brânză, unt si ouă… de-am putea sclipui să ducem în târg ca să facem ceva parale. (ION CREANGĂ)

b) A arăta bine, a fi de calitate; a merita (preț bun):

Jimblă caldă de la „Ochi-Albi”, albă, prăjită şi cu coltuc revărsat. Mirosul, şi făcea paralele! (BARBU DELAVRANCEA)

Coada lui cea lungă, cu ochiuri sclipitoare, făcea toate paralele. (POP.)

A lega paraua cu şapte (sau **nouă, zece**) **noduri** (**aţe**). v. **lega.**

A lua (pe cineva) **la rost** (sau **la socoteală, la trei parale, la trei** (**păzește**), **la refec, în răspăr, din** (sau **de**) **scurt, repede**). v. **lua.**

A nu avea (**nicio**) **para** sau **a fi, a se afla fără** (**nicio**) **para** (**chioară** sau **frântă**) = A nu avea niciun ban; a fi sărac:

Prin scrisoarea din 5 aprilie... îmi dai comisioane pe cari cu părere de rău nu le pot face până a nu primi bani de la tine sau de-acasă, căci acum mă aflu fără para. (NICOLAE BĂLCESCU)

Iaca, n-ai, n-ai, n-ai, ești sărac lipit! Iar în mintea lui: „Am, am ceva, dar e mai bine să zic că n-am chioară para". (BARBU DELAVRANCEA)

Ceea ce adăoga la mâhniciunea lui era și împrejurarea că se afla omul la bătrânețe împovărat de două copile destul de coapte, care trebuiau numaidecât măritate, și el n-avea para frântă, nemite cu ce să le-nzestreze pe potriva lor și a numelui părintesc. (I. L. CARAGIALE)

Că îmi moare un copchil acasă... și mi-i nevasta bolnavă și n-am para frântă-n pungă. (EM. GÎRLEANU)

A nu avea para de ştreang (Pop.) = A nu avea niciun ban:

Ţi-am trimes prin editorul meu 100 exemplare, dacă ai putea să mi le vinzi acolo m-aş folosi cu vreo două sute franci şi ar fi un mare bine, căci n-am para de ştreang. (VASILE ALECSANDRI)

A nu face o para = A nu avea (nicio) valoare:

Când veni judecătorul, actul arătat nu făcu două parale. (POP.)

Eu, probabil nu fac nicio para, însă el face multă valută, în special când e plătit ca să latre (fără măcar să se documenteze asupra afirmaţiilor mâzgălite). (FLORENTIN SMARANDACHE)

A nu(**-i mai**) **face** (**pielea nici**) **două parale** sau **a nu plăti două parale** ori **a nu face parale** (sau **nicio chioară**) ori (reg.) **a fi trei de o para.** v. **plăti.**

A şti câte parale face (cineva) = A şti că cineva nu preţuieşte prea mult:

Ştiu eu câte parale faci tu. (TUDOR PAMFILE)

Abil și viclean și el, mânuitor cu măiestrie al cuvântului, Joan se silea parcă să-l cuprindă dintr-o dată pe principe, să vadă câte parale face și în ce ape se scaldă. (PETRU DEMETRU POPESCU)

Există persoane care „se pricep la oameni", „se prind" repede cu cine au de a face, intuiesc „câte parale face" omul din faţa lor, spre deosebire de alţii care se înşală asupra adevăratei naturi a interlocutorului, „iau plasă" sistematic [...] (MIHAI DINU)

Îl știm câte parale plătește! Liberalii l-au făcut cu ou și cu oțet, de se retrăsese în fundul munților la Vâlcea, și nu mai auzeai de el ca de popă tuns! (ANTON BACALBAȘA)

Ca o para (Fam.) = Fără discuţie:

O moșie care face 250 de mii de lei ca o para. (I. L. CARAGIALE)

Face parale = Merită să fie apreciat, are valoare, e bun, frumos:

Acuma-i vremea să ne grăbim. Acuma face parale calul bun și prietinul statornic. (MIHAIL SADOVEANU)

Oameni de politică erau Mocioneştii, dar aceștia sunt pierduți pentru cauza românilor. Restul nu face parale. (IOAN SLAVICI)

Parale bune = Bani mulţi:

Zdravănă femeie! ce a făcut, ce a dres, de unde era cât p-aci să le vânză hanul când trăia bărbatu-său, acum s-a plătit de datorii, a dres acaretul, a mai ridicat un grajd de piatră, și încă spun toți că trebuie să aibă și parale bune. (I. L. CARAGIALE)

Sunt vreo cinci care câştigă parale mai bune şi mai mult cu afacerile decât cu avocatura; (G. IBRĂILEANU)

Până într-o para sau **până la** (**o**) **para** = Până la ultimul ban; fără să lipsească nimic, exact:

Nu mai datora nimănui nimic; achitase pe Lambrino până într-o para. (Al. VLAHUȚĂ)

Se dă dator să plătească până la para. (I. L. CARAGIALE)

PARADĂ

A (**se**) **face paradă** (**de** sau **cu ceva**) = A (se) face ceva în mod ostentativ, pentru a produce efect; a (se) face caz de ceva sau de cineva:

Unde vă sunt socotelile, unde vă este solicitudinea pentru ţăran, „temelia casei" solicitudine de care faceţi atâta paradă în cuvinte făr' a o traduce niciodată în fapte? (MIHAI EMINESCU)

Șampanie la Capșa beau mulți făcând paradă/ De golul cel din creieri, de plinul cel din ladă. (AL. MACEDONSKI)

...îi da mâna lui Alexandru Vardaru să facă atâta paradă de cinste, cu moștenirile Vardarilor în spate […] (CEZAR PETRESCU)

PARAGINĂ

A lăsa ceva în paragină = A nu se ocupa de ceva, a lăsa baltă:

Dacă şcoalele de acolo ar deştepta numai mintea, lăsând simţirile inimei în paragină […] *atunci desigur că acte de rezistenţă n-ar avea loc defel şi-ar fi o dovadă puternică că Austria e pe deplin jidovită* […] (MIHAI EMINESCU)

PARALEL, -Ă

A (**se**) **pune în paralelă** (sau **în paralel**) (**cu ...**) = A (se) compara:

Un obiect al gândirii se pune în paralelă cu altul, care trebuie să fie sensibil, și cu cât această paralelă este mai nouă și mai frapantă, cu atât imaginația este silită a-și construi figurile sensibile cuprinse în cuvinte. (TITU MAIORESCU)

Să punem în paralel, realitățile din timpul Regulamentului Organic (1831-1848), așa cum sunt ele prezentate în lucrarea domnului Apostol Stan, „Revoluția de la 1848 în Țara Românească”. (ALEXANDRU GABRIEL FILOTTI)

A-i fi paralel sau (**perfect**) **perpendicular** (Arg.) = A-i fi indiferent:

– Doamne, iubire, dacă sunt cu tine, mi-e perpendicular că-i nora lui Ibsen sau soacra lui Ipse! (CRISTIAN DROZD)

PARALEU

A se face (sau **a face pe cineva**) **leu paraleu** = A (se) înfuria peste măsură:

Și atunci, numai iaca și împăratul vine ca un leu-paraleu, să-și ia fata pe seamă și, când o găsește sub strajă, după cum nu se aștepta el, numa-i scânteiau ochii în cap de ciudă, dar nu avu ce face. (ION CREANGĂ)

Dară până una alta ascunde-te, vai de mine! undeva, să nu dea zmeul peste tine în casa lui, că e năbădăios şi se face leu-paraleu. (P. ISPIRESCU)

Dară să ferească Dumnezeu să fi prins el pe cineva cu raţa în traistă, că era aspru foarte. Se făcea leu-paraleu când se ivea nedreptatea şi asuprirea înaintea lui. (IDEM)

PARALÂC

A vinde (sau **a cumpăra**) **cu paralâcul** = A vinde (sau a cumpăra) în cantităţi mici:

[...] *ba a mai și vândut* [pastrama] *cu paralâcul și cu bucata, să nu mai stea să cântărească, la alți călători, cari nu sufereau și puteau să mănânce pe mare;* (I. L. CARAGIALE)

– Da ce-ți pasă d-tale, dacă vreau eu să cumpăr?... Câte parale? – Vezi că marfă de-asta nu pot da cu paralâcul... Vrei să iei mai mult? (IDEM)

PARAXIN, -Ă

A-i fi (cuiva) **paraxin** (Înv.) = A i se părea ciudat; a se mira:

– Boierule, să nu-ţi fie paraxin unde ne vezi că am venit numai amândoi. (P. ISPIRESCU)

A-i veni paraxin (cuiva) (Înv., rar) = A nu-i conveni ceva cuiva), a fi şocat (de ceva):

Din partida lor? eu!... Asta-mi vine cam paraxin, arhon șatrar... dar d-tale? – Ei, cucoane!...

mai bine paraxin așa decât pe spinare. (VASILE ALECSANDRI)

PARĂ[1]

A se face (sau **a fi, a se mânia, a stupi, a se supăra**) **foc şi pară** sau **a scuipa foc de mânie.** v. **foc.**

A trece (sau **a sări**) **prin foc şi pară** = A înfrunta orice primejdie pentru atingerea unui scop:

Iubea-și Fira fata/ Încât era gata/ Pentru ea să sară/ Prin apă și pară. (G. COȘBUC)

Tata a plâns și pentru mine, trist că Puica nu ne înțelesese și, umilit, că bănuia un gând josnic tocmai el, Puișor, ce ar trece prin foc și și-ar vinde sufletul diavolului, fără șovăială, numai s-o vadă iar sănătoasă. (G. M. ZAMFIRESCU)

Ca să vezi adevărul trebuie să treci nişte teste, să treci prin foc şi pară, numai aşa te purifici şi poţi vedea adevărul cu ochi limpezi. (COSMIN PERȚA)

PARĂ[2]

(**De** sau **pe**) **când făcea** (sau **va face**) **plopul pere** (sau **nuci**) **și răchita micșunele** (sau **mere dulci**). v. **micșunea.**

A bate (cuiva) **perele.** v. **bate.**

A face (**averea**) **pere-mere** (sau **mere-pere**) (Reg.) = A risipi, a irosi:

Iar pădurile le-a luat statul, ca să facă mere-pere din ele tot felul de firme din străinătate. (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 16, 1963)

A mânca şi mere (sau **pere**) **pădureţe.** v. **pădureț.**

A-i pica (sau **a-i cădea** cuiva) **para** (**mălăiaţă**) **în gură** = A obţine ceva fără efort:

Bine să zice: cui vra norocul/ Și durmind îi cade peara putrădă. (ION BUDAI-DELEANU)

A nu plăti (sau **a nu face**) (**nici**) **o ceapă degerată** sau (**nici**) **două parale** (ori **doi bani, un ban, două cepe degerate** sau **doi creiţari**) sau **nicio pară putredă** (ori **un fir de tort, un baraboi**) sau **nici de un potroc.** v. **plăti.**

Pică pară mălăiaţă în gura lui Nătăfleaţă = Se spune despre leneşii care aşteaptă să le vină totul de-a gata:

Nu-și bat capu și nici nu le pasă de lume! Vorba ceea: pică pară mălăiață în gura lui nătăfleață! (ION LĂNCRĂNJAN)

Iar astea nu vor pica din cer, pară mălăiaţă în gura lui nătăfleaţă! Cine să facă această treaba „funcţionărească" de care ei îşi bat joc? (NICOLAE MORARU)

Ştii mata, eu nu-i pot înţelege pe oamenii care aşteaptă să le cadă de-a gata „pară mălăiaţă în gura lui Nătăfleaţă". (IRINA NECHIT, ELENA UNGUREANU)

PARDAF

A-i merge pardaful (sau **a** (**se**) **face pardaf**) = A (se) distruge:

Mi s-a făcut cămașa pardaf. (D. UDRESCU)

Vijelia asta, cum a venit, toate le-a făcut pardaf. (IDEM)

A face (pe cineva) **pardaf** = A certa cu asprime; a bate:

Cum să faci poze la Cămătari, ai înnebunit? Îți calcă bodyguarzii lui Nuţu aparatul în picioare şi pardaf te face... (ADRIAN ȘCHIOP)

PARDON

A cere (sau **a da, a avea**) **pardon** (Înv.) = A cere iertare, absolvire de o pedeapsă sau de o obligație:

Nu voi mai căuta ceea ce am hotărât, ci îți voi cere pardon. (I. GHERASIM GORJAN)

Nu este adevărat, că sau Cloşca sau Horea ar fi cerut pardon cu condiţiune ca să descopere nu ştiu ce secrete mari; (NICOLAE EDROIU)

Mi-a spus că omul de lângă el i-a mântuit viaţa, deşi el n-a cerut pardon, şi acum îl lecuieşte fiindcă e rănit într-un picior […] (FLORIAN DUDAȘ)

Pardon cu capul spart (Fam.; gmţ.) = Se spune ca răspuns unei persoane care îşi cere scuze după ce (te-a lovit zdravăn sau) ţi-a cauzat un prejudiciu grav:

[…] *cum ţi-ar da cineva cu ciocanul în cap, îţi sparge capul şi apoi spune, afişând un aer ispăşit, „pardon, am greşit”.* (PAUL NICULESCU-MIZIL)

Brăila îşi recunoaşte greşelile, spunându-i: – Scuzaţi, eroare. Adică, vorba românului: – Pardon, cu capul spart. (URZICA, 1957)

PAROLĂ

A da parola (sau **parolă**) = A stabili cuvântul secret de recunoaştere, a comunica celor în drept acest cuvânt, a rosti cuvântul secret, de recunoaştere:

Astfel noaptea trece și, afară de patrulele care sosesc din când în când pe un drumeag de sub mal și își dau „parola” cu voce înfundată, nici țipenie de om nu se mai simte prin locurile acestea părăginite, cufundate în întuneric. (G. TOPÎRCEANU)

A da parolă = A ordona:

Și așè, înmulțindu-să oastea la moscali, când au fostu în dzua de Sânpetru la velet de la Adam 7217, datu-s-au parola de bătaie. (ION NECULCE)

A sta la o parolă = A sta de vorbă; a flecări:

O curte de chiriași și dumneata, om în toată firea, în loc să joci un tabinet cu noi sau să stai la o parolă cu altcineva, te hârjonești cu puștii de pe maidane. (G. M. ZAMFIRESCU)

Desigur că lui Nicolae o să-i facă plăcere să stăm la o parolă. (AURA CHRISTI)

A(-i) da (sau **a-și da**) (**parola de onoare**) sau (înv.) **a(-i) da** ori **a pune parolă** = A se angaja în mod solemn, a(-și) da cuvântul; a promite:

Au poftit Moțoc să vorbească cu Anton Ungurul, amândoi puind parolă. (MIRON COSTIN)

Butu-i dă parola sa/ C-a veni ș-o va lua. (GH. ASACHI)

Doamnă, afacerea dumitale e ca și terminată; motivul este găsit! ești ca și divorțată; îți dau parola mea de onoare... (I. L. CARAGIALE)

A-și da parola = A-și da cuvântul; a se angaja, a promite:

Nu este secretul meu și nici n-am dat parola să tac. (D. BOLINTINEANU)

A-şi ţine cuvântul sau **a se ţine de cuvânt** (sau **de făgăduială, de vorbă, de parolă, de jurământ**) sau **a(-şi) ţine** (sau (înv.) **a(-şi) păzi**) **cuvântul** (sau **făgăduiala, parola, jurământul, vorba**) sau **a rămâne de cuvânt.** v. **cuvânt.**

Pe parola mea de onoare = Pe cuvântul meu de onoare:

Nu tremura! Pe parola mea de onoare, ești scăpat. (I. L. CARAGIALE)

– Eu pot pentru ca să-ți spui pe parola mea de onoare că-mi pare foarte rău! dar știi?... foarte rău!! foarte rău!!! (IDEM)

PARTE

(**În**) **cea mai mare parte** (**din...** sau **dintre...**) = Majoritatea, mulți (din... sau dintre...):

Trebuie să știți că, și între oameni, cea mai mare parte sunt dobitoace care trebuiesc ținuți în frâu, dacă ți-i voia să faci treabă cu dânșii. (ION CREANGĂ)

A (**nu**) **avea parte** (Pop.) = A (nu-) i fi sortit cuiva, în bine sau în rău:

Aveam o fată şi doi băieţi şi parte de ei n-am avut. Un spurcat de zmeu mi-a furat fata şi nu pot da cu mâna de urma ei, deloc, deloc. (P. ISPIRESCU)

A (**nu**) **avea parte** = A (nu) avea dreptul la...; a (nu) primi:

Apăi dumneaei unde mă încurajază să îmbrățoșez cariera de deputat! Da', știi, mă simt eu fără carte, că cine n-are carte n-are parte… Este, d-le căpitan? (DUILIU ZAMFIRESCU)

A (**nu**) **avea parte de** (sau (înv.) **cu**) **cineva** (Pfm.; în urări, jurăminte sau imprecaţii) = A (nu) se bucura de ajutorul, de prietenia, de tovărăşia sau de existenţa cuiva; a (nu) avea fericirea să convieţuiască cu cineva drag:

– Boierule, acest prăpădit de om, venetic în satul nostru, n-ar mai avea parte de el! după ce ţi-ai făcut pomană de i-ai dat un petec de loc, el tocmai lângă mine şi-a ales să-şi facă bordei! (P. ISPIRESCU)

A (**se**) **da la o** (sau **într-o**) **parte.** v. **da.**[2]

A (**se**) **face** (**în**) **părţi** (Pop.) = A (se) rupe în bucăţi; a (se) împărţi; a (se) risipi:

Hainele să nu mi le strice, / Şi le feaceră părţi fără price. (DOSOFTEI)

A avea de partea = A fi susţinut de…:

Dar dacă vodă Cuza, în afară de ţărănimea pe care o avea de partea sa, ar fi avut și clasa puternică, economicește dominantă, boierimea, atunci ar fi putut să fie de zece ori mai autoritar […] (C. DOBROGEANU-GHEREA)

A avea parte = a) A avea dreptul la..., a i se cuveni:

Ai carte, ai parte. (IULIU A. ZANNE)

b) (Mai ales în construcții negative) A primi, a căpăta, a obține:

N-au avut nicio parte din acele bucate. (NICOLAE COSTIN)

Altceva de la mine n-o să mai ai parte, că nu ești numai tu! (MARIN PREDA)

A avea parte de ceva = A-i fi hărăzit cuiva ceva, a-i fi dat de soartă, de împrejurări:

Ea a avut parte de altă soartă. (MIHAIL SADOVEANU)

După trei ani era licențiat în drept, dar bieții părinți n-au avut parte să se bucure de succesele lui universitare. (AL.VLAHUȚĂ)

Nici în anu acesta n-o să aibă parte de merele lui cele aurite. (P. ISPIRESCU)

Tot de stăpâni calici mi-am avut parte. (ION CREANGĂ)

A avea parte de cineva = A se bucura de prezența cuiva, a avea în viață pe cineva drag:

Vai de ea, sărmana-i mamă, Milă mi-e de ea acu, – Căci așa de scurtă vreme Parte de copil avu! (G. COȘBUC)

[Copilul] *o să fie Făt-Frumos și drăgăstos și parte n-o să aveți de el.* (P. ISPIRESCU)

Trandafir de pe cetate,/ Spune mândrii sănătate,/ Că de mine n-are parte,/ Că-mpăratul ne desparte! (NERVA HODOȘ)

A căpăta parte (**din...**) = A moşteni:

Colonii cari nu posed câtimea medie de pământuri urbariale specificată mai sus, vor căpăta parte din pădure numai în rapart cu pământurile lor urbariale, faţă de acea câtime medie. (GEORGE MAIOR)

A da la o parte = A deplasa în lături pe cineva sau pe ceva; (fig.) a priva pe cineva (de un avantaj sau) de un drept:

El însă deodată o dete la o parte. (IOAN SLAVICI)

Fata voi să-i ajute; ea o dădu la o parte cu cotul. (MIHAIL SADOVEANU)

A da sau **a munci** (**un pământ**) **în parte** = A da sau a munci (un pământ) în dijmă:

Dă la oameni să-i muncească în parte, iar el doarme. (PETRU DUMITRIU)

Greutățile vieții l-au silit într-un timp să-și părăsească starea de om liber și să se ducă la muncă „în parte”. (MIHAIL SADOVEANU)

Dau în parte [pământul], *să-l muncească.* (DAMIAN STĂNOIU)

A face parte din... (sau **dintre...**) = A fi unul dintre elementele componente şi principale ale unui tot; a fi membru al unei grupări, al unei organizaţii etc.:

O foaie oficioasă… pretinde că toți câți combat colectivitatea nu mai fac parte din partidul național liber. (I. L. CARAGIALE)

Ești amic sau tu faci parte din cumpliții ani de rele. (VASILE ALECSANDRI)

Făcea parte din aceeași castă. (G. CĂLINESCU)

A face (cuiva) **parte de ceva** = A-i face (cuiva) rost de ceva:

De bună slujbă ei să vă facă parte. (D. BOLINTINEANU)

A fi (**cam**) **într-o** (sau **pe o**) sau (reg.) **a fi nea-ntr-o parte, a aluneca într-o parte, a fi hop, de o parte** = A fi nebun:

Munteanul se prefăcea că-i cam nea-ntr-o parte, vorbea în pilde şi în parimii; numai Vodă înţelegea tot. (MIHAI EMINESCU)

A fi (**cam**) **într-o parte** (sau **pe o**) **parte** = A fi nebun:

– Bietul băiat! Bun, inteligent, cinstit și cam într-o parte! (BARBU DELAVRANCEA)

Eu sunt așa, cam într-o parte! Și-și flutură după tâmple degetele rășchirate. (MIHAIL SADOVEANU)

Ia aşa un om cam într-o parte, săracu' (şi cu mâna făcu un semn de paseri sburătoare din colivia capului). (VLAICU BÂRNA)

A fi (sau **a se declara**) **de partea cuiva** = A fi alături de cineva susţinându-l:

Eu, deși nu sunt de partea imitatorilor, îi dau cuvânt. (D. BOLINTINEANU)

Toată familia Herdelea era cu trup și suflet de partea lui Ion. (LIVIU REBREANU)

A fi de partea cuiva = **a)** A reveni cuiva de drept, a aparține cuiva:

Mi-au spus că dreptatea e de partea mea. (CAMIL PETRESCU)

b) (D. persoane) A ține cu cineva, a fi alături de cineva:

Tu de partea cui ești? (LUCIA DEMETRIUS)

Eu, deși nu sunt de partea imitatorilor, îi dau cuvânt. (D. BOLINTINEANU)

A fi la parte (cu cineva) = A beneficia împreună cu altul de pe urma unei afaceri sau a unui câștig:

[Avocatul] *se bucura când putea să-i înfunde, ca și cum ar fi fost la parte cu stăpânul.* (ION PAS)

A lăsa la o parte = **a)** A nu mai face un lucru, a înceta cu...; a abandona:

Iată pentru ce eu și tânărul meu tovarăș de călătorie ne hotărârăm a merge pe jos peste munți și în răgaz, de la Piatra pân' la Dorna, lăsând la o parte drumul mare. (CALISTRAT HOGAȘ)

Pe masă, ceașca era numai începută și lăsată la o parte. (CEZAR PETRESCU)

b) A nu mai vorbi despre...:

Ia las' șaga la o parte, măi omule. (ION CREANGĂ)

A lua (sau, îvr., **a avea**) **parte la ceva** = A participa la ceva; a contribui la ceva:

Boierii stau și se uită; și... nu iau parte la năcazul obștei. (MIHAIL SADOVEANU)

Prin lumea rumenă de opunerea frumoasă trece călugărul nostru, neluând parte la fermecata stare a firii. (MIHAI EMINESCU)

Numai tu să nu iei parte la obșteasca înfrățire,/ La obșteasca fericire,/ La obștescul viitor? (VASILE ALECSANDRI)

A lua partea leului (sau, rar, **a lupului**) = Cea mai mare cantitate dintr-un bun, arogată de cel mai puternic în calitate de stăpân; cel mai de seamă folos sau câștig dintr-o afacere, dintr-o acţiune realizată în comun, pe care cineva şi le rezervă fără să le merite, prin abuz:

– Cel puţin de-aci înainte să fii exact cu ratele, domnule Herdelea! zise strângându-i mâna. E păcat de cheltuieli, deşi partea leului o bag eu în buzunar… (LIVIU REBREANU)

N-ar fi mai bine să ne gândim cum am putea-o face noi, să ne vină nouă partea leului? (TOMA SPĂTARU)

A pune la (sau **de**) **o parte** = A economisi, a strânge:

O cârpă de gunoi este o muncă de om peste care te faci stăpân dacă o pui de-o parte. (BARBU DELAVRANCEA)

Poetul avea şi impresia că din banii trimişi pentru ajutorarea sa, Henrieta mai punea deoparte şi pentru trebuinţele sale. (I. D. MARIN)

Îi spunea o cifră și punea deoparte cât îi trebuia pentru ea și ai ei. (MAIA BELCIU)

A pune mai (sau **prea**) **mult într-o** (sau **de o, pe o**) **parte** sau **a fi nea-ntr-o parte, a-l atârna într-o parte** (Reg.; fam.) = A se îmbăta foarte rău:

A pus mai mult de o parte. (ANTON PANN)

Cât văd pe cineva într-o parte, să ierte, că cu toată afecţia şi cu tot respectul, nu pot să-i zic decât „Nea-Ntr-o Parte”. (I. HELIADE-RĂDULESCU)

A se arunca în partea (sau **în sămânţa**) **cuiva.** v. **arunca.**

A se scrie în partea cuiva = A semăna (cu cineva):

S-a scris în partea lui bunicu-său. (CONSTANTIN SANDU-ALDEA)

A se da la o (sau **într-o, de-o**) **parte** = A se da în lături; a se retrage din calea cuiva; (pex.) a se eschiva:

Ai putea fi mai folositor țării. În momentele acestea patrioții adevărați nu-i îngăduit să stea la o parte. (LIVIU REBREANU)

Fierarii... sărutară în treacăt pulpana anteriului boieresc; apoi se dădură într-o parte umiliți. (MIHAIL SADOVEANU)

A se da (sau **a trece**) **de partea cuiva** = A se alătura la acțiunea cuiva, sprijinind-o:

El a vorbit cu Ioab, fiul Ţeruiei, şi cu preotul Abiatar şi aceştia au trecut de partea lui. (BIBLIA)

Spre nedumerirea mea îndurerată, mama și surorile mele au trecut de partea lui. (CAMIL PETRESCU)

A se pune (sau **a o apuca**) **într-o parte** (**ca Uca**) (Pop.) = A nu asculta, a fi încăpăţânat, a o lua razna:

Nimeni nu se putea înțelege cu ea, căci mereu se punea într-o parte.

A se trage în partea... (sau **după...**) sau **a trage pe...** = A semăna cu...:

E negru la suflet ca moşu-său şi ca tată-său: fiecare trage pe teapa sa. (POP.)

A trage (pe cineva) **în** (sau **spre**) **partea sa** (Îvp.) = A face să adere la…:

[Solul] *pre vizirul și pre alte capete în partea sa i-au tras.* (NICOLAE COSTIN)

A vorbi în parte = A vorbi făcând abstracţie de unii dintre cei de faţă:

La ospățul falnic, strânsă-i oaste multă;/ Toți vorbesc în parte, nimenea n-ascultă. (I. L. CARAGIALE)

A(-i) face (cuiva) **parte** (**de...** sau **din...**) sau, înv., **a scoate parte** (cuiva) = A-i da cuiva ceva ce îi revine de drept; a-i face rost cuiva de ceva; a avea în vedere pe cineva cu... ; a hărăzi, a destina:

Ar fi rămas mulți bani de la tatul lor Chiriac Sturdza, și lor nu va mașteha lor să le facă parte. (ION NECULCE)

A(-i) fi (sau **a-i veni**) **cuiva partea** (sau, rar, **parte**) = A-i reveni cuiva ceva:

Astfel gingașa Rucsandra ajunsesă a fi parte a biruitorului. (C. NEGRUZZI)

A-i cuveni (cuiva) **partea** = A-i da dreptate (cuiva):

Unii îl făceau, nu e vorbă, pișicher, papugiu de București, dar mai toți îi cuveneau partea. (BARBU DELAVRANCEA)

A-i lua sau **a(-i) ţine cuiva partea** = A apăra pe cineva; a susţine; a favoriza:

Atunci au și tăbărât balaurii pe mine, şi cât pe ce să mă înghită, de nu era o chirandă mai tânără între dânşii, să-mi ţie de parte. (ION CREANGĂ)

Mai bine-mi dădea o palmă decât să mă trăsnească cu vorbe d-astea! strigă Petre mai zbătându-se, dar totuşi mai domolit. Că nici nu i-am furat nimic şi nici nu l-am huiduit, dacă am luat partea băiețelului! (LIVIU REBREANU)

Cât de Carpena, părinte, ce să zic, n-am ce zice, femeie săritoare, mi-a ținut partea […] (G. BĂLĂIȚĂ)

A-şi face parte (**din...**) = A lua ceva în mod abuziv:

Apoi sigur îmi fac parte. (VASILE ALECSANDRI)

Cine împarte, parte-şi face = Se spune despre cel care, făcând o împărţeală, ia pentru sine partea cea mai bună sau cea mai mare:

Alfred îmi arunca mie o cireaşă şi el înghiţea zece: „Cine împarte parte-şi face” e zicătoarea veche şi adevărată. (V. A. URECHIA)

Cine împarte, partea și-o împarte. (I. C. HINȚESCU)

Trec peste ceilalți membri ai comisiei care și-au împărțit banii după zicala: „Cine împarte parte își face” și ajung la Ministrul Culturii. (BUJOR NEDELCOVICI)

Din (sau **dinspre,** înv., **despre**) **partea** (cuiva) = În ceea ce privește (pe cineva sau ceva), din punctul de vedere (al cuiva), cât despre..., referitor la....; sub aspectul...:

Omul... de scârbe multe este cuprins; nu numai despre partea boalelor. (VARLAAM)

Într-o parte... într-alta (sau **într-o parte și într-alta**) = În direcții diferite:

Apa eleșteului se trase într-o parte și într-alta. (P. ISPIRESCU)

Au plecat... unii-ntr-o parte, alții-ntr-alta. (I. L. CARAGIALE)

La o parte! (Cu sens imperativ) = Fă loc! Fereşte-te!:

– La o parte! Daţi-vă la o parte, că pleacă dom' ministru! Uşa cabinetului ministerial se deschise. (LIVIU REBREANU)

Parte și parte = În părți egale:

La câștig mergeau parte și parte. (CAMIL PETRESCU)

Partea leului (sau, rar, **a lupului**) = Partea cea mai mare din ceva, folosul sau câștigul cel mai de seamă pe care cel mai puternic și-l ia la împărțeală prin abuz:

E păcat de cheltuieli, deși partea leului o bag eu în buzunar. (LIVIU REBREANU)

PARTIDĂ

A face o partidă bună = A face o căsătorie avantajoasă:

Mai vorbim despre asemenea chestiuni sociale şi eu pomenesc un văr al lui Gruia care o să se însoare, probabil în curând, mi-a spus Gruia, şi care face o partidă foarte bună. (N. STEINHARDT)

Singurul său gând, după ce dăduse faliment în comerţul cu confeti, fusese acela de a face o partidă bună şi chiar reuşise să facă o partidă bună. (MATEI VIȘNIEC)

A fi de partida cuiva (Înv.) = A aparţine unui grup:

A fost o luptă cu pietre între orășenii ce erau de partida lor, cu ceilalți. (ION GHICA)

A lua partida cuiva (Înv.) = A trece de partea cuiva, a lua apărarea cuiva:

Femeile, mai generoase decât bărbații, au luat partida ta. (D. BOLINTINEANU)

A pierde partida (Fam.) = A nu reuşi într-o acţiune sau într-o întreprindere; a nu mai avea nicio şansă:

În 1938, Stalin a înţeles că va pierde partida în Spania şi, ca să se răzbune, a ordonat otrăvirea șefului INU […] (ION MIHAI PACEPA)

PAS

(**A face**) **primul pas** = (A face) începutul, primele încercări; (a avea) iniţiativa:

Și nu mai vreau să știu până la sfârșit/ Cine-a iubit frumos, cine-a greșit/ Cine-a făcut spre noapte primul pas?/ Cine-a plecat din joc, cine-a rămas [...] (GEORGE ȚĂRNEA)

Orgoliul nu-mi mai permitea să fac primul pas. (MIRCEA CĂRTĂRESCU)

A (**nu**) **da** (cuiva) **pas** sau (rar) **a** (**nu**) **avea pas** = A (nu)-i da cuiva (voie sau) posibilitatea să facă ceva:

Pe la miezul nopţii se pomeni şi el cu cineva că vine. Vru el să întrebuinţeze armele; dară unde îi dădu ăla pas; căci el se arătă ca o vedenie ieşind ca din pământ, şi se luară la trântă. (P. ISPIRESCU)

El, Sobiețki, fala leșilor, eroul creștinătății, mântuitorul Vienii, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor, a se trage dinaintea tatarilor și a moldovenilor [...] (C. NEGRUZZI)

A avea (sau **a da cuiva**) **pas** (**să**)**...** = A avea (sau a da cuiva) posibilitate, îngăduință, putință să facă un lucru:

Voința măriei-tale nu-mi dă pas să voiesc altfel. (BARBU DELAVRANCEA)

Cei ce n-au avut pas să intre se trântesc... la pământ (I. L. CARAGIALE)

Voi dați pas unui dușman îngrozit și în risipă a-și aduna puterile. (NICOLAE BĂLCESCU)

Dar și Costea ce făcea?/ Pas lui Fulga nu-i dădea,/ Că la el se repezea. (POP.)

A călca (sau **a urma, a merge**) **pe pașii** (sau **pasurile**) **cuiva** (Înv.) = A urma exemplul cuiva:

Părinții noștri... se luptară vitejește și învinseră mai multe stăvili decât am avea noi a întâmpina dacă am avea inimă să urmăm pe păsurile lor. (NICOLAE BĂLCESCU)

După moartea lui Ștefan vv., în Moldova, Bogdan, fiul său, și Petru Rareș calcă pe păsurile lui. (IDEM)

A ceda pasul = A lăsa pe altul să treacă înainte, a se lăsa depășit (în mers sau în acțiuni):

În toate ocaziunile îi cedau pasul. (ION GHICA)

A da (sau **a ceda**) **pasul** = A se lăsa depăşit de cineva în mers, într-o acţiune etc.:

Dar fiindcă în materie de filologie și etimologie toți cedam pasul lui Maiorescu, am îngăduit, deși cu îndoială și neplăcere, să ni se schimosască numele strămoșesc. (NICOLAE GANE)

A da cu pasul = a) A măsura un teren:

A doua zi, cu riscul de a întârzia la slujbă, Angheluţă a măsurat-o [movila] *cu pasul, a lovit-o cu piciorul în mai multe locuri, a atins-o cu mâna.* (PETRE BARBU)

b) (Arg.) A pleca pe furiș.

A da pas = A se grăbi:

Fetele grăbesc la rânduiala casei, iar flăcăii dau pas ca să aducă vitele de la pășune. (MIHAI EMINESCU)

A face pași (Arg.) **=** a) A pleca:

De parcă n-aș fi strigat un nume oarecare, ci aș fi scos un pistol din buzunar, într-o clipită au făcut pași, dispărând înapoi în barul ăla fițos și trandafiriu [...] (DUMITRU CRUDU)

b) (D. obiecte) A dispărea, a fi furat.

A face un pas greşit = a) A se poticni în mers:

Şi nu lipsea decât un pas greşit ca să alunec, rămânând prizonierul unui labirint noroios îngrăşat de fluturi. (OCTAVIAN PALER)

b) A săvârşi o greşeală:

Şi dacă un stat din acesta mic, redus la dimensiunea unui om, va face un pas greşit pe drumul său, statul de alături îl va corecta, aducându-l înapoi pe calea dreaptă. (NICHITA DANILOV)

A face un pas înapoi = A bate în retragere:

Adică ei se duceau la o luptă deschisă sau ca la o dispută cu un adversar de sport, ei de la început făceau un pas înapoi, din principiu făceau un pas înapoi [...] (NICOLAE OPREA)

Noi, ca minoritari, nu putem face niciun pas înapoi. Chiar dacă e o greşeală tactică, nu ne putem permite niciun pas înapoi, i-au spus autorului cărţii de faţă [...] (ALINA MUNGIU)

Preşedintele PSD ar fi avut de câştigat dacă le-ar fi cerut baronilor din partid care au probleme cu legea să facă un pas înapoi. (http://www.jupanu.ro/)

A face (sau **a păși cu**) **pași mari** (sau **a păși cu pas mare**) = A înainta repede, a progresa mult:

Iată! Lumea se deșteaptă din adânca-i letargie!/ Ea pășește cu pas mare către-un țel de mult dorit. (VASILE ALECSANDRI)

Şi în cazul unei înfrângeri principiul naţional va face paşi înainte, şi încă paşi mari. (MANUSCRIPTUM, vol. 18, 1987)

Da, dar în ultimul timp s-au făcut pași însemnați în punerea întrebărilor. Oamenii politici trebuie să declare pe proprie răspundere dacă au colaborat cu Securitatea și, dacă sunt descoperiți că mint, pot fi implicați penal. (CORNEL MIHAI UNGUREANU)

A întinde pasul. v. **întinde.**

A lungi pasul. v. **lungi.**

A se ține de pasul cuiva = A se ține de cineva, a urmări pe cineva:

Te duci, ș-am înțeles prea bine/ Să nu mă țin de pasul tău. (MIHAI EMINESCU)

A ţine pasul (sau **pas**) **cu cineva** ori **a fi, a merge** etc. **în pas cu cineva** = **a)** A avea acelaşi ritm, cadenţă etc. cu cineva:

Nilă nu cânta şi fruntea lui lată şi groasă stătea încreţită în sus a nedumerire. Mergea greoi şi nu ţinea pasul. (MARIN PREDA)

b) A se menţine pe acelaşi plan, la acelaşi nivel, cu cineva sau cu ceva:

Conservatoare şi monocordă […] *concepţia lui Mehedinți nu ținea pasul cu evoluţia realităţilor social-politice.* (ŞTEFAN DUMITRESCU)

A-și iuți (sau **a lua**) **pasul** = A fugi:

– Nu iuți pasul, leat, că n-a venitără turcii! Mergi mai iute, răcane, că nu mergi la nunta lu tat-tu! (ANTON BACALBAȘA)

A-și îndrepta pasul (sau **pașii**) sau **a îndrepta pașii cuiva.** v. **îndrepta.**

PASĂ

A avea (sau **a fi în**) **pasă bună** (sau **proastă**) = A trece prin împrejurări (favorabile sau) nefavorabile; (a-i reuşi sau) a nu-i reuşi cuiva ceea ce întreprinde într-o anumită perioadă; a avea (noroc sau) nenoroc:

Am avut o pasă bună, câștigam destul de mult. (AL. VLAHUȚĂ)

Tot aşa, când un avocat îţi spune că nu prea ai şanse atunci nici nu are rost să speri că poate judecătorul te va înţelege, că e într-o pasă bună şi te va elibera. (ADRIAN FLOREA)

Cred că prietenul meu m-a prins într-o pasă bună, poate chiar inspirată. (AURA CHRISTI)

Spuneam că sunt într-o pasă proastă sufletească. (MARIN SORESCU)

PASĂRE

A lua pasărea din zbor. v. **lua.**

Pasăre rară (Calc după lat. *rara avis*) = Se spune despre ceva deosebit de rar și greu de găsit:

Era român. Un bărbat frumos, curat, îngrijit şi educat (pasăre rară!). (LILIANA NECHITA)

Când prietenul află că acea „pasăre rară” este chiar soţia lui, renunţă la divorţ; (IOAN MASSOFF)

Toată pasărea pe limba ei piere (Pop.) = Fiecare plăteşte într-un fel sau altul pentru faptele sale:

Toată pasărea pe glasul ei piere. D-ta spui una, eu alta, cum o taie capul pe fiecare... (BARBU DELAVRANCEA)

Însă/ Să vorbească și nea Chilom, că și el e om./ Toată paserea pe limba ei piere. (ANTON PANN)

Ei, boierule, vezi că toată pasărea pe limba ei piere? (DUMITRU ALMAȘ)

PASCALIE

A-şi pierde pascalia (sau **pascaliile**) = A face erori de calcul; a pierde socoteala:

A-și pierde pascaliile. (I. C. HINȚESCU)

Alţii, mai vicleni, speculând slăbiciunea multor ortodocşi care, din nefericire, „şi-au pierdut

propria Pascalie” [...] *au propus o altă soluţie: „o duminică fixă, permanentă, din luna aprilie sau mai, care să fie acceptabilă şi pentru heterodocşi!”* (https://ortodoxianecenzurata.wordpress.com/)

PASIENŢĂ

A (**nu**) **ieşi pasienţa** (Fam.) = A (nu) obţine rezultatul dorit; a (nu) reuşi într-o acţiune:

Uite că nu ți-a ieșit pasiența, țăranca a fost mai deșteaptă ca tine și ți-a găurit burta asta de broască râioasă! (EUGEN PATRICHE)

Acum, dacă mi-a ieșit pasiența. V-am iertat! Pe toți! (MIHAI ISPIRESCU)

La poartă, cocoşatul care rupea biletele – la hochei iarna, la fotbal vara – mă luă la fix: – Aţi pierdut diurna... n-a ieşit pasienţa! (RADU COSAȘU)

PASIUNE

A face (**o**) **pasiune** (**pentru cineva** sau **pentru ceva**) = A se simţi atras în mod deosebit de cineva sau de ceva:

Ai făcut o pasiune pentru zoologie, bunico. (HORIA LOVINESCU)

Una, că nu te căsătoreşti cu o fată pentru care ai făcut o pasiune extraordinară pentru alta, şi în al doilea rând vei fi un întreţinut toată viaţa. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

La Hainan am făcut pasiune pentru... ceai. (TRISTAN MIHUȚĂ)

PASTRAMĂ

A face (pe cineva) **pastramă** = A bate foarte rău (pe cineva):

Am să te fac pastramă!... Am să te ard de viu! (AL. MACEDONSKI)

Jacques, Jacques, fir-ai a dracului de potaie şontoroagă, te-am halit, te-am căsăpit, te fac pastramă. (RADU ALDULESCU)

A pune la pastramă (Arg.) = A ucide; a distruge:

Moartea, atunci, se vâră în turbincă şi Ivan o pune la pastramă, zicând: – Şopârcai cu cine şopârcai [(reg.) a recurge la minciuni, la subterfugii], *dar cu Ivan nu şopârcai.* (ION CREANGĂ)

Dacă mă vede că-s o văduvă sărmană... mai trebuie să-și bată joc de casa mea? și pe voi să vă puie la păstramă? (IDEM)

A se face pastramă = A slăbi foarte tare:

Mongolul care-a încercat a fost întors în felii subţiri purtat sub şa până s-a făcut pastramă. (ANDREI CODRESCU)

A ține (pe cineva) **la pastramă.** v. **ține.**

PAŞAPORT

A-i da (cuiva) **paşaportul** (Fam.) = A alunga pe cineva; (pex.) a da afară din serviciu pe cineva:

Îşi luă asupră-şi să-i dea paşaportul. (CONVORBIRI LITERARE, vol. 3, 1980)

PAŞLI

A o paşli (Reg.) = A o şterge (de undeva):

Erai să ne dăruieşti cu milă şi cu daruri împărăteşti, dacă nu te vedeam când ai paşlit-o. (ION CREANGĂ)

PAŞTE

(**Doar**) **n-am păscut porcii** (sau **gâştele, bobocii** etc.) **împreună** (sau **cu tine, cu el** etc.) (Fam.) = Se spune pentru a-i atrage cuiva atenţia că se comportă prea familiar:

– Ţine-ţi gura! se răsti Rascolnicof, că doar n-am păscut porcii împreună. Roua îi râse în obraz: – Nu i-om fi păscut, dar ne-am porcit destul împreună […] (ION VINEA)

Florico?... Florico!... parc-aş fi de-o samă cu dânsu!... parc-am fi păscut bobocii amândoi. (VASILE ALECSANDRI)

A paşte boboci (sau **bobocii, muştele,** înv., **vântul, vânturile**) = A pierde vremea:

D-voastră, cinstiţi oaspeţi, se vede că paşteţi boboci, de nu vă pricepeţi al cui fapt e acesta. (ION CREANGĂ)

Dar tu, – striga el cu energie militară, – ce paști muștele? Vrei să ne ajungă iarna aici!? (IOAN SLAVICI)

A paşte cinstea (cuiva) (Înv.) = **a)** A dezonora pe cineva:

Iară de va face pentru să-i pască cinstea lui... atunce nu să va certa ca un suduitoriu de domnie iară cu alte certări mari. (PRAVILA, 1848)

b) A respecta pe cineva; a se îngriji de bunul renume al cuiva.

A paşte iarba pe care o cunoşti. v. **iarbă.**

A paşte (pe cineva) **cu prăjina** (Rar) = A urmări (pe cineva) pentru a-i face rău; a pune (cuiva) gând rău:

Coțcarule, cu de aste-mi umbli?... Bine că te prinsei... De când vă pasc eu cu prăjina! (VASILE ALECSANDRI)

A(-şi) paşte prilejul (sau **vremea**) (Înv.) = A pândi momentul potrivit:

Sosind boierii la Poartă, ş-au păscut prilejul şi, când au ieşit împăratul..., ei ş-au aprins rogojine în cap. (ION NECULCE)

Toate după voie a isprăvi neputând, vremea paște, ca când va putea atuncea să isprăvească. (DIMITRIE CANTEMIR)

A-l paşte (pe cineva) **moartea** (sau **beleaua**, **păcatul, primejdia**) = A-l amenința pe cineva moartea (sau păcatul, primejdia):

Părând pe veci a răsări,/ Din urmă moartea-l paște,/ Căci toți se nasc spre a muri/ Și mor spre a se naște. (MIHAI EMINESCU)

Iar se leagă surdul de mine... se vede că-l paște păcatul astăzi. (VASILE ALECSANDRI)

Şi tot chinuindu-ne aşa, era să ne pască alt păcat: cât pe ce să ne toropească bradul aprins, de nu băga de seamă unul dintre plăieşi. (ION CREANGĂ)

Pe oricine îl paște primejdia cea mare. Nimeni nu va scăpa de ea. (EUGEN URICARU)

Când simţi că păcatul te paşte/ Şi glasul Sirenei te fură,/ Tu pune-ţi lacăt la gură/ Şi-mploră doar sfintele moaşte. (ION MINULESCU)

A-l paşte norocul (pe cineva) = A-l urmări norocul (pe cineva):

[CUCULEȚ:] *Mare noroc ai, domnule!* [PUNGESCU:] *Nu fie dă deochi... mă paşte bine norocul cărţilor.* (VASILE ALECSANDRI)

Te paşte norocul să redescoperi lucrurile, raportând totul ca şi cum s-ar fi întâmplat. (ANDREI CODRESCU)

A-l paşte un gând (sau **gândul**) = A-l preocupa o idee:

Numai la un popor, la care viața pastorală a jucat un rol capital poate spune mă paște un gând. (CONSTANTIN MIU)

A-şi paşte privirea (Nob.) = A se sătura privind:

Pască-și privirea tiranul dardan, de pe mare pe-acestea Flăcări. (G. COȘBUC)

Ce paşti (**aici** sau **acolo**)**?** (Fam.) = De ce nu eşti atent? Ce urmăreşti? Ce faci? (Fam.) Ce păzeşti aici?:

Crezi tu că se putea să apară acum un asemenea poem? Cenzura ce paște? (ZAHARIA STANCU)

Paşte, murgule, iarbă verde = Se spune, în glumă, pentru a indica aşteptarea zadarnică, lipsa de speranţă în ce priveşte realizarea unui lucru:

Unchiul Diomid scrie și trăiește cu speranța, ca și tăticul tău, că va căpăta serviciu la Academie, vorba românului: „Paște, murgule, iarbă verde!” (VADIM GUZUN)

Trăiește, murgule, să paști iarbă verde. (I. C. HINȚESCU)

Paște, murgule, iarbă verde până va veni decizia CCR. (https://www.stiridiaspora.ro/)

Să nu te pască păcatul să... = Să nu cumva să..., nu care cumva să...:

Nu te puie păcatul să te uiţi în urmă, că te-a şi ajuns şi-ţi ia şi vederile. (MIHAI LUPU)

PAŞTI

(**A fi**) **dat în paşte** (sau **în paştele măsii**) = (A fi) foarte şmecher, abil:

Era dat în paşte, dat dracului. (MATEIU I. CARAGIALE)

Ca fasolea (sau **ca braga**) **în ziua de Paşti** = Se spune despre ceva care este făcut într-un moment nepotrivit:

Celălalt începu să-l tachineze şi-i spuse: – Te-ai făcut de râs ca fasolea în ziua de Paşti. (PETRU VINTILĂ)

Din an în Paşti (sau **din joi în Paşti** ori **din Paşti în Crăciun** (Înv.) = La intervale mari de timp; foarte rar:

La biserică mergi din Paşti în Paşti. Aşa cauţi tu de suflet? (ION CREANGĂ)

Când, din joi în Paști, vine și boierul în localitate; intendentul strânge toate slugile, toți negustorașii scăpătați [...] (I. L. CARAGIALE)

Fără să știu de când, venea din an în Paști, să se odihnească două-trei zile la noi, un moșneag cu barba încâlcită, cu plete argintate și cu opinci mari. (GH. BRĂESCU)

Ne vedem la două săptămâni – din joi în Paşti – la anul şi la mulţi ani. (FLORENTIN SMARANDACHE)

Când era cu comuniștii, și-așa vedeam carne din joi în Paști. Tot poporu' era vegetarian. (IOANA BĂEȚICĂ MORPURGO)

Nu e în toate zilele Paşti (sau **o dată pe an e Paşti**) = Nu se petrec în fiecare zi evenimente deosebite:

Mai luă nişte unelte şi dichisuri de ale lui pentru muncă şi pentru casă, căci nu credea că o să fie în toate zilele Paşte, să tot găsească la ouă d-astea scumpele. (P. ISPIRESCU)

– Te-ai dedulcit de la moșia Răsucita, dar nu este în toate zilele Paști. (NICOLAE FILIMON)

– Punem caii la căruța lui Ghiță, zise el, încărcăm țiganii și mergem la nuntă. Uță! hait'! și tu cu noi! O dată sunt Paști pe an! Îl luăm și pe Marți. (IOAN SLAVICI)

PAT

A avea pat (cu cineva) (Reg.) = A avea relaţii sexuale cu cineva:

Femeia care are pat cu bărbatul în timpul lăuziei se crede că se spurcă. (PĂCALĂ)

Drept aceea, fericită este cea stearpă care nu s-a pângărit și care n-a cunoscut pat cu păcat; (BIBLIA)

A boli la pat = A zăcea greu bolnav:

Să știi tu, vecină, bine,/ C-așa-i povestea cu mine/ Să bolesc la pat o lună. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A cădea la pat = A se îmbolnăvi grav:

A căzut la pat ș-a murit după trei zile. (MIHAIL SADOVEANU)

Slabă și stâlcită cum era, căzu la pat bolnavă de moarte. (ION CREANGĂ)

Ajunse acasă istovită, tremurând. Căzu bolnavă la pat. (JEAN BART)

Niciun om nu căzuse la pat după ce mâncase pește, dar pomanagii se cam săturaseră de atâta crap [...] (PETRE BARBU)

A da pat (Rar) = (Cu schimbarea construcției) A adăposti peste noapte:

Cârciumarul... l-au mai dăruit cu un pahar de vin și pat i-au dat spre noapte. (I. BĂRAC)

A face (sau **a așterne**) **patul** = A pregăti patul cu cele trebuitoare pentru dormit:

Vine bărbățelul meu/ Din sat, de la făgădău.../ Eu fac patul să se culce. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A fi bolnav (sau **beteag**) **de moarte, a fi pe moarte, a se zbate** (sau **a se lupta**) **între viață și moarte, a fi pe patul de moarte** (sau **pe patul morții**). v. **moarte.**

A părăsi patul = A se scula din pat după o boală mai lungă; (pex.) a se însănătoşi:

Părăsi patul. Din acea zi fuse mai bine, medicul nu mai veni. (D. BOLINTINEANU)

Această femeie astăzi poate părăsi patul în urma îngrijirilor date de mine, în urma apelului către toată ofițerimea din țară, la care s-a răspuns admirabil. (IOAN SLAVICI)

A sta în pat = A nu se putea deplasa; a zăcea (de boală):

Știi una, mamă?... Câte zile sunt de când stau în pat? (AL. VLAHUȚĂ)

PATARAMĂ

A da (sau **a cădea, a ajunge, a gusta**) **patarama cuiva** = A o păţi la fel cu altcineva:

De vă veți mai împotrivi mie la orice voi face, toți o să gustați patarama celorlalți și încă mai cumplit decât ați văzut. (I. GHERASIM GORJAN)

A şti patarama (cuiva) = A cunoaşte slăbiciunile sau defectele cuiva, a şti cât preţuieşte cineva:

Trebuie să mergem la ei numaidecât. Știu eu patarama lor. Să-i iei cu repedea, că le piere piuitu. (AL. VLAHUȚĂ)

Prefăcătorii de vulpe bătrână parcă n-ar fi știut până acum de patarama Sultănichii. (BARBU DELAVRANCEA)

PATĂ

A căuta (sau **a găsi**) **pete în soare =** A căuta cu orice preţ defecte acolo unde ele nu există:

– Un încurcă-lume, răspunse Domnul Christos, carele după ce a învrăjbit pe tată împotriva fiului, pe soră împotriva fratelui și pe vecin împotriva prietenului, a venit acum să caute pete în soare și raiului. (P. ISPIRESCU)

Iar cine caută pete, le găsește chiar în soare. (B. P. HASDEU)

M-am tot oprit, cum vezi, dinaintea temerii de a nu intra în gura lumii, care găseşte pete chiar în soare. (ION GHICA)

A căuta nod în papură și pete în soare. (I. C. HINȚESCU)

A i se pune (cuiva) **pata** (Arg.) = **a)** A avea o idee fixă, a urmări cu încăpăţânare un scop:

I s-a pus pata pe arhitectul acela văduv care-și căuta soție, să-i înveselească vila cu piscină și să-i răsfețe fetița răzgâiată. (EUGEN PATRICHE)

[...] *nu mi-ar face plăcere să chinui un om cumsecade, dar sunt şi eu necăjită şi mi s-a pus pata pe tine.* (MIHAI ANDREI)

b) A se enerva, a face o criză de furie, de nervi:

,,Când am văzut câteva state de plată, mi s-a pus pata", a spus Vlase, fără a nominaliza însă funcționarul care beneficiază în același timp de ,,salariu de merit, spor de vechime" [...] (https://www.ziaruldevrancea.ro/)

PATIMĂ

A cădea în patima băuturii (sau **a alcoolului, a jocului** etc.) = A bea, a juca jocuri de noroc etc. în mod excesiv:

Unii spun că s-ar fi mutat într-un bloc dintrun cartier de la marginea oraşului, s-ar fi însurat şi ar fi dat în patima băuturii. (ADINA DABIJA)

Argumentele care i se aduceau – că fusese în legitimă apărare, că era război şi a ucide stătea în legea firii lucrurilor – nu cântăreau prea mult din punctul de vedere al poştaşului căzut în patima alcoolului. (AURA CHRISTI)

PATRU

(**A fi**) **în patru iţe** (Pop.) = A fi beat:

Seara, când venea acasă de la cârciumă, el era mereu în patru ițe și căuta scandal.

A face pe dracu-n patru. v. **drac.**

A se face în patru (Reg.) = A munci din greu, a se strădui, a depune eforturi mari:

De când o lăsase Pătru Mușat, Măriuca se făcuse-n patru. (POP.)

A vorbi (cu cineva) **între patru ochi** (sau **între patru pereți**). v. **vorbi.**

A-şi deschide ochii în patru sau **a-şi deschide ochii** (**şi urechile**) **în patru** sau **a fi cu ochii în patru** ori **a fi cu ochii deschiși** = A fi cu mare băgare de seamă:

Mă apropii de neamțul meu și-i zic: Măi, șonțule!... deschide-ți urechile-n patru la glasul adevărului... Tu te duci la Iași ca să arăți locuitorilor lui că știi să te dai de-a tumba și că poți ridica multe oci de bere și de fier?... (VASILE ALECSANDRI)

– Chiriac, puiule, fii cu ochii-n patru! (I. L. CARAGIALE)

– Apropie-te, măi Ionică și deschide-ți ochii în patru și te uită, ca să vezi și tu… (ION CREANGĂ)

Să fii cu ochii în patru la pologul cela din livadă, să nu-l lași să vi-l mănânce toți câinii!... (LIVIU REBREANU)

[...] *însă vom fi cu ochii deschiși asupra domnului nostru.* (MIHAIL SADOVEANU)

În (**cele**) **patru zări** (sau **colțuri, vânturi** etc.) = Spre toate punctele cardinale principale, în toate părțile, în toate direcțiile, pretutindeni; (pex.) fără urmă:

Mormântu lui... s-a pustiit, nu târzie vreme după aceea, în patru vânturi. (MIHAIL SADOVEANU)

Zilele mele risipite în cele patru colțuri ale lumii. (ZAHARIA STANCU)

Între patru ochi (sau **patru pereţi**) = În taină, confidenţial, fără martori:

Zice că trebuie să vorbească între patru ochi cu dumneata. (ION AGÎRBICEANU)

Titu se socotea întrucâtva tovarăş şi complice. Aflându-se acuma între patru ochi cu ea, i se păru şi mai frumoasă, decoltată adânc şi cu braţele goale cum era, şi cu o strălucire stranie pe figura-i enigmatică. (LIVIU REBREANU)

PATRULĂ

A face de patrulă = A păzi:

El, Crișu, făcea de patrulă. (DUILIU ZAMFIRESCU)

La ora două a trebuit să mă scol, să fac de patrulă schimbul trei, cu sudorul „Gheorghe nebunu" de la alt atelier. (DUMITRU FARANGA)

PAVĂZĂ

A sta pavăză = A apăra, a feri:

Alții cu pieptul în poartă/ Pavăză stau vâjâind din oțel. (G. COȘBUC)

[…] *prietenii noștri care ne veghează de trei zile stau pavăză.* (MIHAIL SADOVEANU)

A-și pune mâna (**drept**) **pavăză** = A-și ridica mâna în dreptul ochilor (pentru a se feri de o lumină puternică, de un pericol etc.):

A trebuit sa îmi pun mâna pavăză la ochi din pricina soarelui intens. (https://www.libris.ro/)

PAVEA

A număra (sau **a bate**) **pietrele** (sau **pavelele**). v. **număra.**

PĂCALĂ

Cine a auzit de Păcală, cunoaşte şi pe Tândală = Se spune când cineva cunoaşte două persoane nedespărţite:

Cine a auzit de Păcală cunoaşte şi pe Tândală. (PROVERBE ROMÂNEȘTI)

S-a găsit Păcală cu Tândală = Se spune când s-au întâlnit două persoane care se potrivesc (la glume, la păcăleli):

S-a întâlnit în drum Păcală/ Cu frate-său, nea Tândală. (I. C. HINȚESCU)

PĂCAT

(**E**) **păcat** (**de Dumnezeu**) = Nu se cuvine, nu e just, nu e bine:

Păcat, sărmanul, să moară ca un câne fără de lege! (ION CREANGĂ)

Nu tot bate-n pieptul meu,/ Că-i păcat de Dumnezeu. (VASILE ALECSANDRI)

Că-i păcat de Dumnezeu/ Să pice voinic ca eu. (JARNÍK-BÎRSEANU)

(**E**) **păcat de...** sau **să..., că...,** sau (**e**) **păcat de Dumnezeu,** (**e mai**) **mare păcatul, păcat mare** = E o faptă sau o atitudine care duce la călcarea preceptelor bisericeşti, morale etc. E regretabilă o situaţie, o întâmplare neplăcută, o greşeală etc.:

– Ce stai, dascăle, de vorbeşti? Apoi la mine nu te mai gândeşti? Nu e păcat de Dumnezeu să pierdem noi nişte copilaşi aşa de drăgălaşi şi curaţi ca mărgăritarul? (P. ISPIRESCU)

Ei bine, omule, nu ţi-e păcat de Dumnezeu să lăcomeşti la averea altora? (POP.)

Oare nu-i păcat de D-zeu să nu ne mai vedem noi, așa din când în când? (ION CREANGĂ)

A intra (sau **a cădea**) **în** (ori, înv., **întru**) **păcat** sau (rar) **a da de păcat =** A comite o nelegiuire, o faptă urâtă:

Lipsești din ochii mei, că intru acuși într-un păcat! (VASILE ALECSANDRI)

După ce, în articolul său de la 19 curent, afirmă din nou urbi et orbi că partidul liberal, îndată ce un fiu al său cade într-un păcat, îl sacrifică pe altarul patriei, ca odinioară Brutus de clasică memorie […] (MIHAI EMINESCU)

Ia adu-ți aminte bine și nu intra în păcat. (ANTON PANN)

A împinge (sau **a îndemna, a duce**) **pe cineva păcatul** (sau **păcatele să...** sau **de...**) = A simţi un imbold spre ceva oprit:

Nu trece mult după asta, și-ntr-o zi, prin luna lui mai, aproape de Moși, îndeamnă păcatul pe bădița Vasile tântul, că mai bine nu i-oi zice, să pună pe unul, Nic-a lui Costache, să mă procitească. (ION CREANGĂ)

,,Bun! zise el în gândul său. Ia, acum mi-e timpul... De i-ar împinge păcatul să-mi deschidă ușa, halal să-mi fie! Știu că i-aș cărnoși și i-aș jumuli!” (IDEM)

De te împinge păcatul să spui ceva de sfinţii uscaţi şi drepţi […] *pe loc bătrânii îşi ridică pulpanele giubelelor în cingătoarea de plisă roşie şi-ţi suflă cuvântul din vârful limbii* […] (BARBU DELAVRANCEA)

Şi cu toate astea era adevărat. Dracu-l împinsese! Şi nenorocitul își povesti din fir în păr toate isprăvile. (I. L. CARAGIALE)

A se îndrepta de păcat. v. **îndrepta.**

A trage păcatul (sau **păcatele**) **cuiva** = A suporta consecinţele greşelii altuia:

Zi și d-ta că ai avut să tragi un păcat strămoșesc. Vorba ceea: „Părinții mănâncă aguridă, și fiilor li se strepezesc dinții”. (ION CREANGĂ)

– Ei, dragul meu, ce să am? Ia nişte păcate de la Dumnezeu am avut să trag pe lumea asta şi acum m-au ajuns. (P. ISPIRESCU)

A vârî (pe cineva) **în păcat** = A determina pe cineva să comită o faptă condamnabilă:

Fără să vrei te vâră în păcat. (ION CREANGĂ)

A vorbi (sau **a grăi**) **cu păcat** = A se face vinovat spunând lucruri (neadevărate sau) nedrepte şi prejudiciind astfel pe cineva:

– Tudose, băiete, nu vorbi cu păcat, să nu vorbeşti într-un ceas rău. (BARBU DELAVRANCEA)

– Coane Grigoriță, vorbiți cu păcat, zău așa, coane Grigoriță! (LIVIU REBREANU)

A(-și) face păcat (sau **păcate**) **cu cineva** = A comite o faptă rea în dauna cuiva; a oropsi, a nedreptăți pe cineva:

Nu-ți face păcat cu mine, că mult bine ți-oi prinde și eu vreodată. (P. ISPIRESCU)

Nu vă faceți păcat cu noi, domnișorilor, că nu e vinovat. (AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI)

Îți faci păcat cu mine!... am obosit de când te aștept. (PETRU DUMITRIU)

A-l paște (pe cineva) **moartea** (sau **beleaua**, **păcatul, primejdia**)**.** v. **paște.**

Al păcatelor = Al naibii, grozav:

Am venit într-o căruță și mi-a fost frig al păcatelor. (DAMIAN STĂNOIU)

A-și spăla păcatul (sau **păcatele**) ori **a-și ispăși păcatul** (sau **păcatele**) = A ispăşi o greșeală, o vină:

Dar pentru a respecta întocmai porunca şi a spăla păcatul poftei, trebuie găsit cârlanul, pus în proţap şi mâncat, nu? (ADRIAN VOICU)

Şi Moş Petre cară apă cu sacaua pentru a spăla păcatele, bubele, petele de sânge ale vieţii. (GEO BOGZA)

În celălalt sipețel vei găsi o piele de urs și un lanț cu care piele te vei îmbrăca tu, căci urs ai să rămâi până îți vei ispăși păcatele. (P. ISPIRESCU)

Atâta păcat de... (Reg.) = O cantitate atât de mare, încât îţi creează probleme şi încurcături:

Cum să le taie, cum să le care, cine să cumpere atâta păcat de lemne? (IOAN SLAVICI)

Ce e drept nu-i păcat = Adevărul nu trebuie să supere, chiar dacă nu ne convine:

De asta aşa-i! a pus lucrul ei la copil străin, ce-i drept nu-i păcat! (SPIRIDON POPESCU)

Aşa-s eu, ce mai calea-valea! Ce-i drept nu-i păcat, aşa-i domnule părinte? Că de supărare beau dacă beau, aşa-i? (LIVIU REBREANU)

Ce păcat! = Cât de rău îmi pare!:

Mândruța s-a măritat!/ Vai de mine, ce păcat! (JARNÍK-BÎRSEANU)

Ce păcat că poetul a plecat dintre noi în plină iarnă, aproape nespovedit, nemărturisit şi aproape neîmpăcat cu zăpezile eterne. (CONSTANTIN STANCU)

Ce păcatul (sau **păcatele**)**?** = Ce dracu? Ce naiba? Atât mai trebuia!:

Ce păcatele suflu așa? (BARBU DELAVRANCEA)

Ți-am spus să nu mai pomenești pe ucigă-l crucea. Ce păcatele, doar ești preot bătrân. (G. CĂLINESCU)

Du-te (sau **ducă-se, duceți-vă**) **la păcatele** (sau **în păcate**) = Du-te (ducă-se, duceți-vă) la naiba, la dracu:

Pleacă odată!... – Mă duc... Du-te la păcatele! (I. L. CARAGIALE)

Lasă-mă păcatelor mele (sau **lasă-l păcatelor lui** etc.) sau **la păcatele!** = Lasă-mă (sau lasă-l etc.) în pace!:

[ANCA:] *Lasă-mă păcatelor mele, Gheorghe, și du-te. Ești tânăr, mergi de-ți caută norocul aiurea...* (I. L. CARAGIALE)

Mai ştii păcatul? = Se prea poate:

Te văd că ești un băiet isteț și, mai știi păcatul! poate și harnic! (ION CREANGĂ)

Ori poate că măria-ta te gândeşti la alt necaz, mai ştii, păcatul? se făcu a nu înţelege popa. (PETRU REZUŞ)

Păcat că... sau **păcat** (**de**) = (Exprimând regretul față de o situație sau o acțiune neplăcută sau nedorită) Îmi pare rău că (sau de...); e regretabil că...:

De ce nu încerci să-i semeni? Păcat de dumneata. (LUCIA DEMETRIUS)

Mai dăunăzi îi abătuse strigoaicei ca să-mi puie coarne de fier, ca pe vremea veche... – Păcat, că bine ți-ar fi prins coarnele. (VASILE ALECSANDRI)

Când a fost astă-primăvară la mine, mi-a lăsat niște cărți foarte frumoase; păcat că nu știu a ceti. (C. NEGRUZZI)

Păcat de căciula pe care o porţi sau **degeaba mai porţi căciulă.** v. **căciulă.**

Păcate amărâte (Reg.) = Exprimă compătimirea şi regretul în legătură cu o nenorocire prin care trece cineva:

Neşte păcate amărâte, Costache, asta ieste. Mai bine să le mâncăm noi decât să le mănânce lupii. (RADU ALDULESCU)

Păcatele mele (**noastre, lor**)**!** = Vai de mine (de noi, de ei)!:

Ce sunt ei de vină, păcate lor, dacă le-a căzut pe sat o așa grozavă nenorocire! (AL. VLAHUȚĂ)

Lâna asta ne mănâncă, păcatele noastre... mai mult cu șeiacul ne hrănim. (ION CREANGĂ)

Păcatele mele, cumnățele!... iar am rămas văduvă! (VASILE ALECSANDRI)

Vai de păcatele mele (sau **tale, noastre** etc.) sau **păcatele mele cele grele!** = Exclamaţie care exprimă (supărarea, regretul, nemulţumirea sau) neputinţa cuiva:

N-am dormit, măculiță: că n-am somn, vai de păcatele mele! (I. L. CARAGIALE)

– Iaca, păcatele mele! Cine-i cu pagubă, și cu păcat; (ION CREANGĂ)

Păcatele mele, cumnățele!... iar am rămas văduvă! (VASILE ALECSANDRI)

– Păcatele mele – zise el plin de îngrijire – unde poate fi fata aceea?! (IOAN SLAVICI)

PĂDUCHE

A fi păduche leşinat (Reg.) = **a)** A fi lacom:

Ferească cerul de păduche leșinat: unde pișcă, bășică! (D. UDRESCU)

b) A fi foarte slab:

Ar fi trebuit sa se implice mai mult în creșterea mea. Pentru el, eu sunt un păduche leșinat... (https://www.cancan.ro/)

A ieşi ca păduchele (**înainte** sau **în frunte**) = A încerca să se evidenţieze cu orice preţ; a inoportuna:

Beţivul iese la iveală ca păduchele în frunte. (IULIU A. ZANNE)

Iar Dinu Săraru iese ca păduchele în frunte la recepția de la Cotroceni; (ION LAZU)

Are păduchi în loc de bani = Este complet lipsit de mijloace de trai:

Are păduchi în loc de bani. – Adecă: e foarte sărac. (SIMION FLOREA MARIAN)

Caută păduchi în capul altuia = Se preocupă de defectele altuia, fără să-şi vadă propriile lipsuri:

Când căutăm păduchi în capul cuiva înseamnă că îi căutăm nod în papură, că dorim cu orice preţ să provocăm un scandal. (http://www.vise.ro/)

PĂDURE

A căra lemne în pădure = A face un lucru de prisos:

Prostul cara lemne la pădure. (https://brainly.ro/)

A fura ca în (sau **într-o**) **pădure** (sau **a fura ca în pădurea Vlăsiei**) = A fura mult şi cu îndrăzneală, fără nicio teamă:

Găștile, clanurile de hoți, de tâlhari au oameni în toate structurile; fură șoferul, fură pădurarul și brigaderul, fură cu polițaiul, cu primarii, de la A-Z, de la comună la guvern fură pe rupte toți ca-n codrii Vlăsiei. (http://economie.hotnews.ro/)

În acest timp Basarabia devenise adevărata pădure din Vlăsia. Hoții și tâlhării din cele mai îndrăsnețe se succedau una după alta. (ZAMFIR C. ARBORE)

Ciuhă, buhă, din pădure = Se spune despre o femeie neîngrijită:

Pe aceste femei, poporul le ia în râs cu următoarele versuri: Ciuhă, Şapte ai Buhă,/ De când te lai [...] (I. A. CANDREA)

Nu e pădure fără uscături = Într-o mulţime există şi elemente negative:

Zis-am mai în sus că pădure fără uscături nu se poate; (I. POP-RETEGANUL)

Dar cum pădure fără uscături nu există, s-au găsit câțiva turnători, care au avut grijă să toarne la securitate pe „sabotori”. (MIRCEA CRĂCIUN)

Parcă ar fi născut (sau **crescut**) **în pădure** = Se spune despre o persoană cu o comportare urâtă, lipsită de educație:

Bâcii parcă ar fi crescut în pădure, erau smoliţi, bronzaţi, prostănaci, ţărani, inculţi, grobieni, se îmbrăcau fără gust şi vorbeau prost ruseşte. (DAN LUNGU)

PĂDUREŢ, -EAŢĂ

A mânca şi mere (sau **pere**) **pădureţe** = **a)** A fi foarte flămând.

b) A accepta să facă orice*:*

Mie unuia știu că nu-mi suflă nimene în borş: când văd că mâța face mărazuri, ți-o

strâng de coadă, de mănâncă și mere pădurețe, căci n-are încotro... (ION CREANGĂ)

A se sătura (**de ceva** sau **de cineva**) **ca de mere pădurețe** = A fi foarte plictisit de ceva sau de cineva:

Fa, fa Ioană, du-te de zi cuconaşului să tacă, că m-am săturat de mojică ca de mere pădureţe... îmi vine acru. (VASILE ALECSANDRI)

De-ar mai veni vara, să se mai joace şi pe afară, că m-am săturat de ei ca de mere pădureţe! (ION CREANGĂ)

PĂGUBAŞ, - Ă

A fi (sau **a rămâne**) **păgubaș** = A pierde ceva, a fi (sau a rămâne) în pagubă; a păgubi:

Am izbutit măicuță să facem și acum pe cheful spânului, rămânere-aș păgubaș de dânsul să rămân și să-l văd când mi-oi vedea ceafa. (ION CREANGĂ)

A lăsa (pe cineva) **păgubaș** = A cauza (cuiva) o pagubă:

Dacă-i avea bunătate să mergi d-ta să-i grăiești. Poate că nu m-ar lăsa păgubaș. (VASILE ALECSANDRI)

A se lăsa păgubaș (**de cineva** sau **de ceva**) = A renunța (la cineva sau la ceva):

La nimic n-au slujit bătaia, ocara. Până la urmă... s-a lăsat păgubaș. (ZAHARIA STANCU)

M-am repezit să beau apă din carafa de pe masă, dar... m-am lăsat păgubaș. (GH. BRĂESCU)

PĂLĂRIE

A avea casa sub pălărie (Reg.) = A fi foarte sărac:

[…] *am dus cu mașina o studentă într-un district sărac din nord, Moreno, plin de emigranţi cu casa sub pălărie;* (CONSTANTIN SEVERIN)

A lovi (sau **a plesni, a pocni**) (pe cineva) **în pălărie** sau **a-i turti** (cuiva) **pălăria** = A atinge pe cineva cu o vorbă înțepătoare:

Dar știi că m-ai plesnit în pălărie, măi Chirică ? Al dracului băiet! (ION CREANGĂ)

– N-am, zău, don sergent... – Mă lovişi în pălărie! Da nu ştiu eu că ai? Nu mi-ai spus tu singur când ai venit că ai treizeci dă franci? (ANTON BACALBAȘA)

A purta pălăria (D. femei) = A fi mai mare în casă, a porunci:

Ei și-au dat seama imediat că ea purta pălăria în casă.

A umbla cu flori la pălărie sau **a umbla cu flori** (sau **cu floare**) **la urechi** (sau **la ureche**)**.** v. **umbla.**

A-și lua pălăria (**din** sau **de pe cap**)**.** v. **lua.**

A-şi ridica pălăria (sau **căciula**) (**dinaintea** sau **în faţa cuiva**)**.** v. **ridica.**

Ce pălăria mea! (Arg.) = Ce naiba!:

Era prietenul meu, ce pălăria mea! (DAN LUNGU)

Mamă, ce pălăria mea bolboroseşti acolo? Mama nu bolborosea nimic, săraca. (ALINA NEDELEA)

Jos pălăria! = Exprimă admiraţia sau respectul faţă de cineva:

Meritele dumneavoastră personale nu pot fi tăgăduite de nimeni. De nimeni! Jos pălăria! Jos pălăria! (GH. SCHWARTZ)

În fond, dacă o făcuse conştientă, jos pălăria. Avea personalitate. (IOAN GROȘAN)

PĂLTINEL

A umbla (**de**) **frunza frăsinelului** (sau **de frunza păltinelului**)**.** v. **frăsinel.**

PĂMÂNT

(**A lăsa**) **toate la** (sau **în**) **pământ** = (A lăsa) toate baltă, la voia întâmplării:

Văzând... că nu dau răspuns de nicăiri, lasă toate în pământ și se ia după mine la baltă. (ION CREANGĂ)

(**Nu**) **se dărâmă pământul** = Se zice când cineva se arată îngrijorat sau zorit, în mod nejustificat:

Nu se dărâma pământul. Deschisesem manifestările legate de Centenarul Blaga, manifestări în care mă implicasem ca ministru. (MARIN SORESCU)

A (**nu**) **fi** (**cu picioarele**) **pe pământ** = A (nu) avea simţul realităţii:

Iancule, zic, sunt sănătos şi mă simt om întreg şi cu picioarele pe pământ. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

Lui Evghenie însă nici nu simte nevoia să-i explice nimic, nici să-l aducă cu picioarele pe pământ. (FLORIN LĂZĂRESCU)

A (**se**) **jura cu cerul şi cu pământul** = A (se) jura cu multă convingere, invocând atât forţele de pe pământ, cât şi pe cele cereşti:

Însă mai mult, îi spune, să nu ia, nici dacă acel om l-ar blestema sau l-ar jura cu cerul şi pământul. (DATINI, 2003)

A aşterne (sau **a trânti, a culca, a da**) **la pământ** (sau **pământului**) = A dărâma, a doborî; (pex.) a omorî:

O trânteşte la pământ şi-o ţine bine. (ION CREANGĂ)

A băga (pe cineva) **în pământ.** v. **băga.**

A cădea la pământ (**în faţa cuiva**) = A se prosterna, a îngenunchea cu faţa la pământ; a se umili în faţa cuiva:

Ecaterina căzu la [pă]*mânt cu lacrămi zicând: Nu sunt vreadnică.* (DOSOFTEI)

Moşneagul, auzind aceste chiar din gura împăratului, se pleacă până la pământ; apoi iese şi porneşte spre casă, ca să-şi aducă feciorul. (ION CREANGĂ)

A curma pământul = A umbla (sau a se zbate) mult:

Toată viaţa el a fost în stare să curme pământul numai să le fie bine copiilor.

A da (sau **a răsturna** etc.) **pământul cu fundul** (sau **cu dosul, cu curul**) **în sus** = **a)** A căuta, a scotoci peste tot pentru a găsi un lucru:

Am început căutarile, mi-am stors mintea o vreme… după ce am „răsturnat pământul cu fundul in sus”. (http://www.virginiaradu.ro/)

b) (Reg.) A fi foarte harnic.

A da (ceva) **la pământ** = A nărui, a dărâma (ceva):

Avem să fim siliți a-ți da casa la pământ pentru ca să treacă drumul. (VASILE ALECSANDRI)

A duce la pământ = A face să eşueze:

Prostia grofilor și a nemeșilor a dus la pământ marea revoluție maghiară. (CAMIL PETRESCU)

A face (**lut** sau **tot o apă şi un**) **pământ** sau **una cu pământul** sau (rar) **a amesteca** (sau **a asemăna, a face asemenea**) **cu pământul** = A distruge:

Şi îndată se apucă să povestească cum n-a rămas nici picior de boier între Roşiori şi Alexandria, pe unde a rătăcit el zilele astea, iar conacele toate le-au făcut oamenii una cu pământul, ca nici să nu se mai cunoască urmele unde au fost […] (LIVIU REBREANU)

Fă-mă, Doamne, lut, pământ,/ Nu-mi da om care-i urât. (NERVA HODOȘ)

Era să-i facă una cu pământul pe nevrednicii tâlhari. (POP.)

A face (sau **a ţine**) **umbră pământului degeaba.** v. **umbră.**

A face pământ = A distruge, a nimici, a face praf:

Fă-mă, Doamne, lut, pământ,/ Nu-mi da om care-i urât. (POP.)

A fi (sau **a se face**) **negru pământ** (ori **negru ca pământul**) = A fi foarte (mâhnit sau) mânios:

Hassan, de mirare, e negru-pământ; (G. COȘBUC)

A fi în pământ = A fi mort:

Nu plânge de-i auzi,/ Că eu în pământ voi fi! (JARNÍK-BÎRSEANU)

A fi sărac (sau, rar**, calic** sau **sărman**) **lipit pământului.** v. **sărac.**

A fi (**toţi**) **o apă şi un pământ.** v. **apă.**

A frământa (sau **a pisa** etc.) **pământul** = A bate pământul cu picioarele, prin lovituri puternice şi repetate; a juca, a dansa cu pasiune:

[…] *iară împrejuru-l frământa pământul, un ungur lung, cu picioarele goale în papuci mari împluţi cu paie.* (MIHAI EMINESCU)

Fetele jucau ușurel, fără să zâmbească, cu genele plecate; iar flăcăii frământau pământul, se răsuceau pe loc, băteau din călcâie tactul horii și strigau. (MIHAIL SADOVEANU)

Ei frămîntau pământul sub un brâu sau o bătută nebună. (CALISTRAT HOGAŞ)

Caii-n neastâmpăr frământă-n loc pământul. (VASILE ALECSANDRI)

A fugi (sau **a alerga**) **mâncând pământul** (sau **de mănâncă pământ** ori **pământul**) sau **a mânca pământ** (ori **pământul**) (**fugind** sau **alergând**). v. **mânca.**

A ieşi (sau **a răsări, a se ivi, a apărea** etc. **ca**) **din pământ** (**din iarbă verde**) = A apărea pe neaşteptate (şi fără să fi fost observat înainte de cineva):

...destul că, cu niște ochi de două ori mai mari decât cei ce poate-i avea de obicei, cu o față lungă și speriată și neputându-se lămuri de unde și cum răsărisem noi așa ca din pământ, se uită la noi, măsurându-ne cu privirea-i zăpăcită, de sus până jos și îndesându-se tot mai tare spre perete, ca și cum ar fi voit să scape de o vedenie supărătoare. (CALISTRAT HOGAŞ)

Când, deodată, încetând muzica de a mai cânta, ieşi ca din pământ o masă încărcată cu de toate bunătățile […] (P. ISPIRESCU)

Ei, bată-te să te bată, că tare m-ai speriat răsărind aşa ca din pământ! (POP.)

A intra în pământ (**de frică** sau **de ruşine**) (Fig.) = A avea un puternic sentiment de teamă sau de ruşine:

Domnul se uită la mine cu nişte ochi osteniţi. Intrasem în pământ. Când deschise gura, mi se păru că mă şi înghite. (BARBU DELAVRANCEA)

Împărăteasa se rușină, plecă ochii în jos și se gândi: „Dar dacă o ghici și la ce m-oi fi gândit înainte, intru în pământ! De câte ori n-am dat dracului sfaturile împărăției când nu se mai isprăveau până după miezul nopții.” (IDEM)

Iară eu intram în pământ de rușine. (ION CREANGĂ)

A lăsa totul (sau **toate**) **la** (sau, reg., **în**) **pământ** = A abandona totul, a lăsa totul baltă:

Văzând ea că nu dau răspuns de nicăiri, lasă toate la pământ și se ia după mine la baltă. (ION CREANGĂ)

Am lăsat toate la pământ și am plecat la oaste. (TUDOR PAMFILE)

A lua pământ (Rar, d. avioane) = A atinge pământul cu roţile, la aterizare:

Avionul luase pământ și sălta ușor pe roțile de cauciuc. (EUGEN BARBU)

A mânca (sau **a pupa**) **pământul** = A atinge pământul din treacăt, în zbor:

Mânca pământul sub copitele lui, simțea că i se aprinde ceva înăuntru, că ochii îi ard și că limba îl frige; (EM. GÎRLEANU)

A nu mai călca pe pământ = A fi foarte fericit:

Când află ţiganul de hotărârea boierului, de bucurie nu mai călca parcă pe pământ. (NICOLAE GANE)

A nu(-l) primi pe cineva (**nici**) **pământul** = Se spune despre un om foarte păcătos care moare:

Cine calcă jurământul/ Nu-l primește nici pământul. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A nu(-l) ști sau **a nu(-l) afla, a nu(-l) auzi, a nu(-l) simţi** etc. **nici pământul** = A nu-l şti, a nu-l afla etc. absolut nimeni:

– Mătușă, de mi-i face acest bine, atunci să știi că ai să ai mai multe de la mine. Fii bine încredințată că n-are să ne știe nici pământul. (ION CREANGĂ)

Bursucii s-aud tipăind pe cărări, ca și iepurii, ca și caprele. Dar pe vulpi nu le poate auzi nici pământul. (MIHAIL SADOVEANU)

Nu vreau să știe nimeni./ Nici pământul. (AL.VLAHUȚĂ)

A nu-l (**mai**) **răbda** (sau **ține pe cineva**) **pământul** = Se spune (mai ales în imprecații) despre oamenii răi:

De-aș fi așa blăstămat/ Precum îs de judecat,/ Soarele nu l-aș vedea,/ Pământul nu m-ar ținea. (JARNÍK-BîRSEANU)

A nu-l (**mai**) **ţine** (pe cineva) **pământul** (**de bucurie**) = A fi foarte bucuros:

Fata ieși din curte ca fulgerul; n-o mai ținea pământul de bucurie. (P. ISPIRESCU)

A pune faţa la pământ (Reg.) = A muri:

Că pe cine am avut/ A pus fața la pământ;/ A pus fața înflorită/ Subt o glie vestejită. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A pune (sau **a băga**) (ceva) **în pământ** = A însămânţa; a planta; a răsădi:

Nu se ară, nu se seamănă, sau, cum se mai zice, ,,nu se bagă în pământ" în ziua de vinerea seacă. (TUDOR PAMFILE)

A răsturna pământul într-o dungă (Reg.) = A realiza lucruri extraordinare:

De-ar da spre cer năvală, și-n cer ar face strungă,/ Voinici, cât să-ți răstoarne pământul într-o dungă. (G. COȘBUC)

A scoate (**ceva** sau **pe cineva**) **din pământ** (**din iarbă verde**) ori **de unde-o şti** sau (reg.) **din fundul pământului.** v. **scoate.**

A se crede buricul pământului. v. **buric.**

A se face pământ la faţă sau **a i se face faţa ca pământul** ori (reg.) **a-i ieşi** (cuiva) **pământul în faţă, a-i prinde cuiva faţa pământ** = A slăbi:

Mult mă-ntreabă sfântul vânt,/ Ce mi-a prins fața pământ? (POP.)

A șterge (sau **a rade, a stinge, a face să piară**) **de pe fața pământului.** v. **șterge.**

A tăcea (sau **a fi mut**) **ca pământul** = A nu spune niciun cuvânt:

Asemene cel mijlociu, tuștiu ! iute sub un cherșin; se-nghemuiește acolo cum poate, tace ca pământul și-i tremură carnea pe dânsul de frică: Fuga-i rușinoasă, da-i sănătoasă! (ION CREANGĂ)

A-i crăpa (cuiva) **pământul** (**undeva**) (Reg.) = A muri undeva:

Da' bietul Ștefan, păcătosul de frate-meu, a rămas și acolo i-a crăpat pământul. (V. I. POPA)

A-i fugi (cuiva) **pământul** (rar, **terenul**) **de sub picioare = a)** Se spune când cineva îşi pierde echilibrul şi este gata să cadă:

Sui scăricica, intru, când... simt că-mi fuge pământul de sub picioare. (I. L. CARAGIALE)

[...] *își întinse amândouă brațele în aer ca un om ce simte că-i fuge pământul de sub picioare, se cumpăni un moment, apoi căzu grămadă jos.* (NICOLAE GANE)

b) (Fig.) Se spune când cineva îşi pierde cumpătul:

Zicând aceste cuvinte, el se primbla cu pași iuți și neregulați prin odaie; dar deodată se opri în loc; își întinse amândouă brațele în aer ca un om ce simte că-i fuge pământul de sub picioare, se cumpăni un moment, apoi căzu grămadă jos. (NICOLAE GANE)

Platamonu simţea că-i fuge pământul de sub picioare. Încercă să insiste: când să mai vie? Doamna ezita: nu ştie câte zile mai rămâne pe aici şi… (LIVIU REBREANU)

Și mie mi s-a părut din nou că-mi fuge pământul de sub picioare. (ION LĂNCRĂNJAN)

A-i veni cuiva să intre în pământ = A se simţi foarte stânjenit:

Nimeni nu zâmbi. Inspectorului îi veni să intre în pământ. (ZAHARIA STANCU)

Ca de la cer la pământ sau (rar) **cât cerul de pământ, ca între cer şi pământ** = Se spune pentru a arăta marea deosebire care există între două fiinţe, două lucruri, două fenomene:

Îşi zisese... că între un doctor şi un popă e o deosebire ca între cer şi pământ. (LIVIU REBREANU)

M-am angajat la o firmă de detectivi particulari şi pentru mine e o diferenţă de la cer la pământ. (AURORA LIICEANU)

Ca pământul = **a)** (În legătură cu verbul „a uita") Cu desăvârşire, de tot:

Îmi uitai ca pământul. (ANTON PANN)

Mi-am uitat ca pământul... Să mă odihnesc. (BARBU DELAVRANCEA)

– Iii, Didico, uitasem... I-adu sticla ceea cu ţuică!... Aoleu, cum am uitat ca pământul... Bine că mi-am adus aminte... (LIVIU REBREANU)

b) (În construcţii negative, în legătură cu verbele „ a şti", „a putea") Deloc, în niciun fel:

Fiul meu s-a perdut de trei, patru luni, fără să ştie ca pământul încotro s-a dus. (I. GHERASIM GORJAN)

Iată lucrurile au ieşit altfel decât le-aţi prevăzut voi. – Nu se ştie ca pământul. (MIHAI BENIUC)

Cât (**e**) **lumea** (sau, rar, **Prutul**) = **a)** Totdeauna, veşnic.

b) (Îcn.) Niciodată:

Alt stăpân, în locul meu, nu mai face brânză cu Harap Alb, cât îi lume şi pământul. (ION CREANGĂ)

Ce pământ? (Reg.) = Ce Dumnezeu?:

Tu te duci, bade sărace,/ Dar eu ce pământ m-oi face? (ŞEZĂTOAREA, I)

Cerul şi pământul (Construit de obicei cu verbe ca „a făgădui", „a cere", „a căuta", „a se ruga", „a jurui" etc.) = Mult; totul; (pex.) lucruri nerealizabile, imposibilul:

Cine se rugase cu cerul şi pământul de mă-sa, s-o lase să culce viţelul plăpând în casă. (I. L. CARAGIALE)

Cu o falcă în cer şi (**cu**) **alta** (sau **una**) **în** (ori **pe**) **pământ** = Foarte furios. (În basme) Cu gura larg deschisă, spre a înghiţi tot ce-i iese în cale:

Aoleu! dară zmeii când simţiră! unde veneau cu o falcă în cer şi cu una în pământ, şi unde răcneau de-ţi îngheţa sângele în vine. (P. ISPIRESCU)

Şi mai stând Sfânta Duminică oleacă în preajma fântânii, numai iaca ce vede că vine ursul cu o falcă în cer şi cu una în pământ, mornăind înfricoşat. (ION CREANGĂ)

Cum te (**îl, vă,** etc.) **rabdă** (sau **ţine**) **pământul?** (Interogativ retoric) = Exprimă indignarea faţă de lipsa de omenie a cuiva:

Păi, pe unul ca ăsta, să nu te cruceşti că-l mai rabdă pământul?! (SORIN TITEL)

– Păi Traian era băiat cuminte, cum te-a nenorocit, se văicărea femeia, nu l-ar răbda pământul […] (PAVEL PEREŞ)

De când (**lumea şi**) **pământul** = **a)** (Din) totdeauna; veşnic:

De (sau din) totdeauna: S-a trezit ca dintr-un somn şi parcă era de când pământul. (EM. GÎRLEANU)

b) (Îcn.) Niciodată:

Vede şi el ceea ce nu se mai văzuse şi nu se mai auzise de când lumea şi pământul. (ION CREANGĂ)

De stinge (sau **zvântă,** rar, **sfârşeşte** etc.) **pământul** = Foarte mult, peste măsură, exagerat:

Ai mei mănâncă de sting pământul. (BARBU DELAVRANCEA)

O, acum beau de zvânt pământul. (AL. VLAHUŢĂ)

Din pământ, din iarbă verde (sau **din fundul pământului**) = Cu orice preţ, neapărat:

Din pământ, din iarbă verde, să te duci să-mi aduci herghelia, şi să nu îndrăzneşti a mai zice nicio vorbă măcar. (P. ISPIRESCU)

Sculă în picioare toată casa, puse pe foc toate slugile să-i scoată salba din pământ din iarbă verde, că nu e de trai. (IDEM)

Se întâmplă, câteodată, şi mai altfel de cum gândeşti. Nici lene, nici prostie, nici răutate să nu fie la mijloc, şi totuşi sare omului ţâfna din senin, din iarbă verde. (BARBU DELAVRANCEA)

Doarme şi pământul sub om (Rar) = Se spune când este mare linişte, când domneşte calmul:

Și apoi, în zori de ziuă, când e somnul mai dulce, de doarme și pământul sub om, o mulțime de furnici de cele mărunțele au străbătut înlăuntrul palatului și au început a pișca din somn pe împăratul, de-l frigeau, nu altăceva. (ION CREANGĂ)

E a pământ = Prevesteşte moarte:

De iesă la copil întăi dinții dedesupt, nu e bine; e a pământ. (IULIU A. ZANNE)

Înghiţi-te-ar pământul! (sau **mânca-te-ar pământul!**) (În imprecaţii) = De-ai muri!:

Îi place să descrie toate mișcările lui și să rezică toate cuvintele sale: Iar Leonti Arnăutul,/ Înghiți-l-ar pământul!/ Nasturi de-argint că scotea,/ În pușcă mi-i ascundea,/ Și-n Codrean îi slobozea. (VASILE ALECSANDRI)

La (sau **de la, până la, din**) **capătul** (sau **marginea** ori **marginile,** pop., **toarta,** rar, **capetele**) **pământului** sau **peste pământ** etc. = (De) foarte departe:

Răsar-o vijelie din margini de pământ,/ Dând pulberea-mi țărânii și inima-mi în vânt. (MIHAI EMINESCU)

Țara […] *era tocmai la o margine a pământului.* (ION CREANGĂ)

La pământ = a) Întins, culcat pe jos; (f i g.) (d. persoane) deprimat, învins:

Armașul gemea la pământ, fără să se clintească. (MIHAIL SADOVEANU)

Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vro limbă/ Ce cu-a turmelor pășune a ei patrie ș-o schimbă/ La pământ dormea ținându-și căpătâi mâna cea dreaptă; (MIHAI EMINESCU)

b) (În formule de comandă) Culcă-te !

Nu e peste pământ = Nu e departe de aici:

Hai, mă, du-te, că n-a fi peste pământ! (D. UDRESCU)

Nu se dărâmă pământul sau **se dărâmă pământul?** = Se zice când cineva se arată îngrijorat sau zorit (în mod nejustificat) de ceva:

Și dacă mai pun un sac ce, se dărâmă pământul? (D. UDRESCU)

Nu-l încape pământul = Se spune despre o persoană (lacomă, îngâmfată sau) foarte fericită:

Încing boierii câte o horă de zici că nici nu-i încape pământul, atâta de mare e! (ILEANA CUDALB)

Obiceiul pământului = Sumă de norme necodificate, stabilite de practica îndelungată a vieții și care se aplicau odinioară pe un anumit teritoriu, fiind transmise urmașilor prin tradiție; (pex.) obicei caracteristic unei țări, unei regiuni, păstrat din vechime:

Așa-i obiceiul pământului; fata învață de la mamă și mama de la bunică. (NICOLAE GANE)

Obiceiul pământului ajunge prin întrebuințare a se face lege. (C. NEGRUZZI)

Obiceiul pământului le-a ținut multă vreme loc și de constituție politică și de condică civilă și criminală. (NICOLAE BĂLCESCU)

Parcă a intrat în pământ (sau **parcă l-a înghiţit pământul**) = Se spune despre cineva sau ceva care a dispărut fără urmă, care nu poate fi găsit cu niciun preţ:

Am strigat la el, până ce-ai ieșit dumneata; ș-acuma nu-i, parc-ar fi intrat în pământ. (MIHAIL SADOVEANU)

Parc-au intrat în pământ... Unde să fie, unde să fie? (ION CREANGĂ)

Până la (sau **în**) **pământ** = (Înclinându-și capul) Cu politețe exagerată, cu evlavie:

Apropiindu-se de Alexandru Vodă, [boierii] *se închinară până la pământ.* (C. NEGRUZZI)

Se feri în lături, să salute până la pământ o doamnă foarte elegantă. (CEZAR PETRESCU)

Plânge de udă pământul = Plânge mult:

Ele plângeau de udau pământul. (ION CREANGĂ)

Trage a pământ = Se spune despre cineva care este aproape de moarte:

Şi trupul mereu o trage înapoi către pământ, şi raza mereu o cheamă către înălţimi. (EM. GÎRLEANU)

Vechi ca pământul = Foarte vechi:

Păduricea Bănesei s-ar putea zice: veche ca pământul. (CEZAR BOLLIAC)

PĂNURĂ

A fi (**tot**) **de-o pănură** (cu cineva) = A fi la fel, a fi de aceeași categorie cu cineva:

Noi suntem noi,/ Nu de-o pănură cu voi. (POP.)

PĂPUŞĂ

A fi păpușa cuiva = A se lăsa dirijat de cineva; a fi lipsit de voinţă:

Șapte ani am fost păpușa celor mai scumpe și mai obraznice croitorese din capitală. (AL. VLAHUȚĂ)

– Acum avem, după cum bine știi, un singur lider. Restul sunt marionete. Ce dracu' măi Paule – Sau el e păpușa altora... (MIRCEA CRĂCIUN)

A juca păpuşile (Pop.) = **a)** A da un spectacol, o reprezentaţie cu păpuşi:

Ia-ntrebați boierii și cucoanele Cum să jucăm păpușile?... Cu perdea ori fără perdea? (G. DEM. TEODORESCU)

b) (Fig.) A spune minciuni, a înşela pe cineva.

PĂPUŞOI

A o lăsa moartă (**în păpuşoi**)**.** v. **mort.**

A scăpa boii în păpuşoi = A-şi pierde autoritatea sau controlul asupra cuiva:

Mă bag frate peste ăsta [Horia Roman Patapievici] *– deşi nu îmi şade în caracter – pentru că i-au scăpat boii prin păpuşoi.* (https://isabellelorelai.wordpress.com/)

A se face mort în păpuşoi (sau (substantivat) **a face pe mortul în păpuşoi**)**.** v. **mort.**

A-i lua (sau **a-i șterge**) (cuiva) **păpuşoiul de pe foc** = **a)** A-i răsturna cuiva planurile:

Șiretul acela de Vasile a făcut ce-a făcut și ne-a șters păpușoiul de pe foc… (ION CREANGĂ)

b) A lovi cu putere.

PĂR

(**Cu**) **păr pe limbă** = Lipsit de educație, necioplit; prost:

Voi uniții cu păr pe limbă și unși cu lapte acru. (POP.)

(**Nici**) **un păr** (**mai mult**) (sau **nici cât e un fir de păr**) (Înv.) = (Nici) oricât de puţin; de loc, nimic:

Decât pielea obișnuită, să nu poți cere un păr mai mult. (GR. ALEXANDRESCU)

A atârna de un fir de păr = A depinde de foarte puțin, de o nimica toată; a avea o poziție șubredă, precară:

Voința de a trăi a fetei atârnă de un fir de păr. (GALA GALACTION)

[...] *nicio ştire din străinătate nu vine să ne lumineze asupra situaţiei, tocmai acuma,*

când toate celea par a atârna de-un fir de păr. (MIHAI EMINESCU)

A avea peri de lup. v. **lup.**

A despica (sau **a tăia**) **părul** (sau **firul de păr, un fir de păr**) **în patru** (sau **în şapte** etc.) = A cerceta cu minuţiozitate exagerată ceva:

E în stare să taie un fir de păr în patru. (VASILE ALECSANDRI)

Negreșit, nu voi fi în stare să-ți dovedesc în limba învățaților și cu cartea în mână ce fel de boală este iubirea, câte grade de tărie are; cum un om simte într-un fel, și altul într-alt fel; cum o dragoste alungă pe alta, precum un cui scoate pe alt cui. Toate aceste le las pe seama celor ce știu să despice firul de păr în patru. (NICOLAE GANE)

Despica firul de păr în patru. (ZAHARIA STANCU)

A i se face (sau **a i se pune, a i se sui, a i se ridica, i se zburli cuiva**) **părul** (sau **chica**) **măciucă** (**în vârful capului**) (Pfm.) = A fi cuprins de o spaimă puternică; a se îngrozi, a se înspăimânta:

Și așa cum zisei, începu el a povesti, după ce înhățai colivia și o luai la sănătoasă cu bidiviul luat de la zmei, începură să nincheze caii ceilalți și să facă un zgomot de ți se făcea părul măciucă; (P. ISPIRESCU)

El râdea; iar Moțoc, silindu-se a râde ca să placă stăpânului, simțea părul zburlindu-i-se pe cap și dinții săi clănțănind. (C. NEGRUZZI)

Poate că-l şi cunoaşteţi? Ei, câte a îndurat bietul om, ţi se face părul măciucă. (LIVIU REBREANU)

Și mai deslușii ceva ce făcu să mi se ridice părul măciucă în cap. (NICOLAE COVACI)

Însă dacă puii ar fi auzit atunci ce plănuia Irodia să-i facă Anei, după ce ar fi primit pasărea, li s-ar fi ridicat părul măciucă în cap, nu alta. (SÎNZIANA POPESCU)

A i se ridica (sau **a i se sui**) (**tot**) **părul** (**în cap** sau **în vârful capului**) sau **a i se face** (sau **a i se ridica** etc.) **părul măciucă** (sau **vâlvoi**) (**pe cap** sau **în vârful capului**) sau **a i se zbârli** (ori, reg., **a i se arici, a i se înspica tot**) **părul** (**în cap**) = A fi cuprins de o spaimă puternică:

– D-apoi îngăduiește puțin, măi babă, că nu-i numai atâta, că, de ce-am auzit eu, mi s-a suit părul în vârful capului. (ION CREANGĂ)

[…] *adevăr mărturisesc în fața lui Dumnezeu că istorisirea cuvioșiei sale părintelu Gherman mi-a zbârlit părul sub cușmă;* (MIHAIL SADOVEANU)

Poate că-l şi cunoaşteţi? Ei, câte a îndurat bietul om, ţi se face părul măciucă. (LIVIU REBREANU)

Niciodată n-am văzut curgând sânge... fără ca să mi se ridice părul de groază. (AL. ODOBESCU)

A rămâne (sau **a fi**) **fată în păr** = A rămâne (sau a fi) necăsătorită:

Fata babei însă... a rămas fată-n păr... și tot fată în păr va fi și până în ziua de astăzi. (SIMION FLOREA MARIAN)

A scoate (cuiva) **peri albi** = **a)** A pricinui (cuiva) mari necazuri:

– Ţie, omule, zise mama, aşa ţi-i a zice, că nu şezi cu dânşii în casă toată ziulica, să-ţi scoată peri albi, mânca-i-ar pământul să-i mănânce, Doamne, iartă-mă! (ION CREANGĂ)

Mi-au făcut totdeauna greutăți, mi-au scos peri albi. (ZAHARIA STANCU)

b) A sâcâi mereu pe cineva:

Hai, și dacă-i cunoaște-o care-i a mea adevărată, ia-ți-o și duceți-vă de pe capul meu, că mi-ați scos peri albi, de când ați venit. Iaca, mă duc să le pregătesc, zise împăratul. (ION CREANGĂ)

A se da (sau **a se lăsa**) **după păr** = A se comporta după cum cere situația sau împrejurarea; a se acomoda împrejurărilor:

Bre tatar, dă-te după păr. Altfel te lepădăm. Aicea treaba-i una, supărarea-i alta. Nici n-avem când fi supărați. (MIHAIL SADOVEANU)

Așa era acum și altfel nu putea să fie, și ea se dete din ce în ce după păr. (IOAN SLAVICI)

A se lua (sau **a se prinde**) (cu cineva) **de păr** = A se lua la bătaie:

De-abia acuma se rupse gheaţa aievea şi se încinse o vorbăraie de vreo trei ceasuri, aci apropiindu-se, aci gata să se ia de păr, ca peste un minut să se mulcomească iar. (LIVIU REBREANU)

Le ascultam cum se ocărăsc și mă miram că încă nu s-au luat de păr. (G. M. ZAMFIRESCU)

A se lua cu mâinile (ori, rar, **a se smulge**) **de păr** sau **a-şi smulge părul** (sau **perii**) (**din cap**) = A fi foarte supărat, cuprins de disperare:

Când auziră boierii de una ca asta, se temură să nu le fi jucat iarăşi vrun renghi, şi de unde să nu fie aşa, se sculară, şi când văzură cum i-a poticălit ciobănaşul, se luară cu mâinile de păr. (P. ISPIRESCU)

Alerg la poliție, răcnesc, îmi smulg păru, mă bocesc până ce dnul polițmaistru mă încredințează că va face toate chipurile ca să-mi găsască odorul […] (VASILE ALECSANDRI)

Și mă-ta, când a dat de copilă că nu-i, a început a-și smulge părul din cap și a boci înnădușit, zicând: „Vai de mine și de mine, copila mea, au străpuns-o turcii!” (ION CREANGĂ)

A se lua cu mâinile de cap (sau **de păr**). v. **lua.**

A ţine (sau **a apuca**) **pe cineva de păr** (Reg.) = A avea influenţă asupra cuiva; (reg.) a depinde cu totul de cineva:

– Tot Chirică mă cheamă. – Măi parpalecule, nu cumva ești botezat de sfântul Chirică Șchiopul, care ține dracii de păr? (ION CREANGĂ)

A-i ieşi (cuiva) **peri albi** = A îmbătrâni înainte de vreme din cauza prea multor necazuri; a fi hărţuit şi tracasat de cineva:

Mi-o ieșit peri albi de când am fată mare. (VASILE ALECSANDRI)

A-i ieşi cuiva părul prin căciulă. v. **căciulă.**

A-i lua (cuiva) **părul foc** (Reg.) = A intra în mari încurcături sau primejdii:

Erau niște muieruște cu care nu se putea juca cineva, că-i lua părul foc. (P. ISPIRESCU)

A-şi da părul pe mâna altuia sau **a fi cu părul în mâna altuia** (Pop.) = A-şi încredinţa soarta cuiva, a fi la discreţia cuiva:

De aceea românul nu se dă niciodată, decât cu sila, pe mâna altuia. Dacă germanul a ajuns ca să se dea pe mâna altuia, este că nu este păţit ca românul, ci are încredere în conducerea altuia. (CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU)

Când mi-a crește păr în palmă = Niciodată:

S-o pricopsi când mi-o crește păr în palmă. (ANTON PANN)

Cât păr (sau **câți peri**) **în palmă** (ori **pe broască**) = Nimic; de loc:

Am avut minte cât păr de broască. (MIHAIL SADOVEANU)

Cât s-ar (ori **ai**) **rupe un păr** (**din cap**) = Foarte puțin, infim:

Și așa au lipsit de n-au luat domnia cât s-ar rumpe un păr. (ION NECULCE)

Cu toți (sau **cu toții**) **în păr** = Absolut toți, fără să lipsească vreunul:

Toate prietenele ei erau în păr, împreună cu mamele invidioase, dar mai mişcate păreau Elvira Filipoiu şi Lenica Spătaru, ele fiind şi domnişoare de onoare. (LIVIU REBREANU)

Ce fel de paradă ar fi aia fără dumneavoastră?! Toate să fiți în păr! Una să nu lipsească, că zău! o dau la Claponul! (I. L. CARAGIALE)

După câte o bătălie, când ne număram, rămâneam uneori numai patru-cinci sute, din două mii câți eram; dar peste zece zile eram iar în păr la loc, că se umpleau golurile cu alți panduri trămiși din țară; (ION GHICA)

Lumea se strânsese ca la urs, poliția era toată în păr, dar cine îndrăznea să se amestece; (GIB I. MIHĂESCU)

Din (sau **de-a**) **fir în** (ori **a**) **păr** sau (reg.) **până într-un păr** = De la un capăt la altul și cu lux de amănunte, în întregime și cu multe detalii, în amănunt:

Ne spune/ Din fir în păr câte au fost cântate. (ION BUDAI-DELEANU)

Nenorocitul își povesti din fir în păr toate isprăvile. (I. L. CARAGIALE)

E tras de păr = Este relatat sau expus în mod exagerat, forțat, tendențios, ducând (intenționat) la concluzii false:

Acțiunea, zic ei, e încurcată, trasă de păr. (C. DOBROGEANU-GHEREA)

Se încercară a netezi poezia asta trasă de păr. (C. NEGRUZZI)

În doi peri = **a)** Fără convingere:

Şi de astă dată o întrebă şi ea îi tot răspunse cam în doi peri. (P. ISPIRESCU)

Asta va să zică să scapi prin tangentă; cum am zice, să o scalzi, ori să răspunzi în doi peri, la o întrebare precisă despre ceva, cu altă întrebare vagă despre altceva. (I. L. CARAGIALE)

b) Ambiguu:

Se amestecară, în sfârşit, între oamenii adunaţi la cârciumă. Grigore îi întrebă de necazuri. Auzi răspunsuri blânde, dar în doi peri. (LIVIU REBREANU)

Ş-apoi știți că este-o vorbă: când îi omul în doi peri, să te ferești de dânsul, c-atunci e cum îi mai rău. (ION CREANGĂ)

Lupul îşi schimbă părul, dar năravul ba = Se zice despre un om rău, care, deşi pare a se fi îndreptat, nu îşi schimbă niciodată firea:

Alţii susţineau că „lupul îşi schimbă părul, dar năravul ba”, pentru că etnia este mai puternică decât educaţia. (AURORA LIICEANU)

N-am păr în cap (sau **în barbă**) sau **cât păr în cap, ca părul din cap** = Se spune pentru a arăta că ceva este (în număr sau) în cantitate foarte mare:

Ei! Domnule, câte d-astea n-am citit eu, n-am păr în cap! (I. L. CARAGIALE)

Am unchi și mătuși foarte bogate, cât păr în cap. (G. CĂLINESCU)

Păr de câine = Om de nimic, secătură, șarlatan:

Ești un hoț, un păr de câine, nu voi să te văz mai mult. (ANTON PANN)

Păr pe (sau **în**) **păr** = Se spune pentru a se arăta că se face un schimb între lucruri echivalente sau în proporţii egale:

Se puse pe lângă dânsul și-l îmbie ca să schimbe stupii păr pe păr. (SIMION FLOREA MARIAN)

PĂRĂLUŢĂ

A face părăluţe = A agonisi avere cu încetul:

A făcut părăluțe cu munca, că e păstrător. (I. HELIADE RĂDULESCU)

PĂRĂSI

A părăsi lumea = A muri:

Dumnezeu să-l odihnească în corturile drepților, când a părăsit lumea asta păcătoasă, ne-a lăsat o saca cu calul ei, adecă meșteșugul cu care ne hrănea pe mine și pe singurul fiiu ce aveam. (P. ISPIRESCU)

Nu, eu dacă aș pleca, aș pleca tocmai pentru a părăsi lumea aceasta prea... rațională, prea materialistă, cum se zice. (NICOLAE BREBAN)

A părăsi terenul. v. **teren.**

A părăsi ulița = A nu mai hoinări:

Mult mă mustră măicuța/ Să părăsesc ulița. (JARNÍK-BÎRSEANU)

PĂREA

A-i (sau **a i se**) **părea cu rușine** (sau, rar, **rușinare**) = A se jena, a se rușina:

I se părea cu rușine de cearta ce se făcea. (ANTON PANN)

Și căzând, zic, în luptare/ Nu-m va părea rușinare. (IDEM)

A-i părea (cuiva) **bine** (**de cineva** sau **de ceva**) = A se bucura (de cineva sau de ceva), a fi impresionat în mod plăcut (de cineva sau de ceva):

Auzind caprele din vecinătate de una ca asta, tare le-a mai părut bine. (ION CREANGĂ)

Bine-ți pare să fii singur, crai bătrân fără de minți,/ Să oftezi dup-a ta fată, cu ciubucul între dinți? (MIHAI EMINESCU)

A-i părea (cuiva) **rău** (**de cineva** sau **de ceva**) = A regreta (pe cineva sau ceva), a fi nemulțumit (de cineva sau de ceva):

Dar eu din brațe-i m-am desprins/ Şi l-am certat și l-am împins,/ Dar n-am făcut-o dinadins/ Şi rău ce-mi pare-acum! (G. COŞBUC)

Azi nici măcar îmi pare rău/ Că trec cu mult mai rar,/ Că cu tristeță capul tău/ Se-ntoarce în zadar. (MIHAI EMINESCU)

Pe cât (**se**) **părea** (sau (îvr.) **de câte să par**) = După aparenţe, după cum se observă:

O luptă, pe cât se părea, fără sorți de izbândă, de unde disperarea. (NICOLAE CORBEANU)

PĂRERE

A fi de aceeași părere (cu cineva)= A fi de acord cu cineva:

– Ce să apere? a întrebat Mihail Iorca. El nu era de aceeaşi părere. Ei când se apărau? (MATEI VIȘNIEC)

– Deci după părerea ta, un scriitor adevărat este doar acela care este sensibil la suferinţa umană. Sunt şi eu de aceeași părere! (CĂLIN KASPER)

A fi de altă părere = A crede altceva, a considera altfel un anumit lucru; a nu fi de acord cu cineva:

Sperăm că nimeni nu va fi deocamdată de altă părere – aminteri n-am putea continua. (I. L. CARAGIALE)

Stăpânul lui era însă cu totul de altă părere, știind că un pământ, cu cât îl vei lucra mai bine, cu atâta va rodi și el mai mult. (D. ANGHEL)

Ceilalți tovarăși erau de altă părere. (CEZAR PETRESCU)

A fi de părere = A crede:

Unii sunt de părere că niciodată nu vom izbuti să ajungem acolo. (CAMIL PETRESCU)

A-şi da [sau, rar, fam., **a se da** (**cu**)] **părerea** (sau **câte o părere**)**.** v. **da.**[2]

A-şi ieşi din păreri (Reg.) = A se lămuri, a se lumina:

Îți spun că ți-e greşit planul şi-ți ieşi din aste păreri. (ANTON PANN)

...iar el, Pătru, să-și iasă din păreri și să-și vadă de-ale lui […] (DINU SĂRARU)

O părere de... = Se spune despre ceva abia vizibil:

Românul avea o părere de zâmbet sub mustața căruntă. (MIHAIL SADOVEANU)

Părere de bine = Bucurie, satisfacție, mulțumire:

Ipate, auzind aceasta, părerea lui de bine; ia banii... și se duce. (ION CREANGĂ)

Părere de rău = Regret, mâhnire, supărare, căință:

Şi păreri de rău trecute/ Cad pe inima-mi trudită,/ Ca un stol de pasări mute/ Pe-o grădină părăsită. (G. TOPÎRCEANU)

Auzind aceste, s-a arătat cu mare părere de rău. (ION CREANGĂ)

PĂRINTE

De când te-au făcut doi părinţi = Niciodată:

N-ai văzut (sau n-ai auzit, n-ai pățit așa ceva), de când te-au făcut doi părinți. (D. UDRESCU)

Sărac de părinţi = Orfan:

S-a dus un biet flăcău, rămas sărac de părinți și de noroc. (C. RĂDULESCU-CODIN)

PĂRÂNGĂ

A se pune în parângă (cu cineva) = A se împotrivi cuiva:

Nu te pune în parângă cu mine, că te dau gata. (LEXIC REGIONAL, 1967)

PĂROS, -OASĂ

A spune despre moși-păroși = A spune povești, a povesti despre lucruri care nu pot exista; a spune lucruri fanteziste:

Tot înșiră la gogoși/ Spuind despre moși-păroși. (ANTON PANN)

PĂS

A avea păs pe cineva (Reg.) = A fi supărat pe cineva:

Îl înduplecam deoarece Florică nu era băiat rău și atunci cum să nu ne facem că-i ascultăm cu interes păsul? Și ce păs mai avea! (DAN STANCA)

A cunoaște (sau **a ști**) **păsul cuiva** = A ști durerea sau suferința cuiva*:*

Ştiu că, dacă un împărat voieşte să fie drept şi adevărat stăpânitor supuşilor săi, trebuie să ştie toate meseriile, ca să cunoască prin însuşi ochii săi păsurile fiecăruia. (P. ISPIRESCU)

– A, da... Da! Vasăzică aţi fost?... Bine. Atunci dumnealui v-a spus ce trebuia. Să-l ascultaţi, că vă cunoaşte toate păsurile şi ştie să vi le lecuiască... (LIVIU REBREANU)

Această stare de lucruri a durat până în primăvara anului 1822, când au fost înștiințați boierii că Poarta, dorind să cunoască păsurile țării, cerea să se trimită la Constantinopol o deputațiune cu care guvernul otoman să se poată înțelege. (ION GHICA)

A nu avea păs de... = A nu se sinchisi:

N-am păs de viitor. (AL. ODOBESCU)

A-și spune păsul = A se destăinui cuiva:

Neguţătorul îşi spuse păsul şi zice că îşi pune nădejdea în înţelepciunea împărătească şi aşteaptă să hotărască împăratul cum îl va lumina Dumnezeu. (P. ISPIRESCU)

Creştinul se duse şi la dânsul, îi spuse păsul lui şi îi ceru leacuri. (IDEM)

Atunci chehaia-beg, care și intrase în București cu oștire turcească, a invitat pe boierii cari mai rămăsese în țară să trimită pe câțiva dintr-înșii la Poartă, ca să arete sultanului păsurile țării. (ION GHICA)

– Creștini buni, măria sa postelnicul Andronache Tuzluc, stăpânul nostru al tuturor, m-a trimis aci ca să ascult plângerile voastre și să vă dau dreptate, de veți avea; spuneți dar toate păsurile voastre fără cea mai mică temere. (NICOLAE FILIMON)

PĂSA

Pas, Burdele, la surcele = A pune pe alţii să facă o treabă a cărei îndeplinire ne priveşte:

Pas, Burdele, la surcele; (OVIDIU BÎRLEA)

PĂSAT

A face (pe cineva) **păsat** = A nimici, a zdrobi pe cineva:

Strig-Osman: – Păsat vă fac! Încurcați pe-aicea treaba. (G. COȘBUC)

A fi lapte cu păsat (sau **a fi păsat dulce**) = A fi lucru bun şi plăcut, de mare folos pentru cineva:

– Hei, hei, domnișoară! Gloanțele turcilor sunt lapte cu păsat pe lângă alte gloanțe! (I. POP-RETEGANUL)

A pune tot laptele în păsat (Pop.) = A fi risipitor:

De n-ar fi pus tot laptele-n păsat toată viața, ar fi avut un trai liniștit acum.

A vărsa (sau **a turna**) **laptele în păsatul** (cuiva) **=** A ajuta pe cineva, a-i face cuiva un bine:

I-ai turnat laptele-n păsat. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1910)

A-i cădea păsat în gușă = A-i veni cuiva ceva de-a gata, fără muncă şi cam pe neaşteptate:

Să nu crezi că toată viața o să-ți cadă păsat în gușă.

A-i curge (sau **a-i cădea, a-i pica** sau **a i se vărsa cuiva**) **lapte** (sau **miere**) **în păsat** = A-i merge bine,

din plin, a izbuti în toate; a beneficia de un ajutor neaşteptat: (Cu pronunţare regională)

Lui Barbu-i curgea și laptele-n pasat și galbenii în cobză. (VASILE ALECSANDRI)

Neamțul meu se uita la mine ca o broască la soare și, în sfârșit, a primit... De-atunci, slavă Domnului, ne curge bine laptele-n păsat!... (IDEM)

Cât lumea n-avem să trăim, nu-i aşa? Cât vom trăi, să ne curgă laptele-n păsat... (MIHAI EMINESCU)

Căci voi duce pe poporul acesta în ţara pe care am jurat părinţilor lui că i-o voi da, ţară unde curge lapte şi miere; (BIBLIA)

PĂSĂREŞTE

A învăţa păsăreşte (sau **ca papagalii** ori **papagaliceşte**). v. **învăţa.**

A vorbi (sau **a zice, a grăi** etc.) **păsăreşte** (sau **pe păsăreşte**) = A vorbi într-o limbă care nu se poate înţelege; a vorbi în argou sau în jargon:

Cei de la bucoavnă râvneau la dânșii cum vorbeau păsărește. (ION GHICA)

– Măi flăcăi înțeles-ați voi ce ne-a spus boierul cel fugit de la Iași? – Ba cât hâciu; el grăia păsărește. (VASILE ALECSANDRI)

PĂSĂRICĂ

A avea o păsărică (sau **păsărele**) **la cap** (sau, rar, **sub pălărie**) (Fam.) = A fi nebun; a fi excentric:

Să lăsăm glumele – ai o păsărică sub pălărie. (ZAHARIA STANCU)

PĂSTRA

A păstra amintirea (**cuiva** sau **a ceva**) sau **a păstra** (**pe cineva** sau **ceva**) **în amintire** (sau **în inimă, în minte, în suflet**) = **a)** A nu uita niciodată (pe cineva sau ceva):

Păstrează-ți în minte... vorbele aceste. (G. MURNU)

M-atrăgea o simpatie tainică spre a-l cunoaşte,/ Şi păstrându-i amintirea printre alte scumpe moaşte,/ Întâmplarea vru odată să cunosc pe viorist,/ Să-i strâng mâna de artist! (AL. MACEDONSKI)

b) A oglindi, a reflecta (ceva din trecut).

A păstra în viaţă = A lăsa să trăiască:

Voiau să păstreze în viaţă vreo câţiva nobili prinşi. (NICOLAE BĂLCESCU)

A păstra (ori, înv., **a face**) **tăcere** (sau **a păstra tăcerea**) = A nu divulga un secret:

Mezinul păstra și el tăcerea. (MIHAIL SADOVEANU)

Oamenii păstrau tăcere; se auzea numai susurul frunzelor arse […] (IDEM)

Iubind în taină am păstrat tăcere,/ Gândind că astfel o să-ți placă ție. (MIHAI EMINESCU)

– Na o pungă de bani, şi să nu scoţi nicio vorbă despre primblarea noastră de noaptea. – Eu nu-mi vânz tăcerea, măria-ta. (P. ISPIRESCU)

A(-şi) păstra cumpătul (sau **calmul** ori **sângele rece**) = A rămâne calm, a nu se enerva:

Să ne păstrăm în primul rând calmul. (AUREL BARANGA)

Fără a pierde însă cu totul sângele rece, azvârli el de câteva ori cu țărâna asupra pâlniei și, după ce se ospăta cu puțină fiertură de știevie, se aruncă, din diplomație, cu fața la pământ […] (URMUZ)

Numai domnul, păstrându-și sângele rece ca în zilele de bătălie, porunci hatmanului să puie mâna pe obraznicul care îndrăznise să se apropie de domniță. (NICOLAE GANE)

Dar în mijlocul dărâmăturilor și al restriștei, el încă își păstră sângele rece și-și întocmi în pripă un nou plan de bătaie. (GIB I. MIHĂESCU)

PĂSTRUGĂ

A vorbi cegă şi păstrugă (Reg.) = A vorbi fleacuri, nimicuri:

A vorbi cegă şi păstrugă. (IULIU A. ZANNE)

PĂȘI

A păși în vârful picioarelor = A merge fără a face zgomot, a păși ușor:

După el urmau femeile, iar la câţiva paşi în urma lor mergea Harald, care fără să-şi dea seama, păşea în vârful picioarelor, ca să nu facă zgomot! (CĂLIN KASPER)

Ocolește în vârful picioarelor casa... mai sunt câțiva pași... A ajuns! (AL. BRĂTESCU-VOINEŞTI)

A păşi pe cineva din urmă (Înv.) = A urma foarte de aproape, a merge imediat după cineva, a se lua după cineva:

Ruset se închină și sărută mâna domnului, apoi trecu mândru la ieșire. Fliondor îl păși din urmă. (MIHAIL SADOVEANU)

PĂTRAT

Cap pătrat = Om mărginit, cu vederi înguste:

Înțeleptul l-a învățat pe cel fără cap multe lucruri, dar nu sunt sigură că acesta le-a băgat la cap. Se poate dintr-un cap pătrat să faci un cap luminat? (ANA PETEAN)

Tocmai îi demonstram că-i un cap pătrat... (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

PĂTRUNDE

A pătrunde (pe cineva) **cu privirea** = A privi foarte atent pe cineva, cu intenţia de a-i ghici gândurile, intenţiile:

Abia în această clipă l-a pătruns privirea atât de dureros nemângâiată, când îi şoptise cu dulcea blândeţe a prietenei de la Viena [...] (CEZAR PETRESCU)

S-a așezat pe scaun și se uita la mine și când m-a pătruns cu privirea aia a lui, chiar mi-am adus aminte de piratul acela. (http://m.antena3.ro/)

PĂTURĂ

A lua cu pătura (pe cineva) (Reg.) = A certa pe cineva rău:

Să nu vă mai prindă p-unul p-aici, că vă ia cu pătura. (ION IOVESCU)

PĂȚI

A fi pățit multe = A fi trecut prin multe necazuri; a avea experiență:

Dar cu toate aceste, trebuie să știi, nepoate, că unii oameni îs mai al dracului decât dracul; nu se astâmpără nici în ruptul capului; macar că au pățit multe, tot cearcă prin pădurea lui, să vadă, nu l-or putè găbui cumva? (ION CREANGĂ)

Tu nu te-npotrivi și-ascultă aicea ce-ți spun eu, că-s pățită!... (ION LĂNCRĂNJAN)

A o păți = A avea neplăceri, a intra într-un bucluc, într-o încurcătură mare:

Mă așteptam că ai s-o pățești odată cu lecțiile d-tale. (LIVIU REBREANU)

Eeei!... – așa-i c-am pățit-o? Care vra să zică, am casă și nu-s stăpân într-însa. (VASILE ALECSANDRI)

Au mai pățit-o și alții. (C. NEGRUZZI)

A o păți cu cineva = A întâlni pe cineva care îţi poate produce mari neplăceri, încurcături; a suferi mari neplăceri din cauza cuiva:

Primește banii, cum ți-am spus, și mai duceți-vă și la altă casă, că eu, unul, știu c-am pățit-o bună. (ION CREANGĂ)

Ce-ai păţit? = Ce ţi s-a întâmplat? Cum se explică? Ce te-a apucat?:

Ce-ai pățit să lași pe peretele alb ca laptele o pată de pământ galben? (BARBU DELAVRANCEA)

Ce ne este? ce-am pățit? ascultă numai şi vei vedea şi te vei mira peste ce-am dat şi ce-am păţit. (SIMION FLOREA MARIAN)

Ce-ai păţit, că tata, din câte ştiu, nu-i om de crâşmă, nu-i risipitor şi nici alte deprinderi rele nu are! (ION LĂNCRĂNJAN)

C-o fi (și) c-o păți = Formulă stereotipă care are rolul de a condensa oarecum informația, de a o

simplifica prin evitarea argumentelor uşor de intuit, dar și de a menține contactul cu interlocutorul:

Dar tu, ăsta de-acuma, care nu vreai să mai ştii de nimic, ce-o să le spui la ai tăi? Fiindcă degeaba o să le spui tu din vorbe, c-o fi și c-o păți, că mai deștept ca tine nu mai e nimeni [...] (MARIN PREDA)

I-am spus și mamei, da ea o zis c-o fi și-o păți, c-abia la iarnă se face nunta. (ION LĂNCRĂNJAN)

PĂŢIT, **-Ă**

A fi Stan-păţitul = A fi om cu experienţa vieţii, încercat:

– Ia păziți-vă mai bine treaba și nu-mi tot spuneți cai verzi pe pereți, că eu sunt Stan Pățitul! (ION CREANGĂ)

La orice treabă, pe Stan păţitul întreabă. (ANTON PANN)

PĂUN

A fi mândru ca un păun = A fi îngâmfat, înfumurat; a se mândri, a se îngâmfa:

A., mândru ca un păun umflat în pene, au ieşit din lojie cu masca la braţ şi s-au suit cu ea într-o caretă pe care nu au putut-o bine deosebi, fiindcă era foarte întuneric afară. (VASILE ALECSANDRI)

Umplu canistrele și mă întorc acasă mândru ca un păun înfoiat. (CONSTANTIN BANU)

PĂZI

A lua la rapanghel (sau **la trei păzește**) **pe cineva.** v. **rapanghel.**

A o lua la trei păzeşte (Fam.) = A o lua la fugă:

Dolofanul cu ochi bulbucați și sfrijitul cu țăcălie își primeau partea cuvenită [de lovituri], *iar apoi, scăpați în înghesuială, o luau la trei păzește.* (ION PAS)

A păzi (**ceva** sau **pe cineva**) **ca pe butelie** (Arg.) = A păzi (ceva sau pe cineva) cu multă grijă:

Nu ştiu ce-a făcut, ce n-a făcut ăsta de-l consideră tovarăşii noştri aşa de important şi stau cu ochii pe el ca pe butelie. (GABRIEL CHIFU)

A păzi (sau **a bate, a ţine**) **drumul** (sau **drumurile**) ori **a umbla** (sau **a fi, a sta**) **pe drumuri.** v. **drum.**

A păzi (sau **a ţine calea, drumul,** ori, reg., **pala**) **cuiva** = **a)** A aştepta trecerea cuiva pentru a i se adresa, pentru a-l ataca, pentru a-l prinde etc.; a ieşi în calea cuiva:

Niște hoți țimuse calea la negustori și acum îi despoia de bani. (I. POP-RETEGANUL)

Într-o zi îi păzi pala când venea de la apă. (ŞEZĂTOAREA, I)

b) (Reg.) A avea necaz pe cineva, a-i purta pică.

A păzi ca lumina ochilor (sau **ca ochii din cap**) = A păstra cu multă grijă, cu sfințenie (ca pe un lucru sfânt):

Ei aveau numai o fată şi o păzea ca lumina ochilor lor. (P. ISPIRESCU)

Dar împăratul i-a păzit viaţa ca pe ochii din cap şi până la urmă, pentru a-l feri de comploturile pizmaşilor, l-a ferecat într-un castel unde Alpyus avea tot ce-i dorea inima […] (LEONARD OPREA)

A păzi tăcerea = A tăcea; a trece sub tăcere, a nu pomeni:

Amândoi păzeam tăcerea gândind, el la Olga, eu ... la toaleta pentru balul de la club. (C. NEGRUZZI)

Dar ei păzesc tăcere, nu vor să-şi bată capul;/ De ce dar noi cu lumea să batem tot război? (G. COŞBUC)

A păzi vreme (Înv.) = A aştepta momentul prielnic pentru a acţiona:

Păzi împăratul vremea cea mai bună,/ Ș-începu îndată, după cuviință,/ Scoposul să-și spuie și a sa voință. (ANTON PANN)

A-şi păzi (sau **a-şi teme**) **cojocul** = A fi precaut, a evita cu prudenţă riscurile:

Fratele cel mare, care şi el îşi temea cojocul, trimise [...] *să vadă ce-i înăuntru.* (ELENA SEVASTOS)

Când însă vor vedea că ţărănimea, neagra mulţime, voieşte pământul chiar de n-ar fi niciun deputat care să apere ideile voastre, vor sta cam mult la cumpănă şi îşi vor teme cojocul să te înfrunte şi să nu iţi ţie seamă de voia ta. (DOCUMENTE din ISTORIA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI din ROMÂNIA: 1879-1892, 1973)

A-şi păzi calea (sau **drumul**) = A-şi continua neabătut drumul; a nu se lăsa ispitit de alte interese:

Nu e chip să-i faci cu buna/ Să-și păzească drumul lor. (G. COȘBUC)

Să-l lăsăm dormind, iar noi să ne păzim drumul. (I. POP-RETEGANUL)

A-și păzi gura (sau **limba**) = A tăcea sau a vorbi cu prudență:

– D-apoi asta nu vă priveşte pe d-voastre; ia, mai bine păziţi-vă gura şi daţi de ştire împăratului c-am venit noi, răspunse moşneagul. (ION CREANGĂ)

Dușmanii, dușmancele/ Nu-și mai păzesc gurile,/ Nu-și mai grijesc casele/ Răzimând gardurile/ Să strice dragostile. (POP.)

A-şi păzi treaba = A nu se amesteca în treburile altora; a fi prudent, rezervat:

– Ba păzește-ți treaba, jupâneșică; șezi binișor unde șezi, că bine șezi. (ION CREANGĂ)

„Păzește-ți treaba!”, îmi zicea altul. (IOAN SLAVICI)

Păzește-ți treaba; nu crede nimic. (MIHAIL SADOVEANU)

Ce păzeşti (**aici**)**?** (Fam.) = Ce urmăreşti? Ce ai de gând?:

Inspectorul se întoarse spre şeful de staţie: – Şi dumneata ce păzeşti aici, pentru ce iei leafă de la stat? (ZAHARIA STANCU)

Uite c-am venit, am trecut şi râul, ne-am udat şi suntem aici! Tovarăşe, se întoarse el spre Atanasiu Gică, dumneata ce păzeşti în sat? (IOAN GROȘAN)

Doamne păzeşte (**şi apără**) sau **păzească** (ori **păzit-a sfântul!**) = **a)** (Ca invocare religioasă) Dumnezeu să ne ferească de rău! Vai de mine!; (astăzi cu valoare de exclamație) Doamne ferește!, vai de mine!:

Cum o să lăsăm pe oameni singuri la masă? Ei, Doamne păzește și apără! zise închinându-se coloneleasa. (GH. BRĂESCU)

Doamne păzește... pe gura femeii ieșea o pară roșie. (ȘEZĂTOAREA, I)

– Doamne apără și păzește, se închină țăranii în jurul focului. (TITUS POPOVICI)

b) (Folosit ca negaţie) Deloc, nicidecum, cu niciun preț:

Și unde mai pui că pe acolo nu se afla om leneş, Doamne păzeşte! (POP.)

Să te păzeşti, Pârleo! = Ține-te bine, acum e acum:

Rupând-o d-a fuga, să te păzești, Pârleo, că îi sfârâia călcâiele de iute ce se ducea. (P. ISPIRESCU)

PÂINE

(**A avea**) **o bucată** (sau **un codru de**) **pâine** = A avea un minim de hrană pentru existenţă; a avea resurse modeste de trai:

Vei avea asigurată bucata de pâine, nu vei fi nevoită să cerșești pentru ea! (ELENA STAN)

E casa lui Dumnezeu, şi orice creştin cu sufletul curat poate să găsească aici adăpost şi să primească un codru de pâine. (LIVIU OLTEAN)

A băga (sau **a pune**) **pe cineva în pâine** (sau **în pită**) = A angaja pe cineva într-un serviciu:

L-a băgat Aristică în pâine, dar, uite, că tot el îl bagă în chichion. (ION PAS)

Dânsul contractează, vinde, cumpără, pune în pâine, scoate din slujbă, procopsește, nenorocește; în sfârșit, are cartă albă de la boier să mângâie și să frece cum o crede de cuviință pe toată lumea. (I. L. CARAGIALE)

– Ce este aceea decret? – Iacă, pitacul formalitatea în puterea căreia eşti pus în pâine.

N-ai patalama la mână? Eu te contest. (P. ISPIRESCU)

Să mă puie în pâne, să capăt un loc. (VASILE ALECSANDRI)

[Partidul guvernamental] *A pus în pită pe toți aderenții mai guralivi și meșteri în a face cu stânga la stânga.* (CALICUL, L., nr. 2, 1933)

A fi bun ca pâinea (sau **ca pita**) (sau **ca o pâine**) **caldă** sau **ca pâinea cea de grâu,** ori **pâinea** (sau **pita**) **lui Dumnezeu** sau, rar, **o pâine de om, ca pâinea cea bună** = A fi om foarte bun, blând, darnic:

Fetele, împreună cu Elvira, ajutate de două servitoare, supravegheate de însăşi doamna Filipoiu, o femeie foarte grasă, neagră şi zăcută de vărsat, dar bună ca pâinea caldă, se gătiră mai bine de două ceasuri şi se făcură ca nişte păpuşi. (LIVIU REBREANU)

Dar tu curat că ai dat peste un stăpân ca pâinea cea bună; (ION CREANGĂ)

Era [Preafericitul Teoctist], *cum spune poporul, un om ,,Pâinea lui Dumnezeu".* (GRIGORE ILISEI)

A fi în pâine (sau **a mânca o pâine**) = A avea o funcție, o slujbă (bună):

A mâncat pâine în casa mea. (CAMIL PETRESCU)

A fi mâncat pâine (sau **pită**) **din multe cuptoare** sau **a fi mâncat** (**mai**) **multe paşti** (sau **mai mulţi crăciuni decât cineva**). v. **mânca.**

A ieși înaintea cuiva sau **a întâmpina** (pe cineva) ori **a primi** (pe cineva) **cu pâine și sare.** v. **sare.**

A împărţi pâinea (cu cineva)**.** v. **împărți.**

A lua (cuiva) **pâinea** (sau **pita**) **de la gură** (Pfm.) = A lăsa pe cineva muritor de foame:

Mizeria îndurată i se mistuise însă brusc; uitase și de prigoana oamenilor politici, care-i luaseră bucățica de pâine de la gură și voiseră să-l și murdărească; (EUGEN LOVINESCU)

A mânca o pâine albă. v. **mânca.**

A mânca pâine (sau **pită**) **şi sare** (**de pe un talger** sau **taler**) **cu cineva** (sau **împreună**) sau **a mânca toţi o pâine** (sau **o pită**) **şi o sare** ori **a mânca** (**cu cineva** sau **toţi**) **dintr-un blid** (sau **dintr-o zeamă**)**.** v. **mânca.**

A mânca pâine degeaba (Pfm.) = A se întreţine de pe urma cuiva, fără a-i aduce un folos; a nu-şi merita mâncarea:

Scârţ, i-a rupt coada, se pomenise Ştefan Paul vorbind în gând, revoltat împotriva acestei pramatii, care mânca degeaba pâinea ţării. (ŞTEFAN DUMITRESCU)

Toți îi vorbeau cu dispreț, subestimându-l: „Tu nu ești bun de nimic. Uită-te la Miladin (un alt copil) cum îl ajută pe tatăl lui, iar tu degeaba mănânci pâine!" (http://www.crestinortodox.ro/)

A mânca pâinea (sau **pâinea şi sarea** ori **pita**) **cuiva.** v. **mânca.**

A scoate (sau **a da afară**) (pe cineva) **din pâine** = A da pe cineva afară dintr-un serviciu, a concedia:

[…] *cât sunt eu de blând și cât ești de bătrână, nu-ți caut!... te cotonogesc! îți rup ciubucul ăsta pe șale și te dau ș-afară din pâine cu ocară!...* (I. L. CARAGIALE)

Nu-l pofti nimeni să şadă. Tocmai fiindcă părea simpatic, dăscăliţa îl urî mai mult, zicându-şi că, după ce a scos pe Herdelea din pâine, acuma se mai şi preface… (LIVIU REBREANU)

A umbla cu pâinea după cineva = A căuta să ajute pe cineva împotriva voinţei lui:

Ștefan umbla cu pânea după dânșii și ei îl împroșcau cu pietre. (P. ISPIRESCU)

A-şi pierde pâinea (sau **pita**) = A fi dat afară dintr-un serviciu:

Damirescu era înfrânt şi, în cele din urmă, m-a implorat să nu mai insist, că altfel îşi pierde pâinea. (VALERIU ANANIA)

Frica de schimbare. Frica de ziua de mâine, frica de a rosti răspicat ce crezi, ce gândeşti, în ideea că-ţi vei pierde pâinea şi liniştea. (DOINA URICARU)

O bucată (sau **un codru**) **de pâine** = Un minimum de existență, resurse modeste de trai:

Plătiți ca vai de ei, cu un codru de pâine, trăiau și mureau necunoscuți. (ION GHICA)

Se caută (sau **se vinde**) **ca pâinea** (**cea**) **caldă** = Se spune despre o marfă foarte căutată și care se vinde foarte usor:

Astăzi cupoanele [parte a unui titlu de rentă sau a unei acțiuni bancare care se decupează la scadență pentru a-i servi titularului la încasarea dobânzii sau a dividendelor] *sunt în onoare, nu rimele; iar cărțile românești mucezesc sub învălișul lor de colb prin rafturile librăriilor, pe când romanele lui Ponson du Terrail și Xavier de Montépin se vând ca pânea caldă.* (NICOLAE GANE)

Se va vinde ca pâinea caldă, în fascicule, pe care călugărițele le vor ascunde în chilia lor, în spatele icoanei. (ANDREI OIȘTEANU)

După prima serie, care s-a vândut ca pâinea caldă, așteptam ca și casa de discuri să reînnoiască acea comandă pentru coperți. (NICOLAE COVACI)

PÂLNIE

A face burta butie şi gura pâlnie (sau **a fluiera în bute**) = A bea mult, a se îmbăta:

O să mănânc de-o să zică burta c-a-nnebunit gura!... Dumnezeu, ca bătrânu, ca tata, c-asta-i rugăciunea lui de toate zilele acum, zice: „dă doamne să pot să-mi fac şi-n sfânta zi de joi burta butie, gura pâlnie, gâtul leică şi burta balercă, amin! (CORNEL RUSU)

– Vezi, avea dreptate răposatul – şi se uită instinctiv spre fotografia poştaşului prizonier pe perete într-un chenar de scoici: muieratic,fluieră-bute, da' prost nu! (RODICA OJOG-BRAŞOVEANU)

A(-şi) face (sau **a-şi duce**) **palmele** (sau **palma, mâna**) **pâlnie la gură** (sau **peste ureche, cu palmele**) **pâlnie la gură** (sau **la ureche**) = A pune mâinile ca o pâlnie în dreptul gurii sau al urechii (pentru a fi auzit sau) pentru a auzi mai bine:

Cu mâna pâlnie la gură un chiot dau. (G. CĂLINESCU)

Strigarăm la el din răsputeri, cu palmele pâlnie la gură, dar nu ne auzi. (VALERIU ANANIA)

Făcându-și pâlnie din mână, un prieten îi va spune cine știe ce la ureche și vor râde amândoi pe înfundate ca de lucruri plăcute când se întâmpla altora. (EUGEN LOVINESCU)

PÂNDI

A pândi (sau **a căuta, a cerca**) **vreme cu prilej** (Îrg.) = A aştepta un moment potrivit, favorabil:

Ștefan găsi și el acum vreme cu prilej să răscumpere cetățile Chilia și Ackerman ce căzuseră la păgâni, și la 1465, cu mila Domnului și cu mare vărsare de sânge le și dobândi, și le întări cu bucate și cu slujitori. (P. ISPIRESCU)

El căta acum vreme cu prilej să poată intra la vodă când o fi în toane bune. Nu trecu mult şi într-una din zile văzu pe vodă cu voie bună, intrând în Divan. (IDEM)

Boierii sta acolo de aştepta să găsescă vreme. (ION NECULCE)

Ovreii toţi i-au scos ocară şi cărturarii lor cercară prilej să piardă pe Hristos. (G. COŞBUC)

Un dușman de lup – ș-apoi știți care? – chiar cumătrul caprei, care de mult pândea vreme cu prilej ca să pape iezii [...] (ION CREANGĂ)

A pândi cu urechea = A asculta cu atenție, a trage cu urechea:

Măgură mergea plecat, cu capul strâns între umeri, pândind cu urechea hohotele... mitralierelor. (EUSEBIU CAMILAR)

A(-i) pândi (cuiva) **calea** (sau **drumul**) = A ține (cuiva) drumul (sau calea):

Acei români trec în Bulgaria, îi pândesc calea în munții Emului și năvălesc fără veste asupră-i. (NICOLAE BĂLCESCU)

A-i pândi cuiva ziua (sau **zilele**) (Reg.) = A aştepta momentul prielnic pentru a-i face cuiva un rău, pentru a-l omorî:

Băiatul acestuia, Constantin, a pândit ziua, când Stan urca acasă în trăsură, şi din colţul gardului de lângă şosea l-a împuşcat. (ANDREI RĂDULESCU)

PÂNGĂRI

A pângări așternutul cuiva = A avea relații de dragoste nepermise cu cineva; a păcătui în dragoste*:*

Și-a viclenit și și-a apăsat bărbatul la greu, ori i-a pângărit așternutul. (MIHAIL SADOVEANU)

PÂNTECE

A avea în pântece. v. **avea.**

A face gâtul (**guriţa**) **leică şi pântecele balercă.** v. **balercă.**

A fi (sau **a lăsa**) **cu pântecele la gură** = A fi însărcinată:

– Apoi pentru că nu eşti de treabă, auzi? Te-ai legat de fata mea, ai lăsat-o cu pântecele la gură şi amu te faci că nici n-o cunoşti… (LIVIU REBREANU)

A fi cu ciolanele în pântece. v. **ciolan.**

A i se lipi cuiva coastele de foame (sau **a i se lipi coastele de pântece** ori **a avea coastele lipite**). v. **coastă.**

A lua (sau **avea, a purta**) **în pântece** (sau **a fi cu ciolane în pântece**) (Îvp.) = (A rămâne sau) a fi însărcinată:

Nu trecu mult după asta şi împărăteasa simţi că a fost luat în pântece. După nouă luni, născu o fată ca o zână. (P. ISPIRESCU)

Pasămite luase în pântice. (IDEM)

A se închina (sau **a se robi**) **pântecului** = A fi gurmand:

Argatul unui preot de sat era foarte amărât. Preotul, cam strâns, nu-i da niciodată mâncare până să se sature bine, sub cuvânt că un om nu trebuie să se închiuie burţii. (P. ISPIRESCU)

Să închină pântecelui./ Zicând:/ Două bătăi strică, dar două mâncări nu strică. (ANTON PANN)

– Lasă-i în plata lui Dumnezeu şi hai la bolta noastră că iară şi iară mă simt robit pântecului. (CEZAR PETRESCU)

A trăi (sau **a fi, a se simţi**) **ca în pântecele mamei** (sau **maicii**) (Pfm.) = A trăi bine, în belşug şi în siguranţă:

Mai bine ca aşa, nici în pântecele mamei n-a fost. (C. RĂDULESCU-CODIN)

A-i face (cuiva) **pântecele cobză** (sau **coastele pântece**) (Fam.) = A bate (pe cineva) foarte tare:

Ia să-i faci chica topor, spinarea dobă și pântecele cobză, zise Setilă, căci altmintrelea nici nu e de chip s-o scoți la capăt cu buclucașul acesta. (ION CREANGĂ)

Și-i da piste un omușor care ți-a face coastele pântece. (C. NEGRUZZI)

Ai să faci broaşte în pântece (sau **în burtă**). v. **broască.**

Cu pântecele la gură (D. femei) = A rămâne sau a fi însărcinată:

Te-ai legat de fata mea, ai lăsat-o cu pântecele la gură și amu te faci că nici n-o cunoști. (LIVIU REBREANU)

Cu pântecele lipit de coaste (sau **de spate**) (Pop.) = Se spune despre un om (foarte plăpând sau) foarte slab:

Petrecuse el iarna cum petrecuse cu puţini tăciuni în vatră şi cu pântecele cam lipit de coaste; (NICOLAE GANE)

Parcă are oase în pântece (sau **în burtă**) (Fam.) = Se spune despre cei care se apleacă greu:

Fir-ar ai dracului, parcă ar avea oase în burtă, repetă înveselit de constatare. (SORIN STOICA)

PÂNZĂ

A (i) se încurca (cuiva) **pânza** sau **s-a încurcat pânza** (Rar) = Se spune când o situaţie, o împrejurare, o afacere ia o întorsătură neprevăzută şi neplăcută:

S-a încurcat pânza. (GH. VRABIE)

A curge pânză (D. ploaie, ape etc.) = A curge continuu şi în mare cantitate:

Nu trecu mult și ploaia, amestecată cu grindină mare [...], *curgea pânză ca șiroiul.* (CONVORBIRI LITERARE, XI)

A da pânza pe fuioare. v. **fuior.**

A da pe pânză de groasă (Reg.) = A vinde ceva repede şi pe un preţ de nimic:

L-am dat pe ce l-am dat, pe pânză de groasă. (PETRE COMAN)

A fi tot de pânza cuiva (Reg.) = A avea aceleaşi vederi cu cineva:

Numai la oaste-i de mine! Acolo-s tot feciori de pânza mea. (I. POP-RETEGANUL)

A i se ridica (sau **a-i cădea** cuiva) **o pânză** (sau, rar, **pânzele**) **de pe ochi** = A începe să înţeleagă clar lucrurile, revenindu-şi dintr-o eroare, confuzie:

Vorbele lui atâta îi amețise, încât de spaimă pare că le luase pânza de pe ochi și se pierduseră cu totul. (P. ISPIRESCU)

Putu [...] *să-și dea seama că i se ridică, unele după altele, pânzele de pe ochi.* (ION PAS)

A lega gura pânzei, a lega nodurile, a lega la gură. v. **gură.**

A prinde pânza gură (Pop.) = A se fi făcut deja începutul:

Mai greu e până prinde pânza gură…

A pune pânză (sau **pânza**) (Spec.) = A pregăti urzeala pentru ţesut, trecând firul de pe mosor pe alergătoare sau pe urzitoare, de unde se montează apoi pe război; a țese:

Pân-am fost la maica fată,/ Nici n-am tors, nici am pus pânză. (JARNÍK-BÎRSEANU)

S-ar ţinea badea de mine, dar pânza nu o ştiu pune. (POP.)

A ţese pânzele (Rar) = A face intrigi:

[...] *şi mai iscusit* [Rami-Mehmet] *chiar decât cumătru-său Mamon în a ţese pânzele şi a stârni dihonie.* (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

A zări ca printr-o pânză = A nu vedea limpede, a desluşi cu greu; a vedea ca prin sită:

Nu mai văd, abia zăresc, ca printr-o pânză. (AL. VLAHUȚĂ)

Parcă i-a luat (sau **îi luase**) **pânza de pe obraz** (ori **de pe ochi**) (Pop.) = Se spune despre cineva foarte palid, ca un mort, sau foarte slab:

Vorbele lui atâta îi ameţise, încât de spaimă pare că le luase pânza de pe ochi şi se pierduseră cu totul. (P. ISPIRESCU)

– Așa este, măicuță, răspunse Harap-Alb, cufundat în gânduri și galben la față, de parcă-i luase pânza de pe obraz. (ION CREANGĂ)

La lumina albăstruie a lămpilor Iablochkoff, mi-a spus pe urmă Petrică, parcă-mi luase pânza de pe obraz. (MATEIU I. CARAGIALE)

Până în pânzele albe = (În legătură cu verbe de mișcare) Oricât de departe, până la capăt, până la moarte; până la ultima limită, necruțător:

Eu cu asemenea oameni aș merge până în pânzele albe. Ți-e mai mare dragul să pornești cu el la drum. (CEZAR PETRESCU)

Câștigăm la sigur. Nu-l las nici mort... până în pânzele albe o să merg... până la Casație. (JEAN BART)

Prinse și mai multă pică pe dânsul, prigonindu-l până în pânzele albe. (P. ISPIRESCU)

Patronul conta pe el până în pânzele albe, nu plătea cât ar fi meritat treaba asta, dar nici nu-l lăsa de izbelişte. (G. BĂLĂIȚĂ)

Pânză de oaste = Corp de oaste, grup de ostași:

În urma tuturor venea rămășița armatei cu carăle și bagajele, fiind astfel întru tot șapte pânze de oști. (NICOLAE BĂLCESCU)

Ține-te (sau **să te ţii**) **pânză** (**să nu te rupi**) (Pop.) = Se spune când este vorba de o încercare grea şi de lungă durată pentru cineva care are nevoie de curaj, răbdare, rezistenţă etc.:

Din paradă în paradă, din circulară-n circulară, din Carada-n Carada, teamă ni-i că veţi trezi lupul din el şi că-şi va întoarce cojocul pe dos şi-atunci ţine-te pânză să nu te rupi! (MIHAI EMINESCU)

Apucă [Joe] *trăsnetele și fulgerile în mână și apoi să te ții, pânză, să nu te rupi.* (P. ISPIRESCU)

PÂRĂ

A aduce pâră (cuiva) = A învinovăți pe cineva:

Deși-mi vine foarte cu greu să aduc așa necuviincioasă pâră împotriva sfântului împărat și patron al Bucureștilor, dar, am mai spus-o și într-alt loc, eu țin întotdeauna cu Traian și nu pot să las ca să i se ia ce este al lui. (AL. ODOBESCU)

– O, prea înțelepte jupân ghicitor!/ Aibi milă de mine, fii îndurător,/ Nu aduce pâră pentru capul meu […] (ANTON PANN)

A face o pâră (asupra cuiva) sau **a da în** (ori **la**) **pâră** (pe cineva), **a pune pâră** (pe cineva)**, a băga pâră** (după cineva) (Îvp.) = A da în judecată pe cineva:

De ce pune pâră pe administrația conacului? (MIHAIL SADOVEANU)

Doamne, ce să înmulțâră/ Ceia ce mă trag cu pâră!/ Asupră-mi mulț să sculară,/ Cuvânt mare cuvântară […] (DOSOFTEI)

A porni pâră de vinovăţie (sau **de învinovăţire**) (Înv.) = A învinovăţi, a acuza în faţa justiţiei (printr-un act scris):

Cel ce porneşte pâră de vinovăţie asupra cuivaş, întâi trebuie să facă jurământ. (PRAVILA, 1814)

A porni pâră mincinoasă (Înv.) = A calomnia, a defăima printr-un act adresat unei persoane oficiale:

Strângându-și Mihai-vodă oaste, ca să se lupte cu turcii, iar niște nepriiateni porniră pâră mincinoasă asupra lui Mihai-vodă. (CONSTANTIN CANTACUZINO)

Cei ce vor lua bani spre a alcătui şi a porni pâră minciunoasă... (PRAVILA, 1814)

A porni pâră (sau **judecată, proces, pricină, hârtie, jalbă**) (Pop.) = A intenta (cuiva) un proces, a deschide acțiune judiciară (împotriva cuiva), a da în judecată (pe cineva):

Cănuță, bărbat strașnic, o ținea întruna!... Nu se poate, cocoană! am pornit hârtie, s-a isprăvit. (I. L. CARAGIALE)

A trage pâră asupra cuiva (Înv.) = A pârî, a reclama pe cineva:

Amu fugisă o samă de mârzaci de au mers la Poartă trăgând pâră asupra ... altor mârzaci [nobil tătar care conducea o ceată ostășească]. (NICOLAE COSTIN)

PÂRÂI

A fugi (sau **a merge**) **de-i pârâie** (sau **sfârâie, își prăpădește**) **călcâiele** = A fugi (sau a merge) foarte repede:

Mergea, de-i pârâiau călcâiele. (ION CREANGĂ)

Altădată abia mă arătam înaintea vrăjmaşului şi, să te ţii, pârleo! îi sfârâia călcâiele dinaintea feţii mele; dară azi, ce să vă mai spui? (P. ISPIRESCU)

Fiul împăratului rămase cu gura căscată uitându-se la ea şi la minunea cum de se lăsase şi se ridicase copaciul, apoi, rupând-o d-a fuga, să te păzeşti, pârleo, că îi sfârâia călcâiele de iute ce se ducea. (IDEM)

Îi pârâie fălcile = Se spune despre cineva care cască cu zgomot, deschizând la maximum gura:

Casc de-mi pârâie fălcile. (http://fanzin.clubsf.ro/)

PÂRGĂ

A aduce (**pe cineva** sau **ceva**) **pârgă** (Înv.) = A aduce pe cineva sau ceva ca prinos, ca ofrandă:

Nu întârzia a-Mi aduce pârga ariei tale și a teascului tău; pe cel întâi-născut din fiii tăi să Mi-l dai Mie! (BIBLIA)

A da în copt (sau **în pârg**(**ă**) ori **în pârguială**) = A începe să se coacă:

...m-am plimbat prin astă grădină de atâtea ori şi am văzut roade foarte frumoase în pomul din fundul grădinei, dar n-am putut gusta niciodată din ele; acum a dat în copt, dă-mi voie ca nopţile astea să păzesc însumi [...] (P. ISPIRESCU)

Pomul înflorea în fiecare zi, se scuturau florile, rodul creștea și seara da în pârg. Noaptea se cocea. (IDEM)

Când, într-o zi, văzu că pomul înmugurește, înflorește, se scutură florile și roadele se arată: apoi spre seară dă în pârguială. (IDEM)

PÂRJOL

A da (sau **a lăsa, a slobozi**) **pârjol** = A aprinde un foc; a incendia:

– Mamă, am auzit azi pe stăpânul viei că de s-ar usca mai bine buruianul, căci are de gând să dea pârjol viei la toamnă, căci și așa nu-i aduce niciun folos, şi apoi vrea să limpezească locul. (P. ISPIRESCU)

Cum o văd că în crâng intră, îl iau împrejur ocol,/ Și, apucându-se-ndată, pun foc și îi dau pârjol. (ANTON PANN)

A face pârjol (Fam.) = A distruge totul (prin foc); (pex.) a face prăpăd:

Și pe unde treceau, pârjol făceau: Gerilă potopea pădurile prin ardere. Flămânzilă mânca lut și pământ amestecat cu humă și tot striga că moare de foame. (ION CREANGĂ)

A i se aprinde (cuiva) **pârjol înaintea ochilor** = A se înfuria foarte tare, a se supăra; a se face foc și pară:

Bătrânele vedeau pârjol înaintea ochilor. Adeseori visau că le ia casa foc, că vin turcii, de oțelite ce erau una contra alteia. (BARBU DELAVRANCEA)

A plânge cu foc şi cu pârjol = A plânge în hohote:

Și unde începu a plânge cu foc și pârjol, de ți se rupea inima de mila ei. (P. ISPIRESCU)

Şi, cu foc şi cu pârjol, pe amor îl dau de gol. (VASILE ALECSANDRI)

A purta ferul și pârjolul (Înv.) =A nimici cu forța armată:

Ridicarea romanilor [...] *purtase ferul și pârjolul peste toată întinderea de la Dunăre ai împărăției turcești.* (NICOLAE BĂLCESCU)

A se face foc și pârjol = A-și ieși din fire, a se înfuria foarte tare:

Cum dormea el, uite că se scoală fata şi dacă vede pe cineva acolea în odaia ei, se face foc și pârjol […] (DUMITRU FURTUNĂ)

De-apoi când află tată-său că fie-sa are să fie mumă, fără să fi pus pirostriile pe cap? se făcu foc și pârjol. (P. ISPIRESCU)

Îl chema Spiru Prasin și sângele-i sudic îl făcea să fie foc, pară și pârjol. (MIHAIL SADOVEANU)

Pârjol și foc = Nenorocire mare; dezastru:

De-o-nvinge Vogoride, atunci pârjol și foc. (AL. MACEDONSKI)

PÂRLEA

A se duce pârlii = A pleca departe fără gând sau posibilitate de întoarcere, a pleca încotro îl duc paşii, în lumea largă; a dispărea fără urmă:

Dusu-s-au pârlii cu vârtejul de toamnă. (VASILE ALECSANDRI)

Du-te pârlii! = Du-te pe pustii, du-te naibii; pleacă, să nu te mai văd:

Du-te pârlii! că doar n-am să-ți toc la ureche până mâne. (VASILE ALECSANDRI)

Întinde-o (**la drum**) (sau **tunde-o**)**, pârleo!** = Pleacă imediat!:

Slujitorii se luară după leu și, zor-nevoie, întinde-o la drum, pârleo! (ION CREANGĂ)

– Nu-i treaba ta, băiete, ia vezi, caprele alea, nu le auzi cum behăie? Hai, tunde-o cu ele pă coastă, ca să nu ne stricăm la ceafă. (http://www.europeea.ro/)

Ține-te (sau **să te ţii, să te păzeşti**) **pârleo!** (Pfm.) = Bagă de seamă, aleargă cât te ţin puterile să n-o păţeşti! (Pfm.) Pe aici ţi-e drumul!:

Se întoarse şi să te ţii, pârleo! într-un suflet ajunse, căzând lângă zid de osteneală şi amărăciune. (P. ISPIRESCU)

Fiul împăratului rămase cu gura căscată uitându-se la ea şi la minunea cum de se lăsase şi se ridicase copaciul, apoi, rupând-o d-a fuga, să te păzeşti, Pârleo, că îi sfârâia călcâiele de iute ce se ducea. (IDEM)

Când inima e spre rele, apoi... să te mai ții, pârleo, că nu-și mai vine în voie. (BARBU DELAVRANCEA)

Ține-te, pârleo! (sau **băiete!**) **să te ţii, pârleo!** v. **ține.**

PÂRLEALĂ

A-şi scoate pârleala = A-şi găsi o compensaţie, a se despăgubi de o pierdere materială, de un efort etc.:

Eu primul mi-am pierdut răbdarea şi am încercat să-mi scot pârleala, agresându-i femeia, femeia lui! (AURA CHRISTI)

Dar în acelaşi timp bancherii îşi scot pârleala majorând dobânzile la împrumuturi, acoperindu-şi astfel pierderile din credite. (CRISTIAN HOSTIUC)

– Bine! S-o lăsăm baltă! S-o ștergem! strigă zugravul. Azi toţi avem privirea tulbure. Ne vom scoate pârleala.(PANAIT ISTRATI)

PÂRLI

A o pârli la (sau **de**) **fugă** = A fugi repede:

Noi, atunci, am pârlit-o la fugă. Iar el, zvârr! cu o scurtătură în urma noastră. (ION CREANGĂ)

PÂRLITURĂ

A da (pe cineva) **pe** (sau **prin**) **pârlitură = a)** A necăji (pe cineva), a face (cuiva) zile fripte:

Am slujit la hătmănie și m-a scos, fiindcă am dat pe pârlitură o mulțime de hoți ce se încuibaseră în acea dregătorie. (NICOLAE FILIMON)

b) A ironiza, a lua (ceva) în râs:

Este oare vreo idee pe care spiritul glumeț al francezului să n-o fi dat – cum am zice noi – pe pârlitură? (AL. ODOBESCU)

PÂRLU, -Ă

A(-i) cădea mârlă pe pârlă. v. **mârlă.**

PÂRPĂLEALĂ

A-i trage (sau **a-i da**) **o perpeleală** (sau **o pârpoleală**) (**bună**) (Reg.) = A acţiona cu mare grabă:

Hai să-i mai tragem o pârpoleală la secere, să scapere! (D. UDRESCU)

PÂRPĂLI

A se perpeli de râs = A râde cu mare poftă:

Mușteriii lui Vancea se perpelesc de râs. (GALA GALACTION)

Dacă ești femeie, vei râde. Dacă ești bărbat, te vei perpeli de râs. (https://ro.yahstar.com/)

A se perpeli de ceasul morţii = A depune eforturi disperate pentru a realiza ceva:

Baba lui a rămas tot să se zbată și să se perpele de ceasul morții ca să încherbeleze [a face rost] *pâinea la gurile ce se înmulțeau.* (ION IOVESCU)

PÂRTIE

A deschide (sau **a rupe, a croi, a tăia** etc.) **pârtie = a)** A merge primul dintr-un şir prin zăpadă înaltă, neatinsă, înaintând greu şi făcându-le celorlalţi mersul mai uşor:

Viforul are ochi! Și pe când ai noștri deschid pârtii prin nămeți, leșii se cocoloșesc la

Halici, la Lew, care pe unde apucă. (BARBU DELAVRANCEA)

b) (Fig.) A face ceva pentru prima dată; a începe ceva, luptând cu dificultăţile; a-şi croi singur un drum în viaţă:

Îi venea să râdă singur gândindu-se că el poate fi privit candidat de însurătoare, el care de-abia se străduieşte să-şi deschidă o pârtie serioasă în viaţă. (LIVIU REBREANU)

A-i da cuiva în pârtie (Reg.) = A descoperi însuşirile, intenţiile sau faptele tainice ale cuiva; a identifica pe cineva:

Ți-am dat eu în pârte!... ți-am aflat eu blăstămățiile. (VASILE ALECSANDRI)

PÂRŢ

A umbla hârţa-pârţa = A pierde vremea:

A umblat hârţa-pârţa toată ziua.

PÂRŢAG

A-l apuca (sau **a-şi găsi**) **pârţagul** = A se înfuria, a se mânia:

[CHIRIȚA:] *Eu? pe mine... în văzduh?... ba să-ți caţi de treabă, că-ți găsești pârțagul cu Chirița.* (VASILE ALECSANDRI)

Tot arțagul își găsește pârțagul. v. **arțag.**

PECETE

A pune sub peceți = A sigila, a închide; (pex.) a interzice:

Poliția, după ce și-a satisfăcut pe deplin curiozitatea citind trei luni, zi și noapte, toate hârtiile și cărticelele lui Alexandrescu, a declarat tată-meu, dându-i cheia odăiei, că nu mai pune peceți pe ușă și că avea ordin să libereze pe prizonier. (ION GHICA)

Obiectele mobile, cari nu se pot pune sub peceţi, se vor încredinţa unui custode; (IOAN M. BUJOREANU)

A ţine sub trei lacăte şi şapte peceţi (sau **a păstra cu nouă lacăte**)**.** v. **lacăt.**

Închis (sau **ferecat**) **cu șapte peceți** = Ascuns cu desăvârșire, cu neputință de aflat; de nepătruns; interzis, oprit:

Viața lăuntrică a eroului va rămânea pentru scriitor carte închisă cu șapte peceți. (C. DOBROGEANU-GHEREA)

I-a rămas de-acum pentru totdeauna taină ferecată cu șapte peceți. (CEZAR PETRESCU)

PECETLUIT, -Ă

A avea gura pecetluită = A sta cu gura închisă, a fi foarte tăcut:

Doctorul Spurcaciu, cu sprâncenele lui groase şi negre, părea absent şi ai fi zis că avea gura pecetluită de o taină care îl obseda mereu. (MARIN PREDA)

[Copiii] *Se roşiseră cu gura pecetluită de aceeaşi sărutare, gravi.* (IONEL TEODOREANU)

PECINGINE

A se întinde (sau, rar**, a se răspândi, a cuprinde** etc.) **ca pecinginea** (sau, rar, **ca o pecingine, ca pecinginile**) = A se propaga foarte mult, nestăvilit, pretutindeni:

Odată eram într-un regiment în care molima versificării se întinsese teribil, ca pecinginea, ca mojicul la caşcaval, ca foaia mea de pedepse. (ANTON BACALBAȘA)

Odată cu căldura, amestecul pestriţ al oraşului ieşise brusc la iveală: o lume gălăgioasă şi ţigănoasă acoperi ca o pecingine străzile înecate în soare. (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

PELINCĂ

A ieși (sau **a fi scos**) **din pelinci** (Prt.) = A depăși vârsta alăptării; (pex.) a fi foarte tânăr, fără experiență:

Copilandru abia scos din pelinci. (VASILE ALECSANDRI)

PENGHEU

A nu face (**nici**) **un pengheu găurit** = A nu face (nici) două parale:

– Tu să șezi frumos... Ești mâna mea cea dreaptă. Moțanu, Guiaș, Spinanție nu fac un pengheu [monedă de metal sau bancnotă maghiară] *găurit.* (TITUS POPOVICI)

PENSIE

A ieși (sau **a scoate pe cineva**) **la pensie** = A deveni (sau a face pe cineva să devină) pensionar:

Alecu Negrea îmbătrânise, ieșise la pensie. (MIHAIL SADOVEANU)

Eu sunt de cincisprezece ani în sat, de când a ieșit la pensie dirigintele cel vechi. (CEZAR PETRESCU)

A pune în pensie (pe cineva) (Înv.) = A pensiona (pe cineva):

Să-ți faci o pomană și cu mine să mă pui în pensie. (VASILE ALECSANDRI)

PENTRU

A (**nu**) **fi pentru** (sau **împotriva, contra**) = A (nu) fi de acord (cu ceva):

A ţinut să declare că d-sa nu este pentru această propunere. (I. L. CARAGIALE)

Pentru (**numele lui**) **Dumnezeu!** = Exclamaţie prin care se implora. Exclamaţie prin care se exprimă deznădejdea. Exclamaţie prin care se exprimă dezaprobarea faţă de ceva:

– Pentru Dumnezeu! Ce faci! strigă spărietă duduca Balașa. Numai sălbaticii mănâncă așa. Luați din lădița asta cuțite, furculiți, solnițe și tot ce vă trebuie. (NICOLAE GANE)

– Ei, unde să te vâr pe dumneata cu patacele [veche monedă turcească] *dumitale? Unde? Pentru numele lui Dumnezeu, unde?…* (EM. GÎRLEANU)

– Încetează, pentru numele lui Dumnezeu, căci mă cutremur. (NICOLAE FILIMON)

Pentru nimic în lume = Cu niciun preţ; în niciun caz:

Dacă știam una ca asta, n-o lăsam, mă – n-o lăsam pe Safta pentru nimic în lume... (G. M. ZAMFIRESCU)

Acest negoț nepermis nu l-ar fi exercitat pentru nimic în lume Stamate dacă nu ar fi dus lipsă aproape completă de mijloace, fiind silit chiar să facă armata când era abia în vârstă de un an, numai ca să poată ajuta […] (URMUZ)

Pentru puţin (sau **nimic** ori **nu ai pentru ce**) = Formulă de politeţe cu care se răspunde când cineva mulţumeşte:

Pentru puţin, dragă, pentru puţin. Mai ales că ţi-a făcut plăcere. (LIVIU REBREANU)

– Mulţumesc! îi răspunse băiatul care, în sfârşit, îşi dădu seama cam ce-şi dorea Năzdrăvanul. – Pentru puţin. (SÎNZIANA POPESCU)

Pentru unii mumă, pentru alţii ciumă = Se spune când cineva este părtinitor cu unii şi persecută pe alţii:

Fiindcă această instituţie are de la o vreme o politică proprie, atitudini diferenţiate faţă de membrii ei, este cu unii mumă, cu alţii ciumă, după criterii pe care de la o vreme începem să le descifrăm cât mai limpede. (MARIN RADU MOCANU)

Bătrânii îl porecleau Tatăl, Tatăl Neamului şi asta pentru că era pentru toţi la fel; nu pentru unii mumă şi pentru alţii ciumă! (CRISTEA SANDU TIMOC)

Pentru (sau **de,** mai rar, **în**) **hatârul** (**cuiva** sau **a ceva**). v. **hatâr.**

PEPENE

A ieşi (sau **a ajunge, a o scoate**) **la pepeni** = A face o afacere proastă, a avea pagubă mare într-o afacere, într-o acţiune; a sărăci:

Foxi se vaită că factura la telefon va fi așa grasă, încât va trebui să-i scoată la pepeni, pe ea și pe cei doi copii, când va reveni în țară. (FELIX NICOLAU)

A scoate (pe cineva) **din pepeni afară** = A face pe cineva sa-şi piardă răbdarea; a enerva pe cineva:

El, chip, era om ticnit, dar îl scotea nevasta afară din pepeni cu cicăliturile ei. (P. ISPIRESCU)

Într-adevăr, fetele care-l scoseseră din pepeni pe Tudor Vianu, bietele de ele, erau produsul politicii din acei ani de însănătoșire a efectivelor studențimii […] (GABRIEL DIMISIANU)

A vinde castraveţi (sau **pepeni, apă, gogoși, flori**) **la grădinar** (sau **la sacagiu, la gogoșar**). v. **vinde.**

A-şi ieşi afară din fire (sau **din sine, din pepeni, din ţâţâni, din papuci**). v. **ieși.**

Gras (sau **învelit**) **ca pepenele** (sau **ca un pepene**) sau **pepene de gras** (sau **gras pepene**) = Foarte gras, durduliu, dolofan:

La a zecea zi, unde se scutură o dată calul și se făcu frumos, gras ca un pepene și sprinten ca o căprioară. (P. ISPIRESCU)

Baba nu știa ce să facă de bucurie, că are un băiat așa de chipos, de hazliu, de gras și învălit ca un pepene. (ION CREANGĂ)

PERDAF

A da (sau **a trage**) **cuiva un perdaf** = A certa, a mustra aspru pe cineva:

Mama are să ne pună lingurile în brâu, pe lângă că are să ne tragă un perdaf ca acela! (CEZAR PETRESCU)

Servitoarea tocmai trecea pe lângă ei. Ana îi trase un perdaf: – Imbecilo! (PANAIT ISTRATI)

A da perdaf = a) A stropi (pentru a lustrui):

Șapte rogojini lua/ Cu catran le cătrănea,/ Sus pe catarg că le suia,/ Perdaf de spirt că le da. (NICOLAIE PĂSCULESCU)

b) A presăra:

Țâțele-i le despica,/ Cu sare le presăra,/ Perdaf cu piper le da/ Și la foc că le pripea. (POP.)

PERDEA

(**Mai**) **cu perdea = a)** (Exprimat) pe ocolite, indirect:

D-apoi, cu iertat să-mi fie, dar prea le zici cu perdea, de nu mai pricepe nimene. (POP.)

b) Decent:

[Îi] *vorbesc cu perdea... ca să n-o rușinez.* (I. L. CARAGIALE)

A avea ceva după perdea = A ţine un secret, a ascunde ceva:

După acest schimb de vorbe, tăcură, fiecare mai având ceva după perdea. (MIHAIL SADOVEANU)

A avea perdea la ochi = A nu pricepe clar un lucru:

Oricât i-ai fi explicat parcă avea perdea la ochi.

A i se lua (sau, rar, **a i se ridica** sau **a-i lua**) **cuiva o perdea** (sau **perdeaua**) **de pe ochi** = A înţelege deodată ceva sau a face pe cineva să vadă clar, să priceapă ceva:

Într-o clipă, ca și cum i s-ar fi ridicat o perdea de pe ochi, a înțeles cine era negustorul. (I. L. CARAGIALE)

Din momentul acesta mi s-a luat de pe ochi o perdea, văd limpede şi înfrâng sentimentalismul. (G. CĂLINESCU)

A nu avea nicio perdea = A nu avea nicio ruşine; a depăşi măsura:

Cum sunt bărbații, n-au nicio perdea la beție! (ION VLASIU)

A ridica perdeaua = A arăta care este adevărul, a da lucrurile pe faţă; a spune fără ocolişuri:

În general, astfel de note pun mai clar în lumină adevăratul temperament al scriitorului, și ridică perdeaua care ascundea culisele vieței lui intime. (TRAIAN DEMETRESCU)

Toată povestea cu apelul nu e în fond decât un paravan pentru mulţime, o perdea care ascunde

triste secrete de laboratoriu […] *în numărul viitor vom ridica perdeaua, fiindcă nici de astă dată nu ne-am înşelat...* (OCTAVIAN GOGA)

A(-i) pune (cuiva) **perdea** sau (**perdele**) **la ochi** = A împiedica pe cineva să vadă lucrurile aşa cum sunt; a înşela pe cineva:

Între viața ta ș-a mea/ S-au pus oamenii perdea. (MIHAI EMINESCU)

Fără perdea = **a)** Pe față, fără înconjur, fără sfială:

Profitând de faima mea,/ Mă iubea fără perdea […] (ION MMINULESCU)

b) Necuviincios, trivial:

Cântau mai mult cântece fără perdea cum îi plăceau lui. (CAMIL PETRESCU)

Și cu toată opoziția – o opoziție à l'eau de rose – a lui madam Borceanu, izbutește să facă pe Porojan să-i cânte și o bucată fără perdea. (ANTON BACALBAȘA)

PERECHE

A fi bună (sau **potrivită**) **pereche cu cineva** = A se potrivi (cu cineva, mai ales la cusururi):

Tu și cu Talpa iadului sunteți potrivită păreche. (ION CREANGĂ)

A nu (**mai**) **avea** (sau **a nu-și afla**) **pereche** (sau, înv., **perechi**) = A poseda anumite însuşiri într-un grad foarte înalt; a nu se putea compara cu nimic prin însuşirile pe care le posedă:

[…] *să ierte cinstită faţă dumnevoastră, dar aista e un leneş care nu credem să fi mai având păreche în lume, şi-l ducem la spânzurătoare, ca să curăţim satul de-un trândav.* (ION CREANGĂ)

El știa ca omul orce îi zicea,/ La săltări și jocuri pereche n-avea,/ D-aceea-mpăratul prea mult îl iubea; (ANTON PANN)

Cristea scurgea pahar după pahar, îmbuca plăcintă după plăcintă și spunea la pologenii [(reg.) glumă, anecdotă, snoavă] *de prin cătunie, că era opșegos* [(reg.) sfătos, mucalit; obraznic] *de să-i mai cauți pereche în șapte țări.* (I. POP-RETEGANUL)

PERETE

(**A avea**) **casă în doi pereţi** (sau **a-i fi casa în trei pereţi şi uşa prin pod**) (Rar) = Se zice despre o căsnicie nereuşită:

Casa-i e în trei pereţi şi cu uşa prin pod. (ANTON PANN)

A da (sau **a deschide, a lăsa, a izbi a trânti**) **uşa** (sau **poarta, fereastra** etc.) **de** (sau **la**) **perete** = A deschide larg, a deschide la maximum; a trânti uşa sau poarta, fereastra cu putere:

Sare din pat, ia o armă și se repede la ușă; împinge; ușa nu se lasă. Atunci trage un picior, ușa se dă de perete; (I. L. CARAGIALE)

Învârt cheia în broască, dau ușa de perete, mă întorc spre client și îl invit să intre. (RADU GĂVAN)

A rezema pereţii (sau **peretele**)**.** v. **rezema.**

A ridica (sau **a face**) **patru pereţi** = A-şi face o casă sau un adăpost:

D-aia face omul patru pereți, ca să se aciueze și cei străini. (IULIU A. ZANNE)

A se da (sau **a se izbi, a se bate**) **cu capul de pereţi** (sau **de toţi pereţii**) = **a)** A fi disperat, deznădăjduit; a regreta foarte mult o greşeală făcută:

De-abia aştepta să sosească, să se izbească cu capul de toţi pereţii, cel puţin astfel să-şi astâmpere chinul ce-l rodea neîncetat. (LIVIU REBREANU)

Ai să-ți muști mâinile... și ai să te dai cu capul de toți pereții. (CAMIL PETRESCU)

b) A regreta mult o greşeală făcută:

Se bate cu capul de pereţi şi nu ştie cum să facă. (POP.)

Că dacă nu ştii care le e stăpânul, poţi să o paţi de să te căieşti şi să te dai cu capul de toţi pereţii. (CĂTĂLIN MIHULEAC)

A se lovi (sau **a se potrivi, a se nimeri**) **ca nuca-n perete** (sau, rar**, în gard**)**.** v. **nucă.**

A visa (sau **a vedea, a spune**) **cai verzi** (**pe pereți**)**.** v. **cal.**

A vorbi cu pereții (sau **pereților**) sau **a spune la pereți** = A nu avea cu cine să vorbească, a fi cu totul singur; a-i vorbi cuiva în zadar, fără niciun efect:

– Da de mâncare nu este nimic pe-aici? am întrebat eu într-un anumit fel, de parcă aș fi vorbit cu pereții. (ION LĂNCRĂNJAN)

De (**pe**) **când** (**se**) **scria musca pe perete** (Mai ales în basme) = De demult:

...de când se potcovea puricele la un picior cu nouăzeci și nouă de oca de fer și s-arunca în slava cerului de ne aducea povești; De când se scria musca pe perete. (P. ISPIRESCU)

Între patru pereți = **a)** La adăpost:

Ai venit acum la mine, peste câtăva vreme te vei întoarce iarăși între cei patru pereți ai odăiței tale liniștite, între lucrușoarele puse și rămase la locul lor de zile, de săptămâni întregi. (EM. GÎRLEANU)

b) În secret:

Închiși între patru pereți, au luat, zic, asupra-și greaua răspundere de a așterne bazele marei reforme. (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

Mă încurc în cuvinte. Totuşi, să încercăm să ne vedem la garsoniera asta între patru ochi și între patru pereţi, neştiuţi de nimeni. (LIVIU IOAN STOICIU)

Pereții au ochi (sau **urechi**) = Se zice pentru a atrage cuiva atenția să fie precaut, să se ferească atunci când spune ceva (secret):

Dar vorba veche: Pereții au urechi și ferestrele ochi. (ION CREANGĂ)

Nu puteam uita că nu mai suntem în Țara Românească și că de-acuma toți pereții au urechi multe și primejdioase… (LIVIU REBREANU)

Uită-te în jurul tău când ai de gând să spui ceva, fiindcă și pereții au urechi. Sper că aceștia de aici să nu aibă! (MIRCEA CRĂCIUN)

PERGHEL

A da perghel (sau **pergheluri**) (Înv.) = A înconjura; a da târcoale*:*

Șuvoaie hoinare... dăduseră perghel țarinilor și tarlalelor. (CONVORBIRI LITERARE, XLII)

Şi, când se apropiau de Kira, şi ea cerca să prindă ceva din chipul oamenilor, deodată cel din frunte ocolea şi ceilalţi dădeau perghel după el și cu toţii trăgeau din greu spre mal […] (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 27, 1912)

A lua la perghel = A certa foarte tare, a lua la rost:

M-a luat la perghel (ocară). (TUDOR PAMFILE)

PERIE

A trage cu peria (Fam.) = A linguşi:

Îi plăcea să tragă cu peria în fața șefului.

PERJĂ

A fi bun (**de pus**) **în perjă** (Reg.) = Se spune despre un om care nu e bun de nimic:

A fi bun de pui cu perje. A nu fi bun de nimica; (IULIU A. ZANNE)

Rahat cu perje (sau **cu mac**) = **a)** Lucru de calitate inferioară:

Pe alţii îi mai reped cu „rahat în perje”, „pişatul boului”, etichete pe măsură... (GEORGE COLPIT)

b) Nimic:

Rahat cu perje! face Justa, destul de tare. Ani de mucenicie, nu de ucenicie! (PAUL GOMA)

PERNĂ

A muri fără pernă la cap = A muri singur şi în mare sărăcie:

Ba moare fără lumină/ Şi la cap fără perină. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A pune (sau **a băga**) **cornul în pernă** (Fam.) = A se culca:

O beţie solitară „norvegiană”, între patru pereţi, după care bagă cornul în pernă în mod decent şi civilizat. (LIVIU BÎRSAN)

[...] *după o zi de muncă, vii acasă rupt, vrei să-ţi înfigi cornul în pernă, ba nu, ia-o la picior prin oraş după soacră-ta, asta-i viaţă?* (GEORGE CUȘNARENCU)

A se scula cu curu (sau **cu dosu, cu fundu**)**-n sus** sau **a se scula cu faţa la pernă** (sau **cu faţa la cearşaf, pe piciorul stâng**)**.** v. **scula.**

PERTU

A fi pertu cu cineva = A tutui (pe cineva); a fi în termeni familiari cu cineva:

Cu cine era totuşi „la pertu”? – Cu Ţepeneag, cu Mazilescu... (ȘERBAN FOARȚĂ)

De când i-au căzut prima dată ochii pe mine, m-a luat la pertu. (CRISTIAN TUDOR POPESCU)

PESCUI

A pescui în apă tulbure. v. **apă.**

A tulbura apa ca să pescuiască = A provoca neînțelegeri pentru a trage foloase personale din ele:

[…] *veniți în prea ospitaliera noastră Metropolă să pescuiască în apă tulbure și să tulbure apele, pentru a avea unde pescui.* (VADIM GUZUN)

PESCUITOR, -OARE

Pescuitor în apă tulbure = Persoană care profită de situațiile încordate, neclare pentru a trage foloase personale:

Acești pescuitori în apă tulbure trebuie să știe neapărat ... că guvernul este hotărât să intervie energic. (CAMIL PETRESCU)

PESTE

(**A fi**) **peste poate** = (A fi) imposibil, cu neputință:

[MIȚA:] *Să-l aştept, da, să-l aştept. Trebuie să vie. Să mă traducă pe mine Nae. Şi să nu-mi răzbun? Peste poate!* (I. L. CARAGIALE)

Şi ar fi voit şi ei să aibă un copilaş, dar fu peste poate. (P. ISPIRESCU)

Ne-ar fi fost peste poate să mai ascultăm acţiunea pauliană, sărurile cuprului, funcţiile ficatului şi perechile de pârghii. (BARBU DELAVRANCEA)

A da peste cineva sau **ceva** = A se confrunta pe neaşteptate cu un obiect întâlnit accidental:

Săpând ei din întâmplare/ La iepe să facă loc,/ Au dat peste o căldăre/ Plină cu gălbinet foc. (ANTON PANN)

Iar aici, pe o margine, a dat tocmai peste ce căuta: o pată, zaharisită proaspăt, arăta că degețelul ce-și lăsase urma avusese grijă să se înmoaie dintru-ntâi în dulceață. (EM. GÎRLEANU)

A privi peste umăr = A nu urmări cu atenţie; a desconsidera pe cineva prin dezinteres sau dispreţ:

Ioana se apropie, o apucă de mână și, când soră-sa o privi peste umăr, clătină încet din cap. (MARCEL SECUI)

PESTI

Cât pestește apa pe streașină (sau **în ciur**) = (Foarte) puțin timp:

Cât pestește apa pe streașină și cât pestește apa în ciur, atâta să pestească băiatul sau fata. (SIMION FLOREA MARIAN)

PESTRIŢ, -Ă

A fi pestriţ (sau **negru**) **la maţe** (ori **pe cerul gurii**) sau **a avea** (sau **a fi cu**) **maţe pestriţe** (sau, rar, **cu oase**) **pestriţe** sau **a avea maţe pestriţe** = A fi rău la suflet:

Pe Domnul X îl bănui că e grozav de pestriţ la maţe şi ţine minte unde l-a ars, fără să-i pese nici de adevăr, nici de artă – nici măcar de arta românească. (PAUL ZARIFOPOL)

Negru catran la maţe, Conea ăsta nu s-a putut învoi cu nimeni pe lume, nici cu ai lui, nici cu ai Măriei. (ION LAZU)

PEŞCHEŞ

A da (sau **a duce**) (pe cineva) **peşcheş** = A preda (pe cineva) prins; a preda (pe cineva) duşmanului:

Turcii vin grămadă, claie,/ Capul tău să mi ți-l taie/ Și să-l ducă pe tipsie/ De peșcheș la-mpărăție. (VASILE ALECSANDRI)

[…] *dar, când să puie piciorul pe pământ liber, iată că-i ajung oamenii lui Tebedelen și-i duc peșcheș îndărăt la Ianina.* (ION GHICA)

– Știam, știam că n-o să mă lăsați. Vreți să mă țineți cu voi, să mă dați peșcheș neamțului… (GIB I. MIHĂESCU)

PEŞTE

A da la peşte (Arg.) = **a)** (D. bărbați) A acosta o femeie:

– Și ce făceau? – Ce să facă? Ședeau la umbră și dădeau la pește... (EUGEN BARBU)

b) (În limbajul marinarilor) A vomita:

Pe punte cu americanca, dam la pește! (VASILE FARAGO)

A fi cu borşul la foc şi cu peştele în iaz (Pop.) = A promite un lucru care nu poate fi realizat; a se lăuda înainte de reușită:

Şi mă gândesc că de multe ori vrem să avem şi borşul pe foc, dar şi peştele în iaz. (http://soringrumazescu.ro/)

A fi tot o mâncare de peşte. v. **mâncare.**

A se simți (sau **a trăi, a o duce** etc.) **ca peştele în apă** = A trăi bine, a se simți în largul său; a-i merge bine:

Aceste personaje se simt în elementul lor, ca peştele în apă, numai şi numai în spaţiile neutre şi impersonale ale existenţei publice […] (I. L. CARAGIALE)

Mă simt ca peștele în apă la Colocviul de la Alba Iulia dedicat romanului, unde s-a vorbit despre „condiția umană și poveștile ei în romanul românesc contemporan”. (AURA CHRISTI)

Oricine ar sta acolo-n veac, de chinuri nu scapă,/ Ar trăi ca peștele-n apă. (MIHAIL SADOVEANU)

A se uita ca mâţa la peşte (sau **ca pisica în tigaie**)**.** v. **mâță.**

A se zbate ca peştele pe uscat (sau **ca musca în pânza păianjenului**)**.** v. **zbate.**

A tăcea ca peştele (sau **ca un peşte**) = A nu spune nicio vorbă, a nu scoate un cuvânt, a păstra tăcere completă:

Dară fiindcă nimeni nu m-a întrebat, iacă tac și eu din gură ca un pește, și nu mai zic nimănui nici pis! (P. ISPIRESCU)

Atunci mezinul se vâră iute în horn și, sprijinit cu picioarele de prichiciu și cu nasul de funingine, tace ca peștele și tremură ca varga de frică. (ION CREANGĂ)

A trăi (sau **a o duce, a se zbate** etc.) **ca peştele pe uscat** = A duce o viață foarte grea; a face eforturi disperate (și zadarnice):

Ce-i faci tu foamei? că sârbul nu putea dormi. Se bătea ca peștele pe uscat, și nu putea să închidă niciun ochi măcar. (P. ISPIRESCU)

Mă zbat și mă frământ ca peștele pe uscat. (ION LĂNCRĂNJAN)

Asta-i altă mâncare de peşte. v. **mâncare.**

Când o prinde mâţa peşte şi coada la urs o creşte sau **când o face ursul coadă şi prepeliţa noadă** ori **când se va vedea ursul cu cercei umblând după**

miei, lupul cu cimpoi umblând după oi ori **când oi vedea ursul în doi craci, văcar după vaci.** v. **urs.**

Cât ai zice pește = Foarte repede, într-o clipă:

Își lăsase capul pe umăr și adormi cât ai zice pește. (ZAHARIA STANCU)

Cât ai zice pește l-am prins. (ION VINEA)

PETIC

A bate (sau **a freca, a croi, a flocăi pe cineva**) **de-i merg** (sau **să-i meargă**) **fulgii** (sau **peticele, colbul, untul**)**.** v. **fulg.**

A nu se mai ține petic de petic (sau **zdreanţă de zdreanţă**)**, a nu se ţine pe** (sau **în**) **spate** = (Se spune despre) haine foarte zdrențuite:

Nu aveau haine, toate li se rupsese, de nu se mai țineau petec de petec. (I. POP-RETEGANUL)

Cămașa ... nu se mai poate ține petec de petec. (MIHAIL SADOVEANU)

A pune peticul (la ceva) (Rar) = A găsi o soluție de moment pentru a ieși din încurcătură:

Totdeauna când se ivește (pe scenă) câte un incident neprevăzut, Milo [...] *„știe să-i puie petecul”.* (H. TIKTIN)

A-i curge peticele. v. **curge.**

A-i merge (cuiva) **peticele** = Se spune pentru a arăta că o acțiune se desfășoară foarte intens:

Zâna, cam cu chef cum era, au început deodată să joace, și unde nu juca și juca de-i mergea petecele. (I. G. SBIERA)

Înșfacă iedul de urechi și-l flocăiește și-l jumulește... de-i merg petecile. (ION CREANGĂ)

A-şi cunoaşte peticul (Rar) = A şti ceea ce i se cuvine; a-şi cunoaşte slăbiciunile, defectele:

Eu sunt fecior sărac... și nu mă potrivesc cu un cal împărătesc! Îmi cunosc eu petecul. (GHEORGHE CĂTANĂ)

A-şi da în petic (**ca țiganul**) = A-şi da pe faţă, a-şi arăta, fără voie, anumite cusururi, vicii; (fam.) a-şi trăda lipsa de valoare:

Mă miram eu să nu-ţi dai în petec. (CALISTRAT HOGAŞ)

[VERIGESCU:] *Ursul nu joacă de bunăvoie.* [PALATI:] *Cu toate acestea tot își dă în petic.* (IOAN M. BUJOREANU)

Îmi amintesc că o cunoştinţă m-a chemat odată să-i văd nepotul, prilej cu care mi-am dat complet în petic. Când am văzut copilul, m-am speriat cât era de urâţel. (OCTAVIAN PALER)

A-şi găsi (sau, înv., **a-şi nimeri**) **sacul** (sau **gaura**) **peticul** = Se spune dispreţuitor sau ironic, pentru a arăta potrivirea dintre doi oameni, dintre două lucruri etc. fără valoare, fără importanţă:

Baba bătrână nu se teme de vorba groasă. Lumea piere, baba se peaptănă. În sfârșit, mângâie-te la necazuri, gândind că sacul și-a găsit petecul, și roagă-te zi și noapte să-ți deie Dumnezeu mintea moldovanului – cea de pe urmă. (C. NEGRUZZI)

Gură (sau **limbă**) **de petice** (Rar) = Se spune despre o persoană care vorbește mult:

Gura lui de petece... nu se sfiește să trădeze și cele mai sfinte amiciții. (STUDII și CERCETĂRI de LINGVISTICĂ, 1969)

Și-a găsit sacul peticul sau **cum e sacul așa-i și peticul** (sau **cârpala**) = Se zice despre doi inși care au cam aceleași cusururi:

Prin urmare, două refrenuri demne de auzit, fiindcă se potrivesc unul cu altul și fiindcă și-a găsit sacul peticul. (AL. MACEDONSKI)

Precum am mai zis, adică:/ Cum e sacul, și peticul./ Și/ Cum e tingirea, și capacul. (ANTON PANN)

PETICI

A-i petici cojocul (cuiva) (Fam.) = A bate foarte tare pe cineva:

Cum, nu ești Pipăruș, ai zis,/ Că ești, o, bată-te norocul!/ Eram să-ți petecesc cojocul! (G. COȘBUC)

PETREC

A-şi face capului petrec = A-şi face singur necazuri, neplăceri:

Nu-mi fă capului petrec,/ Dacă-mi fuse prui [(reg.) prost] *şi sec.* (D. UDRESCU)

A face pitrec (Plut.) = A conduce o plută în trei oameni, în loc de doi:

...un subiect anchetat spunea că atunci când plutele merg până la Galaţi se face pitrec, adică plutele sunt conduse pe Siret nu de doi inşi, ci de trei [...] (STUDII și CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE. FILOLOGIE, vol. 7-8, 1956)

PETRECANIE

A face (sau, rar, **a vedea**) **de petrecanie unui lucru** = A nimici, a distruge; a da gata (ceva):

Chimiță n-a moștenit decât vreo cincizeci de mii de franci cărora le-a văzut iute, iute de petrecanie. (AL. VLAHUȚĂ)

Se duce la pastramagiul din colț. „Ia să vedem, vericule, cum ți-e marfa, că nu mai dau pe la cutare”... Ia o feliuță, îi face de petrecanie. (BARBU DELAVRANCEA)

A i se face (cuiva) **de petrecanie** = A-i veni (cuiva) pofta să se bage singur în primejdie (de moarte); a(-și) căuta moartea (cu lumânarea); a omorî, a ucide (pe cineva):

Să puie mâna pe hoţ, spre a-i face de petrecanie. (P. ISPIRESCU)

Dară fiind rodul pântecelui său, îi fu milă să-i facă de petrecanie. (IDEM)

Şi voi vă supăraţi că i-am făcut de petrecanie în loc să săriţi cu toţii s-o scuipaţi, aşa moartă, că ea de bine şi de huzureală a venit, să nu ne lase nouă pământul şi să-l dea la ciocoii ei... (LIVIU REBREANU)

A-și face de petrecanie = A se sinucide:

Ori îţi faci de petrecanie cu el, ori de mine. (I. OPRIȘAN)

PETRECE

A petrece ceva din mână în mână = A trece ceva de la unul la altul:

Ca să mai uite de aste valuri Lumești, petrec din mână-n mână câte-un ulcior de rachiu. (ȘEZĂTOAREA, IV)

A-şi petrece ochii = A-şi plimba privirea asupra unor lucruri, fiinţe etc.:

[…] *îşi petrecea ochii la toţi, pe rând.* (CEZAR PETRESCU)

Petrec cu ochii-ntreaga carte/ Și cu privirea mea umilă/ Comorile eternei arte/ Le văd pe fiecare filă... (OCTAVIAN GOGA)

A se petrece din viaţă (sau **a se petrece din lume**) (Îvp.; fig.) = A muri:

Valeriu Ruba s-a petrecut în dimineaţa de luni, 25 august 1997. Maria Costin s-a stins în prima zi a Săptămânii Mari […] (RADU SERGIU RUBA)

A se petrece din lumea noastră (sau **din această lume**) = A muri:

Raluca, nevasta pădurarului Neculai, „cu ochi adânci şi suflet de pară”, s-a petrecut de mult din această lume, fiind plânsă cu egală emoţie de soţul său […] (POMPILIU MARCEA)

Vă sunt recunoscător că părăsesc această lume purtând mireasma voastră unică, mai adăugă el. (GH. VÎRTOSU)

A petrece (**pe cineva** sau **ceva**) **cu ochii** (sau, rar, **cu ochiul, din ochi**) sau **cu privirea** (ori **cu privirile**) sau (înv.) **cu vederea** = A urmări cu privirea pe cineva care pleacă, trece, se îndepărtează de ceva; a observa:

Ca într-o înfiorare, Tudor îi petrecu pe toți cu privirea-i scăpărătoare. (MIHAIL SADOVEANU)

Ea pleacă, eu mă fac că plec,/ Dar stau acolo și-o petrec/ Cu ochii cât e zarea. (G. COȘBUC)

Cântă păsărica-n iarbă,/ Trece badea, nu mă-ntreabă/ Pare că nu i-am fost dragă;/ Da

eu încă nu-l întreb,/ Numai cu ochii-l petrec. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A(-şi) petrece (ceva) **în** (ori **prin**) **minte** (sau, rar, **în amintire**) = A(-şi) reconstitui în minte trecutul, a depăna în gând firul amintirilor; a(-şi) aduce aminte:

Departe sunt de tine și singur lângă foc,/ Petrec în minte viața-mi lipsită de noroc. (MIHAI EMINESCU)

Poetul petrece în amintirea sa aceste fapte și aceste icoane ale trecutului. (MIHAIL SADOVEANU)

A(-și) petrece noaptea (undeva) = A rămâne (undeva) peste noapte pentru a dormi:

Să-ți petreci noaptea asta în casa mea ca să te odihnești. (I. L. CARAGIALE)

Căruțele sosesc la târla sau la stâna unde vânătorii au să petreacă noaptea. (AL. ODOBESCU)

A petrece (sau **a trăi**) **ca găina la moară** (sau **morarului**) = A trăi în belşug:

Ei, cui nu i-ar plăcea să trăiască mereu ca găina la moară şi ca popa la zile mari? Dar nu merge; mai sunt și altele [...] (MIHAI EMINESCU)

Cui nu-i place să trăiască ca găina la moară? (I. C. HINȚESCU)

Stă pe maldăr. Trăieşte din belşug, boiereşte, domneşte, ca găina la moară, a fi la gură de cuptor. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1928)

PETRECERE

A face de petrecere (cuiva) (Înv.) = A face pe cineva să se distreze, să se înveselească:

Dragii mei, iertați-mă, uitasem că sunt aici ca să fac de petrecere. (D. BOLINTINEANU)

A fi om de petrecere = A fi vesel, amuzant, antrenant într-o societate reunită pentru a se distra, pentru a chefui:

Era un om de petrecere. (MIHAIL SADOVEANU)

A pica în petrecere (Reg.) = A da de o mare neplăcere, de un necaz etc.:

Certurile de-acuma sunt de la o gâlceavă mai veche când conu' Jean a picat pe-acasă într-o petrecere de-a ofiţerului cu nişte târfe. (NINA CERANU)

Petrecere frumoasă! = Formulă prin care i se urează cuiva, de obicei la despărţire, să petreacă în mod plăcut un anumit timp:

Îți urez petrecere frumoasă în timpul verii. (I. L. CARAGIALE)

– Numai să băgaţi de seamă să nu vă răstoarne că-s hodiniţi şi buieştrii… Petrecere bună! (LIVIU REBREANU)

PEȚITOR

Să (**ne**) **șadă pețitorii** = Formulă glumeață cu care un musafir este invitat să ia loc sau să (mai) stea:

– Gătit, cinstite părinte; poftim de ne blagosloviți casa și masa și poftim de mai ședeți, să ne șadă pețitorii. (ION CREANGĂ)

Când intri în o casă cu fete, trebuie să stai jos cât de puțin, ca să șadă pețitorii. (ȘEZĂTOAREA, II)

PIATRĂ

(**A fi**) **piatră de moară în casă** (sau **piatra rea din casă**) (Fam.) = A fi fată bătrână, nemăritată, considerată ca o povară la casa părinţilor:

Pentru babă, fata moşneagului era piatră de moară în casă; iar fata ei – busuioc de pus la icoane. (ION CREANGĂ)

Şi ea se simțea streină, împresurată de ostilități, piatră în casă. (CEZAR PETRESCU)

(**A fi**) **tare** (sau **sănătos ca piatra**) = (A fi) foarte sănătos şi rezistent:

Ai să fii veselă şi sănătoasă ca piatra. (P. ISPIRESCU)

Cine e cu Dumnezeu e un om puternic şi trebuie să se educe să fie tare ca piatra, dar nu cu inima de piatră, ci tare ca piatra, aşa cum i-a zis Mântuitorul lui Petru [...] (VICTORIȚA DUȚU)

(**Frig** sau) **ger de crapă pietrele** = Ger foarte mare:

Ridice viscolul nămeţii până la ştreşini. Apele să îngheţe tun. Treaba lor! Hagiul nu vrea să ştie de crapă pietrile la gerul Bobotezei, nici dacă în iulie turbează cânii de căldură. (BARBU DELAVRANCEA)

Afară e un ger de crapă pietrele, dar în odaie e cald, şi copilul asudat, obosit de atâta joc, iese pe prispă să bea o înghiţitură, două, de apă. (SORIN TITEL)

A aduce (sau **a scoate, a stoarce** etc.) (ceva) (**şi**) **din piatră seacă** = A realiza, a obţine ceva cu orice preţ, depunând toate eforturile, trecând peste toate greutăţile:

– Doamne, moșule, de nu mi-a aduce sluga mea sălăți de aceste și din piatra seacă, mare lucru să fie! (ION CREANGĂ)

Mircea era scund, durduliu [...] *şi sanguin, foarte volubil şi mâncăcios, cu puţin succes la femei, practic, pus pe afaceri, în stare să scoată bani din piatră seacă* [...] (RADU MĂRCULESCU)

A arunca cu piatra (sau **cu pietre**) (în cineva) = A defăima pe cineva:

Nu, domnule, nu eu, cea dintâi, voi arunca piatra asupra Băiatului meu. (LAURENȚIU FULGA)

Nu aruncați cu pietre înainte de a ști exact despre ce este vorba. (http://www.ziare.com/)

A arunca prima piatră (sau **a arunca primul piatra**) = A provoca un conflict; a fi sigur că numai ceilalţi oameni au păcate:

Cine nu a păcătuit să arunce primul piatra! continuă Zyraxes, enervându-l pe Vlad cu dreptatea sa blândă, potrivită parcă altor vremi. (VASILE LUPAȘC)

A avea (sau **a i se pune, a-i sta cuiva ca**) **o piatră pe inimă** = A avea un mare necaz; a fi foarte îngrijorat:

Îți stă așa, ca o piatră pe inimă, o săgeată deasupra capului, că știi că are nevoie de operație. (https://www.hotnews.ro/)

A avea inimă de piatră = A fi foarte crud, nemilos:

Ea are ochii mari,/ Ea are gura mică [...] */ Și două brațe moi,/ Și-o inimă de piatră.* (G. TOPÎRCEANU)

Eu sunt dragostea ta cea mai mare, iar tu nu ai o inimă de piatră, ca să faci așa ceva. (PAULA SĂCUI)

A călca (sau **a umbla**) **din piatră-n-piatră** = A face orice pentru a obţine ceva:

De-ai călca din piatră-n piatră,/ Din străin nu-i face tată. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A fi de piatră = A fi nesimțitor:

Şi tot acolo adormiră, fără să se mişte, parc-ar fi fost de piatră. (BARBU DELAVRANCEA)

– Însă oricum, nu-i de piatră inima omului, şi mătuşa Mărioara tare mai suspina, săraca! (MIHAIL SADOVEANU)

A i se lua (sau **a** (**i se**) **ridica**) (cuiva) **o piatră** (**de moară**) **de pe inimă** (sau **cuget** ori **suflet** etc.) = A scăpa de o grijă, de o durere, de o suferinţă chinuitoare:

Vestea izgonirii jandarmilor se răspândi repede dintr-un capăt la altul al satului, împrăştiind o bucurie, parcă tuturor li s-ar fi ridicat o piatră de pe inimă. (LIVIU REBREANU)

Se străduise mult să-i intre în voie şi, acum că reuşise întrucâtva, simţea că-şi ia o piatră de pe inimă. (GH. VÎRTOSU)

Ce să spun, mi s-a luat o piatră de pe inimă când am văzut că ginerică nu e negru. (DAN LUNGU)

I se ridică o piatră de pe inimă; se simţea scăpată; nici Mandrea nu putea spune nimic, nici Eminescu nu putea crede nimic. (EUGEN LOVINESCU)

A nu (**mai**) **lăsa nici piatră pe** (sau **peste**) **piatră** (D. aşezări, construcţii) = A distruge complet:

Dacă nu predaţi imediat armele, va veni poporul adunat în jurul Blajului şi nu va rămâne nici piatră pe piatră din cazarmă. (ANUARUL

INSTITUTULUI de ISTORIE și ARHEOLOGIE CLUJ-NAPOCA, vol. 28, 1987)

A nu (**mai**) **rămâne** (sau **fi, sta**) ori **a nu se** (**mai**) **ţine** etc. (**nici**) **piatră pe piatră** (**din ceva**) sau (reg.) **a se alege piatra şi uscata** (**de ceva** sau **de cineva**) = A se distruge complet, a nu mai rămâne nimic din ceva sau din cineva:

Iisus a zis: Vezi aceste mari clădiri? Nu va rămâne piatră peste piatră să nu se risipească. (BIBLIA)

Dar geana de foc ca un blăstăm din veac în veac aleargă sub streșini, până ce din palatul străvechi n-a mai rămas piatră peste piatră. (D. ANGHEL)

Nu va mai sta piatră pe piatră în spurcatul lui pământ și unde își ține acum capul îi voi așeza picioarele. (MIHAIL SADOVEANU)

A număra (sau **a bate**) **pietrele** (sau **pavelele**). v. **număra.**

A pune cea dintâi piatră = A începe o acţiune, o lucrare etc.:

Alexandru Ioan Cuza, bucuros de această realizare, anunţa, în mesajul de deschidere a Camerei din 5/17 decembrie 1865, că în ziua de 2 aprilie a anului următor se va pune „cea dintâi piatră a gării” Bucureşti. (MIHAIL OPRIȚESCU)

Când Basarab așeză cea dintâi piatră la clădirea sa, oare bănuia el că-ntr-o zi unul din strănepoții săi va exila aci pe unul din strănepoții supușilor săi?... (ALECU RUSSO)

A ridica (sau **a duce**) **pietre de moară** = A face lucruri foarte grele, care depăşesc puterile unui om:

Totuşi, ca totdeauna, ei se aşezară la masă absenţi, uitându-se în gol, oftând, parcă ar fi trebuit nu să mănânce, ci să ridice pietre de moară. (ANA CARTIANU)

A sparge piatra în palmă = A fi foarte puternic:

Nu se mai întorc comuniștii, humanoizii care au spart piatra între măsele la Bumbești-Livezeni, nu mai vin mitocanii [...] (DAN STANCA)

A sta piatră pe capul cuiva = A constitui o povară pentru cineva, în casa cuiva:

Caută-ți altul. Ce stai piatră pe capul nostru. (ZAHARIA STANCU)

A-şi pune caru-n pietre. v. **car.**

Ori (sau **când**) **cu capul de piatră, ori** (sau **când**) **cu piatra de cap** = Se zice când cineva este pus într-o situație grea, din care, oricum ar face, tot rău iese:

Stăpâne, zise atunci calul, de-acum înainte ori cu capul de piatră, ori cu piatra de cap, tot atâta-i; fii odată bărbat și nu-ți face voie rea. (ION CREANGĂ)

Da rău îi pe ulița d-tale! Nu poți face doi pași făr-a fi... povestea vorbei: când cu capul de piatră, când cu piatra de cap. (VASILE ALECSANDRI)

PIAŢĂ

A face piaţa = a) A cumpăra alimente necesare pentru hrana zilnică:

Bărbaţii făceau piaţa, femeile găteau. (AURORA LIICEANU)

b) (Arg.; lumea interlopă) A fura:

Nicu Piele era vesel în ziua aia. Ciupise niște gologani de cu dimineață sau, cum spunea el, făcuse piața într-un tramvai. (EUGEN BARBU)

A se certa ca la piaţă (sau **ca la ușa cortului**). v. **certa.**

PIC

(**Nici** sau **niciun**) **pic de...** = Câtuși de puțin, de loc, nici urmă de...:

O ușoară abureală de vânt, în aceeași direcție cu trăsura, nu ne dădea nici un pic de răcoare. (G. IBRĂILEANU)

Noaptea era frumoasă. Pic de nor nu se vedea. Din când în când greierii și prigoriile te făceau să-ți mai aduci aminte că trăiești pe lume. (P. ISPIRESCU)

A fi (sau **a se face**) **pic de apă** (sau **de năduşeală**) = A fi foarte transpirat:

Eram pic de apă când am ajuns la locul de pândă. (MIHAIL SADOVEANU)

Și vine așa, și joacă, și joacă cu feciorul cel mai mare al împăratului celui bătrân, până îl face pic de apă, în urmă el cade de pe picioare ca mort. (I. POP-RETEGANUL)

A-i cădea cuiva pic (Reg.) = A-i fi drag, a se îndrăgosti brusc de cineva:

Fetei i-a căzut pic flăcăul. (TUDOR PAMFILE)

Cât e picul = Nicidecum, câtuși de puțin, de loc:

N-am putut închide ochii cât e picul: în rana de-abia astupată parcă prindea să mă înțepe un ac. (MIHAIL SADOVEANU)

Fără (**niciun**) **pic de...** = Lipsit cu totul de...:

Ședea la masă fără pic de chef, cu capul greu și cu inima necăjită. (GALA GALACTION)

Fața ei era atât de slabă... atât de schimbată. Pielița ei semăna cu batista subțire, fără pic de viață. (C. NEGRUZZI)

PICA

A pica (sau **a fi picat**) (**ca**) **din cer** (ori **din lună, din nori, din stele** etc.) = **a)** A fi dezorientat, a nu ști ce să facă:

Amu cică era odată într-un sat un băetan, care n-avea nici tată, nici mamă și nici o rudă; așa era de strein, de parcă era căzut din ceriu. (ION CREANGĂ)

b) A fi rupt de realitatea imediată:

Sisoe arătă, cu capul, spre vârful muntelui. De-acolo venise. – Eh! că doar n-ăi fi picat din cer..., zâmbi femeia, aruncând o privire-n treacăt spre piscul vioriu şi spre poienile cele înalte de sub el, care se zăreau d-aici printre nouri ca nălucirea unor ostroave din basm […] (G. TOPÎRCEANU)

c) (Reg. şi fam.) A fi singur pe lume, a nu avea rude:

Făr-de fraţi, făr-de surori,/ Parcă sunt picat din nori. (POP.)

d) (Fam.) A veni pe neaşteptate:

Fata parcă picată din cer şi nu spunea nimic. [...] *se uitau la tovarăşul Omar Omarovici, de parcă acesta ar fi fost nici mai mult, nici mai puţin decât un ambasador picat din cer în dormitorul meu.* (ION D. SÎRBU)

A pica (sau **a cădea**) **năpaste.** v. **năpastă.**

A pica (sau **a sosi**) **la fix** (sau **la ţanc**) (Arg.) = A veni la momentul potrivit:

Pentru mine, notițele lui Mihai descriu perfect realitatea în care mă aflu: cred că „sunt un magnet în mișcare și că atrag ceea ce gândesc", iar cartea de față a picat fix la momentul potrivit. (PAUL AVRAM)

Ai picat la ţanc, Mitule... Sau, cum se zice? Picaşi la ţanc! Tocmai când ne pregăteam să punem supa-n farfurii şi să umplem paharele! (CEZAR GIOSAN)

A pica (sau **a sta**) **pe cugete.** v. **cuget.**

A pica cerul pe cineva (Reg.; fam.) = **a)** A se supăra rău:

Pica cerul pe mine. Copiii ceilalți se jucau, iar io [eu] *să mă spetesc...* (SORIN STOICA)

b) A rămâne stupefiat:

Simțea că pică cerul pe capul lui, uite o dandana la care nu se gândise. (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

c) A se simți rușinat (tare):

Pe timpul acela erau feciori voinici și inimoși, nu ca feciorii din zilele noastre, care, când aud de vreo bătălie, socot că pică ceriul pe dânșii. (SIMION FLOREA MARIAN)

A pica de somn (**de oboseală, de mers, de beat** etc.) = A fi foarte obosit sau beat etc.:

Ilinca își frecă ochii cu dosul palmei: pica de somn. (ION AGÎRBICEANU)

Aș vrea să fiu un biet bunic,/ Adus din spate și pitic,/ Să-mi mângâi barba albă;/ Să stau la foc, de somn să pic,/ Visând la vremea dalbă. (ȘT. O. IOSIF)

Asemenea Varkăi, Ilinca se topeşte de somn, pică de oboseală […] (DUMITRU MICU)

Am păzit odată un unchi trei zile și trei nopți în șir, până am picat toți jos de oboseală, și bolnavul nu mai murea. (G. CĂLINESCU)

A pica în (sau, înv., **la**) **genunchi** (**înaintea cuiva**) = A-i cădea cuiva în genunchi pentru a se ruga:

Niciodată nu voi pica la genunchi înaintea domnului Hufeland sau înaintea oricui. (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

A pica în (sau, înv., **la**) **mâna** (sau **în palma, în mâinile**) **cuiva** = A ajunge în puterea, la discreția cuiva:

De mi-ți mai pica vrodată în mână, turbinca are să vă știe de știre. (ION CREANGĂ)

Ah! talharul, cum m-a înșalat, zicea Tândalâ. Dar las', că-mi va pica el în palmă! (ȘEZĂTOAREA, III)

Eu la mână ți-am picat,/ Tu de moarte m-ai scăpat./ Când la mână mi-i pica,/ Eu de moarte te-oi scăpa. (VASILE ALECSANDRI)

El îi găzduiește, îi cântă, îi admiră și îi tânguiește amar când ei pică în mâna potirei. (IDEM)

A-i pica (cineva) **drag** = A se îndrăgosti (de cineva):

Mi-a picat bădița drag. (I. POP-RETEGANUL)

Şi împăratului, Doamne fereşte, i-a alunecat ochii şi i-a picat tare dragă soru-sa. (MARIN MARIAN-BĂLAȘA)

A-i pica (cuiva) **bine** (ceva) (Reg.; fam.) = A-i fi de folos; a-i plăcea, a-i prii:

Mergem spre cămin, în zona industrială. Sanda încă e îmbufnată, nu i-a picat bine gluma mea. (DAN LUNGU)

Probabil a mâncat ceva care nu i-a picat bine, noroc că a vomat, a scos tot ce avea în stomăcel, sărăcuțul, a zis ea în bucătărie, la cafea. (DAN COMAN)

A-i pica (cuiva) **carte** (sau **hârtie**) (Reg.) = A primi o scrisoare, o adresă etc.:

Na, mândruțo, vin' și bea,/ Că mai mult nu mi-i vedea,/ C-a venit o carte iute,/ Să mă duc între regute [redute]. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A-i pica (cuiva) **ceva în** (sau **pe, la**) **mână** (sau **mâini**) sau **a pica ceva în mână** (sau **mâinile**) **cuiva** (Înv.; fam.) = A ajunge în posesia sau la îndemâna cuiva:

În mână-i ce pică,/ Sparge tot și strică. (ANTON PANN)

Citea pe nerăsuflate orice carte îi pica în mână. (G. CĂLINESCU)

A-i pica (cuiva) **cineva în** (sau, **pe,** reg., **la**) **mână** (sau **mâini,** reg., **palmă, palme**) sau **a pica cineva în** (sau **pe,** reg., **la**) **mâna** (sau, reg., **mâinile, palma, palmele**) **cuiva** = A ajunge la discreţia sau în puterea cuiva; a prinde:

De mi-ți mai pica vrodată în mână, turbinca are să vă știe de știre. (ION CREANGĂ)

Eu la mâna-ți am picat,/ Tu de moarte m-ai scăpat. (VASILE ALECSANDRI)

Ah! talharul, cum m-a înșalat, zicea Tândală. Dar las că-mi va pica el în palmă. (ȘEZĂTOAREA, III)

A-i pica (cuiva) **greu** (sau **rău**) (**la stomac**) **ceva** (Înv.) = **a)** A avea o indigestie:

Dacă îţi cade greu la stomac mâncarea, vei avea un tratament potrivit. (http://www.eva.ro/sanatate/)

b) A avea dificultăţi: a nu-i conveni ceva:

De fapt, Burculeţ trăia cinstit o „cotitură", avea discuţii cu Tudor seara, îi părea bine că e revoluţie şi le mai pică şi rău la stomac unora, chiar lui [...] (MARIN SORESCU)

A-i pica (cuiva) **mucul** (sau **mucii**) **undeva** ori **la cineva.** v. **muc.**

A-i pica (cuiva) **steaua = a)** A-i merge cuiva rău:

Cine strică casa-i rău,/ Şi îl bate Dumnezeu;/ Cine strică dragostea,/ De mult i-a picat steauà! (TUDOR PAMFILE)

b) A muri:

N-a putut ca să-l mai scoale, steaua dacă i-a murit. (ANTON PANN)

A-i pica (sau **a-i cădea** cuiva) **para** (**mălăiață**) **în gură.** v. **pară.**

A-i pica (sau **a-i curge**) **mucul** (sau **mucii**) **după cineva.** v. **muc.**

A-i pica (sau **a-i cădea**) **cuiva fisa** (Fam.) = A înțelege repede despre ce este vorba:

Asta era, mi-a picat fisa – femeia aia, căreia nu mai apucase să-i recite versurile lui! Nenorocita aia purta toată vina. (CRISTINA NEMEROVSCHI)

Abia mult mai târziu mi-a căzut fisa, după ce am renunțat la colaborarea cu Dan Chișu. (NICOLAE COVACI)

A-i pica cuiva mură în gură. v. **mură.**

A-i pica fața (Arg.) = A rămâne mut de uimire, surprins, stupefiat:

Când ne-a văzut apărând, lui Vasi, colegul meu de apartament, i-a picat fața. (ADRIAN ȘCHIOP)

Lui Mihai Stratan i-a picat fața... (https://www.stiricurate.ro/)

Dacă nu curge, pică. v. **curge.**

Frumoasă (sau, rar, **frumușică**) **de pică** = Frumoasă de n-are pereche, neînchipuit de frumoasă, ruptă din soare, frumoasă coz:

Trana – șireata! – frumușică de pica, cu gropițe la colțurile gurei, dar cu chipul încă de copil, îi arunca priviri ce-l înnebuneau. (AL. MACEDONSKI)

Tatăl lui Meleagru avea o fată... frumoasă de pica și tânără și fragedă ca un boboc de trandafir. (P. ISPIRESCU)

Neica-şi are ibovnică,/ Şi e frumoasă de pică. (POP.)

Nu i-a picat încă cașul de la gură. v. **caș.**

Pică de coaptă = Lucru din cale afară de exagerat, minciună prea evidentă:

Când se uită moș Nichifor la belciug, bărdița nicăieri! – Apoi toate-au fost cum au fost, zise moș Nichifor, încrețind din sprâncene și oțărându-se, dar asta pică de coaptă. (ION CREANGĂ)

PICAT, -Ă

Picat din cer (sau **soare**) = Foarte frumos:

Frumos, picat din soare. (IULIU A. ZANNE)

PICĂ

A avea (sau **a prinde**) **pică** (**pe cineva** sau **asupra cuiva**) sau **a purta pică cuiva** = A avea necaz pe cineva, a purta vrăjmășie cuiva; a invidia:

Călugării au pică pe el, fiindcă e viclean și pizmătareț. (DAMIAN STĂNOIU)

Prin această faptă Ercule ajunse și el să fie fără de moarte, ca zeii, și [Junona] *prinse și mai multă pică pe dânsul.* (P. ISPIRESCU)

Soția lui Keleu prinse pică asupra mamei Demetre. (AL. ODOBESCU)

Da, el putea, era în stare să care poveri, putea s-o „care” și pe „ea”, doamna aceasta nepoftită, din colonii. Căreia el nu-i purta, evident pică. Ha, el nu era făcut să poarte pică nimănui, nu avea „organ”, nu avea talent pentru aceasta! (NICOLAE BREBAN)

PICĂTURĂ

A se strecura (sau **a scăpa**) **ca printre picături** = A ieşi cu mare greutate dintr-o situaţie neplăcută:

Scăpat ca printre picături, am stat fugit şi ascuns prin Moldova. (MARIN RADU MOCANU)

A semăna (cu cineva) **ca două picături de apă** = A se asemăna perfect cu cineva:

Cum era copilul împărătesei era şi al roabei. Semănau, cum se zice, ca două picături de apă. (P. ISPIRESCU)

Spre răsărit, trei icoane muscăleşti, roşii ca para focului. Toţi sfinţii se aseamănă ca două picături de apă. (BARBU DELAVRANCEA)

[...] *am băgat de seamă că băiatul seamănă cu Pătru, cu tătâne-său, ca două picături de apă.* (ION LĂNCRĂNJAN)

Până la ultima picătură de sânge = Până la moarte:

Abia revenit în țară imediat după Revoluție, Ion Rațiu dădea o definiție emoționant de exactă a democrației: „Voi lupta până la ultima picătură de sânge ca să ai dreptul la un punct de vedere diferit de al meu.” (AURA CHRISTI)

PICĂȚEL, -EA, -ICĂ

(**Nostim și**) **cu picățele** (Gmț.; d. oameni) = Plin de haz, atrăgător, picant:

E nostimă şi cu picăţele. (I. A. BASSARABESCU)

O demoazelă cu nuri și cu picățele. (CEZAR PETRESCU)

PICIOR

(**A fi**)**... în picioare** sau **din** (sau **de la**) **cap până în** (**la**) **picioare** = (A semăna) leit cu...:

Era chiar mă-sa din cap până în picioare. (IULIU A. ZANNE)

(**A fi, a se afla, a se pune**) **pe picior de pace** (sau **de război**) = (A fi sau a se pune) în stare de (pace sau) de război:

Avea şi o armată pe picior de război. (CEZAR PETRESCU)

Obiectivul principal al războiului economic este neutralizarea eforturilor adversarului de mobilizare a economiei şi de trecerea ei pe picior de război. (CONSTANTIN MANEA, MARIAN MOȘNEAGU)

A avea picioare de lemn (sau **de gumă**) = **a)** A merge greu, a se deplasa prea încet:

Mi-e jenă să mă vadă vreun vecin. Așa și cu mersul, parcă aș avea picioare din lemn, sunt rigide la pășit, nu e mersul acela firesc un pic flexat. (https://www.romedic.ro/)

Alunec, parcă aș avea picioare de gumă. (CIPRIAN VESTEMEAN)

b) A fi leneş:

Băiatul cu punga îl urmează pe celălalt fără prea mare tragere de inimă, parcă ar avea picioare de gumă. (DANIELA RAȚIU)

A bate din picior. v. **bate.**

A boli (sau **a duce boala**) **pe picioare** = A fi bolnav (ușor) fără a zăcea la pat:

De frică și de griji bolea pe picioare. (BARBU DELAVRANCEA)

A cădea (sau **a se arunca**) **la picioarele cuiva** (sau **a săruta picioarele cuiva**) = A se prosterna în faţa cuiva, implorând iertare, milă sau semn de respect; a se ruga de cineva, a se umili înaintea cuiva:

Deci nu ne mai rămâne decât să cădem la picioarele mărinimoșilor învingători, care or să ne ierte dacă îi vom ruga frumos… (LIVIU REBREANU)

– Îți mulțumesc, răspunse țiganul, și-ți sărut picioarele, mânile, tălpile, spatele și pe tot locul bogdaprosta de ce-mi dăduși [...] (I. POP-RETEGANUL)

Aruncându-i-se la picioare, îi destăinuie cine e. (G. CĂLINESCU)

A cădea în picioare. v. **cădea.**

A călca (**pe cineva** sau **ceva**) **în** (sau **sub**) **picioare** = A zdrobi, a înăbuşi; a umili:

[GAHIȚA (cu mânie):] *Infame!... cum de îndrăznești să mă calci în picioare, pe mine, care te-am învăluit în toate fericirile lumești și te-am legănat pe sânul meu ca pe un copil rătăcit în calea vieții?...* (VASILE ALECSANDRI)

A călca (pe cineva) **pe picior = a)** A-i face semne cuiva să nu facă sau să nu spună ceva:

În zadar îi trăgeam cu ochiul, în zadar făceam semne dându-i cu cotul ori călcându-l pe picior, în zadar îi şopteam pe furiş vorba: „Lasă-l în ştirea Domnului”, căci el schimba mereu la feţe, râdea şi perdea, până ce a perdut tot […] (IOAN SLAVICI)

b) A face sau a spune cuiva ceva supărător.

A călca cu dreptul înainte (sau **cu piciorul drept**) ori **cu stângul** (sau **cu piciorul stâng**). v. **călca.**

A da cuiva (sau **la ceva**) **cu piciorul = a)** A refuza, a respinge (pe cineva sau ceva), a sfida (pe cineva):

Au vrut să-l aleagă deputat, dar el a dat cu piciorul. (MIHAIL SADOVEANU)

He, he, fata proastă şi ţâfnoasă dă norocului cu piciorul. Da' de, om sărac şi cu nasul în sus... Ştie Dumnezeu ce face! (BARBU DELAVRANCEA)

Ai dat cu piciorul la avere. (G. M. ZAMFIRESCU)

b) A pierde prilejul de a…, a nu profita de…:

– Tu nu fi prost și nu da cu piciorul la noroc. (ION LĂNCRĂNJAN)

Şi-aş fi dat cu piciorul promovării şi tuturor celorlalte care urmau, inevitabil. (ANDREI RUSE)

Ei bine, o lume întreagă se tot întreabă de luni bune ce s-a întâmplat cu Crin Antonescu care a dat cu piciorul la funcţia de preşedinte al PNL şi al României şi s-a retras într-un semianonimat. (http://blogdoman.blogspot.ro/)

A da din mâini şi din picioare. v. **mână.**

A depăna din picioare. v. **depăna.**

A dormi (sau **a sta, a se culca**) **de-a picioarele** (Fam.) = A se culca fiecare la câte un capăt al patului, cu picioarele întinse în sens invers:

Pe tine, jivină de mare valoare,/ Te blestem s-adormi de-a-n picioare/ Şi când vei cerca să mai scrii vreo sudalmă,/ Să-ți fete un șoarice-n palmă. (G. TOPÎRCEANU)

A dormi (sau **a adormi**) **în picioare** (sau **d**(**e**)**-a-n picioarele**) ori **umblând, mergând** (**pe brazdă**) = A dormi (sau a adormi) stând drept (nu culcat); a fi foarte obosit, a pica de somn:

Putea să adoarmă aici, așa, în picioare. (PETRU DUMITRIU)

Unde mi-l încinse așa fără de veste o poftă de somn, de parcă-i venea să doarmă d-a-n picioarele. (SPIRIDON POPESCU)

(Pex.) A nu-i sta mintea la ceva, a fi absent:

Ochii lui erau mai totdeauna coperiți de o ceață, așa că părea nepăsător pentru tot ce se petrece împrejuru-i și că umblă dormind pe picioare. (AL. MACEDONSKI)

A face (sau **a căpăta**) **picioare** (Fam.; d. obiecte, bunuri) = A dispărea, a fi furat:

A oftat, spunându-şi în continuare:„Iar va trebui să o mint pe mama că borcanele „au făcut picioare”...” (GH. VÎRTOSU)

Minunate sfaturi, dar n-ai unde le pune, după ce portmoneul a făcut picioare! (BASARABIA, vol. 4-6, 1995)

A fi (sau **a sta**) **pe picior de plecare** (ori **de ducă**) = A fi pe punctul de a pleca, a fi pregătit de plecare:

Oamenii, după ce-și încheiară pregătirile... stăteau pe picior de plecare. (CAMIL PETRESCU)

Când cineva mă pisează la telefon spun că sunt pe picior de plecare sau că sună cineva la uşă [...] (AURORA LIICEANU)

A fi (sau **a sta, a veghea**) **în picioare** = A sta de pază, a fi gata oricând de acţiune:

Tot satul era în picioare de-acum și-n curți și pe uliți era plin de lume. (ION LĂNCRĂNJAN)

A fi cu piciorul (sau **cu un picior**) **în groapă** (**şi cu unul afară**) = A fi foarte bătrân, a fi foarte bolnav, a fi aproape de moarte:

Cărășel era un pezevenchi și jumătate și, măcar că se afla cu un picior în groapă și cu altul deasupra, totuși, nu se lăsa de ghidușii. (ION GRĂMADĂ)

– Tu, zise împăratul necăjit ălorlalți, te gândești la secături și nu vezi că ești cu un picior în groapă; (BARBU DELAVRANCEA)

A fi într-un picior = A fi schimbător:

Nu te-ncrede în el, că e mereu într-un picior.

A ieşi cu picioarele înainte = A fi mort:

Ion Iliescu a spus la un moment dat că nu va ieși din politică decât „cu picioarele înainte”. (CRISTIAN PĂTRĂȘCOIU, VLADIMIR TISMĂNEANU)

Noi îl întrebăm pe domnul Ponta: şi cei care ies cu picioarele înainte trebuie să plătească coplata la ieşirea din spital, sau numai cei care ies vii?, a afirmat Stolojan. (http://www.cotidianul.ro/)

A împleti din picioare. v. **împleti.**

A lega (sau **a-i tăia**) **cuiva mâinile** (**şi picioarele**) sau **a lega de mâini şi de picioare.** v. **mână.**

A lua pe cineva (sau **a se lua**) **peste picior** (sau **în picioare**) = A-şi bate joc de cineva sau de sine însuşi; a persifla pe cineva:

Iată, că înalta Curie a Republicei Literelor mă ia și peste picior ca pe un intrus, care se vâră nepoftit în Templul-Frumosului... Să vezi, c-or să mă dee afară! (I. L. CARAGIALE)

Când ajunse să le spuie că a zis broaştei: „Tu să fii logodnica mea”, toţi se umflară de râs deodată şi începu a-l cam lua peste picior cu vorbe în doi peri şi cu glume nesărate. (P. ISPIRESCU)

Văzând noi că ne iau oamenii tot peste picior şi pe moş Luca tulburat din cale-afară, cum eram în căruţă, ne acoperim peste tot c-un ţol […] (ION CREANGĂ)

Atunci, temându-mă să nu-l deprind pisălog, i-am tăiat apa de la moară luându-l peste picior. (V. EM. GALAN)

– Și zi așa, ai?... – Ne iei peste picior?... (ION LĂNCRĂNJAN)

A merge pe picioarele altuia = A fi protejat sau ajutat de cineva:

Se vede bine că merge pe picioarele altuia. (GALA GALACTION)

A nu-i (**mai**) **sta** (cuiva) **picioarele** (sau **a nu-și mai strânge picioarele**) = A nu mai sta locului, a alerga de colo-colo, a umbla întruna:

Cât era ziulica de mare nu-și mai strângea picioarele; dintr-o parte venea, și-n alta se ducea. (ION CREANGĂ)

A o lua (sau **a o apuca**) **la** (**pe**) **picior** sau **a-şi lua picioarele la spinare** (sau **pe umeri, la umăr**) ori **a-şi lua uşa-n cap** sau **în spate** (Fam.) = A începe să fugă din toate puterile, a porni în grabă, a se grăbi foarte tare, a încerca să se facă nevăzut prin fugă:

O luă la picior chinuit de arșița crâncenă a gâtlejului. (PETRU DUMITRIU)

Du-te și caută-l pe Neicu. Hai, ia-o la picior. (FĂNUȘ NEAGU)

O luară iute la picior. (P. ISPIRESCU)

– Am înțeles! mi-a spus Dicu. N-ai mai avut răbdare și-ai luat-o la picior!... (ION LĂNCRĂNJAN)

În timpul acesta lupul își luă picioarele la spinare și o tuli spre casa bunicuței. (http://www.gradinapovestilor.ro/)

A pleca (sau **a fugi, a ieşi, a se duce, a se întoarce** etc.) **cu coada între picioare** (sau **între vine**)**.** v. **coadă.**

A prinde (undeva) **picior** (Rar) = A intra, a se aşeza, a se statornici (undeva):

Corpul lui Kiel Hassan-pașa trecuse Dunărea... și prinsese picior pe țărmul stâng al Dunării. (ION GHICA)

A pune (**pe cineva** sau **ceva**) **pe** (sau **în**) **picioare** = **a)** (Cu privire la lucruri, acțiuni etc.) A organiza, a face să meargă, să funcționeze:

Am pus pe picioare o secţie automată de prese de ambutisare. (PETRE BARBU)

b) (D. persoane) A îngriji un bolnav şi a-l însănătoşi:

După o lună l-am pus pe picioare. Peste câteva zile am primit o scrisoare de la bătrân. Mă ruga să vin pe la el. (BARBU DELAVRANCEA)

– De-o săptămână și ceva n-am mai mâncat mâncare cinstită. Chiar mă întrebam dacă mai există așa ceva. Şi acum, cuvioșia ta, m-a pus pe picioare. (DANIEL BĂNULESCU)

A pune ceva sub picior = A desconsidera, a nu ține seama de ceva:

Câte mama mi le-a spus,/ Toate sub picior le-am pus. (POP.)

A pune piciorul (**undeva, la cineva**) = A păşi, a pătrunde undeva pentru prima oară, a frecventa pe cineva sau ceva:

În carul de foc, cum îi zicea el trenului, n-a pus piciorul în viață; (PAVEL DAN)

În doi ani n-a pus piciorul afară din târg. (V. EM. GALAN)

Fac puține vizite și la teatru încă n-am pus piciorul. (VASILE ALECSANDRI)

Dragă mi-e lelița naltă/ Şi la mers cam legănată./ Unde ea-și pune piciorul/ Se aprinde chiar mohorul. (I. G. BIBICESCU)

A sări drept (sau **ars**) **în picioare** = A se ridica brusc din locul care se afla aşezat sau culcat:

Sări drept în picioare și plecă hotărât. (I. M. BUJOR)

Nurorile atunci sar arse în picioare și cele mari încep a tremura ca varga de frică. (ION CREANGĂ)

– Apoi ce să fac, domnule Nusăm? Ia cam ceea ce faci și dumneata la Botoșani… – Cum așa? sări ars evreul. (EUGEN LOVINESCU)

A sări într-un picior = A se bucura tare, a nu mai putea de bucurie:

Unde ai mai văzut mirese râzând și sărind într-un picior? (NICOLAE GANE)

Soarele nu mai putea de bucurie, așa june cum era, sărea tot într-un picior de bucurie că mâine va fi cu nevastă. (I. POP-RETEGANUL)

A scula (sau **a ridica, a pune**) **în picioare = a)** A mobiliza:

[…] şi fraţii îmi spun, cu spaimă, că-i poznă mare cu mătuşa lui moş Andrei: a sculat mai tot satul în picioare din pricina pupezei din tei; (ION CREANGĂ)

Casa Herdelea era în picioare, dar fetele stăteau ascunse în salon, cu capul în perne şi cu degetele în urechi ca să nu audă horcăielile animalelor osândite. (LIVIU REBREANU)

Răcnetele şi strigătele din ograda lui Vasile Baciu sculară degrabă în picioare tot satul. (IDEM)

Persida și Trică ședeau tăcuți și strâmtorați, căci știau, ce-i drept, că de înecat nu se vor îneca, dar nici cu fața curată nu vor scăpa după ce au ridicat atâta lume în picioare. (IOAN SLAVICI)

b) A instiga la răscoală.

A se da după picior (D. încălţăminte) = A se modela, a se mula (după formele piciorului):

Nenorocirea e ca încălţămintea, care te bate câtva timp, până se dă după picior. (I. L. CARAGIALE)

A se duce unde-l duc picioarele = A pleca oriunde, cât mai departe:

Da de-acum, să știu c-oi vedea târgul Iașului curat și fără jidani! mă duc de-aici... fug unde m-or duce picioarele, ca să scap și de Gahița, și de Iași, și de Ițic... (VASILE ALECSANDRI)

Pintea nu putu să creadă decât că e Necuratul la mijloc și nimic nu era mai aproape de mintea lui decât gândul să se ridice și să o ia fuga încotro îl duc picioarele. (IOAN SLAVICI)

A se împiedica în picioare. v. **împiedica.**

A se pune în cap (**şi în picioare** sau **şi-n cur**) sau **a se pune în creştet** (sau **în ruptul capului, şi**(**-n**) **cruciş şi**(**-n**) **curmeziş**) = A face imposibilul (spre a obţine, a realiza ceva); a încerca prin toate mijloacele să obţină ceva:

De v-aţi pune-n cap cu toţii,/ Eu aş fi primar în sat. (G. COŞBUC)

A se pune (sau **a fi**) **pe** (sau **în**) **picioare** = A se însănătoși după o boală lungă; a-şi reveni după o grea încercare; (fig.) a se reface din punct de vedere material:

Odihnă îi trebuie și îngrijire bună și să vezi că în scurt e pe picioare. (MIHAIL SADOVEANU)

Eu zic bodaprosti lui Dumnezeu că-l văd în picioare. Cât am tras cu boala lui – numai inima mea știe. (AL. VLAHUȚĂ)

Cojocaru lupta încă din greu cu nevoile, căci nu se pusese bine pe picioare cu tot ajutorul dat de Tudor. (CAMIL PETRESCU)

Gospodăria s-a pus pe picioare! A prins puteri și s-a mărit! (ION LĂNCRĂNJAN)

A se scula (sau **a se ridica**) **în picioare** = A se scula de jos, a se ridica în poziție verticală:

Stroe se sculă în picioare și fluieră la început ca un semnal. (MARIN PREDA)

S-au ridicat toți in picioare. (I. L. CARAGIALE)

A se topi (sau **a se usca, a zăcea, a pieri, a se strânge, a se pierde**) **pe** (sau **de pe, din**) **picioare** (sau, pop., **de-a-n picioarele**) = A slăbi progresiv, a se prăpădi cu încetul, din pricina unor suferinţe fizice sau morale:

Se topea d-a-n picioarele, bietul împărat, să aibă şi el, ca toţi oamenii, măcar o stârpitură de fecior, dară în deşert. (P. ISPIRESCU)

[LIONESCU:] […] *Zău, dacă n-ar mai fi Vochița și Domnica m-aș usca pe picioare.* (C. NEGRUZZI)

Numai te uști pe picioare,/ Ca și floarea de cicoare. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A sta (sau **a rămâne, a fi**) **în picioare = a)** A continua să existe, a nu fi infirmat de realitate; a continua să fie valabil, aplicabil:

Să luăm deci bine seama ca, atâta vreme cât rămâne în picioare făgăduinţa intrării în odihna Lui, niciunul dintre voi să nu se pomenească venit prea târziu. (ANA TĂTAR ANDRAS)

Probele împotriva lui nu ar sta în picioare nici cinci minute dacă ar fi examinate de o instanţă britanică. (https://en.bab.la/)

b) A fi, a rămâne intact, a rămâne în poziţie verticală, cu rădăcinile înfipte în pământ:

El rămase în picioare cu mâna dusă la gură, între tatăl său şi mamă-sa, şi, neputând gândi nici hotărî nimic, își șterse ochii și se depărtă. (DUILIU ZAMFIRESCU)

A sta (sau **a ședea**) **picior peste picior = a)** (Fam.) (A ședea într-o poziție comodă) cu o parte a piciorului ridicată spre celălalt:

Și deodată e vioaie, stă picior peste picior. (MIHAI EMINESCU)

Stau pe banchete picior peste picior. (GALA GALACTION)

Stătea picior peste picior și îl privea pe Petru cum își scrâșnește dinții. (SÎNZIANA POPESCU)

b) (Reg.) (A sta) degeaba; (a fi) fără griji:

Stai picior peste picior și nu faci nimic toată ziua.

A sta cu picioarele în apă rece (Fam.) = A gândi profund:

Să stai tu cu picioarele în apă rece șase săptămâni, ziua și noaptea, și tot n-ai să pricepi nimic. (MARIN PREDA)

A sta cu picioarele pe pereţi = A sta degeaba:

Decât ai sta cu picioarele pe pereţi, mai bine ai face ordine în casă.

A trăi pe picior mare = A duce un trai costisitor, îmbelşugat; a cheltui mult:

Rămâne un apartament luxos mobilat, poate ceva lichid (nu mare lucru) şi mai ales ifosul, pofta, de fapt deprinderea de a trăi pe picior mare. (PAUL GEORGESCU)

Considerau că intră în obligaţiile lor sociale de a trăi pe picior mare. (G. CĂLINESCU)

Două zile mai târziu a lăsat mânăstirea, încurcându-se cu o văduvă care trăia pe picior mare la moşia ei muncită de peste 200 de braţe. (DOINA RUȘTI)

A trece de pe un picior pe altul = A manifesta nerăbdare; a-şi schimba brusc atitudinea într-o anumită situaţie:

Stătea retras lângă un stâlp, cu mâinile în buzunare, oscilând anxios de pe un picior pe altul. (RASVAN GÂRLEA)

A vedea (pe cineva) **pe** (sau **în**) **picioare** = A vedea pe cineva sănătos:

Eu zic bogdaprosti... că-l văd în picioare. Cât am tras cu boala lui, numai inima mea știe. (AL. VLAHUȚĂ)

A vorbi (sau **a grăi, a scrie** etc.) **cu picioarele** (Pfm.) = A vorbi sau a scrie greşit din punct de vedere gramatical sau logic:

Vorbea gudurându-se. Scria cum vorbea. Natural, scria mai mult cu picioarele decât cu mâinile. (N. D. COCEA)

A(-i) pune (sau **aşterne, închina, supune** etc. **ceva**) **la picioare** (sau **picioarele**) **cuiva** = A oferi cuiva un semn de omagiu, de preţuire, de supunere etc.:

Ce pot să-ți spun eu, decât că-ți pun viața mea la picioare? (MIHAIL SADOVEANU)

A-i pune (cuiva) **capul sub picior** = A distruge pe cineva:

Și-i de otravă Leana toată/ – Mi-ar pune capul sub picior/ Să poată. (G. COȘBUC)

Și de-o avea vreun ficior,/ Pune-i capul sub picior. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A-i pune cuiva piciorul în prag = A lua o atitudine hotărâtă, a se opune în mod energic:

Dacă văzu tatăl fetei, împăratul, că fie-sa pusese piciorul în prag şi nu voia nici în ruptul capului să ia pe altul de bărbat, mi i-a luat binişor pe amândoi […] (P. ISPIRESCU)

După ce-i pui piciorul în prag şi-i zic: „Ia ascultă, stimabile, ai puţintică răbdare: docomentul!” vede mişelul că n-are încotro, şi-mi scoate o scrisorică... (I. L. CARAGIALE)

Azi-mâine vine și Pătru lui Milinton din spital și-o să punem picioru-n prag. (ION LĂNCRĂNJAN)

A-i rămâne cuiva oasele (sau **ciolanele, picioarele, zilele**) **pe undeva.** v. **rămâne.**

A-l scoate (pe cineva) **cu picioarele înainte** = A-l scoate pe năsălie pe cineva pentru a-l înmormânta:

Încă nu v-ați dus? Așteptați până vin husarii de la Turda să vă scoată cu picioarele înainte. (PAVEL DAN)

E o utopie din care nu-l poți scoate pe Poet (decât cu picioarele înainte...). Nu-l vindeci. (ION LAZU)

A-l vedea (pe cineva) **cu picioarele înainte** = A vedea mort pe cineva:

După scalda și gătitul mortului, acesta se așază pe masă sau pe laviță cu picioarele spre uşă, gata de plecare, de unde și blestemul cu moartea Vedea-te-aș cu picioarele înainte! (ION GHINOIU)

El și-a trimis haidamacii după oameni, să-i scoată cu forța din casă. Vedea-te-aș și pe tine scos din casă odată, cu picioarele înainte! (http://www.evz.ro/)

A-şi bate (sau **a-şi rupe**) **picioarele.** v. **bate.**

A-şi băga picioarele în ceva. v. **băga.**

A-şi face picioarele fuse = A merge repede, grăbindu-se:

Când a auzit una ca asta, și-a făcut picioarele fuse și dus a fost.

A-şi lua calea în picioare. v. **lua.**

A-şi rupe picioarele pentru (ceva, cineva) = A depune un efort foarte mare; a umbla mult pentru a rezolva o problemă, pentru a îmbunătăţi o situaţie:

Prea puţini lasă televizorul şi Renaultul pentru a-şi rupe picioarele în Bucegi. (RADU COSAȘU)

A-şi tăia (**singur**) **craca** (sau **creanga**) **de sub picioare** = A-şi pune în primejdie situaţia printr-o acţiune necugetată; a-şi periclita situația:

Retezând stuful şi legându-l snopi, plaurul se uşura, risca să se scufunde, şi era ca şi când şi-ar fi tăiat creanga de sub picioare. (MARIN SORESCU)

Dacă-ți vinzi boii, îți tai creanga de sub picioare!... (ION LĂNCRĂNJAN)

Este un public neavizat, neştiutor. Iartă-mă, Doamne, pentru ce spun, pentru că pare că mi-aş tăia craca de sub picioare. (http://www.ziarulmetropolis.ro/)

Cu coada între picioare = Rușinat:

Fuge ca câinele cu coada între picioare. (ANTON PANN)

Bogătaşul ieşi cu coada între picioare. (P. ISPIRESCU)

Cu un picior în groapă (**și cu unul afară**) = Foarte bătrân, prăpădit; bolnav de moarte:

E cu un picior în groapă și cu unul afară. (MARIN PREDA)

Cărășel era un pezevenchi și jumătate și, măcar că se afla cu un picior în groapă și cu altul deasupra, totuși, nu se lăsa de ghidușii. (ION GRĂMADĂ)

Din cap până în (sau **la**) **picioare** = În întregime; cu desăvârșire:

Amândoi călări pe armăsari turcești și înarmați din cap până în picioare. (C. NEGRUZZI)

E tatăl său (**mama sa** etc.) **în picioare** = Seamănă întocmai, aidoma cu tatăl său etc.:

Fețișoara lui... bucățică ruptă, tată-său în picioare. (ION CREANGĂ)

(Fig.) *Ce bujorel de copilă! parcă-i primăvara-n picioare... Te întinerește numai cătând la dânsa.* (VASILE ALECSANDRI)

Frecţie la picior(**ul**) **de lemn** (Arg.) = Gest sau acţiune inutilă, care nu poate îndrepta o stare de fapt, care nu poate ameliora o situaţie neplăcută:

Dimineaţa, cafeaua (care e exact frecţia la piciorul de lemn – lemn de palisandru, e drept), apoi, automat, mâna pe butonul radioului. (MIRCEA CĂRTĂRESCU)

Un român nu consideră că un efort este inutil, ci va spune că e frecţie la picior de lemn. (FLORENTIN SMARANDACHE)

Nici (sau **niciun**) **picior de...** (sau **din...**) sau **nici picior**...= (Nici) urmă de..., nici țipenie: nimeni, nimic:

Pădurea e pustie, fără picior de om. (CEZAR PETRESCU)

N-am lăsat picior de turc în Mehedinți. (ION GHICA)

(Eliptic) *Însă toți* [să fie goniți]*! Toți pân'la unul! Niciun om! Niciun picior.* (B. P. HASDEU)

Parcă l-a prins (sau **apucat**) **pe Dumnezeu de** (**un**) **picior** = A avea o bucurie foarte mare:

– Fireşte că moft, că nu poate pentru ca să dea nici patruzeci de milioane, şi dumnealor, mă-nţelegi, lucru mare! parc-a apucat pe Dumnezeu de-un picior cu rapiţa, care o să poată dumnealor pentru ca să ia două chile la pogon... (I. L. CARAGIALE)

Unde-ți stau picioarele, îți va sta și capul (Formulă de amenințare) = Ți se va tăia capul. (Fig.) Vei fi aspru pedepsit:

Să te duci să-mi aduci herghelia de iepe cu armăsarul ei cu tot. căci de nu... unde-ți stau picioarele, îți va sta și capul. (P. ISPIRESCU)

– Cearcă-mă, măria-ta, și de nu voi răspunde la așteptare, capul să-mi steie unde-mi stau picioarele. (NICOLAE GANE)

PICNI

A picni (sau **a călca**) (**pe cineva**) **la coada işlicului** (ori **pe colţul işlicului**)**.** v. **işlic.**

PICURA

A picura de somn (sau **din picioare**) v. **pica** (Îrg.) = A pica de somn; a moţăi:

[Judecătorul] *picura de somn şi din când în când îi asfinţeau ochii.* (MIHAIL SADOVEANU)

Mintea lui e plină de povești, pe care mi le spune seara, până târziu, până ce picur de somn în șoapta lor tot mai ușoară. (I. PĂUN-PINCIO)

Mai bine-i, când afară-i zloată,/ Să stai visând la foc, de somn să picuri. (MIHAI EMINESCU)

A-i picura (cuiva) **vorbele în ureche** (Fig.) = A-i vorbi în şoaptă:

Spune-mi cuvinte foarte vechi/ Nu-mi picura vorbe trufașe-n urechi. (ELENA VĂCĂRESCU)

[...] *vorbe fără înţeles, pe care şi le murmură sieşi sau mi le picură ca pe un venin de sunete, la ureche, în clipa de dragoste.* (ION VINEA)

A-i picura (sau **a-i turna** cuiva) **otravă în suflet** (Fig.) = A-l amărî, a-l jigni, a-i spune vorbe grele; a-l învrăjbi*:*

– Otrava... otrava e arma femeilor. După ce te vei jertfi în slujba binelui nostru, când el va fi prins în capcana iubirii, îi torni în cupă otravă! (PETRU DEMETRU POPESCU)

Dacă nu curge, pică (sau **picură**)**.** v. **curge.**

Nici să-l (sau **să mă, să ne** etc.) **picuri cu ceară** (sau **cu lumânarea**) (Îcn.) = Cu niciun chip, pentru nimic în lume:

Grigoriță, care nu mânca iute să-l fi picat cu ceară, gustă dintr-un ardei; ardeiul iute para focului. (CALISTRAT HOGAȘ)

Hei, bădiță Costachi, zic eu în gândul meu, dacă mă iai așa, nu-mi scoți tu vorbulița din gură să mă pici și cu lumânarea. (AL. VLAHUȚĂ)

[…] *părintele Duhu nu se învrednicise de o viaţă mai bună; dar se vede că nici poftea el una aşa, de vreme ce nu-şi astâmpăra gura către mai-marii săi măcar să-l fi picat cu lumânarea.* (ION CREANGĂ)

PIEDICĂ

A (**se**) **pune** (sau **a întinde,** înv., **a sta, a face**) (**o**) **piedică** (sau **piedici**) = A împiedica, a (se) crea dificultăți; a se opune (la realizarea unui lucru):

Face piedecă și altor pementeni să nu vie la moscali. (ION NECULCE)

Și pentru asta să-i puie piedici? (I. A. BASSARABESCU)

Fără să-i dea răgaz a zice nici cârc! îi puse o piedică și-i făcu vânt în cazan. (P. ISPIRESCU)

A fi piedică cu cineva (Înv.) = A sta în calea cuiva; a fi certat cu cineva:

Era piedică Cantemir Vodă cu Cupăreştii, că-l tot pârâe la Poartă. (ION NECULCE)

PIELE

A da pielea popii (sau **a-şi lăsa pielea pe undeva**) = A plăti ceva cu viaţa:

[PAPURĂ:] *A apus!... Ce spui? A dat pielea popii? Hei!... lume, lume!... toți suntem mai mult sau mai puțin muritori.* [...] *Ca mâine îi apune și tu.* (VASILE ALECSANDRI)

Sărmanu!... și el și-a dat pelea popei, opărindu-și gâtu c-un felegean de cafea clocotită [...] (IDEM)

A face ceva pe pielea altuia = A face ceva în dauna cuiva, obligându-l să suporte el greutăţile şi neajunsurile; a-şi crea avantaje pe spinarea altuia:

– Acum eşti a mea! Stăi, măi tu, că ţi-o fac eu ţie pe piele, femeie fără de inimă ce mi-ai fost! (P. ISPIRESCU)

A face (sau **a simţi**) **pe pielea** (**lui, ei**) = A face ceva pe propria răspundere, a suporta consecinţele unei fapte; a trăi o anumită experienţă:

Dar revoluția a fost făcută, dacă nu de uvrieri [(înv.) muncitor, lucrător]*, desigur însă de frica lor, și aceasta au simțit-o strașnic pe pielea lor păturile burgheze incriminate de nepricepere și apatie politică.* (PAUL ZARIFOPOL)

Partidele istorice, reprezentate de liberali și țărăniști, au simțit pe pielea lor teroarea postcomunistă [...] (DAN TĂPĂLAGĂ)

A fi (sau **a trăi**) **în pielea cuiva** = A fi, a se afla exact în aceeaşi situaţie cu altcineva:

N-aș vrea să fiu în pielea lui. (TUDOR PAMFILE)

Zâmbeşte amar: N-aş vrea să fiu în pielea doctorului. (GH. JURGEA-NEGRILEȘTI)

A fi gros la (sau **de**) **obraz** ori **a fi gros la piele** (sau **cu pielea groasă). v. gros.**

A fi numai piele şi oase (sau **a fi numai oase înşirate, a-i fluiera cuiva oasele, a avea numai sufletul în oase, a-i curge oasele**)**.** v. **os.**

A-și vinde scump pielea (sau **viața**)**.** v. **vinde.**

A fi vai şi amar de pielea cuiva = A fi rău cuiva, a fi vai de capul lui:

De-oi veni pe-acolo și n-oi găsi trebile făcute după plac, vai de pielea ta are să fie. (ION CREANGĂ)

– Vai de pielea lui şi de mama care l-a făcut! se încreţi Habacuc. (G. TOPÎRCEANU)

[…] *ba să ne ogoim noi locului, că pârdalnicul încă poate să ghicească și să ne ajungă stăpân, atunci vai de pielea noastră.* (I. POP-RETEGANUL)

A i se face (cuiva) **pielea de găină** (sau **de gâscă**) ori **pielea găinii** (sau **a gâştii**) = A i se încreți (cuiva) pielea (de frică sau de frig):

A fost pe-aici odată unul Horea... Vi se face pielea de găină? De ce? (MIHAI BENIUC)

Văzând că n-o scoate la capăt cu vracii, Guguloi s-a pus și le-a povestit totul de-a fir de păr, făcându-i-se pielea de găină, toate patimile lui, iar cetitorii în stele i-au ghicit în cafea că o mare primejdie atârnă deasupra căpăţânii împărăteşti. (CĂLIN KASPER)

A i-o face cuiva pe piele (Îvr.) = A contrazice pe cineva, a se opune cuiva; a-i face rău, a se răzbuna pe cineva:

Ți-o fac eu pe piele, femeie fără inima ce mi-ai fost! (P. ISPIRESCU)

A nu-i face (sau **a nu-i plăti cuiva**) **pielea** (**nici**) **doi bani** (sau **nici două parale**) (**nicio ceapă degerată**) = A nu fi bun de nimic, a nu avea nicio valoare:

– Mi-i foame, Magdo, și știi că, pe nemâncate, nu plătesc nici două parale. (CALISTRAT HOGAȘ)

– Concluzia e că Aristot e un idiot și nu face două parale pe lângă ciobănița și croitoreasa dumitale? (CAMIL PETRESCU)

Am învăţat că omul e cel mai preţios capital pentru a constata că, practic, nu face doi bani... Mai ales când este în concediu medical, ca mine acum... (GEORGE COLPIT)

A nu-şi (**mai**) **încăpea în piele** sau **a nu-l mai încăpea pielea** (**de bucurie**) (**de mândrie**) sau **de fericire** (Fig.) = **a)** A fi foarte bucuros, mândru sau fericit:

Nu mai încăpea-n piele kir Ianulea de fericire... Ziafeturi peste ziafeturi zi și noapte, cu toate bunătățile și trufandalele; (I. L. CARAGIALE)

[PAPURĂ:] *Frumoasă imagine!... umbra sceptrului... mi-o repetați în toate zilele... e cam monotonă, însă plăcută... și ce mai face poporul?... nu l-am văzut de mult...* [TÂNDALĂ:] *Nu-și încape în piele de fericire.* [PAPURĂ:] *Așa să fie, Păcală, își încape sau nu-și încape?* [PĂCALĂ:] *Nu-și încape... e burduf...* (VASILE ALECSANDRI)

b) A fi extrem de îngâmfat, a fi plin de ifose, de pretenții:

Adică pentru că tu ai câteva petece de pământ, nu-ți mai încapi în piele de fudulie? (LIVIU REBREANU)

Era amarnic de fudul. Îl chemau toți din toate părțile… și el nu-și mai încăpea în piele. (MIHAIL SADOVEANU)

A plăti cu pielea = A suporta o pedeapsă corporală, o bătaie:

Dăscălița sărăcie-nvață pe om meserie./ Că dacă n-ai să mănânci, muncești până cazi pe

brânci./ Sărăcuța lelea plătește cu pielea! (ANTON PANN)

Jeannot, ca Ministru de Interne, va plăti cu pielea pentru chestiunea asta. Cât de curând, ruşii îl vor beli de piele şi-şi vor face câte o pereche frumoasă de pantofi. (ȘERBAN MĂRGINEANU)

A răbda în piele. v. **răbda.**

A scutura (cuiva) **cojocul** (sau **a i se face** (cuiva) **pielea cojoc**)**.** v. **cojoc.**

A şti (sau **a vedea**) **cât îi** (sau **ce-i**) **poate** (sau **îi face, îi plăteşte**) **pielea cuiva** = A şti sau a vedea de ce este în stare cineva, a cunoaşte cât valorează cineva:

Acum să vedem ce ne poate pielea. (M. DAVIDOGLU)

Dânsul e om bătrân şi trebuie să-şi vadă de necazurile lui, iar nu de nebuniile celor buieştri. Parcă mare ispravă o să facă şi Grofşoru… Îl ştim noi cât le plăteşte pielea!… (LIVIU REBREANU)

A umbla după piei de cloşcă = A-şi pierde vremea; a fi fără ocupaţie:

„Unde e Ion?” – întrebase el atunci. „Unde să fie? La plug. Că n-o să umble ca voi după piei de cloşcă”. (NICOLAE FULGA)

A(-şi) pune pielea pe băţ (sau **pe ciomag**) (Fam.) = A (se) distruge, a se omorî:

Moș Gibă a pus pielea pe ciomag. (D. UDRESCU)

Îți dau cinci minute, când mă întorc, dacă nu dai răspunsul corect, îți pun pielea pe băț! (PAUL GOMA)

A-i da sau (**a-i ieşi** cuiva ceva) **prin piele** = A suferi consecinţele unui lucru, a-i fi ca învăţătură de minte:

I-a dat iubitul prin piele. (GH. CIAUȘANU)

A-i face cuiva pielea tobă (sau **burduf**) = A bate pe cineva tare, a-l stâlci în bătaie:

– Aoleo! Aoleo! S-a prăvălit spre el morarul. Stai să-ţi arăt eu. O să-ţi fac pielea tobă. (MIHAIL SADOVEANU)

A-i frige (cuiva) **pielea** = A chinui, a-i face zile fripte, a pedepsi foarte aspru; a se răzbuna pe cineva:

Mai rabdă Harap-Alb, căci cu răbdarea îi frigi pielea. (ION CREANGĂ)

A-i intra (sau **a i se băga cuiva**) (**pe**) **sub piele** ori **a intra** (sau **a se băga**) **pe sub pielea cuiva** (Fig.) = **a)** A câştiga bunăvoinţa cuiva (prin mijloace dubioase):

Ca să-i intru pe sub piele şi să nu mai stăruie să fiu alungat, mă înclinai şi mai adânc în faţa ei. (IOAN SLAVICI)

Ce făcu dascălul, ce drese, se dete pe lângă muma copiilor şi, cu şoşele, cu momele, îi intră pe sub piele şi se înădi cu dânsa. (P. ISPIRESCU)

Afurisitul! și-a spus ea, n-ar avè noroc! cum i-a intrat el şi lui Tica sub piele, cu întrebările lui [...] (MARTA PETREU)

b) A câştiga prin insistenţe şi servicii bunăvoinţa cuiva:

Invidios pe cei din jur, încercă să-i intre contelui pe sub piele ca să câştige astfel o funcţie la curtea sa. (ION NĂLBITORU)

A-i lua (cuiva) **şi pielea de pe el** sau **a-i jupui** (sau **a-i scoate**) **şapte** sau **nouă piei** (de pe cineva) = **a)** A omorî, a distruge pe cineva:

N-au făcut nicio mișelie încă până acum,dar nici să nu cerce, că atunci eu aș fi cel dintâi carele i-aș lua pielea. (I. BĂRAC)

b) A pretinde de la cineva mai mult decât poate da:

Atunci, dacă nu te face deputat și ești mai liber, vii la mine la lucru la casă, cu Petre al lui Toma, dar să nu-mi luați pielea după mine. (DINU SĂRARU)

c) A estorca de bani:

Hehe, avocatul tot avocat... Șapte piei ți-ar jupui. (LIVIU REBREANU)

Nu știu ce va fi avut Domnul. Poate haznaua lui era săpată până-n adâncimile Tartorului și nu se mai putea umple; ori poate el era ca lupul cel nemilostiv, care voia să ieie șapte piei de pe-o biată oaie. (MIHAIL SADOVEANU)

A-și ieși din piele (**de bucurie, de ciudă** etc.) = A fi foarte bucuros, a-i fi foarte ciudă etc., a nu mai putea (de bucurie, de ciudă etc.):

Când îl vede norocul apropiindu-se de pădure tot numai cu toporul pe umăr și mai zdrențos decât în celelalte zile și tot zgâriat, sta să-și iasă din piele. (I. POP-RETEGANUL)

A-şi pune pielea la bătaie = A accepta o provocare riscantă; a miza totul pentru a atinge un scop, a încerca imposibilul prin propriile forţe:

Nu mă interesează cât ții la pielea matale, însă eu nu mi-o pun la bătaie pe a mea cu una cu două. (PLATON PARDĂU)

Merita să-mi pun pielea la bătaie ca să aud asemenea declarații de dragoste! (BASARABIA, nr. 11-12, 1996)

A-şi pune pielea ori **carnea** (**în** sau **la saramură**) **pentru cineva** (sau **pentru ceva**) = A se expune unui risc pentru cineva sau ceva, a-şi impune anumite restricţii; a face sacrificii mari:

Nu și-ar fi pus pielea în saramură și, cum singur mărturisise, dacă se duce dracului regimul ăsta de unde ne mai procurăm noi rahatul care să ne hrănească? (DAN STANCA)

Telefonul suna tot mai rar şi tot mai defect; cei cu care făcusem filmul, pentru care-mi puneam singur pielea la saramură, se interesau sporadic şi anemic. (MIRCEA DANELIUC)

Când îi fi la vreun aman, să ne dai de ştire, că ne-om băga carnea în saramură şi nu te-om lăsa. (CONSTANTIN SANDU-ALDEA)

A-şi vinde (sau **a-şi cheltui şi pielea de pe el**) = A vinde tot ce are pentru a scăpa de o anumită situaţie sau pentru a realiza un anumit lucru; a nu mai rămâne cu nimic: (Cu parafrazarea expresiei)

O să-ți bei cămașa din spate, o să-ți bei pielea de pe oase. (BARBU DELAVRANCEA)

Cât îl încape pe cineva pielea (sau **cât îi încape** (cuiva) **în piele**) = Cât poate îndura cineva, cât îi este cu putinţă:

Bănuitor fusese totdeauna! Gelos... Cât îl încăpea în piele! (POP.)

N-aş vrea să fiu în pielea (cuiva) = N-aş vrea să fiu în locul, în situația cuiva, să pățesc ce are să pățească sau ce-a pățit cineva:

Oho, ce-l aşteaptă pe domnişorul, n-aş vrea să fiu în pielea lui. Dar o merită, scumpo, o merită cu prisosinţă, nu-mi bat joc. (STELIAN TĂNASE)

N-aş vrea să fiu în pielea acestor oameni! Dumneavoastră aţi rezistat şi preţul n-a fost mic. (DIA RADU)

Te mănâncă pielea = Cauți bătaie:

Taci, mă, din gură și pleacă d-aici... Ori te mănâncă pielea? (MARIN PREDA)

Te mănâncă pielea, după cât se pare. (ION LĂNCRĂNJAN)

PIELIȚĂ

A fi pieliță de... (Înv.) = A fi neam de..., viță de...:

Eu sunt pieliță de drac,/ De dau la domnie-n cap. (POP.)

Să-i tai pielița cu un fir de păr = Se spune despre cineva care are pielea obrazului foarte fină și delicată:

Pieliţa obrazului ei, albă ca laptele, subţire de s-o tai c-un fir de păr, se îmbujorase aprins, şi îşi dusese mâna la frunte, simţind o leacă de ameţeală. (MANUSCRIPTUM, vol. 5, 1974)

PIEPT

(**A fi**) **cu coliva-n piept.** v. **colivă.**

A (-și) da piept cu cineva (sau **cu ceva**) = **a)** A se întâlni față în față, a se înfrunta direct:

Dar nici gândesc păgânii să deie piept cu el,/ Căci paloșu-i năprasnic e vultur de oțel. (VASILE ALECSANDRI)

Împăratul trimise pe împărăteasa să boteze pruncul, căci el va sta să dea piept cu tălharii, până se va întoarce ea. (P. ISPIRESCU)

b) A se lupta cu cineva:

Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi s-adună/ Să dea piept cu uraganul ridicat de Semilună. (MIHAI EMINESCU)

– Dar fosta-ai tu la bătălie? Dat-ai piept cu turcu? Luat-ai vrun tun, vreo cetate? (ION GHICA)

A apuca (sau **a lua, a înhăţa pe cineva**) **de piept** = A apuca sau a înhăţa pe cineva de partea din faţă a hainei, pentru a-i cere socoteală de ceva; a lua pe cineva la bătaie:

[CRĂCĂNEL:] *Şi-l aştept aici, pentru ca să-l iau de piept şi să am o tălmăcire cu d-lui... Să vedem: pentru ce? Da, pentru ce?* (I. L. CARAGIALE)

Eram în război și m-a luat un plutonier de piept. (MARIN PREDA)

Se luară de piept şi începură să-şi care la pumni peste cap, cu sete, grohăind ca nişte mistreţi prinşi în capcană… (LIVIU REBREANU)

A da piept (unui nou-născut) (Pop.) = A alăpta:

El plângea ceea ce însemna că a fost în viață. Mary i-a dat piept. (http://ecology.md/)

A da piept în piept cu cineva = A se întâlni pe neașteptate cu cineva, a da față în față, a da nas în nas:

Cum n-a mai întins masă mare, prietenii s-au făcut nevăzuți, ba nici nu-i mai întâlnea oriunde i-ar fi căutat, fiindcă fugeau de el îndată ce-l zăreau, şi dacă din întâmplare da piept în piept cu vreunul şi vrea să-l oprească să-i spună ceva, acela își cerea iertăciune […] (I. L. CARAGIALE)

I-a ţinut calea şi, când odată a dat piept în piept cu el, i-a zis, cu multă demnitate, pe franţuzeşte: – Domnule, eşti un imoral! (IDEM)

A face piept (**bărbătesc**) = A avea curaj, a da dovadă de bărbăţie:

Nu plânge, îmi zise, n-ai grijă, române, / Fă piept bărbătesc. (VASILE ALECSANDRI)

A fi slab la piept = (A fi) debil pulmonar, predispus la tuberculoză:

Astăzi e omul cel mal versat în cunoștințele medicale, și știe pe de rost cum se tratează boalele de stomac, câte bătăi trebue să aibă inima pe minut, ce fel de tratament se impune pentru oamenii slabi de piept […] (DIMITRIE ROSETTI)

A i se bate coliva în piept. v. **colivă.**

A lua sau **a apuca** (pe cineva) **de piept** = A înșfăca pe cineva de partea din față a hainei pentru a-i cere socoteală de ceva sau spre a-l lua la bătaie:

Didina nu-l îmbrățișase, îl prinsese într-un fel ciudat de gulerul paltonului, aproape ca și cum l-ar fi luat de piept. (ŞTEFAN DUMITRESCU)

Îl apucă de piept și-l scutură cu furie, apoi, îndurerat de privirea speriată a acestuia, îi dă drumul. (M. DAVIDOGLU)

A lua (ceva) **în piept** = A se strădui din toate puterile pentru a învinge sau a cuceri ceva; a înfrunta direct o greutate, o primejdie, un obstacol, străduindu-se să învingă, să rezolve:

Sunt mulți cei ce pot să judece, să osândească și să blesteme, ori să ia în piept păcatele societăților omenești. (GALA GALACTION)

Și sunt animale trupeșe, bine hrănite, care ar putea să ia în piept dealul Văcăreștilor ori dealul Filaretului. (ION PAS)

A pune (sau **a încrucişa**) **mâinile pe piept.** v. **mână.**

A scoate pieptul înainte = A fi ţanţoş, mândru, fălos:

El avea un singur lucru cu adevărat bun: pieptul soldaților noștri. Dar a-ți scoate pieptul înainte, când inimicul te bombardează de la o depărtare la care tu nu ajungi, nu mai este bravură, ci sacrificiu nefolositor. (DUILIU ZAMFIRESCU)

A se bate cu cărămida în (sau **pe**) **piept.** v. **bate.**

A se lovi în piept cu cineva = A se lupta:

Se duce să avânte armata cea crăiască/ Şi cu românii aprigi în piept să se lovească. (VASILE ALECSANDRI)

A se lua de piept (sau **de cap**) **cu cineva.** v. **lua.**

A se prinde (sau **a se apuca, a se lua**) **de piept cu cineva** = A se certa sau a începe să se bată cu cineva; a înfrunta pe cineva:

Pentru calul meu/ Mă prind de piept cu Dumnezeu. (G. COȘBUC)

A se pune cu pieptul (**pentru ceva** sau **cineva**) sau **a apăra cu pieptul** (**ceva** sau **pe cineva**) = A apăra din toate puterile, a apăra cu viața:

Răzășii din ziua de astăzi au fost cele mai mari familii în vremea veche. Ei au apărat țara și au scăpat-o cu pieptul lor din mâna dușmanilor. (VASILE ALECSANDRI)

A strânge la piept (pe cineva) = A îmbrățișa (pe cineva):

Mă strângi la piept, și-atâta ce-i? (G. COȘBUC)

Vină, dragă, pân' te-aștept./ Să te strâng la piept. (VASILE ALECSANDRI)

A strânge la sân (sau **la piept**) (pe cineva)**.** v. **sân.**

A trage aer în piept = A-şi face curaj:

Îşi strânse curajul, trase aer în piept şi apăsă pe butonul soneriei. (CEZAR GIOSAN)

A ţine piept (**la ceva** sau **cuiva** sau, rar, **cu cineva**) = A se împotrivi cuiva sau la ceva:

Seara, însoţit de mă-sa, de Floarea, nevasta lui Macedon Cercetaşu, şi de soacra primarului, o babă specialistă la peţituri şi tocmeli, se duse la Vasile Baciu care de altfel îl aştepta şi chiar chemase pe Firoana şi pe nevasta dascălului Simion Butunoi, să poată ţine piept asalturilor. (LIVIU REBREANU)

Și iar îi venea să-și zică: Ce-mi pasă!? Eu nu dau nimic; sunt gata să țin piept cu el. (IOAN SLAVICI)

În discuțiile lor, studenta ținea piept cu încăpățânare și eroism. (CEZAR PETRESCU)

A(-i) lua în piepturi (sau **cu pieptul**) = A lua pe cineva sau ceva cu forţa:

Oamenii luară în piepturi pe prizonier și-l izbiră în sus, pe trepte. (MIHAIL SADOVEANU)

A(-i) pune cuiva mâna în piept = A prinde pe cineva şi a-l opri de la o acţiune nepermisă:

Când am încercat să mă strecor printre ei, acela mi-a pus mâna în piept. (LETTRE INTERNATIONALE, vol. 49-52, 2004)

A(-i) ţine piept (sau **a sta în piept**) = A rezista pe poziţie, a nu se da bătut, a se împotrivi cuiva, a înfrunta pe cineva sau ceva; a face faţă, a concura cu succes, a rivaliza cu cineva sau ceva:

Ai noștri n-au putut ține piept aici fiindcă, dincolo de podul căii ferate, rușii au fugit din luptă și ne-au descoperit spatele… (LIVIU REBREANU)

– Stai tu și le ține piept!... (ION LĂNCRĂNJAN)

Tot satul nu-i ţinea piept. (BARBU DELAVRANCEA)

Multă vreme am ţinut piept la năvăliri, dară acum nu-i chip să fie învinşi. (GR. ZANC)

A(-şi) pune pieptul (**pentru cineva** sau **ceva**) = A veni în ajutor:

La nevoie vei ști să-ți pui pieptul. (MIHAIL SADOVEANU)

A-şi sparge pieptul (**vorbind, strigând**) = A vorbi sau a striga inutil, fără a fi ascultat, a obosi vorbind tare şi neprimind răspuns:

Duşmanul Mariei este „camelotul" ce se aşază dinaintea restaurantului la ora 7, strigând de-și sparge pieptul. (EUGEN LOVINESCU)

Cu capul în piept = Cu capul în jos, cu capul aplecat (de rușine, de tristețe etc.):

Ilie își puse pălăria în cap, se sculă oftând și porni, cu capu-n piept, cu scripca subsuoară. (MIHAIL SADOVEANU)

Îi netează mândra coamă/ Și plângând îi pune șaua./ S-avântă pe el și pleacă,/ Păru-n vânturi, capu-n piept,/ Nu se uită înainte-i,/ Nu privește îndărăpt. (MIHAI EMINESCU)

Cu pieptul deschis = Fără teamă, fără sfială, făţiş, direct, plin de curaj:

Bogătaşul mândru și cu pieptul deschis, săracul, umilit şi strâns la piept de sta să-i crape sumanul. (P. ISPIRESCU)

Atunci moșneagul, nemaiavând ce zice, își piaptănă barba frumos, ia toiagul bătrâneților în mână, apoi iese din casă și pornește spre împărăție și, cum ajunge în târg, se duce cu pieptul deschis drept la palatul împăratului. (ION CREANGĂ)

Piept la (sau, rar, **în**) **piept** = Corp la corp; la baionetă:

Dorobanții care luptau piept la piept se traseră iute la capătul șanțului și de pe parapet porniră câteva pârâituri de salve. (MIHAIL SADOVEANU)

Lupta era mai de aproape, mai piept la piept. (NICOLAE GANE)

Piept în piept!... câmpul răsună,/ Toți de tot dau împreună./ Toți la luptă-s încleștați. (VASILE ALECSANDRI)

Piept lângă piept = Unul lângă altul, strâns apropiați:

Caii veneau la pas, cu părul strălucitor, piepturi lângă piepturi și stufăriș de picioare fine, pădure de gâturi încordate. (PETRU DUMITRIU)

PIEPTENE

A bate din piepteni (sau **a face din pieptene** ori **a face piepteni**) = A clănţăni din dinţi de frig, din cauza unei emoţii etc.:

Sărea-n sus bătând în piepteni și la bocet schimbând versul. (CONTEMPORANUL,V)

A trece prin pieptene = A verifica amănunţit:

Toate autovehiculele care coborau dinspre valea Intelvi erau trecute prin pieptene fin. Carabinierii cercetară o listă, își aruncară ochii asupra actelor Lanciei, asupra carnetului de conducere al lui Tonio [...] (VINTILĂ CORBUL, MIRCEA EUGEN BURADA)

PIERDE

A pierde (**pe cineva** sau **ceva**) **din mână** = A scăpa de sub influenţă:

[...] *tocmai el, ruda și protejatul conului Alecu, pierduse din mână o afacere așa de strălucită* [...] (G. M. ZAMFIRESCU)

A pierde laptele (sau, reg., **rodul**) (D. femelele unor mamifere) = A le scădea sau a le înceta complet secreția laptelui (într-o perioadă când această secreție ar trebui să fie normală):

Nu se scoate niciun lucru din odaia lehuzei, căci pierde laptele. (ARTUR GOROVEI)

Și vaca pierde rodul, nu mai dă lapte. (GRAIUL, I)

A pierde pământul de sub picioare = **a)** A-şi pierde echilibrul din cauza unei proaste stări fizice sau din cauza unui pas greşit:

Zicând aceste cuvinte, el se primbla [plimba] *cu pași iuți și neregulați prin odaie; dar deodată se opri în loc; își întinse amândouă brațele în aer ca un om ce simte că-i fuge pământul de sub picioare, se cumpăni un moment, apoi căzu grămadă jos.* (NICOLAE GANE)

Dintr-o dată, Scipio a simțit că-și pierde pământul de sub picioare și a căzut printr-o crăpătură dintre peretele peșterii și podea. (http://www.efemeride.ro/)

b) A fi pe punctul de a pierde o anumită situaţie materială, socială, a nu mai fi sigur de poziţia sa socială:

Poate și că fiind [...] *absolvent de Geografie, Răzvan Bucuroiu are ştiinţa (sau darul)*

de a privi spre cer fără a pierde pământul de sub picioare... (http://razvan-codrescu.blogspot.ro/)

A pierde pe cineva din ochi (**de drag**) (Fig.) = A se uita cu mult drag la cineva, a manifesta o afecţiune puternică pentru cineva:

O iubeau împărăteasa și împăratul pe fată de o pierdeau din ochi. (I. L. CARAGIALE)

Cu șorțul negru prins în brâu,/ O pierd din ochi de dragă. (G. COȘBUC)

Şi de-aceea Harap-Alb o prăpădea din ochi de dragă ce-i era. (ION CREANGĂ)

A pierde pe cineva (sau **ceva**) **din vedere** (sau **din ochi**). v. **vedere.**

A pierde sânge = A avea hemoragie; a sângera:

Pierdeam sânge din umărul stâng străpuns. (MIHAIL SADOVEANU)

A pierde sufletul cuiva (Pop.) = **a)** (Înv.) A omorî, a ucide (pe cineva):

Unul câte unul se cărară pe la casele lor... căci nimeni nu mai voia să-și piarză sufletul pentru un cap de muiere. (P. ISPIRESCU)

Și pierd sufletele coconilor la vreame de naștere. (PRAVILA de la GOVORA)

b) (În limbajul bisericesc) A osândi pe cineva la chinurile iadului, la pierderea sufletului, pentru păcatele săvârşite:

Ce folos e omului să ar dobândi toată lumea și va piarde sufletul lui? (CORESI)

A pierde teren. v. **teren.**

A(-i) pierde urma (ori, reg., **de ştire** cuiva sau la ceva) = A nu mai şti unde se află cineva sau ceva:

Dumneata strici, fireşte! Dacă nu erai dumneata, nu-i pierdeam urma! nu ne scăpa aşa! (I. L. CARAGIALE)

Când aproape-aproape să pun mâna pe dânsul, i-am pierdut urma, și să te duci, duluță! (ION CREANGĂ)

Acum nu se mai știe nimic de neamul ăsta. I s-a pierdut urma. (ION LĂNCRĂNJAN)

A(-şi) pierde cunoştinţa (sau **simţirea,** înv., **simţirile**) = A ajunge în starea de inconştienţă, a leşina:

Rana acestuia era uşoară, gloanţele trecând numai prin carne sub ţâţa stângă şi el nu-şi pierduse deloc cunoştinţa; (RADU ROSETTI)

Am căzut pe o canapea. Pierdusem cunoștința. (BARBU DELAVRANCEA)

Biata... babă era umflată cât o bute... simțirea însă nu și-o pierduse de tot. (ION CREANGĂ)

A-şi pierde busola. v. **busolă.**

A-şi pierde calendarul (ori **călindarul**) sau **şirul zilelor.** v. **calendar.**

A-şi pierde capul. v. **cap.**

A-şi pierde cinstea. v. **cinste.**

A-şi pierde cumpătul (sau **răbdarea**). v. **cumpăt.**

A-şi pierde echilibrul. v. **echilibru.**

A-şi pierde firea sau **a se pierde cu firea.** v. **fire.**

A-şi pierde firul. v. **fir.**

A-şi pierde iluziile. v. **iluzie.**

A-şi pierde minţile (sau **mintea**) sau **a nu fi în toate minţile.** v. **minte.**

A-şi pierde papucii. v. **papuc.**

A-şi pierde pâinea. v. **pâine.**

A-şi pierde piuitul. v. **piuit.**

A-şi pierde sărita (sau **a-și ieși din sărite**). v. **sărit.**

A-şi pierde sufletul (Pop.) = A muri, a-şi atrage, din păcate, osânda la chinurile iadului; a

nu mai avea dreptul la viaţa veşnică, a nu se mai putea mântui:

Cine îşi pierde averea pierde mult, cine îşi pierde sufletul pierde totul. (ARINA AVRAM)

Că cine va voi să-și scape sufletul îl va pierde; iar cine își va pierde sufletul pentru Mine îl va afla. (BIBLIA)

Cel ce se amestecă în multe de ale lumii este prea cu neputință a nu-și pierde sufletul. (I. GHERASIM GORJAN)

Unul câte unul se cărară pe la casele lor... căci nimeni nu mai voia să-și piarză sufletul pentru un cap de muiere. (P. ISPIRESCU)

A-şi pierde şirul (**vorbelor**) = A nu mai avea continuitate, a se încurca, a se întrerupe din vorbit:

De la un timp, însă, s-a pierdut șirul numelor tuturor oamenilor și-a fiecăruia în parte […] (ION LĂNCRĂNJAN)

Până în ultimul moment am încercat să glumesc şi să nu las vorbele noastre s-o ia razna. Apoi am pierdut şirul, ajunseserăm în cameră şi ea s-a agăţat de farfuria de pe masă. (ANA MARIA SANDU)

A-și pierde urma (sau **a i se pierde**) **urma** (ori **urmele** sau, reg., **de urmă**) = A dispărea dintre ai săi, a face ca nimeni să nu știe ce face și unde trăiește:

De la o vreme dracul pierde urma iepurelui. (ION CREANGĂ)

Și se duce tot cântând/ Ca să-și piardă urma. (ȘT. O. IOSIF)

Întrară într-altă curabie... ca să-și piardză urma. (DOSOFTEI)

A-şi pierde viaţa (ori, rar, **zilele**) sau **a se pierde viaţa cuiva** (Pop.) = A muri, a fi omorât:

Potlogarii, de care gemea orașul... pândeau pe nesocotitul pedestru care zăbovise a se întoarce acasă, și adeseaori [adeseori] *el pierdea împreună cu punga și viața.* (C. NEGRUZZI)

P-aici, p-aici era să-mi pierz viața. (P. ISPIRESCU)

A-și pierde vremea (sau **timpul**) = A-și irosi timpul în zadar; a nu se ocupa cu nimic; a lenevi:

La vorbe nu se pricepea; se mira chiar că-și poate cineva pierde vremea cu ele. (EUGEN LOVINESCU)

Mulți își pierd timpul ca să-și facă o opinie, și când și-au făcut una, nu știu ce să facă cu ea. (ALEXANDRU GH. RADU)

Ce-am avut şi ce-am pierdut. v. **avea.**

Fără a mai pierde vreme(**a**) = Repede, neîntârziat:

Fără a perde vreme, începu a se găti spre a se porni la oaste. (NICOLAE BĂLCESCU)

Lăcomia pierde (sau **strică**) **omenia.** v. **lăcomie.**

Pierde-vară (sau **pierde-vremea**) = Persoană care umblă fără rost, care îşi iroseşte timpul degeaba, căreia nu-i place să muncească:

Gazda îl povăţui să ia pe seama lui o tocitoare de bani din care îi lăsase să se apuce şi el de ceva şi să nu mai umble ca un pierde-vară după icre verzi. (P. ISPIRESCU)

Până-n seară, am şi colindat mai tot satul, ba şi pe la scăldat am tras o raită, cu prietenul meu Chiriac al lui Goian, un lainic şi un pierde-vară ca şi mine. (ION CREANGĂ)

PIERDUT, -Ă

A face (ceva) **pierdut** =A se preface că nu știe unde se află un lucru (pentru a și-l însuși):

A pitit punga și-a făcut-o pierdută. (D. UDRESCU)

PIERI

A pieri (sau **a trece**) **ca o nălucă** v. **nălucă.**

A pieri de (sau **cu, în**) **ruşine.** v. **rușine.**

A pieri de foame (**sete**) (Pop.) = A nu avea ce mânca (bea), a suferi din pricina nealimentării:

Vitele începură a pieri de foame. (CONSTANTIN SANDU-ALDEA)

A pieri din fața cuiva = A dispărea foarte repede:

Piei dinainte-mi, spurcatule. (MIHAIL SADOVEANU)

Du-te unde vrei,/ Pieri din ochii mei,/ Pieri-mi dinainte,/ Fată fără minte! (G. COȘBUC)

A pieri după (sau **pentru**) **cineva** (Fig.) = A fi foarte îndrăgostit de cineva, a-i plăcea foarte mult:

Vai de mine! mor și peiu/ Pentru mândra din Cisteiu. (JARNÍK-BÎRSEANU)

O cunosc pe cingători/ Că piere după feciori. (I. POP-RETEGANUL)

A(-i) pieri (cuiva) **graiul** (sau **glasul**) ori **a-i pieri** (cuiva) **cuvintele** (**de**) **pe buze** = **a)** A nu mai putea spune un cuvânt, de emoţie, de uimire; a muri:

Ţipară ce ţipară, dară o dată cu focul li se stinse şi lor glăsciorul şi se făcură scrum. (P. ISPIRESCU)

b) A nu mai avea ce răspunde, din lipsă de argumente, a fi pus în încurcătură, a fi redus la tăcere:

Cum se face că tocmai acum ţi-a pierit glasul? (GALA GALACTION)

Am tăcut apoi, deodată, parcă mi-ar fi pierit graiul. (ION LĂNCRĂNJAN)

– Armaş, dă-i câteva să-i piară glasul! (DUMITRU ALMAȘ)

A-i pieri (cuiva) **piuitul** (sau **piuita**)**.** v. **piuit.**

A-i pieri cheful = A nu mai avea spor, poftă, dorinţa de a face (spune) ceva:

Ba mai mult decât atât, lui Sandu îi pieri şi cheful de a mai face ore, atunci când realiză că Lora nu va mai fi în Brașov [...] (DUMITRU CRUDU)

Lui Antonie îi pieri cheful de psihoterapeut. (FLORIN LĂZĂRESCU)

A-i pieri din gând (ceva cuiva) = A uita:

Ospăţul care începuse şi vinul ce se vedea... le făcu să le piară din gând vorbele. (POP.)

Că (**doar**) **nu piere lumea** (sau **târgul**) (Pop.) = Se spune atunci când un lucru nu este prea greu de făcut sau nu cere sacrificii prea mari ori pentru a arăta că realizarea unei acţiuni nu este foarte importantă sau urgentă:

Nu mai plânge atâta, că doar nu piere lumea pentru o cruciuliţă, îi zise Doncilă, a cărui ochi nu se dezlipeau de pe a lui. (NICOLAE GANE)

Că doar nu piere lumea, de poftesc/ Să-ntreb ceva pe ăl de-mi ţine locul. (ȘT. O. IOSIF)

Ia mai pune-ți pofta la o parte, că doar nu piere lumea. (ION CREANGĂ)

Vom merge altă dată [la teatru], *că nu piere lumea.* (VASILE ALECSANDRI)

Lucru rău (sau **prost**) **nu piere.** v. **lucru.**

Piei din fața mea! (sau **din ochii mei!**) = Pleacă imediat de aici! Să nu te mai văd!:

– Piei d-aci! – zise muierea – dacă ai fost cerșetor,/ Ce ai venit la casa mea să te faci judecător? (ANTON PANN)

– Piei din ochii mei, măgarule! se răsti la Simion, indignat. M-ai adus până aici ca acuma să mă faci de râs înaintea oamenilor?… (LIVIU REBREANU)

Du-te unde vrei,/ Pieri din ochii mei,/ Pieri-mi dinainte,/ Fată fără minte! (G. COȘBUC)

PIERICIUNE

A da (pe cineva) **piericiunii** = A ucide, a omorî:

Fură dați piericiunii toți câți se găsiră răspândiți prin țară. (P. ISPIRESCU)

PIERITOR, -OARE

Pieritor de foame (D. oameni) = Foarte sărac, care nu are nici ce mânca; muritor de foame:

A lăsat pe biata femeie nevinovată pieritoare de foame. (I. L. CARAGIALE)

Rămâne-n uliță peritor de foame. (ION AGÎRBICEANU)

PIERSIC

A da (ceva) **după piersic** = A ascunde (ceva), a dosi:

Ar putea crede cineva că le-am dat după persic... – Să le furi. (IULIU A. ZANNE)

A o aduce (sau **a o da, a o lua, a umbla**) **pe după piersic** (sau **vişin**) (Pop.) = A spune (ceva) pe ocolite; a se eschiva, a căuta subterfugii:

Spune repede de ce-ai venit, n-o mai da pe după piersic! (I. L. CARAGIALE)

Haidi Vali, toată lumea ştie că ai fost securist, ce-o mai dai după piersic. (http://www.zoso.ro)

Locotenentul își lăsă ochii în jos: – Mi-amintesc, o luă pe după vișin, că la ultimul curs de învățământ politic, tovarăşul colonel Ionaş remarca lipsa de spontaneitate a unora dintre noi... (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

PIERZARE

A da (sau **a trimite**) **pierzării** (D. oameni) = A distruge, a nimici; a ucide*:*

Toţi fură într-o glăsuire ca fata să se dea pierzării. (P. ISPIRESCU)

Mă rog dumitale, frate Negoiță, nu mă lăsa-n pierzare! mă rog și iar mă rog! (I. L. CARAGIALE)

A-şi pune viaţa întru pierzare (Pop.) = A garanta cu preţul vieţii; a-şi pune capul:

Îi răspunse că își pune viața întru pierzare... dacă istoriile ce are a povesti de acum înainte nu vor fi cu mii de ori mai frumoase. (I. GHERASIM GORJAN)

PIETROI

A aştepta (sau **a lăsa**) **până se coace pietroiul** = A-şi lua orice nădejde:

Aşteaptă dumneata pân' s-a coace petroiul! (POP.)

PIEZIŞ

A zâmbi (sau **a râde**) **pieziş** = A zâmbi (a râde) din colțul gurii cu ironie, cu răutate, cu amărăciune:

Îmi zâmbi pieziş. Își îndreptă spatele și îți dădu capul în spate pentru o analiză de ansamblu și detaliată până la sânge. (https://dianapopthoughts.com/)

[…] *sfârşi căruţaşul zâmbind pieziş.* (MIHAIL SADOVEANU)

Acesta e cuvântul: pieziş. Păi să fim sinceri şi cinstiţi, nu am scris niciun rând în noaptea aceea de groază, fiindcă totul mi se părea pieziş: am râs pieziş, am vorbit pieziş, acum tăceam: tot pieziş. (ION D. SÎRBU)

A vedea (ceva) **pieziş** = A privi (pe cineva) bănuitor, duşmănos; a aprecia (ceva) în mod subiectiv, greșit, denaturat:

Te privește cu-un ochi pieziș. (C. NEGRUZZI)

E numai întrebarea dacă nu cumva am văzut cam pieziș. (I. CODRU-DRĂGUȘANU)

PIFTIE

A face piftie pe (sau **din**) **cineva** sau **a-i face** (cuiva) **pielea piftii** (Fam.) = A bate foarte tare (pe cineva):

Când sosi trăsura cu prefectul, maiorul Tănăsescu, care galopase iar înainte, strigă: – În genunchi, hoţilor, că vă fac piftie! (LIVIU REBREANU)

Dar nici nu m-am gândit să mă însor cu ea!, după care vorbă, nu se ştie cum, zboară un cristal în capul blondului şi-l face piftie. (PAUL EUGEN BANCIU)

PILAF

A face (pe cineva) **pilaf** = **a)** A bate (pe cineva) foarte tare; a nimici:

Tot ca Batman, când, deşi bătut şniţel de duşmanul lui, cu şase coaste rupte, capul zdrobit şi un topor înfipt în el, se ridică din propriile bale şi-l face p-ăla pilaf. (SIMONA TACHE, MIHAI RADU)

Osmanlii și bostangii [soldat din garda sultanului care avea grijă și de grădinile seraiului]*/ Au să curgă mii de mii./ Ah! aman, aman!/ Să ne puie un chiulaf/ Să facă țara pilaf* (VASILE ALECSANDRI)

b) A uimi peste măsură, a ului:

Unul este epigramist și l-ar face în orice moment pilaf pe Cincinat. (ION PAS)

A făgădui (cuiva) **munți de pilaf.** v. **făgădui.**

PILĂ[1]

A linge pila = **a)** A îndura neajunsuri, a duce lipsa unui lucru:

Lingeți voi pila, când n-o mai fi mama. (PETRE COMAN)

b) A se face de rușine, a o scrânti*:*

Ce făcuși, mă, la examen? Ai lins pila! (D. UDRESCU)

PILĂ[2]

A avea pile (Fam.) = A se bucura de protecţia cuiva:

Sorescu avea pile sus-puse și putea face rost oricând de hârtie. (ȘTEFAN AGOPIAN)

La acea dată, când mai avea pile, cunoştinţe şi relaţii (pcr – în limbajul abreviat al epocii) în structurile de stat și de partid, Mărășineanu reușise să aranjeze lucrurile [...] (FLORINA ILIS)

A pune (sau **a băga**) **o pilă** (sau **pile**) (**pentru cineva** sau **cuiva**) (Fam.) = A interveni în mod abuziv în favoarea cuiva sau pentru sine; a solicita o protecţie ilegală pentru cineva sau pentru sine:

Pune-i pe deasupra și o pilă de o mie de lei. (CEZAR PETRESCU)

Toate ca toate, dar dacă nu i-a fi pus Pleşea o pilă lui Anton, cine ştie dacă astăzi ar mai fi ajuns acesta să scrie la ,,Monitorul de Braşov" [...] (DUMITRU CRUDU)

Şi-au băgat pilele politice în funcţiune, pentru spaniol a intervenit Xavier Solana personal [...] (EUGEN ȘERBĂNESCU)

PILDĂ

A bate pilduri = A insinua ceva:

Ori, poate, mamă-sa care-a fost la dânsa să-i fi spus, dar pe departe, prin pilduri, cum are obiceiul... (VLADIMIR BEȘLEAGĂ)

A da pildă (Fig.) = **a)** A oferi exemplu ce poate servi cuiva drept învăţătură, model de urmat, drept termen de comparaţie:

Ostașii, minunați și îmbiați de învierșunata vitejie a acelei zdravene muieri ce le striga și le da pildă ca să lovească pre vrăjmași, deteră năvală, trecură într-o clipă micul pârâu și, printr-o crâncenă măcelărie, zdrobiră cu desăvârșire mica oaste boierească. (AL. ODOBESCU)

Asta e pilda care dai oilor tale, păstorule? avea dreptate norodul să strige asupra ta! În lături, păcătosule! (C. NEGRUZZI)

b) A oferi un model ce poate servi ca obiect de imitaţie sau inspiraţie în privinţa formei, aspectului, alcătuirii:

Era prefectul Boerescu, care, plecat din Amara, vorbise şi aici, în Lespezi, ţăranilor şi acuma venea să facă o scurtă vizită Nadinei, s-o felicite că tocmai în zilele acestea tulburi a coborât în mijlocul sătenilor, dând pildă de curaj şi virtute şi altor proprietari... (LIVIU REBREANU)

A lua pildă (sau **a urma pilda**) (Fig.) = A lua exemplu, imitând pe cineva sau ceva:

Dar vor lua pildă din acest cârpaci/ Prin ce uneltire s-a vestit dibaci […] (ANTON PANN)

Ia pildă de la Sfântul Gheorghe, ostașul:/ lancea și scutul cu tine poartă-le mereu,/ pe balaurul din gânduri, pe vrăjmașul,/ ucide-l făra milă, oricât ți-ar fi de greu. (GAVRIIL STIHARUL)

A vorbi în pilde = A vorbi făcând aluzii; a vorbi cu subînțelesuri:

Munteanul se prefăcea că-i cam nea-ntr-o parte, vorbea în pilde şi în parimii; numai Vodă înţelegea tot. (MIHAI EMINESCU)

Acestea vi le-am spus în pilde, dar vine ceasul când nu vă voi mai vorbi în pilde, ci pe faţă vă voi vesti despre Tatăl. (BIBLIA)

Nesigur de capacităţile tale intelectuale, îţi vorbeşte în pilde transparente, în cuvinte simple şi amare. (ANDREI PLEȘU)

PILOTĂ

A dormi pe pilote (sau (reg.) **a crește în pilote**) = A duce un trai ușor, confortabil, fără griji:

Nici sub domnia austriacă n-au dormit românii pe pilote. (G. BARIȚIU)

PILUG

A rămâne (sau **a fi**) (**gol**) **pilug** (Fam.) = **a)** A rămâne sau a fi complet dezbrăcat. **b)** A rămâne sau a fi extrem de sărac:

Nu beți băutură bețivă... că de vei da ochii tăi spre cap și spre pahar, mai pe urmă vei umbla mai gol decât pilugul. (A. MATEEVICI)

A tunde (sau **a rade**) (pe cineva) **pilug** (sau **brebenel, cocean, ridiche**). v. **tunde.**

PILULĂ

A înghiţi o pilulă (sau **pilula**) (Fig.) = A fi nevoit să suporte un lucru neplăcut; a fi păcălit:

Mergând acum alături cu d-nii Carada și Pătârlăgeanu, nu pot scăpa de macula neconsecuenței. S-o ia încalte vitejește pe mânecă, să-nghită pilula cu toate urmările ei și deie pace conservatorilor, cu cari n-au nimic de-mpărțit. (MIHAI EMINESCU)

„Este naiv să credem că China va înghiţi pilula amară a umilinţei", a avertizat cotidianul guvernamental citat. (http://www.romanialibera.ro/)

PINGEA

A ţine (la cineva) **ca la pingele** = A nu ţine deloc la cineva:

[...] *dacă dumitale-ţi place să bei până-ţi înneci pipota, eu am nevastă tânără... ţin la ea ca la pingele*. (CORNEL RUSU)

A-i pune (cuiva) **pingeaua** (Fig.) = A păcăli pe cineva:

Hoţul îi pune pingeaua numaidecât. (ANTON PANN)

PINGICĂ

A aduce (pe cineva) **la o pingică** = A provoca cuiva pagube însemnate; a sărăci pe cineva:

L-a adus la o pingică. (L-a sărăcit). (TUDOR PAMFILE)

A pierde (ceva) **la o pingică** (Arg.) = A pierde la diferenţă, scor foarte mic, foarte aproape de reuşită:

Sau ce-o fi bombănit Ion Cristoiu despre faptul că Ceauşescu Nicolae a ratat la pingică un loc în finala pe aparate, clasându-se al 11-lea?! (http://astra.iasi.roedu.net/)

PINTEN

A bate din pinteni (sau **pintenii**) (D. militari) = A lovi călcâiele unul de altul, făcând să sune pintenii şi a lua poziţia regulamentară de drepţi:

[...] *se suna şi de venirea lui Magheru cu proscrişii români, şi tinerimea începuse a bate din pinteni.* (ION GHICA)

E adânc revoltat, indignat de roiul de pierde-vară, cari nu știu alta decât a bate din pinteni și a-și răsuci mustața. (C. DOBROGEANU-GHEREA)

(Fig.) *Și pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic sprinten,/ Ridicat în două labe, s-a-nchinat bătând din pinten;* (MIHAI EMINESCU)

A da (sau **a bate**) **din** (sau **în**) **pinteni** (**de bucurie**) = A se bucura foarte tare, manifestându-se în mod zgomotos; a îndemna, a grăbi:

Începu a bate din pinten de bucurie că se cotorosise de sărăcie. (P. ISPIRESCU)

A da pinteni (cuiva) sau (rar) **a strânge în pinteni = a)** (D. animale) A împinge, a îndemna un animal de călărie pentru a-l face să pornească sau să meargă mai repede:

Ghiță ar fi avut multe de zis, dar Lică se întoarse o dată în călcâi și, pe când cârciumarul își veni în fire, drumețul dăduse pinteni calului. (IOAN SLAVICI)

b) A îndemna, a grăbi:

Iară celor blagorodnici, pintini le dă istoria. (NICOLAE COSTIN)

Deodată, calul se opri în loc și scutură din urechi; Timuș îi dădu pinteni să plece înainte, însă calul nu făcu bine câteva sărituri, îmboldit de pintenii călărețului, și poticni. (NICOLAE GANE)

Și multe încă aș mai fi văzut, dacă foamea nu mi-ar fi dat pinteni și nu m-ar fi silit să sui scările lustruite ale arhondaricului. (CALISTRAT HOGAȘ)

Dă-ţi, popo, pintenii şi bate iapa cu călcâiele. v. **călcâi.**

PIPĂ

A fuma pipa păcii (Fig.) = A se împăca, a încheia un conflict de durată:

Ei le-au dat mâna și au fumat cu ei pipa păcii. Atunci noi eram stăpânii acestor pământuri și ei erau nevoiași și cerșetori. (EMIL RAȚIU)

Astfel, la indienii din America, dacă doi şefi de trib aflați în conflict sau doi duşmani fumează pipa păcii, starea de război sau de duşmănie încetează. (VICTOR DUȚĂ)

PIPĂI

A pipăi (sau **a sonda, a tatona**) **terenul.** v. **teren.**

A pipăi miezul cuiva. v. **miez.**

PIPER

A avea piper pe limbă (sau **a fi cu piper pe limbă**) = (A fi) ironic, caustic, răutăcios:

Vreo doi mai ageri la minte, mai cu piper pe limbă, dădură drumul vorbii. (ION PAS)

A face (pe cineva) **cu sare şi cu piper** (Pop.) = A certa aspru pe cineva:

Bunica l-a făcut pe bietul băiat cu sare și cu piper.

A fi sarea şi piperul (Fig.) = A fi elementul dinamic al unui grup, a fi elementul spiritual, savuros, al unei situaţii sau creaţii:

La doi ani de la această tragedie, în anul 2000, s-a stins şi Dem Rădulescu, cel care era considerat „sarea şi piperul" multor comedii difuzate pe micul ecran, dar şi ale scenei autohtone. (http://www.cancan.ro/)

Festivitatea a fost moderată de Dragoş Bucurenci, iar sarea şi piperul manifestării au fost aduse de Chef Adi Hădean. (http://www.gazetademaramures.ro/)

A i se sui (sau **a-i veni cuiva**) **piperul la nas** (sau **a-şi lua piper în nări**) (Fam.) = A se enerva foarte rău:

Anton stătea înfășurat în gândurile sale pe scaunul de lângă geam și moțăia, când își aminti iar de curva aia de Lora și piperul i se urcă la nas și izbi, cu toată puterea de care eram capabil, cu pumnul în fereastră până când mâna i se năclăi de sânge. (DUMITRU CRUDU)

A înţepa cu limba sau (reg.) **a fi cu** (sau **a avea**) **piper, ţepi pe** sau **aguridă sub limbă.** v. **limbă.**

A lipsi sarea şi piperul (Fig.) = A fi lipsit de profunzime, a fi omis esenţialul, elementul cheie:

Favorita grupei L, Villarreal, a venit la Bucureşti pentru o partidă ce trebuia să fie o sărbătoare a fotbalului, însă meciului de pe Arena Naţională i-a lipsit sarea şi piperul care însoţesc dispute de asemenea nivel. (http://www.romaniatv.net/)

Sunt voci care spun că acest „stil de viață sănătos" e plictisitor și lipsit de „sare și piper". (http://www.viva.ro/)

A presăra piper între două persoane (Pop.) = A aţâţa o ceartă:

Ian să cerc a presăra chiper [piper] *între Florin și Florica...* (VASILE ALECSANDRI)

A pune piper şi-n iaurt (Pfm.) = A-şi bate joc de ceea ce ai (în cantitate mare):

Cine are piper mult pune şi în iaurt. (P. ISPIRESCU)

Cine are piper mult pune și în iaurt. (I. C. HINȚESCU)

A se iuţi ca piperul (Pop.; d. oameni) = A se supăra:

Nu te iuţi ca piperul. (ANTON PANN)

A-i sta (cuiva) **ca piperu-n nas** (Fam.) = A enerva pe cineva, a nu-i fi pe plac cuiva:

Da', mă rog, dacă eu le sunt drag ca piperul în ochi, ce și-au zis [...] (ION BĂIEȘU)

Ori de câte ori trecea pe la noi, chiar dacă nu zicea nimic, îmi sta ca piperu-n nas.

Parcă ar fi plouat cu piper între ei (sau **noi, voi**) = Se spune când două persoane s-au despărțit ori s-au dezbinat:

Parcă ar fi plouat cu piper între noi! Tu te afli la târg cale de o poștă de mine și eu la țarăla Florinești, cu grebla-n mână și cu doru-n suflet. (VASILE ALECSANDRI)

Piper între voi, să râdem şi noi! = Formulă adresată unor persoane care se ceartă, pentru a înteţi cearta între ele şi a face apoi haz pe socoteala lor:

Ian să cerc a presăra chiper între Florin și Florica..., vorba ceea: chiper între voi, să râdem și noi. (VASILE ALECSANDRI)

PIPERAT, -Ă

A avea limba piperată (Fam.) = A vorbi urât, nepoliticos, răstit, tăios:

La noi, bunăoară, soitarii [(înv.) fiecare dintre cei patru măscărici ai domnilor (fanarioți) din țările românești, care distrau publicul la alaiuri și la parade; bufon, paiață] *și pehlivanii* [(înv.) personaj comic (acrobat, jongler, saltimbanc, scamator etc.) în reprezentațiile de circ, la diferite serbări etc.]*, cu limba lor piperată, aveau un statut aparte la curțile boierești și domnești* […] (CONSTANTIN CUBLEȘAN)

Poeziile sunt amuzante, deși deficiente ca ritm, căci autorul nu prea avea ureche, având în schimb limbă piperată. (NICOLAE MANOLESCU)

Herdelea aprobă în tăcere, căci și lui îi plăcea Rozica, cu toate că dragostea i-o arăta numai prin glume piperate, spuse într-o ungurească foarte stricată, care pe femeie o înveseleau totdeauna. (LIVIU REBREANU)

A avea un preţ piperat (D. prețuri, dobânzi, plăți) = A fi prea scump:

Pe când alte popoare din țări puțin priincioase pomilor știu să facă câștiguri însemnate din poamele multe și bune ce produc, poporul nostru adese le cumpără de la precupeții străini cu prețuri piperate; (MIHAI EMINESCU)

Pân-acuma el luase dobânzi cam sărate; de acum ajunsese să plătească el camătă din ce în ce mai pipărată. (I. L. CARAGIALE)

PIPOTĂ

A atinge (pe cineva) **la pipotă** = A-i da satisfacție cuiva; a se bucura de ceva:

M-a atins la pipotă și atunci când a spus „mi-ar plăcea". Deci se poate să fii sportiv și să mai și vorbești ok. (http://treizecizero.ro/)

A avea (sau **a face, a fi cu**) **pipota** (**mare**) (Fam.) = A deveni îngâmfat:

A făcut pipotă băiatul; acum nu te mai poți atinge de el; e cu pipotă (mare). (D. UDRESCU)

A avea (sau **a fi cu**) **pipota plină** (sau **umflată**) (Fam.) = A fi înfuriat:

Pipotoasa aia nici bună ziua nu mai dă, e cu pipota umflată. (D. UDRESCU)

A fi rău de pipotă = A-i fi cuiva frică:

Câte unul mai nimerea după miezul nopții în casa ei și-i cerea câte o fată, deși avea nevastă ..., că așa sunt bărbații, răi de pipotă. (EUGEN BARBU)

A i se umfla (cuiva) **pipota** (Fam.) = **a)** A se înfuria. **b)** A fi foarte fudul, mândru:

Mi s-a umflat pipota când ți-am auzit glăsciorul. (MIHAI ANDREI)

De obicei erau cu noi şi cei din blocurile de vizavi. Cu toţi ne uitam la filme cu Chuck Norris şi se umfla pipota în noi, testosteronul. (http://www.mediafax.ro/)

A-i arde pipota (Fam.) = A avea neapărată nevoie de ceva:

Taţii ieşeau după ele şi le ocărau. Fiecare pe-a lui: – Îţi arde pipota, ai? Îţi dau eu ţie! – Te omor dacă te mai prind! Îţi miroase a bărbat? (EUGEN BARBU)

A-i crăpa (cuiva) **pipota de nerăbdare.** v. **crăpa.**

A-şi umple (sau **a-şi îneca**) **pipota** (Fam. şi ir.) = A se îmbăta:

Bea, pipota-și îneacă,/ Altul ca să nu-l întreacă. (ANTON PANN)

[...] *dacă dumitale-ţi place să bei până-ţi înneci pipota, eu am nevastă tânără... ţin la ea ca la pingele*. (CORNEL RUSU)

PIR

A se întinde ca pirul (Pop.) = A fi agasant, obraznic:

Şase luni erau de când nu mai văzuse pe iubita lui, şase luni de când nu-i mai auzise accentele vocei, şi desperarea începuse a se întinde ca pirul în sufletul lui. (GRIGORE H. GRANDEA)

PIRAMIDĂ

A ajunge (sau **a fi, a se afla** etc.) **în vârful piramidei** (Fig.) = A ajunge sau a fi, a se afla etc. pe treapta cea mai înaltă a unei ierarhii sociale, politice, ştiinţifice etc.:

În vârful piramidei de clase era domnul cu cabaniță și cucă, cu sabie, topuz și tui. (ION GHICA)

Când semenii tăi te urcă în vârful piramidei sociale, trebuie să arzi tot sufletul tău pentru a rămâne acolo: nu pentru tine, că tu ești un om, trecător, dar pentru oameni, pentru idealul lor, pe care tu nu trebuie să-l lași să decadă […] (VASILE PÂRVAN)

PIRON

A face (**la**) **piroane** (reg. **chiroane**) (**și cuie**) (Fam.) = A clănțăni din dinți din cauza frigului; a dârdâi:

Cât fuse vară o duseră ei cum o duseră; dar veni iarna; acum tremurau de frig de le clănțăneau dinții în gură și făceau la piroane și la cuie. (P. ISPIRESCU)

M-am învelit cu mantaua și până la ziuă „am făcut” sute de piroane pentru calea ferată, din cauza tremuratului de frig. (DUMITRU FARANGA)

A tăia (**la**) **piroane** (Fam.) = **a)** A tremura de frig.

b) A spune minciuni:

Rămas singur, Peruzescu, nemaiavând cui să taie la piroane, strigă: – Chelner, socoteala! (NICOLAE GANE)

– Luați-o și voi mai cu ușurelul! – Și nu mai tăiați piroane pe-aicea!... (ION LĂNCRĂNJAN)

Cum ia o dușcă de basamac, începe să taie piroane. (EUGEN BARBU)

PIROSTRIE

A(-și) pune pirostriile (**în** sau **pe cap**) = A (se) căsători:

Dacă Aristică își pune pirostriile, și le pune cu Roaiba. (ION PAS)

Intrase la grijă că o să împletească cosița albă, fără să puie pirostriile în cap. (P. ISPIRESCU)

D-apoi când află tată-său că fie-sa are să fie mumă, fără să fi pus pirostriile pe cap? se făcu foc și pârjol. (IDEM)

Le e rușine să-ți spuie că ar vrea... să puie pirostriile? (I. L. CARAGIALE)

PISĂLOG, -OAGĂ

A-i sta (cuiva) **pisălog pe cap** = A pisa, a sâcâi, a enerva:

Decât să vină și să-i stea pisălog pe cap, i-a spus vecinului că e bolnav.

PIS

A nu (sau **fără a**) **zice** (**nici**) **pâs** = A nu spune nimic; a răbda, a îndura o dojană, o mustrare, un afront etc.:

Când s-a dezmeticit, și-a văzut pe mama Stanca... a sărit la gâtul ei și, fără să zică nici pis, a început s-o sărute. (BARBU DELAVRANCEA)

Apucă cocoșul de gât și i-l răsuci, de nu mai zise nici pis! (P. ISPIRESCU)

Să nu mai zici nici pâs,/ Că mor dă gât cu tine! (GEORGE RANETTI)

Nu i-a convenit ei c-a pierdut la bani, da n-a zis nici pâs. (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

PISAT, -Ă

Cu oasele pisate (Pop.) = Foarte obosit, mort de oboseală, extenuat:

Vine în goana cailor, pe brânci, o zi, o noapte și o dimineață și sosește la București cu oasele pisate pe la 11. (I. L. CARAGIALE)

PISICĂ

A arunca pisica (**moartă**) **în ograda altcuiva** = A da vina pe altcineva, a pasa răspunderea altcuiva:

Roman şi Băsescu renunţă la imunitatea parlamentară, demascând în acest fel manevra guvernului de a arunca pisica moartă în ograda vecinului. (ION LAZU)

A avea nouă suflete ca pisica (Fam.) = A fi rezistent, a avea o mare vitalitate:

Se spune că românul are şapte suflete, mai puţine decât pisica, aceasta având, cum se ştie, nouă. (ION PETRU CULIANU)

A avea ochi de pisică = a) A avea privirea ageră:

Tocmai în dreptul lor întâlnisem o altă pereche de ochi care scânteiau ca doi ochi de pisică, uitându-se adânc într-ai mei. (BARBU DELAVRANCEA)

Lucram de zor prin odăița cu puțini cetitori, încălzită de amețeai, cu serviciul făcut cum se putea, dar cu temuta autoritate a dlui Ioan Bianu, șeful, care apărea cu ochii de pisică pânditoare, dârz în păr, supțire în mustăți, ca să prindă cea mai mică abatere a funcționarului sau a cetitorului. (NICOLAE IORGA)

b) A fi viclean:

Mai stete [Petrea] *apoi cât mai stete uitându-se cu ochi de pisică pânditoare când înainte, când înapoi, când la dreapta, când la stânga.* (P. ISPIRESCU)

A cădea în picioare ca pisica = A ieşi cu bine din orice încurcătură:

Adesea executanții cădeau în capcană. El însă era totdeauna afară din cauză. Senin, sigur și invulnerabil. Cădea totdeauna în picioare ca pisica. (JEAN BART)

Ăsta cade și va cădea totdeauna în picioare, ca pisica. (MARIA BANUȘ)

A cumpăra pisica în traistă = A nu putea fi cunoscut un lucru înainte de a intra în posesia lui:

Nu cumpăra pisica în traistă. (IULIU A. ZANNE)

A face rachiu pisicii = A plânge fără rost:

Păgubaşul face rachiu pisicii. (G. CĂLINESCU)

A fi (**ca o**) **mâță** (sau **pisică**) **plouată** (sau **udă**). v. **mâță.**

A rupe pisica (**de la început**) = A fi energic, a şti să-şi impună voinţa:

Trebuia să pun demult piciorul în prag și să rup pisica. Eram așa de ofticată, că nu aveam chef să stau singură. (CORINA OZON)

E bine să rup pisica de la început, gândesc eu și răspund: – Soţie, ucisă de inamici. Am o fetiţă de care are grijă mama. (PAVEL CORUTZ)

A se uita ca mâţa la peşte (sau **ca pisica în tigaie**)**.** v. **mâță.**

A umbla (sau **a prinde**) **cu pisica-n traistă** (sau **în sac**) = A încerca să înşele pe cineva*:*

Sau şi portarul ăla umbla cu pisica-n traistă? (DUMITRU CRUDU)

I s-a dus buhu în toata Europa că umbla cu pisica-n traistă. (https://www.g4media.ro/)

Sper că în 5-6 zile să scap de friguri, şi atunci nu-l mai las să umble cu pisica în sac, ci voi stărui să-mi răspundă hotărât. (TITU MAIORESCU)

Nu mai bea (sau **nu mai mănâncă**) **mâța** (sau **pisica**) **oțet.** v. **oțet.**

Piere (sau **moare**) **pisica** = Se spune pentru a arăta că ceea ce se petrece este neobișnuit, de importanță deosebită:

Ne-a peri pisica, cumnate, de se întâmplă să-ți aduci aminte și de noi, mai adaugă zmeul prefăcându-se. (I. T. MERA)

PISTOL

Gol (**ca un**) **pistol** (sau **îmbrăcat pistol**) (Rar) = **a)** Complet dezbrăcat, fără nimic pe el:

Băiatul rămase adumbrit într-un crânguleț verde, căci era gol pistol. (P. ISPIRESCU)

b) (Pex.) Sărac:

Îmi rămăsese punga plină de întunerec și lăzile pline de vânt, casa. îmbrăcată pușcă, și eu îmbrăcat pistol. (I. GHERASIM GORJAN)

PIŞA

A nu ști pe unde se pișă găina (Reg.) = A fi (încă) neştiutor, naiv, fără experiență:

De aceea e mai bine/ Nici drac să-ţi iasă-nainte,/ Nici să stai să-i dai plăcinte./ Că încă eşti mică şi/ Nu ştii pe unde să pişă găina. (ANTON PANN)

Dar de ce Grigore nu stă cu capul la cutie, de ce saltă moțul și încearcă să ne învețe pe noi pe unde se pișă găina?! (ION LAZU)

A se pișa contra vântului (Reg.) = **a)** A se răzvrăti:

Tot ce puteam stabili cu certitudine era că s-au pişat şi ei contra vântului o bucată de vreme, după care le-a plesnit şi lor ulciorul. (ALINA PAVELESCU)

b) A manifesta lipsă de tact apărând o cauză dinainte sortită eşecului:

Hai, bre, nea Simioane, dă-te cu vremurile, nu te pișa contra vântului, nu vezi că americanii nu dau niciun semn? (ADRIAN BUȘILĂ)

A se pișa (pe ceva sau pe cineva) (Arg.) = A desconsidera total (ceva sau pe cineva):

– Mă piș pe sateliții tăi! Să pleci imediat din casă! (PETRE BARBU)

A(-și) pișa ochii (Reg.) = A plânge (repede, uşor):

Doctorul se uită cu atenţie la ochiul copilului. Bunica începe să plângă. – Nu mai pișa ochii degeaba. Ai nenorocit copilul. (FLORIN LĂZĂRESCU)

Du-te și te pișă! (Vlg.) = Lasă-mă-n pace!, pleacă!:

Du-te şi te pişă şi pe-urmă spune-ne-o şi nouă. C-o ştim. (RĂZVAN PETRESCU)

PIŞCA

Ca (**și**) **cum** (sau **cât**) **te-ar pișca un purice** = Foarte puțin, aproape deloc:

Dar la o împărăție, ca cum te-ar pișcă un purice, nu se mai bagă în samă. (ION CREANGĂ)

PITĂ

A avea (sau **a ţine, a fi cu**) **pâinea** (sau **pita**) **şi cuţitul** (**în mână**) sau **a pune mâna pe pâine şi pe cuţit.** v. **cuţit.**

A fi bun ca pâinea (sau **ca pita**) (sau **ca o pâine**) **caldă** sau **ca pâinea cea de grâu,** ori

pâinea (sau **pita**) **lui Dumnezeu** sau, rar, **o pâine de om, ca pâinea cea bună.** v. **pâine.**

A lua cuiva pâinea (sau **pita**) **de la gură.** v. **lua.**

A mânca (**din**) **pita lui vodă** = A fi slujbaş la stat:

D. Grădișteanu; ilustrul, neprihănitul erou de la Șapte Nuci, părintele spiritual al lui Popa Tache și al vestitului Temelie Trancă, agentul electoral al cabinetului Mitică Ghica, odinioară aprig campion al conservatorilor, azi aprig cavaler al roșilor, pururea în pita lui Vodă la câte șapte colțuri. (MIHAI EMINESCU)

Dreptul civil și-ar fi creat o clasă de amploiați, dar acești amploiați ar fi fost stabili, căci numai unde Vodă se perindează, se mănâncă și pita lui Vodă pe rând. (IDEM)

A mânca pâine (sau **pită**) **şi sare** (**de pe un talger** sau **taler**) **cu cineva** (sau **împreună**) sau **a mânca toţi o pâine** (sau **o pită**) **şi o sare** ori **a mânca** (**cu cineva** sau **toţi**) **dintr-un blid** (sau **dintr-o zeamă**). v. **mânca.**

A mânca pâinea (sau **pâinea şi sarea** ori **pita**) **cuiva.** v. **mânca.**

PITIC

A avea pitici pe creier (Arg.; în limbajul adolescenţilor) = A gândi iraţional, a lua decizii pripite, absurde; a fi nervos, nesatisfăcut, ofticat:

Iar alţii au pitici pe creier, dar asta-i altă poveste, şi cine n-are să-şi fabrice, că altfel e tristă viaţa. (EMIL BRUMARU, VERONICA D. NICULESCU)

[…] *te puneau sub urmărire generală, trebuia să ai grijă de ce faci şi ce spui, mai trebuia să te fereşti ca dracul de tămâie de orice întâlnire cu ei, niciodată nu puteai şti ce fel de pitici aveau pe creier.* (EUGEN URICARU)

Am avut o perioadă grea. Am suferit din dragoste sau din nedragoste. Am pitici pe creier, mi-am făcut eu singur rău. (http://www.wowbiz.ro/)

A sta (sau **a rămâne**) **chitic** = A nu se mișca, a sta neclintit într-un loc:

Stăi chitic și să nu te clintești pân' ce nu-i auzi cântând din cimpoi. (VASILE ALECSANDRI)

A tăcea ca un mut sau **ca muţii, ca pământul, ca zidul, ca peretele, ca un lemn** şi reg., **a tăcea pitic** (ori **chitic**) sau **ca piticul, ca piticul în baltă,** ori **ca un peşte, ca peştele, ca melcul** (sau **mâlc**(**ă**)**, molcom, ca porcul în păpuşoi** sau **în cucuruz**)**.** v. **tăcea.**

PIŢIGOI

A-i veni (cuiva) **un piţigoi** = A-i veni cuiva o nebunie, o toană, o trăsnaie:

Mă primare, mă jandare;/ Nu mai fiți cu capul mare,/ Că de-mi vine un pițigoi,/ S-alege potca de voi! (D. UDRESCU)

PIUĂ

A bate (sau **a pisa**) **apa în piuă** (**să se aleagă untul**) ori **a bate vasăr în piuă.** v. **apă.**

A se pune (**în**) **piuă** (sau **piua**) (Pop.) = **a)** A se apleca ghemuindu-se pentru ca cineva să se poată înălţa pe spinarea lui:

S-au ridicat amândoi... Baba s-a pus piuă, și strigă lui Prichindel: – Haide, hopa! (I. L. CARAGIALE)

Credinciosul lui puindu-se piuă, Făt-Frumos se urcă pe dânsul; d-aci pe coama zidului și sări în grădină. (P. ISPIRESCU)

b) A sprijini pe cineva într-o acţiune.

PIUI

A-i țiui (sau **a-i piui**) (sau, rar, **a țiui**) (cuiva) **urechile** (sau **urechea, creierii, capul** etc.), **a-i ţiui** (cuiva) **în urechi** (sau **în cap, în creieri** etc.)**.** v. **țiui.**

PIUIT

A-i lua (sau **a-i tăia, a-i curma**) (cuiva) **piuitul** (sau **piuita**) = **a)** A face pe cineva să nu mai poată scoate niciun cuvânt de uimire, de spaimă:

Şi mie mi-a cam luat piuitul. Nimeni nu a scos o vorbă. (LEON VOLOVICI)

Ticălosule, n-o să-ţi dau satisfacţia să-mi iei piuitul ca unui pui de găină. (ALEXANDRU POPA)

b) A istovi, a slăbi, a muia pe cineva:

Revoluția din București să fie ca un fel de oaste neașteptată, care cade în spate domnitorului când ai lui luptă în altă parte, și-l zăpăcește, de-i ia piuitul. (CAMIL PETRESCU)

– Așa, cum vă spusei, urmă Tămădueanul, cum năpustiră muscalii peste noi – fir-ar de râs să fie cu crucea lor cu tot – parcă ne luă piuitul. (BARBU DELAVRANCEA)

c) (Rar) A omorî pe cineva.

A-i pieri (cuiva) **piuitul** (sau **piuita**) (Fam.) = A-i pieri cheful de vorbă (cuiva); a-şi pierde curajul:

Să-i iai cu răpedea că le piere piuita. (AL. VLAHUȚĂ)

A-şi pierde piuitul (Reg.) = A nu mai avea replică:

Istoricul va scrie o carte în care spune că a fost invitat în împărăția împăratului împăraților unde și-a pierdut piuitul […] (http://www.ziua.ro/)

PIVNIŢĂ

A se auzi (sau **a ieşi**) **ca din pivniţă** (D. voce) = A se auzi de departe:

Strigă… cu o voce groasă ce ieşea ca dintr-o pivniţă. (BARBU DELAVRANCEA)

A vorbi (**ca**) **din pivniţă** = A vorbi cu ton scăzut, profund, grav:

Este elementar într-un teatru că toţi actorii trebuie să vorbească tot într-un glas, adică să aibă cu toţii un diapazon statornic. Duminică seara multe scene s-au jucat aşa încât părea că un actor vorbeşte din pivniţă şi altul din podul casei; (MIHAI EMINESCU)

PIZDĂ

A da în pizda mă-sii (Vlg.) = A înjura pe cineva, trimițându-l înapoi în locul de unde s-a născut, pentru a exprima dezaprobare, dispreț, respingere, revoltă față de acea persoană:

Sergentul se repliază. – Dă-i în pizda mă-sii, conchide sergentul. Negustori de ace, brice şi carice. (RĂSVAN POPESCU)

– Ia mai dă-l, mă, în pizda mă-sii, că el v-a nenorocit, el v-a sucit minţile. (RADU CIUCEANU)

PIZMĂ

A se lua (sau **a se pune**) **în pizmă** (cu cineva) (Rar) = A face în ciudă cuiva, a se lua la ceartă cu cineva:

[…] *după ce maica Aegidia a ieșit, am deschis, ca să-i fac lui în pizmă, fereastra din fața măcelăriei și am stat în ea, ca să-l văd și să mă vadă.* (IOAN SLAVICI)

Dacă am văzut așa, ne-am pus și noi în pizmă, ne-am înarmat cu răbdarea și am așteptat acolo până s-au gătit trăsurile, ne-am încărcat în ele și seara pe la 9 1/2 ceasuri, ne-am dus în Câmpulung, uzi ca niște șoareci. (P. ISPIRESCU)

A-şi pune în pizmă (sau **a pune pizmă**) (Pop.) = A se supăra pe cineva:

Fata de împărat nu se putu împrieteni cu toţi ceilalţi fii de împăraţi, fiindcă cei mai mulţi erau năzuroşi, tembeli şi deşucheaţi; iară ei prinseseră pizmă pe dânsa pentru aceasta; (P. ISPIRESCU)

Îmi pusei în pizmă și plecai. (I. GHERASIM GORJAN)

PLAC

A (-i) fi pe plac(ul) cuiva = A plăcea cuiva, a fi agreat, simpatizat de cineva:

Preuția nefiind pe placul lui Andrei, [...] *tânărul, când fu trimes la Focșani pentru a învața tipicul la un protopop prieten al părintelui Gherghe, luă la Urechești drumul spre Ieși* [Iași] *și se duse întins la un văr al mâni-sa, ceauș nume dat, în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, unor funcționari publici într-unui din steagurile de*

seimeni [(în sec. XVII-XVIII, în Țara Românească și în Moldova) soldat din corpul de ostași mercenari pedeștri înarmați cu sânețe, a căror atribuție era paza Curții domnești] *ai agiei.* (RADU ROSETTI)

Începu şi el a cârpi ce şi pe unde nu-i era pe plac. (POP.)

A fi la bunul plac al cuiva = A fi la discreţia, la cheremul cuiva:

În mâna lui stă cumpăna dreptății. Averea și viața supușilor, de orice treaptă ar fi ei, sunt la bunul lui plac. (AL. VLAHUȚĂ)

A intra în placul cuiva = A fi cuiva plăcut, agreabil, a satisface gustul, preferinţa cuiva:

Sper că-ți voi fi brodit gustul, îți voi fi intrat cu totul în plac și că... mă pot răsfăța plutind pe deplin în apele tale. (AL. ODOBESCU)

A-i ieși (cuiva ceva) **după plac.** v. **ieși.**

După bunul-plac (al cuiva) = După voia sau după capriciul cuiva:

Căruța... înaintează încetinel și rătăcește fără de țel, dupe bunul-plac al mârțoagelor. (AL. ODOBESCU)

Încă din noaptea în care el îi sărutase mâna, ea îl socotea om slab, pe care poate să-l poarte după bunul ei plac, și totodată om de o rară bunătate de inimă, care ține mult la dânsa. (IOAN SLAVICI)

PLACĂ

A pune placa (Fam.) = Se spune despre cineva care are obiceiul să vorbească mult sau să repete mereu acelaşi lucru:

Respecta riguros regula de a pune mereu placa despre Dragoş, deşi nici Genoveva nu se descurca rău la sere. (CONSTANTIN ARCU)

Parlamentarul a susţinut joi, prima conferinţă de presă în 2012, dar nu a venit cu nimic nou, ci a pus aceeaşi placă de anul trecut. (http://expressdebanat.ro/)

A schimba placa (Fam.) = A schimba subiectul unei discuţii care a ajuns să plictisească; a schimba atitudinea faţă de cineva:

Nu putea să-mi spună ceva mai riscant, imediat schimba placa și mă bătea pe umeri. (SORIN STOICA)

Realizând de la bun început că sunt total contra Sistemului și că nu am putea niciodată să avem aceleași idei, a schimbat placa și m-a dus pe pista compasiunii. (CRISTIAN SIMA)

PLAINIC, -Ă

A se da plainic = A înceta să mai lupte, să mai reziste, a se da învins; a ceda:

Nu era omul care se dă plainic cu una cu două. (D. COMȘA)

PLAN

A croi la planuri. v. **croi.**

A da planurile peste cap = A interveni ceva (cu ceva neaşteptat) care modifică situaţia iniţială:

Le-am stricat o parte din semănături și le-am dat toate planurile peste cap. (ION LĂNCRĂNJAN)

Cetățeanul nu se rezumă la statutul de simplu spectator, ci are tăria opiniei personale: când depeşa „fefe urgentă” le dă planurile peste cap, Zoe şi Caţavencu exclamă: „Vom lupta contra guvernului!” (CONSTANTIN CUBLEȘAN)

E mult mai uşor să fii consecvent dacă altcineva nu-ţi dă mereu planurile peste cap. (ADRIAN ORBAN)

A duce planul la bun sfârşit = A finaliza o lucrare, un proiect, o acţiune aşa cum a fost plănuit, programat:

După ce vom duce acest plan la bun sfârşit – căci trebuie să vă spun, vom face totul împreună –, vă veţi putea întoarce acasă cu desaga voastră de grâne, în timp ce noi vom rămâne să ne lămurim cu Veveriţoiul... (GH. VÎRTOSU)

A face plan de inginer chior (Fig.) = A spune ceva, dorind să se înţeleagă altceva:

Băieți, mie îmi tot bubuie mintea câteodată idei din astea de inginer chior. S-a gândit cineva până acum la așa ceva? (http://forum.oltcit.ro/)

A face planul ca ţiganul (Pop.) = A-şi propune lucruri, fapte etc., nerealizabile:

Sta [împăratul] *posomorât şi-şi făcea planul, ca ţiganul cum să nu-i mai scape din mâini frumoasa necunoscută.* (CRISTEA SANDU TIMOC)

A fi (sau **a sta, a pune** etc.) **pe** (ori **în**) **primul plan** = (A avea sau) a considera ceva de importanţă primordială:

Mai rămâne să mă lămuresc dacă asta sau restul e pe primul plan. (JENI ACTERIAN)

Autorul spune însă că rostirea nu poate fi pusă pe planul al doilea, iar tăcerea pe primul plan, pentru simplul motiv că tăcerea se definește prin rostire [...] (NADIA ANGHELESCU)

Ceea ce însă îi distinge pe cei doi gânditori de majoritatea culturologilor de azi – şi, totodată, îi poate impune în primul plan al gândirii asupra culturii [...] (LIVIU ANTONESEI)

A fi (sau **a sta, a pune** etc.) **pe planul al doilea** (sau **al treilea** etc.) = A fi sau a considera de importanță secundară sau minimă:

Remus Oloman zâmbea ironic și plictisit că el, personagiu cu nume cunoscut de o țară întreagă, rămânea pe planul al doilea până și față de Dandu un ofițeraș cu care se găsea într-un fel de prietenie de cafenea fără să-l prețuiască [...] (LIVIU REBREANU)

În conştiinţa lui actuală stă pe primul plan al atenţiunii o singură idee, pe lângă ea se asociază, însă în al doilea şi al treilea plan, încă vreo câteva altele, poate până la şapte. (TITU MAIORESCU)

Însă în stabilirea cronologiei, problema caracterului unei civilizații rămâne pe planul al doilea. (VLADIMIR DUMITRESCU)

A ieşi pe plan = A ieşi în evidenţă:

Tot în acel an mai ieși pe plan un alt atlet de un temperament opus la al lui Cipariu. (G. BARIȚIU)

A încurca planurile = A zădărnici munca, intenţiile cuiva, a pune piedici:

Venise aici, ca un mare cuceritor, să stârpească această ţară mică şi încăpăţânată care de mult încurca planurile sultanilor. (VASILE LUPAȘC)

Venirea lui Tudorică îi încurca planurile imediate. (CRISTIAN TEODORESCU)

A lăsa pe planul al doilea. v. **lăsa.**

A nu fi pe primul plan = (A fi sau) a considera că este de o importanţă secundară, minimă:

[...] *este de la sine înțeles că într-un curs de arheologie preistorică elementul artistic nu poate fi pus pe primul plan când studiem ornamentarea ceramicii* [...] (VLADIMIR DUMITRESCU)

A nu se potrivi planul de acasă cu cel din târg (Fam.) = A nu ieşi lucurile cum au fost presupuse:

Din păcate, planul de acasă nu s-a potrivit cu cel din târg, iar în momentul în care buchetul trebuia aruncat, florile au fost aspirate de motorul aeronaevei, provocând explozia aeronavei. (http://www.libertatea.ro/)

Da, planul de acasă nu se potriveşte niciodată cu cel din târg. Am păţit-o de atâtea ori. (http://www.m.timpul.md/)

A pune planul la bătaie = A face cunoscute şi a aplica anumite intenţii, idei:

Dar în mijlocul dărâmăturilor și al restriștei, el încă își păstră sângele rece și-și întocmi în pripă un nou plan de bătaie. (GIB I. MIHĂESCU)

În Osnabrück am început să pun cu Alex la cale planul de bătaie pentru a-i scoate pe băieți din țară. (NICOLAE COVACI)

A se da la plan (cu cineva) (Fam.) = A se pune de acord cu cineva:

[Bucătarul] *a îmbrăcat hainele stăpânului meu, iar apoi s-a dat la plan cu mine, să omorâm stăpânul.* (ION C. VISSARION)

PLANTA

A se planta în fața cuiva = A se opri în mod inoportun sau ostentativ în față cuiva:

Primul care s-a plantat, însă, în fața Agenției de Mediu a fost Ioan Daminescu, un bărbat din comuna Dumbrava [...] (http://adevarul.ro/)

Chiar în acest moment, în fața intrării în unitatea sus menționată [penitenciarul Jilava], *stă plantat provocator un car de la Antena 3 și așteaptă.* (http://www.hotnews.ro/)

PLAPUMĂ

A se întinde mai mult decât îi e plapuma (sau, reg., **oghialul**) = A se lansa în acţiuni sau cheltuieli care îi depăşesc posibilităţile:

Dacă vezi că este frig, binevoiește a-i cumpăra o păreche de pantaloni de iarnă. Nu cred că este de trebuință a-ți recomanda să nu fie scumpi, ci să ne întindem după cât ne ajunge pătura. (P. ISPIRESCU)

Elefantul ar putea fi convins să nu se-ntindă mai mult decât îi este plapuma, ca nu cumva să facă infarct. (LIDIA VIANU)

Nu te-întinde mai mult decât ți-e plapuma (sau, reg., **oghialul**) = Nu pretinde mai mult decât poți avea, fii modest:

Nu mai lungi vorba... Nu te-ntinde mai mult decât ți-i oghialul! (VASILE ALECSANDRI)

Aproape două treimi dintre români consideră că este bine „să nu te întinzi mai mult decât ți-e plapuma", în timp ce doar 36% sunt de părere că „cine nu riscă, nu câștigă", arată rezultatele unui studiu recent […] (http://www.dailybusiness.ro/)

PLASĂ

A cădea în plasa (cuiva) sau **a lua plasă** (Arg.) = A intra într-o încurcătură; a cădea în cursă, a fi înşelat:

Ba mai mult: dacă observa că un cunoscut de al lui se aprovizionează de la același interlop, trebuia să-l schimbe imediat. Or, a găsi un altul fără niciun fel de indiciu e dificil, poți cădea în plasa unui agent sub acoperire. (CRISTI LAVIN)

Am avut o perioadă în care i-am trimis la ANAF pentru a lua certificat fiscal. Dar şi aici am luat plasă, pentru că acest certificat fiscal e valabil 90 de zile […] (http://www.jurnaluldearges.ro/)

A prinde (pe cineva) **în plasă** = A înșela, a amăgi; a seduce (pe cineva):

Gândește-te mai bine, nu te lăsa prins în plasa chiaburilor. (MARIN PREDA)

[Paznicul] *Era probabil pe jumătate beat, și i se citea pe față plăcerea de a fi prins pe cineva în plasă.* (CRISTIAN SĂILEANU)

PLATĂ

A (**se**) **lăsa la** (sau **în**) **voia întâmplării** (ori **sorții, valurilor**) sau **în plata** (sau **în mila**) **Domnului,** ori **a** (**se**) **lăsa în seama** (sau **în plata, în ştirea,** înv. **în mâna, în judecata**) **lui Dumnezeu,** ori **a se lăsa la Dumnezeu** sau **a** (**se**) **lăsa în plata Sfântului** (sau **în paza Celui de Sus, în ştirea Tatălui**)**,** ori (înv.) **a se lăsa la mila Cerescului Împărat** = A nu mai fi interesat de ceva sau de cineva; a lăsa pe cineva în pace, a lăsa pe cineva să facă ce vrea:

– Lasă-l, Harap-Alb, în plata lui Dumnezeu, că și-a da el Spânul peste om vrodată; (ION CREANGĂ)

– Ține, moș Ioane, acest mic dar de la mine, și întâmpină-ți nevoia, de azi pe mâine, cum te-a lumina Cel-de-sus! Iar pe boier lasă-l în judecata lui Dumnezeu, căci! El nu bate cu ciomagul". (IDEM)

Tata nu m-a lăsat la voia întâmplării, ci mi-a căutat cea mai strictă biserică posibilă. (DAN LUNGU)

Când într-o bună zi am găsit în drum trupul unuia din tovarăşi îngheţat şi cu urmele a trei gloanţe în cap, am lăsat cocioaba în ştirea Domnului […] (JEAN BART)

Şi astfel, unul câte unul, se cărară pe la casele lor de la curtea acestui împărat, şi-i lăsară fetele în plata Domnului; (P. ISPIRESCU)

– Aoleu, nu mă mai întreba, Cristache, şi lasă-mă-n plata Domnului, că amărât ca mine nu mai poate fi om sub soare! răbufni ţăranul cu

un glas în care era mai multă ură decât durere. (LIVIU REBREANU)

A ciupi la nota de plată. v. **ciupi.**

A face plata în natură (D. femei) = A accepta întreţinerea de raporturi sexuale cu un bărbat:

Un felecan a vrut plata în „natură" după o zi de coasă! Femeia însă a fost de altă părere! (http://www.ziare.com/)

A fi bun (sau **rău**) **de plată** (Fig.) = A suporta consecinţele neplăcute (financiare sau morale) ale unui anumit fapt, gest, a unui lucru greşit; a (nu)-şi onora la timp datoriile:

Sunt șanse mari să pierdem bani mulți. De ce? Pentru că unii nu știu ce înseamnă un contract și că el trebuie să conțină date certe, altfel ești bun de plată. (http://www.bistriteanul.ro/)

A se duce (sau **a pleca, a merge**) **în plata Domnului** (sau **a lui Dumnezeu**) (Fig. şi fam.) = A se duce sau a pleca, a merge, unde îi place sau unde vrea:

[…] *ci i-a spus să se suie în pod, să-şi aleagă de-acolo o ladă, care i-a plăcea, şi să se ducă în plata lui Dumnezeu.* (ION CREANGĂ)

A-şi face sau **a i se face cuiva plată** = A se despăgubi sau a fi despăgubit:

Iaca stăpânul călare/ Că-mi aduce demâncare.../ N-apucai să-mbuc o dată,/ Ciocoiul își face plată. (VASILE ALECSANDRI)

A-și lua plata = A-și primi pedeapsa cuvenită:

– Da, ia, dați-i pace, măi, zise altul, poate că omul știe ce vorbește… Să-i vedem mai întâi lauda și apoi să-și ieie plata… (ION CREANGĂ)

Dar Toader îi apucă creanga și, smulgându-i-o, zise înfuriat: – El și-a luat plata, o să ți-o iai și tu. (EM. GÎRLEANU)

Cu plata la Sfântu' Aşteaptă (Pop.) = Fără a spera la răsplată pentru un serviciu, un lucru bine făcut:

– Iaca tac, zise ea repede, ducându-se din nou pe colţul scaunului. – „Fodulu", dacă ar putea, şi-ar plăti datoria. – La sfântu aşteaptă! (DUILIU ZAMFIRESCU)

Un „magazin" mai realist decât cele săteşti, unde marfa intră fără factură şi se acordă pe semnătură, cu plata la Sfântul Aşteaptă! Cam aşa începe să capete definiţie sărăcia!… (http://www.ziarulargesul.ro/)

În plata Domnului (sau **a lui Dumnezeu**) (În legătură cu verbe de mișcare) = Unde vrea, unde știe, unde-i place:

Să-l fi lăsat să se ducă în plata Domnului cu struguri cu tot. (PETRU DUMITRIU)

Mergeți în plata lui Dumnezeu sfântul. (I. POP-RETEGANUL)

I-a spus să se suie în pod să-și aleagă de acolo o ladă, care i-a plăcea și să se ducă în plata lui Dumnezeu. (ION CREANGĂ)

Of, mămucă, of! Mai bine taci și lasă-l în plata lui Dumnezeu! Că știi că este o vorbă: „Nici pe dracul să-l vezi, da' nici cruce să-ți faci!" (IDEM)

PLATCĂ

A intra în platcă (sau **a fi de platcă**) (Înv.) = A rămâne cu datorii; a pierde o partidă la jocul de cărți:

Am intrat în platcă de 250 fr., căci am trebuit să iau o datorie a lui pe seama mea. (ION GHICA)

Trii sări de-a rândul de când pierd necontenit. Nu mă pot scula o dată fără ca să nu intru platcă. (VASILE ALECSANDRI)

Într-una din odăi se juca prefa în trei: doi colonei și un maior stau tăcuți, până ce se sfârşeau cărţile din mână, iar la urmă izbucneau în râs sau înjurături, după cum intrau platcă sau nu. (DUILIU ZAMFIRESCU)

A pune (pe cineva) **platcă** = A face (pe cineva) să piardă la jocul de cărți; a păcăli pe cineva:

La un joc ce a făcut, am pus-o platcă... și se scoală, zicând că ea nu plătește, că nu mai joacă. (D. BOLINTINEANU)

Dar mă rog să dai închis,/ C-am să mi-l trântesc o platcă,/ Să se mire și prin vis/ Preferans cu cine joacă. (NICOLAE GANE)

A pune (pe cineva) **platcă peste platcă** = A înșela (pe cineva); a distruge (pe cineva):

Boierii din opoziție mă pun platcă peste platcă, zise prefectul zâmbind. (IACOB NEGRUZZI)

A rămâne platcă = A rămâne de rușine, a se face de râs:

Dacă s-ar întâmpla să mă pălmuiască el dinaintea duducăi, atunci eu rămân platcă. (VASILE ALECSANDRI)

PLATNIC, -Ă

A da (pe cineva) **platnic** (Înv.) = A obliga pe cineva să plătească o datorie, a declara dator:

Deci Neculai-vodă face multă chivernisală. Pre unii can rar îi da platnici turcilor, iar nu deplin, pre cât cere ei, iar pre uni-i închide păn' la o vreme și apoi îi slobodzie, iar a mai mulți turci nu le ține în samă. (ION NECULCE)

A se da platnic = A se recunoaşte dator, a fi de acord să plătească o datorie:

Dacă a văzut așa, el s-a dat platnic și i-a plătit. (NICOLAE IORGA)

Bun (sau **rău**) **platnic** = Persoană care își îndeplinește bine (sau rău) obligațiile bănești, care plătește ușor și la timp (sau greu și cu întârziere):

Să-i scrii și d-ta o vorbă, arătându-i că va avea în mine un bun mușteriu și bun platnic. (I. L. CARAGIALE)

Corăbierii, văzând că-i platnic bun, i-au făgăduit că or abate pe-aici. (I. G. SBIERA)

La sfârșitul săptămânii se întâmpla să nu capeți nimic, fiindcă nici patronul nu se alegea cu nimic de pe urma câtorva imprimate făcute pentru firme nevoiașe, rău platnice. (ION PAS)

PLAVIE

A (**se**) **lăsa** (sau **a** (**se**) **lungi**) **plavie** = A (se) întinde la pământ, a (se) lungi pe toată suprafaţa:

Pernele umplute cu paie i se păreau prea tari, parcă-i intrau în carne, și fata cerea să i se ia și se lăsa iar plavie. (CONSTANTIN SANDU-ALDEA)

A face (**pe cineva** sau **ceva**) **plavie** = A doborî pe cineva (sau ceva) la pământ; a face una cu pământul:

Vântul de azi-noapte mi-a făcut ovăzul plaghie. (ANALELE DOBROGEI, IV, nr. 4)

A pluti (sau **a merge**) **plavie** = A aluneca pe suprafaţa unei ape:

Țechea [reg. căpușă] *începe să plutească plavie sau să stea pe loc.* (F. R. ATILA)

PLĂCEA

Îmi place să cred că... = Sper că...:

Printre ele descopăr o cadenţă, îmi place să cred că am nimerit vena oraşului care se zbate de viaţă. (FLORIN PIERSIC JR.)

Dar îmi place a crede – și nu mă sfiesc a o afirma sus și tare – că s-au găsit unii care să ne acuze pe noi – risum teneatis! – de ușurință, ca să nu zic mai mult în această cestiune. (ANTON BACALBAȘA)

Ştii că-mi placi (**?**) sau (**ştii că**) **mi-ai plăcut** (**?, !**) ori **asta-mi place!** (Prt.) = Exprimă mirarea sau dezaprobarea în fața unei propuneri, a unei afirmații:

– Da' ce-ţi pasă dumitale? – Cum să nu-mi pese, mă? întreabă baba cu mirare... Știi că-mi placi! Cum, adicătele, nu trebuie să știu și eu ce pramatie de călător primesc noaptea-n gazdă? (I. L. CARAGIALE)

Știi că-mi placi! Păi când l-oi vedea pici jos. (G. CĂLINESCU)

PLĂCERE

A avea plăcerea de a... = A fi privilegiat, a avea o ocazie neaşteptată, rară, a manifesta bunăvoinţă sau încântare:

Am avut plăcerea de a-i fi din nou partener ca și cu doi ani înainte [...] (MIHAIL ARNĂUTU, LIGIA ARDELEAN)

– Am avut plăcerea să cunoaştem pe sora dumitale... prin dna Cantă... (DUILIU ZAMFIRESCU)

Am avut onoarea şi plăcerea de a cunoaşte oameni aparte, precum tante Marie Buşilă şi domnul Alexandru Telemaque [...] (BARBU OLLĂNESCU-ORENDI)

A face (cuiva) **plăcere** (sau **o plăcere**) = A face (cuiva) o bucurie; a-i face pe plac:

Şi de vrei plăcere-a-mi face.../ Fă în viață o minune/ Hotărându-te a-mi spune/ Adevăr neprelucrat. (VASILE ALECSANDRI)

– Aş fi fericit – zicea cavalerul – să-mi pot da tot sângele pentru a face o cât de mică plăcere nobilei mele stăpâne. (I. L. CARAGIALE)

A-l avea (pe cineva) **la plăcere** (Înv., rar) = A agrea, a aprecia (pe cineva):

Îl are la plăcere toți, și împăratul. (ANTON PANN)

Fă-mi plăcerea (sau **îmi faci plăcerea...**)**!** (Formulă de politețe) = Fii bun..., te rog să...:

Fă-mi plăcerea, domnule Teodoreanu, şi scrie-mi un roman informativ, fără stil, fără frumuseţă, mizerabil, neglijent, în goana mare. (IONEL TEODOREANU)

Scoase din buzunarul vestei o cutiuță de email cu pastile parfumate și, înainte de a se servi, o întinse Sabinei: – Îmi faci plăcerea, domnișoară? (CEZAR PETRESCU)

Îmi face (**mare**) **plăcere** (Formulă de politețe) = Mă bucură, mă încântă:

Vreau să știu de ce e frumos să zic: mă închin unei pagini frumoase, în loc să zic simplu: o pagină frumoasă îmi face mare plăcere? (PAUL ZARIFOPOL)

Dacă n-ai grabă prea mare, să mergem puţin la deal. [...] *O, din contra, îmi face mare plăcere! o-ncredinţă dânsul.* (IOAN SLAVICI)

PLĂCINTĂ

A aştepta (sau **a primi**) **pe cineva cu colaci calzi** (sau **cu plăcinte calde**)**.** v. **colac.**

A face plăcinte = A face cerculeţe pe suprafaţa apei, aruncând în ea pietricele plate:

Băieților le plăcea să facă plăcinte pe luciul apei.

A găsi plăcinta gata = A se folosi de munca altuia, a-i veni totul de-a gata:

Astăzi Albii şi cu Roşii,/ Cu fistichii şi stacojii,/ Mănâncă plăcinta gată,/ Numai de noi frământată. (CRISTIAN PREDA)

A număra foile la plăcintă = A pierde vremea inutil, a-şi face prea multe socoteli, a acorda o importanţă exagerată amănuntelor:

E o zicală veche că, de-ai sta să numeri foile din plăcintă, nu mai ajungi s-o mănânci. Drept că e aşa, dar cu toate acestea acele foi există. (MIHAI EMINESCU)

Cine numără foile nu mai mănâncă plăcintă. (I. C. HINȚESCU)

A se pune (sau **a se trânti, a se aşeza**) **ca o plăcintă** (**ţigănească**) = A se tolăni, a se lungi cât e de mare:

Şi aia nu se oprise la Criş sau la drum. Se lăţise ca plăcinta ţigănească. (MARCEL PETRIŞOR)

A se vinde (sau **a se căuta**) **ca plăcinta caldă** = A se vinde repede, fiind foarte căutat:

Ideea a venit datorită succesului pe care l-a avut în municipiul Baia Mare, acolo unde magazinul funcţionează de ani de zile şi unde plăcinta se vinde mai ceva ca pâinea caldă. (https://maramedia.ro/)

A socoti câte foi intră în (sau **într-o**) **plăcintă** = A ţine prea mult seama de toate amănuntele:

Cine dumică știe, cine mănâncă nu știe./ Dar și/ Dac-o socoti cineva câte foi intră în plăcintă, niciodată nu mănâncă. (ANTON PANN)

Dac-o socoti cineva câte foi intră în plăcintă, niciodată nu mănâncă. (I. C. HINȚESCU)

Și apoi, pe de o parte, cine socotește câte foi intră-n plăcintă nu mănâncă plăcintă

niciodată, iar pe de alta, ce ştie mocanul ce e şofranul? (O. NIMIGEAN)

A sta ca o plăcintă = A fi pasiv, comod, a fi nesimţit:

Ce stai ca o plăcintă și nu pui mâna pe mătură? (POP.)

A-i veni (sau **a-i pregăti**) **plăcinta** = A(-i) veni sau a(-i) pregăti cuiva o surpriză neplăcută, un necaz:

Cum văzu ce plăcintă i se pregătește, înfipse sabia în pământ și se propti într-însa. (P. ISPIRESCU)

Încă nu s-a copt plăcinta = Încă nu e rândul tău, încă nu ți-a venit vremea, mai așteaptă:

De ești și tu de-aceia din patruzeci și opt, Te cară! Pentru tine plăcinta nu s-a copt. (D. BOLINTINEANU)

La plăcinte, înainte, la război, înapoi = A evita efortul sau riscul de a rezolva o problemă, de a dobândi ceva, aşteptând doar roadele sau acceptând doar sarcinile simple:

Cum văd eu, frate-meu se poate culca pe o ureche din partea voastră; la sfântul Așteaptă s-a împlini dorința lui. Halal de nepoți ce are! Vorba ceea: La plăcinte, înainte/ Și la război, înapoi. (ION CREANGĂ)

Sunt mulți:/ La plăcinte înainte și la război înapoi./ Sau/ La război în coadă și la fugă în frunte./ Zicând:/ Fuga e rușinoasă, dar e și sănătoasă. (ANTON PANN)

PLĂMĂDI

A i se plămădi inima cuiva (Fig.) = **a)** A se îmbolnăvi de o boală nedefinită mai de aproape:

Bolnavului când i s-a plămădit inima i-e rău la stomac, n-are poftă de mâncare, amețește și-l doare grozav capul. (GR. GRIGORIU-RIGO)

b) A se vindeca prin descântece:

Babele... plămădesc inima copilului. (ȘEZĂTOAREA, IV)

A plămădi ceva (Fig.) = A pune ceva la cale pe ascuns:

Acestea le făcea Mihnea, nu doar că era ceva vinovați, ci numai din sfatul lui cel necurat, care era plămădit în inima lui încă mai dentâi, ca să taie pre turci și să rădice armă asupra turcilor. (CONSTANTIN CANTACUZINO)

A plămădi inima cuiva (Fig.) = A face cuiva descântece pentru a-l vindeca de o boală:

Ciocănesc, bocănesc, inima i-o plămădesc. (POP.)

PLĂTI

A fi (sau **a se socoti**) **plătit** (**faţă de cineva**) **=** A nu fi (sau a nu se socoti) dator (cuiva):

Numai cu acest răspuns m-aş putea socoti plătit faţă de toate întrebările tale. (I. L. CARAGIALE)

A nu plăti (sau **a nu face**) (**nici**) **o ceapă degerată** sau (**nici**) **două parale** (ori **doi bani, un ban, două cepe degerate** sau **doi creiţari**) sau **nicio pară putredă** (ori **un fir de tort, un baraboi**) sau **nici de un potroc** (Pop.) = A nu avea nicio valoare:

− Nu pricepeţi voi, urmă el înghiţind un al doilea pahar, că fleacul ist de lume nu plăteşte o ceapă degerată... (NICOLAE GANE)

Una fără alta, aceste bulendre nu fac nici două cepe degerate. (P. ISPIRESCU)

– Taci, mă! i-o reteză dascălul cu aer de superioritate. Nu ştii nici măcar măsura. Puneţi-vă în rând cu toţii, apoi o să cântăm. Eu voi conduce. Muzica fără dirijor nu face o ceapă degerată. (PAVEL DAN)

Când veni judecătorul, actul arătat nu făcu două parale. (POP.)

Câte fete-n sat la noi,/ Nu plătesc un baraboi. (IDEM)

Eu, probabil nu fac nicio para, însă el face multă valută, în special când e plătit ca să latre (fără măcar să se documenteze asupra afirmaţiilor mâzgălite). (FLORENTIN SMARANDACHE)

Mândra când e rumenită/ Cu cinci sute nu-i plătită,/ Dar când se desrumeneşte/ Nici doi bani nu mai plăteşte! (JARNÍK-BÎRSEANU)

Toate planurile şi hotărârile nu fac doi bani dacă rămân neîmplinite. (LIVIU REBREANU)

Eu, dacă chiar vrei să știi, nu dau nicio ceapă degerată pe hăbăucul ăla!... (ION LĂNCRĂNJAN)

Căci demult v-aţi trăit traiul, v-aţi mâncat de mult malaiul, ş-acum toate la un loc nu plătiţi nici de-un potroc! (VASILE ALECSANDRI)

A plăti (cuiva) **cu aceeaşi monedă.** v. **monedă.**

A plăti (sau **a da**) **datoria cea de obşte.** v. **datorie.**

A plăti ca popa. v. **popă.**

A plăti cu banii altuia = A încerca să arunce vina asupra altcuiva; a urmări obţinerea unor foloase prin efortul altei persoane:

Și când adoptezi, trebuie să porți singur cheltuielile. Altfel, generozitate cu banii altuia, cine nu știe? (ANTON BACALBAȘA)

A plăti cu capul (sau **cu viaţa**) = A fi omorât pentru o greşală, o îndrăzneală, o faptă necugetată:

Trimise maţele la pârâu, cu o credincioasă d-ale ei, ca să le spele, după ce numără până şi cel mai mic măţişor, şi-i spuse că va plăti cu capul ei de va pierde vreun crâmpei din ele. (P. ISPIRESCU)

Iară de nu, veţi plăti cu capul obrăznicia ce aţi întrebuinţat faţă cu mine, ca să prindă şi alţii la minte văzând de patima voastră. (ION CREANGĂ)

Vedeți însă să nu vă pierdeți inelele, că de azi în zece ani, care s-a ivi înaintea mea fără inel, va plăti cu capul cutezanța lui și necredința către celălalt. (I. POP-RETEGANUL)

[…] *iar Safta plătise cu viața o dragoste ce-i cântase întotdeauna pe umăr, ca o cobe.* (G. M. ZAMFIRESCU)

A plăti cu pielea. v. **piele.**

A plăti cu sângele. v. **sânge.**

A plăti cu vârf şi îndesat = A suporta consecinţe mai supărătoare şi mai grave decât fapta comisă; a se răzbuna din plin pe cineva:

– Ba eu arţăgos nu sunt, că nu mi-e felul, dar când îşi bate joc de mine, sfântul din cer să fie, şi nu mă las până nu-i plătesc cu vârf şi îndesat! făcu Petre potrivindu-şi hainele ce i se cocoloşiseră în vălmăşeală. (LIVIU REBREANU)

„Aoleu! oftă nevasta clătinând din cap... Da el... ce-o să ne facă...” „Om vedea... Și dacă-i vorba, ce ne-o face, i-om plăti cu vârf și-ndesat”, zise fata. (I. L. CARAGIALE)

Ne mai răzvrăteam noi din când în când și plecam cu bicicletele pe stradă, dar plata era cu vârf și îndesat. (ANDREEA ESCA)

A plăti nevinovat = A fi pedepsit (condamnat) pe nedrept, dintr-o eroare judiciară sau atitudinală:

Nenorocirea mare este că plătesc cei nevinovați. Adică am dreptate să spun nevinovați. (ALEXANDRU AVERESCU)

A plăti oalele sparte (**de altul**). v. **oală.**

A plăti pe lumea cealaltă = A nu trebui să întoarcă un serviciu:

[...] *așa că este îndreptăţit să ceară bani dacă familia respectivă nu vrea să îl lase pe respectivul să plătească pe lumea cealaltă!* (OVIDIU DRAGOȘ ARGEȘANU)

„Unui mort i se bagă o para de argint pe degetul cel mic de la mâna dreaptă, ca să aibă cu ce plăti vama pe lumea cealaltă“. (SIMION FLOREA MARIAN)

A plăti regeşte (sau **omenește**) = A remunera foarte bine:

Terminând masa, viziriul îl plăti regeşte pe Kir Haciaturian, lăsându-i un înscris să se prezinte a doua zi la vistieria împărăţiei [...] (IOAN GROȘAN)

Decât cu toptanul și banii la anul, mai bine te tocmește dușmănește și plătește omenește. (I. C. HINȚESCU)

Am să ţi-o plătesc! = Formulă de ameninţare:

Pârvu se făcuse vânăt, și scrâșnea mereu: „Las-că mi-o plătești tu!...” (I. L. CARAGIALE)

– Asta o știu eu de mult; da stai, că n-ai sfârșit-o cu mine, șopârlă mânăstirească; m-ai făcut slut, am să ți-o plătesc... (CALISTRAT HOGAȘ)

A-şi plăti păcatele = A respecta un canon duhovnicesc; a face fapte compensatorii:

– Nu e niciodată târziu pentru a-ţi plăti păcatele şi salva sufletul... (CONSTANTIN STOICIU)

Vodă reluă și zise: – Văzut-ai, ovreiule, cu ce mă duc să-mi plătesc păcatele? Ei bine, vă rog și pe voi ca să mă imitați, să mângâiați și să ajutați pe cei în lipsă. (DIMITRIE PAPAZOGLU)

PLĂVIȚ, -Ă

A fi de viţă plaviţă (sau **de viță veche**) (Reg.) = A se pretinde de neam mare:

A, vezi bine, dumnealui e de viță plăviță; cum ar putea el să ție secera de coadă? (D. UDRESCU)

– Nu-i doare, da nici nu le priește, că-s găzdoi de viță veche și-s mai sus c-un cent decât ceilalți toți!... (ION LĂNCRĂNJAN)

PLEAN, -Ă

A lua (pe cineva) **plean** = A face prizonier (pe cineva), a robi (pe cineva):

Turcii/ De alegea/ Plean pe babă/ Mi-o lua. (POP.)

PLEASNĂ

A aduce (pe cineva) **în pleasnă de bici** = A aduce (pe cineva) cu mare grabă, în cel mai scurt timp:

Nașa Uța repezi pe Ana la Cerneț acasă, s-o aducă în pleasnă de bici pe Sofia lui Stoica. (MIHAIL SADOVEANU)

A lua (pe cineva) **în pleasnă** = A ironiza (pe cineva) luându-l peste picior:

Și nici n-o să vorbesc, că el odată te ia-n pleasnă, dacă spui vreo neghiobie... (ION LĂNCRĂNJAN)

Închipuiţi-vă! Apoi nu are dreptate confratele meu să-l ia în pleasnă? (NICOLAE IORGA)

PLÂNGE

A plânge (sau **a râde**) **cu hohot** (sau **cu hohote**). v. **hohot.**

A plânge (sau **a râde**) **de sare** (sau **de saltă**) **cămaşa de pe el** = A plânge (sau a râde) foarte tare, în hohote:

Şi cu toată stăruinţa lui Moş Fotea şi a lui badiţa Vasile, Smărăndiţa a mâncat papara, şi pe urmă şedea cu mâinile la ochi şi plângea ca o mireasă, de sărea cămăşa de pe dânsa. (ION CREANGĂ)

Ce să-ți mai spun: nu și nu. Te pui cu părinții? Și azi așa și mâine așa, că plângeau sărmanii de le sărea cămașa pe dânșii. (EUGEN LOVINESCU)

...și când mă luaseră băieții astă toamnă cu chestia cu pușca plângea de se rupea cămașa pe ea […] (DINU SĂRARU)

A plânge ca o mireasă. v. **mireasă.**

A plânge cu foc şi cu pârjol. v. **pârjol.**

A plânge cu lacrimi de crocodil = A plânge foarte tare, în hohote:

Văd pe la televiziuni că s-au adunat niște tovarăși care plâng cu lacrimi de crocodil pentru partidul nostru. (http://www.evz.ro/)

După ce au văzut că nu pot pune mâna pe puterea judecătorească, agitatorii noștri s-au aruncat pe un nou mijloc de agitațiune, i-a găsit deodată mila de soarta săteanului și vărsau lacrime de crocodil asupra suferințelor uneia din clasele muncitoare. (MIHAI EMINESCU)

A plânge în pumni. v. **pumn.**

A-i plânge (cuiva) **de milă.**v. **milă.**

A-și plânge păcatele = A se căi, a regreta ceva:

Dacă păcatele sunt mai mari, păcătosul ridică un schit sau o biserică şi eventual se retrage la sfârşitul zilelor într-o mănăstire pentru a-şi plânge păcatele. (CONSTANȚA VINTILĂ-GHIȚULESCU)

Cum îți plângi păcatele,/ Că n-ai ținut vorbele. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A-şi plânge soarta = A se autocompătimi:

Sigismund începu a nu vorbi decât de libertate, de greutatea jugului turcesc şi a plânge soarta creştinilor supuşi lor; (NICOLAE BĂLCESCU)

Ne lăsăm cu toţii prinşi din când în când în vârtejul voluptăţii atât de româneşti de a ne plânge soarta. Nu-i nimic de făcut, neputinţa şi disperarea noastră în faţa Istoriei pe care o trăim de douăzeci de ani curge năvalnic în venele noastre. (CONSTANTIN STOICIU)

Plânge pământul sub el (sau **ea** etc.) = Se spune despre o persoană foarte supărată:

„E prăpădit rău!" aprecie ipistatul. „Plânge pământul sub el..." Aferim, coane Suțule, de simbriaș suversiv! (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

Plânge pământul sub el. (E supărat rău). (IULIU A. ZANNE)

PLEAŞCĂ

A umbla în (sau **cu, după**) **pleașcă** (sau **a căuta pleașcă**) = A umbla după afaceri avantajoase, a umbla după chilipir:

Pe boierul cel adevărat eu îl cunosc, că scoate și plătește. Iar ceilalți umblă numai în pleașcă. (MIHAIL SADOVEANU)

Toţi au priviri încrâncenate, toţi fug după ocazii, toţi caută o pleaşcă. Toţi vor bani pe nimic. (GH. CRĂCIUN)

[...] *un pungaş, un borfaş, un potlogar şi un panglicar, un om care umblă după ciupeală, după chilipir şi după pleaşcă.* (PETRU CREȚIA)

A face pleașcă (Înv.) =A jefui:

Servitorii au făcut pleașcă tot ce au putut. (GALA GALACTION)

PLEATĂ

A umbla cu pletele în vânt = A se zbate pentru a obține ceva, a face totul pentru atingerea țintei dorite:

Părintele Ioan umbla acum cu pletele în vânt să găsească alt dascăl. (ION CREANGĂ)

Cazacul răcneşte istovit cu braţele în sus, cu pletele în vânt: „La arme, fraţilor!" (MIHAIL SADOVEANU)

PLEAVĂ

A se alege pleava (Fig.) = A se distruge ceva:

Dar va veni o zi în care o ușoară suflare a pieptului acestei țări va spulbera toată pleava din Bizanț, în care nici prin vis nu va trece generațiilor viitoare că un C. A. Rosetti a fost posibil măcar pe pământ românesc. (MIHAI EMINESCU)

A vorbi (sau **a spune, a grăi, a vorovi**) **pleve** (Fig.) = A spune fleacuri, prostii, a spune minciuni:

– Măi țărane, ești nebun, ori cum ești, de vorbești pleve de față cu mine? – Ba, ferească Dumnezeu, cinstită cucoană, vorbesc vorbe sănătoase, săracul de mine! (ION CREANGĂ)

Nu-mi grăi pleve. (ŞEZĂTOAREA, IX)

PLECA

A pleca (**a frânge, a rupe, a asupri** sau **a muia, a tăia**) **cerbicea cuiva.** v. **cerbice.**

A pleca (**numai**) **cu sufletul** (**de undeva**). v. **suflet.**

A pleca ochii = A se ruşina; a adopta o poziţie de supunere:

Ș-aveți să tresăriți deodată,/ Cuprinși de-același farmec sfânt;/ De-a lui priviri înfiorată,/ Pleca-vei ochii în pământ [...] (AL. VLAHUȚĂ)

A se pleca spre apus = **a)** (D. aştri) A coborî spre apus, a apune:

Când soarele se pleacă spre apus.. farmecul tainic al singurătății crește și mai mult în sufletul călătorului. (AL. ODOBESCU)

b) (D. persoane și despre forța, gloria, prestigiul lor) (Fig.) A fi în declin:

Puterea colosală a romanilor începu a se pleca spre apus. (C. NEGRUZZI)

A(-şi) pleca grumazul (sau **capul, fruntea, genunchiul** sau, pop., **cerbicea**) = A (se) supune, a (se) umili; a face pe cineva să renunţe sau a renunţa:

Norodul și-a plecat iar grumazul sub piciorul păgânului. (MIHAIL SADOVEANU)

Trebuie să-și scadă trufia și să-și plece fruntea. (IDEM)

– După atâtea blăstămății și rele pe care le-am trecut cu bine și le-am lăsat în urmă, acuma a venit vremea să-mi plec grumazul. (IDEM)

Astfel e românul și român sunt eu/ Și sub jugul barbar nu plec capul meu. (D. BOLINTINEANU)

Veacuri multe de durere au trecut cu vijelie/ Sub asprime plecând capul unui neam. (VASILE ALECSANDRI)

A(-și) pleca inima = a) A da ascultare păsului, suferințelor cuiva; a se închina, a se lăsa convins, a arăta înţelegere, a se înduioşa:

Cine firea să-și aprindă,/ Ș-a lui inimă să-și plece/ La o frumusețe rece. (AL. VLAHUȚĂ)

Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inimi? (MIHAI EMINESCU)

b) (Rar) A arăta smerenie, evlavie față de cineva:

Nu pleca inrima[inima] *mea în cuvente hicleane.* (PSALTIREA HURMUZACHI)

A(-și) pleca nasul. v. **nas.**

A(-și) pleca urechea (sau **urechile**) **la... = a)** A asculta cu atenție, a lua în considerare, a da urmare:

Împăratul începu a se minuna și el de istețimea lui Aleodor și-și plecă urechea la rugăciunea fiei sale. (P. ISPIRESCU)

Pleacă-ți urechea-n vreame de scârbă. (DOSOFTEI)

b) A da crezământ vorbelor de nimic, bârfelilor:

Se uită în ochii celor ce au plecat urechea la șoapte. (PETRU DUMITRIU)

Palavre franțuzești. Las' pe alții să-și plece urechea la ele. (VASILE ALECSANDRI)

Plecau urechea oamenii la tot ce se spunea – și câte nu se spuneau pe-atunci – la tot ce se vorbea. (ION LĂNCRĂNJAN)

A(-şi) sau **a nu-şi pleca capul** sau **a** (**nu**) **avea unde să(-şi) plece capul** (sau **trupul, oasele**) = A (nu) se odihni, a (nu) avea unde să se odihnească:

– Lasă-mă în pace, că n-am eu singur unde să-mi plec capul, darămite să-mi iau şi licheaua după mine! (P. ISPIRESCU)

N-am unde să-mi plec nici capul, ajung din rău în mai rău. (ANTON PANN)

Unde ne-am mai pleca oasele? (BARBU DELAVRANCEA)

A-şi pleca genunchii = A îngenunchea:

[...] *de asemenea să pui deoparte şi pe toţi aceia care-şi vor pleca genunchii şi vor bea apă.* (BIBLIA)

Plecându-şi genunchile au dat laudă lui Dumnezeu. (VASILE DRĂGHICI)

Pleacă-fuga (sau **pleacă-fugă**) (Pop.) = (Om lăudăros) care, atunci când e vorba să acţioneze, să treacă la fapte, o ia la fugă:

Şi noi p-un pleacă-fuga, noi domn să-l mai numim? Să ne-nchinăm lui iară, iar domn el să ne fie? (ARON DENSUȘIANU)

În zbierături vedea numai poltroni, oameni pleacă-fuga. (G. BARIȚIU)

PLECARE

A fi (sau **a sta**) **pe picior de plecare** (ori **de ducă**). v. **picior.**

A fi (sau **a veni**) **în plecare să... =** A fi gata de..., a fi dispus să...:

Măndica era în plecare să se deie în dragoste cu puşchiu cel de Pepelea. (VASILE ALECSANDRI)

De mânie... au venit în plecare de a-i omorî pe toți. (VASILE DRĂGHICI)

PLESNI

A lovi (sau **a plesni, a pocni**) (pe cineva) **în pălărie** sau **a-i turti** (cuiva) **pălăria.** v. **pălărie.**

A o plesni bine = A spune sau a face ceva foarte potrivit într-o anumită situaţie, într-un anumit moment:

Moarte pentru moarte, cumătre, arsură pentru arsură, că bine-o mai plesnişi dinioare cu cuvinte din scriptură! (ION CREANGĂ)

A plesni de... = A nu mai putea de..., a(-i) fi foarte..., a fi plin de....:

Nici aşa nu-i drept ca unii să plesnească de prea sătui, iar altora să li se usuce maţele de nemâncare. (LIVIU REBREANU)

Când doamna îi puse inelul de matostat, plesnea de trufie. (BARBU DELAVRANCEA)

Era bun, de treabă, harnic şi cinstit, de plesneai de ciudă. (ALECU RUSSO)

A(-i) plesni (cuiva) **maiul în el** (**de...**). v. **mai.**[3]

A-i crăpa (sau **a-i plesni, a-i pocni**) (cuiva) **obrazul de ruşine.** v. **obraz.**

A-i plesni (ceva) **în** (sau **prin**) **cap** (sau **în minte, prin gând**) = A-i veni pe neaşteptate o idee năstruşnică, a avea pe neaşteptate intenţia să..., a simţi deodată atracţie pentru cineva de sex opus:

A doua zi iarăşi aşa făcu, fără să-i plesnească prin cap ceva, şi fără să-şi mai aducă aminte că plecase în peţit. (P. ISPIRESCU)

Nu mult după aceea se întâmplă că-i plesneşte la împăratul prin minte, că lui i-ar fi vremea să se însoare, şi vremea-i şi era, că începură a-i miji musteţele. (I. POP-RETEGANUL)

A-i plesni măseaua (Fam.) = A-i fi poftă de ceva, a nu se putea abţine de la ceva; a dori cu disperare ceva (în general, de băut):

Zaharia şi Ghiţă şi Fănică şi Ionică şi numai le plesnea măseaua după un strop de vin. (PETRU REZUŞ)

Cât ai plesni din bici (sau **din palme**) = Foarte repede, pe dată, imediat:

Cât ai plesni din bici – casa pahar. (Al. VLAHUŢĂ)

Cum îi plesneşte în (sau **prin**) **cap** = Cum crede, cum se pricepe, cum ştie:

Atunci am văzut scriind fiecare cum îi plesnea în cap. (C. NEGRUZZI)

Unde-o plesneşti şi unde crapă = Se zice când spusele cuiva nu au nicio legătură cu discuţia purtată; se spune când cineva înţelege cu totul altfel, pe dos, spusele cuiva; se spune atunci când rezultatele sunt cu totul altele decât cele aşteptate; unde dai şi unde crapă:

Ei, apoi! unde-o plesneşte mama şi unde crapă! zic eu în gândul meu, că doar tot nu eram aşa de prost până pe-acolo, să nu pricep atâta lucru. (ION CREANGĂ)

PLIMBA

A plimba cu bombonica = A păcăli, a duce de nas:

Ca urmare, regimul de la Chişinău este ţinut în sala de reanimare şi, pentru acest lucru, plăteşte nu el, dar cetăţenii luaţi cu bombonica independenţei şi a „inerentelor dificultăţi" ale perioadei de tranziţie. (CONSTANTIN TĂNASE)

A se plimba (sau **a umbla**) **ca vodă prin** (sau **în**) **lobodă.** v. **vodă.**

A-şi plimba urechea (Fig.) = A-şi încorda auzul pentru a prinde zgomotele uşoare, vorbele şoptite:

Vladimir îşi găsi o nouă victimă în persoana Olgăi, căreia îi spunea nu ştiu ce cu înflăcărare şi Anton îşi plimbă urechea în spatele lor ca să afle dacă vorbeau în rusă sau nu. (DUMITRU CRUDU)

Du-te de te plimbă! = Lasă-mă-n pace! Pleacă!:

Eu voi să trăiesc; d-aia m-am măritat; aminteri mă duceam la călugărie!… Și-n sfârșit, dacă-ți place, kir Ianuleo! de unde nu, du-t' te plimbă, și să ne vedem când mi-oi vedea ceafa... fără oglinzi! (I. L. CARAGIALE)

A devenit palidă de furie, s-a sculat și ea din pat, și-a aranjat halatul și a ieșit, după ce mi-a aruncat din mers: – Bine, domnule, du-te și te plimbă. Nici măcar nu-mi mai zisese, ca de obicei, „domnule sculptor”. (OCTAVIAN PALER)

I se plimbă limba-n gură (sau **mi se limbă plimba-n gură**) (Arg.) = Se spune despre cineva care este incoerent în vorbire, bâlbâit:

De câte ori îmi amintesc ce fraier am fost, îmi vine să mă iau la palme... Ptiu, cre' că m-am cam îmbătat [...] *mi se limbă plimba-n gură.* (DAN LUNGU)

Plimbă ursul (**că ruginește lanțul**) **!** (Fam.) = Du-te şi vezi-ţi de treabă!:

Ce mai aştepţi, plimbă ursul! Tuleo, măgăreaţă! Cap de dovleac! Asta e, sunt prea conştiincios. (LIVIUS CIOCÂRLIE)

Simţindu-se ofensat, replică: – Plimbă ursul! şi inopinant trase înăuntru fata care era pe jumătate afară. (FLORENTIN SMARANDACHE)

Ei au tăcut până acum și acu, iaca eroii! Hai, plimbați ursul că ruginește lanțul, nu sunteți mai buni nici voi! (https://www.bistriteanul.ro/)

PLIMBARE

A trimite (pe cineva) **la plimbare** (Fam.) = **a)** A se dispensa de serviciile cuiva, a se descotorosi de cineva:

Îl trimiteam la plimbare c-o vorbă scurtă. (MIHAIL SADOVEANU)

Japonezul îl trimite și el la plimbare, spunându-i: „Numai Dumnezeu te mai poate ajuta”. (ADRIAN GEORGESCU)

b) A nu sta la discuție (cu cineva), a da afară; a concedia:

Și cum era și de poznaș, pe fiecare din logofeți cum venea, așa îl trimetea să se plimbe. (P. ISPIRESCU)

– A zis că-l trimite la plimbare pe Ghiță. – Păi, și merită, dă-l naibii de prost! – Plimbare pe unde? – Îl dă afară, s-o fi săturat. (MIRCEA DANELIUC)

PLIN, -Ă

A face plinul = a) A umple rezervorul unei maşini:

Timotei a întors, a oprit la o benzinărie, a făcut plinul, a cumpărat o hartă, apă minerală ș o sticlă de vin alb [...] (CONSTANTIN STOICIU)

b) A mânca și a bea pe săturate:

Până se strânge masa, îmi fac plinul. Dacă se strânge masa până pleacă: ghinion, ochesc altă masă. (VLAD I. POPESCU)

c) (Arg.; lumea interlopă) A fura foarte mult.

A fi plin de ifose = A face nazuri, a fi încrezut:

Eşti doar un băieţandru plin de ifose, rosti Rim calm. De aceea am să te las să te caţeri înapoi în copac şi de acolo să mergi în coliba ta din sat. (DAN DOBOȘ)

A fi plin de năduf = A fi supărat, enervat, deranjat în mod vizibil de ceva sau cineva:

Nu ştiu dacă am făcut bine, adăugă el plin de năduf, că drumul e tare rău. (SORIN TITEL)

A fi plin de neam = A face parte dintr-o familie nobilă, bogată:

Mihălachi era plin de neam. (ION NECULCE)

A fi plin de noroc ca broasca de păr sau (înv.) **a-i sta norocul tot împotrivă.** v. **noroc.**

A fi plin de sine (**însuşi** sau **de el**) = A fi încrezut, a fi sigur de capacitate, de forţele sale:

Victor avea ambiția s-o mărite el, cu un bărbat care să-i placă și lui. Fiind cam plin de

sine, se gândea negreșit la cineva care să-i semene. (LIVIU REBREANU)

Era atât de plin de sine însuși încât se gândea numai la pământurile lui, plănuia cum să le muncească mai bine [...] (IDEM)

Dar tot pentru aceea, și dorința distincției, și mândria c-a obținut-o, și mâhnirea că n-o are [medalia] *încă trebuiesc să fie moderate la omul în adevăr deosebit, și numai la omul de rând, care este cu atât mai plin de sine cu cât e mai gol, pot fi excesive.* (I. L. CARAGIALE)

A ieşi cuiva cu plin (sau **cu plinul**) = **a)** A ieşi înaintea cuiva în mod accidental, cu un vas de apă, fapt care, în superstiţiile populare, este considerat semn prielnic:

Când... se întâlnea dimineața cu popa Tonea, era ca și cum i-ar fi ieșit cu plin. (GALA GALACTION)

Fericită a fost o femeie, care le-a ieşit mirilor cu „plinul în cale" şi care s-a ales cu 100 de lei. (http://www.libertatea.ro/)

b) Cu rezultate pozitive, cu reușită:

Să vezi că avem să ne întoarcem cu plinul. (MIHAIL SADOVEANU)

A lovi (sau **a ţinti**) **în plin** = **a)** A lovi drept la ţinta vizată.

b) A-şi atinge scopul:

Hațegan a țintit în plin. Ovidiu Hațegan a primit numai laude după ce a condus meciul de Ligă dintre Juventus și Porto. (https://www.gsp.ro/international/)

A simţi (ceva) **din plin** = A suporta toate consecinţele (într-o anumită situaţie), din toate punctele de vedere, de la prima până la ultima:

Chiar dacă toate zodiile ar putea fi influențate de Super Lună – insomnii, hiperactivitate etc. – adevărul este că doar trei dintre ele vor simți din plin efectele acestui fenomen. (http://www.libertatea.ro/)

A-i fi (cuiva) **paharul plin** = Se spune despre cineva care a suferit mult, a îndurat multe necazuri şi nu le mai poate suporta:

Multe, doamne, l-au bătut, i-a fost paharul plin. (G. COȘBUC)

A-i merge cuiva în (sau **din**) **plin** = A-i merge cuiva bine, a reuşi în tot ceea ce întreprinde:

Tot mănăstiri să croiești, dacă vrei să te bage dracii în seamă, să-ți vie cu banii de-a gata la picioare și să te facă putred de bogat! (ION CREANGĂ)

Ziua ne-a mers în plin. (NICOLAE GANE)

Fără muncă, fără zbucium,/ Toate cele-i merg în plin;/ Doar cu gândul le gândește,/ Și de-a gata toate-i vin. (AL. VLAHUȚĂ)

În plin... (sau **plină...**) = În mijlocul..., în miezul..., în toiul..., în culmea...:

Mă strigă cineva aici în plin câmp. (AL. SAHIA)

Portul era în plină sărbătoare. (JEAN BART)

Acolo revoluția trebuie să izbucnească în plină zi. (CAMIL PETRESCU)

PLISC

A fi bun de plisc =A fi bun de gură:

Era bun țiganul de plisc. (ION CREANGĂ)

PLOAIE

A încurca ploile (cuiva) = A zădărnici planurile iniţiale:

Sondajele arată un ușor avans pentru Hillary Clinton, dar dezvăluirile din e-mailurile ei și ancheta FBI i-ar putea încurca ploile. (http://www.telegrafonline.ro/)

A lăsa (pe cineva) **în ploile lui** = A lăsa pe cineva în voia lui, în apele lui:

Anton se apropie ca să-l convingă să meargă acasă, dar Toma i-a aruncat o privire atât de năprasnică, încât Anton l-a lăsat în ploile lui și și-a văzut de drum. (DUMITRU CRUDU)

A se lumina de (sau **a**) **ploaie.** v. **lumina.**

A(-şi) aranja sau **a-i aranja** (cuiva) **ploile** (Fam.) = **a)** A(-şi) crea condiţii favorabile spre a obţine ceva:

Conştientă de efemeritatea postului de şefă a învăţământului buzoian, Florina Stoian şi-a aranjat ploile încă de acum doi ani, când şi-a asigurat un post de metodist la Casa Corpului Didactic […]. (http://www.stradadebuzau.ro)

Vrei să creşti în ochii lui/ Când te ard nevoile?/ E şef bun, dacă-i propui.../ Ţi-ai aranjat ploile! (GEORGE COLPIT)

b) A(-şi) rezolva treburile, afacerile pe căi lăuntrice:

Caută și aranjează-ți singur ploile, băiete! (ZAHARIA STANCU)

După ploaie manta (Pop.) = Se spune despre un lucru, o situaţie, care vine cu întârziere, când nu mai este de folos:

Sfatul după faptă manta după ploaie. (ARINA AVRAM)

PLOCON

A duce (sau **a aduce, a trimite, a încredința pe cineva**) **plocon** (cuiva) sau **a se duce plocon** (Fam.) = A preda pe cineva cuiva sau a se preda, a duce cuiva pe cineva nedorit:

[…] *căci tătarii auziseră de frumusețea ei și aveau de gând să o ducă poclon hanului de la Bugeac*. (ALECU RUSSO)

[…] *îl prinseră şi-l aduseră la Mihai plocon.* (P. ISPIRESCU)

Zicând el aceasta,-ndată pe un călușel s-a pus/ Și la moș diaconul Badea să o dea plocon s-a dus. (ANTON PANN)

A-i pica plocon = A-i veni cuiva pe neaşteptate ceva sau cineva nesuferit:

Am luat în calcul surse indirecte, dar nici alea prea sigure sau mai cunoscute... am așteptat poate pică plocon informația și nu mai este nevoie să întreb.... (http://imperiulgandurilor.ro/)

PLOSCĂ

A mângâia plosca. v. **mângâia.**

A scăpa laba-n ploscă (Arg.) = A fura:

De, așa-i când scapi laba-n ploscă, scrie Iulia Albu pe blogul personal. (https://www.cancan.ro/)

A umbla (**de colo până colo**) **cu** (sau **a purta**) **plosca** (**minciunilor** sau **cu minciuni**) = A umbla cu vorbe, cu minciuni, cu bârfeli de la unii la alţii:

Auz acuma că umblă dumnealui cu plosca cu minciunile pe la curțile împărătești ca să mă denigreze – ce-o fi aia!... (I. L. CARAGIALE)

Însă/ Cine poartă plosca cu minciunile nu o duce mult./ Își sparge dracu opincile. (ANTON PANN)

A umbla (sau **a fi**) **cu plosca** (ori **cu ţuica**) **la** (sau **în**) **nas** (sau **a puţi a nas belit, a-i ieşi cuiva vinul în nas**). v. **nas.**

A veni (sau **a se duce**) **cu plosca** (Pop.) = A se duce sau a veni în peţit:

Te duci la fata rumânului cu plosca și pă urmă... vin cu cinsturi, așază nunta. (GRAIUL, I)

Feciorul, care vrea să se însoare, dă starostilor, mai înainte de a se duce aceştia în starostie, o ploscă sau un şip cu vin sau cu rachiu. (SIMION FLOREA MARIAN)

Ai noştri de la gura ploştii (Arg.) = Formulă de salut, mai ales între beţivi:

Am nevoie de arhitecţi. M-aş înţelege cu Doiceştii, că sunt de-ai noştri, de la gura ploştii. (PETRE PANDREA)

Aşadar, zicătoarea face referiri speciale la adresa celor care, ca de obicei, întârzie prea mult la băutură. (la gura…ploştii). Deci, proverbul are „destinaţia, sigură”, de a-i „mobiliza pe beţivani…” să nu se lase neam dă „meserie”, orice-ar fi! (DATINA, anul I, nr. 8, 2014)

PLOŞNIŢĂ

A sta ploşniţă = A sta degeaba:

Nu sta peste mine ca o ploșniță. Ah! Mi-e dor și de un săgetător; (DINU GRIGORESCU)

PLOUA

(**Parcă**) **îi tot ninge şi** (**îi**) **plouă** sau (**parcă**) **îi plouă şi** (**îi**) **ninge.** v. **ninge.**

A ploua (sau **a turna**) **cu cofa** (sau **ca din cofă**). v. **cofă.**

A ploua (sau **a turna, a vărsa, a cădea**) **cu găleata.** v. **găleată.**

A ploua ca prin sită = A ploua mărunt şi des:

Afară e o vreme câinească; plouă ca prin sită şi bate vânt rece. (I. L. CARAGIALE)

Ploua ca prin sită. Călăream la pas. Şi iată că, hăt în zarea drumului, o femeie se iveşte din tufiş. (PANAIT ISTRATI)

A ploua cu... (**bani, laude** etc.) = A fi în număr mare:

Plouă cu bani dupa calificarea la Euro! (http://www.sport.ro/)

Într-o asemenea ploaie de laude, Bogdan nu-și mai încăpea în piele, deși se arăta modest, reținut și se ascundea sub dioptriile ochelarilor. (CONSTANTIN BANU)

A-i ploua în gură (Arg.) = A-i fi poftă de ceva:

O să-ți plouă în gură! Andreea Esca a luat masa cu mama ei și au mâncat un meniu inedit [...] (https://www.cancan.ro/)

A se face că plouă (Fam.) = A da impresia că nu observă un lucru sau un fapt neplăcut, că nu bagă de seamă pe cineva sau ceva:

Ne cunoşteam de copii, dar când l-am întâlnit în Bucureşti şi l-am salutat, s-a făcut că plouă. (CEZAR PETRESCU)

[...] *dați-i banii odată, tu cum te-ai simți să știi că ai de primit niște sute de mii și cineva se face că plouă*. (MIRCEA DANELIUC)

Martoră la acest dialog, conștiința mea se face că plouă. (ADRIAN BUȘILĂ)

Povestitorul „se face că doarme" – că plouă? – la fel ca mam'mare. Frauda comisă vizează deopotrivă realitatea povestită, cât şi pe cititor. (I. L. CARAGIALE)

Nici îl ninge, nici îl plouă. v. **ninge.**

Plouă de varsă = A ploua torenţial:

Lasă-mă, mândruţo-n casă,/ C-afară plouă de varsă. (POP.)

PLOUAT, -Ă

A fi sau **a sta, a umbla ca o curcă** (sau **ca o găină, ca o pisică, ca o mâţă**) **plouată** (sau **ca un câine plouat**) (Gmţ) = Se spune despre un om trist, abătut:

Parcă nu te-aș fi crezut așa slab de înger, dar după cât văd, ești mai fricos decât o femeie. Hai, nu mai sta ca o găină plouată. (ION CREANGĂ)

Ţăranul, speriat de gura Glanetăşiţei, se potoli îndată. Nu mai răspunse nimic, ci îşi luă doar rămas bun de la Herdelea şi plecă plouat şi grăbit, urmat de George. (LIVIU REBREANU)

Te-aş pupa, mă – a râs soţul, cu gura plină – că tare mi-e drag când te văd aşa, ca o curcă plouată, da' eşti plin de funingine ca puiul dracului! (G. M. ZAMFIRESCU)

PLUG

A băga sau **a-şi pune** (**boii, vitele**) **în plug cu cineva** sau **a se pune în plug cu altul, a pune amândoi în plug** = A-şi face de lucru cu cineva:

Ei, taci, cumătre, că te-oiu dobzăla [(reg.) a bate tare pe cineva] *eu! Cu mine ți-ai pus boii în plug? Apoi, ține minte că ai să-i scoți fără coarne!* (ION CREANGĂ)

Este o vorbă, cine pune boii în plug cu popa, îi scoate fără coarne. (PĂCALĂ și TÂNDALĂ)

A fi de la coarnele plugului = A fi de la ţară:

– Înțelegem, cucoane, așa a fi, răspunseră câțiva țărani mai rușinoși; că, dă, dacă nu-ți ști

dumneavoastră ce-i pe lume, noi, țărănimea de la coarnele plugului, avem să știm ce-i bine și ce-i rău?... (ION CREANGĂ)

– Tovarășe colonel tot începutul este greu. Mulţi dintre noi vin direct de la coarnele plugului. (MIRCEA CRĂCIUN)

A fi la coarnele plugului (sau **a duce plugul de coarne**). v. **corn.**

A scoate boii (**din jug** sau **din plug**) **fără coarne.** v. **scoate.**

A trage la plug = A munci din greu:

– Sunt oameni voinici, ca voi. – Ca noi? Niciodată! Bivoli, buni să tragă la plug! (PANAIT ISTRATI)

Eu la munca tâmpitoare/ Nu-s doar vită să mă-njug;/ Ai văzut privighetoare/ Să tragă la plug? (CINCINAT PAVELESCU)

Acesta (sau **acela**) **mi-i plugul.** v. **acesta.**

A-i merge sau **a-i umbla** (cuiva) **plugul** (**bine**) = A-i merge cuiva bine treaba, a avea succes; a fi bine dispus datorită reuşitei unei acţiuni:

Când cuiva îi merg treburile bine, zice: „îmi umblă plugul [*bine*]”. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1913)

A-i sta plugul = A nu mai avea niciun folos de nicăieri:

[...] *când unul nu izbuteşte în năzuinţele sale, suspină şi strigă: „mi-a stat plugul”*. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1913)

PLUTĂ

A cădea de-a pluta (Rar) = A cădea întins la pământ:

Nebun s-aruncă dânsa, din tot al ei avânt,/ Dar lunecă și cade de-a pluta la pământ. (G. COȘBUC)

A face pluta = A se menţine la suprafaţa apei plutind în poziţie orizontală, rigidă:

Știa să facă pluta, înota voinicește, cu o mână sau cu amândouă, pe un umăr sau altul. (G. M. ZAMFIRESCU)

Mai încearcă o singură dată să mă suni și-ai să te trezești în Dâmbovița făcând pluta la o jumătate de metru sub apă! (GEORGE ARION)

A fi dus cu pluta = A fi zăpăcit, dezorientat; (pex.) a fi nebun:

Pentru că, dacă venea să-i ghicesc, era clar ca bună ziua că-i dus cu pluta. (IOAN ALEXANDRU DESPINA)

Fiindcă, stimaţi domni şi stimate doamne, nu există niciun babalâc dus cu pluta care să aibă ceva împotriva mea şi asta, într-un fel, m-a uşurat. (ALINA NEDELEA)

Boșorogul nu se afla în camera lui, iar mama, of, mamă, ce dusă ești cu pluta! (PETRE BARBU)

A veni cu pluta pe Bistrița (Arg.) = **a)** A proveni din mediul rural. **b)** A avea naivitatea omului simplu de la țară; a fi credul:

– Asta am constatat şi eu că este cam plecată cu pluta pe Bistriţa, însă percep şi un alt interes decât cel legat de intenţia bună de a veni în vizită la un amic [...] (MIHAI ANDREI)

Vasile Blaga crede că PDL nu va fi înţeles niciodată de cei care „au venit cu pluta direct miniştri, şefi de grup parlamentar, europarlamentari”. (https://www.cotidianul.ro/)

A veni cu pluta pe conductă (Arg.) =A fi prost, nerod, nătâng:

Un agarici de doi lei venit cu pluta pe conductă de la Iași până la București. (https://www.gsp.ro/)

PLUTI

A pluti în aer = **a)** (D. un fenomen sau un eveniment) A fi gata să se dezlănțuie, a presimți apariția:

Plutea în aer ceva care mă îndemna la prudenţă. Nu te miri? (CARMEN SYLVA, MITE KREMNITZ)

[...] *dacă mă opream cumva, trebuia să deschid gura şi să răspund unor întrebări pe care le simţeam plutind în aer. Nu trebuia decât să aştept să vină dimineaţa.* (ALEXANDRU POPA)

b) (D. o afirmație, o situație etc.) A nu se sprijini pe realitate.

A pluti în apele (cuiva)**.** v. **apă.**

PLUTIRE

A fi (**a se menţine** sau **a aduce**) **pe linia de plutire.** v. **linie.**

POALĂ

A duce în poală (pe cineva) = A ocroti, a proteja (pe cineva):

Că domnii ăștia sau te duc în poală sau te-alungă-n pielea goală. (TUDOR ARGHEZI)

A fi în poala cuiva = A depinde de cineva, a fi la bunul plac, la cheremul cuiva; a se afla sub protecţia cuiva:

Astăzi sunt în poala dumitale. (B. P. HASDEU)

A fi legat de poalele mamei (Reg.) = (D. copiii mici) A depinde total de ajutorul mamei:

De izdat [colici intestinale; crampe stomacale]*, pe neaşteptate, murise Ochian, şi mama, la şaptesprezece ani rămăsese văduvă, cu doi copii legaţi de poale.* (OVIDIU GHIDIRMIC)

[...] *ea îl alintase ca pe singurul băiat pe care îl avea, iar el nu se putea deslipi de poalele ei.* (LUCIA DEMETRIUS)

A fi vrednic de poala cuiva = A fi pe măsura cuiva:

Răposatul n-a fost vrednic/ De poala ta, bătrâne crai. (OCTAVIAN GOGA)

A purta poale (D. bărbaţi) = A avea fire de femeie, a fi slab din fire, influenţabil:

Că usturoi dulce şi bărbat iar moale nu se poate-n lume, el nu poartă poale. (ANTON PANN)

A săruta poala (sau **poalele**) **cuiva** = A săruta, conform unui obicei ieşit din uz, partea de jos a hainei unui suveran, a unui cleric sau a unei personalităţi, în semn de supunere şi respect, a se prosterna în faţa cuiva:

Apropiindu-se de Alexandru-vodă, se închinară până la pământ, fără a-i săruta poala după obicei. (C. NEGRUZZI)

Întorcând capul şi zărind faţa bisericească, sfântul aşteptă ca noul-venit să-l recunoască de asemenea şi să-i ceară blagoslovenie, ca unuia mai mare. Dar popa îl privea aspru – şi nici gând să-i sărute poala anteriului, cum era de aşteptat. (G. TOPÎRCEANU)

[…] *nici nu-i destul să cadă și să sărute poala strălucirii sale, când intră cu frică la el.* (MIHAIL SADOVEANU)

A se închina (sau **a cădea, a veni**) **la poala** (sau **la poalele**) **cuiva** = A se închina (sau a cădea, a veni) înaintea cuiva; a fi la cheremul cuiva:

Să vie aici, la poalele slăvitei măriri, să arate. (MIHAIL SADOVEANU)

A se ţine de poala (sau **poalele**) **mamei** (Fam.) = **a)** (D. copii) A se prinde de hainele mamei, a sta necontenit în preajma, sub ocrotirea mamei:

O sumedenie de femei, cu copii mici în brațe și cu alții mai măricei ținându-li-se de poale, se apropie de grupul nostru. (ZAHARIA STANCU)

b) A urmări cu insistenţă pe cineva, a nu da pace cuiva.

A se ţine de poalele (sau **pulpana, fustele**) (cuiva) = A căuta să fie mereu împreună sau în preajma cuiva, insistând pentru a-i cere ceva:

De aceea lumea toată era cuprinsă de spaimă și mumele-și puneau sub lacăt feciorii, iar femeile își țineau de pulpană bărbații când, așa, mai după-amiazăzi. (IOAN SLAVICI)

A trage (pe cineva) **de poale** = A-l trage de haine pentru a-l face atent asupra unui fapt; (fig.) a se ține scai de cineva, plictisindu-l cu rugăminți, cu cereri:

Un prieten îl trăgea îndărăt de poala hainei. (CEZAR PETRESCU)

A ține pe cineva legat de (sau **la**) **poalele ei** (Fam.) = (D. femei) A dispune de un bărbat după bunul plac, a nu lăsa bărbatului prea multă libertate de acțiune:

L-a fi fărmecat și-l ține legat de poalele ei. (VASILE ALECSANDRI)

A umbla (**de**) **parcă ar avea ouă în poală** (sau **parcă ar călca pe ouă**). v. **ou.**

A veni (sau **a cădea**) **la poalele** (cuiva) = A se ploconi (cu dragoste, respect, smerenie sau umilință) înaintea cuiva, a aduce cuiva un prinos, o ofrandă (ca dovadă de dragoste sau în semn de umilință):

Să vie aici, la poalele slăvitei măriri, să arate dacă nu s-ar prinde el să dea învățătura cea deplină măriei-sale Ferid. (MIHAIL SADOVEANU)

A venit un rege palid și coroana sa antică/ Grea de glorii și putere l-a ei poale-ar fi depus. (MIHAI EMINESCU)

A-l trage (pe cineva) **copiii de poale** = A avea mulţi copii, a fi copleşit, strâmtorat de greutăţi familiale:

Mai îngăduiește puțin, tartarule, că nu te trag copiii de poale. (ION CREANGĂ)

A-şi aprinde poalele (Înv.) = A se supăra foarte tare; a se face foc şi pară:

Duca-Voda... să tulbură tare și-s aprinsă poaleli. (ION NECULCE)

A-şi da poalele peste cap sau **a-şi lua** (ori **a-şi pune**) **poalele în cap** (sau **în dinţi**) (Arg.) = A nu mai ţine socoteală de minima decenţă, a depăşi orice limită a bunei-cuviinţe; a da pe faţă un caracter josnic, imoral:

– Pentru că inima cere, nu-şi pune fata poalele în cap. (BARBU DELAVRANCEA)

Vecinii şi vecinii vecinilor începuseră a şopăi: că bătrânele prea sunt de tot, prea se ocolesc, prea se uită chiondorâş, prea-şi dau, la vreme de bătrâneţe, barişul pe ceafă şi poalele peste cap. (IDEM)

De când a plecat prințesa, dumnealui – iartă-mi vorba, și-a dat poalele peste cap. (V. EM. GALAN)

A-şi lua capul în poală (sau **în poale**) (Înv.) = **a)** A porni orbeşte la fugă:

Unele [dobitoace], *precum se zice zicătoarea, capul în poală luându-și, în monarhia pasirilor au pribegit.* (DIMITRIE CANTEMIR)

b) A se preface că nu vede nimic sau nu aude nimic.

A-şi lua poalele-n brâu. v. **lua.**

Poale lungi și minte scurtă = Se spunea despre unele femei considerate că ar fi lipsite de judecată:

Ian auzi-o cum râde când îi vorbesc de revoluție! Ș-apoi pas de nu zi: poale lungi, minte scurtă. (VASILE ALECSANDRI)

Mai este şi o vorbă românească: coadă lungă, minte scurtă! zicătoare nesocotită a poporului. (AL. ODOBESCU)

Tinere, ce plin de visuri urmăreşti vre o femeie,/ Pe când luna, scut de aur, străluceşte prin alee/ Şi pătează umbra verde cu misterioase dungi,/ Nu uita că doamna are minte scurtă, haine lungi. (MIHAI EMINESCU)

POAMĂ

Poamă acră = Se spune despre o persoană urâcioasă, cicălitoare:

Soacră, soacră,/ Poamă acră. (ANTON PANN)

Poamă bună (Pfm.) = Se spune despre un om de nimic, neserios, despre un derbedeu sau despre o femeie imorală:

Ascultă, poamă bună ce eşti!... (CEZAR PETRESCU)

Salomia învăţase din tinereţe, pe când era la Constantinopol – că nici ea, afirmau vecinele strânse la sfat, nu fusese o poamă mai bună ca sora de la Candia […] (G. M. ZAMFIRESCU)

POARĂ

A (**se**) **pune poară** (Reg.; d. animale) = (A nu mai vrea sau) a nu mai putea să tragă:

Că lemnele îs pă Iștioară/ Am un cal ce pune poară,/ Pădurarii-s oameni răi./ Şi să dau după fimei,/ Şi după mine s-o dat./ Fără plată n-am scăpat. (POP.)

A pune poară (Pop.) = A se strădui, a se sforța:

Eu păcătosul mult m-am silit ș-am pus poară să o fac aceasta. (DOSOFTEI)

A se pune (**în**) **poară** (sau **în pori**) cu cineva (Reg.) = A se împotrivi cuiva, a se contrazice cu cineva, a se lua la harţă:

– Nu te pune în poară, măi omule, cu împăratul iadului; ci mai bine ia-ți bănișorii și caută-ți de nevoi. (ION CREANGĂ)

(Fig.) *Apoi atunci, de ne-am pune în poară cu el până la sfârșit, ne vâră sub masă.* (CALISTRAT HOGAȘ)

POARCĂ

A bate poarca (Pop.) = A juca poarca:

Se jucaseră cu arșice, ori bătuseră poarca [joc de copii; (pex.) minge, bilă etc.] *pe maidan.* (CAMIL PETRESCU)

POARTĂ

A bate la porţile cuiva (sau **la toate porţile**) = A solicita sprijinul sau concursul cuiva într-o împrejurare grea, a se adresa tuturor cerând sprijin:

Prima întrebare care se deschide în faţa celui care bate la porţile iniţierii în tainele filosofiei ar putea fi: „Ce este filosofia însăși?” (SANDU ANTONIO)

Goma bate la porţile editurilor, încercând, în aproape patru ani de tratative, să publice „Ostinato”. (LUCIA HOSSU LONGIN)

A sta (sau **a se uita, a rămâne**) **ca viţelul** (sau **ca vaca, boul**) **la poartă** (**pe la poartă**) **nouă.** v. **vițel.**

A-şi închide porţile. v. **închide.**

POCINOG

A-i face (cuiva) **pocinogul** = A omorî (pe cineva):

Hai numai degrabă de-i fă pocinogu, că om mai apuca și noi un ciolănel, două de pe urma ta. (PĂCALĂ)

POCIT, -Ă

A avea gură pocită (sau **a fi pocit la gură**)**.** v. **gură.**

A fi pocit = a) A fi fermecat, blestemat, vrăjit; a fi cu ghinion:

Pare că era lucru pocit, cu cât se opintea mai tare ca sa-l rădice, calul cu atâta se cufunda mai adânc. (POP.)

b) A fi desfigurat.

POCIUMB

A sta pociumb (Îvp.) = A nu face nimic:

De ce eşti nesimţitor şi stai ca un pociumb? (LIVIU REBREANU)

POCNET

A da în pocnetul = A abandona, a părăsi (pe cineva sau ceva); a renunța (la cineva sau la ceva):

Dă-l în pocnetu că nu-i bun de nimic. (PETRE COMAN)

A se duce pocnetului (sau **la pocnetul, în pocnetul**) (Pop.) = A se duce dracului:

Ducă-se pocnetului cu musteţile lui cu tot. (CALISTRAT HOGAŞ)

POCNI

A-i pocni fălcile (Fig.) = A-i trosni fălcile, a mânca lacom; a căsca:

Moartea, atunci, pornește prin codri, supărată ca vai de ea, și începe a roade la copaci bătrâni, de-i pocneau fălcile. (ION CREANGĂ)

A pocni de necaz (sau **de ciudă**) = A-i fi extrem de ciudă:

Ți-o spun aceasta ca să pocnești tu de ciudă. (CALISTRAT HOGAȘ)

A-i pocni (cuiva ceva) **în cap** = A-i trece cuiva ceva prin minte:

Nici prin cap ce nu-ţi pocneşte a vorbi se pomeneşte. (ANTON PANN)

POCOLI

A nu putea (sau **a nu avea a**) **pocoli** (Reg.) = A nu avea linişte; a nu avea astâmpăr:

N-avură a poclui/ Pân' la mine n-o ini. (ALEXANDRU ȚIPLEA)

POD

A ajunge din pod în glod. v. **ajunge.**

A cădea ca din pod = A rămâne surprins, uimit, dezorientat într-o situaţie neaşteptată:

Orbescu căzu ca din pod. Se căută prin buzunare..., gângăvi. (ZAHARIA STANCU)

A călca (sau **a se uita** etc.) (**ca**) **din pod** (sau **de sus**) = A umbla ţanţoş, trufaş:

Cum o să-şi răsucească mustaţa de grozav printre tineret, o să calce din pod. (BARBU DELAVRANCEA)

Alţii, în urma acestora, mai de curând veniţi de pe pământ, cu obrazul stafidit de postiri îndelungate şi cu genunchii înţepeniţi de mătănii, se îmbulzeau călcând de sus, ca-n străchini, gata să se poticnească la fiecare pas. (G. TOPÎRCEANU)

A călca ca din pod = A merge cu pași nesiguri:

Începe a călca ca din pod prin noroiul întunecos al uliții... Calcă la dreapta, la stânga, parcă îl poartă vântul. (MIHAIL SADOVEANU)

A face pod cu palma = A(-şi) pune mâna streaşină la ochi pentru a vedea mai bine:

De-o-ntâlnesc în drum bătrânii,/ Ei fac pod cu palma mâinii/ Peste ochii slabi, s-o vadă. (G. COȘBUC)

A face podul = A executa o figură caracteristică de gimnastică prin îndoirea corpului pe spate în semicerc, cu sprijin pe mâini şi pe picioare:

Îți pot spune cum am învățat eu să fac podul din picioare! (http://www.tpu.ro/)

Părea că face podul. Singurul contact cu banca îi era jumătatea superioară a trunchiului. (TUDOR GANEA)

A sări în pod. v. **sări.**

A se uita (la cineva) **ca din pod** = A se uita (la cineva) de sus, cu mândrie, cu îngâmfare:

Directorul zâmbi, uitându-se ca din pod spre funcționarul său. (BARBU DELAVRANCEA)

Treci podu' şi-nghiţi nodu' (Pop.) = Se spune când cineva este nevoit să suporte o situaţie neplăcută:

Este o vorbă: treci podul şi înghiţi nodul. Cam aşa facem şi noi, cei care luăm masa la cantina Sfatului popular raional [...] (URZICA, 1956)

PODOBIE

A vorbi pre podobie (Reg.) = A vorbi ales, distins:

Aș vorbi și eu cu tine, colea pe podobie. (D. COMȘA)

POFTĂ

(**Numai** sau **doar, măcar, nici**) **de poftă** sau (**ca**) **să-și prindă pofta** (D. produse comestibile) = În cantitate foarte mică, foarte puțin; (îcn.) deloc:

El știe ce face, ce drege, de-mi aduce din când în când [salate]*, așa câte puține, de poftă.* (ION CREANGĂ)

Dă-mi oleacă de brânză, măcar de poftă. (TUDOR PAMFILE)

A-i face pe poftă (sau **a-și face poftele**) (cuiva) = **a)** A-i satisface voile, dorințele, capriciile, toanele (cuiva):

Bezădelile... fac toate poftele lui. (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

b) A intra în voie cu orice; (pex.) a avea relații sexuale cu cineva:

– Nea Toader a omorât pe conița, domnule, după ce şi-a făcut poftele cu dumneaei... Eu I-am văzut când a intrat în casă şi l-am auzit pe urmă cum s-a lăudat şi l-a îndemnat şi pe Ilie Cârlan să-şi facă poftele cu conița până nu se răceşte... (LIVIU REBREANU)

A-i trece (cuiva) **pofta** = A nu mai avea curajul sau dispoziţia să facă ceva:

– Să nu te-mpingă păcatele să faci așa lucru aici, că te-am prăpădit; aide, ia-ți catrafusele și pleacă, or te fac de-ți trece pofta de toate. (DUMITRU STĂNCESCU)

A-i veni (**o**) **poftă** (cuiva) = A dori, a pofti (brusc) ceva:

Aci iar veni zgârcitului o poftă şi zise stejarului. (POP.)

Am o deosebită slăbiciune de a minţi, şi dacă i-ar veni dracului poftă să mi se puie călare în spete, zău m-aş făli că eu l-am încălecat pe el. (IOAN SLAVICI)

A-şi (**mai**) **pune pofta la o parte** = Se spune pentru a arăta că cineva este nevoit să renunţe la un lucru mult dorit:

– Da, cum nu?! ia mai pune-ţi pofta la o parte, că doar nu piere lumea... nu cumva ai pofti oare să te pui la taifasuri cu Dumnezeu? (ION CREANGĂ)

A-şi pune pofta-n cui (Pfm.) = A renunţa la un lucru mult dorit:

Socoţi că te-oi face clironomul meu? Pune-ţi pofta-n cui, dragă... Îi cânta tu mult ca cocoşii şi-i miorlăi ca mâţele, pân' ce-i vedea o para de la mine. (VASILE ALECSANDRI)

– Ba să-și pună pofta-n cui! răspunse Spânul cu glas răutăcios. (ION CREANGĂ)

Mai pune-ți pofta-n cui, nu-ți dau nicio picătură. (MIHAIL SADOVEANU)

Pare-mi-se că de mâni înainte ţi-i mai pune pofta-n cui, nu-i mai juca cu cine nu-i de jucat, ţi-a sări zbânţuitul din cap, n-avea tu grijă! (SIMION FLOREA MARIAN)

De poftă sau (**ca**) **să-și prindă pofta** = În cantitate foarte mică, numai cât să guste:

Şi când ajunge la cuptor, frumoase plăcinte erau într-însul! Dar când s-apropie să ia dintr-însele şi să-şi prindă pofta, focul o arde şi nu poate lua. (ION CREANGĂ)

N-am poftă = Nu vreau:

Drept să spun: să merg la manifestație, n-am curaj, fiindcă am aflat că guvernul este hotărât să reprime cu toată energia mișcarea populară, și n-am poftă să-mi stric vreun os pentru o simplă curiozitate de gură-cască. (I. L. CARAGIALE)

Poftă bună (sau **mare**)! = Urare adresată celor care mănâncă sau se duc să mănânce:

Mânca Guță cu poftă, băuse rachiu cazon și acuma ședea la masă. – A!... Poftă bună! – Mersim, poftiți și dumneavoastră! (ANTON BACALBAȘA)

POFTI

Cât poftești = a) Oricât:

Fii sumar cât poftești, neglijent, chiar în detaliile privite de aproape, dar confuz nu e îngăduit să fii. (G. CĂLINESCU)

Bine, secături, nonvalori şi nulităţi, cât pofteşti; *astea le ştim noi; dar nu trebuia d-ta, bărbat de Stat, să uiţi că nu poţi îndrepta lumea cu umărul;* (I. L. CARAGIALE)

b) Admit, de acord:

Proprietar da, cât poftești, însă moșiile nici le văd cu ochii. (NICOLAE GANE)

POFTIM

Poftim! = a) (Uneori precedat de exclamația „ei” și exprimând indignare, ciudă, necaz, reproș sau protest) (Ei) na, na-ți-o bună, (ei) uite etc.:

Turcii toți gândeau: „Poftim! Să dezbraci pe-un gol ca napul/ – Cu ce-și bate pașa capul!”. (G. COȘBUC)

Ori crezi că l-am omorât eu... – Poftim! asta-i vorbă de vorbit. (I. L. CARAGIALE)

Poftim poște!... Dacă nu merg caii, fug surugiii. (VASILE ALECSANDRI)

Nemții, austriacii sunt peste hotar!! Am aflat-o chiar acum de la curierul nemțesc… Eeeei! Poftim! colac peste pupăză… Ce mai ziceți? Nu v-am proorocit-o? (IDEM)

b) Formulă de politețe folosită pentru a invita o persoană să vină (sau să se așeze undeva):

Poftim, poftim, nu-mi necinstiți bătrânețile ocolindu-mi pragul casei. (V. EM. GALAN)

Poftim mai aproape! făcu atunci primarul, bucuros, dând la o parte pe țăranii care se îmbulzeau. (LIVIU REBREANU)

Ia poftim, cumătre, zise ea luând scăuieșul și punându-l deasupra groapei cu pricina, șezi colea. (ION CREANGĂ)

POGACE

E pace de pogace (Reg.) = Se spune pentru a arăta că nu se poate face cu niciun un chip un lucru, că este de prisos să încerci să întreprinzi ceva:

Nimeni să nu le vadă [pe vrăjitoare când descântă] *căci altcum „e pace de pogace”.* (SIMION FLOREA MARIAN)

POGHIAZ

A umbla în poghiazuri (Înv.) = A umbla fără rost, a hoinări:

După ce-ai purtat ciubotele atâta amar de vreme, umblând toată ziua în podgheazuri și le-ai scrombăit pe la jocuri... acuma ai vrea să-ți dau și banii înapoi, ori să-ți fac în loc altele nouă? (ION CREANGĂ)

POHOIALĂ

A avea (sau **a i se pune cuiva**) **pohoiele** (ori **pohoielele**) **pe ochi** (Îrg.) = Se spune despre cei lipsiţi de spirit de observaţie, de perspicacitate:

(Cu parafrazarea expresiei) *Auzind moșneagul de-aceasta s-au apucat... a-și bate joc făcând-o cu puhăiele pe ochi.* (I. G. SBIERA)

A-i lua (cuiva) **pohoielele de pe ochi** (Îrg.) = A face pe cineva să vadă sau să înţeleagă un lucru:

S-au dezmeticit creștinii de cap și li s-au luat pohăielile de pe ochi. (M. SEVASTOS)

POIANĂ

A ieşi (sau **a merge, a se duce**) **în** (sau **la**) **poiană** (Pop.) = A defeca (şi a urina):

Bolnavul simte... trebuința de a merge la scaun (la poiană) în cel mai mare grad. (GH. CIAUȘANU)

POIMÂINE

Ca mâine, poimâine = În curând, peste puțin timp:

De ce nu te însori? Ca mâne, poimâne te-ai trezi că ai îmbătrânit. (ION CREANGĂ)

Mâine-poimâine, poate, soarele fericirii/ Se va arăta vesel pe orizon senin. (GR. ALEXANDRESCU)

POLITIC, -Ă

Navetist (sau **traseist**) **politic** (Pub., prt.) = Politician oportunist, care trece dintr-un partid în altul în funcţie de conjunctură şi de interesele sale de moment:

George Pruteanu: un filolog naționalist, un pacifist, un navetist politic. (http://www.europalibera.org/)

A spune despre Durbacă că e traseist politic e ca și cum ai lua la mișto memoria colectivă a gălățenilor. (http://www.antidotul.ro/)

POLITICĂ

A face politică = A lua parte în mod activ la discutarea şi la rezolvarea treburilor interne şi externe ale statului:

Să luăm un literat care n-a făcut și nu face politică deloc. (I. L. CARAGIALE)

Se vedea bine că dl. Paraipan făcea mai multă politică decât administrație. (DUILIU ZAMFIRESCU)

A se lua (sau **a se duce**) **cu politica** (pe lângă cineva) (Fam.) = A proceda cu tact în relaţiile cu cineva, pentru a-i câştiga favoarea, adeziunea, încrederea:

Ia mai bine să mă iau cu politică pe lângă el, să mi-l fac cumătru. (I. L. CARAGIALE)

Așa învățase de la „domnu căpitan, un om al dracului, că dacă-i vorba, apoi numai omul prost o ia drept înainte, cel cuminte le face toate cu politică”. (PAVEL DAN)

POLIŢĂ

A plăti (cuiva) **polița** = A se răzbuna (pe cineva):

Și acum îmi plătea polița, sfidându-mă în fiecare zi cu profesia de credință a necredinței femeiești și agravând sfidarea cu sublinierea ei personală. (G. IBRĂILEANU)

Radu Comșa înțelese că-i plătește polița de adineauri, când o asemuise cu o soră de caritate de operetă. (CEZAR PETRESCU)

POLIȚIE

A face poliție = **a)** A menține ordinea într-un mod sever și autoritar:

Comitetul, extrem de amabil, a răspuns că vor face poliţie chiar hoţii [...] (BEDROS HORASANGIAN)

b) A chestiona, a ancheta (în felul poliţiei):

Primarii vor face poliție cu suspecții și bolnavii de coronavirus. (https://www.stiripesurse.ro/)

Veşnic la datorie, domnul Dinică face poliţie la „Capşa”! (HORIA ARAMĂ)

POLOG

A cădea polog = A cădea grămadă:

Grâul cade polog. (ZAHARIA STANCU)

A pune polog = **a)** A doborî la pământ:

Tata: că „fânul nu l-a trăsni”, să ne apucăm de secară. „Crește holbura peste ea și o pune polog jos. Cine s-o mai secere?” (PAVEL DAN)

b) A omorî.

A sta (sau **a zăcea**) **polog** (Pop.) = A sta culcat la pământ:

Trupurile dzăcea polog pre șleah și spinii de la laturi plini de trupuri omenești. (MIRON COSTIN)

POM

A fi în pom (Fam.) = A se afla într-o situație dificilă, precară (din punct de vedere material); a fi într-o situație fără ieșire:

„Nu de alta, Ştefane, dar vezi şi tu că am nevoie de tine. Dacă s-ar întâmpla ceva și anul acesta, aş fi în pom.” (ȘTEFAN DUMITRESCU)

POMANĂ

A aştepta pomana (cuiva) = A aştepta să-i rezolve altcineva problemele gratuit:

Foşti... foşti... foşti... în prezent, aşteptând pomana de la Margot, Fifi, Robert... (GABRIEL ȚEPELEA)

A cere de pomană = A solicita cu umilinţă ajutorul material sau mila cuiva; a cerşi:

Eu sunt om onorabil, trăiesc din munca mea, n-am cerut nimănui niciodată de pomană. (MIHAIL SADOVEANU)

Nu las, că-i dreptul nostru și nu cerem de pomană. (LIVIU REBREANU)

Atunci, Sfântul Petre se pune jos, la un capăt de pod, iară Dumnezeu la celalalt și încep a cere de pomană. (ION CREANGĂ)

A da (cuiva) (**de**) **pomană** (În ritualul creştin) = A face cuiva o milostenie pentru iertarea păcatelor, mântuirea sufletului, ca act caritabil:

Ori mi-or da feciorii după moarte de pomană ori ba, mai bine să-mi dau eu cu mâna mea. (ION CREANGĂ)

A da sau **a lăsa** (pe cineva) **dracului de pomană** = A renunţa la cineva:

[PEPELEA:] *Te-am cerut ieri dimineaţă la dânsu.* [MĂNDICA:] *Elei! şi ce ţi-o răspuns?* [PEPELEA:] *M-o trimes dracului pomană.* [MĂNDICA:] *Da pentru ce?* [PEPELEA:] *Cică nu-s de neam mare.* (VASILE ALECSANDRI)

De-acum nu mai trăiesc niciun ceas cu dânsa; am s-o dau dracului de pomană, soi rău ce este ea! (ION CREANGĂ)

– Ei, amu eu zic că pe aiștea să-i lăsăm dracului pomană, că mai bine n-aș putea zice, la vremea și la locul aista. (EUGEN LOVINESCU)

A munci de pomană = A munci fără a fi retribuit corespunzător efortului depus sau a ajunge la rezultatul dorit:

Da ce, bă, tu vreai să-ţi muncesc de pomană? Unde-ai mai văzut tu să-ţi muncească şi să nu plăteşti? (MARIN PREDA)

A ridica o pomană (În ritualul creştin) = A organiza masa şi ceremonialul împărţirii bucatelor şi a obiectelor pentru sufletul unui mort:

În fiecare familie „se ridică” pomeniri, adică se face pomenirea tuturor rudelor decedate în familie. (https://ziarulunirea.ro/)

A se înghesui (**ca**) **la pomană** = A se buluci pentru a obţine lucruri gratuite, avantaje:

Mai lasă-mă, frate, să-i spun şi eu o vorbă, că parcă eşti ţiganul care a murit înghesuit la pomană, zise Eminescu. (PETRU VINTILĂ)

A se întinde ca o pomană ţigănească = A se extinde pe un spaţiu mai mare decât ar fi necesar:

Şi asta nu că s-ar fi lăţit prostia din cale afară (ceea ce, de altfel, nu e exclus), ci pentru că, iacătă, fără putinţă de tăgadă, avem gropi peste tot. Mici şi întinse ca o pomană ţigănească, ascunse şi deşănţate, pline de apă, pline de noroi. (ȘTEFAN ION GHILIMESCU)

A trăi din pomana (cuiva) = A trăi din mila cuiva:

Trăia din pomana tuturor. (BARBU DELAVRANCEA)

A umbla după pomană = A umbla după avantaje materiale nemeritate*:*

În tinerețe a fost la Ierusalim și acum umblă după pomană. (PAVEL CHIHAIA)

A-şi bate capul de pomană = A se strădui să găsească o soluţie favorabilă unei probleme pentru cineva care nu merită osteneala:

Ridicând din umeri şi privind undeva în lungul şoselei, a început să reconstituie în gând chestia cu buletinul. Îşi bate capul de pomană. (NICUȚĂ TĂNASE)

A-şi bate (sau **a-şi strica, a-şi răci, a-şi rupe**) **gura degeaba** (sau **de clacă, de pomană, de-a surda, în zadar**). v. **bate.**

A-şi bate limba-n gură ca calicii la pomană (Reg.) = A vorbi repede şi prost:

Atuncea să vezi cum prinde mutul limbă, de parcă i se bat calicii la gură ca la pomană. (MIHAIL SADOVEANU)

A-şi face (**milă şi**) **pomană** sau **a-şi face o pomană** (**cu cineva** sau **de cineva**) = A face cuiva un bine fără a aştepta o răsplată sau mulţumiri; a se îndura, a se milostivi (de cineva):

– Boierule, acest prăpădit de om, venetic în satul nostru, n-ar mai avea parte de el! după ce ţi-ai făcut pomană de i-ai dat un petec de loc, el tocmai lângă mine şi-a ales să-şi facă bordei! (P. ISPIRESCU)

Însă, ca să nu mai aibi cuvânt de pricinuire, aide, fie, să-mi fac pomană cu tine să mergem și la alt judecător. (IDEM)

Pe mine, văzându-mă plângând, și-a făcut pomană căpitanul de m-a luat pe procopseală –

întâi slugă, pe urmă ajutor, mai apoi tovarăș... (I. L. CARAGIALE)

Maica Domnului să-și facă milă de fata mea! (C. NEGRUZZI)

[…] *și fiindcă îndurarea lui Dumnezeu nu cunoaște margini, i se făcu milă Ziditorului de păsărică. Însă nu-și mai putea lua cuvântul înapoi.* (EM. GÎRLEANU)

Să vii, bade, și la mine,/ Ca să-mi fac milă de tine/ Cu-o cojiță de mălai. (JARNÍK-BÎRSEANU)

Ca la pomană = În număr foarte mare:

Eu, eu, eu răsunară deodată zeci de glasuri, şi toţi se-mbulzeau, dându-şi coate, ca la pomană. (IOAN SLAVICI)

De pomană = **a)** Fără plată, pe degeaba; (pex.) foarte ieftin:

Pământ de pomană nu se află nicăieri. (LIVIU REBREANU)

El le răspunde că sunt bune [merele], *pentru plată, dar de pomană nu se dau.* (I. POP-RETEGANUL)

Toate se vând cu porția și porțiile-s mici de tot, ca de pomană. (VASILE ALECSANDRI)

b) Fără temei, fără rost, fără scop, fără avantaj; zadarnic, nemotivat:

Ei, la naiba, ia nu te mai mânia de pomană, cumnate. (V. EM. GALAN)

Vapoarele care au stat, unele mai stau și azi, la Brăila, de pomană. (LIVIU REBREANU)

c) Dăruit pentru mântuirea sufletului sau în amintirea morților:

Să-l fi lăsat să se ducă în plata domnului cu struguri cu tot. Să le fie de pomană lor, neamului lui Eftimie. (PETRU DUMITRIU)

Mânca-ţi-aş la pomană = Se spune când doreşti moartea cuiva:

Minerache, mânca-ţi-aş pomana, stai puţin că genocidul acum începe. (http://www.zvj.ro/)

Nici pomană (Rar) = Nici urmă, nici amintire; nici pomeneală:

[Cioara] *văzând că cuibul e gol și puii nicăiri, dă-ncolo, dă-ncoace... despre pui nici pomană!* (SIMION FLOREA MARIAN)

[...] *iar Dunărea și apele cele mari erau numai niște părăuașe, mările erau băltoace pline de broaște, iar de oameni nici pomană.* (I. POP-RETEGANUL)

Nu mai e (sau **s-a dus**) **pomana aia** (sau **pomana lui Buică**) = Se spune când s-a schimbat o situaţie favorabilă cu una nefavorabilă:

Șarpele, svâc! În sus svâc! În jos, ca să iasă. Aș! unde era pomana aia? Piatra mare astupa intrarea văgăunei de nu rămăsese loc deschis nici cât să bagi degetul. (P. ISPIRESCU)

Unde e (sau **unde dă Dumnezeu**) **pomana aia** (Fam.; sub raport material) = Se zice când este vorba de o afacere rentabilă, un câştig, un chilipir, un noroc:

S-a supărat împăratul, nevoie mare, și porunci ca paznicii să se uite să prinză pe hoți. Dară ași! unde e pomana aia! (P. ISPIRESCU)

POMENEALĂ

A-și da în pomeneală despre... = A aduce ceva în discuție:

Din vorbă în vorbă, după vreo oră de îndrugat vrute şi nevrute, Pistol s-a dat în pomeneală. (CEZAR GIOSAN)

Nici pomeneală (**de...** sau **să...**) = Nici urmă (de aşa ceva), nici vorbă (despre una ca asta); cu nici unchip:

– Nu se poate. Eu am auzit altfel!... – Nu-i așa!... – Nici pomeneală!... (ION LĂNCRĂNJAN)

Nici pomeneală nu era... să dea [pisoiul] *cu praştia prin bucăţelele de friptură.* (P. ISPIRESCU)

Nu mă lamentez; o, nici pomeneală de aşa ceva!, ci, pur şi simplu, constat nişte lucruri care mă frământau de o vreme. (AURA CHRISTI)

POMENI

A pomeni mortul (Îvp.) = A da de pomană pentru un mort:

Pomenirea mortului se făcea încă din vechi timpuri cu mese sau pomeniri care se împărțeau și după 6 săptămâni și la un an după moarte. (https://funerare-rainbow-dorobantu.ro/)

Nici că se pomeneşte! sau **unde se pomeneşte?** = Se spune pentru a arăta că ceva n-a existat sau nu există; se spune pentru a arăta că ceva nu are precedent; se spune pentru a arăta că ceva nu este posibil; nici vorbă!, nici poveste!:

Unde s-a mai pomenit boţ de caş în miez de iarnă? (POP.)

– Puternice Soare,/ Ești puternic mare,/ Dar ia spune-mi Oare/ Und' s-a mai văzut/ Şi s-a cunoscut,/ Und' s-a auzit/ Şi s-a pomenit/ Să ia sor' pe frate/ Şi frate pe sor'? (G. DEM. TEODORESCU)

Te pomeneşti că... = Se poate întâmpla să... Nu cumva...:

Te pomenești că ești chiar feciorul domnului Miron Iuga...? (LIVIU REBREANU)

Te pomeneşti că te ia odată la goană de aici cu nepusă masă! (ANTON BACALBAȘA)

POMENIRE

A se stinge (sau **a pieri**) **pomenirea** (cuiva) **cu sunet** (Înv.) = A dispărea din atenţie, a fi dat uitării:

Ura... arse cu totul această familie şi stinse cu sunet pomenirea ei. (NICOLAE BĂLCESCU)

A trece cu pomenirea (Înv.) = A nu pomeni, a nu aminti, a nu menţiona:

Nu putem trece cu pomenirea nişte tâmplări ce s-au prilejit în Ţarigrad. (MIRON COSTIN)

POMINĂ

A (i) se duce (sau **a(-i) merge**) **pomina** = A se răspândi vestea în lume, a se afla sau a se vorbi despre cineva sau ceva ca despre ceva extraordinar:

Împăratul, carele ştia de patarama celei dintâi fete, nu se împotrivi nicio cirtă de timp, ci ştiind şi pe băiat deştept şi ager la minte, puse de le făcu un pui de nuntă de ştiu că s-a dus pomina. (P. ISPIRESCU)

Se supăra, că mai e o Fană, la mine în gând și mă amenința: se omoară sau îmi face una să se ducă pomina […] (G. M. ZAMFIRESCU)

A fi (sau **a rămâne**) **de pomină** = A fi surprinzător, uimitor, demn de mirare:

Aş face ceva să rămână de pomină. (I. L. CARAGIALE)

A rămâne (sau **a ajunge, a se face**) **de pomină** (sau **de pomina lumii**) = A se face de râs, a se compromite:

– Ce-aș face?... Aș face ceva să rămână de pomină... I-aș pildui strașnic pe dumnealor, ca să aduc o mulțumire lumii de ispravă. (I. L. CARAGIALE)

Dacă mai repetă una la fel, ajunge de pomină. (CEZAR PETRESCU)

POMPA

A pompa de undeva bani = A stoarce mereu bani:

Că dacă nu plecam de-acolo mă uscam şi eu şi rămânea şi Sandu pârlit, că n-avea cine să-i pompeze bani. (HORIA GÂRBEA)

Tatăl din America pompa bani către familie. (GEORGE DINU)

POMPĂ

A face pompă de ceva (Înv.) = A face caz de ceva:

Aceste virtuți cetățenești, de care se face atâta pompă, nu sunt decât treptele scării pe care voiește a se sui la putere. (NICOLAE FILIMON)

PONCIŞ, -Ă

A da (cuiva) **ponciş** (Reg.) = A înghionti pe cineva:

Şi vodă frâul l-a smuncit/ Şi-apoi cu frâul a lovit/ Ponciş în ochi fugarul. (G. COȘBUC)

A se pune ponciş (sau **a sta în ponciş** ori **a sta de-a poncişul**) = A se opune:

Cătând la spăzi tăișul,/ Cu toată lumea largă sta Sânger de-a poncișul. (G. COȘBUC)

A spune (sau **a vorbi**) **ponciş** = A se exprima direct, fără a menaja pe interlocutor:

Nu spunea lucruri rele procurorul, dar le spunea... prea ponciș. (ION LĂNCRĂNJAN)

PONOS

A pune ponos (cuiva) sau **a pune în** (sau **întru**) **ponos** (pe cineva) (Reg.) = A învinui, a acuza (pe cineva):

Iertaţi, oameni, greşeala făcută,/ Ponos nu ne puneţi, faceţ-o tăcută. (ANTON PANN)

A se arăta cu ponos (Reg.) = A fi supărat:

Şede badea mânios/ Şi s-arată cu ponos. (POP.)

A trage ponoasele = A suferi consecințele nefaste ale unei acțiuni; a rămâne păgubit:

Degeaba, când vrea Dumnezeu să te pedepsească, trebuie să tragi ponoasele… (LIVIU REBREANU)

Entuziasmat atunci pentru tot ce socotea el că este bucureștean și că trebuie neapărat să-i placă, îndrăzni de la un timp să se amestece chiar cu oarecare ardoare în aceste mici conflicte de stradă, încât nu o dată se întâmplă să tragă singur ponoasele unor fapte provocate de alții. (GIB I. MIHĂESCU)

A-i purta (cuiva) **ponos** = A avea necaz pe cineva, a-i purta ranchiună, a-l dușmăni:

Nu cumva pentru asta ai să-mi porți ponos? (CALISTRAT HOGAȘ)

Toți cu totul aveau sfială de dânsa și nu-i găsea nimeni vreo faptă care să le dea dreptul a-i atârna vreun ponos de coadă. (P. ISPIRESCU)

Unii iau folosul și alții port ponosul. (I. C. HINȚESCU)

A-și face ponos cu cineva = A ajunge la neplăceri cu cineva, a-și pricinui supărare, necaz:

Și n-am fost slab și nici fricos:/ Pe opt ți-i dau grămadă jos,/ Dar m-am ferit să-mi fac ponos/ Cu toți nebunii. (G. COȘBUC)

PONOSLU

A merge (sau **a se duce, a veni**) **pe ponoslu** (la cineva) (Reg.) = A se prezenta (înaintea cuiva) cu o plângere, a se jelui (cuiva):

Şi așea dodiind împărăției Turcești, veniia de la turci ponoslu pentru prădzi ce făcea cazacii în părțile lor. (MIRON COSTIN)

A pune (pe cineva) **în ponoslu** (Înv.) = A învinui, a acuza (pe cineva):

Să nu vă grăbireți de a mă pune în ponoslu... ce să mă iertați. (POP.)

PONT

A pune pont (Înv.) = A fixa locul potrivit pentru ceva:

S-o dus la locul unde pusese ei pont de cu sară. (ȘEZĂTOAREA, III)

A vorbi (sau **a grăi**) **pe ponturi** = A vorbi afectat:

Luarea-aminte a lui Matei fu mai cu seamă atrasă asupra Aglaiei, din ziua în care dânsa îi vorbi cu ponturi despre Tincuța și Mihai. (DUILIU ZAMFIRESCU)

A vorbi (sau, reg., **a da**) **în ponturi** (sau **a bate cuiva pontul**) = A vorbi aluziv:

Și câte ponturi și ponosuri nu da dintr-însul, de-i era și lui lehamete câteodată să se mai întâlnească cu cineva și să-l mai stârnească la vorbă. (ION CREANGĂ)

A(-i) bate (cuiva) **pontul** = A face o aluzie (cuiva):

Avea obicei ca în fiecare dimineață când se ducea la crâșmarul satului [să-i zică] *„bună dimineață și-un rachiu”. Cumătru-so, crâșmarul... îl cinstea în fiecare dimineață cu câte un rachiu, după ce mai întâi țiganul îi bătea pontul de mai sus.* (ION CREANGĂ)

A-i face (cuiva) **pontul = a)** A-i crea cuiva o situaţie favorabilă. **b)** A înșela (pe cineva):

Și zi, mă lucrași, ai? Adică, dă-i cu bere, dă-i cu vin, nu, pentru cinstea obrazului... pentru ca să-mi faci pontul cu scrisoarea... bravos! dom'le Nae. (I. L. CARAGIALE)

A-i vinde (cuiva) **pontul** = A destăinui cuiva un secret prin care poate obţine un avantaj:

...în câteva minute mă ia părtaş într-o afacere de speculare a leului pe piaţa europeană, îmi vinde pontul cu acţiunile Concordiei [...] (ION IOVAN)

PONTA

A ponta pe mâna cuiva (Ljc.) = A miza pe cartea altuia, fără a participa efectiv la joc:

Prefectul juca pe cuvânt, dar pierduse și în felul ăsta. Nimeni nu ponta pe mâna lui și asta-l enerva, îl turbura, îl umilea. (PETRU DUMITRIU)

A ponta (pe cineva) = A înregistra volumul de muncă al unei persoane:

Mai mult, salariatul mai făcuse asta, timp de ani de zile, pe timpul lui Burlan, fiind pontat la atelierul mecanic, în timp ce era la baza sportivă... (https://gorjeanul.ro/)

POPAS

A face popas = A se opri pentru odihnă pe parcursul unui drum lung, obositor:

Săptămâni, au umblat așa. Făceau popasuri lungi prin gări singuratece. (MIHAIL SADOVEANU)

Mă hotărâi a petrece ceasurile de arșiță ale zilei și a-mi face popasul obișnuit în nenumăratele adăposturi de umbră verde și tăinuită. (CALISTRAT HOGAȘ)

A nu avea (**nicăieri**) **popas** (sau **popasuri**) (Fam.) = A nu avea nicăieri astâmpăr, linişte:

Nu au popasuri gândurile mele,/ Sămânța lor se zbate veșnic nouă. (OCTAVIAN GOGA)

Bade, dorul de la tine,/ Peste multe dealuri vine/ Și nicăiri nu s-alină.../ Nicăiri n-are popas/ Pân'la mine la obraz. (JARNÍK-BÎRSEANU)

POPĂ

A (**i**) **se duce** (sau **a-i merge**) (cuiva) **vestea** (reg. **buhul**) **ca de popă tuns** = (A se face sau) a produce mare zarvă în jurul cuiva sau a ceva, a stârni mare vâlvă cu o faptă neobişnuită:

Cu dracii de la boierul cela ai făcut hara-para. La iad ai tras un guleai de ți s-a dus vestea ca de popă tuns. (ION CREANGĂ)

– O să se ducă vestea ca de popă tuns. Ce mai cinste și pe Sultănica! Obraz smerit, suflet ascuns... (BARBU DELAVRANCEA)

Liberalii l-au făcut cu ou și cu oțet, de se retrăsese în fundul munților la Vâlcea, și nu mai auzeai de el ca de popă tuns! (ANTON BACALBAȘA)

Mai tacă-ţi, femeie, gura, că ţi-a mers buhul ca de popă tuns. (SOFIA NĂDEJDE)

I s-a dus buhu în toata Europa că umbla cu pisica-n traistă. (https://www.g4media.ro/)

A arunca jargoane de popă de țară (Irn.) **=** A folosi expresii învechite, știute de toată lumea:

Într-o capitală de județ unde totu-i „la mișto". Unde fachiri și perverși fac showuri pe sport.ro. Unde mititei coposi tot ne vorbesc într-o doară, aruncându-ne mișel jargoane de popă de țară. (http://www.fcsteaua.ro/)

A avea burtă de popă = a) A fi foarte gras:

[...] *între timp s-a angajat ca agent de distribuţie la un producător de vinuri, câştigă porceşte şi a făcut o burtă de popă ortodox;* (LORENA LUPU)

b) Se spune despre un om care mănâncă foarte mult:

Adevăratul egoist şi epicurean are de obicei burtă de popă. El trăieşte numai ca să mănânce şi să omoare vremea lui Dumnezeu, iar de alţii habar n-are: el închină, el bea, căci milă

i-o fi fiind de alţii, dar de el i se rupe inima. (G. COŞBUC)

A călca a popă = a) A da semne de seriozitate, inspirând încredere:

Ş-apoi, intrat în asemenea şcoală, mai numai barba şi punga, bat-o pustia, te făcea să calci a popă! (ION CREANGĂ)

Acest tânăr, care de mic nu prea călca a popă, fiind totdeauna arţăgos, batjocoritor şi lepădat de cele sfinte. (I. L. CARAGIALE)

Cu apăcăturile tale, nu calci a popă! (TUDOR PAMFILE)

b) A face pe grozavul.

A plăti ca popa = A plăti sigur şi până la ultimul ban:

Plăteşte ca popa, tocma pe tocma. (ANTON PANN)

A se ţine (după cineva) **ca dracul după** (sau **de**) **popă** (sau **călugăr**) = A se ţine insistent după cineva:

Băiatul se ţinea după dânsele, ca dracul după călugăr. (P. ISPIRESCU)

Se ţine scai de oameni (mai ales de preoţi şi de călugări), ca să-i atragă în cursă sau să le câştige sufletul (nu pot scăpa de el ca de dracul; se ţine de mine ca dracul după călugăr sau după popă). (http://www.crestinortodox.ro/)

A se uita (la cineva) **ca dracul la popă** = A se uita urât la cineva:

Se uită la el ca dracu' la popa. (I. C. HINŢESCU)

A umbla ca fuiorul popii. v. **fuior.**

A umbla cu uite popa, nu e popa = A umbla cu şmecherii; a fi foarte inconsecvent:

Cunoșteam de câtăva vreme pe un nelipsit al iarmaroacelor, numit Trandafir, un țigan care pretindea că vinde salbe de mărgele, dar care în realitate alerga după ageamii buni de jumulit cu „uite popa, nu e popa!". Cu alte cuvinte, Trandafir era un pungaș. (PANAIT ISTRATI)

Umbli cu uite popa, nu e popa? (GH. BRĂESCU)

A-i fi (cuiva) **popa = a)** A domina pe cineva, a tempera pe cineva; a face pe cineva inofensiv, a învăţa minte pe cineva:

Dacă-i vorba pe aşa, apoi eu ţi-s popa. (LIVIU REBREANU)

b) A rezolva o situaţie dificilă:

[PEPELEA:] *Aşa ţi-i povestea, gârbovitule?... Ei! lasă, că eu ţi-s popa tău de-acu-nainte...* (VASILE ALECSANDRI)

Feriți într-o parte că eu îi sunt popa. Acuș o să-nvie ca o muscă de iarnă. (IDEM)

A-şi da ortul (sau **pielea,** reg., **hârştioaga**) **popii** ori (reg.) **a-i zice popa pe** (sau **de**) **cap** sau **a-i cânta popa** (**la pat** sau **aghiosul**). v. **da.**[2]

A-şi găsi popa (ori **omul, naşul** ori **lelea bărbatul**) (Fam.) = A găsi pe acea persoană pe care nu o poţi înşela, păcăli, amăgi cu una cu două, pe care n-o poţi birui, care te obligă să te comporţi cum se cuvine:

Dar se vede că pân acum le-a fost şi lor veleatul. Cu Ivan şi-au găsit popa. (ION CREANGĂ)

Dar las' că și-au găsit ei omul. De nu le-oi veni eu de hac în astă noapte, nici mama dracului nu le mai vine! (IDEM)

[TRAHANACHE:] *Măi omule, ai puţintică răbdare, zi-i ce i-am zis eu: „Eşti tare, stimabile, la machiaverlicuri, tare, n-am ce să zic; dar nu ţi-ai găsit omul..."* (I. L. CARAGIALE)

Se vede că-şi găseşte lelea bărbatul. (POP.)

Cum nu-s eu popă (sau **cum nu mi-e mie a mă face popă**) = Se zice ca asigurare că un lucru nu poate fi făcut, nu se va face, nu se va întâmpla:

Nu iei tu pe Ilinica, cum nu-s eu popă. (AL. VLAHUŢĂ)

Cât cei pe car, bade, zise Oşlobanu, căruia nu-i era a cumpăra lemne cum nu mi-e mie acum a mă face popă. (ION CREANGĂ)

Unde popa nu toacă. v. **toca.**

POPÂNDĂU

A sta popândău = A sta drept, nemișcat în fața sau în drumul cuiva:

Completă cu arţag Catrina, sora Floarei şi mama lui Dodu, pe care tocmai stătuse toată ziua cu gura, că stă ca un popândău în loc să plece la muncă. (VIOREL ZAICU)

POPEŞTE

A călca popeşte (Pfm.) = A fi mândru fără motiv, a face pe grozavul:

Carte nu știe, dar calcă popește. (ANTON PANN)

A cânta popeşte (Pfm.) = A lălăi ca reacţie la o beţie zdravănă sau o chelfăneală din partea cuiva:

Ștrengarii erau mai nebuni ca todeauna, iar Matache, în capul mesii, cânta pe nas popește. (I. L. CARAGIALE)

În grădina lui Niculică, crescut ca un trunchi, Creangă se legăna pe scaun cântând popește; în jurul mesei, prietenii dormeau turtiți de beție. (EUGEN LOVINESCU)

A dormi boiereşte (sau **ca un boier, ca** (ori **cât**) **un bei, ca un popă, popeşte, somnoros**). v. **dormi.**

A mânca (sau **a bea**) **popeşte** (Fig.) = A mânca (sau a bea) mult:

Şi se puse jupânul Pogan şi se ospătă bine, mâncă şi bău boiereşte, apoi dormi una popeşte şi numai după aceea încălecă calul şi merse după Crâncu, vânătorul codrilor; (I. POP-RETEGANUL)

POPIE

A se lăsa de popia (cuiva) (Reg.) = A renunța la serviciile unui preot, a refuza de a mai face parte din parohia unui preot; a nu mai voi să dea ascultare preotului:

Noi și-a noastră țigănie/ Ne-om lăsa de-a ta popie. (SIMION FLOREA MARIAN)

POPONEŢ

A sări poponeț = A sări dintr-o dată (cu vorba), a sări tam-nisam:

Oamenii tăcură, dar crâşmărița sări poponeț: – Veneau ele [miasmele], *da eram noi proști.* (EM. GÎRLEANU)

A scoate poponeț = A scoate gata făcut, aranjat:

Și-apoi lasă-te în conta sfinției-sale, că te scoate poponeț ca din cutie. (ION CREANGĂ)

A sta (sau **a rămâne** etc.) **poponeț** = **a)** A sta (sau a rămâne) în picioare, țeapăn, nemișcat:

Un fedeleș de vin stătea poponeț alături, ca un pitic al tainițelor pădurii, care anume luase acea înfățișare. (MIHAIL SADOVEANU)

b) A sta izolat de alții:

După ce m-a doftorii, am rămas un timp poponeț în marginea patului. (MIHAIL SADOVEANU)

A veni poponeț = A veni, a apărea pe neașteptate; a da buzna (peste cineva):

Ce mi-ai venit acuma poponeț? (AUGUST SCRIBAN)

POPOR

A fi din popor = A fi simplu, fără ifose:

Chiar el însuși în persoană: e băiat bun, d-ai noștri, din popor. El combate în articolul ăl de astă-seara, știi cu „sufragiul”. (I. L. CARAGIALE)

Ce muritor e omul din popor!/ De când există aburi și benzină,/ Eu nu cunosc ceva mai muritor/ Ca omul, când îl calcă o mașină... (G. TOPÎRCEANU)

POPREALĂ

A pune (**la**) **popreală** (pe cineva) (Pop.) = A aresta, a ţine închis:

De n-ar fi pilda cam primejdioasă, eu n-aș avea alta decât a râde de aceste împrejurări... și dacă nu mi-ar lipsi cărțile, de n-aș fi pus la

poprelă […] *apoi, zău, nu știu de n-aș fi aici tot așa de bine, ca și în Iași...* (ALECU RUSSO)

Ai pus la poprelă pe cei care ți i-am dat eu pe izvod [(înv.) însemnare; listă]*?* (MIHAIL SADOVEANU)

A pune poprelă pe ceva (Îrg.) = A opri accesul la bunurile cuiva:

Dacă nu îți iau banii fără asigurare nu plătești impozitul pe anul în curs, iar anul următor primăria îți pune popreala pe suma datorată. (https://www.dcnews.ro/)

Propteaua gardului (Pop.) = Persoană leneşă (şi urâtă):

Belivacă, beat de supărare, îi cânta naşului: „Fire-al dracului de naș,/ Cu cine mă cununași,/ Cu urâta satului,/ Cu propteaua gardului". (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 29, 1969)

PORC

(**A avea**) **norocul porcului** = (A avea) noroc mare şi nemeritat; a avea succes foarte mare în acţiunile întreprinse:

Tudorică Surceleanu însă nu credea în sfinți. Credea numai în norocul porcilor. Şi norocul porcului nostru era că la canton mai sosise şi altcineva afară de ei doi. (ION MINULESCU)

Să ai norocul porcului când a pierdut lanțul pe arătură ... (http://www.puterea.ro/)

(**Doar**) **n-am păscut porcii** (sau **gâştele, bobocii** etc.) **împreună** (sau **cu tine, cu el** etc.)**.** v. **paște.**

A bea ca porcul (Arg.) = A bea fără măsură:

Bea ca un porc și fuma ca un nesimţit pachete întregi de ţigări. Un individ care creează numai probleme", a declarat Adrian Mariţian, pentru „Gazeta Sporturilor." (http://www.libertatea.ro/)

A face (pe cineva) **albie** (sau **teică, troacă**) **de porci** (sau, rar, **de câine**). v. **albie.**

A fi născut în zodia porcului = Se spune despre un om foarte norocos:

Maiorescu să mă cunoască şi eu, născut în zodia porcului, am început să îndrăznesc să-i vorbesc şi eu, până ce într-o zi l-am întrebat dacă nu m-aş putea face şi eu institutor. (EUGEN LOVINESCU)

I-am spus toată tărăşenia şi concluzia mea personală e că distinsul ei bărbos s-a născut în zodia porcului. (NICOLAE CALOMFIRESCU)

El nădăjduia că se născuse într-o zodie norocoasă, zodia porcului, dacă nu-l înşela memoria. (VIOREL ŞTIRBU)

b) A fi foarte mâncăcios:

Trebue să fii născut în zodia porcului ca să poți, pe vremurile astea, să mănânci o varză cu carne! (G. MILLIAN-MAXIM)

A fi plin de noroc ca porcul de rapăn = A fi foarte norocos:

După întâlnire, mă mâncau buricele degetelor să-i trimit distinsului domn decan – plin de merite, titluri universitate și cărți publicate ca porcul de rapăn, un email cu zece sfaturi care, odată respectate, poate l-ar mai fi scuturat nițel de libidinoșenie. (http://andraciubotaru.ro/)

A îngrăşa porcul în ajun. v. **îngrășa.**

A mâna (sau **a întoarce**) **porcii** (**de**) **la jir** (sau **acasă,** ori, rar, **la Brașov**)**.** v. **mâna.**

A nu fi în toți porcii (sau **boii**) (**lui**) sau **a nu-i fi porcii** (sau **boii**) **acasă** (cuiva) (Reg.) = A fi fără chef, a fi prost dispus:

Dar... nu ştiu ce o fi având nea Chiriac, cocoană... parcă nu-i sunt toţi boii acasă.. (I. L. CARAGIALE)

A tăcea ca un mut sau **ca muții, ca pământul, ca zidul, ca peretele, ca un lemn** şi reg., **a tăcea pitic** (ori **chitic**) sau **ca piticul, ca piticul în baltă,** ori **ca un peşte, ca peştele, ca melcul** (sau **mâlc**(**ă**)**, molcom, ca porcul în păpuşoi** sau **în cucuruz**)**.** v. **tăcea.**

Porc-de-câine = Om de nimic, netrebnic, pungaș, ticălos:

Măi Mirel, mare porc-de-câine ești tu, măi! (V. EM. GALAN)

Ce porc-de-câne ești tu, de cărțile domniei-mele nu le bagi în seamă. (AL. ODOBESCU)

PORCESC, -EASCĂ

A avea noroc porcesc (sau **orb, chior, cu carul**) sau **a-i curge** (cuiva) **norocul gârlă.** v. **noroc.**

A face pe cineva (**ca pe o**) **albie porcească** = A certa aspru:

Ca p-o albie porcească m-a făcut și m-a gonit. (ANTON PANN)

PORNEALĂ

A da (sau **a lua**) **oile** (sau, rar, **vitele**) **în porneală** (Pop.) = (A da sau) a lua oile sau vitele în pază spre a le duce la păscut, mai ales seara sau noaptea:

Luai oile-n porneală,/ Să le duc la păşuneală. (VASILE ALECSANDRI)

A fi în porneală (Pop.) = A fi plecat (de) undeva:

Mi-e neicuțu-n porneală. (POP.)

A merge (sau **a pleca, a ieşi, a se duce**) **în** (sau **la**) **porneală** = A duce oile la păscut:

Dam semn ca să iasă feciorii cu oile în porneală. (MIHAIL SADOVEANU)

Când ducea oile în porneală, știa să scoată sunete ce în adevăr mergeau la suflet. (NICOLAE GANE)

PORNI

(**A se**) **porni** (sau **a porni**) **pe**... (D. acţiuni şi manifestări ale oamenilor) = A căuta cu tot dinadinsul să...:

Se dezmetici din închipuirile ei și, căindu-se cu amar de ceea ce făcuse, se porni și ea pe plâns. (DAMIAN STĂNOIU)

A fi pornit (sau **a porni pe...**) = A căuta (cu tot dinadinsul) să..., a fi dispus să...:

Sunt porniţi pe sâcâială. (ZAHARIA STANCU)

Ne-am dat seama că-i pornit, dar credeam c-o să-l mustre puțin, ca pe un copil ce-i era! (ION LĂNCRĂNJAN)

A o porni de jos = A ajunge la o situaţie materială sau socială bună, prin muncă, merite şi forţe proprii:

O pornise de jos Andrei. (AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI)

A porni cu dreptul = A avea succes într-o acţiune iniţiată:

„Buburuzele” [echipa de baschet feminin] *au pornit cu dreptul în noul sezon.* (http://www.aradon.ro/)

A porni cu stângul = A nu avea succes într-o acţiune:

Oricine, chiar şi persoanele fizice, trebuie să fie mai precaute înainte să facă bani dintr-o pasiune, indiferent de câştigul realizat. Altfel, riscă să pornească cu stângul în afaceri sau să fie oprite […] (https://www.ebihoreanul.ro/)

A porni grea (sau, rar, **într-adaos**) (Pop.) = A rămâne însărcinată:

După câtva timp băgară de seamă, atât împărăteasa cât și bucătăreasa, că au pornit grele. (I. POP-RETEGANUL)

Mai bună minte avea Mirăuţă din Grumăzeşti, care umbla trelalela, în puterea iernii, pe la tărăbile jidoveşti, întrebând ba teacă de cosor, ba căpestre de purici, ba cuie de la corabia lui Noe, ba fragi şi căpşune pentru cineva care pornise într-adaos, ba cânta în pilda jidovilor. (ION CREANGĂ)

A porni hârtiile (Pop.) = A înainta actele pentru căsătorie:

S-au înţeles pe când să fie nunta şi au pornit hârtiile. (MIHAIL SADOVEANU)

A porni pe cineva = a) A pregăti pe cineva pentru un drum, o activitate. **b)** A stârni furia cuiva:

În loc să-l potolesc, l-am pornit și mai grozav în contra societății, în contra oamenilor care nu te pricep și pentru care literatura e o adevărată infirmitate. (AL. VLAHUȚĂ)

A se porni la drum = A începe o călătorie de durată:

Prin urmare, Moş Teacă se puse de dimineaţă în fruntea companiei şi porni la drum. (ANTON BACALBAȘA

PORNIRE

A face pornire (D. oameni) = A începe războiul (cu cineva):

Că, după a lor hotărâre,/ Curând s-au făcut pornire./ Nici din turcii ştire ave/ Că asupră-le vină. (CRONICILE MEDIEVALE ale ROMÂNIEI, vol. 6, 1967)

A nu avea pornire (D. acţiuni şi manifestări ale oamenilor) = A nu avea poftă, chef să se apuce de ceva serios:

Ştefan era prea normal, nu avea pornirea să restabilească ordinea lumii pentru că el însuşi o reprezenta. (IOAN T. MORAR)

PORT

A-i purta portul (cuiva) (Pop.) = A se adapta la felul dificil de a fi al cuiva, suportându-i toanele, curiozităţile; a fi la fel cu cineva, a se potrivi cu cineva:

Cine-a mai dori să facă tovărăşie cu tine, aibă-şi parte şi poarte-ţi portul. (ION CREANGĂ)

PORTIȚĂ

A(-şi) lăsa (sau **a găsi**) (**o**) **portiță de scăpare** = A avea o soluţie pentru ieşirea dintr-o încurcătură:

M-am oprit şi am lăsat valiza jos. Plasa era aşa de strânsă în jurul meu, că nu-mi lăsa nicio portiţă de scăpare. În faţa evidenţei, m-am resemnat. (ION IOANID)

Altfel, numai o portiță dacă mai există și-odată fug sau vin motivările sau învinuirile [...] (ION LĂNCRĂNJAN)

PORŢIE

A-şi lua porţia = A fi pedepsit după cum merită:

Le-am studiat [ferestrele] *din copilărie, de când furam muniție din lada tatei pentru vânătoare, fapt pentru care mi-am luat porția de cozi de bici.* (ADRIAN BUȘILĂ)

PORUMB

A-i lua cuiva porumbul de pe foc (Pop.) = A dejuca planurile cuiva:

[…] *dar fu silit să înghită găluşca, aflând că zeul zeilor îi luase porumbul de pre foc, jucându-i renghiul.* (P. ISPIRESCU)

PORUMBEL

A trăi (sau **a se iubi, a se giugiuli**) **ca porumbeii** (sau **ca doi**) **porumbei** = A trăi în dragoste şi bună înţelegere unii cu alţii:

Fata de împărat și cu Trandafir trăiau acum ca doi porumbei. (IOAN MICU MOLDOVAN)

– Și eu așa, zise fetița, și iară se drăgostiră ca doi porumbei. (I. POP-RETEGANUL)

– Zău, domnule. Înainte de a pleca, s-au întâlnit la lac, s-au îmbrățișat și s-au sărutat ca doi porumbei. (DUILIU ZAMFIRESCU)

A-i ieşi un porumbel din (sau **pe gură**) (Gmţ.) = **a)** A spune o prostie, a face o afirmaţie nepotrivită unei situaţii:

Bine! strigă ea la el. Mi-a ieşit porumbelul pe gură, recunosc! Asta e! Ce vrei să fac acum? (MIHAELA GHEORGHE)

b) A rosti involuntar adevărul sau soluţia unei probleme dificile, pe care încearcă s-o rezolve mai multe persoane:

Începe imediat să urle: – Ce-ai zis?... Aha! Iată. În sfârşit, i-a ieşit din gură porumbelul şi aflu că îşi doreşte cu adevărat să devin ce-ar vrea el să devin. (ALINA NEDELEA)

PORUNCĂ

A avea (pe cineva) **sub** (sau **la**) **poruncă ca să** (Înv.) = A avea pe cineva la dispoziția sa, a putea dispune după plac de cineva:

Nu-i puțin lucru să ai la porunca ta o sută de oameni. (ANTON BACALBAȘA)

A călca porunca (sau **legea, ordinul, pravila, rânduiala, voia**). v. **călca.**

Care-i (sau **ce-i**) **porunca?** (Fam.) = Se spune atunci când este întrebat cineva ce dorește:

Flăcăul se roşi înghiţind în plin, apoi zise încet, fără să se întoarcă la ea: – Da ce-i porunca, Ana? Ce vrei cu mine? (LIVIU REBREANU)

La poruncă = La ordin:

La poruncă! stăpâne, zise calul şi-şi luă zborul. (POP.)

POSIBIL, -Ă

A face totul (sau **tot posibilul, în toate chipurile, posibilul şi imposibilul**) **să** (sau **ca să**)**...** = A depune toate eforturile (pentru a realiza ceva); a face tot ce e cu putinţă, tot posibilul (ca să...):

Aceste întrebări frământau acum mintea băiatului, care la opt ani era pus pe fapte vitejeşti şi era în stare să facă totul pentru a reuşi. (LIVIU IOAN CODREANU)

Eminescu, „refăcut", pentru că în realitate nu fusese bolnav mintal niciodată, vrea să rămână, să se stabilească la Bucureşti, să lucreze în Bucureşti, dar Maiorescu face tot posibilul să îl trimită şi să îl ţină cât mai departe de Capitală. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

Nu putem trăi în casa aceasta, de n-om face toate chipurile ca să scăpăm de hârca de babă. (ION CREANGĂ)

D-nu poliţmaistru mă încredinţează că va face toate chipurile ca să-mi găsească odorul. (VASILE ALECSANDRI)

POSIBILITATE

În măsura (sau **în limita**) **posibilităților** = Întrucât e posibil, dacă va fi posibil; atât cât se poate, punct până la care pot ajunge posibilităţile, facultăţile, mijloacele cuiva:

Eu nu mă împotrivesc nimănui şi oricui i-aş ajuta în măsura posibilităţilor mele. (VALERIU ANANIA)

Permanent trebuie să luptăm cu factorii negativi din noi, să-i învingem şi, în măsura posibilităţilor, să ne ajutăm semenii să facă acelaşi lucru. (ION D. VULCĂNESCU)

Totodată, unor experienţe cunoscute în străinătate a încercat, în limita posibilităţilor sale, să le dea o concretizare în ţară. (SABINA CANTACUZINO)

Mă voi opri deci la câteva din notele ce separă prostia de inteligenţă pentru a încerca să conturez, în limitele posibilităţilor de aici (şi de acum!), chipul său, să încerc să-l aproximez măcar. (LIVIU ANTONESEI)

POST[1]

A fi pe post de... = A executa în mod temporar în locul altcuiva rolul de...:

Ea era angajată pe post de femeie de serviciu, însă niciodată nu am văzut-o cu o mătură în mână. (DORIN ȘTEF)

POST[2]

(**A ține**) **post negru** = (A ține) post foarte sever, fără niciun fel de mâncare sau de băutură:

După aceea am să țin post negru douăsprezece vineri în șir. (MIHAIL SADOVEANU)

A fi mare (sau **lung**) **cât o zi de post** (Fig.) = A fi foarte mare şi lung:

Uite-i mă, căciula, frate,/ Mare cât o zi de post. (G. COȘBUC)

A ține post = A posti:

Toți frații mă vorbesc de rău,/ Și tata-i supărat mereu,/ Iar mama, la icoane/ Mătănii bate, ține post. (G. COȘBUC)

O, ce minunat e să poţi ţine post!... Mircea spune că el nu poate să postească, iar Livia întreabă ce-i acela post. (GRID MODORCEA)

Martie din post nu lipsește (sau **ca-n martie postul**) = Se spune despre cineva care nu lipseşte niciodată de la ceva care îi poate aduce un profit:

Eu la chef, ca-n marte postul. (G. COȘBUC)

De te vor pofti la masă, tu nu te trage sub masă; dar nu fii supărător, c-or zice că: mart din post nu mai lipsește. (C. NEGRUZZI)

POSUZ

A se pune cu posuzul (Reg.) = A se apuca în mod serios de ceva, a depune eforturi susţinute pentru realizarea unei acţiuni:

Se pune cu posuzul pe carte. (PETRE COMAN)

POŞTĂ

A face poştă (**pe cineva** sau **ceva**) (Arg.) = A împărți o femeie; a trece ceva de la unul la altul:

Când mi-a povestit drama ta, cea cu violul, când nenorociții ăia te-au făcut poștă, am simţit o mare compasiune. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

Iluzia aceasta s-a spulberat când el m-a făcut poștă fără niciun resentiment. (ANCA GIORGIANA DRĂGAN)

[...] *cât de ușor e să legi prietenii de-o noapte cu un zâmbet și-o sticlă de vin ieftin făcut poștă lângă focul de la buza apei.* (MIRONA BENGESCU, MARIA GRĂJDIAN, IRINA HOLCA)

A fi poşta satului (sau **a umbla cu poşta**) = A umbla cu vorba, cu bârfe, cu intrigi de la unul la altul:

Bărbaţii, şi mai ales femeile, poartă cu dibăcie poşta satului. Un lucru de nimic, în două ceasuri e ştiut... (ANALELE DOBROGEI, vol. 2, 1921)

O cam bănuiau, şi morăriţa, şi mătuşa Anghelina, că umblă cu poşta de la o casă la alta, dar frica-i din rai. (MIHAIL SADOVEANU)

A se vedea (sau **a se cunoaşte, a se observa**) **cale de-o poştă** = A se vedea (sau a se cunoaşte, a se observa) de departe:

Adică dacă-i omul viţă de boier mare ..., se cunoaşte cale de-o poştă... aşa ş-aista. (VASILE ALECSANDRI)

Cale de-o poștă (Fam.) = Distanță (relativ) mare:

În fundul grajdului era o gloabă de cal roșu, dar numai pielea pe oase de gras; de-o poștă-i vedeai coastele. (I. POP-RETEGANUL)

Chiosea avea un pa, vu, ga, di care-i ieșea pe nas cale de o poștă. (ION GHICA)

POTÂRNICHE

A se răspândi (sau **a se risipi, a se împrăștia**) **ca potârnichile** (sau **ca puii de potârniche**) = A fugi, a se împrăștia repede, în toate părțile (din fața unei primejdii):

Aşa spaimă dete iuţeala, strălucirea hainelor şi zborul calului său, încât oastea şi toţi cu totul o rupseră d-a fuga apucând drumul fiecare încotro vedea cu ochii, împrăştiindu-se ca puii de potârniche. (P. ISPIRESCU)

– Ei, dragii mei, acum să vă luaţi ale trei fuioare şi să vă risipiţi ca puii de potârniche care încotro va vedea cu ochii; căci nebunul este în stare să facă o aşa becisnicie. (IDEM)

Ca mâne vin turcii şi-i risipeşte ca pe puii de potîrniche. (NICOLAE FILIMON)

POTCAP

A pune potcapul în cap = A se călugări:

– Lasă-mă, dom'le arhitect, cu vorba asta, că de-o mai zici îmi pun potcap pe cap şi cer băieţilor să servească în sutană, iar fetelor să fie cernite ca maicile de la mânăstire! (NICOLAE GHERAN)

A pune potcapul în par = A fugi de la mănăstire, a părăsi viaţa monahală:

Din istoria literaturii române a rămas celebră figura făcută de Ion Creangă, când a fost caterisit. S-a dus lângă un par, s-a lipit cu spatele de el și a potrivit ca vârful parului să îi

preia potcapul de pe cap. Când i-a reușit operația, Creangă s-a adresat potcapului cu cuvintele: *„Nici nu te-am pus, nici nu te-am luat!”*. (https://www.curentul.net/2011/)

POTCĂ

A da de potcă (Pop.) = A avea de suportat necazuri, a i se întâmpla ceva neplăcut:

Ce voi face acum că dedei de potcă? (D. ȚICHINDEAL)

– D-apoi, uite, maică sfântă, de ce potcă și de ce năpaste dau cu frate-meu, că el nu vrea să se însoare făr' cu mine, ori cu una care să fie chiar ca mine; (I. POP-RETEGANUL)

Să nu dai de potcă zăbovind cu mine. (ANTON PANN)

POTCOAVĂ

A cumpărat potcoavele, mai are să cumpere calul (Fam.) = Se spune despre cineva care a făcut o investiţie insuficientă şi inutilă:

Şi-a cumpărat o potcoavă, urmează să cumpere şi calul. (GRID MODORCEA)

A fugi (sau **a alerga**) **de** (**îi**) **scăpără picioarele** (sau **călcâiele, potcoavele, pietrele**). v. **fugi.**

A umbla după (sau **a căuta, a căuta să scoată**) **potcoave de** (ori **după la**) **cai morţi** sau **a umbla** (ori **a porni după** sau **a căuta**) **cai morţi să le iei potcoavele** = A-şi pierde vremea cu lucruri fără rost, fără importanţă sau imposibil de găsit:

Cine ți-a vârât în cap și una ca aceasta, acela încă-i unul... Ori vorba ceea: Pesemne umbli după cai morți să le iei potcoavele. (ION CREANGĂ)

Cine caută distracții în capitala noastră sămănă cu nebunul care caută cai morți să le scoată potcoavele... (VASILE ALECSANDRI)

El urmărea o diplomă de maistru, care să-i îngăduie a dobândi o catedră la un gimnaziu din provincie. Eu căutam potcoave de cai morți; (MIHAIL SADOVEANU)

A-i rămâne cuiva potcoavele = A sărăci cu totul:

Vezi ca ți-au rămas potcoavele pe la Mioveni. (https://www.gsp.ro/)

A-şi lepăda potcoavele sau **a sta să-i pice** (sau **a-i suna**) **cuiva potcoavele** sau **i-a tras potcoavele** = A fi pe moarte, a muri:

Dară au și ei, ca toată lumea, o mână de suflet și-și leapădă și ei potcoavele, cum se zice, după ce au fript în dreapta și au pârjolit în stânga, adecă când vine a sântă de moarte și le închide gura. (P. ISPIRESCU)

Am să vă spui tot ce știu la sufletul meu, căci văz eu că mi se apropie și mie să-mi leapăd potcoavele. (IDEM)

Stă să-i pice potcoavele și tot cere să mai trăiască. (ANTON PANN)

Potcoave de cai morţi = Lucruri fără valoare; himere, închipuiri:

Din ziua aceea omul nu i s-a mai părut interesant, nici măcar ca reprezentant autodidact al unei categorii reacționare ori măcar ca mistic căutător de potcoave de cai morți. (CEZAR PETRESCU)

Dacă ne-am fi apucat la vreme de ea nu mai alergam azi pe la cămătari să le vindem potcoave de cai morți. (ION VINEA)

POTCOVI

A potcovi pe cineva (Fig.) = **a)** A-l pricopsi cu un necaz, cu o neplăcere. **b)** A înşela:

Taci, că-i cu buche; l-am potcovit bine! De nu cumva s-ar răzgândi; dar parcă nu era țigan, să întoarcă. (ION CREANGĂ)

Luați seama: vrea să ne potcovească! (I. L. CARAGIALE)

De (sau **pe**) **când se potcovea puricele** (**la un picior cu nouăzeci şi nouă de oca de fier**) (În basme; în formule care arată un timp foarte îndepărtat în trecut) = Foarte demult, niciodată:

A fost odată ca niciodată; că de n-ar fi, nu s-ar mai povesti... de când se potcovea puricele la un picior cu nouăzeci și nouă de oca de fier. (P. ISPIRESCU)

Pe când se potcovea puricele. (AL. ODOBESCU)

POTECĂ

A aduce pe cineva la potecă = A convinge pe cineva să nu mai greşească, să se îndrepte:

Eu tot am să-l aduc la potecă. (POP.)

A i se încurca (cuiva) **potecile.** v. **încurca.**

A merge (sau **a umbla**) **pe două** (sau **pe şapte, nouă**) **cărări** (sau **poteci**). v. **cărare.**

A păzi (sau **a aţine**) **poteca cuiva** (Fam.) = A pândi pe cineva pentru a-i face un rău:

De șapte ori s-a lăsat temeiul nopții de când Șuier aține, în plaiuri depărtate, poteca arnăuților cu fes roșu și cu iatagan adus. (BARBU DELAVRANCEA)

A umbla (sau **a veni**) **pe drum, nu pe potecă** = A fi sincer, a vorbi deschis:

Dacă voiai să te înțelegi cu mine, trebuia să vii pe drum, iară nu pe potecă. (IOAN SLAVICI)

A-i scurta (sau **a-i tăia**) **cărările** (sau **drumurile, potecile**). v. **cărare.**

A-i şti potecile = A şti foarte bine un lucru:

– Ce dracu! strigă Pintea râzând, aș fi oare ceea ce sunt, dacă n-aș fi dovedit că știu toate potecile și toate apucăturile tovarășilor mei de mai nainte? (IOAN SLAVICI)

A-și lua poteca (sau **potecile**) = A pleca, a o șterge:

[Andrei] *se îndreptă spre Moldova, depărtându-se mult de drumul cel mare, luând potecile și făcând ocoluri, spre a-și ascunde și mai bine fuga.* (NICOLAE BĂLCESCU)

Pe toate cărările (sau **drumurile, potecile**). v. **cărare.**

POTECEA

A-şi lua potecuţa (**casei**) sau **a lua poteceaua înapoi** (Reg.) =A se întoarce acasă (sau de unde a venit):

Ele că mi-se-ntrista,/ Pânzele şi-le strângea,/ Potecuţa casi şi lua. (G. DEM. TEODORESCU)

Văzând că soarele răsare și nădejde nu mai era d-a da cu ochii de zâna cea frumoasă, Făt Frumos luă poteceaua înapoi. (POP.)

POTERĂ

A face o poteră (sau **a pleca în potiră**) (Înv.) = A face cercetări pentru prinderea hoţilor:

– Da, mă, s-a dus omul la cineva: vreau și eu să fac o poteră. Aa, ne pare rău, nu se mai fac potere de hă-hăăă, de mult timp, am insistat eu. (MIHAI RADU)

POTLOG

A-i pune (cuiva) **potlog pe nas** (Înv.) = A dojeni pe cineva, a face de ruşine pe cineva:

Frunză verde leuștean,/ Las' să crape de-alean/ Fuduliile de azi,/ Că le-am pus potlog pe nas. (POP.)

POTOLI

A potoli spiritele = A aplana (a media) un conflict:

Guvernul va cădea şi cei ce vor veni vor trebui să ia imediat măsuri pentru a potoli spiritele, acum, şi pentru a pregăti legi – un sistem întreg – care să rezolve în sfârşit dureroasa chestie ţărănească. (CONSTANTIN MITRU)

Coordonatorul mai avea – în opinia lui Buduca – şi rolul de a potoli spiritele, de a păstra discuţiile într-o tonalitate care să nu afecteze cenaclul. (DANIEL PUIA-DUMITRESCU)

A(-şi) potoli foamea (sau **setea**) = A mânca sau a bea puţin, cât să nu-i mai fie foame sau sete:

Când ieşea el la mâncare, toată lumea fugea, se închidea în case şi sta ascunsă până ce-şi potolea foamea cu vreun drumeţ pe care îl trăgea aţa la moarte. (P. ISPIRESCU)

Ca să-şi alunge necazul şi să nu intre în orăşel ziua şi cu genţile goale, vânătorii nenorocoşi hotărâseră să poposească la Jidoviţa, la cârciuma lui Neumann, să se dezmorţească cu câteva litre de vin fiert şi chiar să-şi potolească foamea înainte de-a ajunge acasă. (LIVIU REBREANU)

Grozav burdihan și nesățios gâtlej, de nu pot să-i potolească setea nici izvoarele pământului. (ION CREANGĂ)

Iar oamenii, crezând că plouă cu apă, vor alerga acolo ca să-și potolească setea. (POP.)

A-şi potoli curiozitatea = A afla tot ceea ce îl (o) interesează:

Şi îndată ce „lumea" îşi potoli curiozitatea-i nesătulă, boteză pe nepoftită cu numele de Sacagia […] (PANAIT ISTRATI)

[…] *ia să văd ce mai scrie pe la gazete despre scriitori şi noua noastră presă exagerează cât poate pentru a potoli curiozitatea publicului.* (CONSTANTIN STĂNESCU)

A-şi potoli (sau **a-și stăpâni**) **nervii.** v. **nerv.**

POTOLIT, -Ă

(**A fi**) **cărbune potolit** = (A fi) om ascuns, a nu-şi destăinui gândurile şi sentimentele:

Dragostea tinereții se aprinsese sfioasă întâi, primejdioasă pe urmă, și învăluise într-o căldură bolnavă pe Florica, „fata tatii cea sprâncenată", fata lui cuconu Costăchel, și pe domnul Gheorghiță, „un fel de cărbune potolit", mândria boierului […] (MIHAIL SADOVEANU)

Trei lucruri cu primejdie: mâţa blândă, apă lină, cărbune potolit. (CONVORBIRI LITERARE, vol. 3, 1980)

POTOP

Cu foc şi cu potop (Înv.) = Arzător, fierbinte, disperat:

Căzui cu faţa la pământ plângând şi jăluindu-mă cu foc şi cu potop. (ION CREANGĂ)

După mine (**după noi**)**,** (**vie**) **potopul!** = Nu-mi pasă ce se va întâmpla după plecarea (sau după moartea) mea (sau a noastră)!:

Eu sunt centrul Universului, înspre mine concură toată realitatea. După mine, potopul este încă o vorbă modernă. (NAE IONESCU)

Dar nu-i pasă, s-o ducă el boierește […]*, în rest după mine potopul!* (FLORENTIN SMARANDACHE)

Recent, după unsprezece ani de măcel, ne-am retras. După noi, potopul: haos, atentate zilnice, instabilitate, lupte interconfesionale, acțiunile demente ale ISIS […] (FLORENTIN ȚUCA)

POTRIVEALĂ

A fi pe potriveala cuiva (Reg.) = A fi nimerit, indicat, potrivit cuiva; a fi pe măsura cuiva:

Se înapoiau după o lună și era parcă o potriveală că atunci nu mai dogorea soarele, iar serile începeau să fie răcoroase. (ION PAS)

– Și ce socotești d-ta, leliță, c-aici adică să nu fie nicio potriveală? (BARBU DELAVRANCEA)

POTRIVI

A potrivi din gât (pe cineva)**.** v. **gât.**

A se potrivi (**ca o**) **mănușă.** v. **mănușă.**

A se potrivi ca mireasa la moară (sau **ca scripca cu iepurele**) = A nu se potrivi de loc:

Se lovi ca nuca în perete, ca mireasa la moară și ca musca în lapte. (I. C. HINȚESCU)

Vânzătoarea de la jucării se potriveşte ca mireasa la moară. (https://concursurilecomper.ro/)

Ce are a face scripca şi cu iepurele... N-ai decât să scrii! Cine te opreşte? (N. D. COCEA)

Ce se potrivește! = Ce are a face!; nu se poate, nu-i logic, n-ai dreptate:

Mergem?... Poftim, vere. – Ce se potrivește!... apucă d-ta înainte, vere, ești mai cărunt. (VASILE ALECSANDRI)

Ce te potriveşti? (Fam.) = De ce crezi ceea ce ți se spune?:

Dar ce te potriveşti? Lasă-i dracului pe toţi... (V. I. POPA)

POVARĂ

A fi o povară (Fig.) = A sta (a trăi) pe spinarea cuiva; a deranja:

Înțelege că-i bătrân, că-i netrebnic, că cele câteva zile ce i-au mai rămas sunt o povară pe capul tuturora. (EM. GÎRLEANU)

A-şi duce povara (Fig.) = A fi obligat să îndure greutăţile vieţii de fiecare zi:

Și printre voi îmi duc povara/ Stropit de râs și de noroi,/ Căci vai de cine-și pierde țara/ Ca să și-o ceară de la voi... (OCTAVIAN GOGA)

Vom suferi şi noi din pricina celorlalţi români, spunea, vom duce povara specificului naţional: ignoranţa, perversitatea, laşitatea... (RADU ALDULESCU)

A-şi face povară (Reg.) = A se sătura:

După ce-şi făcură povară de somn, se sculară. (P. ISPIRESCU)

POVAŢĂ

A avea povaţă bună = A fi cumpătat, chibzuit:

Şi tot bătrânu' a fost atunci cu povaţa cea bună, când i-a spus şi tot el a făcut nişte manevre pe la tovarăşi mai mici şi tovarăşi mai mari […] (RADU ALDULESCU)

A da o povaţă (Pop.) = A sfătui de bine:

Tânărul se oprește și stă la gânduri, uitându-se ca-n gol; dar întâlnește ochiul tovaroșului, care-i dă o povață mai tare decât cea mai tare poruncă... (I. L. CARAGIALE)

Nu i-am dat nicio povață lui Nilu și nici nu l-am judecat și nici nu l-am ocărât […] (ION LĂNCRĂNJAN)

Să-mi şezi, tată, după masă,/ Să ne dai câte-o povaţă;/ Şi să mergi şi pe la şură/ Să ne dai povaţă bună,/ Să mă ţin, tată, de ea,/ Tată, până-o fi lumea. (OVIDIU BÎRLEA)

A pune (pe cineva) **la povaţă** = A îndemna pe cineva la rău:

Duşmanu, bate-l-ași!/ Nici în casă nu-l lași:/ Că umblă din casă-n casă,/ Şi cu ochii pe nevastă .../ Să ți-o puie la povață,/ Bărbățelul să-și urască. (GH. CIAUȘANU)

POVESTE

A ajunge (sau **a se face, a rămâne, a fi** etc.) **de poveste** (sau **a fi întru poveste**) (Pop.) = A ajunge, a fi, a deveni cunoscut, vestit, faimos (uneori, prin acțiuni negative):

S-ajung de povestea lumii? Eu, fată de protopop? (B. P. HASDEU)

Nu era să se facă de poveste amândoi ca să-i râză. (ANTON PANN)

Iscusinţa lui George ajunsese de poveste: unde alţii nu puteau face unele lucrări de fierărie nici în trei ani, el într-o jumătate de an lucra ca o calfă veche. (P. ISPIRESCU)

Nu l-au purtat jandarmii cu cojnița în spate, dar odată, când imul l-a batjocorit mai cu grosul, uite-așa, om mic cum e, i-a tras o purecătură de a rămas de poveste. (PAVEL DAN)

A fi de poveste şi de veste = A fi demn de povestit; a fi renumit:

Ce poate fi de poveaste ca aceasta şi de veaste? (DOSOFTEI)

A înșira povești = A spune tot felul de lucruri fără importanță și fără o succesiune:

– Eu nu-ți vorbesc povești. Când îți spun c-am cetit istoria țiganilor, tipărită în viața s. Grigorie... (C. NEGRUZZI)

Aşteptam să-l aud cum înşiră povești, ca și altădată. (MIRCEA CIOBANU)

A nu zice nici vorbă, nici poveste (Înv.) = A nu spune nimic, niciun cuvânt:

Tăcură nezicând nici vorbă, nici poveste. (IENĂCHIȚĂ VĂCĂRESCU)

A sta (sau **a se apuca**) **de** (sau **la**) **poveste** (ori **poveşti**) sau **a se pune la poveşti** ori **a sta** (ori **a**

umbla) **în poveşti** (sau **de-a poveştile**) = A sta de vorbă îndelung ori prea mult cu cineva, a vorbi cu cineva despre tot felul de lucruri mărunte, personale:

V-ați pus iar la povești? (VICTOR EFTIMIU)

Se-ntâlnesc două neveste/ Și s-apucă la poveste. (I. G. BIBICESCU)

A-i merge (sau **a i se duce cuiva**) **vestea şi povestea** (Pfm.) = A deveni foarte cunoscut printr-un fapt sau printr-o păţanie:

A mers iute vestea că vine o împărăteasă cu curtenii ei, ca să-i ducă lui Limir-împărat daruri neprețuite, și multă lume li s-a adunat în cale ca să-i vadă. (IOAN SLAVICI)

De aici înainte nu le-au mai venit pețitori în casă, că li se dusese vestea și povestea în toate părțile că-s oameni hărțăgoși. (I. G. SBIERA)

Așa e (sau **ți-e, ți-a fost**) **povestea** (**?**) (Pfm.) = Așa stau lucrurile (?), Așa pui problema (?), Asta e situația (?):

E! așa mi ți-a fost povestea? zise el încetișor, stai măi, dară, să-ți arăt eu cu cine ai a face. (P. ISPIRESCU)

Iacă! râzi? Așa ți-i povestea?... Ei las'că te-oi face eu să râzi păn-îi plânge. (VASILE ALECSANDRI)

Ca în (sau **din**) **poveste** (sau **povești**) = Ca în basme, nespus de frumos, minunat, miraculos:

Și creștea... ca din poveste de iute și se-ntărea și era din ce în ce mai mare. (I. POP-RETEGANUL)

A fost odată ca-n povești,/ A fost ca niciodată,/ Din rude mari împărătești,/ O prea frumoasă fată. (MIHAI EMINESCU)

Ce (**mai**) **veste poveste?** sau **ce veste? ce poveste?** = Ce mai e nou?:

Aminteri, ce mai veste-poveste pe la dv.? (I. L. CARAGIALE)

– Bună vremea, cuconiță. Sașa se întoarse spre el. – Ce-i povestea, bade Lungule? (DUILIU ZAMFIRESCU)

De poveste (Înv.) = Care poate povesti, în calitate de martor, faptele petrecute:

De ar fi nimerit cât foc slobozie, n-ar mai fi ramas nici la turci, nici la moscali, om de poveste. (ION NECULCE)

Nici poveste = Nici vorbă, nu e adevărat:

O femeie atât de frumoasă, cât ar fi crezut omul că nu poate să fie în lume alta mai frumoasă ca ea, de întrecut nici poveste. (I. POP-RETEGANUL)

Nici poveste de a avea şansa la argumente şi justificări asupra acuzaţiilor ce mi se aduc. (ADRIAN FLOREA)

Povestea vorbei (**a cântecului,** mai rar, fam., **a ăluia**) = **a)** Cum e vorba, cum se zice, vorba aceea:

Și-apoi, povestea cântecului: las'că era de la Piatră de locul ei, dar era și îmbojorată Malca... din pricina plânsului, că se despărțește de socri [...] (ION CREANGĂ)

Prinde orbul, scoate-i ochii, povestea ăluia. (P. ISPIRESCU)

b) Proverb, zicătoare, expresie des repetată, devenită proverbială:

Culegere de proverburi sau povestea vorbii. De prin lume adunate Și iarăși la lume date [titlu]. (ANTON PANN)

POVOD

A da povod (D. oameni) = A da (cuiva) prilej, motiv:

Să nu fi dat singur povod să fiu oprit la Viena, nu pătimeam nimică. (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

A duce (sau **a lua** etc.) **un cal în povod** (Reg.; d. cai) = A duce (sau a lua) un cal de căpăstru:

M-am coborât în vro șesă ceasuri până în valea Orășei, întovărășit de surugii, care duceau caii... în pohod. (C. NEGRUZZI)

Dară Manea când mergea.../ Caii-n pohod că-i lua/ Și-napoi mi se-nturna. (ȘEZĂTOAREA, XIX)

Deci în grab au gătit pre Moisei Sârdarul cu trei sute de slujitori şi cu trei sute de cai în povod [...] (ION NECULCE)

POZĂ

A (**se**) **trage în poză** (sau **în chip, în tablou**) = A (se) fotografia:

Se hotărâră ei să se ducă la Romano acasă, „ca să-i tragă la maşină în tablou." (CALISTRAT HOGAŞ)

A-şi lua o poză = A adopta o atitudine afectată pentru a produce impresie:

O, ce poză triumfătoare își ia... când se răstoarnă în trăsură, și cu aer marțial răspunde la saluturile pietonilor! (AL. VLAHUȚĂ)

Dar pe când vrea să iasă pe ușă, apare micul maior de roșiori cu sabia scoasă și-i oprește trecerea, luând o poză foarte marțială. (I. L. CARAGIALE)

POZIŢIE

A fi în poziție (D. femei) = A fi gravidă:

Femeia în poziție să nu mănânce aripi de paseri. (ARTUR GOROVEI)

A lua poziție = **a)** A se instala într-un loc considerat potrivit din punct de vedere strategic:

Am luat poziție în portul despre apus. (ION GHICA)

– Da. Așa că noi vom lua poziție cam prin preajma Giurgiului. (DUILIU ZAMFIRESCU)

b) A manifesta o atitudine fermă, hotărâtă într-o problemă:

[...] *în special Brătianu, dar absolut toți marii proprietari, care făceau parte din Partidul National Liberal, au luat poziție în public, în favoarea reformelor.* (ALEXANDRU GABRIEL FILOTTI)

A sta (sau **a rămâne, a se menţine**) **pe poziție** (Fig.) = A-şi menţine cu fermitate părerile, opinia formulată:

Spune-i că orice ar face, rămâi ferm pe poziție și tot circul lui are ca rezultat înăsprirea pedepsei. (IRINA PETREA)

A se situa (sau **a fi**) **pe poziţii opuse** = A fi de păreri contrare:

[...] *în general, toate subiectele în care două sau mai multe persoane sau instituţii se situează pe poziţii opuse sau adverse au, în general, valoare de informaţie.* (MIHAI COMAN)

Aceste puncte de vedere situate pe poziţii opuse, justifică fiecare, în construcţii logice copios alimentate de cunoştinţe doctrinare greu de combătut la nivel argumentativ, poziţia de la care se porneşte [...] (FELICIA CORDONEANU)

POZNĂ

A da de poznă (cu cineva) (Reg.) = A o păţi:

Mai dădea şi de poznă cu jandarmii. (LIVIU REBREANU)

A face poznă (Reg.) = A face o impresie deosebită, a face senzaţie:

Între toate bucatele era niște plăcinte atât de gustoase, cât făcea poznă, nu alta! (I. G. SBIERA)

Alta e (sau **era**) **pozna!** sau **pozna e** (sau **era**) **alta!** v. **altul.**

PRACTICĂ

A (**se**) **pune în practică** = A (se) aplica:

Se plâng unii că regimul constituțional este cauza că nu merg lucrurile; dar principiile constituționale s-au pus oare în practică? (D. BOLINTINEANU)

Când căuta să-și pună în practică înțelepciunea, oamenii se uitau unii la alții cu înțeles, vorbeau peste el, luându-l la vale. (PAVEL DAN)

PRADĂ

A face pradă (Înv.) = A prăda:

În tabăra lui Răzvan făcură vrăjmașii multă pradă. (NICOLAE BĂLCESCU)

Cum s-au îndurat a da țara în pradă, fără nicio nevoie, numai pentru frica cea blestemățească. (ION NECULCE)

Pradă (sau **prada**) **cuiva** = La discreția, la bunul plac al cuiva, în stăpânirea, sub dominația unei persoane (sau, (pex.), a unui sentiment, a unei idei); dominat, copleșit de cineva (sau de ceva):

Arald, cu moartea-n suflet, a gândurilor pradă,/ Pe jeț tăcut se lasă, cu dreapta pe-a lui spadă. (MIHAI EMINESCU)

Măiculița lui,/ Pradă dorului,/ Ea mi-l tot căta,/ Și mi-l tot striga/ Dar nu mi-l găsea. (POP.)

PRAF

A (**se**) **face** (sau **a** (**se**) **preface**) (**în**) (**praf şi**) **pulbere** (sau **pulbere şi cenuşă**) sau **a** (**nu**) **se** (**mai**) **alege** sau **a** (**nu**) **rămâne** (**nici**) **praful şi pulberea** sau **praf**(**ul**) **şi cenuşă, praf**(**ul**) **şi ţărână**) (de cineva sau de ceva) = **a)** (D. fiinţe) A fi zdrobit, sfărâmat, fărâmiţat, nimicit, ucis; a se alege praful:

Moara ciocoiului macină oameni de s-alege din ei pulberea. (MIHAIL SADOVEANU)

Praf și pulbere să se aleagă de capul lui! (P. ISPIRESCU)

Praf şi ţărână rămase şi din fata cea mai mare a zmeului. (IDEM)

[Calul] *zboară cu dânsul în înaltul cerului și apoi, dându-i drumul de acolo, se face spânul până jos praf și pulbere.* (ION CREANGĂ)

b) (D. obiecte, bani, bunuri materiale etc.) A nu mai rămâne nimic, a fi complet distrus sau irosit, risipit, înlăturat, a nu se mai alege nici praful:

Și cădzură toţi idolii de se sfărâmară şi se feaceră pulbere. (DOSOFTEI)

A (**se**) **face praf şi pulbere** sau **a** (**se**) **preface în praf** = A (se) distruge complet; (d. ființe) a fi ucis, zdrobit:

De ce nu pot în praf a mă preface? (MIHAI EMINESCU)

A da (sau **a arunca cuiva cu**) **praf în ochi** (Fig.) = A induce în eroare, a înşela pe cineva, dându-i iluzia că lucrurile sunt altfel decât în realitate:

[...] *pe lângă proprietatea şi posesiunea liniştită a Basarabiei şi a Hotinului, acei tătari n-au trecere, ci sunt pure invenţiuni pentru a arunca praf în ochi Europei, neştiutoare de lucrurile noastre de la Dunăre.* (MIHAI EMINESCU)

– Dar, Stavrule, te-am văzut cumpărând zahăr și lămâi, nu erau pentru a face limonadă? – Nu, dragul meu, asta e praf în ochii însetaților! (PANAIT ISTRATI)

Am văzut ,,lista datornicilor” la bugetul de stat – praf în ochi pentru presă. (http://www.click.ro/news/)

A da cu praf de mers (Arg.; în limbajul adolescenţilor) = A pleca; a determina pe cineva să plece:

Şumudică a spus că arabii „i-au dat cu praf de mers” lui Rednic, pentru că nu avea rezultate. (https://psnews.ro/)

A face (**pe cineva** sau **ceva**) **praf** (**şi pulbere**) **şi praf şi ţărână** (sau **scrum, cenuşă, fărâme**) (Fam.) = A distruge complet pe cineva sau ceva, a risipi în totalitate, a învinge pe cineva într-o discuţie în contradictoriu, anulându-i toate argumentele, a impresiona profund pe cineva prin cele spuse sau făcute:

– Intră, îi zise ea, intră, că trebuie să fii om bun, altfel, fără să vreau, m-aș fi prefăcut într-o cățelușă c-un dinte de fier și cu altul de oțel și te-aș fi făcut praf și fărâme. (BARBU DELAVRANCEA)

Bietei domnițe i se făcu frică; puse mâna pe gâtul ulciorului; mâna îi tremură și, scăpând ulciorul de pe colacul de piatră, îl făcu praf și fărâme. (IDEM)

A face praf (Fam.) = **a)** A face să se ridice praful. **b)** A vorbi fără rost, a spune minciuni:

Nu-ți mai răci gura, Ghiță, că faci praf! (MARIN PREDA)

c) A combate cu elemente puternice, convingătoare, hotărâtoare, a anula argumentele cuiva într-o discuţie; a uimi prin argumentaţie, judecată, cunoştinţe:

Nicolae Argintescu-Amza, care l-a făcut praf pe Vianu şi eu l-am apărat, spunându-i cu acest prilej şi remarci mai vechi cu privire la el, la Amza. (PETRU COMARNESCU)

A fi praf (Arg.) = **a)** A fi beat criţă:

Dărâmat dupa cheful de ziua lui: Îmi era rău, eram praf și singur! M-a bufnit plânsul când l-am văzut! (https://www.wowbiz.ro/)

b) A fi extenuat:

A doua zi dimineaţă, miercuri, eram praf. Am declarat că nu pot continua călătoria. (IACOB NEGRUZZI)

A o face praf = A nu realiza nimic, a suferi un eşec:

Gavrilă, aici ai făcut-o praf, se înveseli, în sfârșit, și Ioniță. (MARIN PREDA)

A se alege praful (sau **praful şi pulberea, praful şi ţărâna, praful şi paradichiul**) (**de cineva** sau **de ceva**) sau **a nu se mai alege** sau **rămâne nici** (sau **decât**) **praf** (sau **praful, praful şi pulberea**). v. **alege.**

A trage un praf (cuiva) = A critica (pe cineva); a trage un perdaf (cuiva):

[El] *trage un praf adversarilor protecţionismului.* (I. L. CARAGIALE)

A(-şi) scutura praful (sau **pulberea**) **de pe** (sau **din**) **picioare** (Înv.) = A renunţa definitiv la ceva:

Și cine nu vor primi voi... ieşind de în casă sau de în cetatea aceea, scuturaşi praful de în picioarele voastre. (CORESI)

Miroase a praf de puşcă = Se simte atmosfera de război, de lupte armate:

Mirosea a praf de puşcă şi unii din cei căzuţi se văitau, nu tare, dar nu se putea să nu te atingă. (EUGEN URICARU)

Arma de pază este la vedere, cei mulţi sunt anonimi, restul aşteaptă, simt aerul de libertate, rememorează vremuri trecute, obiceiuri, miroase a praf de puşcă etc.... (CONSTANTIN STANCU)

PRAFTORIŢĂ

A da cu praftoriţa (**pe la nas**) (Fam.) = **a)** A vorbi mult:

– Ascultă, don'șoară, să nu cumva să dai cu praftorița acasă, când ne-om întoarce, că tac-tu îmi pune pielea pe băț dacă află [...] (HELIA RIMOGA)

b) A supăra pe cineva prin aluzii jignitoare:

Așa s-a bosumflat de parcă i-ar fi dat cineva cu praftorița pe la nas. (D. UDRESCU)

Necazurile din casa vecinului ar fi rămas fără ecou în mahala, dacă Domnica și Sultana, cari juraseră să se răzbune crunt pe țigancă, pentru praftorița ce le-o trăsese în ziua scuturatului, ar fi tăcut [...] (G. M. ZAMFIRESCU)

PRAFTURĂ

A face (pe cineva) **praftură** sau **a-i face** (ori **a-i da, a-i trage**) **cuiva o praftură** (Fam.) = A face pe cineva de râs; a batjocori pe cineva, a certa aspru pe cineva:

Le făcea o praftură lungă și le dădea în mână hârtia trebuitoare pentru logofeții de acasă. (ION PAS)

Ce mai praftură le-a tras... Asta zic și eu prelucrare. (HORIA LOVINESCU)

PRAG

A bate pragurile = A umbla de colo-colo, fără rost, a fi haimana; a cerşi:

[...] *sau ce patimi zac în trupul nevolnicului cerşetor care bate pragurile caselor şi ale sinagogilor când se face pomenirea morţilor.* (CORNELIA ȘTEFĂNESCU)

A roade pragul cuiva. v. **roade.**

A se lovi (sau **a** (**se**) **da** ori **a se izbi**) **cu capul de prag** (sau **de pragul de sus**) (Fam.) = A dobândi experienţă în urma unor întâmplări nefericite:

Tu ești un copil de ieri-de-alaltăieri, nu știi nimic. Ascultă-mă pe mine, că sunt lup bătrân, am dat cu capul de pragul de sus și am văzut pe cel de jos. (NICOLAE FILIMON)

Îşi zicea că generozităţile acestea sunt ale tinereţii şi că băiatul se va cuminţi când se va izbi el însuşi cu capul de pragul de sus. (LIVIU REBREANU)

Până nu dai cu capul de pragul de sus, nu vezi pe cel de jos. (P. ISPIRESCU)

Mi-am dat seama că nu e posibil să fie lămurit d-l Chirnoagă şi că trebuie să fie lăsat a se lovi cu capul de pragul de sus. (ȘTEFAN PALAGHIȚA)

A se pune prag = A se aşeza în calea cuiva, pentru a-i împiedica să treacă; a împiedica acţiunile cuiva:

S-a găsit una cu ochii verzi și cu sprâncenele îmbinate, care s-a pus prag și nu-l lasă să treacă. (MIHAIL SADOVEANU)

A trăi la praguri (Fig.) = A trăi din mila altora; a cerşi:

Nevasta i-a murit;/ Şi-apoi./ I-a ars şi casa; i-a trăsnit./ Deodată patru boi./ Trăia la praguri, şi-n nevoi./ Că-n urmă-a înnebunit. (G. COŞBUC)

A trece pragul casei (cuiva) = A intra în casa cuiva; a vizita pe cineva sau ceva:

Nimeni nu te înjură ... în gând, când i-ai trecut pragul. (ION VINEA)

Am umblat încotro m-au împins capricioșii pași ai fantaziei și cum am trecut multe praguri am trecut și pe acelea ale multor muzee din străine țări. (D. ANGHEL)

A(-i) călca (sau **a(-i) păși**, **a(-i) trece**) **pragul** (**cuiva** sau **a ceva**) = **a)** A intra la cineva sau undeva, a ieşi de la cineva sau de undeva; a vizita pe cineva:

De atunci încoace George n-a mai călcat pragul casei lui Baciu, deşi faţă de Ana se purta parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. (LIVIU REBREANU)

– Eu? răspunse Mara ca înțepată de viespi. Eu nu calc pragul ei câtă vreme trăiește cu nemernicul acela. (IOAN SLAVICI)

Și dac-a fost pețită des,/ E lucru tare cu-nțeles,/ Dar dintr-al prinților șirag,/ Câți au trecut al casei prag,/ De bună seamă cel mai drag/ A fost ales. (G. COȘBUC)

I-a poruncit să nu-i mai calce pragul, că-i rupe picioarele. (I. L. CARAGIALE)

b) A ieși din casă:

Și tu, bade, – așa-i gândi,/ Că dacă mi-i părăsi,/ Eu altul n-oi mai găsi.../ Dar nici pragul n-am călcat/ Și altul mi-am căpătat. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A(-i) pune piciorul (sau **picioarele**) **în** (sau **pe**) **prag** = A lua o atitudine hotărâtă, a se opune în mod energic, a obliga pe cineva să facă ceva:

Alt bărbat, în locul lui, și-ar fi pierdut răbdarea și ori îi punea picioru-n prag, s-o potolească, ori o trimitea înapoi la babacă-său. (I. L. CARAGIALE)

Picioarele-n prag punem şi vorba nu ne schimbăm. (ANTON PANN)

Din prag în prag (În legătură cu verbe de mișcare) = Din casă în casă:

Vestea alergase ca focul din prag în prag. (MIHAIL SADOVEANU)

PRAHAIȚĂ

A nu se alege nici pârhaița (de ceva) (Reg.) = A se sfărâma foarte tare, a se distruge în întregime; a nu se alege nimic din ceva:

Să nu se ieie după noi, că nu s-alege nici pârhaița de trupușoarele noastre. (ION CREANGĂ)

PRAŞTIE

A da (sau **a merge**) **cu praştia** (**pe**) **undeva** (Pop.) = A merge pe undeva foarte rar, din când în când:

Şi pentru că publicul nu dă decât cu praştia pe la momodel, administraţiunea băilor, în unire cu onor primăria Chişcanilor [...] *a hotărât să dărâme podurile cari conduc la băile reci cele vechi.* (BARBU DELAVRANCEA)

A da cu praştia în (sau **prin**) **ceva** = A se repezi la ceva; a încerca să fure, a fura:

Cât despre oala cu smântână, nici pomeneală nu era să-l fi prins vreodată la ea, ori să dea [pisoiul] *cu praștia prin bucățelele de friptură de pe grătar.* (P. ISPIRESCU)

A da un cal la praştie (Reg.) = A dresa un cal ţinându-l legat cu o funie şi făcându-l să alerge în cerc, împrejurul celui care îl dresează:

Un geambaș da la praștie un cal neînvățat. (BARBU DELAVRANCEA)

A păzi casa cu praştia (Pop.) = A sta puţin pe acasă, a nu fi aproape niciodată acasă:

Păzeşti casa cu praştia şi una, două la Marică. (ANTON PANN)

A păzi treaba cu praştia (Pop.) = A lucra foarte puţin:

A păzi treaba cu praștia. (I. C. HINȚESCU)

A-şi face praştia = A face cum doreşte, a face cum e normal; a-şi face voia, gustul, plăcerea:

Boala nu trece până nu-și face praștia. (POP.)

A-şi lua praştia şi hamul (sau **hamul şi praştia**) (Reg.) = A-şi căuta de lucru, a-şi găsi un rost, a se apuca cu hotărâre de o treabă:

Ia-ți dar praștia și hamul.../ Du-te și tu de muncește,/ Câștigă și te hrănește. (ANTON PANN)

Ce pagubă-n ciuperci ar fi dacă Ecaterina Andronescu [...] *şi-ar lua hamul şi praştia şi ar pleca încotro vede cu ochii* [...] (http://www.agentia.org/)

Ca de o praştie sau **cât dai** (sau **cât ajungi**) **cu praştia** = La mică distanţă, foarte aproape, la o azvârlitură de băţ:

Casa lui era ca de o praştie de a noastră. (POP.)

Ca din praştie = **a)** Cu mare viteză, foarte iute, foarte repede, cu putere, în mod violent:

Auzind aceste, iepurele se duce ca din praştie. (POP.)

b) Împrăştiat, răsfirat:

Casele din Văleni erau aruncate ca din praştie. (ION AGÎRBICEANU)

PRAVILĂ

A pune (sau **a rândui**) **pravilă** = A stabili o regulă:

Și a pus părintele pravilă și a zis că în toată sâmbăta să se procitească băieții și fetele, adică să asculte dascălul pe fiecare de tot ce-a învățat peste săptămână; (ION CREANGĂ)

După (sau **pe, ca pe**) **pravilă** sau **cu pravila** (Înv.) = (Care este) conform legii, după lege; (pex.) (care este) drept, just:

În domnia lui au tăiat capul lui Goe Căpitanul,... cu pravila. (NICOLAE COSTIN)

PRAZ

Adio și-un praz verde. v. **adio.**

A mânca praz (sau **borş, haram, rahat, ciuperci**). v. **mânca.**

PRĂJINĂ

A apuca înainte ca curva prăjina (Arg.) = Se spune despre cineva care, deşi e vinovat, face pe indignatul:

Şi eu am protestat duminică, domnule Şalaru, nu o apucaţi înainte ca curva prăjina!, a adăugat legislatoarea. (http://jurnal.md/)

Însă se pare că funcţionează de minune principiul „curva apucă prăjina să bată curvele

din sat", iar candidaţii se dau toţi mai catolici decât Papa. (https://www.ziuaconstanta.ro/)

A încăleca prăjina (Gmț.) = A pleca:

Acel nenorocit este expus a încăleca pe o prăjină și a se duce prin văzduh după glasul fermecătoarei care, bătând cu o vărguță de alun peste o ulcică din vatră, cheamă necontenit pe iubitul ei. (VASILE ALECSANDRI)

A lua (pe cineva) **cu prăjina** = A alunga (pe cineva):

Domnica! E, cerce' dumnealui și-i videa cum mi ți l-a lua cu prăjina. (C. NEGRUZZI)

A nu-i ajunge (cuiva) **cu prăjina** (sau **cu strămurarea** ori **strămurarița**) **la nas.** v. **ajunge.**

A paşte (pe cineva) **cu prăjin ba.** v. **paște.**

PRĂJIT, -Ă

A mânca răbdări prăjite (sau **ciuperci, coaste fripte**)**.** v. **mânca.**

PRĂPASTIE

A duce (sau **a împinge, a băga**) **în prăpastie** (pe cineva) = A face (ca cineva) să ajungă într-o situaţie dezastruoasă (şi fără ieşire); a duce la pieire (pe cineva):

Nu te-a lăsat inima să-mpingi în prăpastie pe-o biată femeie ce-i nevinovată. (VASILE ALECSANDRI)

A fi (sau **a se afla, a ajunge**) **pe** (ori **la**) **marginea prăpastiei.** v. **margine.**

A spune (sau **a vorbi**) **prăpăstii** = **a)** A spune lucruri care înspăimântă:

Fraţii tăi cei mai mari, atâţi şi atâţi oameni voinici şi deprinşi cu nevoile n-au putut face nimic, şi tocmai tu, un mucos ca tine, o să izbutească? N-auzi tu ce prăpăstii spun fraţii tăi? (P. ISPIRESCU)

– Cum se poate, oamenii lui Dumnezeu, să-mi spuneţi mie prăpăstii d-astea?... Că n-aveţi pământ!... (LIVIU REBREANU)

b) A spune bazaconii, lucruri lipsite de rațiune, de logică:

Părinții noștri ne spun prăpăstii de necrezut despre starea vieții publice în tinerețea lor, parcă ne-ar povesri lucruri de acum cinci sute de ani; (I. L. CARAGIALE)

– Bea, mai bine, şi nu mai vorbi prăpăstii şi dumneata. (ION AGÎRBICEANU)

Ioane, nu ne face de ocară. Cum vorbești așa prăpăstii? (VICTOR EFTIMIU)

PRĂPĂD

A striga (sau **a ţipa, a urla**) **de prăpădenia pământului** (Pop.) = A striga (sau a ţipa, a urla) foarte tare:

Bietul Zaharia urla de prăpădenia pământului. (MIHAIL SADOVEANU)

Prăpădul (sau **prăpădenia**) **pământului** (sau **Domnului, lui Dumnezeu**) = Se spune despre o nenorocire îngrozitoare:

Unii doreau jeratic de bogăție, alții slavă, prăpădul pământului. (BARBU DELAVRANCEA)

Acum du-te la forjă, vezi că sare forja în aer. E prăpădul lui Dumnezeu. (NICOLAE ȚIC)

PRĂPĂDI

A prăpădi (sau **a pierde**) **calea căminului** = A nu se mai întoarce acasă:

Teamă mi-e să nu-ţi prăpădeşti calea căminului. (POP.)

A prăpădi pe cineva (sau **a se prăpădi**) **din ochi** = A iubi pe cineva (sau a se iubi unul cu altul) nespus de mult; a (se) pierde din ochi:

Harap-Alb o prăpădea din ochi de dragă ce-i era. (ION CREANGĂ)

Nu au grija nimănuia,/ Şi de dragi unul altuia/ Ei din ochi se prăpădesc. (MIHAI EMINESCU)

Face-o nuntă strălucită, și i-o dă, ș-o duce la palatul lui – da' lui așa-i era de dragă, de-o prăpădea din ochi. (IDEM)

De câte ori nu-l prăpădeam din ochi și de câte ori nu-l vedeam, iarăși, pe părintele Ghermănuță înfiripându-se în zare [...] (CALISTRAT HOGAȘ)

A se prăpădi (sau **a se omorî, a se rupe**) **cu firea.** v. **fire.**

A se prăpădi de dorul cuiva sau **a ceva** = A dori foarte mult:

Gândeşte, mândro, gândeşte,/ Că dorul mă prăpădeşte. (POP.)

A se prăpădi de frică (sau **cu frica**) = A se agita foarte mult:

Eu, de la o vreme, mă prăpădesc de frică. (ZAHARIA STANCU)

A se prăpădi de râs (sau **de plâns, de ruşine**) = A râde sau a plânge, a-i fi ruşine foarte tare:

Avocatul, de altfel, isprăvi toată afacerea în câteva minute, încât Titu se prăpădi de râs seara, când femeile se înapoiară din Armadia frânte de oboseală. (LIVIU REBREANU)

Curtenii se prăpădeau de râs [...] (I. POP-RETEGANUL)

Să se prăpădească băiatul de rușine când văzu că pe dânsul îl cheamă! Se făcu roșu ca sfecla, se zăpăci. (P. ISPIRESCU)

A se prăpădi după (sau **de**) **ceva** sau **cineva** = A-i plăcea foarte mult ceva sau cineva; a iubi foarte mult:

Se bucura văzând emoția lui Titu și ar fi vrut să-l dea de exemplu lui Grigore, care nu se prăpădea deloc după comorile lui. (LIVIU REBREANU)

De când era mititel se prăpădea după gravuri. (AL. VLAHUȚĂ)

A sminti (sau **a omorî, a prăpădi, a răzbi, a stinge, a hâi,** (reg.) **a mântui,** (reg.) **a teșmeni, a usca, a zvânta** etc.) (pe cineva) **în bătaie** (sau **în bătăi** ori **cu bătaia**)**.** v. **bătaie.**

A-și prăpădi călcâiele = Se spune despre cineva care fuge foarte repede:

Și unde n-au apucat-o la fugă de-și prăpădea călcâiele. (I. G. SBIERA)

PRÂNZARE

A sta (sau **a şedea**) **la prânzare** (Îrg.) = A prânzi:

Au făcut popas la o dumbravă zisă a lui Macarie și au stat la prânzare subt săivan. (MIHAIL SADOVEANU)

PRÂSNEL

(**Sprinten** sau **iute**) **ca prâsnelul** (sau **ca un prisnel**) = Foarte iute și harnic, vioi, sprinten, ager:

Cucoana Catinca se învârti ca un prisnel, coborî în pivniță și se întoarse repede c-o cană plină de vin. (MIHAIL SADOVEANU)

Eram om sprinten ca prisnelul. (I. POP-RETEGANUL)

Moșneagul, iute ca un prâsnel, așterne țolul. (ION CREANGĂ)

Acest diac era un țânc de om iute ca prisnelul. (PAVEL DAN)

PREA

A (**fi**) **prea de tot** (sau **prea din cale afară** ori **prea-prea**) (Fam.) = Se spune când s-a depăşit o limită acceptată, permisă:

Bătrânele prea sunt de tot, – prea se ocolesc – prea se uită chiondorâș. (BARBU DELAVRANCEA)

Asta era prea de tot. Proasta se dusese la Mărcuş, făcuse baie, primise şi bani... (EMIL MLADIN)

A nu ști prea multe = A fi supărăcios, irascibil, a reacționa impulsiv; a nu ști de glumă:

Ş-apoi las' pe popa Niculai Oşlobanu, căci el nu prea știe multe. (ION CREANGĂ)

Asta e prea-prea (Fam.) = Asta întrece măsura:

Dar ca o stârpitură ... să-i facă lui asta, i se păru că e prea-prea. (CAMIL PETRESCU)

Nici prea-prea, nici foarte-foarte (Fam.) = Așa și așa, nici bine, nici rău, potrivit, moderat:

Leonică în sufletul lui nu era nici bun nici rău, nici moale nici iute, nici deștept nici prost, Cu un cuvânt, o ființă nici prea-prea, nici foarte-foarte. (I. L. CARAGIALE)

– Aveți mult de lucru? […] *– Nici prea-prea, nici foarte-foarte... potrivit.* (IDEM)

Omul nu trebuie să fie nici prea-prea, nici foarte-foarte,/ Nici carnea să arză, nici frigarea. (ANTON PANN)

Așa ș-așa, nici prea-prea, nici foarte-foarte... numai că mi s-au cam lungit urechile de foame. (VASILE ALECSANDRI)

Omul nu trebuie să fie nici prea-prea, nici foarte-foarte. (I. C. HINȚESCU)

Nici... prea-prea = Nici peste măsură de, nici extraordinar de...:

De n-am mătăsuri, am ce pot,/ Nici bun prea-prea, nici rău de tot. (G. COȘBUC)

Nu (sau **nici**) **prea** = Nu chiar, nu tocmai, nu cam:

Cei doi nu prea voiau să primească, dar după multă stăruință din partea celui al treilea, au primit. (ION CREANGĂ)

Trebuie să ne grăbim mult ca să-i ajungem? – Să ne grăbim și nu prea, pentru că-i putem ajunge. (MIHAI EMINESCU)

Nu-mi prea bat capul de aceasta, zise Toderică. (C. NEGRUZZI)

Ori prea-prea, ori foarte-foarte = Ori una, ori alta:

Atunci, iată ce zic eu... să fie ori prea-prea, ori foarte-foarte. (I. L. CARAGIALE)

PREAJMĂ

A umbla în (sau **prin**) **preajma cuiva** = A umbla după cineva, a se ține de cineva; a da târcoale cuiva:

Câte un handralău... îmblă numai în prijma [preajma] *fetelor, le ochește pe fereastră să vadă ce fac și cum se poartă.* (ȘEZĂTOAREA, III)

Trei zile și trei nopți umblară prin preajma palaturilor și mai ispitind, aflară că zmeoaica cu zmeul nu erau acasă. (P. ISPIRESCU)

PREATCĂ

A trece peste preatcă (Reg.) = A depăşi limita:

Fiindcă prea sărise peste preatcă, a întărâtat poliţia. (http://site/nccmnliterature/)

PREDICA

A predica în deșert (sau **în pustiu**) = A vorbi degeaba, a da sfaturi cuiva care nu le ascultă:

Noi, cari încă de mult am scris despre rimele în „a" și prin alte ziare, am avut mai multe asemenea ocaziuni de a constata că n-am predicat în deșert. (AL. MACEDONSKI)

Celui ce predică-n pustiu/ Și-n jurul lui tovarăși n-are,/ Rămâie-i numele lui viu,/ Căci sfântă-i munca lui și mare! (NICOLAE IORGA)

PREDICĂ

A ține (cuiva) **o predică** (sau **predici**) = A povățui, a dăscăli (pe cineva), a mustra, a dojeni pe cineva; a ține (cuiva) o lecție de bună-cuviință:

Mulțumesc pentru predică! Ai fost sublim. (CEZAR PETRESCU)

La așa ceva mă puteam aștepta cu greu când înaintea unei zidiri patinate de vremuri, între țeranii grămădiți în jurul omului care nu venea nici pentru o afacere, nici pentru a le ținea o predică politică […] (NICOLAE IORGA)

Mitru și-a beut paharul, și l-a umplut apoi din nou și-a venit lângă mine, explicându-se, spunându-mi că el n-avea de gând să-mi țină predici [...] (ION LĂNCRĂNJAN)

PREGĂTI

A pregăti terenul = A crea condiţii prielnice pentru ceva, a încerca să vadă, să tatoneze dacă o acţiune pe care vrea s-o iniţieze are sorţi de izbândă:

Și-a închipuit că poate se va ivi totuși un prilej favorabil să pregătească măcar terenul. (LIVIU REBREANU)

PREOȚIE

A lepăda (sau **a delunga**) **din** (sau **de**) **preoție** = A răspopi:

Preotul de se va însura cu a doaua muiare să se delunge [a se îndepărta] *de preoție.* (PRAVILA de la GOVORA)

Cel ce s-a lepădat de preoție pentru nevrednicia sa, nu se face duhovnic. (SFÂNTUL NICODIM AGHIORITUL)

PREPELEAC

A fi gol prepeleac = A fi sărac, neîmbrăcat:

E sărac luciu și gol prepeleag. (MIRCEA TOMESCU)

PREPELIŢĂ

A căuta coada prepeliţei = A căuta ceva inexistent:

De pomană căutăm coada prepeliţei şi tot tăiem frunză la câini. Glume, dragă băiete, glume. (G. BĂLĂIȚĂ)

A prinde prepeliţa (ori **ciocârlanul** sau **purceaua** etc.) **de coadă.** v. **prinde.**

A se înţelege ca gâsca cu prepeliţa = A nu se înţelege deloc:

Jupân Traicule, ne înțelegem ca gâsca cu prepelița. (GALA GALACTION)

PRESĂ[1]

A avea presă bună (sau **proastă**) (Arg.) = A se bucura de apreciere bună (sau rea) în presă:

Băi, frate, dar ce presă bună ai! Te laudă francezii în ziarele lor de mama focului. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

Dar ce înseamnă, în ziua de azi, să ai o imagine proastă în presă? (MATEI VIȘNIEC)

PRESĂ[2]

A pune sub presă = A tipări:

Unele informaţii care ne-au sosit în momentul când punem ziarul sub presă. (ZAHARIA STANCU)

PRESCHIMBA

A preschimba cuvinte (Înv.) = A vorbi:

Câteodată vezi doi oameni/ Care-n cale se-ntâlnesc/ Cum preschimbă trei cuvinte/ Ş-apoi grabnic se despart. (IACOB NEGRUZZI)

A preschimba glume (Înv.) = A-și spune glume; a glumi:

Eu, câte fete le întâlnesc,/ Preschimb cu ele glume ușoare/ Și chiar din fugă le amețesc. (VASILE ALECSANDRI)

PRESTA

A presta (**un**) **jurământ** = A depune un jurământ (în condițiile prevăzute de lege):

Nu știu cine va fi noul rege al Poloniei, nu știu dacă voi mai putea presta jurământ și acestuia. (PETRU DEMETRU POPESCU)

PREŞ

A bate preş (pe cineva) = A bate (pe cineva) foarte tare:

L-au bătut preș pe bietul om.

A duce cu preşul (sau **a duce cu zăhărelul, a duce de nas**)**.** v. **duce.**

PREŢ

A (**se**) **urca preţul** (ori **preţurile**) sau, rar, **a urca în preţ =** A (se) scumpi (o marfă):

Cartelul cărbunelui a urcat după 1900 preţul cărbunelui cu 35%. Cartelul distileriilor de petrol urcă preţul petrolului în 1900 cu 20%, deşi calitatea produselor scăzuse. (CONSTANTIN DAICOVICIU)

Ei sunt stăpâni pe toată mişcarea economică, ei urcă şi scad preţurile, ei determină curentul mişcării comerciale... (CONSTANTIN BACALBAȘA)

A ajunge la preţ = A fi căutat, apreciat:

Dar tot românul, săracul, e şi aici cel mai de frunte, căci vine iarna geroasă şi ajunge la preţ cojocul călduros, la care nimeni atât de mult ca românul nu ţine. (IOAN SLAVICI)

A avea (**un**) **preţ** = A se vinde bine, cu preţ ridicat, a valora mult, sub aspect material; (fig.) a prețui, a valora:

Pentru un om ca el acuma viața avea un preț nemărginit. (MIHAIL SADOVEANU)

Toate au avut preț și s-au vândut de minune: și vitele, și bucatele, și mărfurile. (GALA GALACTION)

În ochii mei acuma nimic nu are preț/ Ca taina ce ascunde a tale frumuseți. (MIHAI EMINESCU)

A da preț = A pune în valoare, a face să aibă valoare:

Vine-o clipă, când înveți,/ Că atâtor idealuri depărtarea le dă preț. (PANAIT CERNA)

A nu avea preț = A nu se vinde, a nu avea căutare; (fig.) a nu putea fi evaluat în bani, a avea o valoare foarte mare, a fi de neprețuit:

Un ichi [arșic plumbuit la jocul de arșice] *bun n-are preț* (P. ISPIRESCU)

A nu pune preţ = A nu aprecia cum se cuvine; a nu lua în seama ceva, pe cineva:

Buna n-a pus preț nici de data asta pe vorbele satului și și-a văzut de treburi, ca și mai înainte. (ION LĂNCRĂNJAN)

Dacă un om nu pune preț pe lege, care presupune o anumită constrângere, nu pune preț nici pe încălcarea ei. (ILEANA MĂLĂNCIOIU)

Toţi vorbesc ba de una, ba de cealaltă şi nimeni nu pune preţ pe una sau pe cealaltă boală, pe ce vorbeşte ori pe ce simte. (IRINA PETRAȘ)

A pune preţ pe (sau **la**) **ceva** (sau **cineva**) = A considera că ceva sau cineva este foarte important sau necesar; a ţine mult la ceva sau la cineva:

L-am cunoscut [pe Eminescu], *am trăit lângă el foarte aproape vreme îndelungată și știu cât de mult preț punea pe plăcerile materiale ale vieții.* (I. L. CARAGIALE)

Iubesc prea mult exercițiul criticii ca să nu-i respect drepturile. L-am practicat eu însumi și pun prea mare preț pe vehemența lui intelectuală pentru a nu-i primi cu voie bună rigorile. (MIHAIL SEBASTIAN)

Să știi, iubite domnule Iarnik, că pui mare preț pe cele ce-mi spui despre Constantin. Două, trei vorbe de-ale d-tale sunt de sute de ori mai crezute decât mii de vorbe ce-mi va scrie el; (P. ISPIRESCU)

A ridica (sau **a umfla**) **prețul.** v. **ridica.**

A scădea în preț = A deveni mai ieftin:

Iese-n piață? Scad în preț/ Florile deodată/ – Nu-i ca ea-n orașul tot/ Mai frumoasă fată! (G. COȘBUC)

A se învoi (sau **a veni**) **la** (sau **din**) **preţ** (sau **asupra preţului**) sau **a se ajunge** (sau **a se uni**) **din preţ** ori **a rupe** (sau **a tăia**) **preţul** = A încheia o tranzacţie comercială, înţelegându-se asupra sumei de plată:

Numai de la o bucată de vreme moșneagului i se păru că băietanul nu-și prea vedea de treburile lui. Că fusese vorba să se ducă până în Cotruți, să taie un preț pentru niște stuh cu un om de acolo, și nu se dusese. (EM. GÎRLEANU)

Domnule judecător, răspunse boiangiul, omul acesta mi-a adus în adevăr un brâu ca să il vopsesc, şi mi-a zis să nu il fac nici roşu, nici galben, nici verde, nici albastru, nici negru, nici fistichiu etc. şi ne-am învoit din preț. (P. ISPIRESCU)

Vă veți învoi amândoi asupra prețului ca doi oameni de onoare ce sunteți. (MIHAI EMINESCU)

A ţine la preţ (sau **a se ţine greu la preţ**) = A nu reduce nimic din suma cerută la o vânzare:

Câteva zile d-a rândul se mai duse el în pădure și tot găsea câte un ou [de aur]. *Se făcu însă mai năzuros în târg, ținu mai la preț, și cu mirare văzu că scoate câte patru pungi de bani în loc de două.* (P. ISPIRESCU)

A-și mânca din preț = A pierde din valoare:

Bârlădeanu îi observă ochii cu sclipiri dușmănoase spre el și-l socoti, în sinea lui, pornit spre scădere, ca un cal care începe să-și mănânce din preț. (MIHAIL SADOVEANU)

Preț (**ca**) **de...** (sau **ca la...**) (Urmat de determinări temporale) = Un timp (cam) de...:

A stat preț de un ceas baba acasă. (MIHAIL SADOVEANU)

Trece așa preț ca la un sfert de ceas și numai ce mă pomenesc cu un ăla... că vine și se pune la altă masă alături. (I. L. CARAGIALE)

Dar mama, după ce a studiat-o preț de o secundă, s-a dus ca o găină beată la niște cerșetori cărora le-a împărțit coliva. (PETRE BARBU)

Preț de... (sau **la...**) = Contravaloarea a...:

Să bem preț de patru boi! (G. COȘBUC)

Băui preț la nouă cai,/ De vin nu mă saturai./ Băui preț de nouă iepe,/ Iacătă-mă mort de sete! (I. G. BIBICESCU)

PREŢUI

A şti cât preţuieşte ceva (sau **cineva**) = A cunoaşte defectele cuiva sau a ceva, a şti dinainte că nu trebuie să contezi pe ceva sau pe cineva:

Se gândi [fanariotul] *să aducă un eunuc din Constantinopole, dar lepădă și această idee, căci știa din încercare cât prețuiește și credința eunucilor*. (NICOLAE FILIMON)

Lăpușneanul le scrisese în mai multe rânduri ca să vie, legându-se prin cele mai mari jurăminte că nu le va face nimica, dar ei știau cât prețuiește jurământul lui. (C. NEGRUZZI)

PREZENTA

A prezenta arma = A mânui arma după anumite reguli militare, fixând-o într-o poziţie stabilă, pentru a da onorul unui superior, unei personalităţi la o ceremonie etc.:

Un soldat de santinelă ne prezintă arma izbind-o cu patul în pământ. (JEAN BART)

PREZENŢĂ

(**A avea**) **prezenţă de spirit** = A acţiona repede şi la timp în împrejurări dificile şi neprevăzute:

Un bărbat, chiar când e numai abia trecut de vârstă copilăriei, are alți ochi și altă prezență de spirit în asemenea împrejurări. (CEZAR PETRESCU)

Dacă Rudolf n-avea prezență de spirit, ori intra ea subt roate, ori intram și ne răsturnam noi în șanț. (LIVIU REBREANU)

A face act de prezenţă. v. **act.**

PRICAZ

A face pricaz = A meni a rău, a aduce vătămare:

Nu-i bine să dai baligă vinerea, că faci pricaz la vite. (ŞEZĂTOAREA, VI)

PRICINĂ

A avea (sau **a fi în**) **pricină** (cu cineva) (Pop.) = A fi certat cu cineva; a se judeca cu cineva:

Când avea pricină cu cineva, umbla după împăciuire. (G. CĂLINESCU)

A căuta (cuiva) **ceartă** (sau **bătaie, pricină, vrajbă**) **cu lumânarea.** v. **căuta.**

A da la pricină (cu cineva) (Reg.) = A începe să se certe (cu cineva):

Dau la pricină... până ce ajung la bătaie. (POP.)

A pune pricină (sau **pricina, pricini**) **că...** (Înv.) = A obiecta, a pretexta, a motiva că...:

Când era sătui, punea pricină că le-ar fi rău și făcea hodină. (ION BUDAI-DELEANU)

A pune pricină (Înv.) = A invoca motive, pretexte pentru justificarea unei acțiuni:

Puind pricină că Bocskai nu a intrat în Ardeal când a fost chemat, cardinalul ocupase cetățile. (NICOLAE BĂLCESCU)

A se pune de pricină (sau **în poară, în pizmă,** (reg.) **de price, la price,** (înv.) **în price, cu price**) (cu cineva) (Pop.) = **a)** A se lua la ceartă, la harţă (cu cineva), a căuta nod în papură (cuiva):

– Nu te pune în poară, măi omule, cu împăratul iadului. (ION CREANGĂ)

b) A se împotrivi, a se opune (cuiva):

Dar parcă naiba vrăjeşte: cela nu sună coasa, că-i e frig; celuia că-i îngheaţă mâinile pe cârceie; văru-meu Ion Mogorogea, cu vătrarul subsuoară, se punea de pricină că nu ură, şi numa-ţi crăpa inima-n tine de necaz! (ION CREANGĂ)

Atunce va fi ferice/ De ceia ce nu pun price,/ Ce cu inemă direaptă/ Nedejdiuiesc să ia plată. (DOSOFTEI)

Să vărsați din gură vorbe goale, Și puneți unul altui price? Ajunge-un băț la un car dă oale! (ION BUDAI-DELEANU)

Alexă nu se puse de pricină, luă lăcriţa şi porni departe. (POP.)

A sta (**de**) **pricină** (Înv.) =A se împotrivi:

N-a stat dihania de pricină, ci a rupt-o de fugă. (CONVORBIRI LITERARE, XI)

A(**-i**) **găsi pricină** (sau **pricini**) (cuiva) (Înv.) = A(-i) găsi motiv sau pretext de ceartă (cuiva); (pex.) a(-i) imputa, a (-i) reproşa (pe nedrept) (cuiva ceva):

Unde-i dragoste puţină,/ Lesne-i a găsi pricină. (POP.)

El răspunse: Suntem bucuroşi să auzim că va fi prietenie, numai dacă nu s-ar găsi pricină de gâlceavă din partea voastră. (NICOLAE MILESCU SPĂTARU)

Schepticii [scepticii], *cărora le place a găsi pricini la toate întâmplările omeneşti, pretind că foile publice cad din mai multe pricini* [...] (PROPĂȘIREA, vol. 1, 1980)

A-i da pricină (cuiva) (Înv.) = A învinui, a acuza (pe cineva):

I-am dat pricină că nu dă seamă de o sumă de bani a visteriei. (MIRON COSTIN)

PRICOPSEALĂ

A lua (sau **a da, a avea**) **pe cineva pe** (sau **spre, de**) **pricopseală** (Pop.) = A lua (sau a da) pe cineva ca ucenic, ca elev:

Îl luasem de la mamă-sa... pe procopseală: dorea să se facă popă. (I. L. CARAGIALE)

Iată doi ani în cap de când te-am dat pe pricopseală la postelnicul și nu văd niciun spor de la tine; (NICOLAE FILIMON)

(**Nu**) **e mare pricopseală** (sau **scofală**) = (Nu) e cine știe ce lucru important:

„Mare pricopseală!" se gândi Sisoe, pufnind pe nas... Ce era să caute prin asemenea pustii locuri un sfânt mare și iubitor de oameni ca dânsul? (G. TOPÎRCEANU)

Ce mare procopseală face un om, pentru el însuşi, dacă nu are parte decât de mândria de a se fi sacrificat pentru alţii? (CONSTANTIN BANU)

PRIGOARE

A se usca ca prigoria (Reg.) = A slăbi:

[...] *ceilalţi staţi cu gâtlejul uscat ca prigoriile, aşteptând să vă pice, strop de rouă cerească, un rolişor la câteva luni dacă nu la câţiva ani o dată.* (VICTOR EFTIMIU)

PRIGON

A pune la prigon (D. animale de tracțiune) = A înhăma sau a înjuga la mijloc între o pereche aflată în faţă şi una în spate:

Plecat-a badea într-o joi,/ Cu plugul cu doisprezece boi:/ Cei dinainte/ Cu coarnele-nvârtite;/ Cei din prigon/ Trag în odgon. (TUDOR PAMFILE)

Se iveşte de după deal o butcă cu opt poştalioni albi... pe cei doi de către om, de la roate şi din prigon era doi surugii. (ŞEZĂTOAREA, XII)

PRIINȚĂ
A fi cu priință (sau **de**) **cuiva** (sau **pentru cineva**) = A fi devotat, credincios (cuiva), a fi de partea cuiva:

Am cunoscut acolo oameni care mi-au fost cu priință și mi s-a ușurat durerea sufletului. (MIHAIL SADOVEANU)

Viteazul Tomșa... A spus de mult că Despot nu-i țării cu priință. (VASILE ALECSANDRI)

Că a mea îndatorire am urmat cu sârguință/ Și că versul pentru oameni poate fi și de priință [...] (ANTIOH CANTEMIR)

PRILEJ
A lua de (sau **a-şi afla**) **prilej** (Înv.) **=** A găsi, a invoca un pretext:

De prilej luând nerânduiala, de acolea, nepreceput de nime, ieşi la locurile ştiute. (ION BUDAI-DELEANU)

A pândi (sau **a căuta, a cerca**) **vreme cu prilej.** v. **pândi.**

A(-şi) paşte prilejul (sau **vremea**). v. **paște.**

A-și face prilej cu… (Înv.) **=** A-și ocupa timpul cu…, a se îndeletnici cu...:

Făcându-și prilej cu păscărie da în dar cine-i cerea pește. (DOSOFTEI)

PRILEJI
A i se prileji (cuiva) **moarte**(**a**) (Înv.) **=** A muri:

Moarte groaznică i s-au prilejit. (NICOLAE COSTIN)

PRIMĂVARĂ
Are... de primăveri (Fig.; la pl.) = Ani (de tinereţe):

La un proces martora este întrebată ce vârstă are. – Până acum am numărat 25 de primăveri. (MARCEL POȘA)

Afrodita-și amintește/ De străvechile plăceri,/ Peste cari așternute-s/ Șaptezeci de primăveri. (AL. VLAHUȚĂ)

Primăvara vieţii = Vârstă a tinereţii cuiva:

Printre acei apostoli ajunși de-abia în primăvara vieții lor, N. Bălcescu era unul din cei mai convinși, din cei mai înfocați, din cei mai cu abnegare. (VASILE ALECSANDRI)

PRIMEJDIE
A da de (sau **a veni la**) **primejdie cu cineva** (Îrg.) = A avea un necaz, o supărare cu cineva:

Ca să nu vie la vreo primejdie cu Constantin Duca Vodă. (ION NECULCE)

A da de primejdie (sau **primejdiei**) (pe cineva) sau **a băga** (sau **a pune**) **în** (sau **la**) **primejdie** (pe cineva) sau (îrg.) **a-i face primejdie** (cuiva) = A pricinui un mare rău (cuiva), a băga într-o mare încurcătură, într-un mare necaz (pe cineva), a primejdui (pe cineva):

Pusese în primejdie armia şi răspunderea sa. (NICOLAE BĂLCESCU)

A-i fi capul în primejdie = A se afla în mare pericol:

Dacă n-am ținut samă de vorbele lui, am ajuns slugă la dârloagă, și acum, vrând nevrând, trebuie s-ascult, că mi-i capul în primejdie. (ION CREANGĂ)

A-şi pune viaţa (ori **capul**) **în primejdie.** v. **pune.**

Primejdie de moarte = Primejdie mare, care amenință viața cuiva:

Parcă eu m-am potrivit? Aceasta nu-i ușor lucru și-i și cu primejdie de moarte. (MIHAIL SADOVEANU)

Cât pe ce o fost să nebunesc, când am aflat că te-ai găsit în primejdie de moarte. (VASILE ALECSANDRI)

Şi de ce suntem noi în primejdie în orice clipă? În fiecare zi eu sunt în primejdie de moarte; (ANA TĂTAR ANDRAS)

PRIMENI
A primeni casa (sau **ograda**) = A avea grijă, a pregăti pentru ceva, a curăţa:

[...] *încrederea ei în reîntoarcerea bărbatului, pregătirea atentă, concentrată a femeii, săptămână de săptămână, de a-și primeni casa și sufletul în speranța reîntâlnirii cu cel drag.* (FLORENTIN SMARANDACHE)

A primeni din viaţă (pe cineva) sau **a se primeni din lumea aceasta** (Înv.) = A ucide (pe cineva):

Îi spintecară pântecele cu ostie şi cu aceasta-l primeniră din viaţă. (DOSOFTEI)

A primeni obrazul (Fig.) = A scăpa de năravuri rele:

La scurt timp după învestirea noului primar [...] *începe să se întrevadă o schimbare în bine, un prim-pas ce se doreşte a fi „primenirea obrazului pătat al oraşului, prin spălarea ruşinii”.* (http://www.cuvantul-liber.ro/)

PRIMIRE

A da în primire = a) A preda, a încredinţa cuiva (pe cineva sau ceva):

– Așa. D-ta rămâi acuma aici, rosti comisarul dându-mă în primire unui căprar, care lucra într-un birou împreună cu doi civili unguri, spâni, nespălați, grețoși la vedere. (LIVIU REBREANU)

M-a dat în primire unui coleg. (GALA GALACTION)

b) (Gmţ.) A muri:

În trei zile cetățeanul a dat în primire. (FLORENTIN SMARANDACHE)

A lua (pe cineva) **în primire = a)** Preluare a cuiva sub supraveghere, în evidenţă; purtare de grijă pentru cineva:

Trebuia să deschizi bine ochii când ai luat în primire, să iei bob cu bob. E gestiune, măi, Costea, măi! (EMIL MLADIN)

Moș Teacă, cel mai celebru căpitan din regiment, și-a luat în primire porția de recruți ce i se cuvine. (ANTON BACALBAȘA)

b) (Fam.) A lua la rost:

Acuma câţiva ani, fiind în garnizoană la Turnu Severin, a pălmuit la un chef pe un gazetăraş local. S-a făcut un tărăboi enorm; toate ziarele din Bucureşti l-au luat în primire; a ajuns la consiliul de reformă. (LIVIU REBREANU)

[Veneau] *uneori cu un iepure sau cu două potârnichi, însă alteori tolba lor era goală, îi luau nevestele în primire.* (ION PAS)

PRINDE

A (**mai**) **prinde** (**la**) **inimă.** v. **inimă.**

A (**o**) **prinde la fugă** (sau **a prinde fuga**)**.** v. **fugă.**

A (sau, pop., **a-şi**) **prinde de veste** (ori, rar, **de ştire**) sau (îrg.) **a prinde veste** = A afla la momentul oportun; a-şi da seama:

Și domnul iar vrea să vâre capul. Dar impiegatul prinde de veste, lasă repede geamul, care atinge vârful nasului domnului. (I. L. CARAGIALE)

Singură Cecilia, care toate le vedea, a prins de veste că el a plecat. (IOAN SLAVICI)

Se înserase, fără să prindem de veste. (G. M. ZAMFIRESCU)

A (**se**) **prinde** (**la** sau **în**) **vorbă** (ori, reg., **vorbe**) sau (reg.) **în cuvinte** (cu cineva) ori (reg.) **a-şi prinde vorba** (cu cineva) **= a)** A începe să discute cu cineva sau între ei:

Mai pe scurt, un fecior frumos de toți e întrebat, toți își prind vorbă cu el, toți îl opresc în cale […] (I. POP-RETEGANUL)

b) A înţelege:

Văzu ţiganca că de astă dată nu i se prinde vorba, o întoarse la viclenie. (P. ISPIRESCU)

A (**se**) **prinde în cursă** (sau **în capcană, în laţ**) ori **în laţe = a)** A face să intre sau a intra din greşeală într-o încurcătură mare, periculoasă etc. din care nu se poate ieşi:

Ana însă, mai puţin subtilă, căzu în cursă. (CEZAR PETRESCU)

b) A (se) înşela. **c)** A (se) da de gol:

Mult a trebuit pân l-am prins în laţ pe acest călugăr evlavios, dar în sfârşit... hâhâ... totuşi... totuşi... are să-l nimicească bătrânul meu duşman. (MIHAI EMINESCU)

A fi chezaş pentru (sau, înv., **drept** sau **în**) **cineva, a sta** (sau **a sluji de**) **chezaş** (sau **a se pune chezaş pentru** sau, înv., **pe**)**, a se face chezaş pentru cineva, a se prinde** (sau **a intra chezaş**)**.** v. **chezaş.**

A lua (sau **a prinde**) **foc cu gura** sau **a mânca foc** (pentru cineva)**.** v. **lua.**

A nu se prinde lucrul de cineva = Se spune când cineva nu are imbold la lucru:

Toată ziua am fost indispus. Nu se prindea lucrul de mine. (CAMIL PETRESCU)

A nu se prinde somnul de cineva = A nu putea dormi:

Nu se prinde somnul de mine. – Nici de mine... (CEZAR PETRESCU)

A nu-l prinde (pe cineva) **vremea în loc.** v. **vreme.**

A nu-l prinde locul (sau **starea**) **pe cineva.** v. **loc.**

A prinde (cuiva) **o nevoie** (Rar) = A ajuta pe cineva aflat într-o situaţie materială dificilă:

Dragii mei! Vedeți că noi am trăit bine pân-acuma și v-am prins și eu când și când câte o nevoie. (I. G. SBIERA)

A prinde (**la**) **limbă**. v. **limbă.**

A prinde (**la**) **nas** (Reg.) = A deveni arogant, îndrăzneţ, obraznic; a se obrăznici:

Au prins la nas pentru că-l ocroteşte vărul Ştefan Stâlpeanu. (VASILE ALECSANDRI)

A prinde (ori, înv., **a lua**) **de veste** sau (înv.) **a prinde** (ori **a lua**) **veste,** (reg.) **a purcede de veste.** v. **veste.**

A prinde (pe cineva) **cu oca** (sau **cu ocaua, cu măsura** ori **cu litra**) **mică** sau **a prinde** (pe cineva) **cu ocaua.** v. **oca.**

A prinde (pe cineva) **de muşteriu** = A face pe cineva să devină client:

Las'că face baba, face, să te prindă muştereu. (CONTEMPORANUL, III)

Cum te prindeau de muşteriu, te tundeau chilug [...] (BASARABIA, nr. 7-11, 1995)

A prinde (pe cineva) **la înghesuială** (Arg.) = A încolţi (pe cineva), a aborda (pe cineva) fără a-i da posibilitatea să se eschiveze:

Pe un îngrijitor pe care nu-l suferea, l-a prins [vaca] *odată la înghesuială și l-a strivit de zid, rupându-i două coaste!* (CĂLIN KASPER)

Ei, te-a cam prins patronul la înghesuială! şi-a zis redactorul şef. Ce-ai să-i răspunzi? Ei? „Păi, urmuzul este un fel de trei fraţi pătaţi şi inocenţi..." (URMUZ)

A prinde (pe cineva) **la mână** (sau **la mâna** ori **mâinile lui, în mâna lui**) sau **a se prinde la mâna** (cuiva)**.** v. **mână.**

A prinde (pe cineva) **la oaste** (sau **la cătane**) = A duce pe cineva cu forţa în armată:

Pe bădiţa Vasile îl prinsese la oaste cu arcanul, îl cetluiau acum zdravăn şi-l puneau în cătuşe, să-l trimită la Piatra... (ION CREANGĂ)

O să se desființeze rangurile de boierii, o să vă ieie la oaste, o să plătiți bir! (NICOLAE GANE)

A prinde (sau **a arăta**) **prieteșug** (Rar) = A se împrieteni cu cineva:

Era atunci în Transilvania, lângă prințul Bathori, un nunciu al papei... Acesta prinsese cu cancelarul Iojica un mare prieteșug și astfel aflase toate planurile sale. (NICOLAE BĂLCESCU)

Muntenii erau cu două obraze; arătau prieteşug şi către Antioh Vodă şi către partea lui Mihai Vodă. (ION NECULCE)

A prinde (sau **a căpăta, a-i creşte a face**) **aripi.** v. **aripă.**

A prinde arme (sau **armele**) = A porni o acţiune militară împotriva cuiva:

Și stând în față negrii ordie,/ Armele nebiruite prinsă/ Și de-îmbe părți războiul s-aprinse. (ION BUDAI-DELEANU)

A prinde beţia (pe cineva) = A (se) îmbăta:

Nu bea vinul cu dejea [(reg.) vas scund de lemn, cilindric sau în formă de trunchi de con, folosit la prepararea vinului], *că te-a prinde beţia.* (POP.)

A prinde carne (**moale**) (sau **burtă** ori **seu** etc.) ori **a creşte** (sau **a se prinde**) **carnea** (**pe cineva**) (Fam.) = **a)** A se îngrăşa, a prospera:

Observă că a început să prindă carne. (CEZAR PETRESCU)

Sultănica... nu era d-alea tărtăneţele ce pune carnea pe coaste cu lopata [...] (BARBU DELAVRANCEA)

b) A-i merge bine, din plin (cuiva); a fi foarte mulţumit:

Făt-Frumos privea şi creştea carnea pe el de mulţumire. (P. ISPIRESCU)

A prinde cheag (sau **temei**)**.** v. **cheag.**

A prinde chef (sau, rar, **la chef,** ori, înv., **la voie bună**) = A începe să se înveselească:

Doctorul Luduş prinsese chef. (ZAHARIA STANCU)

A prinde limbă = A afla ştire:

Unde având Ştefan-vodă ştire şi primând limbă, marţi noaptea, dechembrie 15, au aprins târgul asupra lor. (GR. URECHE)

A prinde din urmă = A ajunge din urmă pe cineva:

Nu i-am prins din urmă nici până astăzi. Multe lucruri însă se schimbaseră. (BARBU OLLĂNESCU-ORENDI)

A prinde faţă (sau (pop.) **bujori**) = **a)** (D. oameni) A începe să arate bine, a căpăta o culoare, un aspect frumos, sănătos:

Din slab ce era, începuse omul să prindă faţă. (POP.)

b) (D. unele alimente) A se rumeni (sub acţiunea focului).

A prinde fiinţă (sau **viaţă**) = **a)** A se naşte. **b)** A se isca, a se ivi, a apărea:

[…] *am înţeles că aceste foiletoane n-au prins fiinţă uşor, că ele sunt fructul unui laborios „schimb de noapte", al unei „trezii implacabile şi fecunde".* (CORNEL REGMAN)

Iniţiativa luată de Constantin Dobrescu-Argeş a prins viaţă în multe localităţi din ţară. (ROMUS DIMA)

c) A se contura (vizual sau în minte):

Va trebui doar să-mi reamintesc stihul, ce a prins fiinţă aseară, pentru ca poezia să se închege de la sine. (LUCIAN BLAGA)

A prinde foc = A se înflăcăra:

Dar cine mai poate studia ceva! Capetele noastre prinsese foc, faţa cea palidă a lui Ion se-nroșise de-un roșu ofticos […] (MIHAI EMINESCU)

A prinde inimă ori (reg.) **a-şi prinde inima** sau **a** (**mai**) **prinde la inimă** (sau (îrg.) **la suflet, la fire**) (Pop.) = **a)** A începe să capete sau a căpăta curaj; a începe să-şi refacă forţele, a se îndrepta, a se înzdrăveni:

Harap-Alb, mai prinzând oleacă la inimă, încalecă și se lasă în voia calului, unde vrea el să-l ducă. (ION CREANGĂ)

Atunci Greuceanu mai prinse la suflet, şi, împuternicindu-se, unde ridică, nene, o dată pe zmeu, şi trântindu-mi-l îl băgă în pământ până în gât […] (P. ISPIRESCU)

– Ce veste ne aduci, moșule? Iar moșneagul numaidecât prinse inimă și suflet și începu a-și da solia […] (I. POP-RETEGANUL)

Acum, la întoarcere, simțind cum i se taie picioarele, intră la „ungurul din colț”, să-și prindă inima cu un cui de vinars […] (IDEM)

b) A se anima, a se înviora:

Ca o persoană leşinată ce îşi vine în simţiri, el [oraşul] *începe a prinde la suflet.* (VASILE ALECSANDRI)

A prinde în piuă (sau **cu piuliţa**) (Reg.) = A da pe cineva de gol:

Îi fu necaz...: *L-am prins cu piuliţa.* (BARBU DELAVRANCEA)

A prinde la zile = A mai creşte în vârstă:

După ce-am mai prins la zile, începui de-a alerga după sprintene copile. (VASILE ALECSANDRI)

A prinde limbă (sau **glas**) ori (pop.) **a prinde la limbă** = A căpăta curaj, îndrăznind să vorbească, să-şi spună părerile:

Polcovnicul Ioniţă băuse în sănătatea însurăţeilor un pahar de vin roşu de Dealul Răzvadului şi prinsese la limbă. (ION GHICA)

Nu e revuluţie, domnule, e reacţiune; ascultă: […] *Reacţiunea a prins iar la limbă.* (I. L. CARAGIALE)

Cea mai în vârstă prinde glas: Străine, dacă tot n-ai adormit, poate ți-ar prinde bine o îmbucătură de pâine, ia de colea, că e caldă aburită... (ION LAZU)

A prinde lipici de cineva. v. **lipici.**

A prinde minte (ori, reg., **la minte, la cuminţie**) = A câştiga experienţă, devenind mai înţelept:

Bate el Ivan în poartă cât poate, se răcăduieşte el cu puşca, dar au prins ei acum dracii la minte. (ION CREANGĂ)

– Apoi dă!... bădiță! pân-aici, toate-au fost cum au fost, da’ de-acum am prins eu minte...(IDEM)

A prinde mişcarea. v. **mişcare.**

A prinde muşte = A pierde vremea fără rost:

Băsescu iar a început să prindă muște cu moguli, afirmă Ponta [...] (https://www.dcnews.ro/)

A prinde partea (cuiva) = A lua cuiva apărarea:

La acestea sasul, crezând că împărăteasa-i prinde parte, și nechibzuind că ea-l batjocorește, răspunse: E drept măria-ta, că și eu încă am văzut! (I. POP. RETEGANUL)

A prinde pânza gură. v. **gură.**

A prinde posturi străine (Arg.) = A o lua razna:

Care creier, bă, ce operaţie? râdea Sergiu, tu delirezi! Închideţi-l, bă, se adresa el altuia din grup, ăsta prinde posturi străine [...] (CORNEL GEORGE POPA)

Deci, despre ce demnitate vorbești, e o prostie mare cât casa ce spui, bagă-te cu capul în apă rece că prinzi posturi străine, să-ți fie rușine ca jurnalist sau ce ești să susții o hoție [...] (http://www.ziaruldevrancea.ro/)

A prinde prepeliţa (ori **ciocârlanul** sau **purceaua** etc.) **de coadă** = A se îmbăta:

Încă o duşcă, Bujoraş dragă... Şi cele multe înainte... (în parte) Începe a prinde prepeliţa de coadă. (VASILE ALECSANDRI)

Ei!... măi badeo! se vede că de azi dimineaţă ai prins prepeliţa de coadă! (IDEM)

A prinde putere (ori **puteri** sau **forţă**)sau (reg.) **a prinde la putere** = **a)** (D. fiinţe) A începe să capete (sau a căpăta) forţă, vitalitate, a începe să devină (sau a deveni) mai puternic, a se întări:

Cuprinde-mă din nou, singurătate,/ Căci țara ta de-atâtea ori mă cere;/ La sânul tău vor prinde-n veci putere/ Avânturile inimii curate. (OCTAVIAN GOGA)

Până atunci pune-ți inima la cale în trapeză, prinde putere și roagă-te sfântului Dimitrie ostașul [...] (MIHAIL SADOVEANU)

Ca să prindă forţă mai ceru un ceai. (G. CĂLINESCU)

b) (D. lucruri în mişcare sau fenomene fizice) A începe să-şi întețească (sau a-şi înteți) activitatea, a începe să se intensifice (sau a se intensifica):

Focul prindea putere. (ZAHARIA STANCU)

Numai bătrâna, după ce flăcările au prins putere, şi-a încrețit toată fața lungăreață într-un zâmbet [...] (EUSEBIU CAMILAR)

Gospodăria s-a pus pe picioare! A prins puteri și s-a mărit! (ION LĂNCRĂNJAN)

A prinde rădăcini (sau **rădăcină**). v. **rădăcină.**

A prinde firul (sau **un fir**) (Fig. şi fam.) = A avea un punct de plecare pentru a afla ceva, cunoscând un amănunt în legătură cu o anumită situație:

Mie îmi face impresia că prea repede ne-am dat la brazdă, prea repede am prins firul democrației (GHEORGHE MAZILU)

Se pare că am prins firul care se desfăşoară din el însuşi al povestirii. (CORIN BRAGA)

A prinde viață (sau (reg.) **a prinde la viață**) = A se înviora:

Mi-o apucă-n brață/ De prinde la viață,/ Mi-o strânge la pept/ Ş-o leagănă-ncet. (VASILE ALECSANDRI)

Încet, încet, plutonul prinse viață, dar marea suferință nu venea de la iadul din timpul nopții, ci de la zaibăr. (IOAN T. MORAR)

A prinde zburător = A se transforma în strigoi:

Geneza e simplă: dacă cineva iubeşte pe altcineva foarte tare, încât din iubirea aceea înfocată prinde zburător [...] (OVIDIU BÎRLEA)

A prinde (pe cineva) **în plasă.** v. **plasă.**

A se juca de-a prinde-mă (Rar) = A se juca de-a prinselea:

Fantastica simfonie, mânată când încoace când încolo de lunecarea nestatornică a unor valuri de vânt, se juca parcă de-a prinde-mă cu zăpăcitul meu auz. (CALISTRAT HOGAȘ)

A se prinde (Fig.) = A avea fler, a înțelege, a simți intenții ascunse:

Mai târziu m-am prins că pe fiecare hol sunt difuzoare în tavan, cert e că se aude de parcă se dă discotecă la căminul cultural. (GEORGE MOISE)

De fapt nu, stai, ciudățenia privirii sale vine din faptul că e capabil să țină direcția dreaptă, acum m-am prins [...] (TONI BEGA)

A se prinde (pe cineva) **la joc** (sau **în horă** etc.) = A invita sau a lua pe cineva la joc, în horă etc.:

Numai Sandu Copilandru/ Nu se prinde-n hora mare./ Cântă jalnica cântare... (OCTAVIAN GOGA)

Da' mai încurcă lumea câteva fetişcane ce nu s-au prins în horă şi li se scurg ochii să fie şi ele printre cele mari. (BARBU DELAVRANCEA)

A se prinde (sau **a se lega**) **frate** (sau **frați**) **de cruce** (cu cineva) sau **a lega frăție de cruce** = A(-şi) jura prietenie până la moarte:

Acum să merg să văd ce face biata mamă, apoi să caut pe Flore-nfloritul, să mă prind cu el frate de cruce. (I. POP-RETEGANUL)

Ci mai bine-oi spune lăutarilor să zică şi cuparilor să împle cupele cu vin şi-om lega frăție de cruce pe cât om fi şi-om trăi. (MIHAI EMINESCU)

Şi a fost când a fost un orb şi un olog şi s-au prins frați de cruce. (POP.)

A se prinde ca nuca (sau **ca mazărea**) **în** (sau **de**) **perete** (Fig.) = A fi total nepotrivit pentru o anumită împrejurare; a fi deplasat:

Apoi o ia la papuc și hai, hai! hai, hai! ajunge în sat, la frate-său, și pe loc cârpește o minciună, care se potrivea ca nuca în perete. (ION CREANGĂ)

A se prinde în horă (sau **în joc**) = **a)** A participa pentru prima dată la horă, la dansul etc. din sat; a ajunge la vârsta când poate ieși la horă, la dans etc. în sat:

După ce se cununară fiii împăratului cu logodnicele ce-și aleseseră fiecare, se prinseră

în horă și jucară, ca la nunta unui împărat. (P. ISPIRESCU)

b) A se lăsa antrenat într-o acțiune, atras de mersul evenimentelor:

Citigroup se prinde în hora concedierilor. (https: //www.zf.ro/)

A se prinde în sâmbră sau **a prinde** (sau **a se lua**) **în ortăcie** (ori **în sâmbră**, **de sâmbră**) sau **a prinde tovărăşie** (Reg.) = A se întovărăşi:

Spusu-v-am să nu vă prindeţi voi în sâmbră cu călugărul acela? (POP.)

Ba unii flăcăi, mai cutezători, de care nu prea aveau ce pierde, se luară cu el în ortăcie și trăiau zile dalbe. (I. POP-RETEGANUL)

Cine-a mai dori să facă tovărăşie cu tine, aibă-şi parte şi poarte-ţi portul. (ION CREANGĂ)

Tatăl meu a avut o bostănărie, și la acea bostănărie prinsese tovărășie și tatăl măriei-tale. (ȘEZĂTOAREA, IV)

A(-şi) prinde gazdă. v. **gazdă.**

A(-și) prinde o nevoie (sau **nevoile**) **cu ceva.** v. **nevoie.**

A-i prinde bine = A-i fi util:

– Făt-Frumos – zise ţânţarul – ia-mă de mă du până-n pădure, că ţi-oi prinde şi eu bine. Sunt împăratul ţânţarilor. (MIHAI EMINESCU)

– Fată frumoasă şi harnică, grijeşte-mă şi curăţă-mă de omizi, că ţi-oi prinde şi eu bine vrodată! (ION CREANGĂ)

A-i prinde calea cuiva. v. **cale.**

A-i prinde ochii (cuiva) sau **a-l prinde** (pe cineva) **de ochi** (Fig.) = A atrage privirile cuiva, datorită aspectului armonios sau ieşit din comun:

Frumuseţile ei nu-mi prind ochii. (POP.)

A-l prinde (pe cineva) **friguri**(**le**) (sau **friguri de moarte**) = A simţi un fior de spaimă, de furie etc.:

Găsii pe mândra mea în braţele altuia; când în braţe mi-o strângea frigurile mă prindea. (POP.)

A-l prinde (sau **a-l cuprinde**) **dorul** (**de ceva pe cineva**). v. **dor.**

A-l prinde bine (sau **rău**) (pe cineva) = A (nu) i se potrivi, a-i şedea bine (sau rău):

Am o neagră salbuliţă de cercat la gâtul tău, care nu te-a prinde rău. (VASILE ALECSANDRI)

Costumul de infirmieră o prindea minunat. (CEZAR PETRESCU)

A-l prinde minţile (pe cineva) (Fam.) = A şti:

N-o mai prindea minţile ca să înceapă. (POP.)

A-l prinde somnul = A i se face somn:

– Parcă era să mă prindă somnul oleacă, moș Nichifor, dar mi-au venit o mulțime de năluciri prin cap, și m-am trezit. (ION CREANGĂ)

Așa făcură ei planuri până-i mai prindea somnul; (I. POP-RETEGANUL)

Căci ei nu dorm până nu făptuiesc rău și nu-i mai prinde somnul până nu fac pe cineva să cadă. (BIBLIA)

A-şi prinde capul (sau **capetele**) = A se pune la adăpost de primejdii:

Să vor duce să-ţi prinză capeteli printr-alte ţări. (ION NECULCE)

A-și prinde mintea (cu cineva) = A lua în serios spusele cuiva, a acorda prea multă atenție vorbelor cuiva:

Pentru-o vorbă numai?El e om bărbat/ N-o să-și prindă doară mintea c-o femeie/ – Pentru ce s-aprinde? Pentru ce să ieie/ De bani buni prostia oricărei femei? (G. COȘBUC)

A-şi prinde o (sau **vreo**) **nevoie** (sau **nevoile cu ceva**) (Înv.) = A face faţă unei nevoi materiale:

De ştiam asta, mai bine şedeam acasă; şi cu banii câţi s-au dat, pe ici, pe colea, îşi prindea tata altă nevoie. (ION CREANGĂ)

Pâine să facè în dzilele lui foarte bună în toț anii; stupii în doao veri s-au făcut buni, iar în celelalte proști; vitele era mai în toți anii bolnave, de murię; fân și vin multu în toți anii era; bani mulți în țară, la neguțitori, de-ș prinde oamenii nevoile; (ION NECULCE)

A-și prinde pofta (sau **foamea, setea** etc.) = A-și satisface (parțial) pofta (foamea etc.):

Şi când ajunge la cuptiori, frumoase plăcinte erau într-însul! Dar când s-apropie să ieie dintr-însele și să-și prindă pofta, focul o arde și nu poate lua. (ION CREANGĂ)

Ia dă-mi și mie niște ouă ca să-mi prind pofta măcar. (IDEM)

A-şi prinde treabă (sau **vadul**) (cu cineva) = A o păţi:

M-am temut că-i apucat şi-mi prind cu necuratul treabă. (G. COŞBUC)

A-şi prinde urechile (Arg.) = A se încurca în rezolvarea unei probleme sau situaţii:

O să le amețesc treburile în așa hal că și computerele de la NASA au să-și prindă urechile încercînd să le dea de capăt. (MARCEL SECUI)

Vă rog să mă ajutați, eu mi-am prins urechile! Cred că lipsește ceva... (https://brainly.ro/)

Care va (sau **vra**) **să zică** sau (rar) **care cum s-ar prinde.** v. **care.**

Când prinde mămăliga coajă. v. **mămăligă.**

Ce te-a (sau **l-a, v-a** etc.) **prins** sau **apucat?** (Rar) = Se spune pentru a-şi exprima mirarea în faţa unei atitudini, a unei acţiuni etc. pe neaşteptate, anormale a cuiva:

Nebune sunt?/ Ori ce le-a prins/ De stau așa pe-afară? (G. COŞBUC)

Ce te-a apucat de te-ai sculat aşa de dimineață? (MARIN PREDA)

Cum s-ar prinde (Înv.) = Cum s-ar zice:

Să trăiți, precum doriți, cucoane, și să vă fie sfântul Vasile ogurliu [(în superstiții) care aduce noroc, de bun augur]*, cum s-ar prinde.* (VASILE ALECSANDRI)

PRINDERE

A avea prindere (Fam.) = A avea de lucru, ocupându-se cu ceva:

N-am nicio prindere pe aici. (CONVORBIRI LITERARE, XIX)

PRINS, -Ă

A-i fi (cuiva) **graiul prins** (Reg.) = A nu putea vorbi:

În cap ochii să i se-ntoarcă şi să-i fie graiul prins. (VASILE ALECSANDRI)

PRINŢ

A trăi ca un prinţ = A avea de toate din belşug:

E o șansă de a trăi ca un prinț. (https://context.reverso.net/)

Dacă vrei să fii tratată ca o prințesă, tratează-l ca un prinț! (https://ro.pinterest.com/)

A fi tratat ca un prinţ = A avea parte de cinstea, onoarea şi atenţia cuvenită:

Pe mine mă slujea ca pe un prinț moştenitor ale cărui roade avea să le culeagă târziu, peste mulţi ani. (ALEXANDRU POPA)

PRIOR

A da oile în prior (Pop.) = A duce oile la păşune înainte de mulsul de dimineaţă:

[...] *„numai acum a plecat cu oile la prior!” Iar când pleacă păcurariul cu oile la păşune sara, se zice „pornială”.* (ALEXIU VICIU)

PRIPAS

A lăsa pe cineva de pripas (Pop.; d. copii) = A abandona pe cineva într-un moment dificil:

Un paj ce poartă pas cu pas/ A-mpărătesii rochii,/ Băiat din flori și de pripas,/ Dar îndrăzneț cu ochii. (MIHAI EMINESCU)

A lua o vită de pripas (D. vite) = A lua o vită rătăcită în semănături ca zălog, până la răscumpărarea stricăciunii făcute:

Vitele de pe moșiile lui a călcat hotarele altei moșii și sunt luate de pripas. (P. ISPIRESCU)

Se tânguie de judecătorul de pace din ocolul său, pentru nişte boi ce au căzut de pripas. (C. NEGRUZZI)

PRISMĂ

A vedea (sau **a privi**) **ceva printr-o anumită prismă** (sau **prin prisma...**) = A judeca ceva dintr-un anumit punct de vedere:

Poetul... ar trebui, ai dreptate, să fie un credincios pictor al imaginilor ce vede ochiul fantasiei sale prin prisma poetică. (CEZAR BOLLIAC)

Este desigur o artă primitivă, a cărei semnificaţie pentru realizatorii ei nu era aceeaşi ca şi pentru noi, şi care n-ar putea fi privită în niciun caz prin prisma principiului artă pentru artă. (VLADIMIR DUMITRESCU)

PRIVELIŞTE

A oferi o privelişte (Fig.) = A dezvălui tuturor anumite aspecte ale propriei persoane sau atitudini:

Poate că atâta sărăcie menţinută cu sfinţenie trebuia să ofere vizitatorilor o privelişte de boemă eroică, în care vreo duzină de idealişti flămânzeau scriind de zor pentru binele obştesc. (ION VINEA)

A se face prăvirişte (Îrg.) = A se da în spectacol în faţa cuiva:

Făcându-să prăvirişte tuturora ce era pre-atuncea tirani… au dobândit cununa slăvii. (DOSOFTEI)

PRIVI

A nu privi (sau **a nu vedea**) **cu ochi buni** = A nu fi de acord sau încântat de un anumit lucru sau situaţie:

Doamna Herdelea nu vedea cu ochi buni sindrofiile, întâi pentru că în tinereţea ei n-a pomenit asemenea lucruri neserioase, şi apoi pentru că se cheltuiau bani scumpi pe mofturi nefolositoare. (LIVIU REBREANU)

În afară erau trei mari împărății vecine, Austria, Rusia și Turcia cari nu vedeau cu ochi buni curentul unionist de la noi. (NICOLAE GANE)

A nu privi în urmă = A nu se abate de la drum, a nu avea îndoieli asupra hotărârii luate:

O dubă opri în spatele lui, dar nu privi în urmă să vadă câţi deţinuţi aducea […] (GHEORGHE PĂUN)

A privi (sau **a se uita**) **fără** (**de**) **ţintă.** v. **țintă.**

A privi cu jind la ceva. v. **jind.**

A privi de sub ogheal. v. **ogheal.**

A privi pe gaura cheii = A spiona:

[…] *el se întorsese să spioneze: ascultă la uşă şi nu auzi mare lucru, aşa că se aplecă uşor şi privi pe gaura cheii.* (MAGDA BĂLĂNESCU)

A văzut pe gaura cheii tot ce a făcut cocoana Lina când a rămas singură. (ROMULUS COJOCARU)

A privi printre gene. v. **geană.**

A privi printre rânduri = A încerca să înţeleagă substratul unei idei sau probleme:

Sper ca cititorul să găsească printre rânduri şi farmecul interpretării, să nu privească lucrarea doar ca pe un simplu ghid bibliografic […] (MIHAI CHIOVEANU)

A privi spre... (sau **către...**) (D. clădiri) = A fi situat (cu faţa) spre..., a fi orientat către...:

Partea de sus privea spre stradă, cu patru ferestre de o înălţime absurdă. (G. CĂLINESCU)

Ce te priveşte ? = Ce te interesează?:

Ce te priveşte, Sara? Nu ai tot ceea ce-ţi trebuie? (IOAN SLAVICI)

[TAKE:] *Atunci cu cine vorbești?* [IANKE:] *Ce te privește pe tine cu cine vorbesc? Vorbeam cu Dumnezeu!* (VICTOR IOAN POPA)

PRIVINŢĂ

A lua în privinţă (Înv.) = A lua în consideraţie:

Această a noastră osteneală care o închin cu bună privinţă şi voie plecată. (MIRON COSTIN)

PRIVIRE

A avea (sau **a lua**) **în privire** (Înv.) = A avea în vedere, a lua în considerare, a ţine seamă:

Luând în privire nădejdea viitoarelor lor venituri, li se puse condiții ca să aibă a ținea fiecare câte 1000 soldați cu cheltuiala lor. (NICOLAE BĂLCESCU)

A avea privire la... (Înv.) = A ţine seamă de...:

S-aibă întotdeauna privire la împrejurări, la loc și la climă. (ION BUDAI-DELEANU)

A fulgera cu privirea (pe cineva)**.** v. **fulgera.**

A i se prinde privirile (sau **ochii, ochiul**) **de** (sau **pe**) **cineva** (sau **ceva**) (cuiva) (Îrg.) = A se opri cu privirea pe...; a alege cu privirea (pe cineva sau ceva) din mulţime, a prefera:

De niciunul nu i se prindeau ochii, deși erau armăsarii și caii cei mai buni din toată împărăția. (P. ISPIRESCU)

Nimic, dară nimic n-avea de ce se prinde ochiul. (POP.)

A pătrunde (pe cineva) **cu privirea.** v. **pătrunde.**

A petrece (**pe cineva** sau **ceva**) **cu ochii** (sau, rar, **cu ochiul, din ochi**) sau **cu privirea** (ori **cu privirile**) sau (înv.) **cu vederea.** v. **petrece.**

A schimba priviri (sau **o privire, ochiri**)**.** v. **schimba.**

A sta (sau **a rămâne** etc.) **cu ochii** (sau **privirea**) **în tavan** sau **a avea privirea în tavan.** v. **tavan.**

A(-și) arunca ochii (sau **privirea**) **asupra...** (sau **spre ...**) v. **ochi.**

A-şi încrucişa privirile. v. **încrucișa.**

PRIVITĂ

A pune în privită (Îrg.) = A strânge laolaltă fânul, vreascurile etc. şi a lega cu nuiele:

Căratul fânului se face.... puindu-l în privită, adecă îl ocolește cu o prăjină, după aceea îl leagă cu alta și-l ia în spate. (I. IONESCU)

PRIZĂ

A avea priză (Fam.) = A trezi interesul cuiva:

Titi avea priză la ţărani, pe care-i cunoştea de mai multă vreme, pe când eu nu discutam cu ei aceste lucruri. (ION PANTAZI)

Dar avea priză la Ivaşcu. Era omul lui de casă, cum îl botezaseră cunoscătorii. (GRID MODORCEA)

A avea (sau **a fi cu**) **priză la cineva** (sau **asupra cuiva**) = A avea trecere (la cineva), influență (asupra cuiva); a trezi interesul (cuiva):

Am avut noroc, avea priză la tovarăşa prim. (DORU VIOREL URSU)

Dar avea priză la Ivaşcu. Era omul lui de casă, cum îl botezaseră cunoscătorii. (GRID MODORCEA)

A face priză (Spec.) = A sincroniza mai multe mişcări sau elemente:

După ce ghipsul a făcut priză, acesta a fost şlefuit în interiorul vasului. (REVISTA MUZEELOR şi MONUMENTELOR, vol. 21, 1984)

A fi (sau **a băga pe cineva**) **în priză** (Fam.) = A fi sau a face ca ceva să fie foarte activ:

După ce se întăresc [kaghebiștii], *bagă ei sculele dictaturii în priză și nefericesc cu domicilii gratuite.* (PAVEL CORUȚ)

PROAŞCĂ

A face (sau **a da**) **proașca** (sau **proașcă**) (**în, între** sau **prin...**) (Pop.) = A face prăpăd, a se năpusti, a da năvală, a da iama (în, între sau prin, printre...):

Acolo să dăm proașcă, sub ochiul cel de sus... și cale să deschidem prin aprigul dușman. (VASILE ALECSANDRI)

PROCES

A face (sau **a intenta**) **cuiva** (sau, înv., **asupra cuiva**) **proces** = A chema pe cineva în faţa instanţelor de judecată:

Închipuiește-ți, dragă, am tras pe dracul de coadă două luni, și acum mi-a intentat proces cerându-mi daune-interese!!... (I. L. CARAGIALE)

Acesta, la rândul său, a intentat proces de presă pentru calomnie şi ofensă lui loan Costa. (ION ZAINEA)

A face cuiva proces de intenţie = A învinui pe cineva de gânduri pe care nu le-a avut:

Care vasăzică, dumneata îmi faci un proces de intenţie? (VALERIU ANANIA)

Fără a face procese de intenţie cuiva, merită spus totuşi că lectura lui Blecher a întâmpinat, de-a lungul timpului, piedici de facturi diferite. (http://www.romlit.ro/)

A face procesul (**cuiva** sau **a ceva**) = A critica sever (pe cineva sau ceva):

Fratele îi făcea procesul unei pălării, care nici măcar nu era un model. (CEZAR PETRESCU)

A face procesul etapei (Spec.) = A comenta un meci de fotbal la finalul său, ţinând cont de păreri diferite:

[...] *am comenta hotărârile juzilor ca ăia care se adună să facă procesul etapei de fotbal.* (ROBI CIOBANU)

A-şi face un proces (sau **procese**) **de conştiinţă** = A-şi reproşa anumite atitudini sau acţiuni:

În trecutul apropiat, ministerul nu şi-a făcut nicio clipă cuvenitul proces de conştiinţă pentru felul crud în care a predat echipa Steaua lui Gigi Becali şi acoliţilor. (http://www.mediafax.ro/)

Transilvania trebuie să își facă un proces de conștiință și să se trezească la viața reală. (http://www.ziare.com/)

Niță nu-și face procese de conștiință: „Sunt om și eu, greșesc. S-a întâmplat și la case mai mari.” (http://www.digisport.ro/)

PROCHIMEN

A aduce (pe cineva) **la prochimen** (Înv.) = A îndrepta, a aduce (pe cineva) pe calea cea bună:

Dac-ai vrea tu să-l aduci la prochimen... sara... când îţi despleteşti părul... ştii?... tertip femeiesc. (VASILE ALECSANDRI)

A veni la prochimen (Înv.) = **a)** A reveni la subiect, după o digresiune:

Dar să venim la prochimen. (C. NEGRUZZI)

Să o lăsăm încurcată şi să venim iar la prochimen. (ANTON PANN)

b) (Reg.) A se potrivi:

– Ia, mai stai olecuţă, îi zise atunci şi împăratul, carele ascultase cum nu se înţelegeau ei la cuvinte. Cum cam dai tu să se înţeleagă, parcă ar veni la prochimen. (P. ISPIRESCU)

PROFET

Nimeni nu e profet în ţara lui (Fig.) = Se spune despre cineva care are puţină influenţă, care găseşte puţină crezare sau înţelegere în mijlocul celor din jur:

S-a întâmplat măcar o dată să fie cineva profet în țara lui? (CEZAR PETRESCU)

Apoi zice și proverbul: nimeni nu este profet în țara lui. (D. BOLINTINEANU)

PROFIT

A trage un ce profit = A obține un oarecare beneficiu:

Ba nu zi asta; puteai trage un ce profit. (I. L. CARAGIALE)

PROHAB

A descoase pe cineva din toate prohaburile = A încerca să afli de la cineva toate amănuntele legate de viaţa lui personală:

Curios ca toți provincialii și puțin discret, ținea să-și descoase tovarășul din toate prohaburile. (NICOLAE GANE)

PROPORȚIE

A lua proporții = **a)** A se dezvolta, a crește foarte mult:

Cealaltă [scrisoare] *i-o lăsase aseară preotul Belciug, comunicându-i că pleacă în mare grabă, fiindcă revoluţia a luat proporţii mari de tot şi are să ajungă curând şi la Bucureşti, încât orice întârziere ar putea să-l coste viaţa...* (LIVIU REBREANU)

Firește dar că recentele răscoale ale maselor țărănești, cari au luat proporțiile unei hotărâte revoluțiuni teroriste, aproape ale unui crunt răsboiu civil, trebuia să producă în Europa emoțiune și uimire. (I. L. CARAGIALE)

b) (Fam.) A se îngrășa:

[...] *a început să se simtă singură, a început să mănânce mult, și Maia și-o aduce aminte cum lua proporții.* (DANIELA RAȚIU)

A păstra proporţiile = A nu exagera, a păstra o anumită limită în afirmaţii:

Îi rog frumos pe amatorii de concluzii şi reinterpretări partizane să mă creadă că am bunul-simţ de a păstra proporţiile şi de a nu îndrăzni măcar să sugerez vreo comparaţie între umila mea persoană şi geniul ziaristicii româneşti. (CONSTANTIN TĂNASE)

Dacă am păstra proporțiile, am spune, fără să greșim, că autocritica, așa cum ajunsese ea să fie înțeleasă de membrii Partidului Comunist, era un fel de spovedanie, o spovedanie în termenii ei cei mai curați [...] (GEORGE RIZESCU)

PROPTEA

A avea proptele = A se bucura de protecţie nemeritată; a fi protejat:

Avocații însă, care priveau lucrurile din punctul de vedere al legilor, nu se îndoiau că înalta Curte de Casație, dacă nu chiar și Curtea militară superioară, va recunoaște că rău am fost judecați, iar Grossmann și cei doi Teodorești, care aveau chiar între miniștri proptele, își făceau iluzii. (IOAN SLAVICI)

Leon tocmai împlinise 36 de ani când s-a hotărât să se prezinte la un concurs aranjat, la care avea proptele serioase, în vederea angajării lui la Ansamblul Armatei. (NORA IUGA)

PROST, PROASTĂ

A crede (sau **a se crede**) **prost** = A subaprecia pe cineva (pe sine):

– Atunci spune curat că n-ai de gând să te ţii de cuvânt! – Ce, mă crezi prost? – Adică tu eşti cel deştept? (CEZAR PETRESCU)

Tata a lăsat vâslele, a privit-o prefăcut ameninţător şi a zis: tu chiar mă crezi prost, eu nu ştiu că păsărelele nu vorbesc? (DAN LUNGU)

A face pe prostul sau (reg.) **a se face prost** = A simula prostia:

– Mitrule, ție nu ți-s boii acasă. Dar băietanul făcu pe prostul: – Nu, îs la câmp, în Moghileni. (EM. GÎRLEANU)

– Nu fă pe prostu, mă! i-a răspuns Pătru scurt. (ION LĂNCRĂNJAN)

A fi prost de dă în gropi sau **a da în gropi** (**de prost ce e**). v. **groapă.**

A fi un prost și jumătate (sau **a fi prost ca noaptea** ori **prost grămadă**) (Arg.; irn.) = A fi foarte prost:

Așa-ți trebuie dacă ești un prost și jumătate. (ȘEZĂTOAREA, IV)

Mitru lui Spânzură-foame e cam într-o ureche și-i prost ca noaptea. (ION LĂNCRĂNJAN)

A venit şi ziua în care i s-a făcut cunoscut că este prost ca noaptea. (FLORENTIN SMARANDACHE, GH. NICULESCU)

Era prost grămadă, nu ştia nici tabla adunării, nu-l ajuta mintea nici să memoreze o poezie de două strofe. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

El a fost bine intenţionat […], dar era prost grămadă. (TIMOTEI RAD)

A ieşi prost (sau **rău**) = A lua o întorsătură neplăcută:

Când lucrurile au ieşit prost, în general, cauza primară a eşecului este o proastă planificare. (ADRIAN DĂNEȚ)

FMI apreciază că a ieşit rău! PDSR pretinde, dimpotrivă, că a ieşit bine! (ILIE ȘERBĂNESCU)

A lua de prost = A încerca să păcălească pe cineva:

M-am săturat să fiu sfidat și luat de prost. (http://razvanbb.ro/)

A pica prost = A sosi într-un moment nepotrivit:

Deschiderea „casei de agrement" pica prost. Taman la spartul târgului. (CONSTANTIN ȚOIU)

Pică prost! Mai ales acum, cu ungurii, cu Gorbaciov, care vorbeşte de darea pământului în arendă! (BORIS BUZILĂ)

A se pune (sau **a-și pune mintea**) **cu prostul** (sau **cu proștii**) (Arg.) = A intra într-o competiţie inegală în ceea ce priveşte inteligenţa:

Bine i-au făcut, să se înveţe şi el altă dată să-şi mai pună mintea cu toţi proştii. (MARIN PREDA)

A se simţi prost = A fi stânjenit:

Se simțea prost. Nu din habotnicie sau nu știu ce, dar era tot ca un fel de făgăduință. (MIRCEA DANELIUC)

El îmi spunea că dacă cineva vrea să deschidă în cercul lor de discuții un subiect serios, atunci ceilalți nu după mult timp îl vor lua peste picior și vor bagateliza tema, făcându-l să se simtă prost pe cel ce a pornit discuția. (http://www.ortodoxiatinerilor.ro/)

A-i merge prost = A avea necazuri:

– Kir Margulis... Merge prost... Nu e cald și limonada nu se vinde. Îmi mănânc economiile mele și zahărul d-tale... (PANAIT ISTRATI)

Lui Todirel îi merge prost cu făbricuţa de imprimeuri, aşa că mi-a părut bine că au fost la noi. (PETRU COMARNESCU)

A-şi găsi prostul (Arg.) = A găsi omul pe care să-l poată înşela uşor:

Vrea să mă prindă cu un plan subţire, dar nu şi-a găsit prostul! (GALA GALACTION)

Păi, ce-ar fi crezut, că şi-a găsit prostu'? (RADU ALDULESCU)

Pana prostului (Arg.) = Pană de benzină:

„Cel mai probabil, oamenii legii nu s-au asigurat că vor avea destul combustibil şi astfel au avut parte de ceea ce şoferii numesc pana prostului", *susţine martorul ocular care a expediat imaginile la adresa redacţiei.* (http://www.autostrada.md/)

PROȚAP

A pune la proţap = A sacrifica un animal:

Dă un abur de sare pläticilor și le așază în proțap. (MIHAIL SADOVEANU)

A sta proţap = A adopta o poziţie statică:

Acu însă tu stai într-adins proţap la îndemnul întrebărilor şi nu mai vrei să ştii de nimic. (LUCIAN BLAGA)

A umbla cu (sau **a avea**) **două proțapuri la car** = A fi pregătit pentru orice eventualitate:

Fiecare român ce avea puțină avere și n-ar fi voit să cadă în mâna inimicilor își făcea câte un car cu două proțapuri sau rude, pe care încărca, la timp de nevoie, toată averea sa. (SIMION FLOREA MARIAN)

Numai în partea asta de lume meşterii lemnari s-au îndemnat a pune două proţapuri la car, unul în faţă, altul îndărăt: ca să-şi poată oamenii schimba calea cu uşurinţă în strâmtori, aducând numai boii din partea cealaltă în partea de dincoace. (MIHAIL SADOVEANU)

PRUN

A umbla cu mintea prin pruni (Pop.)= A nu avea minte:

Umblă cu mintea prin pruni. (E lipsit de minte). (IULIU A. ZANNE)

PRUNĂ

A fi cu pruna în gură (Pop.) = A fi prost:

Rămăsese adjutantul cu pruna în gură. Ce să facă? (EUGEN BARBU)

A vorbi (sau **a răspunde**) **de parcă are** (sau **este cu**) **prune** (sau **o prună** ori **cu pruna în gură**) (Fam.) = (A vorbi sau) a răspunde neinteligibil:

Doamna de la Sinaia făcea parte din această ultimă categorie, care mima înțelegerea, parcă avea prune în gură și plimbarea noastră pe aleile înzăpezite cu încercarea de a reedita pe cont propriu atmosfera vizitelor mele la doamna Sorana Țopa, a căzut în baltă, deși ideile erau aceleași. (MARIN PREDA)

Nu sunt străini, nu sunt maghiari, sunt români get-beget, dar vorbesc de parcă ar avea prune în gură, ca să folosesc expresia tradiţională consacrată. (http://www.nwradu.ro/)

PUF

A creşte (sau **a trăi, a ţine** etc.) **în** (sau **pe**) **puf** (sau, rar, **pufuri**) sau **în perini de puf** = A creşte, a trăi etc. în confort, neducând lipsă de nimic:

Viața noastră e grea și voi sunteți crescuți în puf. (PANAIT ISTRATI)

Deşi nu crescuse-n perini de puf... se supăra când trebuia să calce-n gunoi. (IOAN SLAVICI)

Carp, feudalul cu șase mii de fălci, trăit în puf și lux, îl disprețuia probabil și-l privea de sus prin geamul monoclului; (EUGEN LOVINESCU)

PUFNI

A se porni pe râs sau **a pufni** (**a bufni**) **de** (sau **în**) **râs** sau **a-l pufni,** (**a-l bufni, a-l umfla** etc.) **râsul** (pe cineva)**.** v. **râs.**

PUI[1]

A face (sau **a da**) **pui de giol.** v. **giol.**

A face pui = **a)** (D. bani) A spori capitalul prin rulaj; a se forma, a se ivi, a se isca, a apărea:

Banii românilor de la fondurile de pensii au făcut pui: un miliard de euro în şapte ani! (http://www.ziaruldeiasi.ro/)

Păi, gândirea vie face pui, gândirea moartă nu face pui. Poate să-mi facă cineva foarte frumos un sistem de metafizică, dar nu face pui. (NAE IONESCU)

b) (D. obiecte) A se sparge.

A fi pui de lele = A fi om de nimic, cu năravuri proaste; (pex.) derbedeu; copil din flori, bastard; femeie uşuratică, imorală:

– Măi împielițaților și feciori de lele, am să vă iau de toarta capului, că veți pomeni și țâța care-ați supt-o! (ION GRĂMADĂ)

Ce bărbat fusese pe atunci, în tinereţea lor, Him başa! Şi ea, ce mai pui de lele! (ZAHARIA STANCU)

A muri ca un pui de găină. v. **muri.**

A nu fi nici pui de... = A nu fi nimeni sau nimic:

Mi-am ales acest loc pustiu și mi-am făcut casa asta, așa, ca pui de om să nu mai poată răzbi la mine. (P. ISPIRESCU)

A sta (sau **a trăi**) **ca puiul în găoace** = A sta sau a trăi izolat, retras, singuratic:

Nimeni nu-l mai vizita pe bietul om, care trăia ca puiul în găoace.

A vorbi pui şi ouă (Fam.) = A spune nimicuri:

Nu mă pot abţine şi tot scriu şi tot scriu, de te năucesc, sunt cicălitoare, vorbesc pui şi ouă […] (CONSTANTIN SEVERIN)

Ca un pui de bogdaproste (Pop.) = Slab, pipernicit, prăpădit; ca vai de el:

Şi când m-a văzut bunica în ce hal mă aflam, ghemuit în desagă, ca un pui de bogdaproste, cât pe ce să se prăpădească plângând. (ION CREANGĂ)

El și la crâșmă și la joc și pe la nunți ședea tot deoparte, ca un pui de bogdaprosti, se făcea „Tănasă", și numai asculta ce pun la cale ceilalți; (IDEM)

Ce (sau **de unde**) ori **cum** (sau **cine**) **puii mei?!** (Vlg.) = Ce (sau unde) ori cum (sau cine) naiba?!:

Ce puii mei e cu tirajele astea la cărţi de poezie?... (DAN SOCIU)

Pui de năpârcă. v. **năpârcă.**

Vrabia-i tot pui (**şi ea moare de bătrână**)**.** v. **vrabie.**

PUI[2]

A puia capul (sau **urechile**) **cuiva** (Pop.) = A nu lăsa în pace pe cineva, încercând insistent să-l determine să accepte o idee:

[…] *şi dacă nu va fi aşa, să-mi puiă capul în mâinele cui 'mi va dovedi că e altfel.* (MOSES GASTER)

PUICĂ

A face mâna (sau **degetele**) **puică** = A apropia vârfurile degetelor de la mână:

Dacă nu erau bine tăiate, făceai mâna puică, strângând degetele floare, cu unghiile în sus, apoi, cu linia în patru muchi, judeca puica tătarului. (BARBU DELAVRANCEA)

PULĂ

Ce pula mea? (Trv.) = Se spune pentru a exprima un sentiment de frustrare, de neputinţă sau de revoltă faţă de o problemă dificilă în care vorbitorul refuză să se implice:

Şi ce pula mea are asta de-a face cu dragostea cea adevărată? (DAN SILVIU-BOERESCU)

Da' ce pula mea, ăștia m-au adus să mă vândă ca pe porci, în pula mea? (MARIAN GODINĂ)

Îmi bag pula (Trv.) = Se spune pentru a exprima (dispreţul pentru ceva sau) nepăsarea şi renunţarea de a se mai implica în ceva greu de rezolvat:

Şi atunci am dat berea peste cap şi am zis îmi bag pula, trec peste lene, peste lege, peste paturi de spital şi mă duc cu revoluţia peste Columbianu. (ADRIAN ȘCHIOP)

Du-te-n pula mea (Trv.) = Expresie injurioasă care de obicei se adresează unui coleg sau unui prieten acuzat de lipsă de solidaritate, sinceritate, principialitate etc., cu intenţia de a pune capăt relaţiei cu acesta:

– Teodora nu-i milionară... – Ba este, dă-o-n pula mea! Te rog, Costache! (PETRE BARBU)

Răspunsul lui ar fi următorul: „Du-te, mă-n pula mea! Mă lași!..." (SIMONA TACHE, MIHAI RADU)

Îmi bag pula în mă-ta (Trv.) = Expresie injurioasă foarte răspândită între bărbaţi, care consideră actul sexual drept un mod de înjosire atât a interlocutorului, cât şi a persoanei la care acesta ţine cel mai mult:

Trebuie să știi cum să îl iei pe... Atunci, să-mi bag pula-n mă-ta! (MARIAN GODINĂ)

PULBERE

A (**se**) **face** (sau **a** (**se**) **preface**) (**în**) (**praf şi**) **pulbere** (sau **pulbere şi cenuşă**) sau **a** (**nu**) **se** (**mai**) **alege** sau **a** (**nu**) **rămâne** (**nici**) **praful şi pulberea** sau **praf**(**ul**) **şi cenuşă, praf**(**ul**) **şi ţărână**) (de cineva sau de ceva)**.** v. **praf.**

A aprinde butoiul cu pulbere. v. **butoi.**

A arunca pulbere în ochi(**i**) (cuiva) (Fig.) = A da cuiva impresia că lucrurile sunt altfel decât în realitate:

Nu trebuieşte cuiva multe elemente oneste şi morale pentru a arunca pulberea degradării în ochii altora […] (MIHAI EMINESCU)

A pune (ceva) **în foc şi pulbere** = A distruge:

Tot Ardealul l-au pus în foc şi pulbere. (GH. ŞINCAI)

A ridica (sau, reg., **a ardica**) **capul din pulbere** = A se emancipa:

Acest norod spăimântat a-nceput s-ardice capul din pulbere apăsat. (I. HELIADE RĂDULESCU)

A scoate (sau **a ridica**) **din pulbere** (sau **din gunoi, din pământ**) (pe cineva) = **a)** A scoate din anonimat pe cineva:

Meritul său singur îl ridicase din pulbere, în cea mai însemnată slujbă a ţării. (NICOLAE BĂLCESCU)

b) A ajuta (pe cineva) să depăşească o situaţie disperată:

Să-şi mute gândul la moşii ăi verzi, că nimeni n-o s-o ridice din gunoi. (BARBU DELAVRANCEA)

A se alege praful (sau **praful şi pulberea, praful şi ţărâna, praful şi paradichiul**) (**de cineva** sau **de ceva**) sau **a nu se mai alege** sau **rămâne nici** (sau **decât**) **praf** (sau **praful, praful şi pulberea**). v. **alege.**

A se ridica (sau **a se scula**) **din pulbere** sau **din pulberi** = A evolua; a parveni:

Să nu uiţi măreaţa sărbătoare când te-ai sculat din pulberi deodată în picioare. (TUDOR ARGHEZI)

PULPANĂ

A lua (pe cineva) **sub pulpană** (Fig.) = A proteja:

Continuând politica pe care au promovat-o ani de-a rândul, ţărăniştii şi liberalii au deschis porţile partidelor lor elementelor fasciste şi au luat sub pulpana lor ocrotitoare întreaga scursoare politică a fostei Gărzi de fier […] (GH. ŢUŢUI, AL. POPESCU)

A se ţine de pulpana cuiva = A urmări cu insistenţă pe cineva:

– Şi tu, pricopsitule, te ţii de pulpana lui Horia? făcu primarul cu un dispreţ care turti de tot pe Petre. (LIVIU REBREANU)

A trage de pulpană (pe cineva) = A stărui pe lângă cineva pentru a obţine ceva:

N-a tras de mânecă şi de pulpană pe nimeni. (TUDOR ARGHEZI)

Atuncea burduhosul m-a tras de pulpană în moară şi m-a plesnit peste gură. (MIHAIL SADOVEANU)

PULS

A lua (cuiva) **pulsul** (sau **a-şi lua pulsul**) = A număra cuiva pulsaţiile inimii:

Îmi iau pulsul şi temperatura de câteva ori pe zi. E cel mai bun mijloc de a deveni bolnav, ori de a agrava o afecţiune contractată. (G. IBRĂILEANU)

Doctorul ridică din umeri, se apropie de stâlp şi pipăi pulsul spânzuratului, iar pe urmă murmură: – A murit mai repede, parcă i-a fost silă de viaţă... (LIVIU REBREANU)

A simţi (sau **a prinde**) **pulsul** = A înţelege sau a intui exact o situaţie, o stare de lucruri:

Dumneata încearcă să vezi ansamblul! Şi atunci vei simţi în toate manifestările acestea, bune, rele, înălţătoare sau josnice, civilizate sau sălbatice, vei simţi bătaia pulsului unui popor care vrea să trăiască şi care se luptă crâncen ca să poată trăi... (LIVIU REBREANU)

A pipăi pulsul = A căuta să-şi dea seama de intenţiile cuiva, de o stare de spirit etc.:

Dar nu… pipăind pulsul mulţimii, aţi simţit că ceea ce noi zicem trage mai greu la cumpănă […] (MIHAI EMINESCU)

– Eu am fost la Amara numai acum câteva zile şi am pipăit pulsul ţăranilor! urmă Grigore. (LIVIU REBREANU)

A nu avea puls = A se afla în comă sau pe moarte:

Se aplecă şi se asigură că nu mai avea puls, apoi luă servieta şi şi-o puse peste burtă, sub rucsac. (ADRIAN CHRISTESCU)

A lua pulsul evenimentelor = A-şi face o părere pertinentă despre ceva, înainte de a se implica:

Avea nevoie de antene multiple, variat direcţionale, pentru a lua pulsul evenimentelor de la faţa locului şi a sintetiza, oportun, concluziile proprii în rapoarte către forurile de resort din ţară. (MANUSCRIPTUM, vol. 29, 1998)

A lua pulsul pieţei = A testa valoarea sau cota anumitor produse sau servicii:

Probe de rochii, modele de văzut, conduri de încercat, întâlniri cu alţi şi alţi negustori pentru a lua pulsul pieţei, şi toate acestea numai într-o singură zi. (CONSTANTIN GHIȚULESCU)

PUMN

A arăta pumnul (cuiva). v. **arăta.**

A bate (cuiva) **în** (sau **din**) **pumni.** v. **bate.**

A i se încleșta pumnii și fălcile. v. **încleșta.**

A lovi (sau **a bate**) **cu pumnul în masă.** v. **lovi.**

A lua (pe cineva) **în** (sau **la**) **pumni** = A lua pe cineva la bătaie cu pumnii:

Și Moș Teacă ia pe soldat la pumni. (ANTON BACALBAȘA)

A mânca pumni (sau **palme, bastoane** etc.)**.** v. **mânca.**

A plânge în pumni = A plânge amarnic:

Și ne coborâm noi, și ne tot coborâm, cu mare greutate, pe niște povârnișuri primejdioase, și ne încurcăm printre ciritei de brad, și caii lunecau și se duceau de-a rostogolul, și eu cu Dumitru mergeam zgribuliți și plângeam în pumni de frig; (ION CREANGĂ)

A se bate cu pumnii în (sau **peste**) **cap.** v. **bate.**

A se bate cu pumnii în piept. v. **bate.**

A sta cu capul (sau **cu tâmpla**) **în pumni** (sau, rar, **în pumn**) = A contempla, proptindu-şi capul sau tâmpla cu pumnii:

Pe marginea râului, așezat pe o piatră, Gângu stă cu capul în pumni uitându-se-n rostogolirea turbure a apelor. (CAMIL PETRESCU)

Stătea mai departe cu tâmpla în pumn. (MARIN PREDA)

A ţine pumnii cuiva (Fam.) = A se gândi şi a spera la reuşita cuiva:

Nu i-o spune nici lui Botez – are el altele pe cap; şi chiar de n-ar avea... îţi ţin pumnii pentru reuşita colocviului; (PAUL GOMA)

A(-i) bate (cuiva) **în** (sau **din**) **pumni** sau (rar) **a juca pumnii** = A necăji sau a lua în râs pe cineva, lovindu-şi pumnii unul de altul zicând „sâc”:

[…] *şi din astă pricină, răutăcioasa de Măriuca Săvucului, care, drept să vă spun, nu-mi era urâtă, făcea adeseori în ciuda mea şi-mi bătea din pumni, poreclindu-mă Ion Torcălău, cum îi zicea unui ţigan din Vânători.* (ION CREANGĂ)

Și-atunci ea, când el glumeşte, joacă pumnii şi-l stropeşte pe obraz. (G. COŞBUC)

A(-i) pune (sau **a băga, a vârî**) (cuiva) **pumnul în gură** = A împiedica pe cineva, cu mijloace dure, să vorbească sau să acţioneze:

Nu-i este permis nimănui să vină în Senatul României, să spună: „îmi puneţi pumnul în gură.” Nu permit acest lucru, să fie clar! (GH. FLORICĂ)

Şi presei i s-a băgat pumnul în gură. Dan Pârcălab este „pumnul în gură băgat presei din Maramureș” pentru curajul de a arăta cu degetul ilegalități și matrapazlâcuri ale unor potenți ai zilei. (DORIN ȘTEF)

Cum rămâne, domnule preşedinte, domnule prim-ministru, cu cei cărora le băgaţi

pumnul în gură cu siguranţa naţională […] (MONITORUL OFICIAL al ROMÂNIEI, vol. 21, 2010)

A(**-şi**) **plânge în pumni = a)** A plânge (pe ascuns) de necaz sau durere (proptindu-şi obrajii în pumni):

Suflau în unghii și plângeau în pumni. (ION CREANGĂ)

b) A regreta greşeala făcută, a se căi:

[…] *ori aș fi făcut dragoste, ascultând muzică de Dvorak, ori aș fi plâns în pumni pentru că m-a înșelat iubita, mi-aș fi crescut copila și mi-aș fi petrecut bătrânețea, în adevär posibilă acolo, într-un fotoliu.* (VIRGIL DUDA)

A-şi da cu pumnii în cap = A nu mai putea de necaz:

Degeaba-ţi dai cu pumnii în cap, că e prea târziu! (GALA GALACTION)

Cât pumnul sau **cât un pumn = a)** Foarte mic:

O grămadă de căţeluşi cât pumnul. (AL. ODOBESCU)

b) Foarte mare:

Plânsese cu lacrimi cât pumnul. (P. ISPIRESCU)

Un pumn de... = Ceva mic, firav:

Nimeni n-ar fi bănuit atâta suflet și energie într-un pumn de femeie. (JEAN BART)

PUNCT

A ajunge (sau **a se găsi, a se afla**) **la un** (sau **într-un**) **punct mort** = A ajunge sau a se găsi, a se afla într-un impas; a fi în imposibilitatea de a găsi o soluţie:

Discuția se afla într-un punct mort. (GALA GALACTION)

Deși totul pare sclipitor, nu-i merge nimic; existența lui tensionată a ajuns într-un punct mort de circa doi ani […] (AURA CHRISTI)

Deci, dragă... vere, dacă pot să-ţi spun aşa, te afli într-un punct mort. Adică mort... dacă înţelegi ce vreau să spun. (DAN-MARIUS SABĂU)

A fi (sau **a se găsi** etc.) **pe** (sau **la**) **punctul de a...** (sau, înv., **în punctul..., în punct de...**) = A fi gata să...:

E singurul tău amor curat, pentru că n-a fost amor, pentru că n-ai fost niciodată pe punctul de a muri de pofta celor câteva kilograme de materie organică pe care fata cu părul pe spate le extrăgea din elementele brute ale naturii. (G. IBRĂILEANU)

A fost pe punctul de a plăti cu închisoarea aceste îndrăzneli. (MIHAIL SADOVEANU)

A fi pus la punct = A fi bine şi îngrijit îmbrăcat sau pregătit pentru o anumită situaţie:

În final, mecanismul este atât de bine pus la punct încât... dar să-l lăsăm pe cititor să afle singur cele ce se întâmplă. (MIRCEA HORIA SIMIONESCU)

A pune (ceva) **la punct** = A regla un aparat sau un sistem tehnic, o problemă, o situaţie:

Știu bine că în acest timp se dădeau asigurări în Parlamentul țării că „suntem bine pregătiți", că în doi ani de neutralitate „armamentul a fost pus la punct" […] (CAMIL PETRESCU)

De Crăciun se pune însă la punct un alt pod aerian care leagă Halifax în Canada de Oostende în Belgia pentru a aduce legiuni de homari canadieni. (http://www.europalibera.org/)

A pune (pe cineva) **la punct** = A interveni în mod ferm, ca o ripostă la manifestarea necontrolată a cuiva:

– Pardon, pardon! Să punem lucrurile la punct! Înainte de toate să fim înțeleși că nu discutăm chestia din punct de vedere particular, personal. (LIVIU REBREANU)

– Și eu am de furcă cu socru-meu, mă! îmi povestea Gligor repede, ca să mă țină treaz. Da eu l-am pus la punct. (ION LĂNCRĂNJAN)

Când s-a ajuns aici, securistul a început să bată nervos din blacheuri și a vrut să-l întrerupă pe vorbitor, dar Burcea l-a pus la punct […] (CĂLIN KASPER)

A pune punct = A sfârşi, a înceta o relaţie, colaborare, activitate:

– Nu, nu m-a însărcinat nimeni, domnule Iuga, dar eu m-am crezut obligat, fiindcă mi s-au plâns şi...– Atunci pune punct, făcu bătrânul sever. N-am nevoie de mijlocirea dumitale pentru a afla ce doresc oamenii mei! (LIVIU REBREANU)

– Da, aşa! aprobă tânărul Iuga. Să nu umblăm cu ipocrizii! Ţăranii s-au revoltat – să iasă armata să-i pedepsească. Punct. (IDEM)

PUNE

A (**i se**) **pune** (cuiva) ori (**a avea** sau **a simţi**) **un ghimpe** (sau **un cui**) **la inimă** (sau, rar, **la stomac**) (Fig.) = (A face să fie sau) a fi cuprins de anxietăţi; a avea un necaz, o supărare sau o nemulţumire (nedestăinuită nimănui):

Numai cea mică, fiind cu cuiul la inimă, îl cunoscu şi începu a tânji de dragoste. (P. ISPIRESCU)

Tu ai un ghimpe în cugetul tău... Destăinuieşte-te mie. (I. L. CARAGIALE)

Simţea pare că un ghimpe în inimă când ea era faţă, nu mai avea acea libertate de vis care era esenţa vieţii sale şi singura fericire a unui caracter […] (MIHAI EMINESCU)

A (**i**) **se pune în curmeziş** (sau **de-a curmezişul**). v. **curmeziş.**

A (**i**) **se pune soarele drept inimă.** v. **soare.**

A (**-l**) **pune** (pe cineva) **în sus** = A spânzura pe cineva:

De l-oi spune-n sus l-or pune. (POP.)

A (**se**) **pune degetul pe rană** (sau **pe bubă, pe rană deschisă**, rar, **unde trebuie** ori **unde ar trebui**). v. **rană.**

A aşterne (sau **a pune**) **ceva pe hârtie.** v. **hârtie.**

A fi pus pe liber (sau **pe făraş**). v. **liber.**

A i se pune (cuiva) **în cale** (sau **în drum**) ori **a se pune în calea cuiva** (sau **a ceva**) (Fam.) = A bara drumul cuiva sau a ceva; a se împotrivi, a înfrunta pe cineva:

Ştia pe toată lume, şi toată lumea îl ştia pe el; nu intra în mintea lui gândul că i s-ar pune cineva în drum când îi zice: „Eu sunt Busuioc de la Curtici”. Aşa era! Lui nu i se punea nimeni în drum; (IOAN SLAVICI)

A nu avea nici ce pune în gură (sau, reg., **în căldare**) = A fi lipsit de orice mijloc de existenţă:

[...] *că suntem departe înaintea capitaliştilor, care se zbat în prăpastie, că oamenii de acolo nu au nici ce pune în gură.* (VIAŢA ROMÂNEASCĂ, vol. 103, 2007)

A nu pune geană pe geană. v. **geană.**

A nu pune ţigara în gură = A nu fuma:

Mi-a fost foarte rău şi n-am mai pus ţigara în gură până în studenţie, când mi-au cerut-o rolurile. (http://www.click.ro/)

A o pune de mămăligă sau (Mol.) **a pune de mămăligă fără făină** (sau **fără apă**). v. **mămăligă.**

A pune (**carne**) **la** (sau **în**) **frigare** = A înfige carnea în frigare pentru a se frige la jăratic:

Cine ştie dacă pân-în sfârşit nu-i fi pus în frigare şi ospătat de sălbaticii acestei ţări! (VASILE ALECSANDRI)

Optzeci de oi despoaie,/ Şi prin frigări le pun;/ De surle, de cimpoaie/ Pădurile răsun. (C. NEGRUZZI)

A pune (ceva) **la socoteală** = A avea în vedere, a lua în considerare ceva:

Şi dacă mai pui la socoteală efracţia dulăpiorului, apoi uşor vezi că aveau dreptate domnul şi doamna Teacă să se pună pe gânduri şi să cam înceapă a regreta neînfrânarea la vreme a fiului cazon. (ANTON BACALBAŞA)

Mai pune la socoteală că şi Trăsnea era înaintat în vârstă. (ION CREANGĂ)

A pune (cuiva) **beţe în roate.** v. **băţ.**

A pune (cuiva) **cunună de lauri.** v. **laur.**

A pune (cuiva) **ghiocei** (sau **ghioc**) **după** (sau **la**) **urechi** (sau **ureche**). v. **ghiocel.**

A pune (pe cineva) **cu botul pe labe.** v. **bot.**

A pune (pe cineva) **în lanțuri** (sau **în** ori **la lanţ** sau **în fiare, în obezi, în butuc**) sau **a pune** (cuiva) **cătuşe** = A imobiliza pe cineva prin legare în lanţuri, în cătuşe, în butuci, în obezi:

Şi, în loc de a închide pleoapele, am dat drumul limbei, începând la întrebări: – Ia spune-mi, mă rog, cum ai ridicat în fiare pe acel ispravnic? (ION GHICA)

Grefierul îl înhăță de umăr, șoptindu-i apăsat la ureche: – Destul, jidane!… Lasă gura, că altfel te pun în fiare! (LIVIU REBREANU)

Numaidecât a fost ridicat. În lanțuri l-au pus, și așa l-au dus până la Timișoara, iar acolo l-a osândit la moarte, fiindcă, vezi, avusese grad de ofițer și mi se pare că făcuse și politică împotriva noastră… în război așa este, domnule!… (IDEM)

Au vinit Maelat în tabără la pașa și deodată au mersu la corturile lui Pătru Vodă; și priimindu-l Pătru Vodă cu cinste, l-au ținut cu voroavă până au vinit mulțime de turci, amestecați cu munteni, de l-au luat și l-au băgat în obezi. (NICOLAE COSTIN)

A pune (pe cineva) **la locul lui.** v. **loc.**

A pune (pe cineva) **la zid = a)** A împuşca, în urma unei sentinţe de condamnare. **b)** A pedepsi aspru:

Mă certam așa, în gând, repetând toate mustrările mamei, supărat pe mine și îndurerat ca ea – păcătos bun de pus la zid. (G. M. ZAMFIRESCU)

Doctorul ăsta ar trebui pus la zid şi împuşcat în cap. Păi cum să destabilizezi măi un popor întreg. (FLORIN PIERSIC JR.)

A pune (pe cineva) **sub sabie** (sau **a pune capul cuiva sub picior,** (rar) **a pune cuiva capul**) = A ucide:

Măria-sa... a ținui tot înainte, ca dintr-o săgeată, izbindu-i pe delii și punându-i în scurtă vreme sub sabie pe cei mai mulți. (MIHAIL SADOVEANU)

La Delhi a pus sub sabie o sută de mii de robi cu care nu avea ce face în acea clipă. (IDEM)

Mi-ar pune capul sub picior,/ Să poată. (G. COȘBUC)

De urât m-aș duce-n lume,/ Dragostea capu mi-l pune. (JARNÍK-BÎRSEANU)

„N-am plâns, Sando, răspunse femeia mâhnită și îngrijată; dar tare m-a apucat groaza; am auzit că Pârvu umblă ca un turbat – spune la toată lumea că are să ne puie la toți capul!” (I. L. CARAGIALE)

A pune (**pe**) **ghem** (sau, reg., **pe răşchitor**) (Spec.) = A depăna firele toarse de pe fus pe ghem, pentru a obţine gheme, sau de pe fus ori ghem pe răşchitor pentru a face jirebii:

Mai stai numai nițel, Marioaro, să-mi pui niște canură [fir scurt de lână rămas după dărăcit] *pe rășchitor.* (CONSTANTIN SANDU-ALDEA)

A pune (sau **a aduce,** rar, **a veni**) **o chestiune pe tapet.** v. **tapet.**

A pune (sau **a băga** etc.) **pe toţi într-o ciorbă** (sau **oală**). v. **ciorbă.**

A pune (sau **a băga**) **în cofă** (pe cineva)**.** v. **cofă.**

A pune (sau **a i se băga**) **cuiva sula în coastă** (sau **în coaste**)**.** v. **sulă.**

A pune (sau **a încrucişa**) **mâinile pe piept.** v. **mână.**

A pune (sau **a scoate**) **în evidență.** v. **evidență.**

A pune (sau **a strânge**) **bani la ciorap** (sau **la saltea**)**.** v. **ban.**

A pune (sau **a supune**) **la cazne** (sau **la chinuri, la torturi,** (îvp.) **la munci**) (pe cineva) = A pedepsi, a asupri; a tortura pe cineva:

Fără judecată, fără nimic, îl băgară la puşcărie, spre a fi pus la cazne şi apoi să-l piarză pre el. (P. ISPIRESCU)

Voevodul a pus la chinuri pe Agă, dar, neputându-i smulge vreo mărturisire, i-a iertat viaţa, dar i-a luat rangul şi slujba. (NICOLAE IORGA)

Mai întâi, era să vă poruncesc a supune la cazne fioroase pe toate femeile, doar de-om putea afla de la dânsele un crâmpei de adevăr. (I. L. CARAGIALE)

Fără multă vorbă, intrigantul e legat cobză, dus la beci și supus la torturi. (IDEM)

A pune (sau, rar, **a prinde**) **stăpânire** (**pe,** ori, rar, **peste ceva** sau **cineva**) ori **a lua în stăpânire ceva** sau **pe cineva.** v. **stăpânire.**

A pune accent(**ul**) (sau **un accent deosebit**) **pe ceva.** v. **accent.**

A pune aprobarea = A aproba cererea, propunerea, soluţia dintr-un document scris, prin semnătura proprie:

Când e gata dosarul? Să-ți pun aprobarea, că numai al dumitale lipsește. (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, 1953)

A pune armele jos (Înv.) = A se recunoaşte învins, a capitula, a depune armele:

[…] *și toată biruința-i să o închine împărăției lui, puind armele lui jos și dare să lege și și pre toți robii romani câți avea prinși să-i sloboază* […] (CONSTANTIN CANTACUZINO)

Care auzind din gura unor boieri ca aceștia, spătariu mare, logofăt mare, au pus armele jos, și ei au făcut cum au voit. (NICOLAE IORGA)

A pune benzină (sau **gaz,** ori, reg., **oleu**) **pe foc** = A agrava o situaţie deja neplăcută:

– Poate picherea din frunte i-a adunat? am turnat gaz pe foc. Poate vrea să-și regleze anumite conturi cu cineva care i-a produs durere […] (GH. VÎRTOSU)

A pune bine (sau **la păstrare**) = A aşeza ceva într-un loc ferit sau special amenajat pentru menţinere în bună stare, pentru a nu putea fi găsite de alţii etc.:

Prilejul cel mai bun este acum când e o economie pusă la păstrare sub saltea. (ION PAS)

Eu, să-ți spun drept, l-am amanetat la moș Wihl; e mai la păstrare; nu se pierde, nu se strică; (EUGEN LOVINESCU)

A pune botul. v. **bot.**

A pune buza = A lăsa colţul buzelor în jos, fiind gata de plâns:

Sandu pune buza jos, se tolăneşte-n fotoliul şubred. (STELIAN TĂNASE)

A pune capul jos (sau **pe pernă** etc.) = A se culca:

Ai face bine să mă laşi să dorm, Milică-tată. Io nu-s ca tine, cum ai pus capul jos, te pui pe sforăit. – De trei ore pun capul jos. (RADU ALDULESCU)

A pune că... = A admite o ipoteză, a presupune:

Să punem că mai întâi începe unul... încep mai mulți a cugeta la mijloacele întreprinderii. (ION GHICA)

A pune ceva la foc = A expune la căldura focului ca să se încălzească sau (fiind vorba de alimente) să fiarbă; a încălzi:

Tu să pui baia la foc. (I. G. BIBICESCU)

A pune ceva la inimă. v. **inimă.**

A pune ceva sub picior. v. **picior.**

A pune coadă (cuiva) (Pfm.) = **a)** A urmări (pe cineva), a se ţine scai (de cineva). **b)** A scoate vorbe, minciuni:

Și apoi ferască Dumnezeu sfântul să nu te afle oamenii măcar cu cât îi negru supt unghie că îndată îți pun coadă, cum i-au aninat și popei codiță de cioric. (ION CREANGĂ)

A pune coarne (cuiva) = A-şi înşela partenerul (în căsnicie):

[MIRON:] *Mai ai încă obraz de vorbă,/ Muiere nelegiuită,/ Las-că nu te scap,/ Socoți tu*

că sunt o vită,/ Să-mi pui coarne-n cap? (C. NEGRUZZI)

Și prinde-a spune de Păcală,/ Cum face nebunii mereu,/ Și pune coarne unui mire; (G. COȘBUC)

[…] *știe cum trebuie să se poarte cu femeile. Nu le caută în coarne. Le pune coarne !* (CEZAR PETRESCU)

De atunci încolo ochii care urmăreau paşii lui Titu se înmulţiră, iar ştirea că Rozica pune coarne lui Lang se întinse [...] (LIVIU REBREANU)

A pune contră (Fam.) = A se opune unei iniţiative, unui demers:

[...] *cârcotaşii de serviciu nu ştiu ce să mai facă pentru a pune contre noii guvernări.* (DOMINIC DIAMANT)

A pune cruce (sau **crucea** ori **crucile**) (**cuiva** sau **la ceva**)**.** v. **cruce.**

A pune cuiva funia-n coarne (sau **a pune coarne**) (Fam.) = A înşela pe cineva:

– Stăpâne, ia de-acum ai femeie cumsecade; numai s-o cam ții din frâu și să-i retezi unghiile din când în când, ca nu cumva să-ți pună coarne. (ION CREANGĂ)

A pune deoparte = a) A sorta:

Apoi mai scoate dintr-un gherghiriu [(reg.) beci sau cameră boltită (cu obloane metalice) în care se ascundeau odinioară obiectele de preț spre a fi cruțate de incendiu sau de jaf] *niște straie foarte vechi, un arc, niște săgeți, un paloș și un buzdugan, toate pline de rugină, și se apucă de le grijește bine și le pune deoparte.* (ION CREANGĂ)

b) A economisi:

Regula generală: într-o naţiune oprimată, se munceşte mai mult pentru a pune deoparte, decât pentru a agonisi. (ELENA FILIP)

A pune foc = A aprinde, a incendia:

Să-l luăm cu noi să puie foc! Să puie foc cu mâna lui. (PETRU DUMITRIU)

Tăie cu sabia o mare mulțime de copaci, din care făcu o grămadă de nu-i putea da nimeni de seamă și-i puse foc. (P. ISPIRESCU)

A pune frâu (la ceva)**.** v. **frâu.**

A pune gabja (sau **laba**) (**pe cineva** sau **ceva**) (Arg.) = A prinde, a captura (pe cineva sau ceva):

– Ai pus gabja pe sfinția-lui și nu te mai dai dusă de-acolo, parc-ar fi uns cu miere. (G. TOPÎRCEANU)

Iată însă că marea vecină de la răsărit, împărăţia lui Lenin şi Stalin, pune gabja pe partea dintre Nistru şi Prut a ţării lui Ştefan cel Mare [...] (HARALAMBIE GRĂMESCU)

A pune gând rău = A plănui o răzbunare asupra cuiva:

Când privi ceea ce făcea, își zburli penele de pe dânsa și puse gând rău copilului. (P. ISPIRESCU)

Cum auzi măiastra aste vorbe, îi puse gând rău. (IDEM)

Sergentul-major făcea zâmbre la tabachera cu potcoavă și-i pusese gând rău. (ANTON BACALBAȘA)

Când un tânăr punea gând rău pe o fată, el putea să dea cu ochii de tatăl sau de fratele ei, și atunci, nici una, nici două, popa îi și cânta Isaiia dănțuiește, și căsătoria, deși silită, era valabilă. (ION GHICA)

A pune gheara pe cineva. v. **gheară.**

A pune gura (pe ceva) = A mânca:

Numai atuncea punea gura pe iarbă, când Pepelea era foarte ostenit și înceta puțintel de a zice. (I. G. SBIERA)

A pune iscălitura = A semna, a iscăli:

N-avea Nicu decât să-și pună iscălitura pe o bucată de hârtie și făcea de rușine pe orișicine care ar fi îndrăznit să-l ieie drept un pârlit. (IOAN SLAVICI)

A pune în ajutor sau **a pune mână de ajutor** (cuiva) = A veni în ajutorul cuiva:

Fă bine şi mă ardică, mână d-ajutori să-mi pui! (ANTON PANN)

A pune în groapă (sau **în mormânt**) = A îngropa:

De aceea, când moare, trupul lui se leagă cu rug – şi aşa se pune în mormânt; apoi i se mai pune mei în ochi, în gură, în nas şi în urechi, ca să nu se mai facă strigoi. (ARTUR GOROVEI)

Când un mort se pune în mormânt, se rupe şi măsura gropii în trei şi se pune lângă coşciug [...] (MARCEL OLINESCU)

A pune în gura cuiva = A da vina pe altcineva pentru nişte vorbe nepotrivite, a pune în seama cuiva ceva:

Că de când dusu-m-am dus, multe-n gură mi s-or pus. (POP.)

A pune în mormânt = A omorî:

Caută pe cel care a pus în mormânt pe părintele tău. (MIHAIL SADOVEANU)

A pune în ordine (sau **în bună orânduială,** sau, **la rânduială** ori, reg., **în rost**) = A aşeza ordonat; a pune (un lucru) la locul pe care trebuie să-l aibă într-un mecanism, pentru ca mecanismul să poată funcționa bine:

Mintea, spre a nu fi înecată de noianul acestor fapte, caută să pună o ordine în ele și le clasifică. (G. IBRĂILEANU)

[…] *în sfârşit hotărî să pândească, doară va da peste cel ce-i deretecă şi-i pune toate alea la rânduiala lor pân colibă şi aşa şi făcu.* (P. ISPIRESCU)

– Ia ascultați, boieri! La ce am venit noi oare aici? Să punem țara la orânduială, sau să ne veselim? (NICOLAE FILIMON)

El, cum a intrat în odaia unde l-a dus omul boierului, şi-a pus armele în rânduială […] (ION CREANGĂ)

Decât să mă rog de prost,/ Pân-a pune podu-n rost... (POP.)

A pune în scenă. v. **scenă.**

A pune jos (**pe cineva** sau **ceva**) = A trânti la pământ:

– O crezi, stăpâne, ce spune? Nu te mai uita în gura ei! Ia mai bine s-o cinătuim. Pune-o jos să-i scoatem costița ceea. (ION CREANGĂ)

A pune la (sau **în**) **închisoare, a pune la** (sau **în**) **puşcărie** = A închide:

– Dacă nu-mi veți arăta pe Dumnezeu, am să vă pun pe toți la închisoare și am să vă pedepsesc strașnic! (LIVIU REBREANU)

Frunză verde de negară,/ Pe Bujor mi-l duc prin țară/ De-l arată ca pe-o fiară!/ Şi mi-l pun la închisoare,/ Fără arme, fără soare! (VASILE ALECSANDRI)

A pune la (sau **în**) **îndoială.** v. **îndoială.**

A pune la bătaie. v. **bătaie.**

A pune la canoane (Arg.) = A tortura pe un suspect în timpul interogatoriului:

Te duce pe sus și te pune la canoane. (EUGEN BARBU)

A pune la icoană (Pop.) = A preţui foarte mult pe cineva sau ceva:

Şi-avea o fată, fata lui/ Icoană-ntr-un altar s-o pui/ La închinat. (G. COȘBUC)

A pune la index. v. **index.**

A pune la inimă (sau **la suflet**) (ceva) (Fig.) = A se supăra pentru ceva mai mult decât merită; a suferi:

Titu Herdelea nu se simţi cu adevărat bine decât când, după cină, rămase singur în camera ce-i fusese pregătită şi unde îl adusese Grigore, explicându-i să nu puie la inimă cuvintele bătrânului […] (LIVIU REBREANU)

Da eu n-am pus la inimă, să știi... (ION LĂNCRĂNJAN)

Se simte în largul ei și e pentru prima oară când nu pune la suflet degradarea fizică,

când se gândește la bătrânețe cu detașare. (MIHNEA RUDOIU)

Poate nu întotdeauna prietenii sau familia sunt și cei care te înțeleg cel mai bine, dar nu pune la suflet eventualele lor judecăți nedrepte. (https://www.dcnews.ro/)

A pune la încercare. v. **încercare.**

A pune la mână pe cineva = A face ca cineva să fie la discreţia cuiva:

I-am pus la mână; i-am prins mai dinioare cu oca mică. (VASILE ALECSANDRI)

A pune la un loc (sau, reg., **laolaltă,** (înv.) **depreună**) = A aşeza diverse elemente de acelaşi fel sau eterogene la un loc:

Că de-ar fi pus avuţiia bogaţii depreună, n-ar fi mişeii în nevoie fiind. (CORESI)

A pune laba pe ceva. v. **labă.**

A pune lacăt pe ceva. v. **lacăt.**

A pune lipsă pe cineva sau (pop.) **a pune lipsă cuiva.** v. **lipsă.**

A pune lupul paznic la oi (Pop.) = A lăsa ceva sau pe cineva în grija celui ce-i poate face rău:

Cum poate un consilier de la Corpul de control al MT să verifice activitatea a trei companii unde el este administrator? […] *Practic, este ca și cum lupul ar fi paznic la oi.* (http://www.ziuanews.ro/)

Este ca şi cum s-ar fi pus lupul paznic la oi: exact aceştia vor fi cei care vor bloca orice iniţiativă care să schimbe regulile jocului actual, favorabil lor. (TRIBUNA ECONOMICĂ, vol. 35-43, 2002)

A pune mâna pe pâine şi pe cuţit = A obţine putere deplină:

Iată-mă în sfârșit ajuns în pământul făgăduinței; am pus mâna pe pâine și pe cuțit: curaj și răbdare, prefăcătorie și iușchiuzarlâc [istețime, pricepere, dibăcie, șiretenie] *și ca mâine voi avea și eu case mari și bogății ca ale acestui fanariot.* (NICOLAE FILIMON)

Ironim s-a ivit din odaia cealaltă, în care petreceau și povesteau, ca de obicei, domnii și fruntașii comunei, cei care aveau pita și cuțitul în mână. (ION LĂNCRĂNJAN)

A pune mână de la mână (sau **de la mână la mână**)**.** v. **mână.**

A pune o vorbă (sau **o pilă**) = A interveni în favoarea cuiva:

Se gândea în taină că, în preajma judecăţii, va ruga pe ocrotitorii săi, subinspectorul şi deputatul, să pună o vorbă bună pentru dânsul acolo unde trebuie. (LIVIU REBREANU)

Lauren Bacall, buna sa prietenă, îi pune o pilă, iar tipul cu gropiţă în bărbiţă răsare în faţa camerelor de luat vederi. (http://blogsport.gsp.ro/)

[...] *cel puțin să mă angajez la Depoul C. F. R., tata să-mi pună o pilă, să mă fac lăcătuș mecanic* [...] (PETRE BARBU)

A pune ochii (sau **capul, nasul, privirea**) **în pământ** = A avea o atitudine modestă, ruşinoasă, vinovată etc. plecându-şi privirea:

Toată lumea întoarse capul, ca la comandă, spre Ion care se făcu galben, puse ochii în pământ, tremurând de ruşine, simţind privirile celorlalţi cum îl sfredeleau, neîndrăznind nici măcar să se mişte pe loc. (LIVIU REBREANU)

[…] *privirea lui Sofron Vesbianu se oprea pe sâni și pe mijloc, atât de stăruitor, încât slujnica servi plecând ochii în pământ, cu obrajii pară.* (CEZAR PETRESCU)

Se gândea la ceva – însemnat trebuie să fi fost – stând cu căușul în mână, cu ochii pironiți în pământ, ca omul pe care îl paște un gând amarnic. (PAVEL DAN)

A pune ochii (sau, rar, **ochiul**) (**pe cineva** sau **pe ceva**) = A se opri cu interes asupra cuiva sau a ceva, dorind să şi-l apropie, să-l obţină:

Vezi că inima îi da brânci către dânsul, şi se bucură, nevoie mare, că pusese ochii pe un aşa boboc de flăcău. (P. ISPIRESCU)

Pusese ochii pe Pașadia, era omul care îi trebuia ei, voia să-l ia de bărbat... (MATEIU I. CARAGIALE)

Ş-or fi pus ei ochii pe tine, nu-i vorbă, dacă tot umbli ca un fulău prin sat de colo până colo și n-ai niciun căpătâi. (ION CREANGĂ)

– Americanele astea sunt nebune. Parcă își joacă viața. De pe vapor a pus ochiul pe băiat. (JEAN BART)

A pune om (Pop.) = A tocmi (pe cineva) în rezolvarea unei probleme sau efectuarea unor munci:

Ar trebui de căutat un alt om şi de pus, dacă s-ar putea, să învârtească, fiindcă mie mi-i greu să învârtesc. (PETRE DULFU)

A pune osul. v. **os.**

A pune pânză (sau **pânza**). v. **pânză.**

A pune pe (sau **în**) **picioare** (Fam.) = **a)** A reda sănătatea cuiva, prin îngrijire medicală adecvată:

Văzându-l pus pe picioare, *bătrânul l-a luat acasă*. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

Își vânduse tot ce avea ca să plătească doctorii și doctoriile, și până la urmă tot murise cu zile, exact când se făcuse mai bine și se pusese pe picioare […] (DINU SĂRARU)

b) A demara cu succes o afacere:

Maria, să pun pe picioare ferma e marea mea prioritate, cred că înțelegi... (EUGEN PATRICHE)

c) A reface un lucru, o situaţie degradat(ă):

De-acum două zile roțile nu se mai țineau decât pe cârpăceli, și calul cădea la fiecare o sută de pași, împleticindu-se. Îl puneam pe picioare ridicându-l de coadă. (PANAIT ISTRATI)

A pune pe butuci. v. **butuc.**

A pune pe cineva (sau **a sta**) **la colţ** = A fi obligat (sau a obliga pe cineva) să stea în genunchi, drept pedeapsă, într-un colţ al camerei, nemişcat şi cu faţa la perete; (pex.) a pedepsi (sau a fi pedepsit):

– Şi dacă ne prinde mama? – Are să guste şi ea din cafea... să vadă dacă-s bună gospodină! – Şi dacă se supără? – Ne pune la colţ pe-amândoi! (IONEL TEODOREANU)

V-ar plăcea să şadă smirna şi la colţ să fie pusă biata artă. (AL. VLAHUȚĂ)

A pune pe cineva la coteț. v. **coteț.**

A pune pe cineva sub călcâi(**e**) sau **sub papuc** = A supune, a domina, a ţine în frâu:

Ştiut este că multe femei au meșteșugul de a pune pe bărbații lor sub papuc. (NICOLAE GANE)

[Adunarea naţională] *a micşorat interesul maselor pentru alegeri şi, pe de altă parte, a îndepărtat, pentru a le pune sub călcâiul burghez, anumite cercuri muncitoreşti, catolice mai ales. care erau pe punctul de a scăpa de piedicile burgheze.* (NICOLAE FRIGIOIU)

L-a pus cârlomăneanca sub papuc. Vai şi amar de viaţa şi de zilele lui! (ZAHARIA STANCU)

A pune pe note (sau, rar, **pe muzică**) = A compune muzica adecvată unui text, unei poezii:

Astăzi, cântărețul a pus pe note o poezie veche de aproape un secol, semnată de poetul Alexei Mateevici. (http://ea.md/)

„Leturgia solenelă” cântată în acest an în biserica Santa Maria del Carmine fu pusă pe muzică și dirijată tot de celebrul maiestru Giovanni Toja. (NICOLAE FILIMON)

A pune pe numele cuiva = A înscrie cu drept de proprietate pe numele altcuiva:

Dacă vă punea casa pe numele vostru de la început, n-aveam atâta supărare! (G. CĂLINESCU)

Să afli după un an, doi că-și durează o casă cu trei etaje, pe numele nevestii. (CEZAR PETRESCU)

A pune pe roate. v. **roată.**

A pune pe rol = A înscrie pe lista tribunalului în vederea judecării efective la o anumită dată:

Dosarul va fi repus pe rol cu consecinţa reluării dezbaterilor pentru a pune în discuţie schimbarea de încadrare juridică în privinţa faptelor. (http://observator.ro/)

A pune piciorul (sau **picioarele**) **la pământ** (ori **pe uscat, jos** etc.) = A coborî dintr-un mijloc de transport:

Cum puseră piciorul pe pământul sacru, începură vânătoarea după republicani. (I. L. CARAGIALE)

A pune piciorul (**undeva, la cineva**). v. **picior.**

A pune pielea pe băţ (sau **la saramură**) (Pop.) = A pedepsi aspru:

De asta credea el că lupta cu nomenclatura era câştigată şi se pregătea deja să le pună, celor de pe lista lui, pielea pe băţ! (CĂLIN KASPER)

– Ascultă, don'șoară, să nu cumva să dai cu praftorița acasă, când ne-om întoarce, că tac-tu îmi pune pielea pe băț dacă află [...] (HELIA RIMOGA)

A pune plumb topit în capul cuiva = A domoli pe cineva:

Apoi lăsă să-i iasă din gură cel dintâi mesaj articulat pe care Căutătorul Adevărului îl auzise rostindu-l; spre surprinderea sa, era într-o arabă din munţii Siriei orientale care parcă-i turnă plumb topit în vine: N-aveţi teamă de nimic. (ION PETRU CULIANU)

A pune preţ pe (sau **la**) **ceva** (sau **cineva**). v. **preț.**

A pune problema = A aduce în discuţie o anumită chestiune teoretică sau practică importantă care cere o rezolvare:

– Vezi, domnule, de treabă, noi discutăm teorie, nu se pune problema practic […] (DINU SĂRARU)

Rămâne, pentru ca să epuizăm primul capitol al cercetărilor noastre, să punem problema universalității actului religios. (NAE IONESCU)

A pune probleme = A crea o situaţie dificilă care trebuie rezolvată:

Nimeni dintre cei aflaţi aici nu pune probleme ataşamentului în dubiu... (GH. BUZATU)

Chiar dacă terenul este înghețat, nu cred că ne va pune probleme în perioada de alergare. (http://www.digisport.ro/)

A pune rămăşag (sau **prinsoare**) (Pop.) = A paria cu siguranţa unui câştig:

– Ia las', moșule, nu-i duce grija; pun rămășag că are să-mi aducă sălăți întocmai ca aceste, și încă multe, că știu eu ce poate el. (ION CREANGĂ)

– Pun rămăşag că voi o să fiţi reginele balului, le spuse doamna Filipoiu, mângâindu-le cu privirea, în vreme ce ele îşi ştergeau pudra de pe sprâncene. (LIVIU REBREANU)

Oamenii se luau la prinsoare că nici în cer nu se găsea o mai mare frumusețe ca ceea ce aveau ei dinaintea ochilor lor. (P. ISPIRESCU)

A pune stăpânire (pe cineva sau ceva) = A deveni stăpân, a se face stăpân (cu forța):

Ia ascultați, măi, dar de când ați pus voi stăpânire pe ruine, zise Gerilă. (ION CREANGĂ)

[...] *atunci încearcă să-şi relaxeze obrajii şi constată cu stupoare că nu poate. Şi panica pune stăpânire pe ea.* (FLORIN PIERSIC JR.)

A pune sub lacăt. v. **lacăt.**

A pune sub presă. v. **presă.**[2]

A pune şaua (pe cineva) sau **a-i pune** (cuiva) **şaua.** v. **șa.**

A pune tăcere = A impune tăcere:

Și va veni o seară când voi pleca de-aici,/ fără să știu prea bine unde mă duc și nici/ de vine putrezirea, sau încolțirea vine:/ Tăcerea se va pune ca un pământ pe mine. (BENJAMIN FONDANE)

Klaus Iohannis pune tăcere asupra Bucureștiului. „Fără gălăgie și fără spectacol." (https://www.dcnews.ro/)

A pune temei pe ceva (sau **pe cineva**). v. **temei.**

A pune toroipanul (pe cineva) (Arg.) = **a)** A bate foarte tare pe cineva:

Chiar dacă multe „nume”, supărate, nu-şi pot reprima gestul, obişnuit şi tolerat lor, de-a pune mâna pe toroipan. (DORIN TUDORAN)

Cine își închipuie că Iohannis își va sufleca mânecile și va pune mâna pe toroipanul constituțional, se înșală. (http://www.academiacatavencu.info/)

b) (D. bărbaţi) A avea contact sexual cu o femeie.

A pune ţara la cale. v. **țară.**

A pune umărul (sau, rar, **umerii**). v. **umăr.**

A pune umărul sau (reg.) **a pune piept** (pentru cineva) = A împinge cu umărul; a ajuta la nevoie:

Puse iepurele umărul, dară nu se cunoscu nimic. Puse şi vulpea, şi pare că începu să se cunoască oarecum că se mişca bolovanul. (P. ISPIRESCU)

Dumneavoastră, ca fiecare boier, numai ne-aţi poruncit să aducem bolovanul, dar n-aţi pus umărul împreună cu noi la adus, cum ne spuneaţi dinioarea, că de-acum toţi au să ia parte la sarcini: de la vlădică până la opincă. (ION CREANGĂ)

A pune un glonte (sau **glonț**) **în piept** = A împuşca pe cineva:

Trage podul mai de-a drept,/ Pân-nu-ţi pun un glonte-n piept. (POP.)

A pune un premiu (**pe capul cuiva**) = A oferi o recompensă (pentru prinderea cuiva):

Pentru a putea scrie istoria adevărată a campaniei, pentru care lucrare d. ministru al cultelor a pus un premiu, trebuiesc documente. (I. L. CARAGIALE)

Punem premiu pe acel ce ne va aduce un oscior sfânt dintr-un cal care-a făcut parte din acel regiment sau o viță de păr a unui soldat din escadronul trimis la Giurgiu ori la Buzău. (MIHAI EMINESCU)

A pune (cuiva) **sânge rău la inimă** (Rar) = A face (cuiva) inimă rea; a supăra, a necăji (pe cineva):

Oamenii, cum îs oamenii, ca să-i puie sânge rău la inimă... au început a porecli pe moș Nichifor și a-i zice: Nichifor Coțcariul. (ION CREANGĂ)

A pune (fire, fibre) **în două** (sau **în trei, în patru** etc.) = A forma un mănunchi din două, trei, patru fire (pentru a obține un fir mai trainic):

Pune-l [fuiorul] *în trei pentru feștilă.* (ELENA SEVASTOS)

A se pune (**cu burta**) **pe carte.** v. **carte.**

A se pune (**în**) **piuă** (sau **a piua**)**.** v. **piuă.**

A se pune (sau **a se înțoli**) **la marele fix** (sau **la patru ace** ori **la ţol festiv**) (Arg.) = A se îmbrăca elegant:

Pe când acum, în drumul vârstei ei, şi exact la răspântia în care izbânzile şcolare nu mai pot spune nici ele nimic unui sânge tânăr şi clocotitor se ivise el, Mihnea, pus la patru ace […] (GIB I. MIHĂESCU)

De data asta s-a prezentat printre puhoaiele din Gorj înţolit la patru ace, în cămaşă albă şi în pantofi în care puteai să-ţi faci freza. (http://m.hotnews.ro)

Îmbrăcaţi impecabil, la marele fix şi la spiţ, ca de nuntă, arată foarte şucari şi nu le lipseşte decât floarea la butonieră ori jobenul […] (STELIAN TĂNASE)

A se pune (sau **a sta**) **împotrivă** (sau **împotriva...**) sau (înv.) **a se pune înainte** (sau **tare**) = A se împotrivi:

Târgul era cam departe, și iarmarocul pe sfârșite. Dar cine poate sta împotriva lui Dănilă Prepeleac? (ION CREANGĂ)

[…] *nimic nu era în el mai tare decât pornirea de a se pune împotriva lui Lică și de a nu da nici cât e negru sub unghie îndărăt.* (IOAN SLAVICI)

A se pune cu capul = A se opune din răsputeri, cu preţul vieţii:

– Stai cu ea, ce ştii tu-i spune,/ Dar cu capul mi te pune/ Să n-o joace/ Alţi feciori. (G. COŞBUC)

A se pune de pricină (sau **în poară, în pizmă,** (reg.) **de price, la price,** (înv.) **în price, cu price**) (cu cineva)**.** v. **pricină.**

A se pune în postura... = A se manifesta ca...:

[…] *invocându-i acestuia trecutul îl pune din primul moment în postura ingratului, a prietenului nerecunoscător.* (ROXANA SORESCU)

Se poate realiza unificarea celor două perspective, arătând că fiecare receptor se pune în postura emitentului atunci când integrează abaterile şi când interpretează devierile de la o normă […] (LIMBA ROMÂNĂ, vol. 50, 2003)

A se pune în situaţia (sau **în locul, în postura, în pielea**) **cuiva** = A-şi imagina că se află în împrejurările în care se găseşte cineva, pentru a-şi da seama de modul acestuia de a gândi sau de a reacţiona în asemenea împrejurări:

Se uită prea uşor că în acea conjunctură România nu era în situaţia de a fi putut pune vreun fel de condiţii Germaniei; (ION ȚURCANU)

Mã pun uneori totuși în situația inversã și mã întreb dacã nu cumva din cauza vieții de familie am dezvoltat o obsesie faţã de un ideal mult prea inaccesibil [...] (IULIAN STANCU)

Biata Miță este desperată, fiindcă Octavian i-a spus curat că, dacă rămâne repetent, se împușcă. Pune-te tu în locul ei, ca mamă. (I. L. CARAGIALE)

Toate discuţiile, toate argumentele care se invocă, de fapt, ne pun într-o postură total contrară sentimentelor şi gândurilor noastre. (MONITORUL OFICIAL al ROMÂNIEI, vol. 20, 2009)

Pune-te în pielea ăluia care are şi nevastă, şi amantă. Sau două amante. (CĂTĂLIN MIHULEAC)

A se pune în vorbă (cu cineva) = A începe o discuție, a vorbi:

Până una alta pune-te d-ta în vorbă cu maestrul... despre afacerea asta. (I. L. CARAGIALE)

A se pune luntre (sau, rar, **cruce**) **şi punte** ori (pop.) **a se pune în ruptul capului, şi**(**-n**) **cruciş şi**(**-n**) **curmeziş** = A se strădui din răsputeri pentru a obține, a realiza ceva:

Mă rog, ce mai la deal, la vale? așa e lumea asta și, de-ai face ce-ai face, rămâne cum este ea; nu poți s-o întorci cu umărul, măcar să te pui în ruptul capului. (ION CREANGĂ)

A se pune pe capul cuiva (sau **a se pune cu rugăminte pe lângă cineva**) (Îrg.) = A stărui fără încetare pe lângă cineva, pentru realizarea unor dorinţe, pentru obţinerea a ceva etc.:

Peste iarnă, mama iar s-a pus pe capul tatei, să mă dea undeva la școală. (ION CREANGĂ)

Că Simion ca Simion… cu el te-ai fi învoit tu omeneşte. Dar s-a pus şi popa pe capul tău, auzi? E foc pe tine, nu alta! (LIVIU REBREANU)

A se pune pe treabă. v. **treabă.**

A se pune (sau **a fi**) **pe** (sau **în**) **picioare.** v. **picior.**

A se pune (sau **a sta) cu gura pe cineva.** v. **gură.**

A ţine sau **a avea, a pune lacăt la gură** ori **gurii** (sau, rar, **a ţine lacătul asupra gurii**)**.** v. **lacăt.**

A(**-i**) **pune** (cuiva) **la dispoziţie** (sau **la îndemână**) = A oferi cuiva ceva din proprie iniţiativă sau la cerere:

Îi răspund că dacă ar fi după mine, aș lăsa trecere liberă tuturor celor cari vor să treacă dincolo, ba chiar, unora, ca domnișoara Roza Mendel, le-aș pune îndată la dispoziție chiar mijloace de transport. (GIB I. MIHĂESCU)

Pentru a se arăta însă binecrescuți și a nu uza direct de rigorile ce legea le punea lor la îndemână, încercară atunci prin tot felul de mijloace piezișe să îl silească a părăsi copacul […] (URMUZ)

A(-i) pune (cuiva) **lingura** (sau **lingurile**) **de gât** (sau **de** ori **în brâu,** reg., **la gușă**) = A lăsa pe cineva nemâncat fiindcă a venit târziu la masă:

Când să ne deie bucate, giupânu bucătar ne spânzură lingurile la brâu și să duce la primblare… Ei, apoi să nu-l bați?... (VASILE ALECSANDRI)

A(-i) pune (sau **a vârî**) (cuiva) **pumnul în gură.** v. **pumn.**

A(-și) pune pielea pe băț (sau **pe ciomag**)**.** v. **piele.**

A-i pune (cuiva) **mintea pe bigudiuri** (Arg.) = **a)** A deruta, a zăpăci; a încurca:

[STELICĂ (tare, amuzat):] *Ți-a sucit mintea?* [NICIU (glumește):] *I-a pus mintea pe bigudiuri.* (TUDOR POPESCU)

b) A minți, a păcăli:

Așa cum spuneam în precedentul episod, în afara conceptului de uluire pe care mi-l administrase scriind cu două mâini, Crivăț mi-a mai pus o dată mintea pe bigudiuri. (VIAȚA ARMATEI, 1998)

c) A cicăli, a sâcâi.

A-i pune (cuiva) **pingeaua.** v. **pingea.**

A-i pune (cuiva) **ștreangul de gât.** v. **ștreang.**

A-i pune (sau **a-i băga**) **cuțitul la** (sau **în**) **gât** (**cuiva**)**.** v. **cuțit.**

A-i pune cuiva juvățul de gât. v. **juvăț.**

A-i pune cuiva un lucru (**dinainte**) = A așeza un lucru în fața cuiva (invitându-l să se servească de el). (Fig.) a-i da cuiva o idee, a-i aduce o știre, o informație:

Stanca i-a și pus dinainte, odată cu mâncarea de prânz, veste proaspătă că soru-sa Nastasia ar fi căzut într-un puț. (MIHAIL SADOVEANU)

A-i pune lacăt. v. **lacăt.**

A-și amesteca (sau **a-și băga, a-și pune**) **lingura unde nu-i fierbe oala.** v. **lingură.**

A-și băga capul în laț (sau **a-și pune lațul de gât**)**.** v. **laț.**

A-și pune (ceva) **în** (sau **de**) **gând** (sau **în cap, în minte**) = A avea intenția de a…, a plănui, a decide:

Tot n-avea nimeni copii ca dânsa: dacă și-au pus ei odată ceva în cap, nu-i mai scoate nimeni din ale lor. (IOAN SLAVICI)

A-și pune capăt zilelor = A se sinucide:

– Valeu, băiatul mamei, valeu! Cum te-ai prăpădit; cum ți-ai pus capăt zilelor! (EM. GÎRLEANU)

De nu mi-am pus capăt zilelor până azi, să știi că o fac acum. (EUGEN LOVINESCU)

A-și pune capul = A-și risca viața:

– Ba chiar tot cu el am visat dragul tatii, și tot rău și nimic bun; rău mă tem, că noi ne vom pune capul cu pețitul pe la fete de împărat! (I. POP-RETEGANUL)

Să-mi pun capul pentr-o Lină,/ Să mă fac un om pribag!/ Ieși din neguri, lună plină,/ Să mă vezi la Lina-n prag. (G. COȘBUC)

A-și pune capul sub (sau **în**) **comănac.** v. **comănac.**

A-și pune cenușă în cap. v. **cenușă.**

A-și pune frâu limbii (sau **gurii**) ori **a-și pune frâu la limbă.** v. **frâu.**

A-și pune gard la gură. v. **gard.**

A-și pune gâtul (pentru ceva)**.** v. **gât.**

A-și pune gheara-n gât. v. **gheară.**

A-și pune în gând (sau **a pune gând**) **să...**v. **gând.**

A-şi pune mâna pe inimă (sau **pe cuget**)**.** v. **mână.**

A-şi pune mintea (sau **capul**) **la contribuţie.** v. **contribuție.**

A-și pune mintea cu cineva. v. **minte.**

A-şi pune pofta-n cui. v. **cui.**

A-şi pune sufletul (sau **avuţia, capul, sănătatea, viaţa**) (pentru cineva) = A fi în stare de orice sacrificiu pentru cineva:

Eu sunt păstorul cel bun. Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oile sale. (BIBLIA)

Pentru care oaie era gata şi sănătatea sa să-ş puie. (VARLAAM)

A-şi pune viaţa (ori **capul**) **în primejdie** = A-şi risca viaţa:

[CAŢAVENCU:] *Nu încap scuze, doamnă... trebuie să ies d-aci numaidecât: nu mai pot sta un moment într-o casă unde-mi este viaţa în primejdie!...* (I. L. CARAGIALE)

– Dragul mamei, drag! Nu-ți pune viața în primejdie, și pe noi să ne lași, tocmai acum, străini, cu inima arsă și fără niciun sprijin! (ION CREANGĂ)

Se gândea la câștigul pe care l-ar putea face în tovărășie cu Lică, vedea banii grămadă înaintea sa și i se împăienjeneau parcă ochii: de dragul acestui câștig ar fi fost gata să-și pună pe un an, doi capul în primejdie. (IOAN SLAVICI)

A-şi pune viaţa în joc (sau, pop., **la mijloc**) sau **a se juca cu viaţa.** v. **viață.**

Pune-ți în gând că... = Află, închipuie-ți, imaginează-ți că...:

Pune-ți în gând, părinte ispravnice, că am un frate care de câteva zile s-o făcut nevăzut de la leș. (VASILE ALECSANDRI)

Unde (**mai**) **pui că...** = Fără a mai socoti că...:

Pe urmă, unde mai pui... că țara-i împănată cu oșteni de-ai noștri. (MIHAIL SADOVEANU)

Şi unde mai pui că eşti şi băiat discret şi nu te lauzi, continua ea pe acelaşi ton, întinzând cam tare coarda. (CĂLIN KASPER)

Unde pui... = Gândește-te la..., socotește și...:

Apoi unde pui d-ta gândul ce-l muncea groaznic. (P. ISPIRESCU)

Câți domnitori și mitropoliți s-au rânduit la scaunul Moldovei, de câd e țara asta, au trebuit să treacă măcar o dată prin Humulești spre mănăstiri. Apoi unde pui cealaltă lume care s-a purtat prin satul nostru. (ION CREANGĂ)

Unde (sau **pe ce**) **pune el mâna, pune și Dumnezeu mila.** v. **milă.**

PUNGĂ

(**Ba**) **că**(**-i**) **teacă,** (**ba**) **că**(**-i**) **pungă.** v. **teacă.**

A atinge pe cineva la pungă = A obliga pe cineva să plătească o sumă de bani:

Dar Statul va avea o pagubă importantă! Argument care atinge punga şi care prin urmare trebuie luat în deaprópe consideraţiune [...] (DESBATERILE ADUNĂREI DEPUTAȚILOR, 1888)

A avea cheag la pungă (Reg.) = A avea bani:

Or fi niște golani, de bună samă, că oamenii cu cheag la pungă și cu scaun la cap nu se-apropie acum de birourile advocațiale. (ION AGÎRBICEANU)

Ce te milogeşti, că ai cheag destul. (BARBU DELAVRANCEA)

A avea nouă băieri la (**gura de la**) **pungă.** v. **baieră.**

A fi ca un ban în două pungi = A fi sărac, dar fudul:

Se răsfaţă-n haine lungi, ca un ban în două pungi. (ANTON PANN)

A fi gros la pungă (sau **cu punga groasă**) (Pfm.) = A fi înstărit:

Iar cine nu s-a recunoscut, să-i priască economia de piață, să fie sănătos și la pungă gros, la anu' și la mulți ani! (MARCEL SECUI)

Dacă îmi va oferi în schimb un pac de tutun, că-l ştiu gros la pungă. – Nici pomeneală! (GH. TOMOZEI)

Să ne trăieşti, să fii sănătos, şi la pungă gros! Să ai spor în tot şi nimeni şi nimic să nu îţi umbrească drumul frumos al vieţii! (http://www.cancan.ro/)

A i se întoarce (cuiva) **punga pe dos** = A-și cheltui toţi banii:

Contribuabilul simte gheara neîndurătoare a statului cum îl scormoneşte, cum îi sfâşie măruntaiele şi-i întoarce pe dos punga pentru a scutura din ea ultimul gologan, şi tace. (ZAHARIA STANCU)

A lega (sau **a strânge**) **băierile pungii.** v. **baieră.**

A sta cu mâna în pungă = A cheltui mereu:

Va să zică, acilea-n ţara mea, trebuie să stau mereu cu mâna-n pungă; apoi îşi fac dă cap, domnişorii ăştia. (NICOLAE GANE)

A sufla în pungă sau **a-i sufla vântul în pungă** ori **a avea pe dracu-n pungă** sau **a-i fi punga pofticioasă** sau **a da de fundul pungii** = A nu mai avea bani:

– Aş fuma... însă mi-a cam suflat vântul prin pungă. (CEZAR PETRESCU)

În temeiul slugii, dai de fundul pungii. (POP.)

A(-şi) strânge (sau **a face, a i se face, a avea**) **gura** (sau **buzele**) **pungă** = A avea sau a produce o contractare a buzelor din cauza unui aliment astrigent, acru etc.:

Mărul lui Adam nu mai dădea rod. Doar la zece ani o dată dacă mai făcea şi el, acolo, câteva mere pipernicite şi verzi, de-ţi strângeau gura pungă de departe, numai cât te uitai la ele. (G. TOPÎRCEANU)

Ea îi lăsa pe toţi să se joace în ograda ei umbrită de coroana celui mai mare păr pădureţ care creştea în sat, din care, din iulie până la Sântămăria Mică, se scuturau pe jos păruţe verzi, acre de-ţi făceau gura pungă. (MARTA PETREU)

Niște roade negre ca alunele de mari și care, când le mânânci, îți face gura pungă. (ȘEZĂTOAREA, III)

A-i face punga păienjeni la gură (Fig.) = A fi foarte zgârcit:

Punga i-a făcut păianjen la gură. (I. C. HINȚESCU)

A-l ustura (pe cineva) **în** (sau **la**) **pungă** (Fam.) = A plăti un lucru cât nu face:

Ceru la bar și bău o tărie care-l ustură mai puțin la gât cât mai ales la pungă. (EMILIAN BĂLĂNOIU)

A-şi căuta în pungă = A fi foarte bolnav:

Şi, totuşi, când era vorba de Dumnezeu, dregătorii cei vechi căutau în pungă și durau zdravene clădiri în care meșterii fără carte știau să coboare canonul nescris al frumuseții veșnice. (NICOLAE IORGA)

A-şi deschide punga. v. **deschide.**

A-şi dezlega (sau **a-şi desface**) **punga** (sau **băierile pungii**) (Pop.) = A da sau a cheltui bani ori a face pe cineva să dea sau să cheltuiască bani; (pex.) a fi darnic, generos:

Oamenii din târg trec repede; …n-au vreme să-şi desfacă punga. (BARBU DELAVRANCEA)

Le-a arătat în ce mare strâmtoare se afla și i-a rugat să-și dezlege pungile și să-l ajute. (I. L. CARAGIALE)

De ce nu s-a ales așa băiatul lui Pană, al lui Trufanda? Pentru că au fost struniți la vreme; pentru că părinții n-au desfăcut băierile pungii, țâncilor fără de minte. (EM. GÎRLEANU)

PUNTE

A se face (sau **a se aşeza, a se pune**) **luntre** (sau, rar, **munte,** (reg.) **cruce, scară**) **şi punte.** v. **luntre.**

A trece puntea (Pop.) = A scăpa de o primejdie:

Frica îl determină să se alieze cu alţii pentru „a trece puntea", acea punte a suspinelor pe care trebuie să o traversezi pentru a nu te îneca în apa învolburată a existenţei. (DUMITRU PARASCA)

„N-ai ce-i face, am mai spus eu, până treci puntea te faci frate și cu dracu!"... (ION LĂNCRĂNJAN)

PUP

A sta (sau **a se pune**) **pup** (Pop.) = A sta chircit:

– Au răsărit! Toată ziua aceea popa și preoteasa cu copii cu tot au petrecut vremea șezând pup între straturi. Care vedea mai multe semințe încolțite, acela era mai norocos. (IOAN SLAVICI)

Acsina era singură-n bordei, sta pup lângă foc cu pipa-n dinți și străjia să fiarbă apa în ceaun. (I. POP-RETEGANUL)

PUPA

A fura (sau **a apuca, a lua, a prinde, a pupa, a turti**) **luleaua neamțului** (**cu zale cu tot**), **a se lua cu luleaua lui Dumnezeu** sau **a se afuma cu luleaua.** v. **lulea.**

A nu mai pupa ceva (Arg.) = A nu mai avea parte, curând, de un anumit lucru, de o favoare:

Vin alegerile și oricum n-ai să mai pupi un fotoliu ca ăsta în vecii vecilor, decât poate în vreun film documentar nepremiat. (MARCEL SECUI)

A pupa (pe cineva) **în bot** (Fam.) = A se da bine pe lângă cineva:

Ghiță, Ghiță, pupă-l în bot și-i papă tot, că sătulul nu crede la ăl flămând. (I. L. CARAGIALE)

A pupa pământul = A fi recunoscător pentru o favoare sau rezolvarea optimă a unei probleme:

Aşa face ea, şi când îi e bine şi la rău: tot pupă pământul pe unde calcă. Se apleacă, îl sărută şi se închină. Cine n-a văzut un om sărutând pământul nu ştie pe ce calcă. (MARIN SORESCU)

A se pupa (sau **a se linge**) **în bot** (sau, rar, **în gură**) **cu cineva** (Fam.) = A fi în relaţii extrem de strânse cu cineva:

Sunt mâncați ei de cercetările și de isprăvile procurorilor, care iau mită și se pupă-n bot cu tâlharul de director. (AL. VLAHUȚĂ)

Bagă sama, căpitane! Noi nu te-am ales pe tine, Ca să te pupi cu boierii și să ne dai de rușine. (B. P. HASDEU)

– Îi aduc eu cu sila, mă, că de voie bună nu vin, că domnu Băduță, șeful de post, se pupă-n bot cu domnul Pompiliu Grozea, cu ciungul... (ION LĂNCRĂNJAN)

A se pupa cu clondirul. v. **clondir.**

A-l pupa (pe cineva) (**mă-sa**) **rece** (Pop.) = A vedea pe cineva mort:

„Întinde-o, dacă vrei să nu te pupe mă-ta rece!" Acesta nu s-a mişcat. (AUGUSTIN V. POP)

Umblam după ea hai-hui,/ şi unde se fandosea/ că este gagica mea./ Şi mă lua îndelicat,/ numa-n şoapte şi oftat./ Of, pupa-o-ar mă-sa rece,/ că dorul ei nu-mi mai trece! (MIRON RADU PARASCHIVESCU)

Să nu se joace nimeni cu focul, pe lângă ea, că-l pupă Tinca rece numaidecât. (G. M. ZAMFIRESCU)

Pupa-te-ar mă-ta rece! (POP.)

A-l pupa (pe cineva) **cucul armenesc.** v. **cuc.**

PUPĂZĂ

A aduce tot pui (sau **ouă**) **de pupăză** (sau **a-i cânta pupăza**) = A-i merge totul rău, în pagubă, a nu avea noroc:

La toți le-o cântat mierla, numai mie pupăza. (POP.)

Nu mai pot. Ziua la muncă, seara pe drumuri și pe unde umblai, numai pui de pupăză... (G. M. ZAMFIRESCU)

A da din gură (sau **cu gura**) ori **a-i umbla** (sau **a-i merge, a-i toca**) (**cuiva**) **gura** (**ca o meliţă,**

ca o fofează, ca o moară stricată, ca o pupăză). v. **gură.**

A-i da (sau **a-i pune**)(cuiva) **o pupăză în obraz** (Reg.) = A ofensa pe cineva; a batjocori:

Hrănindu-se cu insecte pe care le prinde cu pliscul lung și ascuțit, îi place să răscolească bălegarul vitelor și chiar necurățeniile oamenilor. Poporul a observat toate acestea și de aceea de mare ocară se spune mi-a pus o pupăză in obraz". (http://www.faunaromaniei.ro/)

A-l spurca (pe cineva) **pupăza** (Pop.) = A auzi, pe nemâncate, pupăza cântând pentru prima oară într-un an:

[…] *iar vrei să te pupe cucul armenesc şi să te spurce, ca să nu-ţi meargă bine toată ziua?... Căci aşa ne amăgea mama cu o pupăză care-şi făcea cuib, de mulţi ani, într-un tei foarte bătrân şi scorburos* […] (ION CREANGĂ)

A-şi umple cuibul ca pupăza (sau **ca o pupăză**) (Pop.) = A fi murdar:

Ca pupăza îşi umple cuibul. (ANTON PANN)

Colac peste pupăză (sau, rar, **pupăză peste colac**). v. **colac.**

Taci din gură sau **tacă-ţi gura** (sau **tacă-vă, ţine-ţi, ţineţi-vă**) **gura** (sau (fam.) **clanţa, fleanca, gaiţa, guriţa, pliscul, pupăza**)**!.** v. **tăcea.**

PURCEA

A lua purceaua de coadă (sau **de nas**). v. **lua.**

A-i muri cuiva purceaua în coteţ (Pop.) = A suferi o pierdere neaşteptată, într-o situaţie în care s-au depus eforturi mari pentru remedierea problemei:

Zilnic vedem la televizor cum purceaua românilor e moartă-n coteţ. Dar pe mine, sincer să fiu, nu mă miră şi nu mă sperie atâta vreme cât există o revistă atât de minunată precum „Lumea Magazin". (LUMEA MAGAZIN, 1999)

De asemenea, constatăm că purceaua e chiar moartă în coteţ, pur şi simplu uitându-ne în jurul nostru. Totul este în cădere liberă. (http://gazetadebistrita.ro/)

PURCEDE

A prinde (ori, înv., **a lua**) **de veste** sau (înv.) **a prinde** (ori **a lua**) **veste,** (reg.) **a purcede de veste.** v. **veste.**

A purcede către Domnul (sau **dintru această viaţă**) (Înv.) = A muri:

Astfel, sufletul Sfântului Apostol Ruf a părăsit trupul cel zdrobit și mult chinuit și a purces către Domnul și Creatorul Său […] (https://www.pemptousia.ro/)

Au purces dintru această viaţă cătră cea veacinică. (DOSOFTEI)

A purcede grea (sau **îngreunată, groasă**) (Îvp.; d. femei) = A rămâne însărcinată:

A purces grea ş-o făcut doi băieţi de gemene. (POP.)

Împărăteasa se ridică în toată măreața ei statură, atinse cu buza ei seacă lacrima cea rece și o supse în adâncul sufletului său. Din momentul acela ea purcese îngreunată. (MIHAI EMINESCU)

A purcede în (sau **spre**) **risipă** (sau **răsipă**) (Înv.) = A se împrăştia, a se risipi; a se desfăşura, a decurge în mod nefavorabil; a se distruge, a se nimici:

[Turcii] *au purces în răsipă: unii au apucat pre pod, alţii pân Nistru.* (ION NECULCE)

A purcede la (sau **pe**) **drum** (Îvp.) = A se porni într-o călătorie anevoioasă:

Și, după îndelungate pregătiri, au purces la drum lung, cu tărhatele încărcate pe cămile. (VALERIU ANANIA)

Și până a vorbit aceste, eram și învelit într-o sarică ghițoasă de Cașina, băgat într-o desagă pe cal, purces pe drum, și hai la Pipirig. (ION CREANGĂ)

PURICE

A nu (**mai**) **face** (**mulţi** sau **prea mulţi**) **purici** sau **purici mulţi** (Fam.) = **a)** A pleca repede de undeva sau de la cineva:

Dar purici mulţi nu făcea el într-un loc, Doamne fereşte, căci era duh neastâmpărat şi neîmpăcat chiar cu sine însuşi. (ION CREANGĂ)

Mulți purici nu fac eu pe-aici. Plec. (ION LĂNCRĂNJAN)

b) A nu mai rezolva nimic; a nu se alege cu ceva:

În vremea asta, cocoana Acrivița se gândea: „Eu cu budalaua, cu capsomanul ăsta de Ianulea, mult n-am să mai fac purici... Ia să mă gândesc la viitorul meu…” (I. L. CARAGIALE)

Trecui la rotărie, dar nici acolo nu făcui purici. Rotăria fiind lipită de fierărie, țiganul căută numaidecât să se răzbune. (PANAIT ISTRATI)

Numaicât nu făcea mulți purici acolo unde poposea. (MIHAIL SADOVEANU)

A i se face (cuiva) **inima cât un purice** (sau **a fi cu inima cât un purice**). v. **inimă.**

A scutura (pe cineva) **de purici** (Pop.) = A bate:

A scutura de purici. (IULIU A. ZANNE)

PURTA

A i se purta numele (Înv.) = A ajunge să fie cunoscut de toţi:

Purtându-i-se numele că au stricat ţara. (RADU GRECEANU)

A învârti (sau **a duce, a purta, a juca**) **pe cineva pe deget**(e)**.** v. **deget.**

A purta (pe cineva) **în gură ca pe un sfânt.** v. **sfânt.**

A purta (pe cineva) **prin judecăţi** = A da pe cineva în judecată, târându-l mereu pe la procese:

Acei ce să vor dovedi acolisitori [(persoană) care se cramponează de cineva (cu intenții rele)], *carii vor purta pre alţii prin judecăţi, şi pe la judecătorii streine, unde nu să cuvine a-i trage, şi, apoi să vor da în laturi şi vor părăsi cearerea lor şi pâra ce au fost pornit, nedându-să sfârşit judecăţii* […] (ANDRONACHI DONICI)

A purta (sau **a duce, a ţine,** rar, **a aduce**) (**pe cineva**) **cu vorba** (sau **cu vorbele** ori, înv., **cu voroave**)**.** v. **vorbă.**

A purta (sau **a duce, trimite** etc.) **de la Ana la Caiafa.** v. **caiafă.**

A purta (sau, rar, **a paşte, a ţine, a păzi, a păstra**) (cuiva) **sâmbetele.** v. **sâmbătă.**

A purta arma = A aduce arma în poziția regulamentară de salut:

Se-ntoarce, dă un ordin... Pe loc, tot regimentul/ Se-nșiră, poartă arma, salută cu onor/ Românul care pleacă trâgând al lui picior. (VASILE ALECSANDRI)

A purta de grijă = A fi permanent cu ochii pe cineva, a supraveghea insistent:

Adică eu nu-mi iubesc ţăranii şi nu-i las să trăiască? Eu, care am împărţit cu ei tot ce-am avut şi le-am purtat de grijă, eu nu-i iubesc […] (LIVIU REBREANU)

Cine-ți poartă de grijă acolo, cine-ți face prânzul? (ION GHICA)

A purta doliu = A umbla îmbrăcat în negru sau a avea aplicată o panglică neagră pe haine, în semn de doliu:

Ziua Liana era veselă ca și odinioară, înainte de a fi întâlnit pe Dandu. Nu mai purta doliu mare, dar mai păstra culoarea cernită în îmbrăcăminte. (LIVIU REBREANU)

Am purtat şase luni de zile doliu, după sărmana fetiță. (FLORENTIN SMARANDACHE)

A purta lumea pe degete. v. **lume.**

A purta (sau **a trece, a umbla**) **din gură-n gură.** v. **gură.**

A se întinde cu vorba (sau **la vorbă, la sfat, la cuvinte**) sau **a întinde vorba.** v. **întinde.**

A-i purta (cuiva) **de cheltuială.** v. **cheltuială.**

A-l purta gândul departe. v. **gând.**

A-şi purta crucea. v. **cruce.**

Să-l (sau **să o** etc.) **porţi sănătos** (sau **sănătoasă**) **=** Urare adresată cuiva care poartă o haină sau încălţăminte nouă:

Ți-ai cumpărat o blană nouă. Te întâlnești cu Mitică. În loc de „s-o porți sănătos!" îți zice: – Bravos! blană ai; acuma, junghi îți mai trebuie! (I. L. CARAGIALE)

A se primeni în haine noi este un prilej de a primi urări de fericire și de sănătate din partea cunoștințelor și a neamurilor. Aceștia zic: „Să le porți sănătos și voios!" (VASILE ALECSANDRI)

Se poartă (Refl. pas.) = Se obișnuiește, e la modă:

Ne place să fim mereu în ton cu moda. De aceea ne-am documentat pentru a afla ce culori se poartă în 2017. (http://www.avantaje.ro/)

PURTARE

A lua (**un lucru**) **la purtare** = A începe să folosească un lucru foarte des, aproape zilnic:

Un bătrân înalt, adus de spate, arcuit parcă de o slăbiciune extremă ce reverbera în lumina aceea smerită a ochilor de un albastru stins şi hainele lui arătând roase de purtare îndelungată şi decolorate de intemperii [...] (RADU ALDULESCU)

A-şi lua nasul la purtare (sau **a**(**-şi**) **lua nas** ori **a-şi lungi nasul**)**.** v. **nas.**

Purtare de grijă. v. **grijă.**

PUSTIU

A arunca (pe cineva) **în pustie** = A distruge, a nimici (pe cineva):

Să ardă curvele-n pară, să le arunce în pustie. (POP.)

A fi pustiu = A nu exista niciun semn de viață:

Se opriră și se uitară împrejurul lor. Era pustiu și liniște: numai despre oraș se mai auzea zuruitul trăsurilor. (IOAN SLAVICI)

A fluiera în (sau **a**) **pustiu** = A fluiera în semn de pagubă:

Voi face cetatea aceasta pustie și batjocură. Tot cel ce va trece prin ea se va mira și va fluiera a pustiu, văzând toate rănile ei. (BIBLIA)

A lăsa (**la**) **pustia** (sau **la pustii, pustiei, în pustie**) (Pop.) = A nu se mai interesa în continuare de cineva sau de ceva:

Da' de ce nu i-am spus să bage de seamă! de ce nu l-am rugat să o lase la pustia de puşcă! la ce am plecat de-acasă? (I. L. CARAGIALE)

A lua munţii şi pustiile-n cap (Fig.) = A pleca fără nicio ţintă precisă, de supărare:

Necunoscând drumul, am luat munţii şi pustiile în cap. (DOSOFTEI)

A predica în deșert (sau **în pustiu**). v. **predica.**

A puţi a pustiu = A fi gol:

– Ș-apoi, ce mai atâta vorbă lungă, dintr-o păreche de boi m-am ales c-o pungă; ș-apoi și asta pute a pustiu, bădiță dragă. (ION CREANGĂ)

A vorbi pustiu (sau **pustii**) = A vorbi prostii, lucruri neadevărate:

– Nu vorbi pustiu, ca să ne măgulești, răspunse fata. (I. POP-RETEGANUL)

Ducă-se pe pustii! sau **Ducă-se** (**duce-te-ai, duce-s-ar** etc.) **pe** (sau **la, în**) **pustii** (sau **pustiu, pustia**)**!.** v. **duce.**

PUŞCĂ

A da (**a arunca** sau **a zvârli**) **cu barda** (**cu toporul** sau **cu puşca**) **în lună.** v. **bardă.**

A ieşi (sau **a scăpa, a fugi, a pleca, a se duce** etc.) **ca din puşcă** (sau **puşcă**) = A ieşi (sau a scăpa, a fugi, a pleca, a se duce etc.) foarte repede:

Ies ca din pușcă, sar în birje și alerg acasă. (I. L. CARAGIALE)

[...] *i-aș fi spus și eu vreo câteva, de-ar fi plecat ca din pușcă.* (ION LĂNCRĂNJAN)

A se duce drept (sau **într-un suflet, glonţ, puşcă, întins**). v. **duce.**

Gol puşcă = Gol de tot, dezbrăcat; (pex.) prost îmbrăcat:

Prin apă, făceam o gălăgie cu alți draci de sama mea, goi pușcă. (MIHAIL SADOVEANU)

Văduvă, cu copilul gol pușcă. (BARBU DELAVRANCEA)

PUŞCHE

Puşchea(-ţi) pe limbă(-ţi) (Pfm.) = Se spune cuiva care vorbeşte despre un lucru neplăcut, pentru ca acesta să nu se îndeplinească:

Adeluța mea face manevre? Pușche pe limbă-ți cucoană! (VASILE ALECSANDRI)

Dacă se sparge, puşchea pe limbă, te-ai nenorocit! L-am asigurat că n-o să se spargă şi s-a liniştit. (ȘTEFAN AGOPIAN)

PUTEA

A nu mai putea după... = A-i plăcea foarte mult; a-i fi dor de...:

Nu mai poți după povești și basme, copiii se joacă și tu pândești vorba cu urechile ciulite. (BARBU DELAVRANCEA)

A nu (**mai**) **putea de**... (Fam.) = **a)** A fi cuprins de un sentiment, de o senzaţie extrem de puternică sau insuportabilă:

Împăratul, carele știa că umblă niște zmei să-i răpească copila, nu mai putu de bucurie când îi văzu măcelăriți. (P. ISPIRESCU)

Când mama nu mai putea de obosită și se lăsa câte oleacă ziua să se odihnească, noi băieții tocmai atunci ridicam casa în slavă. (ION CREANGĂ)

Ia-mă, bădiță, călare,/ Că nu mai pot de picioare. (VASILE ALECSANDRI)

b) A nu se sinchisi de cineva, ceva:

Că tot nu mai pot de grija noastră – toate instituțiile de presă din România – au pierderi... (http://www.soridapress.ro/)

A nu (**mai**) **putea fără**... = A avea absolută nevoie de...:

Era mai mult decât duhovnicul, că fără de dânsul nu puteau mănăstirile. (ION CREANGĂ)

Cât (sau **ce**) **îi poate capul** (sau **pielea, mâna, pielea, osul** etc.) sau **ce poate osul** (cuiva) = Cât sau ce este în stare să facă cineva:

Luați seama: jandarmii! Ne-au ajuns din urmă. Acuma să vedem ce ne poate pielea. (M. DAVIDOGLU)

Numai Chirică băietul știa ce zace în inima lor și cât le poate capul. (ION CREANGĂ)

Ce (sau **când, unde**) **poate să fie?** = Ce (sau când, unde) să fie asta?:

Și cum s-a sculat, a și început a căuta cu de-amăruntul prin așternut, să vadă ce poate să fie? (ION CREANGĂ)

Cum se poate? = Cum e posibil?, de necrezut!:

Cum se poate? douăsprezece pahare, d-ta care eşti atât de delicată! (VASILE ALECSANDRI)

De nu se mai poate (sau **cât se poate, cum nu se poate mai mult**) = Din cale-afară, foarte, la culme, la maximum:

Un băiet ochios, sprâncenat și frumușel, de nu se mai poate! (ION CREANGĂ)

Era în Iași un tânăr boierinaș, frumos și bun la inimă, dar desfrânat cât se poate, pentru că-i erau dragi cărțile, vinul și femeile. (C. NEGRUZZI)

Poţi să nu mă (**mai**) **întrebi** = E mai bine să nu mă (mai) întrebi:

Şi de-aceea de-azi-nainte poţi să nu mă mai întrebi/ De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi. (MIHAI EMINESCU)

Se prea poate = E foarte posibil:

Negustorul sare-n sus: – Nu se poate! – Ba se prea poate. (I. L. CARAGIALE)

Se prea poate ca şi alţi părinţi să aibă aceeaşi problemă. (IRINA PETREA)

PUTERE

A veni (sau **a ajunge**) **la putere** (sau **la guvern**). v. **veni.**

A avea puteri depline = A avea dreptul nelimitat şi necondiţionat de a acţiona în numele cuiva:

Guvernul va avea puteri depline. (ZAHARIA STANCU)

Dar, la început şi de fapt pe parcursul întregii perioade de până la 1950, nici acest birou nu avea puteri depline, întrucât statutul său real era de împuternicit al unui alt birou […] (ION ȚURCANU)

A fi (sau **a rămâne**) **în puterea cuiva** = A fi sau a rămâne la dispoziţia cuiva; a depinde de cineva:

Simt că în puterea ta sunt. (MIHAI EMINESCU)

A fi în toată puterea vârstei (sau, reg., **vieţii**) = A fi în plină vigoare fizică şi intelectuală:

Erau... oameni în toată puterea vârstei. (MIHAIL SADOVEANU)

Moșul nu era chiar moș... arăta în puterea vârstei. (CAMIL PETRESCU)

A lua puterea. v. **lua.**

A pierde din puteri = A-şi diminua capacitatea de a face efort:

Noi, dacă nu călătorim ziua, aceasta nu o facem fiindcă ne-am îmbolnăvi, ci fiindcă am pierde din putere şi am fi prea mult obosiţi; (VICTOR ANESTIN)

A sta (sau **a fi**) **în puterea cuiva** sau **a-i sta în putere** (sau **în puteri**) (cuiva) = A avea posibilitatea, puterea să..., a putea să...; a depinde (de cineva):

Şi văzduhul, la rândul lui, sta în puterea lui Dumnezeu. (POP.)

A-și măsura puterile. v. **măsura.**

Cu de la sine putere = Fără a fi autorizat de nimeni; în mod abuziv, arbitrar, ilegal:

Acum legea cea nouă lua, cu de la sine putere, partea cea mai mănoasă din moșie. (CEZAR PETRESCU)

Omul, în schimb, este „cel mai cumplit” pentru că e capabil să devină altceva dinlăuntrul lui chiar. El singur se poate metamorfoza cu de la sine putere. (GABRIEL LIICEANU)

PUTINĂ

A şterge (sau **a spăla**) **putina** sau **a o şterge** (**la fugă** sau **la picior, la sănătoasa, englezeşte**). v. **șterge.**

PUTINŢĂ

A face tot ce-i stă în (sau, înv., **prin**) **putinţă** = A face tot posibilul:

Belciug va face tot ce-i va sta în putință să-l scoată din casa lui. (LIVIU REBREANU)

Tu știi că am făcut tot ce mi-a stat în putință. (P. ISPIRESCU)

Iar ei făceau tot ce le sta în putință ca să-și sporească pământul câștigat cu atâta trudă. (PAVEL DAN)

A fi fără putinţă = A nu mai avea nicio posibilitate de a realiza ceva:

[...] *fără de citirea Sfintei Scripturi ce ne tălmăceaşte să cunoaştem şi pre înşine, şi pre Dumnezau, iaste fără de putinţă a le dobândi.* (ȘERBAN CANTACUZINO)

A fi (sau **a-i fi cuiva**) **cu** (sau, înv., **prin**) **putință să...** = A fi posibil să..., a (se) putea.:

Sub pământul pe care creștea iarbă, nu era cu putință să fie săpate gropi. (GEO BOGZA)

Așadar, potolindu-se și văzând în sfârșit că nu e prin putință a sta cu armele împotriva cotropitorilor, Mihnea porunci să se gătească de plecare. (AL. ODOBESCU)

Dacă-ți este cu putință,/ Te rog fă ș-a mea voință:/ Nu ieși seara-n uliță. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A(-i) sta cuiva în (sau, înv., **prin**) **putinţă** ori **a fi în putinţa cuiva (să)...** = A depinde (numai) de cineva realizarea a ceva:

De-ar fi-n a mea putință să fac precum doresc,/ Aș pune pe-a ta frunte un diadem de stele. (VASILE ALECSANDRI)

(Sunt gata) a te sluji cu ce-mi va sta prin putință. (NICOLAE FILIMON)

Cel mai... cu putință = Cel mai... posibil; extrem de..., în cel mai înalt grad:

Eu sunt omul cel mai serviabil cu putință. (CEZAR PETRESCU)

Fără putința (sau **putință**) **de...** = Fără a putea să...:

Îl vede acum, înaintea lui, fără putință de a-și mai reaminti ceva. (AL. SAHIA)

Peste putință = Imposibil (de realizat); mai presus de puterile cuiva:

E peste putință a mai continua drumul înainte cu vântul din față. (JEAN BART)

Peste putință de spus ce am văzut. (I. L. CARAGIALE)

La noapte așteaptă-mă... – Ce zici? peste putință! (D. BOLINTINEANU)

PUTRED, -Ă

A fi ceva putred la mijloc (sau **în Danemarca**) (Fig.) = Există ceva suspect în felul cum se desfăşoară lucrurile:

Nu știu cum vor fi fost în luna lor de miere. Nu sunt, de asemenea, curios să știu nici cum au să sfârșească primul an de căsnicie. Ghicesc însă că în Danemarca e ceva putred!... Steluța e palidă, blondă, cu ochii albaștri și oftează ca Ofelia. Georgică e oacheș, încovrigat ca un semn de întrebare și vorbește tot în dublu înțeles ca Hamlet. (ION MINULESCU)

A fi putred de bogat = A fi foarte bogat:

Tot mănăstiri să croiești, dacă vrei să te bage dracii în seamă, să-ți vie cu banii de-a gata la picioare și să te facă putred de bogat! (ION CREANGĂ)

Zice că a fost ce-a fost, că de n-ar fi fost, nu s-ar povesti, au fost odată doi frați, unul mai mare și putred de bogat, celălalt mai mic și sărac lipit pământului. (I. POP-RETEGANUL)

PUTREZI

A-i putrezi (sau **a-i rămâne**) **oasele** (sau **oscioarele, ciolanele, zilele**) (pe undeva) (cuiva) = **a)** A se prăpădi, a pieri:

Să-mi spui tu cine eşti [...] *că, de unde nu, acolo îţi putrezesc ciolanele!* (ION CREANGĂ)

b) A muri departe de casă, în locuri străine:

Și deasupra mea s-a adaus pământul pături peste pături, și, de n-ai fi venit tu să-mi ridici piatra de pe piept, cine știe de nu mi-ar fi putrezit oasele aici de bătrânețe. (NICOLAE GANE)

Află că p-aici au să-ţi rămână zilele! (MARIN PREDA)

Parte din acei copilandri, cu cari el să jucă de-a „cătanele” nu s-au mai întors de la fronturile de bătaie, şi nimeni nu ştie; pe unde le vor „steli” ochii, ori le vor putrezi oasele. (THEODOR SITEA)

c) A fi mort demult, a fi oale şi ulcele:

Dumnezeu ştie pe unde îi putrezesc ciolanele! (MIHAIL SADOVEANU)

PUŢ

A sări (sau **a cădea, a da, a nimeri**) **din lac în puţ.** v. **lac.**

Dracul nu face biserici, nici puțuri (pe) la răspântii = De la omul rău, numai la rău să te aștepți:

La ape mari, să nu cuteze omul; mai bine să se închine și să fugă, căci Dracul nu face biserici; el stă tot de bogdășii, îi pune piedică, îi împiedică mânile și picioarele ca să se înnece. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 29, 1916)

PUŢI

A puţi locul (sub cineva) (**de lene**) sau **a-i puţi** (cuiva) **şi urma** (**de lene**) = A-i fi cuiva foarte lene:

Zenobia, când o surprindea aşa, o ocăra că doarme în picioare şi că pute locul de lene pe unde trece. (LIVIU REBREANU)

Leneșă bre, și urâtă, să te ferească Dumnezeu, îi puțea și urma. (ION CREANGĂ)

Că de jos e cum e focul,/ Iar de lucru pute locul. (POP.)

A(-i) puţi (cuiva) **gura** = A fi mincinos:

El a afirmat că Mircea Dinescu spune „toate minciunile cu putinţă" şi îi „mai şi miroase gura a petrol". (http://ziarero.antena3.ro/)

Parcă tot îi pute ceva = A nu-i plăcea cuiva nimic; a fi mereu nemulţumit:

Viitorul țării nu e în coconașul Guliță, care-mi vine de la Paris, izmenit, cu monoclu-n ochi, cu nasul zbârciog, parcă tot îi pute ceva. (AL. VLAHUȚĂ)

PUZDERIE

A (se) face puzderie = a) A (se) sfărâma, a (se) distruge:

„Bine mai vorbeşte ctitorul! Dă-te prins, dă-te bătut, nu te pune cu ctitorul, că te face puzderie!" (BARBU DELAVRANCEA)

Mă deștept ca trăsnetul și fac puzderie orice-mi cade subt mână. (C. NEGRUZZI)

b) A se îmbăta:

Am băut aseară cu un cumnat și m-am făcut puzderie. (EUGEN BARBU)

A fi puzderie = În număr foarte mare:

Am mers într-una din maşinile oficiale, am ajuns acolo, era puzderie de oameni, am stat puţin şi am plecat acasă. (CRISTIAN PĂTRĂŞCOIU, VLADIMIR TISMĂNEANU)

R

RAC

A da (sau **a merge**) **înapoi** (sau **îndărăt ca racul** ori **ca racii**) sau **a-i spori ca la rac** = A-i merge rău:

Vai de biet român săracul,/ Îndărăt tot dă ca racul,/ Nici îi merge, nici se-ndeamnă/ Nici îi este toamna toamnă [...] (MIHAI EMINESCU)

Poate n-o să fie chiar așa, căci înainte și la noi tot capitalism a fost și nu se poate spune că pe-atunci se mergea ca racul, a replicat unchiul Valentin. (NICOLAE SIRIUS)

Fierbe sângele în el ca într-o coajă de rac (**mort**) = Se spune despre un om lipsit de energie, fără vlagă:

Zbeguiala ridica casa-n sus, iar Mitrana, roșie ca coaja de rac, sosi cu dovleacul într-o tavă, spart în bucăți mari și galbene. (BARBU DELAVRANCEA)

I se bate inima ca la un rac mort = Se spune când cineva este foarte speriat:

De viteaz ce e, se bate inima într-însul ca într-un rac mort. (VASILE ALECSANDRI)

Roșu ca un rac fiert (sau **ca racul**) = Se spune despre o persoană foarte roșie la față:

Numai ce-l văd că vine, roș ca un rac. (MIHAIL SADOVEANU)

Căpitanul, foc de mânie, ieși din apă roșu, ca un rac fiert. (JEAN BART)

Roșu de mânie, ca un rac fiert, lăsă hățurile celor patru cai și așteptă, hotărât să-și ceară dreptul lui cu orice preț. (PANAIT ISTRATI)

RACILĂ

A avea racilă la inimă = A avea o supărare:

Numai sufletul meu are o racilă care nu se mulţumeşte cu leacurile tale. (G. CĂLINESCU)

RADE

A rade (sau **a arde, a croi, a da, a lipi, a șterge, a trage**) (**câteva**) **palme** (sau **o palmă, o scatoalcă**) (cuiva) sau **a încasa** (sau **a lua, a primi**) **o palmă** (sau **o scatoalcă**)**.** v. **palmă.**

A rade fața cuiva (Înv.) = A ucide:

Pre aceştia ce fac strâmbătate [...] *să le radă faţa* [...] *Domnul.* (DOSOFTEI)

A rade pe cineva fără săpun (Fam.; irn.) = A trata pe cineva cu severitate; a critica fără menajamente:

Carp nu vedea altă scăpare decât o intervenție străină. Gazetele liberale îl rad acum fără săpun. (I. L. CARAGIALE)

E asemenea firesc lucru ca d. Urechia, a cărui poziție atârnă de satisfacerea caracudei roșie, să se conforme înțeleptelor sfaturi ale calfei de bărbier care trage perdaf fără săpun limbei noastre și bunului simț în foiletoanele „Pseudo-Românului”. (MIHAI EMINESCU)

A spăla (sau **a şterge, a rade**) **putina** sau **a o rade** (**la** sau **de fugă**)**.** v. **putină.**

A-i rade mustața (sau **o mustață**) **cuiva** (Fam.) = A-şi bate joc de cineva:

Să-mi razi mie mustaţa, dacă nu-ţi spun drept. (MIHAIL SADOVEANU)

Să-mi razi (sau **să-mi radă, să-mi radeți**) **mustața** (sau **mustățile**) (**dacă nu...**) (Fam., ca întărire a unei afirmații) = Se spune pentru a arăta că ești foarte sigur de cele ce afirmi; fă-mi ce vrei:

Dacă nu vă va pune într-o săptămână stăpânul pe picioare, să-mi radeți mie mustața! (MIHAIL SADOVEANU)

De n-oi aduce un neamţ viu-viuleţ, să-mi radeţi mustaţa. (VASILE VOICULESCU)

RADICAL, -Ă

A vorbi (**pe**) **radical** (Dep.) = A vorbi în termeni elevaţi, cu neologisme:

Doar în mahalalele Bucureştilor şi ale altor oraşe din Vechiul Regat se vorbea „radical” adică cu neologisme, spre marele haz al lui Caragiale. (G. CĂLINESCU)

Vorbea foarte frumos pe radical. (I. A. BASSARABESCU)

[…] *şi la mahala se vorbeşte pe radical.* (ION PAS)

RADINĂ

Parcă eşti prins pe rădini = Se spune despre un om ud până la piele:

Parcă eşti prins pe rădini. Se zice celui udat leoarcă, celui bătut [...] (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 34-40, 1928)

RAF

A pune raful (pe cineva) = A supune (pe cineva):

Zi, a pus raful pe el, noa! (MIHAI BENIUC)

A trage raful (sau **fierul,** (reg.) **panta**) **pe roată** = A pune şina pe roată; a fereca:

În curte, Petrea se tocmește cu oamenii ce-i aduc roți să le strângă rafurile [(reg.) cerc, șină de fier care se aplică pe o roată de lemn]*, ori chiar să pună raf nou.* (ION AGÎRBICEANU)

RAFTĂ

A da rafta (pe cineva) = A bate (pe cineva):

I-am dat rafta la joc. (PETRE COMAN)

A o spune (cuiva) **raptă** (sau **raptă-n ochi**) = A spune (cuiva) în faţă, fără înconjur:

– Da cum ai umblat, tată? întrebă porcul, așa că nu te-a tăiat împăratul în cap?

– Nu, dragul tatii, nu m-a chiar tăiat, dar mi-a spus rafta, că să ne lăsăm de astfel de gânduri. (I. POP-RETEGANUL)

Ar trebui să-i spun lui Mihaela franc, rafta-n buze răzându-i mierța, dar crezi, că am curajul spărgătorilor de bănci, Ben? (http://bentodica.blogspot.com/)

RAHAT

A face din rahat bici, să facă plici şi să trosnească (Pfm.; irn.) = A realiza un lucru de calitate cu mijloace puţine şi ineficiente:

Tata a avut încă o dată dreptate: nu poți face din rahat bici și să și pocnească... (ADRIAN BUȘILĂ)

Bravo vouă celor care i-ați votat! Ați făcut din rahat bici și mai și plesnește! (http://farasuparare.ro/)

A face rahatul praf (sau **praştie**) (Pfm.; irn.) = A eşua în realizarea unui lucru mult lăudat anterior:

O să facă rahatul praf! Totusi, era curios că lunganul nu dădea niciun citat din acele multe înțelepciuni pe care le învățase din cărți (înțelepciuni inventate de el– păzea !). (D. R. POPESCU)

A fi (sau **a se crede**) **un rahat cu ochi** (Pfm.; irn.) = A fi o persoană neînsemnată, care însă se crede foarte importantă:

– Nu-mi pasă de tine Robert, ești un rahat cu ochi, cară-te cât mai repede că am uitat paharul pe masă și se încălzește șprițul. (EUGEN PATRICHE)

A fi în rahat până în (sau **la**) **gât** (Arg.) = A avea necazuri mari:

Eram în rahat până la gât. Trebuia să identific cauza. În mod cert, Natalia arăta mai bine. (COSMIN CÂRCIOVA)

„Cred că am intrat în rahat până-n gât” − s-a supărat Bogdan sub duşul fierbinte... (CONSTANTIN BANU)

A îngheţa ca un rahat în ploaie (Pfm.) = A îngheţa foarte tare:

Numai de-asta nu-mi arde mie acum, după ce toată noaptea am înghețat ca un rahat în clădirea lu’ Pește [...] (http://comentatoramator.ro/)

A scoate (pe cineva) **din rahat** (Arg.) = A salva (pe cineva sau ceva) dintr-o situaţie critică:

Asta sugera replica lui tranşantă, brutală, rizibilă în definitiv: Ţi-ai bătut joc de

soțul tău, de omul care te-a scos din rahat [...] (RADU ALDULESCU)

A se face de rahat (Pfm.) = A se face de râs:

Am și clienți minunați pe care-i ador și care-mi fac viața și afacerea frumoase, dar dau ocazional de câte unul, pe care l-aș strânge de gât. Dar nu o fac, tocmai pentru că te faci de rahat pentru o vorbă în vânt. (http://dojoblog.ro/)

A-i îngheța (cuiva) **rahatul.** v. **îngheța.**

Rahat cu apă rece (sau **cu perje, cu prune**) (Fam.) = Lucru lipsit de valoare, de însemnătate; fleac, nimic, bagatelă:

[...]*și vrei ca eu să-ți dau socoteală pentru închipuirile tale bolnave? Rahat cu apă rece!* (MARCEL SECUI)

Ei, aş, rahat cu perje, nu era el aşa grozav. (N. STEINHARDT)

RAI

Bătaia (sau **frica, răbdarea**) **e** (**ruptă**) **din rai** = Bătaia, răbdarea, frica etc. este eficace:

De-i videa-o că nu vra să plămădească și toată ziua cerne, cercetează-ți casa, pentru că bataia e din rai. (C. NEGRUZZI)

O cam bănuiau, şi morăriţa, şi mătuşa Anghelina, că umblă cu poșta de la o casă la alta, dar frica-i din rai. (MIHAIL SADOVEANU)

RAITĂ

A da o raită = a) A face o plimbare:

Până-n seară, am şi colindat mai tot satul, ba şi pe la scăldat am tras o raită, cu prietenul meu Chiriac al lui Goian, un lainic şi un pierde-vară ca şi mine. (ION CREANGĂ)

Duminică în zori bătrâna primenea copiii, se gătea de sărbătoare, mai dădea o raită prin împrejur, ca să vadă dacă în adevăr toate sunt bine, apoi se urca în teleagă. (IOAN SLAVICI)

b) A face o vizită scurtă:

Voinicul din când în când mergea la vânătoare, şi da şi câte o raită pe la zâna. (P. ISPIRESCU)

Atunci dracul dă o raită pe la talpa iadului, să vadă ce lipsește, și apoi iese iute ca scânteia și se tot duce înainte la slujbă, după porunca lui Scaraoschi. (ION CREANGĂ)

Cu raita în sus = Cu partea de jos în sus, răsturnat, dat peste cap:

Bagă de seamă, că, de te atinge, te dai cu raita-n sus. (MATERIALE şi CERCETĂRI DIALECTALE, I, 1960)

RAMAZAN

A-l tăia (pe cineva) **la ramazan** (Fam.) = A-i fi foame:

Probabil pe autorul articolului îl tăia la ramazan în timp ce scria. (www.emaramures.ro/)

A băga la ramazan (Arg.) = A mânca:

Acestea fiind spuse, era într-o bună dimineaţă de primăvară, când şedeam calm la masă şi băgam la ramazan micul dejun al campionilor (mda-da!): proteine la greu. (http://monseniorul.ro/)

RAMĂ

Bun de pus în ramă. v. **bun.**

RAMPĂ

A chema la rampă = A cere, prin aplauze, ca artiştii să reapară pe scenă:

De trei ori actrița fu chemată la rampă. (G. CĂLINESCU)

Publicul scandalizat protestează! Autorul n-a fost chemat la rampă! (LIVIU REBREANU)

Terminându-se spectacolul, publicul a chemat pe autor. D. Vlădicescu a ieşit la rampă ţinând o alocuţiune foarte la locul ei. (MIHAI EMINESCU)

A vedea lumina rampei (D. piese de teatru) = A intra în repertoriul unui teatru pentru a fi jucat în faţa publicului:

Este adevărat că în cele peste douăzeci de piese pe care le-am scris, dintre care jumătate au văzut lumina rampei pe scenele teatrale, la radio, la televiziune, dau relief şi unor personaje feminine. (GEORGE GENOIU)

Prezenţa lui Pirandello pe scena românească, în ultimii ani, a însemnat şi interpretarea unor opere care nu au văzut niciodată până acum lumina rampei în ţara noastră. (ILEANA BERLOGEA)

RANĂ

A (**se**) **pune degetul pe rană** (sau **pe bubă, pe rană deschisă**, rar, **unde trebuie** ori **unde ar trebui**) = A atinge o problemă dureroasă, dificilă sau delicată, a arăta în mod lămurit adevărata cauză a unei situaţii neplăcute:

I se părea chiar că n-ar avea decât să întinză mâna și ar putea pipăi de-a binelea schimbarea aceasta grozavă, care o durea și o tulbura în toată ființa ei. Dar încă nu se încumeta și nu voia să pună degetul pe rană. (LIVIU REBREANU)

Vorbind muncitorilor, trebuie să pui degetul drept pe bubă, căci omul de la sac disprețuiește pe toți acești palavragii electorali, care habar n-au de durerile lui. (PANAIT ISTRATI)

Odată ce s-a pus degetul pe rana deschisă, furtuna s-a dezlănţuit. (JEAN BART)

Alex. Ștefănescu pune degetul pe rană atunci când afirmă că Elegia oului, a noua, conține, in nuce, schema din Iona lui Marin Sorescu […] (DORIN ȘTEF)

A învârti cuțitul în rană. v. **învârti.**

A prinde vulpea la rană (Reg.) = Se zice despre cei care fac mofturi, care se sclifosesc:

Aoleo! – Ce-are ăsta, mă? – Mi-a intrat un ghimpe-n deget. – O prins vulpea rană, se hlizeşte Rack, care-şi simte tot corpul vâjâind de oboseală. (MIHAI BUZEA)

A pune (sau **a turna**) **sare** (sau **oțet**) **pe rană.** v. **sare.**

A zgândări o rană (**mai**) **veche.** v. **zgândări.**

Bun de pus (sau **de legat, să-l pui, să-l legi**) **la** (sau **pe**) **rană** (sau **pe bubă**) (Pop., d. oameni) = Se spune despre un om foarte bun:

Eu sunt agreabil, bun de pus la rană. Dar când ţin cu tot dinadinsul să fiu scârbă, păi n-am rival. (CONSTANTIN ARCU)

Ştefan domnul era așa de bun când vedea dreptatea înaintea lui, încât să mi-l pui la rană și să se vindece. (P. ISPIRESCU)

Altfel îs om bun, să mă pui la rană. (MIHAIL SADOVEANU)

Era ascultător, supus, muncitor și bun, să-l legi la rană. (CONSTANTIN SANDU-ALDEA)

RANG

A-şi ţine rangul = A trăi potrivit cu situaţia sa socială:

Dar noi din ce vom trăi, cu ce ne vom ţine rangul? se căină cu uimită fizionomie tânăra doamnă. (G. CĂLINESCU)

Azi, elitele şi-au schimbat gusturile, de asta o foarte bună prietenă a încercat să-mi deschidă ochii: Dacă nu-ţi ţii rangul? (NORA IUGA)

RAPANGHEL

A lua la rapanghel (sau **la trei păzește**) **pe cineva** (Pop.) = A reproșa, a certa:

M-a făcut de două parale... M-a luat la rapanghel. (ION PAS)

Mi-am luat... pe lelița Măranda la rapanghel... până i-am pus mințile la loc. (AL. VLAHUȚĂ)

– Mă așteptam s-o iei la trei păzește pe domnișoara Angheliu... (ZAHARIA STANCU)

– Luați-i la trei păzește!… (ION LĂNCRĂNJAN)

Inspectorul șef intenționa să-i ia la trei păzește pe toți cei dinăuntru pentru atitudinea lor neprofesională. (ROXANA NĂSTASE)

Nu-ţi spuneam noi? Aşa, gura bate fundul,/ Te-a luat ăla la rapangele. (MARIN SORESCU)

RAPĂG

A face cuiva un rapăg = A împinge pe cineva din spate, făcându-i vânt:

Nu te-astâmperi, cornoratule? Când ț-oi face un rapag, ai s-ajungi cine știe unde! (ION CREANGĂ)

RAPĂN

A se umple de rapăn = A nu trage niciun folos:

Lectura ziarelor îmbunătăţeşte circulaţia sângelui, chiar când te umple de rapăn. (MARIAN POPA)

RAPORT

A avea raport (**cu...** sau **la...**) (Înv.) = **a)** A avea legătură (cu...), a se potrivi (la...):

Tot vorbesc, din mâini nu stau, două vorbe raport n-au. (BARBU MUMULEANU)

b) A se referi (la...):

Din câte vom spune aci despre actuala închisoare, foarte puţine vor avea raport la locuitorii ei de acum. (AL. ODOBESCU)

A da (sau **a(-şi) face**) **raport**(**ul**) = A raporta:

Marele vizir a început să-şi facă raportul despre felurite treburi. (I. L. CARAGIALE)

A se prezenta (sau **a ieşi, a fi scos** etc.) **la** (**un**) **raport** = A se prezenta (sau a fi chemat) în faţa unui superior pentru a-şi susţine o doleanţă sau pentru a răspunde de o greşeală săvârşită:

Se hotărî să se prezinte la raport, să-i explice situaţia. (LIVIU REBREANU)

A-i face cuiva raportul (sau **un raport**) = A comunica unui şef ierarhic o greşeală săvârşită de un subaltern:

De aceea, cum a ieșit de la arest, [Moș Teacă] *a făcut un raport către comenduire, cerând ca toți gazetarii să fie puși la pluton de pedeapsă cu cățeaua-n spinare două ceasuri pe zi.* (ANTON BACALBAȘA)

În raport cu = În comparaţie cu…:

Şi, într-un spaţiu închipuit ca fără margini, nu este o bucată a lui, oricât de mare şi oricât de mică ar fi, numai o picătură în raport cu nemărginirea? (MIHAI EMINESCU)

Sub raportul (**sub acest raport, sub diverse raporturi** sau **sub toate raporturile**) = Din acest punct de vedere (din diverse sau din toate punctele de vedere, sub toate aspectele):

Eminescu a fost pregătit sub toate raporturile pentru a croi un drum nou în literatura românilor. (AL. VLAHUȚĂ)

Sub acest raport, cele ce se întâmplă în toate zilele aici vorbesc în contra acestei opinii. (D. BOLINTINEANU)

RARA

A o lua rara (Reg.) = A merge repede, a o lua la fugă:

[Sultănica] *o ia rara-rara prin fâneață.* (BARBU DELAVRANCEA)

[Radu] *își lua o carte și-o pornea rara pe dealuri.* (AL. VLAHUȚĂ)

RAS, -Ă

Ba (**că**) (**e**) **tunsă, ba** (**că**) (**e**) **rasă** sau **c-o fi tunsă, c-o fi rasă.** v. **tuns.**

Tu zici rasă, ea zice tunsă sau **unul zice tunsă, altul rasă** = Se spune despre cei care nu se potrivesc în păreri şi care nu sunt niciodată de acord:

Iartă-l, – îi zise streinul – e sărmanul nătărău!/ Nu știi că este o vorbă, degeaba bați fierul rău!/ Tu îi zici rasă, el tunsă, și niciodată nu poți/ Prostia cea din născare din capul lui să o scoți. (ANTON PANN)

Tu îi zici rasă, ea îți zice tunsă. (IULIU A. ZANNE)

RASOL

A da rasol (Fam.) = A face un lucru în grabă, superficial, de mântuială:

Tu să treci cel dintâi că e mai bine... Pe urmă se plictisesc măgarii de călăi și dau rasol. (CAMIL PETRESCU)

Să dăm rasol mai repede. Mai sunt șapte procese și azi e ziua mea de masaj electric. (CEZAR PETRESCU)

RAŢĂ

(**A merge, a se mişca, a umbla**) **ca o rață** = (A merge etc.) cu mersul legănat:

Și, nici nu vreau să mă gândesc, primăvara mă doare rău de tot. Umblam pe drum ca o raţă. (MIRCEA DANELIUC)

A prinde (pe cineva) **cu raţa în traistă** = A prinde pe cineva asupra faptului:

Dară să ferească Dumnezeu să fi prins el pe cineva cu raţa în traistă, că era aspru foarte. Se făcea leu-paraleu când se ivea nedreptatea şi asuprirea înaintea lui. (P. ISPIRESCU)

Acum era important ca să nu fie prins cu raţa în traistă, se gândi Anton şi, hop, urcă pe şestache, fără să-şi mai ia rămas-bun de la cumătri, în caroserie. (DUMITRU CRUDU)

A se băga ca raţa-n muci (Arg.) = A fi inoportun:

„Lasă-i să bage fitile că le-a băgat careva fluturaşi în cap", urmată de observaţia lui Busuioc: „Aşa e, vezi că se bagă ca raţa-n muci." (DAN REBREANU)

A-i intra (cuiva) **raţa în traistă** = A i se face frică:

Logofătului îi intrase raţa în traistă, când auzi de bărbat. (P. ISPIRESCU)

Îi mănâncă câinii (sau **raţele**) **din traistă** (sau **din buzunar**). v. **mânca.**

RAŢIUNE

Rațiunea de a fi (sau **de a exista, de existență**) (a unei persoane, a unui lucru, a unui fenomen etc.) = Ceea ce justifică, motivează existența (unui lucru):

Neîmplinind aceste condițiuni, scrierea sa devine inutilă și fără rațiunea logică de a esista. (NICOLAE FILIMON)

RAZNA

A o lua (sau **a o apuca**) **razna** = **a)** A divaga, a bate câmpii, a exagera:

Cunoşti până unde ajunge imaginaţia femeii, când o ia razna. (CEZAR PETRESCU)

Mama o luase razna. (PETRE BARBU)

b) A pleca, a merge la întâmplare, fără țintă:

Atunci şi copilul, coborându-se din copaci, o apucă razna pe câmp. (P. ISPIRESCU)

O luași razna prin ziduri, numai să scapi de întrebare mea, ca și cum ar fi fost în joc onoarea infantei Spaniei [...] (EUGEN LOVINESCU)

RĂBDA

A (**nu**)**-l mai răbda** (pe cineva) **puterile să...** = A (nu) mai putea să...:

Și două lucruri necăjeau pe împărat: că nu-l mai răbdau puterile să-și joace copila pe genunchi ș-apoi că prea se făcuse frumoasă din cale-afară. (BARBU DELAVRANCEA)

A (**nu**)**-l răbda pe cineva inima** (**să...**) = A (nu) se putea stăpâni (să...):

Nu-l mai răbdase inima și venise s-o vadă cu ochii lui. (CAMIL PETRESCU)

Totuși nu-l răbda inima să stea molcom. (LIVIU REBREANU)

Unde nu se încinge între dânșii o bătaie crâncenă, ș-apoi stă de-i privește, dacă te rabdă inima. (ION CREANGĂ)

Și ciocnind cu ei paharul, îi privea cu mulțumire: – Și apoi stai de privește, de te rabdă inima. (EUGEN LOVINESCU)

Pe mine nu m-o răbdat inima să-i las în voia lor, că tot eu aveam să-i caut pe urmă prin

meleaguri, că eu îs la boi, la amândouă părechile. (EM. GÎRLEANU)

A nu răbda vremea (pe cineva) (Fig.) = A fi presat de timp:

Să intru în sfânta mănăstire, să dau părintelui Nicanor un sorocovăţ să-mi facă o slujbă pentru scăpare de năpaste, – nu mă rabdă vremea, căci m-ajung din urmă supărarea şi harapnicul boieresc. (MIHAIL SADOVEANU)

A răbda în piele = A îndura mult, fără a se plânge:

Lâna oițelor mele/ Pentru el se toarce-n dârstă?/ Ș-oi răbda eu mult în piele,/ Sila fie-mi fără vârstă? (CEZAR BOLLIAC)

Bietul om rădbă în piele și mai purtă în cârcă pe șarpe ce-l mai purtă [...] (P. ISPIRESCU)

Cum te (**îl, vă,** etc.) **rabdă** (sau **ţine**) **pământul?** v. **pământ.**

RĂBDARE

A mânca răbdări prăjite (sau **ciuperci, coaste fripte**)**.** v. **mânca.**

A scoate (pe cineva) **din răbdare** (sau **din răbdări, din toate răbdările**) = A face pe cineva să se enerveze foarte tare*:*

Eu îs bun cât îs bun, dar și când mă scoate cineva din răbdare, apoi nu-i trebuie nici țigan de laie împotriva mea. (ION CREANGĂ)

Hubăr însă ținea să-și certe feciorul, și nepăsarea acestuia îl scotea din răbdare. (IOAN SLAVICI)

Oricât de blajin să fie omul, îl scoți din toate răbdările. (I. L. CARAGIALE)

A se înarma cu răbdare. v. **înarma.**

A(-şi) ieşi din răbdare (sau **din răbdări**) = A (se) enerva (foarte tare):

Celelalte, strigă gazda ieșind din răbdare întru auzul atâtor laude. (C. NEGRUZZI)

Puiul a-ntrebat-o şi-a doua oară şi a treia, atunci femeia a ieşit din răbdare şi-a zis [...] (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, nr. 29-31, 1916)

Răbdare şi tutun (Gmţ.) = Se spune despre cineva care trebuie să aştepte multă vreme:

Pronosticurile meteorologice nu par a fi trandafirii. – Aunci, ce facem ? – Aşteptăm. – Şi cât aşteptăm ? – Nimic nu se ştie... – Răbdare şi tutun? – Răbdare şi tutun... (CEZAR PETRESCU)

Imediat vin la chestie! îmi strigă meșterul făcând semne cu mâna ca să-mi potolească nedumerirea; răbdare și încă nițel tutun, pân' ce ajung la explicația care vă interesează. (MIHAIL SADOVEANU)

RĂBDAT

(**A se alege**) **ei cu luatul, noi cu răbdatul** = Se zice când cineva este nedreptăţit la împărţirea unor avantaje, bunuri etc.:

La sfârșit, ei s-au ales cu luatul, iar noi cu răbdatul.

RĂBOJ

A crede după răboj (Reg.) = A crede tot ce se spune:

[Mama] *crezându-le toate lăptoase după răbuș, cum i le spusesem eu* [...] *m-a lăudat.* (ION CREANGĂ)

A cresta pe răboj = A ţine o socoteală, o evidenţă; a-şi însemna ceva:

Crestați pe răboj, copii! (P. ISPIRESCU)

Ea crestase pe răboj al doilea mare sacrificiu făcut pentru soț și – în egală măsură – pentru tihna și buna stare a căsniciei. (G. M. ZAMFIRESCU)

[…] *se mulgea, se măsura şi se cresta pe răboj cantitatea de lapte a fiecărui sâmbraş pentru a i se calcula brânza cuvenită la spargerea stânei.* (ION GHINOIU)

A i se uita cuiva răbojul = A i se uita cuiva numărul anilor:

Îmbătrânea mereu, de murit însă nu mai murea. I se uitase răbojul. (ŞEZĂTOAREA, XII)

A însemna la răboj = A număra:

Altul caută în lume și în vreme adevăr, / De pe galbenele file el adună mii de coji, / A lor nume trecătoare le însamnă pe răboj; (MIHAI EMINESCU)

Am însemnat şi eu la răbuş vreo optzeci şi mai bine de ani. (MIHAIL SADOVEANU)

A lua (sau **a da**) **pe răboj** = A lua (sau a da) pe datorie:

Iar ale noastre sunt destul de sărace, căci toata marfa să ia pe răboj (pe credit - n.n.) până încep aş pune moşiile la mezat. (MARIAN PETCU)

A strânge de pe răboj = A scoate din evidenţă; a da uitării:

Am strâns răbojul cu probleme interminabile şi am pornit la treabă. (http://eparhiaargesului.ro/)

A şterge de pe răboj = A da uitării; a ierta:

Pentru cei ce mai au obrăznicia de a mai spune vorbe denigratoare despre Eminescu, e rău că s-au născut, deoarece „putrejunea" îi va şterge de pe răboj. (http://www.dacoromania-alba.ro/)

A trăi pe răboj = A trăi pe datorie:

Atunci toate casele boierești avea toate cele trebuincioase de pe la moșii..., iar acum toți trăim pe răboj. (DINICU GOLESCU)

A trece la răboj = A consemna, a nota, a trece pe lista neagră:

Iar cel care-o îndrăzni să-l omoare, să se treacă la răboj ca făptuitor al unui greu păcat. (POP.)

Însă să mi-i găsești pe toți, să-i treci la răboj şi să nu-i scapi din ochi, ca să ştii în orice clipă unde se află fieştecare! (MICU SECUIU)

A vinde pe răboj = A da marfa pe datorie:

Cine vinde pe răboj curând şi multă marfă vinde, dar şi pe muşterii îi pierde şi banii lui nu-i mai vede. (MIHAI EMINESCU)

A(-şi) ieşi (sau **a scoate pe cineva**) **din răboj** (**afară**) = A(-şi) pierde (sau a face pe cineva să-şi piardă) răbdarea:

[...] *numai să avem vorba dinainte, să nu fii rău de gură, c-apoi mi-i să nu mă scoți din sărite și să mă faci câteodată să-mi ies din răbuș afară.* (ION CREANGĂ)

Ca pe (sau **după**) **răboj** = Întocmai, exact:

[Mama] *crezându-le toate lăptoase după răbuș, cum i le spusesem eu* [...] *m-a lăudat.* (ION CREANGĂ)

RĂCI

A i se (sau **a-i**) **răci** (cuiva) **inima** = A (se) speria:

La kilometrul al zecelea mi s-a răcit inima şi cred că nu i-a lipsit mult să se oprească. (RADU TUDORAN)

S-a răcit inima în mine, însă perele îmi ţinea de cald şi, venindu-mi în fire, am băgat de seamă că acel câne fioros era legat şi am trecut prin faţa lui fără frică. (ION VLASIU)

A-şi bate (sau **a-şi strica, a-şi răci, a-şi rupe**) **gura degeaba** (sau **de clacă, de pomană, de-a surda, în zadar**). v. **bate.**

RĂCIT, -Ă

Cu inima răcită = Speriat, îngrozit:

Din pridvor, cu inima răcită, Salvina observă tot ce se petrecea jos în curte. (ION AGÎRBICEANU)

RĂCNI

A răcni (sau **a striga, a țipa, a urla**) **ca din gură de şarpe** = A striga din răsputeri:

– Neghiniță, de ce-l bat pe ăla, de răcnește ca din gură de șarpe? – Fiindcă împăratul e surd și n-aude, răspunse Neghiniță. (BARBU DELAVRANCEA)

Ce l-o fi apucat de ţipă ca din gură de şarpe? (POP.)

RĂCOARE

A băga (pe cineva) **în răcori** (sau **în toate răcorile**) sau **a-l trece** (**toate**) **răcorile** (sau **căldurile**) = A înspăimînta (pe cineva):

Voinicul cel care răcnea în bătălii de băga în răcori pe dușmani, grăi încet. (MIHAIL SADOVEANU)

De ce a băgat el în răcori, gândești, pe toți împărații și pe papa de la Roma? (I. L. CARAGIALE)

A se lăsa (**cu**) **răcoare** = A se face frig*:*

Ia cerga asta și te-nvelește, că despre ziuă se lasă răcoare. (I. L. CARAGIALE)

A sta (sau **a băga, a fi, a pune, a ședea** etc.) **la răcoare** (sau **la bașcă, la gros, în închisoare, la mititica, în ocnă, la pârnaie, la pușcărie, la secret, în temniță, la zdup**) = A sta la închisoare:

Adică ce-o să fie dacă-i sta şi tu la răcoare două săptămâni?… (LIVIU REBREANU)

Stătuse la răcoare la Galata şase luni. (MIHAIL SADOVEANU)

Un individ a fost vârât de un sfert de ceas în bașca primăriei. (IDEM)

Lasă-i, șadă la răcoare, dacă sunt proști. (IOAN SLAVICI)

Dacă nu ascultau, îi bătea la fund şi îi băga în gros. Un gros era la curte şi unul la biserică. (FLORIAN DUDAȘ)

Şi ea, drept mulţumire, întoarce cheia în broasca uşii mele, trântindu-mă astfel la închisoare până la epoca sosirii nagâţilor [cucuvea]. (ION GHICA)

În timp ce Lora i-a dat ceva să bage în ghiozdan, Vio i-a povestit cum a fost la mititica. (DUMITRU CRUDU)

Unul îşi pusese ştreangul de gât, alţi trei dăduseră ortul popii şi patru erau la mititica. (VIOREL ZAICU)

– Nu! Când am vrut să plec la Paris, m-au prins fără acte la frontieră și m-au băgat la pârnaie. (BUJOR NEDELCOVICI)

Fără judecată, fără nimic, îl băgară la puşcărie, spre a fi pus la cazne şi apoi să-l piarză pre el. (P. ISPIRESCU)

Comisarul respectiv îmi spune că blajinul fecior al Păunei-văduvii a făcut isprăvi mari la revoluție, și acum e ținut la secret sub învinuiri grave... (I. L. CARAGIALE)

Mai bătrâni și mai tineri […] *care zăceau la zdup pentru vreo găină.* (EUGEN BARBU)

A-l lua (pe cineva) **cu răcori** = A i se face frig:

Şi apucându-l nişte răcori reci de frică, începu a citi pe cărticica lui, şi înlătură oarecum groaza ce sta gata să-l coprinză. (P. ISPIRESCU)

Încercam să evit privirea uriaşului cu ochii de culoarea vântului turbat, pentru că mă lua cu răcori pe şira spinării. (CONSTANTIN ARCU)

A-şi lua răcorile (Reg.) = A scăpa de grijă:

Hai, de-amu, măi babă, în târg să bem și să ne veselim, că de grădină mi-am luat răcorile. (ALEXANDRU VASILIU)

RĂCOREALĂ

La răcoreală (Fam., rar) = La închisoare:

Pă mulți îi crede lumea cinstiți, când ei întrec pă pușcăriași vestiți, ba poate că și să-ntovărășesc la câte și mai câte cu dânșii, după ce scapă de la răcoreală. (GLIGORE M. JIPESCU)

RĂCORI

A-şi răcori (sau **a-și săra**) **inima.** v. **inimă.**

A-şi răcori inima (sau **sufletul**) = A vorbi deschis, atenuându-şi astfel o suferinţă morală etc.:

Boierul însă, căruia parcă i se răcorea inima când auzea spusele băiatului, îi da ghes, zicându-i […] (P. ISPIRESCU)

[…] *ochii lui umflaţi de mânie zăriră din nou burta batjocoritoare şi îndată începu să o lovească cu piciorul, icnind mai mulţumit, parcă prin fiecare izbitură şi-ar fi răcorit sufletul.* (LIVIU REBREANU)

RĂDĂCINĂ
A cerca rădăcinile (Pop.) = A cerceta cauzele, motivele:

Împăratul şi-a închipuit că boala fetei îi pribeagă şi nu i-a cercat rădăcinile. (POP.)

A prinde rădăcini (sau **rădăcină**) = A căpăta stabilitate într-un anumit loc:

După ce au prins rădăcini şi au început să se manifeste, numai forţa brutală le mai poate stăvili distrugerile. (LIVIU REBREANU)

Nu este mai mare mulțumire pentru omul ce dorește binele altora decât aceea când vede că este ascultat de către alții și că vorbele lui prind rădăcini. (IOAN SLAVICI)

Nefiind de ieri de alaltăieri, e de neînțeles de ce entuziasmul factice și de paradă nu mai prinde rădăcină, de ce zile a căror însemnătate s-a exagerat acum un an trec azi nesărbătorite ca cele de rând și de lucru. (MIHAI EMINESCU)

A rupe rădăcinile = A se hotărî să plece; a pleca din locurile natale:

Nu vroiam să îmi părăsesc țara, nu îmi puteam rupe rădăcinile ancenstrale din arborele genealogic. (LULU MODRAN)

A tăia (sau, **a curma, a stârpi**) **răul de la rădăcină.** v. **tăia.**

RĂFUIALĂ
A lua (pe cineva) **la răfuială** = A cere cuiva socoteală:

Scaraoţchi mi ţi-l luă la răfuială pe drac de mergeau fulgii. (POP.)

A-i trage (sau **a-i da**) **cuiva o răfuială** = A mustra pe cineva cu asprime; a lua la rost pe cineva; (pex.) a bate (pe cineva):

Am să le trag o răfuială număru unu. (MIHAIL SADOVEANU)

Dacă-i așa, să-ți dau o răfuială ispràvnicească pe spinare. (VASILE ALECSANDRI)

RĂGAZ
A nu avea răgaz = A nu avea liniște; a nu avea tihnă:

În delirul frigurilor, i se părea că vede toate jertfele cruziei sale, fioroase și amenințătoare, îngrozindu-l și chemîndu-l la judecata Dumnezeului dreptății. În deșert se învârtea în patul durerii, căci nu putea afla ragaz. (C. NEGRUZZI)

Mânia lui era atât de mare, încât femeia nu avea răgaz să spună niciun cuvânt de lămurire [...] (ION MARIN SADOVEANU)

A-i da cuiva răgaz = A da cuiva timpul necesar pentru a face un lucru în condiții normale; a păsui pe cineva:

Vru el să le spuie cine a fost broasca, dară nu-i deteră răgaz, căci îi luau vorba din gură, şi-l cam dedeau în tărbăceală cu graiuri care mai de care păcălitoare. (P. ISPIRESCU)

Moartea sa a provocat retragerea mongolilor din Europa şi i-a dat răgaz lui Béla IV să întărească regatul ungar. (NEAGU DJUVARA)

RĂIME
A avea o răime = A se înfuria; a avea toane:

Mi-a venit aşa o răime şi nu mai suportam pe nimeni... (https://www.romaniatv.net/)

RĂMAS[1]
A-şi lua rămas bun sau **a-şi lua rămas bun** (sau **bunul**) **rămas** = A se despărţi de cineva (cu cuvinte de urare sau de afecţiune):

Mi-am luat rămas bun de la gospodina casei. (MIHAIL SADOVEANU)

Și după ce-și luă rămas bun, fata împăratului își cătă de drum. (P. ISPIRESCU)

Rămas bun (sau **bun rămas**) = Formulă de salut adresată de cel care pleacă celor care rămân:

În finalul scrisorii nu mai are însă tăria să-şi ascundă sfâşierea dinaintea despărţirii: Rămas bun, mă despart de tot ce mi-e drag. Mă doare că trebuie să părăsesc totul. (DORU COSMA)

– Da' nu-ți fie cu bănat, om bun, că am șuguit și eu. Bun rămas! Te-a învăța Dumnezeu ce să faci... și s-a tot dus înainte. (ION CREANGĂ)

Bun rămas, ortaci de luptă, bun rămas! (VALERIU ANANIA)

Rămas de capul meu (**al tău, al lui** etc.) = Ajuns liber, fără supraveghere; fără constrângere:

Vezi că el nu făcu ca acei tineri, rămași de capul lor, care se aruncă în valurile lumii, așa orbește; ci se socoti cum ar face el să apuce o cale bună. (P. ISPIRESCU)

RĂMAS[2]

A da rămas pe cineva (sau **a da rămas din judecată**) (Îvp.) = A declara pe cineva învins:

Dacă judecătorii noştri ar vra să mă asculte, ei ar da totdeauna rămas pe advocaţii ce vorbesc aşa de pocit. (C. NEGRUZZI)

A pune rămas = A face prinsoare:

Un plugar fără știință – și pe asta pun rămas –/ E în stare să vă-nvârte și să vă poarte de nas. (G. COȘBUC)

A se da rămas (Îvp.) = A se da bătut:

Când o văzură boierul şi oamenii curţii, venind aşa, încremeniră. Boierul, vezi, nu voia să se dea rămas, şi porunci să dea drumul la doi zăvozi ce-i ţinea la curte în lanţ. (P. ISPIRESCU)

De ajuns şi de rămas (Înv.) = Din belşug:

Ți-au spus aceia de ajuns și de rămas. (GALA GALACTION)

RĂMÂNE

A (**nu**) **rămâne îndoială că....** v. **îndoială.**

A lăsa (sau **a rămâne**) **baltă.** v. **baltă.**

A nu (**mai**) **rămâne** (sau **fi, sta**) ori **a nu se** (**mai**) **ţine** etc. (**nici**) **piatră pe piatră** (din ceva) sau (reg.) **a se alege piatra şi uscata** (**de ceva** sau **de cineva**). v. **piatră.**

A nu-i (**mai**) **rămâne cuiva** (**alta**) **decât să...** = A nu se găsi pentru cineva altă soluţie decât...:

Nu-mi mai rămâne decât să ard tot ce-am scris. (AL. VLAHUȚĂ)

Nu ne rămâne decât să alergăm mereu înainte. (CAMIL PETRESCU)

A rămas înţeles (sau **rămânem înţeleși**) = Se spune ca încheiere a unei discuţii, după ce s-a ajuns la un acord:

Annie, a rămas înțeles. (CEZAR PETRESCU)

Rămânem înţeleşi! şi îi strâng mâna pe rând. (BUJOR NEDELCOVICI)

A rămâne (**a deveni, a fi** etc.) **literă moartă.** v. **literă.**

A rămâne (**ca**) **scris pe perete.** v. **scris.**

A rămâne (ceva) **la** (sau **întru, până la**) **alta** sau **a rămâne** (ceva) **numai la...** = A mai fi de făcut atâta, a mai lipsi numai atâta; a ajunge lucrul până la un punct:

La atâta rămăsese lucrul, de se domnea ţeara Moldovei în trei părți. (NICOLAE COSTIN)

Dac-a rămas treaba până la atâta, apoi las pe mine. (ION CREANGĂ)

A rămâne (cu ceva) **pe cineva** (Îvp.) = A învinge pe cineva (într-o judecată, într-o prinsoare, la un concurs etc.):

Luându-se la întrecere, Ercule îi rămase pe toți. (P. ISPIRESCU)

Parcă-i spunea inima că pe Roibulețul lui nu-l va rămâne nicin cal. (CONSTANTIN SANDU-ALDEA)

A rămâne (**de**) **lemn** (sau **ca de lemn**). v. **lemn.**

A rămâne (**numai**) **cu degetul.** v. **deget.**

A rămâne (**numai**) **să...** = Urmează (doar) să...:

Rămâne acum să ştim cine este mai tare. (GR. ALEXANDRESCU)

A rămâne (sau **a ajunge**) **pe drumuri.** v. **drum.**

A rămâne (sau **a fi**) **înmărmurit** (sau **înlemnit**) = **a)** (În basme) A deveni stană de piatră:

Nici nu le puteai vedea, fără a rămâne, pe loc, înmărmurit. (POP.)

b) A fi uimit, impresionat:

Când văzu acele slove şi le citi, dascălul rămase înmărmurit şi, intrându-i gărgăunii în cap, îi şi puse gând rău găinei. (P. ISPIRESCU)

Dar Ionică cel prost, holbând ochii mari, a rămas înlemnit, cu gura căscată și numai nu-i curgeau balele ca la cânii cei turbați! (ION CREANGĂ)

Câinele alergă repede să vadă şi rămase înlemnit văzând minunea. (POP.)

A rămâne (sau **a fi**) **pe jantă.** v. **jantă.**

A rămâne (sau **a lăsa pe cineva**) **lefter.** v. **lefter.**

A rămâne (sau **a se întoarce**) **cu buza umflată** (sau **buzele îngroșate**)**.** v. **buză.**

A rămâne (sau **a se vedea**) **pe poduri** (Înv.) = A rămâne sărac, fără adăpost:

Părăsită de rude şi de cunoştinţe, se văzu pe poduri. (D. BOLINTINEANU)

A rămâne (sau **a ţine**) **în nelucrare.** v. **nelucrare.**

A rămâne ars (sau **opărit, fript**) = A fi depăşit de situaţie:

Iară baba a rămas opărită şi nu ştia ce să facă de ciudă. (ION CREANGĂ)

La aceste vorbe, mulți dintre boieri s-au simțit atinși; cel cu pricina [...] *a rămas ca opărit.* (IDEM)

Mulțimea izbucnește într-un râs cu hohot, iar cel ce și-o auzi, rămâne opărit cu apă rece. (I. POP-RETEGANUL)

A rămâne bun făcut. v. **făcut.**

A rămâne ca la dentist (sau **cu gura căscată** ori **mască**) (Fam.) = A fi uluit, a rămâne uimit:

Iar ţăranul, făcându-şi cruce, a rămas cu gura căscată, fără să bleştească un cuvânt. (ION CREANGĂ)

Dracu se vede că nu mai văzuse om călare, or că erau dracii proști pe vremea aia, că rămase cu gura căscată. (DUMITRU STĂNCESCU)

A rămas ca la dentist. Cu gura căscată şi speriat s-o uitat în dreapta, în stânga şi se auzea ceva. (LUCIAN BOIA, ADRIAN CIOROIANU)

A rămâne crăcănat (Arg.) = **a)** A rămâne uimit, surprins:

Am rămas crăcănat. Eva nu avea mai mult de treizeci de ani, era brunetă [...] (ȘTEFAN AGOPIAN)

Dacă nu se poate debarasa, să iasă la raport pentru a fi înlocuit. Rămân crăcănat și, în mod excepțional, îmi aprind o țigară. (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

b) (D. femei) A fi extenuată în urma excesului sexual.

A rămâne cu inima frântă. v. **inimă.**

A rămâne cu zile (sau **cu sufletul în oase**) = A continua să trăiască:

De rămâne cu zile, tot nu vom avea noi pace de el. (I. POP-RETEGANUL)

El o ținea una, să-i aducă pe fata lui Verdeș împărat, dacă vrea să scape de ponosul de tâlhar, de călcător de drepturile altuia, și să rămâie cu sufletul în oase. (P. ISPIRESCU)

A rămâne de (sau **din**) **judecată** = A pierde un proces:

Deci au rămas de lege și de judecată den divan și au rămas funea lu Dade toată, preste tot, pre seama Stanciului [...] (DOCUMENTA ROMANIAE HISTORICA: ȚARA ROMÂNEASCĂ)

A rămâne de căruţă = **a)** A nu ţine pasul cu ceilalţi; a pierde ocazia:

Am scris apoi la „Viaţa" lui Vlăhuţă.../ Dar „Viaţa" a murit, că n-avea zile/ Şi am rămas şi-acolo de căruţă –/ Nu-nvie „Viaţa", e-n zadar, copile! (D. ANGHEL)

Oameni ca el o să mai fie și de-acum-nainte, da până la urmă tot o să rămână de căruță, să știi! (ION LĂNCRĂNJAN)

b) A se face de râs (în urma neîndeplinirii unui angajament):

Înfrăţire pe faţă între Udrea şi Iohannis, Blaga rămâne de căruţă. (https://www.obiectiv.info/)

A rămâne de ceva = A se răzleţi de o ceată, de tovărășie:

Cum au căpătat vreame slobodă, au rămas de turmă și s-au depărtat de munte. (D. ȚICHINDEAL)

A rămâne de cineva = A fi lipsit de cineva; a supraviețui cuiva:

Am rămas de mamă. (DOSOFTEI)

Acum chiar rămâni de mine, dragă nevastă. (I. POP-RETEGANUL)

A rămâne de lege. v. **lege.**

A rămâne grea (Pop.) = A fi însărcinată:

Şi mai una, şi mai alta, dete Dumnezeu în cele din urmă de i se împlini şi această poftă a inimei: nevasta lui, împărăteasa, rămase grea şi peste nouă luni făcu o fată, frumoasă, de seamăn pe lume n-avea. (P. ISPIRESCU)

– Tare mă tem să nu fi rămas grea! murmură fata cu dinţii dârdâind şi glasul ei domol se împrăştie în tăcerea nopţii ca un strigăt puternic. (LIVIU REBREANU)

A rămâne în coadele tăciunilor = A trăi în mizerie, a o duce greu:

De mic sărac rămăsăi pe mâinile străinilor, în coadele tăciunilor. (POP.)

A rămâne la (sau **pe lângă**) **ale mele** (**tale, sale** etc.) = A rămâne neclintit într-o hotărâre:

Degeaba-ţi explic, că tu rămâi tot la ale tale. (AL. VLAHUȚĂ)

El a rămas pe lângă ale sale, că-și va cerca norocul și va peți fata boierului. (I. G. SBIERA)

A rămâne morţiş la ceva = A ţine cu orice preţ la ceva:

El n-au vrut nici într-un feliu altaceva, ci au rămas la fluierul acela. (I. G. SBIERA)

Canoanele sinodului provincial l-am cetit din fir în păr şi m-am convins că Roma a rămas morţiş conservativă [...] (ANUARUL INSTITUTULUI de ISTORIE „GEORGE BARIȚ” din CLUJ-NAPOCA, vol. 42, 2004)

A rămâne mut. v. **mut.**

A rămâne pe cineva (Învp.) = A învinge, a bate pe cineva:

Luându-se la întrecere, Ercule îi rămase pe toţi. (P. ISPIRESCU)

Și, fiindcă de-aș fi discutat cu moșneagul în contradictoriu mă temeam să nu mă rămână, schimbai cu meșteșug firul vorbirii. (CALISTRAT HOGAȘ)

A rămâne pe drumuri (sau **de dârvală**) = A-şi pierde mijloacele de existenţă:

Amară mi-i inima […] *rosti* […] *și se sprijini de-un arbore. Acuma am rămas cu totul de dârvală pe fața pământului.* (EUSEBIU CAMILAR)

[...] *flăcău chipeş, să renunţe la patul cu baldachin şi la dolarii de pe noptieră, să rămână de dârvală şi să înceapă totul de la lingură?* (IULIAN CIOCAN)

A rămâne pe gânduri = A medita, a reflecta:

Bătrâna se ghemui în ungherul ei și rămase pe gânduri, cu buzele strânse. (CEZAR PETRESCU)

Îl privi de aproape și rămase pe gânduri. (DUILIU ZAMFIRESCU)

A rămâne pe mâna cuiva = A ajunge la bunul plac al cuiva:

După moartea mea... toate rămân pe mâna străinilor. (I. POP-RETEGANUL)

A rămâne pentru (sau **pe**) **altă dată** (sau **altă zi, altă săptămână, săptămâna viitoare** etc.) = A se amâna pentru o dată ulterioară:

Excursia noastră rămâne pe săptămâna viitoare. (I. L. CARAGIALE)

A rămâne tablou. v. **tablou.**

A rămâne tot pe a cuiva = Se zice când, într-o discuţie, cineva îşi impune până la urmă punctul de vedere:

Cât s-a bălăbănit mama cu tata din pricina mea, tot pe a mamei a rămas. (ION CREANGĂ)

A rămâne (sau **a ajunge, a se face**) **de pomină.** v. **pomină.**

A-i rămâne cuiva inima (sau **ochii**) **la ceva** (sau **la cineva**) sau **a-i rămâne cuiva ceva** (sau **cineva**) **la inimă** = A-i plăcea cuiva foarte mult un lucru sau o persoană; a îndrăgi.

Era voinic și tinerel,/ Înalt și tras ca prin inel;/ De-atunci și ochii i-au rămas/ Și inima la el. (G. COȘBUC)

Mie mi-a rămas inima la fata dumitale din casă. (P. ISPIRESCU)

– Văd că ți-a rămas inima la cel București. De ce-ai mai alergat acasă? (ILEANA CUDALB)

A-i rămâne cuiva oasele (sau **ciolanele, picioarele, zilele**) **pe undeva** = A muri în locuri străine:

Numai să nu-i rămâie pe-aici ciolanele. (MIHAIL SADOVEANU)

Ele zise că din ziua când va veni cel dintâi peţitor şi nu va izbuti să scape, toate oraşele şi toate satele să se dărâme precum le-ai văzut şi tu, şi toţi oamenii să putrezească, să le rămâie numai oasele. (P. ISPIRESCU)

Da' ce te gândeşti că-i joacă? […] *îmi rămânea şi mie ciolanele pe-acolo.* (JEAN BART)

Asta mai rămâne = Aceasta mai este de făcut:

Alta nu-i mai rămâne decât... să se ducă încotro vedea cu ochii. (I. L. CARAGIALE)

Cum rămâne (cu)...? = Ce hotărâre s-a luat (în privinţa)...?:

Omul putea să nu ne deie nimic, și atunci cum rămânea? (ION CREANGĂ)

Numai aș vrea să știu cum rămâne cu moșu-tău? (IDEM)

Dar lasă vorba asta, spune-mi cum a rămas cu balul? (C. NEGRUZZI)

Mai rămâne vorba despre (sau **de...**) = Urmează să mai fie discutat:

Mai rămâne vorba despre asta, zise tata posomorât. (ION CREANGĂ)

Mult a fost, puţin a rămas = Se spune ca încurajare, când dintr-un lucru greu s-a efectuat cea mai mare parte:

Ei, mult a fost, puţin a rămas. Uite-acu dă colțu spre curte și la urmă mai e doi pași pân-la stația de tramvai. (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

Nici (**nu**) **mai rămâne cuvânt.** v. **cuvânt.**

Nu (**mai**) **rămâne vorbă** (sau **rămâne vorbă**)**?** = E sigur, nu mai e de discutat:

Iar cât priveşte creşterea viţeilor de la vitele de calitate superioară importate din alte ţeri, nici nu mai rămâne vorbă că nu pot fi crescuţi în felul obicinuit la noi […] (PUBLICAȚIUNILE FONDULUI VASILE ADAMACHI, 1916)

– Așa-i, bădie, că mergem călare la Dumbravă? [...] *– Mai rămâne vorbă?!* (CALISTRAT HOGAȘ)

Să rămână între noi = Se spune ca îndemn pentru păstrarea unui secret:

Toate câte ţi le spun între noi trebuie să rămână. (I. L. CARAGIALE)

Aș fi vrut să-ți spun ceva... Dacă-mi făgăduiești să rămână între noi. (AUREL BARANGA)

Tot ce mai rămâne = Tot ce se mai poate face:

Tot ce-mi mai rămâne e să plec iar la „vânat”. (AL. VLAHUȚĂ)

RĂNCIOG

A lua pe cineva la rănciog = A trata pe cineva cu asprime:

Te iea el la rănciog, o să dai tu de dracu; crezi că merge ca până acuma. (CONVORBIRI LITERARE, XIV)

RĂPĂI

A-i răpăi cuiva tălpile (Reg.) = A fugi foarte repede, izbind cu putere pământul:

Astă babă mă lua la goană, și eu fugeam de-mi răpăiau tălpile; (BARBU DELAVRANCEA)

RĂPĂNOS, -OASĂ

Piele răpănoasă = Se zice unui copil murdar și neastâmpărat:

Piele răpănoasă ce ești! Nu te-am bătut îndeajuns. (MIHAIL SADOVEANU)

RĂPUNE

A răpune (ceva) **din vedere.** v. **vedere.**

A răpune (cuiva) **sufletul** (sau **a se răpune**) (În credinţe religioase) = A face pe cineva să păcătuiască:

Te mistuieşti cu jale-ascunsă de când Romica ta să răpusă. (ION BUDAI-DELEANU)

A răpune (pe cineva) **de zile** = A omorî:

Făt-Frumos se prinse frate de cruce cu omul cu pietrele de moară și-l rugă să nu se prea depărteze de pe locurile acestea, ca nu cumva dracul ce a rămas în femeie să-i răpuie zilele. (NICOLAE FILIMON)

A se răpune din ochii cuiva = A nu mai putea fi văzut; a dispărea:

Boul... se duse şi din ochi mi se răpuse. (POP.)

A-şi răpune capul (sau **viaţa, zilele**) **cuiva** sau **a răpune de zile** (pe cineva) = A-şi pierde viaţa; a omorî pe cineva:

Spânul vrea să-ți răpună capul cu orice chip și de-aceea te-a trimis să-i aduci sălăți din Grădina Ursului, dar i-or da ele odată pe nas... (ION CREANGĂ)

– E, e, măria-ta, cine m-a pârât, nu m-a pârât să mă crească, ci să mă piarză; dar bun este Dumnezeu, o să-ți aduc cloșca, măcar de-aș ști că-mi voi răpune viața. (NICOLAE FILIMON)

RĂPUŞIE

A veni (sau **a merge**) **pe** (sau **cu**) **răpuşie** = A veni (sau a merge) la cineva şi a se certa (pentru o faptă oarecare); a veni (sau a merge) la cineva cu scopul de a se răzbuna:

Arată morarului că, uite, vin asupra lui cu răpușie, să fugă de-și iubește viața. (PETRE COMAN)

RĂRI

A (**o**) **mai rări cu ceva** = A impune un lucru la intervale mai mari (sau în cantitate mai mică) decât de obicei:

Altfel pre de treabă om,/ Numai țara cam prăda./ Boierii, văzând așa,/ Îi zicea: „Măria-ta!/ Cu paharul îndesește,/ Dar cu birul mai rărește." (C. NEGRUZZI)

A o (**mai**) (sau **cam**) **rări de** (**pe**) **undeva = a)** A se duce undeva din ce în ce mai rar:

De prin clasa a șasea... o rărise de pe la școală. (DUILIU ZAMFIRESCU)

b) A pleca de undeva:

Când era de făcut ceva treabă, o cam răream de pe-acasă. (ION CREANGĂ)

RĂRUNCHI

A i se rupe cuiva rărunchii de milă (sau **de mâhnire**) = A-i fi foarte milă de cineva:

Ei începură a se boci şi a plânge de mi ţi se rupea rărunchii. (P. ISPIRESCU)

A ofta din rărunchi = A ofta din adâncul sufletului:

Unchiul Petrică s-a uitat la mine și a oftat din rărunchi. (ROBERT ANTONESCU)

Catinca îi aduse ceaiul de rostopască. Sorbi câte puțin și oftă din rărunchi […] (NICOLAE ȚIC)

A prinde (sau **a avea, a fi cu**) **seu la rărunchi.** v. **seu.**

RĂSĂRI

A răsări ca ciupercile sau **ca ciuperca** (**după ploaie** sau **din gunoi**) (Dep.) = A apărea în număr mare, a se înmulţi peste măsură:

Cărțile au plouat, scriitorii au răsărit ca ciupercile. (ALECU RUSSO)

Dacă cu trei membri se poate înfiinţa un partid, vor apărea partide ca ciupercile. (http://www.revista22.ro/)

Din acest distih, crede Ahmatova, au răsărit, precum ciupercile după ploaie, multe versuri. (AURA CHRISTI)

A-i răsări (sau **a-i ieşi**) (cuiva) **luna în cap** (sau **în ceafă**) (Pop.) = A cheli:

El a îmbătrânit și i-a răsărit luna-n cap.

A-i răsări (cuiva ceva) **în minte** = A-și aminti deodată ceva, a i se năzări:

Şi deodată îi răsări în minte doamna Lang şi inima începu să-i bată furtunos. Trebuie să aducă la chef şi pe Lang. (LIVIU REBREANU)

O vorbă curioasă de-ale lui Milescu răsări în mintea lui Comăneșteanu fără nicio legătură cu momentul […] (DUILIU ZAMFIRESCU)

Răsare de unde nu-l semeni (Gmţ) = Se spune despre cineva care se iveşte acolo unde nu te aştepţi:

Răsare unde nu-l semeni. (I. C. HINȚESCU)

Seamănă, dar nu răsare (Gmţ.) = Se spune pentru a respinge afirmaţia cuiva despre asemănarea dintre două lucruri sau două persoane:

Cam seamănă, după cum zice românul, dar nu răsare. (I. HELIADE-RĂDULESCU)

Nu, doctrina esenienilor seamănă cu a lui Hristos, seamănă, dar nu răsare. Sunt şi trăsături comune şi diferenţe majore. (N. STEINHARDT)

RĂSĂRIT

A vorbi una de la răsărit şi alta de la apus. v. **vorbi.**

Cât stau răsăritele de apuse (Înv.) = Foarte departe:

Câtu stau răsăritele de apuse delungat-au de noi fărădelegile noastre. (PSALTIREA)

Cu un ochi la răsărit şi cu altul la apus. v. **ochi.**

Răsăritul și apusul sau (**de la**) **răsărit și** (**de la**) **apus** = (Din) lumea întreagă:

Împăratul adună răsărit și apus, miazăzi și miazănoapte, ca să se veselească de veselia lui. (P. ISPIRESCU)

Văd republica înfloritoare... descărcând pe piețele ei bogățiile răsăritului și ale apusului. (AL. VLAHUȚĂ)

RĂSCOL[1]

A da peste răscoale (D. lichide) = A ieşi afară din vas peste margini:

O ciorbă, o tocană lăsată mult timp să se împută, pusă din nou la foc nu dă peste răscoale decât spumă urât mirositoare, iar în oală nu mai rămâne nimic comestibil. (http://vasile-floca.blogspot.ro/)

(Fig.) *Asta fac intelectualii, orgoliile lor se umflă și dau peste răscoale, se amestecă cu cine știe care năduf uri ale mulțimii și vezi că pe răbojul gloatei scrie negru pe alb: „Vrem capul lui Moțoc!”.* (CONSTANTIN BANU)

A lega (pe cineva) **în răscol** = A-i prinde cuiva (de obicei, unui condamnat) gâtul sau picioarele între două lemne legate la capete, ca să nu se poată mişca:

Fiindcă a văzut căpitanul că [...] *nu-i vor putea ține* [pe țărani] *să fie bătuți, i-a legat în răscol.* (ZAHARIA STANCU)

A trece (sau **a da**) **peste răscoale** = A se întrece cu gluma:

Epimeteu... vedea că prea trece peste răscoale Pandora, cu atâtea întrebări. (P. ISPIRESCU)

Am făcut-o lată! mi se pare că aseară am dat peste răscoale! (GALA GALACTION)

RĂSCOL[2]
A face (pe cineva) **răscoale** = A risipi:
Îț[i] *dau pe Dobric al mare,/ Face potera răscoale.* (GRAIUL, I)

RĂSCOLI
A răscoli cerul şi pământul = A face tot posibilul pentru a găsi un lucru pierdut:
M-am propus şef de cabinet, m-a susţinut toată lumea, tata a depeşat urgent, în sfârşit am răscolit cerul şi pământul. (MIRCEA DUȚU)
Norocul ne-a venit din partea unei colege, care a răscolit cerul şi pământul, până a găsit un mijloc motorizat, cu care am urcat până la refugiul Căşeriei. (http://dinuboghez.blogspot.ro/)

RĂSCRĂCĂNA
A se răscrăcăra de ziuă = A se lumina de ziuă, a se face ziuă:
Ş-aici trăsnea o înjurătură lungă, nelegiuită, din care nu lipsea [...] *grebla lui Dumnezeu cu care adună stelele, când se răscracără de ziuă.* (I. BOTEZ)

RĂSFIRA
A-şi răsfira năcazul (pe cineva) = A-şi vărsa necazul (pe cineva):
Nu-ți răsfira năcazul pră copil. (ATLASUL LINGVISTIC ROMÂN, vol. II)

RĂSPĂR
A lua în (sau **la**) **răspăr** (pe cineva sau ceva) = A-şi bate joc (de cineva sau de ceva); a dojeni (pe cineva), a brusca (pe cineva):
Văzându-se luat în răspăr de babele satului [...], *se apăra în dulcea limbă a poeziei.* (AL. ODOBESCU)
A jelit-o copilul cât a jelit, până ce l-a luat în răspăr tătâne-său, zicându-i că dacă nu pune osul la treabă, n-o să mai capete de la el nici măcar un boţ de mămăligă. (http://www.anidescoala.ro/)

A lua (pe cineva) **la rost** (sau **la socoteală, la trei parale, la trei** (**păzeşte**), **la refec, în răspăr, din** (sau **de**) **scurt, repede.** v. **lua.**

A-i merge cuiva în răspăr (Rar) = A întâmpina greutăţi:
Poate că la început i-ar fi mers mai în răspăr, dar pe urmă s-ar fi deprins. (I. MIRONESCU)

RĂSPÂNDI
A se răspândi (sau **a se risipi, a se împrăştia**) **ca potârnichile** (sau **ca puii de potârniche**). v. **potârniche.**

RĂSPLATĂ
A-i veni cuiva zi de plată şi răsplată = A sosi momentul răfuielilor:
Ne-a veni și nouă-odată/ Zi de plată și răsplată/ Să-l aducem la aman/ Pe Gaziul de Osman. (VASILE ALECSANDRI)

După (sau **pentru**) **faptă** (**şi**) **răsplată** = Orice faptă ajunge cândva să fie răsplătită sau pedepsită:
Dragomire, uită-te la mine, pentru faptă răsplată și năpastă pentru năpastă! (I. L. CARAGIALE)
Dar gândit-ai că păcatul/ Își urmează vinovatul/ Și că-n lume orice faptă/ Are plată și răsplată? (VASILE ALECSANDRI)
Orice faptă își are răsplata ei. (AL. VLAHUȚĂ)

RĂSPUNDERE
A trage (sau **a chema**) (pe cineva) **la răspundere** = A obliga pe cineva să dea socoteală de faptele sale:
Nu ştie ministrul prezident că cel dendâi mijloc de a-i trage la răspundere este disoluţiunea şi alegerile nouă? (MIHAI EMINESCU)

N-avea pe cine chema la răspundere. (CEZAR PETRESCU)

Iată ce vinovați erau trași la răspundere, în fața neamului, pentru crima de a vorbi franțuzește pe scena Teatrului Național. (MIHAIL SADOVEANU)

În țara românească sătenii sunt asupriți mai rău ca sclavii, batjocoriți de toate liftele ce se năpustesc asupra satelor [...] *fără ca să aibă cineva dreptul să cheme la răspundere pe mizerabili.* (ANTON BACALBAȘA)

A-şi declina răspunderea (sau **competenţa).** v. **declina.**

Pe răspunderea mea (sau **ta, a sa** etc.) = Pe garanţia mea (sau a ta, sa etc.):

Nu-i rămânea decât să facă pe răspunderea ei ceea ce făcea. (IOAN SLAVICI)

Pleci pe răspunderea dumitale! – Pe răspunderea mea! – Dacă se întâmplă ceva, ţi-ai pierdut postul. (ONISIFOR GHIBU)

Simţ de răspundere (sau **simțul răspunderii**) = Faptul de a fi conştient de însemnătatea sarcinilor asumate sau primite şi de a lucra cu seriozitate pentru executarea lor:

În fricoși trezea simțul răspunderii și dorința de a părea viteji. (ZAHARIA STANCU)

Ceea ce mi se pare că lipseşte adeseori în presa noastră e tocmai acest simţ al răspunderii pe care trebuie să-l aibă omul la întrebuinţarea armelor ofensive. (EUGEN LOVINESCU)

RĂSPUTEA

Cât răspoate (cineva) = Cât de mult poate (cineva):

Să fugi cât îi răsputea și să nu te uiți înapoi... (I. G. SBIERA)

RĂSTI

A se răsti la bocanci (Arg.; gmţ.) = A vomita:

Numa' să nu ni s-aplece și să-ncepem a ne răsti la bocanci... (https://antideontologul.blogspot.com/)

RĂSTURNA

A i se răsturna (cuiva) **rânza** (Reg.) = A i se face greaţă:

Dacă i s-o fi răsturnat rânza?/ Apoi venea o muiere meşteră la tras, îl trăgea bine [...] (MARIN SORESCU)

A i se răsturna ochii peste cap (cuiva) = A fi pe moarte:

Buza de sus începu să-i tremure, să i se strâmbe, ochii i se răsturnară peste cap. (BARBU DELAVRANCEA)

A răsturna brazda (sau **pământul** etc.) = A ara:

Iar la plug de-oi vrea apoi/ Să mă las pe coarne,/ Brazda mea nici patru boi/ Nu pot s-o răstoarne. (G. COȘBUC)

A răsturna casa (**cu susu-n jos**) = A produce dezordine mare:

Când se întoarse cu caii, baba începu să turbe, să răstoarne casa cu susu 'n jos şi să bată fata, care nu era de vină. (MIHAI EMINESCU)

Asta înseamnă a răsturna lucrurile cu susu-n jos. Ce-a fost sus e jos, ce-a fost jos e sus. (IDEM)

A răsturna o băutură (**pe gât**) = A bea repede, pe nerăsuflate:

Turnă vin în pahar, îl răsturnă pe gât şi se ridică. (CEZAR PETRESCU)

Dintr-odată răstoarnă pe gât băutura oprită. (JEAN BART)

RĂSUCI

A o răsuci = A-şi schimba atitudinea, adoptând o poziţie contrară:

A vrut el s-o întoarcă, s-o răsucească; s-a contrazis şi l-au arestat. (I. L. CARAGIALE)

A răsuci capul cuiva = A zăpăci pe cineva:

Ți-a răsucit bibilica aia capul în doi timpi şi trei mişcări. (CEZAR PETRESCU)

Mai lesne de răsucit capul babelor ălora de pe Caraiman! (IDEM)

A răsuci cuțitul în rană (Fam.) = A adăuga la suferinţa cuiva un nou motiv de suferinţă; a spori suferinţa cuiva:

E singură şi deznădăjduită în sihăstria ei şi îşi răsuceşte cuţitul în rană. (ION VINEA)

A răsuci gâtul cuiva = A omorî (pe cineva):

Le răsucea gâtul cu ciudă şi apoi le mânca aşa crude, cu pene cu tot. (ION CREANGĂ)

La Lespezi toţi bărbaţii şi-au bătut joc întâi de cucoana cea frumoasă, pe urmă Toader Strâmbu i-a sucit gâtul ca unui pui de găină şi a azvârlit-o în foc, iar Pavel Tunsu a bătut pe neamţ până l-a lăsat mort lat... (LIVIU REBREANU)

A suci și a răsuci (sau **a învârti**) (pe cineva)**.** v. **suci.**

A-şi răsuci (sau **a-şi suci**) **mustaţa** (ori **a face cu mustaţa**)**.** v. **mustață.**

RĂSUFLA

A răsufla în fundul sticlei (sau **cofei**) = A bea pe nerăsuflate:

Și din cofă când sorbea, tocma-n fund că-i răsufla. (POP.)

A-şi răsufla veninul asupra cuiva = A-şi vărsa mânia pe cineva:

Ghiţă-şi răsuflă veninul asupra lui Lae. (IOAN SLAVICI)

RĂSUFLARE

A i se curma (sau **a i se tăia, a i se opri, a-i pieri** etc. cuiva) **răsuflarea** sau (**a fi**) **cu răsuflarea oprită, tăiată** etc. = A fi copleşit de o senzaţie sau de o emoţie puternică:

Atât a fost numai, și gândul copilei era mereu la fereastra cea spartă, la frumusețea zilei de primăvară, la omul ce stătuse acolo, peste drum, cu ochii uimiți și cu răsuflarea, parcă, oprită. (IOAN SLAVICI)

Inima-i sări din loc, şi răsuflarea i se opri. Mai auzi paşii cunoscuţi de câteva ori, apoi se făcu linişte. (ION AGÎRBICEANU)

A lua (sau **a apuca**) **răsuflarea** (Înv.) **=** A-şi trage răsufletul:

Să stăm un minut ca să-mi iau răsuflarea. (SIMION MARCOVICI)

A-şi da răsuflarea (**de pe urmă**) (Înv.) = A muri:

Calul său, lângă dânsul, răsuflarea și-a și dat. (C. NEGRUZZI)

Trăgea să îşi dea răsuflarea cea mai de pre urmă. (I. GHERASIM GORJAN)

A-şi ţine (sau **a-și opri, a-și stăpâni**) **răsuflarea** (sau **răsuflul, suflarea, sufletul, respiraţia**) **=** A se strădui să nu respire sau să respire uşor fără zgomot:

N-o vezi că e șubredă, încât abia-și mai ține răsuflarea? (IOAN SLAVICI)

Naica Floare îşi opri răsuflarea, dar nu mai auzi nimic. (IDEM)

În vârful degetelor, ţinându-şi răsufletul, au trecut prin un şir de odăi. (C. NEGRUZZI)

RĂSUFLET

A-şi ţine răsufletul = A-şi ţine răsuflarea:

Şi vorbele acestea parcă erau scrise cu slove de foc pe păreţii odăii şi, încotro întorcea capul, le vedea. Atunci îşi trăgeă plapoma peste ochi, şi-şi ţinea răsufletul cald. (CONSTANTIN SANDU-ALDEA) v. **răsuflare.**

A-şi lua (sau **a-şi trage**) **răsufletul** = A-şi regăsi respiraţia după un efort fizic, o emoţie puternică etc.:

Sunt aproape două veacuri de când în târla noastră suntem siliți a cere îngăduința semilunii de a ne înjuga la car străin, de a trăi, de a ne trage răsufletul. (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

O clipă tăcu să-și tragă răsufletul, apoi își rezemă capul în palmă în semn de mare concentrare. (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, 1955)

RĂSUFLU
A-şi ţine răsuflul = A-și ține răsuflarea:

În vârful degetelor, ținându-și răsuflul, au trecut prin un șir de odăi. (C. NEGRUZZI) v. **răsuflare.**

RĂSUNET
A avea (sau **a găsi**) **răsunet =** A trezi interes; a face impresie:

Izbucnirea aceasta totuși nu găsi răsunet decât la o parte din oameni. (LIVIU REBREANU)

Alecsandri publică primele sale poezii ce avură atâta răsunet. (C. NEGRUZZI)

RĂŞTINELE
A arunca răştinelele cele mari (sau **cele mici**) (Reg.; în jocurile de copii) = A arunca cu putere (mai mare sau mai mică):

Să aruncăm pe răștinelele ăle mari… eu am azvârlit numai pe răștinelele ăle mici. (POP.)

RĂTĂCĂI
A băga (pe cineva) **în rătăcăi** (Reg.) **=** A zăpăci (pe cineva); a mustra (pe cineva):

Mi-ți-l-am băgat eu în niște rătăcăi, la arie, de ieșea fum din el. (D. UDRESCU)

RĂŢOI
Coada rățoiului (sau **coadă de rățoi**) (D. mustăți, șuvițe de păr) = Cu capetele răsucite în spirală:

Un băiat nalt, fudul, cu mustața coada rățoiului, cu straie cusute la târg. (MIHAIL SADOVEANU)

RĂU, REA
(**A fi**) **rău de… =** (A fi) neprielnic:

Joia – rău de dobitoace,/ Vinerea cine mai toarce? (ȘEZĂTOAREA, II)

(**A fi**) **rău de moarte** (sau **de boală**)**.** v. **moarte.**

A ajunge rău. v. **ajunge.**

A avea rău (pe cineva) **=** A duşmăni, a urî:

N-am rău pre nime. (DOSOFTEI)

A băga (pe cineva) **la rău =** A provoca cuiva necazuri:

Banul te bagă la rău, banul te scoate. (IULIU A. ZANNE)

A da tuturor răilor (pe cineva) = **a)** A blestema pe cineva*:*

Părăsi locul hătmăniei blasfemând și dând tuturor răilor pe amploaiații țărei. (NICOLAE FILIMON)

b) A abandona (pe cineva):

Hoțul, dacă văzu că nu este nimic în crâng dete tuturor răilor și iepure și tot și se întoarse să se odihnească. (P. ISPIRESCU)

A duce casă rea (cu cineva) = A trăi prost şi în neînţelegere (cu cineva):

Nu voiesc să mă stric numai decât cu cei de la „Adevărul”, cu cari în definitiv duc casă bună, în tot cazul nu duc casă rea. Cine ar putea face în adevăr o căsnicie mai bună cu „Adevărul” [...] (NEAMUL ROMÂNESC, vol. 2-3, 1907)

A fi de bun (sau **de rău**) **augur.** v. **augur.**

A fi fără inimă sau **a fi rău** (sau **negru** ori **câinos**) **la inimă** ori **a avea inima haină** (sau **sălbatică**)**.** v. **inimă.**

A fi învechit în zile rele. v. **învechit.**

A fi rău (sau **prost**) **dispus.** v. **dispus.**

A fi rău de... (Reg.) **=** A fi criză de…:

Pe la voi îi rău de apă.

A fi rău de gură (sau **gură rea**)**.** v. **gură.**

A fi rău de pagubă. v. **pagubă.**

A i se face (sau **a-i veni**) (cuiva) **rău =** A simți deodată amețeală, dureri, senzație de greață etc.:

I s-a făcut rău. (GALA GALACTION)

Îmi spune că i s-a făcut rău să mănânce clătite în timp ce se uita la femei şi bărbaţi care făceau prostii. Eu nu ştiu despre ce vorbeşte Laila. Şi nu înţeleg de ce i s-a făcut rău de la clătite. (FLORIN PIERSIC JR.)

A lăsa (pe cineva) **răului =** A părăsi pe cineva aflat într-o situaţie dificilă:

Acum nu cred că mă mai lași răului, ca altădată. (ION LĂNCRĂNJAN)

A lua o notă bună (sau **rea**)**.** v. **lua.**

A lua pe cineva rău (sau **cu răul**)**.** v. **lua.**

A lua sau (rar) **a avea** (pe cineva) **în nume de bine** (sau **de rău**)**.** v. **lua.**

A meni a bine (sau **a rău,** rar, **a rele**)**.** v. **meni.**

A privi (sau **a vedea** pe cineva sau **a se uita** la cineva) **cu ochi răi** sau **a avea** (pe cineva) **la ochi răi** = A nu simpatiza pe cineva:

Știa bine la ce ochi răi mă aveți cu toții. (AL. ODOBESCU)

A se avea rău (cu cineva)**.** v. **avea.**

A se simţi rău = A încerca un sentiment neplăcut de apăsare, de stinghereală:

Moșu se simțea rău sub ploaia de prevestiri, pe care Niculiță i le căra cu droaia. (ION VLASIU)

Mai mult, cu cât te chinui să te simți mai bine în mod artificial sau forțat, cu atât te simți mai rău, îți dăunează, și te și omoară. (VALENTIN MATCAȘ)

A sta (sau **a găsi**) **rău = a)** A nu avea cele necesare traiului:

Veith a făcut o dare de seamă despre producţia Reşiţei, care este în creştere îmbucurătoare, dar finanţele stau rău, datorând guvernului 220 milioane. (VALERIU BRANIȘTE)

Pentru început cu o investiţie mai mică, că stau rău cu banii, dar pe cuvântul meu, le-aş lua. (MARIN PREDA)

b) A fi lipsit de confort:

Stau rău cu ochii, cu auzul, ameţesc şi mă împiedic, aşa că nu pot ieşi în oraş sau să merg până la mama Bistriţa. (MAGAZIN ISTORIC, vol. 27, 1993)

A ţine (**de**) **rău pe cineva = a)** A face pe cineva răspunzător; a fi supărat pe cineva:

Mustafa pașea… i-au luat pe toți… de i-au închis, țiind rău și pre Ștefăniță Vodă. (MIRON COSTIN)

b) (Înv.) A opri, a struni, a reține de la ceva:

Îl ține de rău și de la mâncare, bietul copil. (D. UDRESCU)

A umbla rău = A face o afacere proastă, ieşind în dezavantaj:

– Numai de n-ai umbla rău, să nu pățești ceva, că nu-i bine să te întorci din drum. (PAVEL DAN)

Obşteasca adunare să bage bine de seamă ce face, că noi urmărim toate lucrările lor, şi să nu ne vânză ţara, că vor umbla rău. (CORNELIA BODEA)

A vorbi pe (sau **de**) **cineva de rău.** v. **vorbi.**

A vorbi (sau, rar, **a grăi, a povesti**) (pe cineva) **de rău =** A bârfi pe cineva; a calomnia:

[Marta] *simțea o mulțumire diavolească dacă putea să-i găsească Persidei vrun cusur și s-o grăiască de rău.* (IOAN SLAVICI)

A vrea (sau **a voi, a dori**) (cuiva) **răul =** A dori să i se întâmple cuiva lucruri neplăcute:

Stăpâne, ştii că eu nu-ţi voiesc răul! (ION CREANGĂ)

– Las', că vă împăcați! îl potolea cocoșata. Că nici el nu vrea răul! (EUGEN BARBU)

A(-şi) face sânge rău (sau **inimă, voie rea**) ori, înv., **a face în cineva sânge rău,** sau (reg.) **a-şi pune** (ori **a pune cuiva**) **sânge rău la inimă.** v. **sânge.**

A-i cădea (cuiva) **rău.** v. **rău.**

A-i face (cuiva) **rău =** A produce cuiva o senzaţie neplăcută:

Nu știi cât îi faci de rău!/ Mă-sa-i rea și nu o crede,/ Şi-o primește de pe-afară/ Cu bătăi și cu ocară,/ Cât ce-o vede/ C-un flăcău! (G. COŞBUC)

Aproape îi făcea rău atâta curățenie. (I. A. BASSARABESCU)

A-i fi (cuiva) **rău** (sau **a se simţi rău**) **=** A fi (sau a se simţi) bolnav:

Da', vezi dumneata, mi-e cam rău şi aş vrea să mă duc mai bine acasă. (ANTON BACALBAȘA)

Şi se simţi rău, rău de tot, ca atunci când a călătorit prima oară pe mare! (GRID MODORCEA)

A-i fi (sau **a-i merge**) **rău** (cuiva) = **a)** A o duce greu; a nu-i prii (cuiva):

Ai văzut că la unu-i merge bine şi la altu rău; (ERNEST BERNEA)

b) A se simţi rău:

Domnul pe care-l chemase veni lângă el cu un scaun şi prinse a-l privi din nou, cu ochii lui inteligenţi: – Ei, cum merge? – Rău. Unde sunt eu? (DUILIU ZAMFIRESCU)

A-i părea (cuiva) **rău** (**de** sau **după…**) **=** A regreta (ceva sau pe cineva):

Se prefăcu că-i pare rău. (P. ISPIRESCU)

Nu-i păru așa de rău după Ivan, care-i făcuse atâta bine. (ION CREANGĂ)

A-i şedea (sau **a-i sta, a-i veni**) **rău** (D. o haină, o podoabă etc.) **= a)** A nu i se potrivi:

Ai văzut ce rău îi venea pălăria? (I. A. BASSARABESCU)

b) A fi caraghios, a fi ridicol:

Trandafir crescut în fân,/ Rău îmi stă june bătrân. (JARNÍK-BÎRSEANU)

Ce e bine nu e rău. v. **bine.**

Cum e mai rău = Foarte rău, cum nu se poate mai rău:

Nici de treabă nu-și mai căuta, nici mâncarea nu se prindea de dânsul, nici somnul nu-l fura, era cum e mai rău. (ION CREANGĂ)

De bine, de rău. v. **bine.**

Din rău în rău = Dintr-o nenorocire în alta:

Casa vădanei este chiar peste drum de bisericuța veche, pleoștită și dărăpănată. Văduvia-i sărăcie lucie. Femeia a dat din rău în mai rău. (LIVIU REBREANU)

[...] *după plecarea noastră de la Măgurele, toate au mers din bine în rău și din rău în mai rău*. (IOAN SLAVICI)

E de rău = Se zice pentru a preveni pe cineva în urmările neplăcute ale unei acţiuni:

Pe de altă parte, toţi ştim că lupta cu corupţia e prioritatea priorităţilor; dar când trecem la detalii, cârtim: dacă Băsescu arată pumnul organelor, e de rău, că încalcă independenţa justiţiei şi a magistraturii; (ANDREI CORNEA)

E de rău dacă ajunge acum.

E rău de moarte (sau **de boală**) **=** Constituie pericol de moarte (sau de boală):

Lunea, fiind capul săptămânii, e rău de moarte pentru cei ce rămân în viață. (SIMION FLOREA MARIAN)

Să nu se scalde cineva unde se întâlnesc două ape, căci e rău de moarte. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1915)

Poamă rea (sau **soi rău**) = Persoană cu deprinderi urâte:

– Lasă, că și tu ești o poamă… – Stricată. (PAVEL DAN)

– Nu mai moare el, că doar nu l-am lovit să moară. L-a bătut tot satul odată, și n-a murit, că-i soi rău. Soiul rău nu moare. (EM. GÎRLEANU)

De acum nu mai trăiesc niciun ceas cu dânsa; am s-o dau dracului de pomană, soi rău ce este ea! (ION CREANGĂ)

Rău de frig (**de căldură**) **=** Sensibil la frig (la căldură):

Dumnealui era foarte rău de frig. (ION AGÎRBICEANU)

Rău la auz (**văz** etc.) (D. fiinţe) = Care nu aude (vede etc.) bine:

Cine au dat gura omului? și cine au făcut rău la auz și surdu, văzător și orbu? (BIBLIA)

Uita-te-ar relele! = Formulă glumeaţă prin care se urează cuiva noroc şi fericire:

Dar d-ta, amică, să nu mă laşi uitat, – uita-te-ar relele şi necazurile. (TRAIAN DEMETRESCU)

[ANCA:] *A! Uitasem, uita-te-ar relele!* [...] *Na, omule.* [ION:] *Bodaproste!* (I. L. CARAGIALE)

RĂVAŞ

A-i da cuiva răvaş de drum (sau **a-i face cuiva răvaşul**) (Înv.) **=** A îndepărta, a izgoni (pe cineva):

– Dacă eşti gata, hai! Aşază-te mai repede în raclă, că n-am vreme de pierdut. Poate mă mai aşteaptă şi alţii să le dau răvaş de drum. (ION CREANGĂ)

Iară alţii mâzgăleau hârtia cu nişte zapise şi cu nişte fleacuri, de parcă le vândusem vreodată brânză, şi d-aia le-am dat tuturor răvaş de drum. (P. ISPIRESCU)

Când regele cel atât de sensibil a dat răvaș de drum filozofului, el spunea intimilor: l-am stors ca pe o lămâie, nu mai aveam ce scoate din el. (PAUL ZARIFOPOL)

RĂZBATE

A răzbate cu urechea = A-şi încorda auzul, ascultând cu atenţie*:*

Agripina căuta să răzbată cu urechea prin zgomotul şi pocniturile Iablanicioarei. (GALA GALACTION)

RĂZBI

A răzbi (sau **a izbuti**) **în viaţă =** A reuşi să ajungă într-o situaţie materială sau socială bună (în ciuda vicisitudinilor, a greutăţilor inerente):

Sau ultimii naivi deznădăjduiți, care socotesc că un om cinstit nu are cum izbuti în viață, că fără experiența corupției și familiarizarea cu filierele și cu procedurile ei nu se poate mișca nimic. (https://romanialibera.ro/)

Pasiunea pentru fotbal și talentul l-au făcut să răzbească în viață, însă a întâmpinat tot felul de obstacole. (https://www.digisport.ro/)

A sminti (sau **a omorî, a prăpădi, a răzbi, a stinge, a hâi,** (reg.) **a mântui,** (reg.) **a teșmeni, a usca, a zvânta** etc.) (pe cineva) **în bătaie** (sau **în bătăi** ori **cu bătaia**)**.** v. **bătaie.**

RĂZBOI

(**A fi, a se afla, a se pune**) **pe picior de pace** (sau **de război**)**.** v. **picior.**

A bate război. v. **bate.**

A declara război. v. **declara.**

A face (sau **a sta cu**) **război asupra cuiva** (Înv.) = A se lua la luptă; a ataca pe cineva:

Feciorul iaste datoriu să agiute tătâne său, când va vedea că stau cu războiu asupra lui. (PRAVILA, 1814)

A intra în război (sau **în luptă, în acţiune** etc.) = A începe războiul, lupta, acţiunea etc.:

Din punct de vedere constituţional, regele nu avea puterea să ia singur decizia de a intra în război. (GABRIEL BADEA-PĂUN)

RĂZBOLIT, -Ă

A se face războlit = A se îmbolnăvi:

Și la împărat ea gândește,/ De dor mi se războlește. (M. SEVASTOS)

RĂZBUNA

A răzbuna pe cineva la inimă (sau **a i se răzbuna cuiva inima**) = A (se) înveseli; a-i prii (cuiva):

Când te văd, badeo, la lună, inima mi se răzbună. (NERVA HODOŞ)

Calul bun și mândra bună,/ La inimă mă răzbună. (JARNÍK-BÎRSEANU)

RĂZNI

A o răzni spre cineva sau **ceva** = A se năpusti asupra cuiva sau a ceva:

O parte din slavi, răznindu-se din gloata cea mare, se preling unii pe șes alții se mistuie-n munți, unde dau peste adăposturile daco-romanilor [...] (AL. VLAHUȚĂ)

A o răzni la fugă = A o lua la fugă:

Cu câteva căprării de găini, pe care cu multă greutate le mai putu strânge împrejuru-i, el dete în sfârșit din aripi, mișcă din picioare, și o răzni la fugă val-vârtejindu-se devale. (AL. MACEDONSKI)

A răzni vorba (Olt.; Mun.) = A pierde firul ideilor; a face digresiuni în povestire:

Și cum vă spuneam [...] *ori ce vă spuneam, că răznii vorba.* (D. UDRESCU)

RÂCĂ

A băga râcă = A învrăjbi:

Râca a băgat-o, fără să ştie cineva, ţâncul buricos al lui Cocoşel, cu mult înainte de a se trezi ei. (VIOREL ZAICU)

Gigi Becali a băgat râca în Armată. Unii generali sunt hăis, alții sunt cea. (http://www.libertatea.ro/)

A căuta (cuiva) **râcă** = A căuta (cuiva) prilej de ceartă cu orice preţ:

Fuseseră aruncaţi peste el în beci ca să-i caute râcă. (ZAHARIA STANCU)

A purta (cuiva) **râcă** = A purta (cuiva) duşmănie:

– Nu-mi porţi râcă? – Ba îţi port. Aş minţi dacă aş spune că nu-ţi port, Costandino. Dar râca e una, masa e alta. (ZAHARIA STANCU)

Credea că mai țin minte și că-i port râcă. (CEZAR PETRESCU)

Căci omului îi poţi purta râcă şi poţi încerca să te răzbuni pe el, să-l ameninţi, să-l bruschezi sau chiar să-l împuşti. (DORU MĂRCULESCU)

A se pune în râcă (cu cineva) = A se împotrivi (cuiva) luându-se la ceartă:

Să răpui pe toți câți îi întâlni în cale și care s-or pune în râcă cu tine. (POP.)

[...] *şi pe deasupra ţi se cere să mărturiseşti făţiş cui te alături în acea clipă, fiind astfel silit să te pui în chip nedorit şi din senin în râcă cu potrivnicul celui ales*. (MICU SECUIU)

RÂCÂI

A-i râcâi inima (cuiva) sau **a**(**-l**) **râcâi la** (sau **pe**) **inimă** (pe cineva) **=** A chinui pe cineva un gând, un sentiment etc.:

Îl tot râcâia pe inimă să o întrebe ceva. (CAMIL PETRESCU)

A-l râcâi (pe cineva) **la inimă =** A nelinişti:

Parcă/ A mâncat picioare de găină/ Ş-îl tot răcăie la inimă./ De aceea/ Săracul n-are nici haină,/ Nici la inimă vro taină. (ANTON PANN)

Și pe măsură ce mă apropiam de gura Săcașului, simțeam cum mă râcâie ceva la inmă, un simțământ neliniștit. (ION LĂNCRĂNJAN)

RÂDE

(**Mă**) **râd** (sau **a râde**) **şi câinii** (sau **curcile, ciorile, papagalii**) (de cineva) = Se spune despre cineva care s-a compromis:

Cu mine v-aţi găsit de jucat? Am să vă muşurluiesc de au să râdă şi câinii de voi! (ION CREANGĂ)

Tatăl i-a spus că dacă mai spune asemenea prostii o să-l râdă şi ciorile. Ne-ar spune, probabil, că am ajuns de râsul ciorilor şi ne-ar aminti că pe vremea lui eram puţin mai

civilizaţi decât acum, când facem parte din UE. (http://jurnalul.ro/)

A (**se**) **zâmbi** (sau, înv., **zâmbire**) **a râde** = A râde discret, a surâde:

Atunci Ştefan Vodă s-au zâmbit a râde. (ION NECULCE)

A râde (cuiva) **în nas** (sau **în faţă, în obraz**) = A sfida pe cineva:

Care va să zică dumneata îmi şi râzi în nas când eu mă jeluiesc dumitale de răul pe care mi l-ai pricinuit? (I. L. CARAGIALE)

Ctitorul vorbea mereu, iar ceilalţi trei îmi râdeau în obraz, ca şi cum mi-ar fi spus: „Dă-te prins, dă-te bătut, nu te pune cu ctitorul nostru, c-a văzut multe ş-a păţit şi mai multe”... (BARBU DELAVRANCEA)

– Când mi-a spus: „Vreau să vorbesc cu domnul Mircea Băleanu”, mi-a râs în față... (ION MINULESCU)

A râde (sau **a zâmbi**) **mânzeşte.** v. **mânzește.**

A râde (sau **a zâmbi**) **prosteşte** = A râde (sau a zâmbi) fără motiv sau atunci când nu trebuie:

Zâmbi prosteşte, mişcă din buze şi tăcu. (G. CĂLINESCU)

Omul a început a râde prosteşte, un râs care-mi dădea fiori. (VALERIU ANANIA)

Stilatul funcţionar se arătă vădit încurcat, zâmbi prosteşte, avu intenţia să schimbe vorba [...] (MIRCEA HORIA SIMIONESCU)

A râde cu lacrimi. v. **lacrimă.**

A râde cu lipici. v. **lipici.**

A râde din guşă. v. **gușă.**

A râde galben = A râde silit, fals:

La vremea când dinţii câinilor pierduţi scrâşnesc de frig, Pointu, la căldură, cu blana înroşită, cu fundul încins, se stăpâneşte să nu urle şi râde galben [...] (G. TOPÎRCEANU)

Râdem toţi, râde galben şi locotenentul. (CAMIL PETRESCU)

Georgică râde galben și schimbă vorba. (ION MINULESCU)

Ea a râs galben, tata s-a înverzit, eu eram roşie ca focul, fiindcă palma tot am reuşit s-o merit după atâta strădanie [...] (MAIA BELCIU)

A râde inima în cineva sau **a-i râde** (cuiva) **inima.** v. **inimă.**

A râde lumea de cineva şi cu curul = A ajunge batjocura lumii:

Şi de atunci ca mai ba să se arate ceilalţi flăcăi fuduli faţă de Ionică şi să-l mai ţie de prost ca până atunci. Iar lui Vasile i s-a dus buhul în toate părţile, de-l râdeau toţi şi cu curul. (ION CREANGĂ)

A râde nechezat = A râde în felul în care nechează calul:

Au râs amândoi – unul gros şi altul nechezat. (MIHAIL SADOVEANU)

A râde (sau **a zâmbi** ori, rar, **a-şi râde**) **în barbă** (sau **pe sub mustaţă**). v. **barbă.**

A-şi râde în pumni (Arg.) = A manifesta o deosebită satisfacţie faţă de necazurile cuiva:

În cetăţuia ta bizară/ Mi-ai compromis azi zestrea toată./ Şi râde-n pumni o-ntreagă ţară./ Că am mâncat-o nespălată. (CALICUL, XXXVII, nr. 8)

După ce i-a distrus căsnicia, Adrian Cristea își râde în pumni. (http://www.ziaresireviste.ro/)

Piper între voi, să râdem şi noi!. v. **piper.**

RÂIE

A(-i) face (cuiva) **râie pe inimă** (Reg.) = A fi invidios pentru ceva; a necăji:

Fac râie pe inimă. L-am citit şi eu pe Coşbuc. Să nu m-amestec? (ION VALJAN)

Se ţine ca râia de om. v. **ține.**

RÂIOS, RÂIOASĂ

A face pe râiosul (Fam.) **=** A fi înfumurat fără motiv; a fi arogant:

Mă, nu face pe râiosul, nu fi al dracului! (MIHAIL SADOVEANU)

Să-l vezi [...] *făcând pe râiosul și pe-al dracului.* (POP.)

RÂMA

A-l râma (pe cineva) **la** (sau **în, prin**) **inimă =** A chinui un gând pe cineva:

Pe mine mă râmă la inimă să știu ceva despre istoria acelei biserici. (P. ISPIRESCU)

Mă râma-n inimă parcă oarecare gând. (ANTON PANN)

RÂND

A avea (sau **a-și face**) **rând** ori **a-și afla de rând** = A avea timp, a-și face timp:

Mândru după mine mână.../ Du-te spune-i că n-am vreme.../ Merge-oiu și să nu mă cheme/ Eu când mi-oi afla de rând. (OVIDIU BÎRLEA)

A citi printre rânduri = A înţelege (sau a încerca să înţeleagă) şi ceea ce nu se spune explicit într-un text scris:

Am să mai cetesc o dată bucata aceea, [...] *dar mai mult printre rânduri.* (MIHAIL SADOVEANU)

Printre principalele preocupări ale „armatei" de scenarişti din anii '80 a fost – cum s-a putut citi printre rânduri – ecranizarea unor opere literare, clasice sau contemporane. (CĂLIN CĂLIMAN)

Restul se putea citi printre rânduri. Vintilă-Vodă se dovedea din capătul locului, prin acest logos scurt, un diplomat de bună calitate. (PETRU DEMETRU POPESCU)

A da rând la… (Pop.) = A ţine seama de…:

Iar tată-său, ca și-altădată,/ N-a dat acestor vorbe rând. (G. COȘBUC)

A fi în primele rânduri = A ocupa un loc de frunte într-un şir; a fi în fruntea unei activităţi:

Deşi engleza lui şchiopăta, entuziasmul arătat oricărei acţiuni legate de libertatea de expresie îl făcea să fie mereu în primele rânduri ale sprijinitorilor. (MIRCEA MIHĂIEȘ)

A fi în rând cu lumea. v. **lume.**

A intra la rând = A începe să acţioneze la momentul potrivit (sau după ordinea stabiltă) în urma altora:

Și întră la rând moșneagul cu baba. (ȘEZĂTOAREA, III)

A lăsa (sau **a ceda**) (cuiva) **rândul =** A se retrage dintr-un loc (sau dintr-o activitate) pentru a permite altcuiva să ocupe locul sau să acţioneze:

(Fig.) *Gonise vântul nopții furtunile cerești,/ Lăsând acuma rândul furtunii omenești.* (VASILE ALECSANDRI)

A lua (pe cineva) **la** (sau **după**) **rând** = A se ocupa de cineva conform ordinii stabilite (sau cuvenite):

Acum să stăm aici în ceea ce te privește pe dumneata și să luăm pe istalalt la rând. (ION CREANGĂ)

A nu avea (sau **a nu fi**) **rând de…** =A nu avea posibilitatea să …:

De-ar avea pismașii rând,/ Face-m-ar cenușă-n vânt. (I. POP-RETEGANUL)

A nu da cuiva rând (Înv.) = A nu da cuiva răgaz, a nu îngădui, a nu permite:

Nu le da nicidecum rând ca să-și vie cât de puțin în fire. (SIMION FLOREA MARIAN)

A nu-şi da rândul = A lucra cu zor; a se îmbulzi la treabă (sau la vorbă):

Iar biet Achim pe la portiță/ Fugea cum fuge-o veveriță,/ Și nu-și da rând, iubiții mei,/ În loc de-un pas, făcând tot trei! (G. COȘBUC)

De cum se ivea primăvara, el nu-şi da rând la trebi. (PAUL LEU)

A nu-şi putea da rândul (cu cineva) (Pop.) = A nu o putea scoate la capăt cu cineva:

De bună seamă că... nu-și vor fi putând da rând cu dânsele [cu jigăniile]. (SIMION FLOREA MARIAN)

A pune la (sau **în**) **rând** (Reg.) = A organiza, a prevedea cu cele necesare; a crea o situaţie materială bună:

Eu mă tem că n-oi ajunge doară/ Să văd ţigănia la rând pusă. (ION BUDAI-DELEANU)

Dacă le-a dat Dumnezeu bani, s-au pus în rând. (PAVEL DAN)

A şti rândul = A cunoaşte mersul lucrurilor:

De unde aș putea cumpăra puțină pâne de-aici, eu nu știu rândul; n-ai face bine să te îngrijești d-ta? (I. POP-RETEGANUL)

Dolca, haita cea bătrână... știa rândul la stână. (VASILE ALECSANDRI)

A trage rândul pe cineva (Înv.) **=** A fi cazul, a fi nimerit, a se cuveni:

Dovedind numele neamului acestor ţări..., ne trage rândul a pomeni de port. (NICOLAE COSTIN)

A ţine (cuiva) **rândul** = A păstra un loc pentru cineva lângă sine într-un şir:

Cândva, sacoşa de cârpă i-a ţinut rândul la coadă la lapte. (PETRE BARBU)

A ţine (sau **a păstra**) **rândul** = A respecta locul stabilit (sau ordinea stabilită):

Stăi că nu-ț e gura chioară,/ Ține rândul ca la moară. (ANTON PANN)

Dacă ţii rândul de la trei dimineaţa şi chiar de cu seara, prinzi. (G. CĂLINESCU)

A umbla (sau **a căuta, a vedea**) **de** (sau **în**) **rândul cuiva** sau **a căuta de rând cu cineva** (Îrg.) = A se interesa de cineva, a purta de grijă cuiva:

Ce mă blestemi așa rău?/ Că îmblu în rândul. (VASILE ALECSANDRI)

Caută-ți de rând cu oamenii, precum vezi, voiesc să plece. (IOAN SLAVICI)

A veni (sau **a fi**) **rândul** (cuiva sau pentru ceva) sau **a veni la rând** = A sosi momentul pentru a face ceva:

– Ce să fie, măi Irimie? îl desluşi Leonte Orbişor. Ne-a mai venit şi nouă rândul! (LIVIU REBREANU)

Numai să nu se sfârșească războiul până îmi vine rândul și mie... (CEZAR PETRESCU)

La toate vine rândul, după cum se întoarce roata, că de-aia e roată, să se întoarcă, iar nu să stea locului. Şi-i veni rândul și lui Neghiniță, gândul lumii. (BARBU DELAVRANCEA)

Lui Adam, deci omului, îi dădu treizeci de ani. După Adam, veni la rând măgarul. (MARCEL OLINESCU)

A-i face (cuiva) **rând de ceva** (Reg.) = A-i face (cuiva) rost de ceva:

Îi făcuse popa rând de ceva haine și femeia se bucura ca un copil. (ION AGÎRBICEANU)

A-i umbla de rând (Reg.) = A-i merge cuiva bine (sau rău):

Vai săracu Ulicior,/ Nu știu cum i-o-mblat de rând/ De-o luat crâșmele-n rând. (OVIDIU BÎRLEA)

A-şi face rândul (Reg.) = A-şi face timp:

– Ei! mamă, tu ești tânără, tu nu știi: fiecare trebuie să-și facă rândul. (I. L. CARAGIALE)

[...] *mi-am făcut rândul, acu mai slujească și alții*. (ION GHICA)

Cum e rândul? (Reg.) = Cum se face că…? Cum stau lucrurile?:

Bună calea, Ionaș!/ Cum e rându la oraș?/ – Nu prea bine, Grigoraș,/ Că e plin de păgubaș. (SIMION FLOREA MARIAN)

De rândul gurii (sau **al mâncării**) = Pentru a mânca, pentru a-și potoli foamea:

Avea ce-i trebuie de rândul gurii. (I. POP-RETEGANUL)

Sfarmă-Piatră au rămas acasă, să caute de rândul mâncării. (I. G. SBIERA)

Fără (**de**) **rând** = Fără chibzuială, fără seamăn:

Cântă cucu pe pământ,/ Necăjită-s fără rând;/ Cântă cucu jos pe iarbă,/ Necăjită-s fără treabă. (JARNÍK-BÎRSEANU)

De ce sunt cu fața slabă?.../ Eu zic dorului plângând/ C-am iubit fără de rând. (VASILE ALECSANDRI)

În (sau **de**) **rândul cuiva** = La acelaşi nivel:

Noi, românii, avem pretenția îndreptățită și interesul a ne pune în rândul acestor neamuri, alături cu popoarele moderne; (I. L. CARAGIALE)

În rând cu cineva (sau **cu ceva**) = În categoria cuiva; pe aceeași treaptă, la același nivel:

Nu mă voi dezlipi de tine până ce nu te-oi... vedea om în rândul oamenilor. (P. ISPIRESCU)

Ne-a pus în rând cu ceilalți școlari și ne-a dat de învățat. (ION CREANGĂ)

Istoria pe drept l-ar pune în rândul lui Tit. (C. NEGRUZZI)

La rândul meu (**tău** etc.) = Atunci când este potrivit pentru mine (tine etc.). În urma altora într-un şir. Din partea mea (ta etc.):

Cântarea libertății acum e înecată/ De strigătul acelor ce cheamă arzător,/ Să-i urce la putere și să devie-ndată/ Tirani, la rândul lor! (D. BOLINTINEANU)

Iar Pandele-i asculta şi la rându-i cuvânta. (POP.)

RÂNDUIALĂ

A face rânduială = A face ordine, aranjând, luând măsuri, dând dispoziții, poruncind:

După ce pune la cale toate după cum îi este vrerea şi face rânduială în ţara ce i s-a încredinţat, îi trimite îndărăt la Ţarigrad. (DIMITRIE CANTEMIR)

Să mergem să-mi văd oștenii; să fac rânduială pentru lipsa mea. (MIHAIL SADOVEANU)

Făcu rânduială ca să macine grâul ce mai era la moară. (IOAN SLAVICI)

A-i purta (cuiva) **rânduiala** (sau **rânduielile**) sau **a purta rânduiala înmormântării** (Pop.) = A-i face cuiva înmormântarea şi slujbele religioase de pomenire conform tradiţiei:

Du-te... și ie parale, să avem cu ce purta rânduiala înmormântării. (ȘEZĂTOAREA, VII)

Cu rânduială la cap (D. persoane) = Chibzuit:

Te știam om cu rânduială la cap. (CALISTRAT HOGAŞ)

RÂNJI

A rânji în sine = A-şi bate joc în sinea sa:

Cu bani se cumpără și locuri în rai, rânjea în sine Mitrea. (MIHAIL SADOVEANU)

A rânji la stele (Înv.) = **a)** A nu avea ce mânca:

Bă, ascultați la mine aci: de n-om rânji noi toată iarna cu ochii la stele, să-mi ziceți mie cuțu', zice unul. (http://m.jurnalul.ro/)

b) A-şi bate joc.

A-i rânji cuiva în (sau **sub**) **nas** =A-şi bate joc de cineva care e prezent:

M-a întrebat rânjindu-mi sub nas. (HORIA LOVINESCU)

RÂNZĂ

A avea rânză domnească = A fi bolnav de stomac:

Are rânză domnească. (DANIEL SIDOR)

A avea (sau **a face**) **rânză** = A face avere:

A făcut rânză, nu glumă !

A avea rânză fierbinte = A se înfuria uşor:

Născocor încă avea rânză fierbinte/ Şi-i zisă: „Drumu-i larg pentru nebuni”. (ION BUDAI-DELEANU)

A crăpa sau **a plesni** (**în cineva** sau **a-i crăpa cuiva**) **rânza** (**de ciudă, de necaz** etc.). v. **crăpa.**

A fi în rânza părinţilor = A trăi pe seama părinţilor; a moşteni avere de la părinţi:

Hei, ce-i pasă lui, e-n rânza părinților. (D. UDRESCU)

A i se întoarce (cuiva) **rânza pe dos = a)** A i se face greață:

Când dau cu ochii de soacră, mi se întoarce rânza pe dos. (ZAHARIA STANCU)

b) A se enerva:

Auzi d-ta, noi nu știm cum să-l mai ținem pe maniacul ăla pe vârful degetelor și, poftim, d-ta îi întorci rânza pe dos. (CAMIL PETRESCU)

A nu mai încăpea rânza în cineva = A fi nervos, iritabil:

„Multă lume spune că după ce el a ajuns ministru de Interne este Filat nr.2, nu-i încape rânza în sacou deja", a declarat Usatîi. (https://independent.md/)

A se împăca cu rânza = A mânca pe săturate:

Să puse puținel să odihnească și să să împace cu rânza, ca astfel să poată merge mai departe. (IOAN BOTA)

A-i slăbi (cuiva) **rânza** = A sărăci:

I-a slăbit rânza și lui, nu mai are de unde; o cârpește greu. (D. UDRESCU)

RÂPĂ

A (**se**) **da de râpă = a)** A (se) omorî:

– Eu nu știu; tu dacă nu le vei tăia, eu mă duc și mă dau de râpă. (P. ISPIRESCU)

Bine, fa, îi răspunse el, cum să tăiem ale scânduri așa de frumoase? – Eu nu știu; tu dacă nu le vei tăia, eu mă duc și mă dau de râpă. (P. ISPIRESCU)

b) A (se) înșela.

A da de râpă = a) A distruge, a nimici:

Ai mai crescut haraciul cu-o mână de risipă, făr-a vedea că țara sărmană o dai de râpă? (VASILE ALECSANDRI)

b) A (se) omorî:

Nevăstica cea urâtă/ Nu-i păcat s-o dai de râpă. (POP.)

A duce de râpă (**pe cineva** sau **ceva**) **=** A distruge (progresiv) (pe cineva sau ceva):

Mergem încotro o vrea Cel de sus, Dumnezeu, adică; și doar o fi El bun să nu ne ducă de râpă! (I. L. CARAGIALE)

Introducând legile cele mai perfecte și mai frumoase într-o țară cu care nu se potrivesc, duci societatea de râpă, oricât de curat ți-ar fi cugetul și de bună inima. (MIHAI EMINESCU)

– Bravo, puiule! Aci am vrut să te aduc! Asta e mentalitatea care duce țara de râpă, huliganismul ăsta, care vede în ovrei cauza tuturor relelor... (LIVIU REBREANU)

A merge de râpă = A se rostogoli pe un povârniș:

Proptele iute! merg de râpă. (I. L. CARAGIALE)

A se duce de râpă, (rar) **a ajunge la malul râpei** = A se prăpădi, a se distruge, a se cheltui, a decădea:

Când eu strig în conferință că se duce școala de râpă, d-ta taci. (MIHAIL SEBASTIAN)

Dacă o să ne ducem de râpă, literaturii proaste a acestui prostănac o s-o datorăm. (CAMIL PETRESCU)

[...] *dacă le desfaci, se duce totul de râpă și țăranul nu-și mai vede de lucru dacă nu-și mai are bucata lui de pământ!...* (ION LĂNCRĂNJAN)

RÂS

A face (pe cineva) **de râs** (**și de ocară**) sau **a face pe cineva de râsul satului** (sau **satelor**) = A face (pe cineva) de batjocură, de ocară:

Ce-or îndrăzni, vrei să zici. Eu am să le dau cu tifla: dacă s-o prinde, ei se fac de râs. (ȘT. O. IOSIF)

Mă exprim în limba lui Creangă, deși m-a făcut de ocară. (EUGEN LOVINESCU)

Și, Doamne ferește s-o fi prins; hapsâni și răi cum sunt oamenii, ar fi dus-o la primărie și ar fi făcut-o de râsul satelor. (PAVEL DAN)

A fi (sau **a se face, ajunge, a rămâne** etc.) **de râs** (**şi de ocară**) sau **a fi** (sau **a face, a ajunge** etc.) (**de**) **râsul lumii** (**satului, curcilor, câinilor** etc.) = A fi (sau a face, a ajunge etc.) de batjocură, de ocară:

– Asta-i grija ta acuma, fată, să-mi faci asemenea rușine, să rămânem de râsul satului? (MIHAIL SADOVEANU)

A fost de râsul curcilor: ne mai trebuiau cam un milion de voturi pro-Băsescu ca să-l putem da jos! (http://www.zelea-codreanu.com/)

Cel sacrificat a fost lupul Ioan Comariţa. Încă nu se organizase examenul şi Comariţa ameninţa salariaţii că-i dă afară, că face el ordine cu ei. N-a fost să fie, iar acum a ajuns de râsul curcilor. (http://rotundu.blogs.jurnalulbtd.ro/)

A leşina (sau **a se strica, a se prăpădi** etc.) **de râs** = A râde foarte tare:

D. Nae şi d. Iancu au chef de glume, şi madam Ionescu a lui d. Nae şi madam Niculescu a lui d. Iancu râd de se prăpădesc de râs […] (I. L. CARAGIALE)

Dincolo nu mai găseşti decât unguri şi iar unguri, cu izmene largi ca poalele ţărancelor noastre şi cu nişte tichiuţe de pălării în cap de-ţi vine să râzi. Ghighi s-ar omorî de râs până s-ar obişnui cu dânşii… (LIVIU REBREANU)

A spus Achim câte minciuni/ Şi câte pozne și minuni/ Cât Soarele murea de râs. (G. COȘBUC)

O râs de s-o prăpădit, iar eu, de, am scăpat cu obraz curat, că nu-mi era așa moale, drept să spun...(ION LĂNCRĂNJAN)

...întotdeauna punea ceva la cale și încăiera pe câte cineva și pe urmă tot el îi împăca și se topea de râs[…] (DINU SĂRARU)

A lua în râs pe cineva = A-și bate joc de cineva:

Iar, mai ales, pe la asfinţitul soarelui, tocmai când intram în Iaşi, pe rohatca Păcurari, un flăcăuan al dracului ne-a luat în râs cum se cade […] (ION CREANGĂ)

Îmi plăteşti destul de cinstit. Dară, uite, sătenii, de câte ori mă întâlnesc, mă iau în râs. Ei îmi zic că merg pe la dânşii tot cu burta plină de colaci, şi Sfinţia ta ştii bine că eu le duc dorul. (P. ISPIRESCU)

Uite, până și Ilie, pe care unii îl mai iau în râs […] *o venit și mi-o spus că noi d-aia suntem comuniști* […] (ION LĂNCRĂNJAN)

A se porni pe râs sau **a pufni** (**a bufni**) **de** (sau **în**) **râs** sau **a-l pufni,** (**a-l bufni, a-l umfla** etc.) **râsul** (pe cineva) = A nu-şi putea stăpâni râsul:

Vătaful, armășeii, poporul pufniră de râs pentru nu mai știm a câtea oară, privind triumfala pășire, balanțată în toate părțile, a ciudatului triumvirat […] (B. P. HASDEU)

A stat ei serioşi cât a stat, şi mă făceam şi eu serios, şi zice şeful: ,,Pardon, maşer, v-am călcat!" şi pe urmă ne-a pufnit pe toţi râsul... (I. L. CARAGIALE)

Zicând aceste, ne-am uitat unul la altul și am pufnit amândoi de râs. (C. NEGRUZZI)

Pe Catrina o umflă râsul. (AL. VLAHUȚĂ)

A-i da (cuiva) **râsul prin piele** (Mun.) = A mânca bătaie; a da de necaz:

Mă, diavolilor, ia vedeți să nu vă dea râsul prin piele! (D. UDRESCU)

A-l înfunda râsul. v. **înfunda.**

A-și face râs de cineva (sau **de ceva**) = A-și bate joc de cineva sau de ceva:

Își face râs de țara noastră cea blagoslovită. (MIHAIL SADOVEANU)

Vrei să-și facă dracul râs de mine (ION CREANGĂ)

Auzi, să-și facă el râs de lucrul meu! (VASILE ALECSANDRI)

De râs (sau **de râsul lumii**) = De ocară, de batjocură; ridicol:

Am auzit c-o să rămânem de râsul lumii. (PETRU DUMITRIU)

Amândoi se legară cu ață la deget și-și făcură nod la batistă, ferindu-se să spuie

aceasta unul celuilalt, de teamă să nu se facă de râs. (I. A. BASSARABESCU)

Nu, nu vreau s-ajung de râsul lumii. (BARBU DELAVRANCEA)

Vai de moarte fără râs şi de nuntă fără plâns = Binele şi răul sunt întotdeauna împreună:

Bărbatul meu zace mort în casă și mă făcuși de râsei, cu toate că moarte fără râs și nuntă fără plâns nu să poate. (ANTON PANN)

RÂŞNIŢĂ

A ajunge de la moară la râşniţă. v. **moară.**

A trimite pe cineva de la moară la râşniţă. v. **moară.**

A-i merge (sau **a-i umbla, a-i toca**) (cuiva) **gura ca melița** (sau **ca o meliță, ca o moară hodorogită** sau **stricată, neferecată, ca o râşniţă, ca o pupăză, ca toaca** etc.). v. **gură.**

RÂT

A da (cuiva) **peste rât** = A dojeni aspru:

Elucubraţiile tipului m-au înfuriat într-atât, încât m-am exprimat ad-hoc ca forumist, dându-i este rât spurcatului denigrator cu asemenea curaj nebun. (DOMINIC DIAMANT)

REALITATE

A aduce (sau **a chema, a readuce**) pe cineva) **la realitate** = A face (pe cineva) să înţeleagă o anumită situaţie, să vadă un lucru sub aspectul real:

Vartolomeu Diaconu încercă să-şi aducă fata la realitate, de la distanţă, cu tot soiul de schime elocvente, încruntându-se şi făcându-i semn să înceteze. (CEZAR PETRESCU)

Lumina gălbuie, neputincioasă, îl readuse la realitate. (LIVIU REBREANU)

A reveni la realitate. v. **reveni.**

REALIZA

A-şi realiza viaţa (Rar) = A reuşi în viaţă:

Acum sufletul românesc trebuie să înceapă a-şi realiza viaţa. (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 102-103, 2007)

REALȚA

A realța capul = A-și reveni dintr-o situație proastă, a se redresa, a ridica capul:

Grecul realță capul ș-anunță libertatea. (I. HELIADE RĂDULESCU)

REAȘEZA

A se reașeza la lucru = A se apuca din nou de treabă:

După aceea, iei un repaus oarecare și te reașezi la lucru. (MIHAIL RALEA)

REBUT

A da (sau **a cădea** etc.) **la rebut** = A declara (sau a fi declarat) rebut un produs:

Asemenea operă a unui asemenea individ trebuie să cadă la rebut. (MIHAIL SADOVEANU)

RECĂDEA

A recădea pe gânduri = A cădea din nou pe gânduri, a redeveni îngândurat:

După plecarea sa, generalul recăzu pe gânduri. (IACOB NEGRUZZI)

RECE

(**Cu**) **sânge rece** = (Cu) calm, (cu) prezență de spirit:

Prin urmare, văd lucrurile cu sânge rece. (D. BOLINTINEANU)

A (**se**) **îmbăta cu apă rece** (sau **chioară**). v. **îmbăta.**

A lăsa (pe cineva) **rece.** v. **lăsa.**

A nu-i fi (cuiva) **nici cald, nici rece** sau **a nu-i face** (cuiva) **nici cald, nici rece** sau **a nu-i ţine** (cuiva) **nici de cald, nici de rece** = A-i fi (cuiva) indiferent:

Când eşti mort, în pământ nu-ţi e nici cald, nici rece, nici bine nu-ţi este şi nici rău. (ZAHARIA STANCU)

Am trăit zece ani lângă un om lângă care nu mi-o fost nici cald și nici frig. Înțelegi tu: nici cald, nici frig. (ION LĂNCRĂNJAN)

Voia ceva şi nu voia, dar ce voia, nici el nu-şi da cu mintea.... da petreceri, mese cu muzici, doar l-a mai înveseli, da toate nu-i făceau nici cald, nici rece… (e-calauza.ro/)

A scoate (sau **a sufla, a-i ieşi**) **din gură când cald,** (**şi**) **când rece =** A susţine când una, când alta; a o întoarce în toate felurile:

Ai scos din gură când cald și când rece,/ C-acel care suflă să se încălzească/ Ș-apoi iarăși suflă caldul să răcească. (ANTON PANN)

A-i fi (cuiva) **inima rece** = A fi mereu înspăimântat:

Plecat-am nouă din Vaslui și cu sergentul zece,/ Și nu-i era, zău, nimănui în piept inima rece. (VASILE ALECSANDRI)

Când, măicuță, m-ai făcut,/ Mai bine să fi zăcut,/ Că de rău ți-ar fi trecut;/ Dar de mine nu-ți mai trece,/ Că ți-e inima tot rece,/ Neștiind cum oi petrece! (JARNÍK-BÎRSEANU)

A-i trece (cuiva) **rece prin inimă** (sau **prin spate**) = A se înspăimânta:

Când i-au zărit împărăteasa i-au trecut numai rece pin inimă și, leșinând, au picat jos. (I. G. SBIERA)

A-i trece (cuiva) **un şarpe rece prin sân** (sau **prin inimă**). v. **șarpe.**

RECORD

A bate recordul (în ceva) = A atinge treapta cea mai înaltă în ceva:

Deşi nu-mi plac cursele de automobile, m-aş resemna să stimez un bărbat care a bătut recordul de viteză. (G. CĂLINESCU)

A bate un record (sportiv) = A depăşi un record (sportiv):

Cella Delavrancea, dimpotrivă, avea să bată un record de longevitate, trăind până în 1991: aproape 103 ani. (LUCIAN BOIA)

Pecanha, portarul brazilian al Petrolului, a bătut un record vechi de peste 20 de ani în fotbalul românesc, reuşind să nu primească gol timp de aproape 800 de minute. (http://www.digisport.ro/)

A ţine (sau **a deţine**) **recordul** (sau **un record**) = A păstra un record stabilit; a fi neîntrecut în...:

Țineam recordul gazetelor bine informate. (I. L. CARAGIALE)

RECURS

A avea recurs = A avea dreptul de a cere instanţei superioare anularea unei hotărâri judecătoreşti anterioare:

Creditorii ce nu se opun şi cari nu se presintă de cât după lămurirea socotelelor şi plata reliquatelor, pot avea recurs numai în contra legatarilor. (CONSTANTIN ERACLIDE)

A avea recurs la... (Înv.) = A avea acces la...:

Numele localităţii ne-ar rămâne necunoscut, de n-am avea recurs la câteva fericite documente. (B. P. HASDEU)

Spre a-şi ajunge scopul, pe lângă practica de toate zilele, el avea recurs chiar la studiul ştiinţific al meseriei. (G. SION)

REDUCE

A reduce la un singur (sau **la acelaşi**) **numitor.** v. **numitor.**

A reduce (pe cineva) **la tăcere** = A face pe cineva să tacă:

Ana îl reduse la tăcere cu o singură privire. (CEZAR PETRESCU)

Domnul și cucoana ascultă consternați, reduși la tăcere de „logica faptelor”. (MIHAIL SEBASTIAN)

Pe Muie l-am stropit primul, drept în față. având grijă să-i protejez camera de luat vederi, și l-am redus la tăcere. (PETRE BARBU)

REFEC

A lua (pe cineva) **la rost** (sau **la socoteală, la trei parale, la trei** (**păzește**)**, la refec, în răspăr, din** (sau **de**) **scurt, repede**)**.** v. **lua.**

REFENEA

A lua (pe cineva) **la refenea** (Reg.) = A cere (cuiva) socoteală despre ceva, a lua pe cineva la rost*:*

Să intrăm acum printre duhurile necurate, să le luăm și pe ele la refenea. (IOAN POP-CURȘEU)

A trage (cuiva) **o refenea** (Reg.) = A lua în râs:

În strigăturile şi cântecele de Lăsatul Secului, feciorii îşi băteau joc de fetele care au rămas nemăritate, „le trăgeau o refenea”. (MIHAI POP, RODICA ZANE)

REFUZ

A trata cu refuz (Fam.) **=** A refuza:

– Nu pentru ca să te tratez cu refuz, da n-am parale. Taman mâine luăm solda. (ANTON BACALBAȘA)

N-am putut pentru ca s-o tratez cu refuz. (I. L. CARAGIALE)

RELIEF

A ieşi (sau **a scoate, a pune, a reieși**) **în relief** = A (se) remarca, a (se) evidenția:

Subiectul nu reiese destul în relief pe fondul clarobscur al şcoalei germane. (AL. MACEDONSKI)

REMORCĂ

(**A fi** sau **a sta, a** (**se**) **pune** etc.) **la remorca** (cuiva sau a ceva) = (A fi sau a deveni) dominat, dependent de cineva sau de ceva; a fi subordonat cuiva, a depinde de cineva sau de ceva:

S-au găsit la noi oameni care să ne spună că locul statului român trebuie să fie... la remorca politicei turcești. (AL. ODOBESCU)

Încercări literare s-au și făcut în acest sens, dar, cum se întâmplă întotdeauna cu literatura pusă la remorca unei tendințe, ea nu reprezintă contribuția cea mai fericită a mișcării. (EUGEN LOVINESCU)

RENGHI

A(**-i**) **juca** (cuiva) (**un**) **renghi** (sau **renghiul, renghiuri**) sau (rar) **a-i trage** (cuiva) **renghiul** = A păcăli (pe cineva); a face (cuiva) o farsă:

Când auziră boierii de una ca asta, se temură să nu le fi jucat iarăşi vrun renghi […] (P. ISPIRESCU)

Rotăria fiind lipită de fierărie, țiganul căută numaidecât să se răzbune. Şi îmi jucă un renghi destul de urât. (PANAIT ISTRATI)

Încă de pe când era copil i-a jucat renghiuri. (AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI)

REPEDE

A lua (pe cineva) **repede** sau (substantivat) **cu repedea** = A lua (pe cineva) pe nepregătite, prin surprindere:

Îl luă cu repedea. (AL. VLAHUȚĂ)

A o lua repede = A se grăbi într-o acțiune, fără a judeca rezultatele; a se pripi:

Ci ca ho, voinice, prea o iei repede, răspunse părintele Ştiubei. (BARBU DELAVRANCEA)

Repede-repejor = Îndată, fără întîrziere:

Zicea că-i frig și răpede-răpejor își cată de drum. (CONTEMPORANUL,V)

REPEZ

A-şi da repez = A-şi lua avânt:

Calul își înfierbânta/ Ș-un răpez voinic îi da,/ Calul rândunel zbura. (VASILE ALECSANDRI)

REPEZEA

A lua la repezea (sau **cu repezeaua**) (pe cineva) (Mun.) = A lua la rost:

Las-o mai domol, tinere, n-o lua aşa cu repezeaua, că nu ține. (D. UDRESCU)

REPEZI

A repezi veste = A aduce la cunoştinţă (în cel mai scurt timp):

Nimene nu mai putea repezi veste pe câmpul de război. (MIHAIL SADOVEANU)

REPLICĂ

A avea replică (Jur.) = A găsi răspunsuri prompte:

Dar autorul ei, cum mărturiseşte adesea, avea replică la orice obiecţie [...] (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

Dar să nu crezi că n-avea replică!... (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

A fi tare în replici = A găsi prompt răspunsul cel mai potrivit într-o discuţie:

Solgăbirăul nu era tare în replici şi, la toate dovezile profesorului, răspundea cu un zâmbet de superioritate. (LIVIU REBREANU)

A vorbi în (sau **a da**) **replică** (Jur.) = A răspunde (în cursul unor dezbateri) combătând afirmaţiile şi atacurile părţii adverse:

Inocenţiu voi să-i dea replica. (ZAHARIA STANCU)

Pe de altă parte, nu dreptul la replică era cazul să-l invoce preopinentul meu ci, eventual, pe acela de a da replica unei replici. (BUJOR NEDELCOVICI)

REPUBLICĂ

Republica literaturii = Totalitatea scriitorilor:

Poeziile ei... au să facă o mare revoluție în republica literaturii. (C. NEGRUZZI)

REPUNE

A repune pe cineva sau **ceva în drepturi** (sau, rar, **în drept**) = A acorda cuiva un privilegiu de care anterior a fost privat:

[...] *dar și acest prieten sublim, acest suflet mare, acest cu adevărat prinț de neam imperial, acest divin Raoul, pe care eu îl bârfisem în gândul meu, îl acuzasem de egoism și exclusivism de clasă, să fie repus în drepturile lui, în avuția lui răpită de pleșcarii tagmei mele.* (GIB I. MIHĂESCU)

Pentru acest poem, în 1962, poetul a fost eliminat din Universitate, cu eticheta ideologică de „naționalist”, fiind repus în drepturi abia după doi ani. (DUMITRU BĂLAN)

A repune piciorul (**undeva**) = A sosi din nou (undeva), a pătrunde din nou:

Înceta să-i mai lipsească de cum repunea piciorul pe pământul românesc. (AL. MACEDONSKI)

RESORT

(**A fi**) **de resortul** (cuiva) = (A ţine) de competenţa, de specialitatea cuiva; a intra în atribuţiile cuiva:

Asta e o problemă [...] *care nu e de resortul meu.* (G. CĂLINESCU)

Evident, temele culturale sunt şi ele de resortul eseului, întrucât tot ce e uman e de resortul lui. (ALEXANDRU PALEOLOGU)

RESPECT

A pune (pe cineva) **la respect** = A impune cuiva o atitudine respectuoasă; a pune pe cineva la punct:

V-a pus pe toți la respect. (MIHAIL SEBASTIAN)

Să-l însoare pe Titi cum știe ca și apoi să-l puie pe Costache la respect prin tribunal. (G. CĂLINESCU)

Deşi în adâncul sufletului îmi doream să mă trezesc peste noapte înzestrat cu o putere şi-un curaj prin care să-i pun la respect. (ALEXANDRU POPA)

A ţine (pe cineva) **la** (sau **în**) **respect** = A ţine pe cineva la distanţă; a nu lăsa pe cineva să devină familiar:

Radul știa a ține în respect pe... vecini. (C. NEGRUZZI)

Redingota și țilindrul meu îl ținură la respect. (MIHAIL SADOVEANU)

Respectele mele = Formulă de salut:

Respectele mele nepoatei matale! (G. IBRĂILEANU)

Arătați, vă rog, respectele mele d-lui Maiorescu și la toată familia. (ION CREANGĂ)

Înainte de plecare, trec să depun respectele mele la picioarele amfitrioanei. (CEZAR PETRESCU)

RESPIRA

A-şi respira sufletul = A muri:

Respiră sufletul lui străluminat, sub clopotul stelelor, tu care îi veghezi din umbră zilele nu te risipi, ocrotește-I pe cel care nu poate muri... (PETRU ARUȘTEI)

Înfiiţătorul primului ziar románesc [...], *cel mai mare prozalst român, și-a respirat sufletul obosit.* (FAMILIA, an VII, 1872)

RESTEU

A lua (pe cineva) **cu resteul** = A se purta (cu cineva) aspru:

Să-l roage cu vorbă bună ... de n-o vrea, să-l ia mai cu resteul. (ION C. VISSARION)

RETEVEI

A lua (pe cineva) **cu reteveiul** = A bate; a trata cu asprime:

Dacă nu-i iei cu reteveiul, ţi se urcă în cap. Acum, după ce le-am băgat spaima în oase, ne vor lăsa să dormim liniştiţi. (ZAHARIA STANCU)

RETEZ

La retezul părului (Pop.) = În locul unde se taie, se retează părul:

Și chitesc și socotesc/ Pe unde să mi-l lovesc?/ La retezul părului,/ Pe din dosul fesului. (VASILE ALECSANDRI)

RETEZA

A o reteza (sau **a o tăia**) = A o lua de-a dreptul pentru a scurta drumul:

S-a aruncat pe şalele calului din cetlău, retezând-o de-a curmezişul holdelor. (BARBU DELAVRANCEA)

Am stat puţin cu Vladone la cioace, am mai fumat o ţigară şi m-am gândit s-o tai [...] (OVIDIU VERDEȘ)

A o reteza de (sau **la**) **fugă** = A începe să alerge:

O retează la fugă la deal, de-abia mă ţineam de dânsul. (ION GHICA)

A-i reteza (cuiva) **firul vieţii** = A ucide pe cineva:

Temnicerii... îi pot reteza dintr-o dată firul vieţii. (ZAHARIA STANCU)

Avea sărmana numai 25 de ani când un ticălos i-a retezat firul vieții... (EUGEN VÎLCOV)

A-i reteza (cuiva) **unghiile** (sau **din unghii**) = A face pe cineva inofensiv:

– Stăpâne, ia de-acum ai femeie cumsecade; numai s-o cam ții din frâu și să-i retezi unghiile din când în când, ca nu cumva să-ți pună coarne. (ION CREANGĂ)

A-l reteza (pe cineva) **scurt** sau **a** (**i-**)**o reteza** = **a)** A-i limita cuiva pretenţiile. **b)** A pune brusc capăt discuţiei:

– Taci, mă! i-o reteză dascălul cu aer de superioritate. Nu știi nici măcar măsura. (PAVEL DAN)

Ştim noi ce facem, i-o reteză Trafulică colţos. (MARIN PREDA)

REVĂRSA

A se (**re**)**vărsa** (sau **a se crăpa, a se ivi, a se zări, a miji**) **zorile** (sau **zori, zori de zi, zori de ziuă**), sau **a da în fapt** (sau **a se crăpa, a se anunţa**) **de zori.** v. **zori.**

REVĂRSATUL

Revărsatul zorilor (sau **zilei,** rar, **dimineții**) sau **revărsat de zori** (sau **de zi,** rar, **de ziuă**) = Timpul când se luminează de ziuă; zori de zi:

Scrie letopisețul cel moldovenescu, c-au venitu fără de veaste Pătru Vodă... vineri în revărsatul zorilor, octombrie 16. (GR. URECHE)

Mai bine ar fi... s-o ștergi mâine din revărsatul zorilor. (BARBU DELAVRANCEA)

REVEDERE

A-şi lua la revedere = A se despărţi de cineva, salutându-l:

[...] *doamna Lucia m-a luat de mână, spunându-mi să-l îmbrăţişez pe tata, să-mi iau la revedere şi să nu plâng că o să-mi placă acolo.* (LIA MUREȘAN)

Mi-am luat la revedere de la toţi, fiindcă venise timpul să plec spre tarlaua noastră, unde aveam și noaptea aceea destul de lucru. (CĂLIN KASPER)

La revedere = Formulă de salut la despărţire:

– La revedere! bon amusement! Nu ne uitați p-acolo! la revedere! (I. L. CARAGIALE)

– Cu toată mulțumirea mea. La revedere, domnule Dăngescu. – La revedere, părintele meu. (IOAN M. BUJOREANU)

REVELAȚIE

A fi o revelație = A depăși așteptările, a surprinde în chip neașteptat (și plăcut):

Tânărul pianist a fost o revelaţie. (ION VINEA)

Mă bucur că Petre Ispirescu, al cărui jurnal a fost pentru mine o revelaţie, e bine încadrat: din strada lui se duc şi vin strada Făt Frumos şi strada Ileana Cosânzeana. (IOANA PÂRVULESCU)

REVENI

A reveni (sau **a veni**) **la subiect =** A se întoarce, după o paranteză, la tema iniţială:

Să venim însă la sujetul acestui articol. (VASILE ALECSANDRI)

A reveni la realitate = A fi conştient din nou de starea de lucruri înconjurătoare:

Președintele PNL, Crin Antonescu, a afirmat miercuri că discursul susținut de Traian Băsescu dovedește incapacitatea acestuia de a reveni la realitate [...] (https://www.hotnews.ro/)

A reveni la sentimente mai bune = A deveni mai înţelegător, mai binevoitor:

Revenit la sentimente mai bune, îndulcit se vede de privirile tot mai prietenoase ale cuconiței din față, avocatul îl ridicase iarăși la rangul de „maestru" și-i împărtășea tainic la ureche secrete de stat. (EUGEN LOVINESCU)

Mircea Snegur revine la sentimente mai bune în ultimul an al mandatului său, mai ales după pierderea alegerilor prezidenţiale din 1 decembrie 1996, Mircea Snegur a revenit la sentimente mai bune faţă de România. (PETRACHE D. COJOCEA)

Recunosc că, iniţial, am vrut să scriu un articol mustind de indignare, dar am revenit la sentimente mai bune în momentul când Materazzi, „călăul" lui Zidane, l-a executat şi pe nevinovatul Barthez, iar Italia a devenit campioană mondială. (http://astra.iasi.roedu.net/)

A reveni la viață = A scăpa dintr-o boală grea; a se însănătoși:

E a treia oară când medicul o socoate pierdută și de două ori până acum a revenit la viață. (CEZAR PETRESCU)

E rece ca de gheață... Hai să cercăm de a-l face a reveni la viață. (VASILE ALECSANDRI)

A-i reveni (cuiva) **graiul** = A se reculege (în urma unei surprize, emoţii etc.) putând vorbi din nou:

Până să-i revie graiul, Mantu le arătă prin semne ce ar fi voit să spună. (GALA GALACTION)

A-și reveni (**în fire** sau, rar, **în sine**) = A se deștepta, a se trezi după o criză, un leşin etc., la starea de mai înainte; a-și recăpăta cunoștința:

Își revine din oră în oră din zdruncinătura aceea a minții. (PETRU DUMITRIU)

Abia a doua zi ea începu a-și reveni în sine și recunoscu că se află în casa părintească. (NICOLAE GANE)

REVISTĂ

A face revista = A cutreiera, a vizita:

Făcând revista prin Paris, făcurăm cunoștință cu un turist englez. (ION CODRU-DRĂGUŞANU)

A trece în revistă (D. un comandant sau o persoană oficială) = A trece de-a lungul frontului unei formaţii militare care dă onorul; a inspecta trupele adunate în acest scop într-o anumită formaţie; a examina pe rând, succesiv:

I se dă acum o masă de marele vizir, și apoi – încă un fel de a onora pe domn – în fața lui se face plata ienicerilor, ceea ce-i procură mijlocul de a-i trece în revistă. (NICOLAE IORGA)

Şeful însă se plimba plictisit, încoace şi încolo, cu ochii jumătate închişi, pe urmă se opri, se întinse de câteva ori de-i pocniră oasele, îşi aruncă privirea spre ceasornicul din perete şi se repezi pe peron, unde prinse a trece în revistă pe pasagerii care tropăiau din picioare, zgribuliţi şi rebegiţi de frig. (LIVIU REBREANU)

Trece în revistă situațiunea diferitelor state față cu războiul ce izbucnea. (ION GHICA)

REZEMA

A o rezema la... = a) A merge spre...:

Dacă îți avea nevoie de mine, răpeziți pe careva la Grivița; eu acolo o reazim. (V. I. POPA)

b) A ajunge la un anumit loc:

Au apucat sănătoasa de au răsmat-o la cetatea Buda. (DIONISIE ECLESIARCUL)

A rezema pereţii (sau **peretele**) = **a)** A nu participa la dans, joc etc.:

Dragile mele de fete,/ Cum razimă cel părete. (POP.)

b) A sta degeaba:

Răzima şi el... păreţii cafenelelor. (ION AGÎRBICEANU)

A se rezema în contra cuiva = A se apăra de cineva sau de ceva:

Ion Vodă caută a se rezima în contra boierilor şi a turcilor. (NICOLAE BĂLCESCU)

REZERVA

A-şi rezerva dreptul de a... = A-şi păstra pentru sine dreptul de a...:

Îmi rezervează dreptul de a face ultima corectură. (VASILE ALECSANDRI)

Poarta otomană a intervenit, în timp, ca o instanţă care ratifica domniile, dar îşi rezerva dreptul de a le şi alege, după caz. (ELISABETA NEGRĂU)

REZERVĂ

A avea rezerve = a) A-şi exprima îndoielile asupra justiţiei unei teze:

Cum însă Antonescu avea rezerve morale, cât şi ca militar, să părăsească pe fostul aliat, o debarcare a trupelor anglo-americane pe teritoriul român, i-ar fi servit la justificarea abandonării luptei alături de Germania [...] (GH. BUZATU)

b) A avea disponibile fonduri, resurse suplimentare:

Ungaria, care deşi trebuie să facă faţă unei datorii mari, una din cele mai mari datorii pe locuitor din ţările din Europa centrală şi de est, avea rezerve valutare care, în trimestrul IV 1990, erau de peste 1 miliard de dolari (fără aur) [...] (FLOREA DUMITRESCU)

N-a contat prea mult din moment ce URSS avea rezerve naturale inepuizabile și viața oamenilor nu avea valoare. (http://www.historia.ro/)

REZOLUȚIE

A face rezoluțiune (Îvr.) = A se hotărî:

Spre a nimici proiectul rivalului său, face rezoluţiune a se duce însuşi în Moldova. (GH. ASACHI)

REZON

A avea rezon = A avea dreptate:

(Eliptic) [Jupân Dumitrache:] *Eu am ambâț, domnule, când e vorba la o adică de onoarea mea de familist...* [Ipingescu:] *Rezon!* (I. L. CARAGIALE)

Observaţia lui peiorativă avea rezon, dacă te gândeai la zdrahonii de gardieni ce stăteau la cele câteva intrări în „Oraşul soarelui”. (LEO BUTNARU)

A pune sau **a aduce** (pe cineva) **la rezon** = A învăţa minte pe cineva:

Începe să devină primejdios și trebuiește pus la rezon. (CEZAR PETRESCU)

– Mizerabile! mă ameninți?... te voi aduce la rezon. (IOAN M. BUJOREANU)

A-şi ieşi din rezon (Nob.) = A-şi ieşi din minţi:

Femeia în lipsa-ţi din rezonu-şi va ieşi. (ANTON PANN)

REZULTAT

A da rezultat (sau **rezultate**) = A produce efectul dorit:

Știm că legile au dat un rezultat lamentabil, știm și cauzele profunde ale acestui rezultat; prin urmare, de ce să mai pierdem vremea și să îngroșăm degeaba această lucrare, care și așa a devenit prea voluminoasă? (C. DOBROGEANU-GHEREA)

După ce solicitudinea guvernanților noștri au dat rezultatele cele mai frumoase pe toate terenurile; după ce de ex. bugetul cheltuielilor statului s-a suit în patru ani de guvernare roșie cu 30 de procente și mai bine [...] (MIHAI EMINESCU)

RIDICA

A (**i se**) **ridica** (cuiva) **pieptul** = A (i se) umfla pieptul prin inspiraţie:

Profesorul își ridică pieptul și respiră profund. (GALA GALACTION)

Niculaie amuți. Pieptul i se ridică și coborî repede. (MARIN PREDA)

A (**se**) **ridica din** (sau **dintru**) **morţi** = A învia:

Atunci, cu sfânta vieții frenezie,/ M-am ridicat din morți a doua oară/ Și mi-am făcut din moarte-o cununie. (OCTAVIAN GOGA)

A zăcut el ce-a zăcut... Când s-a ridicat din morți, a început să iasă pe afară. (EUGEN BARBU)

A i se face (sau **a i se pune, a i se sui, a i se ridica, i se zburli cuiva**) **părul** (sau **chica**) **măciucă (în vârful capului).** v. **măciucă.**

A i se lua (sau **a** (**i se**) **ridica**) (cuiva) **o piatră** (**de moară**) **de pe inimă** (sau **cuget** ori **suflet** etc.)**.** v. **piatră.**

A i se urca (sau **a i se ridica, a i se sui, a-i năvăli, a-i da, a-i ieși** etc.) **sângele la cap** (**în față** sau **în obraz**)**.** v. **sânge.**

A nu ridica pliscul (Fam.) = A tăcea:

Să nu ridice pliscul, că pe ea n-a speriat-o și n-o sperie nimeni. (G. M. ZAMFIRESCU)

A ridica (sau **a scoate** ori **a lega**) **steag alb.** v. **steag.**

A ridica (ceva) **cu sufletul** (Înv.) = A susţine ceva (fără a avea dovezi); a depune mărturie:

Acii oameni să ridice cu sufletele lor precum pe Simion Agapie și pe feciorii lui moșeni acolo... nu-i știa. (AXINTE URICARIUL)

A ridica (cuiva) **viaţa** (sau **zilele**) = A omorî (pe cineva):

Al cui e acel jungher? a întrebat împăratul... – Vreau să-l dau măriei-tale. Ia-l și ridică-mi cu el viața. (MIHAIL SADOVEANU)

A ridica (pe cineva) **din pulbere** (sau **din gunoi, din pământ**) = **a)** A scoate din anonimat pe cineva:

Meritul său singur îl ridicase din pulbere, în cea mai însemnată slujbă a țării. (NICOLAE BĂLCESCU)

b) A ajuta (pe cineva) să depăşească o situaţie disperată:

Să-şi mute gândul la moşii ăi verzi, că nimeni n-o s-o ridice din gunoi. (BARBU DELAVRANCEA)

A ridica (pe cineva) **din scaun** (sau **din tron**) = A detrona (pe cineva):

Mehemed-aga... ridicase pe Dimitrie Vodă din scaun. (NICOLAE IORGA)

A ridica (pe cineva) **în ochii cuiva** = A face (pe cineva) să câştige mai multă apreciere din partea cuiva:

Că p-atunci nu erau d-alde Alecsandri, să ne cânte vitejiile și să ne înalțe în ochii lumii. (ION GHICA)

A ridica (sau **a înălţa**) **în slavă** (sau **în slava cerului,** (**până**) **la cer, în slăvi**) (pe cineva) = A lăuda peste măsură (pe cineva), a înălţa osanale (cuiva):

Nu uită, fireşte, să ridice în slavă pe Grigore Iuga (a cărui nevastă e o minune de frumuseţe şi eleganţă, de s-ar prăpădi de admiraţie toate domnişoarele de prin Amaradia şi împrejurimi […] (LIVIU REBREANU)

Ce-ai văzut tu la ea, Stănică, de-o ridici în slava cerului? (G. CĂLINESCU)

Dar de asculţi la troiţeni, mai cu seamă la cei bătrâni, te apucă ameţelile când încep ei să-şi ridice biserica în slava cerului. (BARBU DELAVRANCEA)

A ridica (sau **a umfla**) **preţul** = A mări, a reconsidera valoarea; a scumpi (o marfă):

Iată la ce se reduce imputarea adusă guvernului liberal că ar fi ridicat preţul sării. (A. D. XENOPOL)

Ridică ori scad prețurile la grâne ori la vite cum poftesc ei. (CAMIL PETRESCU)

Nu aici trebuiau ridicate taxele şi ridicat preţul. (FLORIN CONSTANTINIU)

A ridica ancora. v. **ancoră.**

A ridica armele (sau **arma, sabia**) **contra** (sau **asupra**) **cuiva.** v. **armă.**

A ridica casa în slavă = A face gălăgie foarte mare:

Când mama nu mai putea de obosită, și se lăsa câte oleacă ziua să se odihnească, noi băieții, tocmai atunci ridicam casa în slavă. (ION CREANGĂ)

A ridica cornul (Îvr.) **=** A se mândri:

[…] *nece rădicareţi în sus cornul vostru şi nu gicereţi Dzeului nedreptate.* (PSALTIREA)

A ridica cuţitul (sau **buzduganul, sabia, toporul**) (asupra cuiva) = A ameninţa cu moartea (pe cineva):

Zmeul ridică buzduganul şi aruncă cale de trei poştii, plecă după aceea cu Stan, pentru ca acesta să-l arunce de alte trei poştii ori, dacă-l poate, şi mai departe. (IOAN SLAVICI)

Pe lumea asta se poate ca un frate să ridice cuţitul asupra unui alt frate. (POP.)

A ridica cuvinte rele (sau **viclene** etc.) (asupra cuiva) (Înv.) = A vorbi (pe cineva) de rău; a bârfi (pe cineva):

Multe cuvinte reale și ficleane îi rădicară asupră. (ANONIMUL CANTACUZINESC)

A ridica danțuri (Înv.) = A dănţui:

Furnicile […] *mari şi lungi danţuri ridicară.* (DIMITRIE CANTEMIR)

A ridica din cenuşă (sau **din ruine**) **=** A reconstrui (din temelii):

Bucureştiul viitorului are grădini suspendate, parcări cu sute de locuri, poduri spectaculoase şi palate ridicate din ruine. (https://adevarul.ro/)

A ridica din umeri = a) A-şi arăta nedumerirea (sau indiferenţa) faţă de ceva (sau de cineva):

Poate-avea el oaste cât frunză şi iarbă,/ Eu ridic din umeri şi îmi râz în barbă. (I. L. CARAGIALE)

Tell, totdeauna serios, ridică din umeri, arătând astfel că sunt și riscuri inevitabile și e bine să fie cu grijă. (CAMIL PETRESCU)

Tata s-a uitat lung la el, apoi a ridicat din umeri. (AL. VLAHUȚĂ)

b) A arăta că nu-şi aminteşte de ceva:

Dimineaţa, după ce le-a dat de mâncare, Sfânta i-a întrebat. Niciunul n-a răspuns, toţi înălţau din umeri şi se mirau că nu mai auziseră de-aşa nume. (http://www.e-calauza.ro/)

A ridica Divanul (Înv.) = A încheia lucrările divanului:

Deci, vezirul Kiupruliul au și chemat pe haznetarul lui și i-au zis în taină: „Vezi cel boier bătrân moldovan ce stă la divan să-l iei și să-l duci la odaia ta, până s-a ridica divanul, și apoi să-l aduci la mine în taină că-mi trebuiește”. (AL. VLAHUȚĂ)

A ridica drapelul luptei pentru… v. **drapel.**

A ridica făgăduință (Înv.) **=** A făgădui, a promite:

Eu râdic făgăduința mea voao. (BIBLIA)

A ridica glasul (la cineva) **=** A se plânge (cuiva):

La cine să ridicăm glasul săracii de noi? (VASILE ALECSANDRI)

A ridica glasul (sau **glas, tonul**) (Înv.) **=** A vorbi tare; a vorbi cu îndrăzneală, a protesta:

Încerca el Toader Strâmbu să ridice glasul, dar oamenii nu-l luau în seamă când era vorba de o treabă aşa de însemnată. (LIVIU REBREANU)

– Domnule maior, nu-ţi permit să ridici tonul! strigă deodată, înfuriat, Baloleanu. Dumneata eşti aici sub ordinele mele, nu eu la ordinele dumitale! (IDEM)

Nicu, din când în când, ridică glasul și-i spune, ca să audă toată lumea, lucruri indiferente. (BARBU DELAVRANCEA)

A ridica gonire (Înv.) = A goni:

Rădicară gonire spre Pavel şi spre Varnava şi scoaseră ei din hotarul lor. (CORESI)

A ridica izbândă (Înv.) = A izbândi, a învinge:

Scoală Doamne-n mânie, rădică izbândă. (DOSOFTEI)

A ridica în picioare (sau **în sus**) = A mobiliza; a porni la luptă:

Arhon sărdar ... râdică toată agia în picioare. (VASILE ALECSANDRI)

– Uite, adause el, nu pot dormi; îmi trebuie lume, joc, cântec, veselie. Să ridicăm tot târgul în picioare. (NICOLAE GANE)

A ridica jalbă. v. **jalbă.**

A ridica mai (**pre**)**sus** (sau **a se ridica până la...**) **=** A se înnobila (din punct de vedere moral):

Darul lui fericit ne împacă şi ne ajută să ridicăm mai sus gândurile noastre. (GALA GALACTION)

A ridica masa = A strânge vesela şi tacâmurile de pe masă după ce s-a terminat de mâncat; a sfârşi masa:

Lăpușneanul porunci să ridice masa. (C. NEGRUZZI)

A intrat de câteva ori în casă pentru ca să ridice masa și i-a găsit mereu la fel, el cu pipa în gură la un colț de masă, iară ea în celalalt colț. (IOAN SLAVICI)

Aide, ridică masa şi te cară de aci. (P. ISPIRESCU)

A ridica mănuşa. v. **mănușă.**

A ridica mâinile (către cineva) (D. oameni) = A se preda:

Un bărbat a fost împușcat exact în momentul în care ridica mâinile pentru a se preda. (https://www.europafm.ro/)

Îi înconjurăm, nu mai au nicio scăpare. Ridică mâinile sus. Vor să se predea. (TITUS POPOVICI)

A ridica mâinile (sau, rar, **mâna**) **către cineva** = A implora (pe cineva):

Așa zice Domnul Dumnezeu: „Iată voi ridica mâna Mea către neamuri și către popoare

voi înălța steagul meu. Ele vor aduce pe feciorii tăi pe brațe și pe fiicele tale pe umeri le vor purta." (BIBLIA)

A ridica mâna (sau **două degete**) = A cere cuvântul:

Mărdel a ridicat două degete, ca la şcoală. Fane îl observă şi mărinimos, îi acordă cuvântul: – Da, bă, ce e? (ADRIAN MATEI)

Cu madame Roy am avut un incident în timpul unei ore de curs, când am ridicat două degete, aşa se făcea pe atunci, şi am cerut să ies la toaletă. (BARBU OLLĂNESCU-ORENDI)

A ridica mâna (sau **mâinile**) **asupra cuiva** (sau **spre cineva**)**.** v. **mână.**

A ridica mingea la fileu (sau **la plasă**) (Arg.) = **a)** A crea condiţii favorabile cuiva:

Nu pot să uit ce sentimente m-au încercat, era ca o stare de extaz aproape, când l-am avut partener pe Ştefan Iordache, care efectiv te trăgea în direcția dorită, îți ridica mingea la fileu, te conducea acolo unde dorea el [...] (VLADIMIR GĂITAN)

Aşa, v-aţi flancat de doi secretari care vă ridică mingea la plasă, din partidele aflate la putere, ceea ce nu este normal din punct de vedere democratic. (MONITORUL OFICIAL al ROMÂNIEI, vol. 14, 2003)

b) (D. femei) A excita un bărbat.

A ridica moralul (cuiva)**.** v. **moral.**

A ridica o perpendiculară (Mat.) = A trasa o dreaptă perpendiculară pe altă dreaptă sau pe un plan:

Cu ajutorul panglicii şi ruletei se pot construi, la nevoie, şi triunghiuri dreptunghice şi deci se pot ridica sau coborî perpendiculare. (MANUALUL INGINERULUI FORESTIER, vol. 83)

A ridica o pretenție (sau **pretenții**) = A pretinde (un lucru considerat ca fiind un drept cuvenit):

Toți ceilalți invalizi de picioare... ar veni în jurul meu și-ar ridica pretenții de proprietate. (AL. SAHIA)

Îţi vine azi, mâine se-nvârte pe-aici şi trage cu urechea, poimâine ridică pretenţii: vreau casă, vreau cantină [...] (NICOLAE ȚIC)

A ridica o problemă (sau **o chestiune**) = A pune în discuţie o problemă:

Am să ridic această problemă în comitetul regional. (MARIN PREDA)

Dacă românii ar ridica această problemă, eu personal aș fi pentru plebiscit și să lăsăm popoarele să hotărască unde vor să aparțină. (FLORIN CONSTANTINIU)

A ridica o problemă (sau **probleme**) = A crea o situaţie nouă care trebuie rezolvată:

Experimentarea instruirii practice a elevilor în producție ridică probleme deosebite. (GAZETA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI, nr. 652, 1962)

A ridica obiecții = A obiecta; a învinui:

Copilandrul nu prea avea aerul să-l creadă. Ridica obiecţii. Punea condiţii. (N. D. COCEA)

Această relativitate a punctului de vedere ştiinţific îndulceşte vechiul dogmatism teoretic, în numele căruia se puteau ridica obiecţii de mare însemnătate faţă de atitudinea religioasă. (TUDOR VIANU)

A ridica ocară = A ocărî, a huli:

Păgânii... să nu mai rădice pre creștini ocară. (DOSOFTEI)

A ridica ochii (sau **nasul, fruntea**) **din** (sau **de pe**) (**lucrarea, cartea** etc. **din faţă**) = A ridica privirea din... (sau de pe...); a întrerupe lucrul, lectura etc.:

Vorbise fără să ridice fruntea din hârtiile întinse pe masă. (MARIN PREDA)

A ridica paharul (sau **un pahar, un pocal, o cupă, toast, un toast** etc.) **=** A închina în cinstea cuiva:

Sunt fericit a constata că nu uiți a ridica și pentru amicul d-tale câte un toast bine simțit (toast, adică pahar). (I. L. CARAGIALE)

Râzând Odin și ridicându-și cupa/ M-ar saluta. (MIHAI EMINESCU)

Stan a închinat un pahar chiar în sănătatea clopotului celui mare, care s-a făcut pe socoteala lui Mitrea. (IOAN SLAVICI)

Fraţilor! zise el, să bem pocalul acesta în sănătatea cui ştiu eu. (MIHAIL SADOVEANU)

A ridica pe (sau **spre**) **cruce** (Înv.) = A răstigni:

Se ridică cu voie spre cruce şi muri trupului. (CORESI)

A ridica perdeaua. v. **perdea.**

A ridica pumnul la cineva = A amenința (pe cineva) cu bătaia:

Mara scrâșni puțin din dinți și ridică pumnul, apoi o luă cu pași încă mai grăbiți spre casa lui Bocioacă. (IOAN SLAVICI)

Un copil avem; să ridice pumnul la ai lui până s-o sătura. (MARIN PREDA)

A ridica război (Înv.) = A porni război; a purta război:

În vremea aceea Filistenii s-au ridicat cu război asupra lui Israel și Israeliții au fugit de Filisteni și au căzut biruiți pe muntele Ghilboa. (BIBLIA)

El războiu asupra cuivaşi n-au rădicat. (CONSTANTIN CANTACUZINO)

A ridica sprâncenele (sau **din sprâncene**). v. **sprânceană.**

A ridica stâna = A desface stâna toamna şi a coborî cu turma şi cu toate uneltele păstoreşti de la munte:

Se încheie socotelile, se ridică stâna şi se reformează turmele [...] (GEORGE MAIOR)

A ridica steagul revoltei (sau **răscoalei**) ori (rar) **steag de răzvrătire.** v. **steag.**

A ridica şedinţa = A declara şedinţa terminată:

Aveţi putinţa, d-le preşedinte, de a părăsi fotoliul, de a ridica şedinţa, dar nu puteţi să-mi luaţi cuvântul... (BARBU DELAVRANCEA)

Propun să ridicăm ședința și să ne transportăm la fața locului pentru a ne convinge în persoană. (EUGEN LOVINESCU)

A ridica tabăra (sau **taberele**) = A desface corturile unei tabere şi a se muta în altă parte:

Mihai Vodă ridică tabăra şi se trase spre râul Argeşului. (NICOLAE BĂLCESCU)

Sultanul îşi ridică tabăra într-o margine a Târgoviştei. (GEORGE COANDĂ)

A ridica trupe (sau **oaste, ostași oști, oștire**) (Îvp.) = A strânge, a aduna, a recruta oaste, a înrola ostași pentru a porni la luptă:

Leul, de multă vreme, ridicase oştire,/ Să se bată cu craiul ce se numea Pardos. (GR. ALEXANDRESCU)

În acelaşi timp, sleirea posibilităţii de a ridica trupe barbare era atât de mare, încât nu se mai putea spera aşa ceva. (NICOLAE BĂNESCU)

Guvernând despotic teritoriile administrate de paşalâcul din Vidin, Pasvan-Oglu ridica oşti dintre populaţia de aici cărora trebuia să le asigure cai, arme şi hrană. (STAN APOSTOL, CONSTANTIN VLĂDUȚ)

A ridica un deget (sau **braţul**) = A acţiona:

Crezi dumneata că eu pot să ridic un deget până ce nu am încredinţare deplină? (MIHAIL SADOVEANU)

A ridica un incident. v. **incident.**

A ridica un număr la (**o**) **putere** (Mat.) = A înmulţi un număr cu el însuşi de câte ori arată exponentul:

Şi în acest caz n-ar mai fi fost nevoie de recomandaţia de a nu se ridica numărul la puterea o sută!! (GAZETA MATEMATICA, vol. 37, 1931)

A ridica un număr la cub (Mat.) = A înmulţi pătratul unui număr cu numărul simplu:

Se ridică ambii membri ai ecuației la cub, utilizând formula [...] (http://www.math.md)

A ridica un număr la pătrat (Mat.) = A înmulţi un număr cu el însuşi:

Ce vrem să facem este să ridicăm la pătrat (ori să înmulţim cu sine însuşi) un număr ce se termină cu cifra 5 [...] (http://scientia.ro/)

A ridica un plan (Top.) = A determina prin măsurători poziţia punctelor dintr-o regiune şi a le reprezenta pe un plan:

Îmi aduc aminte că ridicam planul unui petic de moşie. (ION GHICA)

A ridica viaţa (sau **zilele**) (cuiva) = A ucide (pe cineva):

[...] *tu ești atotputernic în adevăr, poți să-mi ridici viața, însă mai mult decât tine sunt eu însumi stăpână pe viața mea.* (NICOLAE GANE)

La pământ îl arunca şi zilele-i rădica. (POP.)

„Merg la casa Vâlcului/ De pe malul Prutului/ Ca să-i ridic zilele,/ Să mă duc cu dânsele.” (VASILE ALECSANDRI)

A ridica vrajbă (Înv.) = A învrăjbi:

Vrea... să rădice pri îns pâră şi vrajbă. (VARLAAM)

Am văzut tunete la miazăzi, şi asta înseamnă că va fi război şi tăiere şi unul pe altul se va ridica cu vrajbă şi multă pacoste va fi de fiarele sălbatice, şi în unele locuri. (PAUL EUGEN BANCIU)

A ridica, a înălța, a pune (sau **a se urca, a veni**) **în scaun** = A aduce (sau a veni) la domnie, a (se) face domn:

O să te ridicăm pe tine în scaun. (P. ISPIRESCU)

Tu ai să te urci pe scaunul împărăției mele, fiindcă eu n-am moștenitor până acum. (IDEM)

Să vestești tuturora... că ieri am pus pe Bogdan pe scaunul Moldovei. (BARBU DELAVRANCEA)

Fu cel dintâi prinț care veni în scaun însoțit de o mulțime de greci. (NICOLAE BĂLCESCU)

A se ridica (**cu vorbe rele**) **asupra cuiva** = A se răsti la cineva; a-şi vărsa mânia (sau necazul) pe cineva:

– Când aţi sosit aici? s-a ridicat asupra lor, măreţ, riga. (MIHAIL SADOVEANU)

A se ridica cu oaste pre cineva (sau **cu sabie asupra cuiva**) (Înv.) = A porni război împotriva cuiva:

Amândoi ginerii împăratului se sculară cu oaste şi veniră în ajutorul socrului lor. (P. ISPIRESCU)

A se ridica cu pâră (asupra cuiva) = A găsi (cuiva) pricină; a pârî (pe cineva):

Duca Vodă... au priceput că s-or rădica boierii cu pâr'asupra lui şi nu să va mai întoarce la domnie. (ION NECULCE)

A se ridica din cenuşă = A-şi crea o situaţie bună, pornind de la una foarte rea; a reface, a reconstrui după o distrugere:

Din cenuşa celor două Războaie Mondiale s-au ridicat instituţii care urmau să vegheze la bunul mers al civilizaţiei. (http://www.dw.com/)

Nu-şi mai propune nimeni azi să preia cu bani puţini o fabrică de la stat pentru a ridica din cenuşă propria afacere, luată chiar aşa, prin rapt. (m.hotnews.ro/)

Ridică-te din cenuşă şi devino un luptător de elită! (http://alinailioi.ro/)

A se ridica în (sau **pe**) **coate** = A părăsi poziţia de culcat, săltând de jos numai trunchiul şi sprijinindu-l în coate:

Pe coate încă o dată mă mai ridic o şchioapă de la pământ. (LUCIAN BLAGA)

A se ridica în capul oaselor = A se scula şi a sta aşezat pe locul unde mai înainte fusese aşezat:

Radu se deșteptă vesel de dimineață, se ridică singur în capul oaselor. (AL. VLAHUȚĂ)

Și-a dat silința să se ridice în capul oaselor. În zadar. (CĂLIN TORSAN)

A se ridica în picioare = A se pune în mişcare, a porni la luptă:

Feliuritele popoare ce locuia în țările aceste întinse s-au râdicat în picioare. (GH. ASACHI)

A se ridica în scări = A se scula în şa, sprijinind picioarele în scări:

Radu-n scări se ridica,/ Ca vulturul se uita. (VASILE ALECSANDRI)

M-am ridicat în scări eu pan Vladislav cel tânăr și m-am dus cu oamenii mei ca să răzbun pieirea tatălui meu. (MIHAIL SADOVEANU)

A se ridica în şa (sau **în scară**) = A încăleca:

Măria sa s-a ridicat iar în scară. (MIHAIL SADOVEANU)

Atunci tânărul nostru împărat în scări de aur s-a rădicat. (POP.)

A se ridica la luptă. v. **luptă.**

A se ridica mai presus de orice critică = A atinge un nivel foarte înalt:

[...] *tu te-ai rădicat mai presus de orice critică sau calomnie.* (I. L. CARAGIALE)

A se ridica pe călcâie = A sălta de la pământ vârful picioarelor, sprijinind corpul pe călcâie:

Să ridică puțin pe călcâie, să întoarse spre fereastră. (BARBU DELAVRANCEA)

Se ridică pe călcâie, îi face semn ciungului care se apropie prietenos: lovește-l! îi spune Jesse și îl arată pe Iulian. (https://feher.live/)

A se ridica spre lumină (Înv.) = A se limpezi, a se clarifica, a se lumina:

Cele neluminate spre lumină să se rădice. (PRAVILA de la GOVORA)

A(-şi) ridica capul (sau (înv.) **cap**). v. **cap.**

A(-şi) ridica fruntea (sau **capul** sau, înv., rar, **gâtlejul**) = A se arăta dârz, plin de curaj, a deveni amenințător; a se răzvrăti:

S-o-ntâmpla, cu vreme, România s-ardice fruntea sa. (GR. ALEXANDRESCU)

Să nu-și mai rădice mândrul și sămățul gâtlej în fală. (DOSOFTEI)

Vornice, nu ridica capul în sus! (BARBU DELAVRANCEA)

A(-şi) ridica glasul (sau **glas, graiul**) (Înv.) = **a)** A vorbi:

Aceia rădicară glas, grăind. (CORESI)

b) A-şi spune păsul, a se plânge (cuiva):

La cine să ridicăm glasul săracii de noi? (VASILE ALECSANDRI)

c) A ridica tonul:

Nicu, din când în când, ridică glasul şi-i spune, ca să audă toată lumea, lucruri indiferente. (BARBU DELAVRANCEA)

A(-şi) ridica nasul (**sus** sau **mai sus decât se cuvine**) = A fi înfumurat; a deveni obraznic:

Gospodarii buni... nu-şi rădică nasul mai sus decât se cuvine. (VASILE ALECSANDRI)

Ian tacă-ţi gura cu fleacuri de-aiste... auzi cuvinte?... scăpătaţi!... răzeşi!... da noi ce suntem? împăraţi cu... pentru că nu-şi ridică nasul mai sus decât se cuvine... ca de-alde d-ta, care vrei să te-nalţi ca ciocârlia... (IDEM)

A(-şi) ridica ochii (sau **privirea**) = A privi în sus; a privi:

Rădicați ochii voștri și vedeți holdele, că sămt plăvițe amu către seacere. (VARLAAM)

Pe când povestea, își ridică ochii spre dânsul și se întreba mereu ce-și spunea de faptul că pe dânsul îl primise și pe Mandrea nu. (EUGEN LOVINESCU)

A(-şi) ridica ochii (sau **sufletul**) **către Dumnezeu** (În limbajul bisericesc) = A(-şi) îndrepta gândul spre Dumnezeu; a se ruga:

Către tire, Doamne, rădicaiu sufletul mieu. (PSALTIREA)

Nicio faptă nu voi săvârși făr' de a-mi ardica ochii către tine. (SIMION MARCOVICI)

A(-şi) ridica (sau **a-şi lua**) **mâna de pe cineva** = A înceta de a mai ajuta, de a mai ocroti pe cineva:

Eu îmi iau mâna de pe tine. La mine au slujit mulți. Au avut ce învăța, când mă văd își scot pălăria. (EUGEN BARBU)

Debarcarea lui Miloşevici se datorează în bună parte şi faptului că susţinătorii săi din răsărit şi-au luat mâna de pe el. (http://stirileprotv.ro/)

A-i ridica (cuiva) **panaghia** (sau **praznic, parastas, paos**) (În practicile religioase) = **a)** A face slujbă pentru pomenirea unui mort, în cursul căreia se urcă şi se coboară succesiv un colac făcut anume:

La patruzeci de zile se cheamă preotul de-i rădică panaghia, făcându-i atunci și veșnica pomenire. (SIMION FLOREA MARIAN)

b) A omorî:

Se vede că aici i-a ridicat lupul panaghia. (POP.)

c) (Irn.) A înjura (pe cineva):

Atâta i-a trebuit lui Moş Luca, ş-apoi lasă pe dânsul: câte parastase şi panaghii, toate i le-a rădicat. (ION CREANGĂ)

A-i ridica cuiva pe cineva în cap = A face (pe cineva) să se răzvrătească împotriva (cuiva):

Voiai să chemi Siguranța de față cu el și cu Dan. Să ne ridici tipografia în cap. (AUREL BARANGA)

A-şi ridica glasul în favoarea (sau **împotriva**) **cuiva** (sau **a ceva**) = A lua atitudine în favoarea (sau împotriva) cuiva (sau a ceva):

Starea aceasta era prea umilitoare pentru populaţia băştinaşă. Dar cine era să-şi ridice glasul împotriva ei? (ION I. NISTOR)

Şi dacă ai putut colabora la acest ziar, cred că ai făcut-o pentru că ai văzut că uneori ridică glasul în favoarea muncitorilor. (G. IBRĂILEANU)

A-şi ridica pălăria (sau **căciula**) (**dinaintea** sau **în faţa cuiva**) = **a)** A saluta (pe cineva):

Zări o faţă cunoscută şi îşi ridică pălăria. (ION AGÎRBICEANU)

Trecătorii se opreau să-și ridice pălăriile. (CEZAR PETRESCU)

b) A-şi arăta preţuirea, admiraţia (faţă de cineva); a recunoaşte meritele (cuiva):

Eu îmi iau mâna de pe tine. La mine au slujit mulți. Au avut ce învăța, când mă văd își scot pălăria. (EUGEN BARBU)

A-şi ridica viaţa = A se sinucide:

Sunt capabil să-mi ridic viaţa. (MIHAIL SADOVEANU)

Eu nu-nţeleg de ce şi-a ridicat viaţa... (ADRIAN ANGHELESCU)

Cercurile legionarilor intransigenţi merg până acolo cu afirmaţiile, că Profesorul NAE IONESCU ar fi fost obligat de autorităţi să-şi ridice viaţa şi că, în acest sens, i s-ar fi dat un termen de graţie, care a expirat ieri. (DORA MEZDREA)

A-şi scoate (sau **a-şi arunca, a-şi lepăda** etc.) **masca** ori **a ridica** (sau **a lua, a smulge, a rupe**) **cuiva masca.** v. **mască.**

RIDICARE

Ridicarea (**unui număr** sau **numărului**) **la o putere** (sau, înv., **la o potență)** (Mat.) = Înmulțirea unui număr cu el însuși de câte ori arată exponentul:

Echipa Digitaliada vă propune un proiect didactic privind însușirea noțiunilor de ridicare la putere cu exponent număr natural a unui număr natural. (https://www.digitaliada.ro/)

Formarea potenței unui număr poartă numele de rădicarea numărului la potență. (CONSTANTIN CLIMESCU)

Ridicarea (**unui număr**) **la pătrat** (Mat.) = Înmulțirea unui număr cu el însuși:

Ştim, de la abaterea standard, că ridicarea la pătrat amplifică ponderea pe care o au variabilele distanţate puternic de la medie. (CRISTIAN OPARIUC-DAN)

RIDICHE

A freca (cuiva) **ridichea** (**la nas**) = **a)** A bate rău (pe cineva):

Făt-Frumos privea şi creştea carnea pe el de mulţumire, când vedea că freacă ridichea becisnicului de zăcaş, după cum i se cuvenea. (P. ISPIRESCU)

b) (Fam.) A-i face cuiva greutăţi; a certa aspru pe cineva:

Vorbeau tare, să audă conservatorii: azi le frecăm ridichea numărul unu! Am adunat documente. (ION PAS)

I-am spus-o, de câte ori ne întâlneam şi-mi „freca ridichea" fiindcă îi ajunsese la ureche că evoluam totuşi periculos, „că ai melancolii de curvă ideologică". (RADU COSAŞU)

Trei hitlerişti, izbucneşte el, trei, dom'le, mi-au vârât pistoalele în coaste, în timp ce al patrulea îmi freca ridichea cu aceleaşi întrebări. (HARALAMB ZINCĂ)

A freca ridichea (pe cineva) = A bate rău pe cineva:

Măi, nu ne cade limbricul ăsta în mână, spuneau uneori muncitorii; ce i-am freca ridichea. (ION PAS)

A freca ridichea cuiva = A muştrului, a bate bine pe cineva, a-i face mizerii cuiva; a-i trage o scărmăneală cuiva:

Freacă ridichea becisnicului de zăcaş [leneș]. (P. ISPIRESCU)

RINDEA

A da (ceva) **la rindea** = A rindelui:

O lună încheiată au pilit, au dat la rindea, au nituit, au sudat şi n-au arătat nimic nimănui […] (https://habarnam.ro/)

A trage la rindea = A sforăi:

Dentistul sforăia în cameră, se auzea pe fereastră cum trăgea la rindea: frrr! frrst! (D. R. POPESCU)

RISIPĂ

A purcede în risipă (Înv.) = A se risipi, a se distruge, a se nimici:

Plugurile cu boi și stogurile cu pâne […] *toate în răsipă au purces.* (NICOLAE COSTIN)

RISIPI

A se răspândi (sau **a se risipi, a se împrăștia**) **ca potârnichile** (sau **ca puii de potârniche**). v. **potârniche.**

ROADE

A roade (cuiva) **urechile** (sau **capul**) = A plictisi (pe cineva) repetându-i mereu acelaşi lucru:

Acei nespălaţi care-mi rod urechile să le dau fata. (ION CREANGĂ)

A roade (pe cineva) **la inimă** = A umple de nelinişte, de supărare:

[…] *ca să dovedim însă cât de adâncă și pătrunzătoare era finețea spiritului ei, cată să arătăm că cu toată arta ce puse Păturică în lucrare spre a face să dispară din trăsăturile feței sale întunecoasele intențiuni și aspirări ce-i rodeau inima, nu numai că nu putu să o amăgească, dar o făcu chiar să înțeleagă și mai bine cu cine are a face.* (NICOLAE FILIMON)

Și dacă în viața mea vreo părere de rău mi-a ros inima, apoi aceasta a fost părerea de rău că n-am stat și eu măcar doisprezece ani la Paris spre a învăța cum se mănâncă ouăle moi!... (CALISTRAT HOGAŞ)

A roade pragul cuiva = A vizita pe cineva prea des, prea stăruitor:

Mă îmbrac repede şi pornesc să le rod pragul oamenilor. (CEZAR PETRESCU)

Fii foarte sigur, dragă Jorjică, că nu-ţi va roade pragul. (D. D. PĂTRĂȘCANU)

A-l roade (sau **a-l usca**) **la ficați** (pe cineva) (Fam.; mpl.) = **a)** A simţi o durere fizică foarte puternică. **b)** (D. griji, de necazuri) A frământa, a chinui (pe cineva):

Şi apoi o rodea la ficaţi călcarea poruncii tatălui lor. (P. ISPIRESCU)

Cum mă? Da pă mine și pă toată negustorimea asta din Obor nu ne seacă la ficați

orânduirea de azi? Dac-ai ști cum ne jegmănea oamenii agiei [organ administrativ din sec. al XIX-lea, însărcinat cu menținerea ordinii publice]. (CAMIL PETRESCU)

Banii, banii, cheltuise șase sute de lei de pomana dracului, asta îl seca la ficați. (NICOLAE ȚIC)

ROAGĂ

Vine ea roaga = Se spune celui care refuză să facă un bine sau uită binele făcut de altul:

Așa faci? Bine, bine; vine ea roaga; o să ai și tu nevoie de mine. (D. UDRESCU)

ROATĂ

(**A fi**) **cât roata carului** = (A fi) foarte mare:

Într-una din seri, răsărise o lună mare cât roata carului, de culoare mov, poleind lumea […] (ȘTEFAN DUMITRESCU)

Furtunile cu tunete și fulgere se amestecau cu ninsorile, iar vânturile reci erau atât de puternice încât am văzut bulgări de zăpadă cât roata carului mânați cu furie peste câmpie. (PRINCIPESA ILEANA)

A (**se**) **face roată** (**în jurul** sau **împrejurul cuiva** ori **a ceva**) = A înconjura:

Oamenii se făcuseră roată împrejurul lui. (P. ISPIRESCU)

La ieșire, câteva muieri din sat făcură roată în jurul ei și începu vorba despre cele spuse în Duminica Floriilor. (BARBU DELAVRANCEA)

Soldații făcură roată la loc, în jurul focului, după ce se așezară ofițerii. (CEZAR PETRESCU)

S-ar fi oprit circulaţia în toate staţiile, s-ar fi iscat imediat poveşti despre mine, dar lumea n-ar fi putut face roată în jurul corpului meu lipsit de viaţă. (ALEXANDRU POPA)

A da (**o**) **roată** sau (rar) **roate** = A merge de jur împrejur:

Corbii-n pribeagul lor drum dau roate prin zarea pustie. (G. COŞBUC)

Moţii vin din creierul munţilor, dau o roată prin târg […] *şi pornesc înapoi.* (GEO BOGZA)

A face (**o**) **roată, a da o roată** (sau **roata**) = A alerga:

Fă o roată pân-acasă. (POP.)

A fi a cincea roată la car (sau **la căruță**)**.** v. **cincilea.**

A fi cu trei roate la car = A fi zăpăcit, nebun:

Înţeles-aţi oare vrun singur cuvânt măcar? Mă tem că hatmanul nostru e cu trei roate la car. (B. P. HASDEU)

A fi pe roată (D. o situaţie) = A fi schimbător:

Ah! Norocule, slăvitule, ştii că starea-ţi e pe roată. (COSTACHE CONACHI)

A împinge (sau **a da**) **la roată cu cineva** (ori **a pune umărul la roată**) = A ajuta pe cineva:

Pe aceştia nu-i pot stima şi cred că nu-s vrednici de stimă, şi de aceea am făcut mai sus deosebirea dintre ei şi dintre cei cari pun umărul la roată, nu numai strigă de departe […] (VASILE PÂRVAN)

Dacă nu se va pune umărul la roată, desigur că ţăranul îşi va face dreptate cu toporul şi vom asista la cel mai sfâşietor spectacol – „revoluţia agrară”. (NICOLAE LIU)

A merge (sau **a fi**) **ca pe roate** = A se realiza fără piedici; a fi activ:

[…] *lucrurile parcă se mai liniştiseră şi transporturile pe care le făcuseră la Madame Brunelle merseseră ca pe roate*. (CEZAR GIOSAN)

Din acel moment toate mergeau ca pe roate şi foarte rar mai trebuia să mai muştruluiască pe câte cineva. (LIVIU OLTEAN)

Este o împrejurare nedorită, dificilă, care a costat bugetul României şi care presupune măsuri impopulare şi, inevitabil, nu poate merge chiar ca pe roate într-o ţară în care sunt atâtea probleme şi care ea însăşi nu merge ca pe roate. (MONITORUL OFICIAL al ROMÂNIEI, vol. 17, 2006)

A merge de-a roata (sau **de-a zbârdigoala**)**.** v. **merge.**

A pune (cuiva) **beţe în roate.** v. **băţ.**

A pune pe roate = A organiza (o lucrare, o acţiune) în aşa fel încât să se realizeze fără piedici:

Sarchis Agopian dă faliment şi pleacă în Anglia, unde avea o soră, pentru a pune pe roate o nouă afacere. (ȘTEFAN AGOPIAN)

De hrana noastră, ne previne, se ocupă cei care ne-au angajat: va fi un pic mai puţin consistentă în primele zile, până se va pune pe roate fabrica. (ANA NOVAC)

A se duce de-a roata = A se rostogoli:

– Ce este? strigă Costin, sărind drept în picioare – Nimică!... o fărămătură de stâncă se duce de-a roata în vale. (NICOLAE GANE)

Deasupra sufla furtuna așa de puternic, încât ducea păsările de-a roata în aer. (IDEM)

A se întoarce roata (sau **sfera**) = A se schimba situaţia; a se întoarce norocul:

S-o întoarce, el, roata şi la mine. (POP.)

Nu știi cum se-ntoarce roata,/ Azi la mine, mâine la tine. (ANTON PANN)

Și de să va întoarce sfera... atunci după cuviinţă, cu tot sufletul voiesc cu cinste pe Erotocrit de bărbat să-l priimesc. (IDEM)

A se întoarce roata = A se schimba situaţia (în defavoarea cuiva):

La toate vine rândul, după cum se întoarce roata, că de-aia e roată, să se întoarcă, iar nu să stea locului. Și-i veni rândul și lui Neghiniță, gândul lumii. (BARBU DELAVRANCEA)

Nu mai întorc ei roata înapoi, orice ar face... (ION LĂNCRĂNJAN)

A trage la roată = A juca la roata norocului:

Se dăduseră în dulap și cu barca, intraseră prin panorame... trăseseră la roată să-şi încerce norocul. (ION PAS)

A trage pe roată = **a)** A modela pe roată (un vas de pământ):

Olarii dintr-un pământ... fac şi ulcior, şi alt vas, tot un fel pe roată tras. (POP.)

b) A supune torturii cu roata:

L-a chinuit tare, l-a tras pe roata morii. (POP.)

Să fie rupt cu roata. (TITUS POPOVICI)

Ascultă-mă pe mine, tu într-un fund de lume, pe el îl trag pe roată, iar pe mine mă omoară, de data asta, cum îşi omorau bunii tăi robii nevrednici. (ANA DAMIAN)

A veni roata la ştirbină (**şi drăguş la căuş**) = A fi nevoit a cere ajutorul cuiva care nu ţi-e binevoitor, care te are la mână cu ceva:

C-apoi atunci iarăși mi-ți ajunge drăguș la căuș, și soră-mea nicovala vă va ține în spate, iar eu vă voiu bate pe rudă pe sământă, ca să prindeți la minte. (ION CREANGĂ)

A-i fi (cuiva) **carul într-o roată** = A avea o stare materială rea, precară:

Apoi da, carul vostru e într-o roată, puteți umbla după cai verzi pe pereți. (LIVIU REBREANU)

Alba nainte, albă la roată = Se spune despre cei săraci care folosesc acelaşi lucru (în toate împrejurările*):*

Și apoi îndată da bici iepelor, zicând: Alba-nainte, alba la roate, Oiștea goală pe de-o parte. (ION CREANGĂ)

– Tot alba la roată, moșule, tot? zisei eu când fui lângă moșneag. – Apoi, dă, domnișorule, mânjii la praștie, pân' s-or mai da și ei la ham; așa a lăsat D-zeu, răspunse el vârând cutea în tioc, or să ajungă ei și la roate, n-aibă grijă!... (CALISTRAT HOGAŞ)

A-şi face ochii (sau **ochișorii**) **roată** = A se uita de jur-împrejur:

Și face ochii roată/ Peste oștirea toată. (A. MATEEVICI)

Mai scoate-mă-n deal odată,/ Să-mi fac ochișorii roată,/ Să mă uit la lumea toată. (POP.)

A-şi face roată = A-şi face loc, a pătrunde undeva; a-şi croi o situaţie:

Astăzi omul cinstit de orice treaptă... nu este disprețuit de nimeni, priimit în toate casele,

își face roata întocmai ca și boieru. (PROZA DRAMATICĂ, 1968)

Du-te (sau **să te duci**) **unde a dus surdul** (sau **dracul**) **roata şi mutul iapa, să mergi cum s-a dus surdu cu mutu şi roata cu iapa** = Se spune celui pe care nu vrei să-l mai vezi, nici să-i auzi numele:

[Cocoana:] *Să poftească!... Iacă-i vine lui pofta să meargă unde a-nţărcat mutu iapa, tocma colo unde tot spune la Universul că se bate, zice, cu englezii... boierii ăia* [...] (I. L. CARAGIALE)

Haiti! lipsești dinaintea mea și du-te unde-a dus surdul roata și mutul iapa, ca să nu mai aud de numele tău! (ION CREANGĂ)

S-a întors roata = Se spune despre o situație, care s-a schimbat radical:

– Mă închin dumitale cu multă plecăciune, cucoane Mihalache, zise el; s-o întors roata norocului: astăzi eu sunt sus și dumneta ești gios. (RADU ROSETTI)

După decembrie 1989 însă, după ce lespedea aceea grea a fost dată la o parte din gura peşterii, s-a întors roata și s-a schimbat soarta! (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 104, 2009)

ROBICIUNE

A face robiciune (unei ţări) (Înv.) = A lua captivi dintr-o ţară:

Iar ei n-au vrut, ci încă au trimis de au adus și tătari și au purces cu Radul, cu oaste grea, moldoveni, siimini, cu steag împărătesc, cu schimni-ceauș [(înv.) ceauş, reprezentant al Porții otomane, care însoțea în Țările Române pe noul domn numit de Poartă], *ca să vie să scoață pre Mathei-vodă din scaun, făcând multă pieire și robiciune țării.* (CONSTANTIN CANTACUZINO)

ROBIE

A face robie (unei ţări) (Înv.) = A lua captivi, robi, dintr-o ţară:

Multe robii au făcut în Ţara Leşască. (ION NECULCE)

A(-şi) rupe lanţul (**sclaviei** sau **de robie**). v. **rupe.**

ROCADĂ

A face o rocadă (sau **rocada**) = A schimba pe cineva (sau ceva) cu altcineva (sau altceva):

Calculul lui Filip fusese simplu și, din discuția cu primul președinte milionar, trăsese concluzia că toată șmecheria constă în a face o rocadă. (PLATON PARDĂU)

Începeam sã mã gândesc la fericirea pe care o sã o simt atunci când va veni vremea sã pot face rocada între meserii. (IULIAN STANCU)

ROD

A da în rod sau **a lega rod** (sau **roadă**) (Pop.) = A începe să rodească:

Pomul acesta înflorea și dădea rod în fiecare an, dar nici împăratul, nici curtenii lui, nici vreun alt om pământean n-a apucat să vadă poamă din rodul acela. (IOAN SLAVICI)

Măria-ta, să știi că atunci când or lega rod ăști doi meri, împărăteasa o să rămâie grea și o să nască un cocon cu totul și cu totul de aur... (BARBU DELAVRANCEA)

RODINĂ

A se duce (sau **a merge, a veni, a fi**) **la rodin** (sau **la rodini, în rodini**) (Reg.) **=** A vizita o lehuză ducându-i daruri:

A trebuit... să intre la lehuză și să-i puie rodină sub pernă un coștei de bucățele de zahăr și pe fruntea creștinului celui nou o hârtie de douăzeci de lei. (MIHAIL SADOVEANU)

Maica Domnului s-a ascuns într-o peșteră ca să n-o găsească jidanii și-a născut. La ea s-au coborât soarele, luna și stelele și au venit la rodini. (ELENA NICULIȚĂ-VORONCA)

ROGOJINĂ

(**A veni**) **cu rogojina aprinsă pe cap și cu jalba în proțap** = Se spune, când cineva vrea să atragă atenția asupra unei nelegiuiri:

Vezi, atunci s-au sculat târgoviştenii cu mic, cu mare, ş-au venit la Divan la Bucureşti cu rogojini aprinse în cap şi cu jalba în proţap […] (ION GHICA)

Acest gând îmi trecea prin minte când comparam la moartea, întâmplată deunăzi, a lui Apostol Mărgărit, strigătul de ură de odinioară, pârile deputaților, călătoriile de tânguire ale localnicilor macedoneni (veniți la București, cum s-ar duce la Stambul „cu rogojina în cap", ca să-și arate focul) [...] (NICOLAE IORGA)

A aprinde rogojini în cap = Vechi obicei practicat în trecut, în timpul unor procesiuni sau al trecerii domnului, a sultanului etc. spre a le atrage atenţia şi a le prezenta plângeri sau reclamaţii:

Sosind boierii la Poartă, ş-au păscut prilejul şi, când au ieşit împăratul, ei ş-au aprins rogojine în cap. (ION NECULCE)

A trăi ca mâţa pe rogojină. v. **mâță.**

ROI

A face roiul (Arg.) = A pleca în grabă:

Ce cauți aici? Roiul!

A sta roi = A se îmbulzi, a se îngrămădi:

De jur împrejurul curții se încinge un gard de cătină, iar pe cătina în care vrăbiile stau împănate ca albinele în roi, se țese, de cu primăvară până-n toamnă, tulpina de rochița-rândunicii. (EM. GÎRLEANU)

Cât ai bate în palme, stau toți acei slujitori roi împrejurul nostru. (MIHAIL SADOVEANU)

ROMÂN

(**Dă-mi, Doamne**) **mintea** sau **gândul românului, cea** (sau **cel**) **de pe urmă** = Exprimă situaţia celui care vede prea târziu că a greşit:

Dă-mi, Doamne, gândul românului ăl de pe urmă. (IULIU A. ZANNE)

M-am rugat să-mi dea Domnul mintea românului de pe urmă, convins că cei din urmă vor fi cei dintâi. (GEORGE COLPIT)

L-am făcut rumân = L-am creştinat:

Numai în acest mod poate fi interpretată o expresie ca l-am făcut rumân, „l-am creştinat", „l-am botezat" [...] (VASILE ARVINTE)

ROMÂNEŞTE

A spune româneşte în ochi (sau **a spune verde, româneşte**) = A spune adevărul în faţă, fără menajamente:

Aceasta-i naţiunea despre care radicalii să dovedească că, daca le-ar fi spus verde ce vor d-lor, ar fi zis: Da, voim şi noi. (MIHAI EMINESCU)

– Am să v-o dau, fireşte, dar numai pentru dumneata… Pentru dumneata, înţelegi?… Căci pentru părinţii dumitale n-aş da-o, mai bine s-o ardă focul… Uite aşa! Ţi-o spun verde: n-aş da-o… (LIVIU REBREANU)

Cum merse la ispravnicul, îi spuse verde-n buze, că el mai mult la țigan nu merge [...] (I. POP-RETEGANUL)

Ce, nu ştii româneşte? = Nu înţelegi ce-ţi spun?:

– Bă, tu dacă nu știi românește, îți mai spun o dată: oile alea sunt din berbecul meu, care a stat aici, adică sunt ale mele [...] (MIRCEA DIACONU)

ROND

A fi de rond = A fi însărcinat cu inspecţia santinelelor:

Jupâne, da deseară ştii că eşti de rond... (I. L. CARAGIALE)

După toate cercetările, nu era Moș Teacă de rond. (ANTON BACALBAȘA)

A-şi face rondul = A face inspecţia santinelelor, aface un control; a face o raită:

Ceilalți ofițeri mai fac rondul de-a scăpării: vin o dată în 24 de ceasuri, nu te inspectează cu de-amănuntul, își trec în raport „bine" și pleacă pe aici încolo. (ANTON BACALBAȘA)

Comandantul gărzii îşi face rondul să schimbe santinela din postul de la capătul pajiştii unde ne petrecem ziua. (ADRIAN BUZ)

ROPOT

A da un ropot (sau **o ropotă**) (Rar) = A da o fugă:

Purcelul atunci, plin de bucurie, începe a zburda prin bordei, dă un ropot pe sub laițe, mai răstoarnă câteva oale cu râtul și zice […] (ION CREANGĂ)

A pune ropot = A trage să moară:

O pus ropotu Niculaie, îndată ai să auzi harângu [clopot (de biserică)]. (LUCIAN COSTIN)

A trage un ropot (**de ploaie**) = A ploua scurt şi puternic:

Pe drum, ploaia începu iar şi-i mai trase un ropot zdravăn. (MIHAIL SADOVEANU)

Și fulger după fulger izbucnește/ Și din al nopții haos desvălește/ Când Piscul Câinelui când Piatra arsă/ – În ropot rece ploaia se tot varsă […] (PANAIT CERNA)

ROST

A (**nu**) **şti de rostul cuiva** = A (nu) şti ce face şi unde se aflǎ cineva:

Nu-i știa de rost de vreo trei zile. (P. ISPIRESCU)

A da de rost = A găsi soluţia, rezolvarea:

Nu-i dădea de rost şi pace. (TUDOR ARGHEZI)

– Și ce înseamnă vorba asta a dumitale, că eu nu-i dau de rost? (EUGEN LOVINESCU)

A face rost (de ceva) = A procura:

Pe când împlineam șeapte anișori, le-a venit părinților dorința să meargă la hagialâc; și așa, după ce au făcut rost de ceva parale, m-au luat împreună și ne-am dus călare pe catâri până la portul Salonicului. (I. L. CARAGIALE)

Iar pasul următor este ca antreprenorii români, doborâţi de criză şi datorii, să încerce să-şi vândă pe Bursă o parte din afacere pentru a face rost de bani pentru reluarea investiţiilor. (CRISTIAN HOSTIUC)

„Europa va întâmpina greutăţi dacă nu face rost de primate” – a concluzionat o conferinţă serioasă organizată la Lyon. (RADU COSAȘU)

A fi (sau, rar, **a simţi**) **rost** (de ceva) = A exista o posibilitate sau o ocazie favorabilă pentru ceva:

Ia stai, frate, că e rost să mă plimbe şi pe mine! (G. TOPÎRCEANU)

Nu e chip s-o lase baltă/ Când e rost de-o aventură... (ADRIAN BOTEZ)

A fi în rostul lui = A fi acolo unde îi este locul, unde se cuvine sau se potrivește să fie:

Sabie și șușanea, vechi și în neputință de a mai sluji, mi se înfățișau nepotrivite... mai degrabă era în rostul ei o carabină scurtă cu repetiție, răzimată de părete și la îndemână. (MIHAIL SADOVEANU)

A învăţa pe de rost (sau, înv., **de rost, de-a rostul**) = A învăţa un text pe dinafară, pentru a-l putea reproduce din memorie:

Astfel demagogii noştri crescuţi în străinătate, văzând nevoile poporului nostru, l-au învăţat pe de rost cuvinte deşerte şi c-un înţeles negativ numai, socotind că prin cuvinte se întemeiază binele unui popor. (MIHAI EMINESCU)

A lua (pe cineva) **la rost** (sau **la socoteală, la trei parale, la trei** (**păzește**)**, la refec, în răspăr, din** (sau **de**) **scurt, repede**)**.** v. **lua.**

A nu-şi afla rost sau **a nu** (mai) **avea** (**niciun**) **rost = a)** A nu-şi găsi locul, a nu avea astâmpăr:

Alelei, tu/ Costeo, frate,/ spune-ne ce gând te bate?/ – Măi fârtați, nu-mi aflu rost;/ Vesel eu ca voi am fost./ Mă gândeam la maica, biata,/ Eu în foc, sub cruce tata. (G. COȘBUC)

Înviorătorul unor timpuri veştede a rămas totdeauna dascăl sărac, precum plecase, şi într-o zi, după tulburările de la 1821, în care nu şi-a putut afla rostul, o căruţă ţărănească îl aducea bolnav de moarte în locul umil de unde plecase la drumul lui de apostol. (NICOLAE IORGA)

b) A fi lipsit de sens; a fi inutil:

N-are rost să te frământi atâta, că tot nu rezolvi nimic!

A porni rostul = A începe ţesutul:

Mariţa ca o nevastă vra rostul să şi-l pornească. (POP.)

A pune (un lucru) **în rost** = A pune (un lucru) la locul pe care trebuie să-l aibă într-un mecanism, pentru ca mecanismul să poată funcționa bine:

Decât să mă rog de prost,/ Pân-a pune podu-n rost... (POP.)

A şti (sau **a afla, a învăţa, a cunoaşte, a înţelege**) **rostul** (sau **rosturile**) = A şti (sau a învăţa, a cunoaşte, a înţelege) mersul unui lucru; a se informa:

Stăpânul casei, cunoscând păcatul oamenilor și mai ales al femeilor, că or să-l descoasă care mai de care, ca să-i afle rostul – că de unde e, cine e, cu ce trăiește, ce caută aici și câte altele – a chemat pe jupâneasa bătrână – o cotoroanță zugrăvită și smălțuită […] (I. L. CARAGIALE)

Trei zile stăturăm pe loc, și oricine își poate închipui că în aceste trei zile învățai de la Halunga tot rostul, toate chițibușurile și toate șiretlicurile plutăriei. (CALISTRAT HOGAȘ)

A şti (sau **a spune, a recita**) **pe de rost** ori **pe dinafară** (sau **de a rostul**) = A şti (sau a spune, a recita etc.) din aducere-aminte; a cunoaşte foarte bine:

Tot mai citesc măiastra-ți carte,/ Deși ți-o știu pe dinafară. (AL. VLAHUȚĂ)

Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost/ De-mi țin la el urechea – și râd de câte-ascult/ Ca de dureri străine? (MIHAI EMINESCU)

Astăzi e omul cel mal versat în cunoștințele medicale, și știe pe de rost cum se tratează boalele de stomac, câte bătăi trebue să aibă inima pe minut, ce fel de tratament se impune pentru oamenii slabi de piept […] (DIMITRIE ROSETTI)

A ști de rostul bogăției = A ști câtă avere are, a cunoaște firul, capătul unei averi (mari):

Zice că erau odată doi frați: unu bogat tare, că de bogat ce era singur nu-și mai știa de rostul bogăției. (ȘEZĂTOAREA, I)

A-i fi (cuiva) **rostul de aur** (sau **aurit**)**.** v. **aur.**

A-şi găsi (sau **a-și face**) **un rost** = A-şi face o situaţie:

Porni de acasă unde o va învăţa Dumnezeu, ca să-şi găsească un rost. (POP.)

Găsiți-vă un rost. Fiecare om trebuie să-și găsească un rost, să se descurce singur. (DUMITRU SOLOMON)

Ia, mai bine şezi la mine, şi eu voi căta să-ţi dau o fată bună din sat, cu niţică zestricică, să te mai ajut şi eu cu ce m-o lăsa inima, să-ţi faci şi tu rost aici ca toţi megiaşii […] (P. ISPIRESCU)

A-şi pierde rostul (sau **rosturile**) = A-şi pierde cumpătul; a deveni inutil:

Îl știa pe Iorgovan om cu socoteală și nu se putea dumiri ce oare i se va fi întâmplat de și-a pierdut rostul, căci numai așa, din senin, paguba nu vine, ci omul trebuie să facă și el ceva ca să și-o aducă ori să-i deschidă măcar drumul. (IOAN SLAVICI)

Ce dracu!... am uitat restul și mi-am pierdut rostul. (VASILE ALECSANDRI)

ROSTOGOL

A se da de-a rostogolul = A se da de-a berbeleacul, a se da de-a dura, a se rostogoli (peste cap):

Pietre mărunte [...] *curgeau de-a rostogolul la vale.* (CALISTRAT HOGAŞ)

Casa se răsuceşte, se dă de-a rostogolul, podeaua ajunge în tavan, tavanul se strânge în mine, Maria îmi tot vorbeşte, n-o mai aud, mă dau şi eu de-a rostogolul, alunec pe un tobogan fierbinte [...] (MATEI FLORIAN)

A se duce rostogolul peste cap (Reg.) **=** A se rostogoli:

Se ducea bietul arap/ Rostogolul peste cap. (VASILE ALECSANDRI)

[...] *și ne încurcăm printre ciritei de brad, și caii lunecau și se duceau de-a rostogolul, și eu cu Dumitru mergeam zgribuliți și plângeam în pumni de frig;* (ION CREANGĂ)

ROSTOGOLI

A-şi rostogoli ochii (sau **privirea**) = A-şi muta ochii, privirea dintr-un punct în altul; a mişca ochii foarte repede (datorită unei anumite stări sufleteşti):

Îşi rostogoleau ochii, cu albul ca de lapte, privind ca nişte fiare. (MIHAIL SADOVEANU)

ROȘI

A (**se**) **roși până în vârful urechilor** (D. persoane) = A deveni roșu la față, a se îmbujora (ca efect al anumitor stări fizice sau, mai ales, psihice):

Nu ți-e rușine? iară Huțu s-a roșit până la urechi. (IOAN SLAVICI)

S-a roșit până-n vârful urechilor. (I. L. CARAGIALE)

Fata... s-a roșit până-n vârful urechilor... ceea ce arăta mai bine ca oricâte vorbe frumoase că și ea e fericită. (IDEM)

Prinţesa se simţea vinovată şi a roşit până în vârful urechilor. (ANASTASIA POPA)

ROŞU, -IE

A arde (sau **a însemna**) **cu fierul roşu.** v. **arde.**

A căuta acul doamnei cu fir roşu = A căuta ceva foarte frumos sau rar:

A căuta acul cu fir roșu. (I. C. HINȚESCU)

A fi cu ciubote roșii =A fi rar, a se găsi foarte greu; a fi scump:

Banii-s cu ciubote roșii. (POP.)

– Dar banane? întreb eu. – E-he-hee, astea-s cu cizme roşii. (DAN LUNGU)

La români e până azi zicătoarea „Cu ciubote roșii", pentru a desemna lucruri foarte rare și scumpe. (PETRU CARAMAN)

Noroc numai că vulpile sunt acuma cu ciubote roşii, nu se prea mai găsesc nici dumnealor, le-au prins oamenii în laţuri [...] (EUGEN MIHĂESCU)

A fi pe roșu (sau **pe stop**) (D. femei) = A fi la menstruație, la ciclu:

E pe roşu nevastă-mea weekendul ăsta, aşa că iar scriu de mână. (http://www.123urban.ro/)

A i se face (cuiva) **negru** (sau **roşu**) **înaintea ochilor.** v. **face.**

A se duce (sau **a merge**) **până la mărul roşu** = A se duce foarte departe:

Meargă pân la măru roș, că eu nu-l mai pot ține. (TUDOR PAMFILE)

Când un casier spală putina și lasă în casă tufă de Veneția, se cheamă că a plecat la Mărul-Roșu, sau că s-a dus la Țurloaia. (I. L. CARAGIALE)

A umbla (cu ceva) **ca cu oul** (**cel**) **roşu** (Reg.) = A trata cu foarte multă grijă:

[...] *fac prietenie, o joacă în tot jocul, îi cântă de dragoste, o petrece de la joc și de la șezătoare, de-o întâlnește la fântână îi scoate apă, și se poartă cu ea, ca cu un ou roșu numai să-l îndrăgească*. (I. POP-RETEGANUL)

Ştefan era bun, Floarea şi soacra se purtau cu mine ca şi cu oul cel roşu. Se osteneau să-mi facă toate pe plac. (IULIAN VESPER)

A vedea (sau **a i se face**) (cuiva) **roşu** (**înaintea ochilor**) = A se înfuria:

[…] *și când i-a dat tătucăi o palmă, s-a și întors să fugă, și eu, cum eram cu barda în mână, că cioplisem un par să-l înfig într-o spărtură de gard, am văzut roșu și l-am lovit pe la spate*. (EM. GÎRLEANU)

Izu Melzer a văzut roşu înaintea ochilor, *cu toate că pulverizatorul şi pompa erau dintr-o garnitură de toaletă verde-jad, oferită cadou Bertei la aniversarea căsniciei* […] (CEZAR PETRESCU)

Basmul (sau **povestea**) **cu cocoșul roșu.** v. **cocoș.**

De roşu (În limbajul celor ce ghicesc în cărţi) = De culoarea numită cupă:

De roşu, de ghindă, de tobă ori de verde? (I. L. CARAGIALE)

ROTI

(**A-şi**) **roti ochii** (sau **privirea, căutătura**) = A-şi plimba privirea în toate părţile:

– Să trăiești, nene Boiangiule… Ai întârziat, Boiangiule… Uite, te așteaptă un domn!… – Pe mine? făcu dânsul rotindu-și ochii prin odaie. (LIVIU REBREANU)

Eram un copilandru. Din codri vechi de brad/ Flămânzii ochi rotindu-i, eu mistuiam pământul/ Eu răzvrăteam pământul, popoarele cu gândul. (MIHAI EMINESCU)

ROTIŢĂ

A-i sări (cuiva) **o rotiță** (Fig.) = A înnebuni:

M-am gândit că poate i-a sărit o rotiță, dar l-am ignorat. (https://www.gsp.ro/)

ROTOCOL

A da rotocol (sau **rotocoale**) **cuiva** (sau **la ceva**) = A înconjura pe cineva (sau ceva) de mai multe ori; a-i da târcoale:

Deasupra focului domol,/ Jupânii corbi dau rotocol. (MARIA BANUȘ)

Vodă... la cal mi se uita,/ Rotocoale îi dădea. (POP.)

ROTUND, -Ă

A se da rotund (Fam.) = A se grozăvi; a fi îngâmfat:

Ştia că nu pierdea nicio ocazie pentru a se da rotund în faţa studenţilor săi, cărora le preda poezia cotidianului […] (DUMITRU CRUDU)

[…] *ăsta e încă tânăr, înalt, bucălat, sclivisit, ideal de frumuseţe pentru gospodinele la menopauză, se dă rotund, european, mă-nțelegi, suge vorbele țuguindu-și buzele ca un cur de pisică și se screme ades s-o facă pe spiritualul, pe bancurosul, pe popularul.* (CRISTIAN TUDOR POPESCU)

ROTUNJI

A i-o rătunji (cuiva) (Reg.) = A-i vorbi deschis:

I-am rătunjit-o din două vorbe, i-am tăiat pofta să mai dea p-aci. (D. UDRESCU)

ROUĂ

A nu lua (sau **a nu pune**) **nici rouă în gură** = A nu mânca absolut nimic:

– De ieri nici rouă n-am pus în gură, zise cu sinceritate potenţialul asasin, căruia începu să-i tremure mâinile. (BORIS DRUȚĂ)

Domn de rouă (Reg.) = Om cu pretenţii:

Domnul de Rouă a fost un domn aşa de delicat, încât, când a răsărit Soarele dimineaţa, s-a topit ca ceara; (http://epochtimes-romania.com/)

ROZ

A vedea (sau **a privi**) (ceva) **în roz** = A fi optimist, încrezător:

Pe când eu am tendinţa amăgitoare de a vedea lucrurile prea în roz, tu ai aceeaşi tendinţă de a le vedea prea în negru; (TITU MAIORESCU)

Un om vesel va vedea lucrurile în roz, un om trist le va relata în culori sumbre. (SIMION SĂVEANU)

ROZĂ

A nu sta pe roze = A fi într-o situaţie dificilă:

– Ţăranii nu stau pe roze tocmai pentru că şi proprietarii stau prost şi pentru că toată agricultura românească merge anapoda! (LIVIU REBREANU)

Şi cum dracul se brodi că tocmai azi, nici eu nu stau pe roze, cu finanţele... (TUDOR MUȘATESCU)

RUDĂ

A avea rude de la Ierusalim = A fi protejat de persoane influente:

Dar oameni cu proptele! Nu știu cum vine asta... – Ce sunt proptelele? – Rude la Ierusalim, băiete... (ZAHARIA STANCU)

Ce nu se va termina în noaptea aceasta (prea multe otrăvuri şi lucrături neprincipale au ieşit la iveală): ea va dura până se va lămuri cine e escroc şi lichea şi cine e numai un chiulangiu cu relaţii şi rude la Ierusalim. (ION D. SÎRBU)

A avea rude printre moaşte. v. **moaște.**

A fi rudă (cu cineva) sau **a-i fi rudă** (cuiva) = A se înrudi, a face parte din aceeaşi familie (cu cineva):

Stariţa schitului era rudă cu tovarăşul meu de drum. (CALISTRAT HOGAȘ)

A fi rudă pe turtă crudă = A fi rudă cu altul de la două neamuri*:*

C-aţi uscat rufe la un soare./ Şi Te-ai făcut cu dânsa rudă,/ După mămăligă crudă. (ANTON PANN)

Ce răspunde ministrul Justiţiei când este întrebat dacă este rudă cu cumnatul lui Victor Ponta: Rudă după turtă crudă, cum se spune româneşte. (https://ro-ro.facebook.com/)

A prinde ruda =A obţine un alt soi de animale, de pomi:

Acum le-am prins și noi ruda [gâștelor]. (GH. CIAUȘANU)

A se trage rudă (Înv.)= A proveni de la…:

Aceasta se trage pre rudă din Laconia. (DOSOFTEI)

A se ţine rudă (cu cineva) = A se socoti din aceeaşi familie, din același neam cu cineva:

Așa e el, stricat, vru să se apere bătrâna pe ea, cea care stăruise ca Mihai să învețe mecanica la atelierul lui Iordan Ținzeacă, pe care-l moșise ea și cu care se ținea, vezi doamne, rudă, el plin cu de toate, trecând printre înavuțiții orașului […] (MARIN RADU MOCANU)

De rudă rea (sau **mică**) (Înv.) = De origine modestă:

O fată de ţăran şi de rudă mică. (VARLAAM)

De (sau, rar, **pre**) **rudă** sau **rudă de...** = De origine, de obârșie; de naționalitate:

Petru și Andrei, fratele lui, rudă de jidovi amu era. (CORESI)

Din rudă în rudă sau **de rudă şi rudă, în rudă şi** (**în**) **rudă, în rudă de rudă, rudă şi** (**în**) **rudă, rudă în rudă** = Din generaţie în generaţie:

În rudă de rudă ... va face preste toată lumea vrajbă şi nepace. (DOSOFTEI)

Pe rudă şi pe sămânţă = Pe toţi; fără milă; peste tot:

C-apoi atunci iarăși mi-ți ajunge drăguș la căuș, și soră-mea nicovala vă va ține în spate, iar eu vă voiu bate pe rudă pe sămânță, ca să prindeți la minte. (ION CREANGA)

Când panglicarii politici care joacă pe funii împreună cu confraţii lor din Vavilonul de la Seina se vor stinge pe rudă pe sământă de pe faţa pământului nostru [...] (MIHAI EMINESCU)

Numai războiul a izbutit să-l mal stârpească, pe rudă, pe sămânță. (CEZAR PETRESCU)

RUFĂ

A scoate rufele din boală. v. **boală.**

A-şi usca rufele la un soare (sau **la acelaşi soare**) (cu cineva) = A fi intim cu cineva; a avea aceleaşi interese:

Ne-am uscat rufele la același soare. (HORIA LOVINESCU)

– Foarte rău dacă ai zis numai așa. – Parcă am uscat rufele pe o frânghie cu dumneaei!... – Ce urât vorbești!... (DUILIU ZAMFIRESCU)

Rufele (**murdare**) **se spală în familie** = Certurile şi neînţelegerile familiale sau dintr-un cerc intim trebuie rezolvate în cadrul familiei sau al cercului respectiv:

[...] *și, fiindcă rufele murdare trebuiesc spălate în familie, cu mai multă sau mai puțină discreție, a fost chemat din familia colectivistă d-l Aurelian, mare cultivator de spanac, sământă de la '48, și însărcinat să spele murdăria.* (I. L. CARAGIALE)

– De, cumătrița mea, fiecine își spală rufele în albia ei, și, de-a fi floare, de-a fi cărbune, pe umerii lui își poartă cămașa. (BARBU DELAVRANCEA)

RUGA

A ruga (pe cineva sau **a se ruga** cuiva) = A cere foarte insistent:

Cum semnele de simpatie creşteau în mod vizibil de la un minut la altul, Andrei s-a aplecat către însoţitorul său şi l-a rugat să-i explice ce se întâmplă. (GABRIEL LIICEANU)

I-a cerut să o ducă înapoi la spectacol, dar l-a rugat să nu intre înăuntru. (EUGEN PATRICHE)

A ruga (pe cineva sau **a se ruga** cuiva) **de toți Dumnezeii** (sau **cu Dumnezeu, cu cerul și pământul**) = A se ruga cu insistenţă, a implora:

Atunci Harap-Alb începe a-i spune toate cu de-amănuntul și o roagă de toți dumnezeii ca să-i dea ajutor. (ION CREANGĂ)

Și te mai rog de toți dumnezeii să-mi împrumuți macar o dată carul cu boii, s-aduc niște lemne din pădure la nevastă și la copii […] (IDEM)

Mă rugasem de tata ca de Dumnezeu: Ia-mă și pe mine! (ION LĂNCRĂNJAN)

A se ruga de iertare. v. **iertare.**

A-i ruga (cuiva) **de sănătate** (Învr.) = A face rugăciuni pentru sănătatea cuiva:

Lăuda numele Domnului, rugându-i de sănătate și de viiață îndelungată. (RADU POPESCU)

A-i ruga (cuiva) **moartea** (sau **paharul morţii**) = A dori (cuiva) moartea:

Câte flori de pe departe,/ Toate-mi roagă mie moarte. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A-şi ruga moartea = A-şi dori moartea:

Scrisese două epistole desperate... în care își ruga moartea. (ION AGÎRBICEANU)

Mă rog (şi diminutival, cu sens hipocoristic sau ironic, **mă rogel, mă roguţă**) = Formulă întrebuinţată ca element incidental, fără legătură directă cu restul frazei (având uneori o nuanţă concesivă, de nerăbdare, de nervozitate etc.):

Mă rog, vorbește din carte, n-ai ce-i face! (I. L. CARAGIALE)

Alții cărau, alții durau cirezi, – mă rog, claca dracului era. (ION CREANGĂ)

De unde se aştepta să vie cu oaste şi cu mărire ca un împărat, mă rog, îl văzu viind ca un cioflingar, şi începu a se îndoi şi a se codi să dea fata după dânsul. (P. ISPIRESCU)

Te rog (sau **rogu-te**) = Formulă de politețe cu care te adresezi cuiva când îi ceri un serviciu; fii bun, fii amabil:

Lasă-mă, rogu-te, să mă duc. (P. ISPIRESCU)

Nu încerca, rogu-te, să te învălui în taină, nici nu-l maimuţări, rogu-te, pe Învăţătorul tău, căci tu niciodată n-ai fost în stare să-l pricepi. (VALERIU ANANIA)

RUGĂ

A se duce rugă (Reg.) = A se duce vestea:

Stăpâne, zieu să duce rugă/ De vitejia noastră! (ION BUDAI-DELEANU)

RUGĂCIUNE

A face o rugăciune = A ruga; a implora:

Taică și maică, măriile-voastre, am venit să vă fac o rugăciune: eu vreau să mă însor și vă rog să-mi dați pe Ileana, că fără Ileana eu mor. (MIHAI EMINESCU)

Să mergem și la al treilea să ne judecăm. Ascultă-mi și astă rugăciune, să te ție Dumnezeu. (P. ISPIRESCU)

RUMOARE

A (**se**) **produce** (sau **a stârni**) **rumoare** = A (se) produce murmure, comentarii în surdină, proteste de mirare sau de nemulțumire:

Doamna își alesese cel mai celebru avocat al timpului în penal. Îmi aduc aminte ce rumoare stârnise vestea. (MIHAIL SADOVEANU)

Tonul indignat cu care s-a făcut solicitarea a avut darul de a uimi asistenţa, de a produce rumoare şi râsete. (ȘTEFAN FRUMUȘANU)

RUPE

A (**se**) **rupe rândurile** = A (se) strica ordinea unui şir aliniat:

V-ați oprit scurt în fața hingheriei. Ați rupt rândurile și v-ați împrăștiat primprejur și-ați cules toate pietrele de pe câmp. (ION PAS)

Soldații și-au lăsat armele jos... Se comandă drepți – și nimeni nu mai mișcă. Se rup rândurile cu noi – și iar ne comandă drepți. (AL. SAHIA)

A (**se**) **rupe tusea** = A expectora:

Tuși... cât putu, până ce rupse ticăloasa și nepoftita tuse. (DAMIAN STĂNOIU)

A face (sau **a se rupe, a se sfâşia, a se tăia** etc.) **bucăţi** (sau **în bucăţi** sau **bucăţi-bucăţi**). v. **bucată.**

A i (**se**) **rupe** (cuiva) **băierile inimii.** v. **baieră.**

A i se rupe (cuiva) **inima** (sau **sufletul, rărunchii** etc.) (**de milă, de durere, de jale** etc.) = A-i fi cuiva milă; a simţi o deznădejde sau o mare durere sufletească; (pex.) a simţi o emoţie puternică:

D-a doua zi chiar, în grădina împărătească, în toate dimineţile, venea o păsărică şi cânta cu dor de-ţi rupea inima; (P. ISPIRESCU)

Numai despre feții de împărat, ce mi-ai spus, mi se rupe inima din mine, că mare jale și alean or fi mai ducând mamele lor pentru dânșii! (ION CREANGĂ)

A i se rupe (sau **a i se frânge**) **viaţa.** v. **viață.**

A i se rupe cuiva rărunchii de milă (sau **de mâhnire**). v. **rărunchi.**

A i se rupe în paișpe (**de ceva** sau **de cineva**) (Arg.) = A nu-i păsa:

Traficanților li se rupea în paișpe de rezoluția O.N.U. și patrule; (IOAN T. LAZĂR)

,,Nu trebuie să ţi se rupă în paişpe. Dacă votezi şi anulezi votul dat de unul din autocarul electoral, tot ai o satisfacţie", spune Mihai Găinuşă. (vreaupresedinte.gandul.info/)

A o lua (sau **a o rupe,** ori **a porni**) **din loc.** v. **loc.**

A o rupe (**pe** sau **în...**) = A se exprima greu într-o limbă străină:

Generalul... o rupea binișor românește. (EUSEBIU CAMILAR)

Vorbește încai franțuzește?... A fi rupând și el vro două vorbe ca toată lumea. (VASILE ALECSANDRI)

Mă bucur că Constantin a început a rupe nemțește. Am foarte multă speranță în bunăvoința d-tale și multă recunoștință d-nei Iarnik pentru buna îngrijire. (P. ISPIRESCU)

A o rupe (**cu ceva** sau **cu cineva**) = A pune capăt unui obicei, unui sistem, unei atitudini sau legături:

Noi am rupt-o cu trecutul, fie ca limbă, fie ca idee. (MIHAI EMINESCU)

În chipul acesta credeau autorii că au rupt-o cu metoda tratajelor. (G. CĂLINESCU)

A o rupe în fericire = A avea parte de necazuri, a da de bucluc:

– Ce-i facem acu, am rupt-o-n fericire! se căină Dumitru, și-și potrivi mai bine curelele țambalului pe umăr. (EUGEN BARBU)

Atâta ar mai lipsi, să bată ăştia şi pas de front, am rupt-o-n fericire, mai spuse Emanoil Georgescu, doar pentru el de data asta […] (EUGEN MIHĂESCU)

A o rupe la (sau **de**) **fugă** (**la goană, la sănătoasa** sau **de-a fuga**) = A o lua la fugă:

Omul se întoarse și o rupse la fugă, cu capul înainte, printre sălcii. (PETRU DUMITRIU)

Lăsând culionul și toiagul, o rupse la sănătoasa. (DAMIAN STĂNOIU)

Calul sări și o rupse la goană. (BARBU DELAVRANCEA)

Case mici, tupilate... parcă stau gata s-o rupă de fugă. (AL. VLAHUȚĂ)

Am lăsat în urmă pe tovarășii mei și am rupt-o de-a fuga înainte. (VASILE ALECSANDRI)

A rupe (cuiva) **noada** (Irn.; în limbajul adolescenţilor) = A impresiona (pe cineva):

Şi mai erau nişte draci în Liberatoarele lor verzi, ăia din „Circul ambulant”, care ne suflaseră prăjitura, și cărora îmi ziceam c-o să le rup noada curului când aveam să mă întorc la bază […] (IOAN GRIGORESCU)

A rupe (sau **a sparge**) **frontul** (sau **tabăra**) = A pătrunde forţat în linia de apărare a inamicului:

Biletul rămas deasupra, la vedere, scris de mână, cuprindea următorul mesaj: Grigore, Rușii au rupt frontul la Nicolaev și vin încoace, spre Nistru. […] (ION LAZU)

Armata a II-a română, comandată de generalul Alexandru Averescu, sparge frontul german la Mărăşti […] (DINU C. GIURESCU)

A rupe (sau **a tăia, a strica, a desfunda**) **ţelina** (sau **țelinile**) = A desţeleni, a ara:

[...] *mai bine zis, cele două unelte agricole se diferenţiază, fiecare din ele specializându-se în anume muncă; rariţa pentru spart ţelina, plugul pentru însămânţat terenul desţelenit*. (HENRI H. STAHL)

Abia curăţise bine locul de tufe şi mărăcineturi şi spărsese ţelina, şi venea stăpânul moşiei de îl lua, pentru folosul său propriu, fără de a-i da vreo despăgubire [...] (GEORGE MAIOR)

A rupe cartea = A învăţa mult (pentru a şti pe de rost):

Era unul dintre ambiţioşii, în sensul bun al cuvântului, care „rup” cartea şi s-ar fi putut uşor abstrage din contigent, ferit fiind de rănile privaţiunilor materiale. (IULIA DELEANU)

N-am rupt niciodată cartea, din contra, dar atunci m-am mobilizat. Niciodată n-am considerat facultatea necesară, preferam să lucrez, să intru în contact cu oamenii [...] (https://www.click.ro/)

A rupe cazanul (sau **țuica**) (Olt.) = A se desface capacul cazanului de ţuică pentru a opri distilarea:

Calitatea țuicii, produsul final, depinde foarte mult de priceperea șefului de cazan sau a ajutorului acestuia. Este foarte important să știe când rupe țuica, când decide să nu mai colecteze coada. (https://www.academia.edu/)

A rupe căruţa. v. **căruță.**

A rupe cuiva inima (sau **sufletul**) = A-i provoca cuiva multă milă, durere, deznădejde; a provoca o emoţie puternică:

El era Nedelcu, lăutar vestit, ce îți rupea inima când trăgea din arcuș un cântec de jale și care te făcea să joci fără voie când suna o horă. (VASILE ALECSANDRI)

Mi se rupe inima când gândesc că vor veni poate vremurile dorite, fără ca să fiu eu de niciun folos ţării [...] (DAMIAN HUREZEANU, VALERIU IOAN-FRANC)

A rupe inima târgului. v. **inimă.**

A rupe judecata (sau **legea**) (Îrg.) = A da o sentinţă:

– Atunci dar du-te de unde-ai venit, că-i aici Făt-Frumos, bărbatul meu cel credincios, cel dintâi, că tu ți-ai rupt legea. (I. POP-RETEGANUL)

A rupe lancea cu cineva. v. **lance.**

A rupe mâţa-n două. v. **mâță.**

A rupe pe cineva în coş. v. **coş.**

A rupe preţul (sau **preţurile, târgul, tocmeala** etc.) = A cădea de acord asupra preţului:

S-a înamorat de domnișoara... și m-a rugat ca să întru în vorbă cu d-ta... să rupem târgul, cum se zice. (VASILE ALECSANDRI)

[…] *a mers prea departe față cu străinătatea și nu mai poate da ‘napoi; a stat prea mult la tocmeală cu diplomația apuseană și cu Alianța israelită, și nu mai poate astăzi să rupă târgul odată făcut asupra celor cinci sau opt categorii.* (I. L. CARAGIALE)

A rupe sfat (sau **sfatul**) (Înv.) = A lua o hotărâre în urma unor discuţii:

Troadenii rumpseră sfatul, ca cu mână armată... să facă toată lovitura. (DIMITRIE CANTEMIR)

A se rupe în coș = A se obosi peste măsură; a se extenua:

O gloată de oameni n-au muncit de s-au rupt în coș? (CONTEMPORANUL, VI)

A se sparge gheaţa (sau **a se rupe gheaţa**). v. **gheață.**

A umbla cu opinci de fier (sau **a rupe trei perechi de opinci de fier**). v. **opincă.**

A(-şi) rupe lanţul (**sclaviei** sau **de robie**) = A se elibera din robie; a se elibera dintr-o constrângere:

Românul cu-a sa mână rupe lanţul de robie. (VASILE ALECSANDRI)

A(-şi) rupe sau **a(-și) trage** (ceva) **de la gură** = A se lipsi de strictul necesar pentru altcineva:

Aoleo, doar n-o să ne iei purcelul, domnule, să-mi rămâie copiii flămânzi, că atâta avem şi-am rupt de la gura noastră să-l cresc, că vite nu putem ţinea dacă nu-i nutreţ şi porumbul… (LIVIU REBREANU)

– Nu vorbi, fata mea, de mii, îi zise Mara, ci numără cu zecile de mii. Nu degeaba am ostenit eu; nu degeaba mi-am tras de la gură. (IOAN SLAVICI)

Abia întors, se urcase în tren, poate călătorise pe un vagon, poate își rupsese de la gură ultimii bani, pentru a-mi aduce mie amintirile pe care le socotea atât de neprețuite. (CEZAR PETRESCU)

A-i rupe (cuiva) **urechile** = A pedepsi, trăgând (tare) de urechi; a bate zdravăn:

Nu-mi pasă, măcar să-mi și rupă urechile. (VASILE ALECSANDRI)

– Stai, nebunule, că-ţi rup urechile! (I. L. CARAGIALE)

– Am să le rup urechile!... O să-i spânzurăm în Piața Teatrului! (CEZAR PETRESCU)

– Ia ascultă, nu umbla cu minciuni că-ți rup urechile. (EM. GÎRLEANU)

A-i rupe (sau **a-i frânge, a-i muia**) **cuiva oasele.** v. **os.**

A-l rupe (sau **a se rupe**) **la foale** (sau **în jos, la coș** etc.) = A avea diaree:

Mulsesem un pumn de lapte pe fundul găleții și i l-am dat, dar el se strâmba zicând că-l rupe-n jos. (ION VLASIU)

A-l rupe foamea (pe cineva) = A-i fi foarte foame:

De-abia în casă simțim că ne rupe foamea și înghițim ca lupii, în vreme ce tata tăifăsuiește cu Aron, cârciumarul de alături, care la fiece vorbă trage câte un fum din pipa-i scurtă […] (LIVIU REBREANU)

A-şi bate (sau **a-şi strica, a-şi răci, a-şi rupe**) **gura degeaba** (sau **de clacă, de pomană, de-a surda, în zadar**). v. **bate.**

A-și rupe (**îmbucătura** sau **ultima bucățică**) **de la gură** = A da altuia din puținul pe care îl are:

Rupe de la gură şi ia-i numai o carte, două. (MARIN PREDA)

Scotea pe rând fructele cocârjite, verzi, ținute iarna în paie până rodeau iar pomii. Își rupea de la gură să le cumpere. (EUGEN BARBU)

Abia întors, se urcase în tren, poate călătorise pe un vagon, poate își rupsese de la gură ultimii bani, pentru a-mi aduce mie amintirile pe care le socotea atât de neprețuite. (CAMIL PETRESCU)

A-şi rupe din ochi (sau **din suflet, din inimă**) (Reg.) = A da ceva cu mare greutate (de nevoie):

Ce te mai căzniși până mi-o da: parcă ți-ai rupt din ochi (din suflet, din inimă)! (GH. CIAUȘANU)

A-şi rupe gâtul (sau **grumajii**) **= a)** A muri:

Mașina săltă vertiginos peste gropi și pietroaie... viră nebunește și dispăru – Ce oameni! Ce oameni! se minună cu indignare Onisfor Sachelarie. Au să-și rupă gâtul. (CEZAR PETRESCU)

b) A-şi pierde averea, situaţia; (pex.) a o păţi:

– Hai de-mi arată drumul, să nu-mi rup gâtul tocm-acuma. (I. L. CARAGIALE)

A-şi rupe picioarele pentru (**ceva**, **cineva**). v. **picior.**

A-şi scoate (sau **a-şi arunca, a-şi lepăda** etc.) **masca** ori **a ridica** (sau **a lua, a smulge, a rupe**) **cuiva masca.** v. **mască.**

Cât ai rupe un (**fir de**) **păr din cap** = Se spune când ceva era gata să se întâmple:

Cât ai rupe un păr din cap de n-au luat pre Mihai Vodă de grumadzi. (ION NECULCE)

Cât ai rupe un păr de nu l-am omorât. (ȘEZĂTOAREA, I)

Mi se rupe! = Nu-mi pasă!:

Mi se rupe mie de ei. Mi-au făcut mai multe poze cu Severin. (https://www.cotidianul.ro/)

RUPT[1]

(**A munci** sau **a lucra** etc.) **pe rupte** (sau **pe ruptelea**) = (A munci sau a lucra) din răsputeri, cu mare intensitate:

Gândesc, muncind pe rupte. Muncesc, gândind pe rupte. (FLORENTIN SMARANDACHE)

Munceam pe ruptelea; n-aveam timp să ne sclifosim. (ZAHARIA STANCU)

În schimb, își ardea tinerețea și timpul în biblioteci, unde „învăța pe rupte, fără să se cruțe, lucru pentru care era respectat, dar de plăcut nu îl plăcea nimeni”. (AURA CHRISTI)

A veni (sau **a se duce**) **în** (sau **de-a**) **ruptul capului** (sau **sufletului**) = A veni sau a se duce foarte repede:

Mișcă băiete! ...să mi te duci de-a ruptu capului. (VASILE ALECSANDRI)

Obosit și nu prea tare, că n-am mai venit eu în ruptul capului, am mai și pășit, m-am mai și odihnit. (I. POP-RETEGANUL)

Cu ruptul sau **cu rupta,** (reg.) **într-un rupt** = **a)** În acord; cu ziua (sau săptămâna, luna):

După anul 1709 domnitorii au căutat să menţină sistemul de impunere prin „ruptă”, ca şi perceperea dărilor în patru rate. (N. GRIGORAȘ)

Am luat cositul cu ruptul. (POP.)

b) (D. cantitatea muncii) Impus, dinainte stabilit:

Spune-i că m-am măritat.../ Dup-un sec de mărăcine/ Ce mă bate-n toate zile/ Și-mi dă lucru cu ruptul/ Și mâncare cu pumnul. (JARNÍK-BÎRSEANU)

c) Cu toptanul; en gros.

Nici în ruptul capului (ori) **nici mort** = Nicidecum, cu niciun preţ, pentru nimic în lume; orice s-ar întâmpla:

Nimic nu venea, nici în ruptul capului. (NICOLAE GANE)

Satul, văzând că acest om nu se dă la muncă nici în ruptul capulu, hotărî să-l spânzure. (ION CREANGĂ)

Nu putea pricepe nici în ruptul capului năzdrăvana întâmplare de la birt. (CAMIL PETRESCU)

Abia se mai purta pe picioare, și-n ruptu capului nu s-ar fi înduplecat să intre într-un spital. (AL. VLAHUȚĂ)

RUPT[2], -Ă

A cere smochine rupte din pomii Rusalimului = A cere lucruri imposibile:

Iar omul cuminte ştie că tot natul după cum îşi găteşte, aşa prânzeşte. Iar Românul adevărat nu cere stele fripte şi smochine rupte din pomii Rusalimului. (SĂMĂNĂTORUL, vol. 6-7, 1907)

A fi rupt din soare (sau **din rai**)**.** v. **soare.**

A spune (sau **a zice**) **rupt-ales** (Îrg.) = A spune clar, precis:

Io-ţi spun bade rupt-ales,/ Că nu pot să te iubesc. (I. POP-RETEGANUL)

Bucăţică ruptă (sau **tăiată**) sau **ruptă bucăţică.** v. **bucăţică.**

RUŞINE

A (**se**) **face** sau **a fi** (**a rămâne, a** (**se**) **da** etc.) **de ruşine** (sau **de ruşinea lumii, a satului**), (înv.) **a da în** (sau **peste**) **ruşine** sau **a face** (cuiva) **ruşine** = A (se) face de râs, a ajunge (sau a pune pe cineva) într-o situație penibilă:

Băiatul nu l-a făcut de rușine. (LIVIU REBREANU)

Să-mi aleg de bărbat pe unul care să facă tatălui meu, împăratu, rușine în lume? (P. ISPIRESCU)

Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară. (MIHAI EMINESCU)

Nu iubi pe fiecine,/ Că-ţi faci neamul de ruşine. (POP.)

Las' pe noi, vere Enachi... dacă-i treaba pe-nghite-Agachi... Helbet! nu te-om da noi de rușine. (VASILE ALECSANDRI)

Se dăduse de gol, se făcuse de rușine, își arătase slăbiciunea. (IOAN SLAVICI)

A da cinstea pe ruşine. v. **cinste.**

A fi ruşinea cuiva = a) A face de ruşine pe cineva:

Era un fel de ruşinea familiei. (MIHAIL SADOVEANU)

b) A fi un om de nimic, de ale cărui fapte cineva se ruşinează:

Ah! el e rușinea și nenorocirea maicei sale! (C. NEGRUZZI)

A lua ruşinea în nas (Reg.) = A-şi asuma riscul unei situaţii neplăcute, al unui refuz:

Da eu iau rușinea-n nas, nu tu! (POP.)

A păţi (**o** sau **vreo**) **ruşine** = A ajunge de batjocură:

Să nu dai ochi cu mine/ Că-i păți, zău, o rușine. (VASILE ALECSANDRI)

Drag mi-i jocul românesc,/ Dar nu știu cum să-l pornesc;/ Și de nu l-oi porni bine,/ Lesne voi păți rușine! (JARNÍK-BÎRSEANU)

A pieri de (sau **cu, în**) **ruşine** (Pop.) = A fi extrem de ruşinat pentru o faptă sau o vorbă în faţa cuiva:

Între două focuri, cu-a lui călărime,/ Trădătorul hatman piere cu rușine. (D. BOLINTINEANU)

Dar ce zic?... Nalță spada, Despot!... Un om ca tine/ A nu pieri în luptă este-a pieri-n rușine. (VASILE ALECSANDRI)

A spăla obrazul de ruşine (Reg.) = A ieşi cu faţa curată:

Porunci deci ca numaidecât să se adune Sfatul împărăției în taină, ca să otărască pedeapsa ce s-ar cuveni fie-sei pentru o aşa nelegiuire și ca să se spele rușinea ce adusese ea părului cărunţit al tatălui său. (P. ISPIRESCU)

A umple (pe cineva) **de ruşine.** v. **umple.**

A-i (sau **a i se**) **părea cu ruşine** (sau, rar, **ruşinare**). v. **părea.**

A-i fi (**cu**) **ruşine** = A se ruşina:

Fiindu-i cu ruşine a-l vedea la obraz. (MINEIUL)

Luă sticla cu vinars și o duse la gură, dar pesemne își dete seama de ce face și îi fu rușine, că se apucă să-și toarne în pahar. (PAVEL DAN)

Dar n-a mai pus-o la poștă fiindcă la început i-a fost lene, pe urmă a uitat, iar mai târziu i-a fost rușine că întârziase atât de mult. (DAN LUNGU)

A-i fi (sau **a i se face, a avea**) **ruşine** (sau (înv.) **cu ruşine**) (cuiva) sau **a-l prinde ruşinea** (pe cineva) = A se ruşina:

Voi sunteţi urmaşii Romei? Nişte răi şi nişte fameni!/ I-e ruşine omenirii să vă zică vouă oamenii. (MIHAI EMINESCU)

E ruşine sau (**e**) **mare ruşine** (sau **mai mare ruşinea**) = E nepotrivit; e umilitor:

Băiat de nouă ani și nici măcar să citească nu știe?... Asta-i rușine. (AL. VLAHUȚĂ)

E rușine să nu știi limba ta. (C. NEGRUZZI)

– Un sublocotenent ceh, Svoboda... mai mare rușinea pentru corpul ofițeresc... A fost prins tocmai când era să treacă la dușman, înarmat cu hărți și planuri. (LIVIU REBREANU)

O ține întruna că-i mai mare rușinea să pleci tu de-acasă, să-ți pierzi vremea pe ulițile Bucureștilor și să te faci de râsul negustorilor. (SPIRIDON POPESCU)

N-ai (**n-are** etc.) **ruşine** sau **nu-ţi** (**nu-i** etc.) **e ruşine** (**obrazului**) (Uneori interogativ-retoric) = Exprimă dojană pentru un om obraznic sau nesimţit:

Nu mai aveți nici rușine, nici bună-cuviință. (LIVIU REBREANU)

Nu ţi-i ruşine obrazului, la vârsta ta de 60 de ani, să umbli teleleu prin glod şi bălţi, întovărăşindu-te cu nişte ştrengari tineri, ce ţi i-ai făcut camarazi? (CONSTANTIN STAMATI-CIUREA)

Ruşinea pământului = Calificativ dat unui om de nimic:

[limba comună] *n-o cunosc şi nici nu vor s-o cunoască, iar ceilalţi o vorbesc ca nişte bâlbâiţi. Ruşinea pământului! Aşa ceva nu se întâmplă nici în Burkina Faso.* (VADIM ȘTEFAN PIROGAN)

Să-ţi fie ruşine obrazului (sau **să-ţi fie în obraz!**)**.** v. **obraz.**

ISBN: 978-973-595-856-5
ISBN: 978-606-37-1025-4